Comando

VINCENT GABARRA

AMURGUL BĂRBAȚILOR

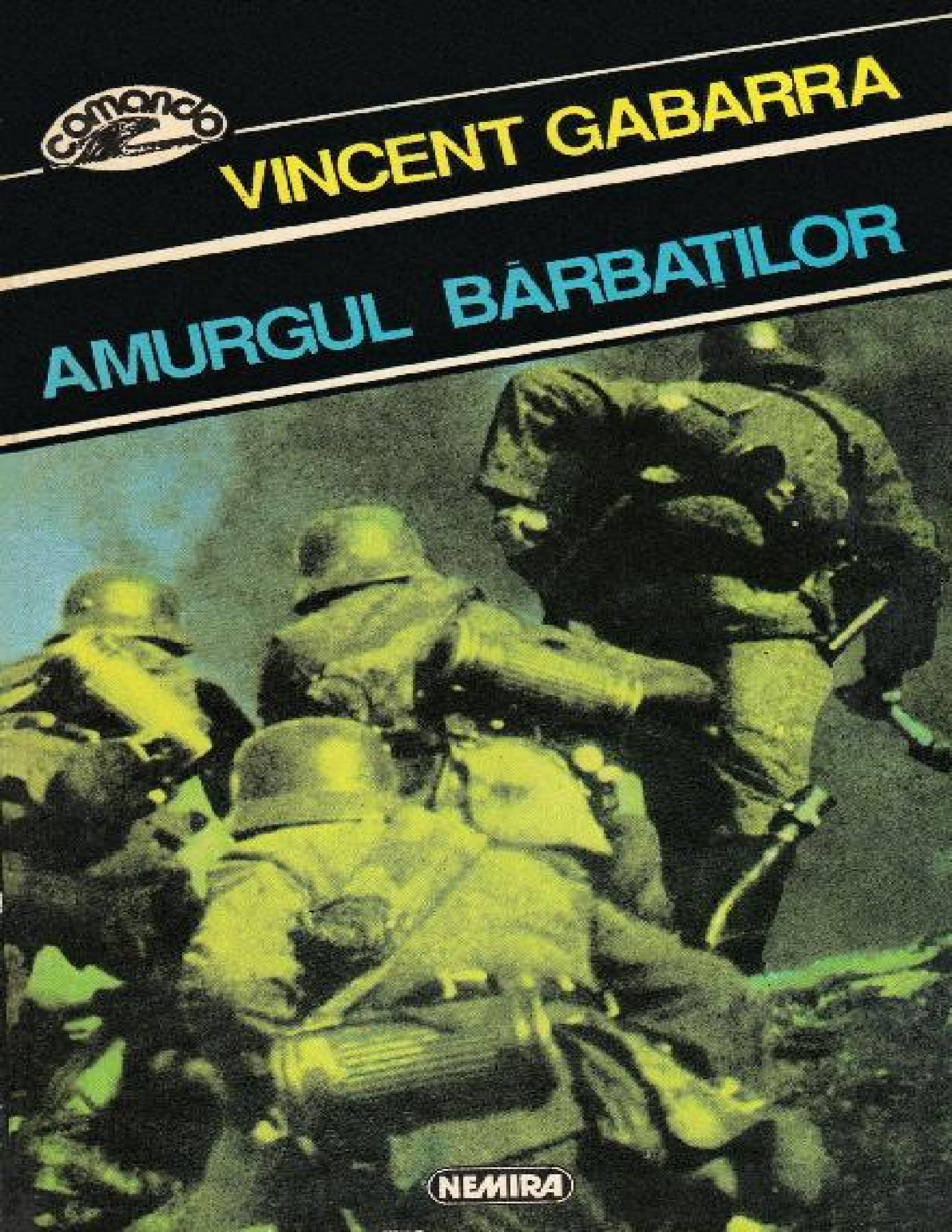

NEMIRA

VINCENT GABARRA

AMURGUL BĂRBAŢILOR

Trei sute de pagini de lupte,
disperare şi adevăruri spuse în cuvinte simple,
la fel de tumultuoase ca un torent.
(Marcel Jullian)

NEMIRA 1995

VINCENT GABARRA
LE CRÉPUSCULE DES HOMMES 1989

Partea întâi

VALEA DONULUI

Trecuseră mai multe zile de când intraseră în oraş. Rezistența fusese la început slabă, dar, ca un arc care se strânge, devenea cu fiecare zi mai dură. În stepă socotiseră în kilometri, mai bine zis în zeci de kilometri; acum unitatea de măsură era metrul, iar frontul era o baricadă de bolovani, de fiare, care astupa capătul străzii. Fațadele clădirilor, negre de funingine, îşi arătau găurile căscate ale ferestrelor. În acest sfârşit de amiază a lui septembrie 1942, când tirurile mitralierelor încetaseră, părea că nimic nu mai există pentru cei doi soldați în afară de particulele de cenuşă suspendate în aer, resturi ale focului care devasta oraşul.

Stăteau ascunşi sub un fel de boltă. Primul se apropie de marginea deschizăturii, îşi puse țeava armei MG 34 pe brațul stâng, ieşi brusc, trase, apoi se adăposti din nou.

— Aşa reuşeşti să te duci mai repede pe lumea cealaltă, spuse cel de-al doilea. (O rafală răbufni chiar în fața lor.) Uite, ne-au reperat.

— Vezi, asta nu pricep eu la tine, Kammerer: te-ai angajat voluntar, dar tot fricos eşti. Dacă toți băieții din Wehrmacht ți-ar semăna, am fi încă la Berlin.

— Stai puțin, Wolzack. (Se adresă unui grup de soldați îngrămădiți în colțul străzii, în dosul unei mitraliere.) Hei, voi de acolo, puteți să ne acoperiți?

Îşi drese glasul.

— Haide!

Mitraliera începu să tragă. Două grenade fumigene explodară, protejând fuga celor doi soldați. Săriră într-o tranşee săpată chiar în şosea, plină cu bucăți de asfalt şi cu soldați întinşi de-a latul ei. Alergau aplecați, sărind peste aceştia.

— Unde vă grăbiți aşa, măi băieți? strigă un soldat.

— În Germania, imbecilule, răspunse Wolzack.

— Şi Wolzack ăsta, în ziua când o să scoată şi el ceva inteligent pe gură o să iasă soarele, reluă soldatul. Ceilalți râmjiră.

Wolzack se oprise.

— Hai, nu-i mai băga în seamă, ziua e pe sfârşite, spuse Paul.

Alergau prin rețeaua de tranşee care, pe măsură ce frontul se depărta, erau mai puțin adânci. Un tanc MARK-3 se afla chiar în centrul pieței circulare în care ajunseră. Turela îi fusese smulsă dintr-o lovitură în plin şi nu rămăsese din el decât o carcasă înnegrită, fără şenile. De jur împrejur, în gropile săpate de obuze, soldații se odihneau, fumând câte o țigară, cu centiroanele desfăcute, bucurându-se de ultimele raze de soare. La numai o sută de metri de acolo, oamenii se măcelăreau, dar aici, în căldura verii care era pe sfârşite, domnea o atmosferă ca de vacanță. Paul şi Wolzack îşi continuară drumul fără să se mai grăbească acum, cu paşi obosiți. Trecură prin fața unui zid alb pe care soarele îl lumina din plin, numai o parte rămânându-i în umbră.

— Aşteaptă…, spuse Paul. Soarele… Cinci minute…

— Hai, că ne aşteaptă, zise Wolzack, agitându-se în întuneric.

— N-au decât să aştepte!…

Paul îşi desfăcu centironul, îşi scoase apoi şapca. Soarele îi lumina o parte din părul blond. Se afla chiar la hotarul care despărțea umbra de lumină. Se sprijini de perete şi se lăsă să alunece pe călcâie, expunându-şi capul în razele soarelui: un chip de adolescent, cu trăsături obosite, înnegrit de fum.

— Asta îmi aduce aminte de mare…

— Atunci aminteşte-ți, profită de ocazie. M-ar mira să mai avem astfel de zile până la venirea iernii. Ai să vezi tu, în Rusia, cu iarna nu-i de glumit.

În depărtare se auzea vacarmul obuzelor, păcănitul mitralierelor. Stukas-uri – puncte în cer, sirene care urlau – cădeau în picaj pe colina Mamaiev, unde îşi lăsau bombele. Pământul se cutremura sub lovituri.

— Ce o mai încasează peste bot popovii! rânji Wolzack.

Paul se ridică anevoie, îşi închise centironul, luă Mauserul, îşi perie apoi uniforma cu o mişcare a mâinii.

— Hai să mergem!

Merseră prin labirintul de străzi al vechiului Stalingrad. Toate casele arătau ca şi cum ar fi fost devastate de un incendiu uriaş. Soldații întindeau fire telefonice între blocurile de beton. Un ofițer superior îmbrăcat în haină de piele ieşi dintr-o pivniță transformată în PC. O maşină decapotabilă îl aştepta pe şosea. Paul şi Wolzack trecură pe trotuarul celălalt. Priviră atent la silueta masivă, încălțată cu cizme, la figura pătrățoasă de sub şapcă. Şoferul, luând poziție de drepți, închise portiera. Maşina porni.

— Vreun grangur.

— Bine zis; e Dietrich, confirmă Paul.

— A! exclamă Wolzack cu un ton aproape respectuos. Oricum, nu o duce rău. I-ai văzut rabla?

Soarele, imens cerc înroşit, îşi încheia traiectoria. Cei doi soldați grăbiră pasul.

Ajunseră în fața unui imobil distrus. Partea de sus se prăbuşise sub forța obuzelor. O dată intrați, coborâră o scăriță care ducea la subsol. Paul nu mai putea: mergea înaintea lui Wolzack, sprijinindu-se cu tot corpul de perete. Compania era încartiruită în nişte foste pivnițe. Zidurile despărțitoare fuseseră dărâmate parțial, cu târnăcopul sau cu dinamită. Cele câteva răsuflători care dădeau în curtea interioară sau spre trotuar erau mascate cu saci de nisip.

Linişte. Când şi când, zgomot de bidoane ciocnite, câte o tuse, fel de fel de onomatopee. Soldații lungiți pe lângă ziduri

nici măcar nu schițau efortul de a-şi trage picioarele când Paul trecea printre ei. La lumina felinarelor unii scriau, alții jucau cărți sau îşi cârpeau ciorapii. Paul se îndreptă spre fundul pivniței, urmat de Wolzack.

— Salut, Paul, spuse în franceză un tip înalt, blond, sprijinit în coate de perete, cu țigara în gură.

— Salut, Erich!

— Ceva necazuri?

— Nu prea.

Paul se trânti pe pământ. Wolzack îşi făcea de lucru cu puşca-mitralieră.

— Vrei o țigară, Paul? Nu pierde ocazia, sunt americane. Mi le-a trimis taică-meu. Ăsta e avantajul de a fi băiatu' lu' tăticu, adăugă el zâmbind.

Nişte soldați îşi făceau loc cu mare zarvă în beci, împroşcați de înjurăturile celor care se aflau mai demult acolo. Cel care mergea în fruntea grupului apăru, îşi scoase şapca, strănută şi spuse râzând:

— Ah, ce balamuc! Bine că suntem aici, oricum. Ce zi!

Duse la gură un bidonaş de tablă, bău o înghițitură, îi puse din nou dopul şi le zise:

— Beimler a fost ucis. Un glonte între ochi. Nici n-a avut vreme să sufere. Te simți bine, micul meu Paul?

— Merge, Frank.

— Pari tare trist. Oare pentru că războiul nu seamănă cu ce citeai tu prin cărțile de istorie?

Se dădu într-o parte ca să le facă loc soldaților care se întorceau în încăpere şi apoi continuă:

— Am muncit în draci astăzi. Am avansat cu cel puțin doi metri. Nu-i aşa, Willi?

— Doi metri? Ei, nici chiar aşa! zise un soldat care semăna cumva cu Mickey Rooney, dar era mai masiv. Câteva zeci de centimetri, cel mult… (Se opri, apoi reluă pe un ton serios): Am crezut o clipă că strada va fi a noastră, dar ruşii s-au apucat să tragă de pe acoperişuri cu puştile mitraliere. (Îşi trecu mâna prin părul ud de sudoare). Am încercat în toate

felurile, chiar şi cu tunurile… Nu e prea hazliu să fugi în urma unui Mark-4, înghiţind gaze de eşapament, nici măcar atunci când avansezi. Darămite când faci paşi pe loc… În fine, toate astea…

Încăperea cu tavan boltit se umpluse. Soldaţii se aşezau de-a dreptul pe pământ, îşi scoteau căştile, apoi căutau în raniţă câte o bucată de pâine sau de ciocolată, pe care le mestecau încet, cu privirea în gol, cu feţele murdare de praf. Unii beau cu cana, alţii chiar din sticlă. Se auzea gâlgâitul apei, suspinul de satisfacţie al soldaţilor care îşi astupau bidoanele, după ce-şi şterseseră gura cu dosul palmei.

Paul îi privea. Era cu ei de trei luni. Trei luni deja… Li se alăturase în stepă, aproape de Kursk, cu cincisprezece zile înainte de începerea ofensivei de vară. Înainte de asta fusese Train-ul [1], în care slujise câteva luni în şir, cursurile şi Oficiul de Muncă. Iar înaintea acestora fusese Mulhouse, merceria pe care o ţinea taică-su, soneria care îi anunţa de câte ori intra vreun client şi pe care o auzea din cămăruţa lui de la primul etaj. Şi liceul… Mai ales ultima zi: ora de matematică, elevii terorizaţi de un profesor scund, cu mustaţă, care, pentru că ştia şi el trei formule, îşi închipuia că este buricul pământului. Elevul care fusese ascultat înaintea lui Paul se întorsese în banca lui, sub o ploaie de jigniri. Apoi i-a venit lui rândul. S-a îndreptat către tablă, încercând să-şi stăpânească emoţia, în timp ce Férard, profesorul, ascuns în spatele catedrei, se făcea că nu-l vede. Exerciţiul: variaţia şi graficul unei funcţii trigonometrice. Paul a delimitat domeniul de definire şi pe urmă s-a împotmolit: derivata lui *cos x* era *sin x* sau *sin (-x)?* Ce să facă? Dacă nu răspundea nimic, însemna să provoace furia lui Férard, dacă vorbea…

— Ei, cum e cu derivata asta?

— …

— … Şi nu te mai sprijini de tablă, că nu eşti la tejghea!

Paul tremura de ură neputincioasă. Din punctul lui de vedere, existau două feluri de profesori: cei mediocri şi cei cu pretenții de mici şefi. Nu era imposibil nici genul care le cumula pe amândouă. Ăsta era, evident...

— Du-te dracului, idiotule, se auzi el spunând. Creta i se sfărâmase în palma umedă de transpirație. Du-te dracului, repetă el.

Înaintă încet spre profesor, avea gâtul uscat, inima îi batea iar picioarele, de la genunchi până la glezne, îi fremătau de un tremur nervos. Profesorul se dădu înapoi, clipind. Un iepure, un biet iepure... Paul se oprise şi aruncase cu creta în profesor. Acesta încercase să se apere cu un gest instinctiv şi neajutorat, ceea ce cu siguranță l-a şi salvat. Dacă ar fi schițat o cât de mică încercare de amenințare, Paul ar fi sărit la eL Aşa, se mulțumi să se repeadă spre banca lui, îşi adună lucrurile, le băgă în ghiozdan, se duse la uşă, o deschise şi strigă „Adio, sclavilor“. Apoi plecă, trântind uşa.

Sclavi!... Da, era bine spus! Mici burghezi degenerați, îndurând tirania unui tip cu care vor semăna mai târziu. Jigodii! Alerga pe coridoare, prea zăpăcit ca să ştie unde voia să ajungă. Disperat, clănțănind din dinți, traversase holul mare, apoi curtea, trezindu-se în stradă, transpirat leoarcă. Mizerabilii!... Se gândi o clipă să se întoarcă în curte, ca să-şi ude fața la țâşnitoare, dar i se păru oribilă ideea să se întoarcă în locul acela. Mergea de-a lungul zidului care înconjura curtea, simțind că-i arde capul. Liceul!... Şi părinții lui! Merceria! Un jandarm neamț pe motocicletă trecu din direcția opusă. Nu fuseseră nici măcar în stare să se apere! Hitler țipa şi micii burghezi se ascundeau fugind din calea lui. În 1936, naziştii remilitarizaseră Renania şi ei se dezumflaseră. Doi ani mai târziu, la München, ca să nu fie tulburați în liniştea lor măruntă, îl lăsaseră pe Hitler să fărâmițeze Cehoslovacia. Nişte iepuri! Şi războiul! Bătuți într-o lună! Soldații francezi transformați în alergători la maraton. Merita să-i vezi, cu moletierele şi căştile lor dinainte de potop! Paul îi văzuse trecând prin fața casei lui, împiedicați în

mantale, asudând sub povara echipamentului, arătând ca şi cum ar fi fost deja învinşi. După numai o lună, soldații nemți defilau la Mulhouse, îmbrăcați în uniforme de culoarea coclelii, încălțați cu cizme, bronzați, cântând *Erika, noi te iubim*. În ziua aceea a simțit că s-a năruit ceva în el, dar n-ar fi ştiut să spună ce… Un fel de încredere naivă în cei mari, pe care o purta în sine încă din copilărie. Părinții lui i se păruseră şi mai ridicoli, colegii şi mai lipsiți de vlagă, profesorii şi mai ursuzi.

— Fii atent, tinere!

— Scuzați, vă rog, îi spuse bătrânului de care se lovise în fugă.

Paul se întoarse. Bătrânul stătea pe marginea trotuarului, urmărindu-l cu o privire severă. Puțin câte puțin furia îi trecea, mintea nu-i mai era aşa înfierbântată dar sentimentul care îl invadase acum mai mult de un an de zile nu-l părăsea deloc.

Se opri în fața prăvăliei. Taică-su era la tejghea, ocupat să lege un pachet pentru un client. Îi vedea de pe trotuar fruntea înaltă, lornionul, mustățile căzute. O mercerie. Aşteptă să iasă clientul.

— Paul, te-ai întors deja? îl întrebă tatăl său în germană.

— După cum vezi.

— Du-te să-i spui „sărut mâna“ maică-tii. S-a întors şi ea.

Soneria se auzi din nou. Intrară doi soldați nemți, cu chipiul pe cap.

— Meine Herren? întrebă tatăl lui.

Paul urca deja scara. Să se înroleze în Wehrmacht… Ideea i se păru atât de bună, încât rămase nemişcat pe o treaptă. Cu un tată neamț de origine, va fi foarte simplu… În felul ăsta s-ar rezolva toate problemele lui cu şcoala, scăpa şi de mediocritatea cotidiană. Auzea vocea tatălui său, care-şi prezenta marfa.

— Hai, Paul, ce faci? De ce-ai încremenit acolo? Vino să-mi ajuți să strâng lenjeria!

— Da, mamă.

Rusia. După ultimele ştiri, oraşul Minsk fusese încercuit. Tancurile germane se îndreptau către Moscova. Dacă s-ar înrola acum, ar putea ajunge înainte de atac. Lăsă să-i cadă cearşafurile din mână.

— Ce-ai Paul, te-a ciupit ceva?

Rămase o clipă nemişcat. Apoi alergă în camera lui, zăvorî uşa şi se uită în jur: patul, acoperit cu o cuvertură dintr-un material imprimat, ieftin. Fereastra ghilotină, care dădea într-o curte interioară, lăsând să pătrundă prin ea o lumină murdară. Mica bibliotecă, lângă birou. Şi…

—Paul!

— Da, mamă!

— Deschide! M-auzi? Deschide!

Luă o țigară din noptieră, o aprinse, se tolăni pe pat şi suflă calm un val prelung de fum.

— Paul, ce faci acolo? Doar ți-am interzis să fumezi în cameră… Răspunde o dată!

O mai auzi pe maică-sa răsucind încă o dată mânerul uşii, apoi zgomotul paşilor ei îndepărtându-se.

Când se ridică, inima îi bătea mai repede. Se duse la şifonier, luă de acolo o geantă de voiaj şi puse în ea două perechi de şosete, lenjerie, un pulover. Uitase ceva? Da, periuța de dinți. O luă de pe etajera de deasupra chiuvetei şi apoi se privi în oglindă: un adolescent imberb încă, blond, cu obrajii puțin cam prea plini. Se întoarse, puse periuța în geantă, ezită o clipă în fața bibliotecii şi scoase din ea o biografie a lui Napoleon. Întredeschise uşa: drumul era liber. Ieşi repede pe hol, coborî scara. Taică-su se uita la el:

— Paul, dar unde te grăbeşti aşa?

— În Rusia.

— În Rusia?

— Mă înrolez în Wehrmacht.

Auzi pasul greu al maică-si pe scară.

— Paul! exclamă ea. Unde te duci?

Îi observă talia groasă, bărbia care începuse să-i atârne.

— În Rusia.

— În Ru…

Femeia se prăbuşi pe un scaun, plângând. Tatăl lui se apropie repede de ea.

— Vezi, Paul, ce rău îi faci mamei tale… Şi bacalaureatul?

Paul îi privi: ea, enormă, înfundată în fotoliul ei, ştergându-şi ochii cu o batistă; tatăl lui, în picioare lângă ea, bătând-o uşor cu palma peste mâini:

— Haide! Haide! Draga mea…

Paul se îndreptă spre uşa prăvăliei, o deschise, se mai uită pentru ultima oară spre părinții lui: Rusia, orice, numai asta nu.

Un sfert de oră mai târziu, la Kommandatur, se înrola.

Patruzeci şi opt de ore după aceea, făcea cunoştință cu disciplina prusacă. Nu cu cea de la Wehrmacht, ci cu cea de la Oficiul de Muncă, unde tinerii germani munceau timp de câteva luni, voluntar, pentru Reich. Acest serviciu se ocupa şi de pregătirea lor militară: alarme la cinci dimineața, toaleta de dimineață, în pas alergător, gimnastica, orele de îndoctrinare politică, apoi, după-amiaza, activități de restaurare pe un aerodrom militar. Peste câteva luni, pleca împreună cu noii săi camarazi la Chemnitz, lângă Dresda, ca să înceapă cursurile: traseul combatantului, tirul la țintă. Apoi fură din nou îmbarcați într-un tren cu destinația Landsberg, la est de Berlin: un antrenament nemilos. Într-o zi, au fost puşi să sape o tranşee de un metru adâncime. Îndată ce au terminat, sergenții instructori le-au ordonat să coboare în ea, interzicându-le cu desăvârşire să se mişte. Paul, când a văzut tancurile apropiindu-se de el, nişte monştri care veneau mugind şi clătinându-se, a crezut că moare. Vacarmul motoarelor se amesteca cu urletele de spaimă ale camarazilor săi. Scârțâitul metalic al şenilelor deasupra lui îi provocă o spaimă atât de mare, că s-a scăpat pe el, ca şi cei mai mulți dintre colegii lui. Când sergentul instructor le-a dat ordin să iasă din tranşee, erau aşa de abrutizați de spaimă, încât a trebuit să le-o repete de mai multe ori.

Şi pe urmă a ajuns în Rusia, cu Train-ul. Fuseseră însărcinați să asigure aprovizionarea trupelor care luptau aproape de Moscova. Crivățul sufla peste întinderile nesfârşite de zăpadă; temperatura scădea uneori la – 40°. Prost echipați cum erau, o oprire putea însemna pentru ei moartea. Ca să lupte împotriva frigului, care le pătrundea prin mănuşile cu un deget şi le provoca degerături, câteodată erau nevoiți să urineze în palme. Mai erau şi atacurile partizanilor şi, pe deasupra, lipsa de somn; o oră, două de somn pe noapte, alături de şofer, pe scaunul din față al unui Renault sau al unui DKW, care îi zăpăceau şi dădeau vieții lor culoarea unui coşmar.

După numai câtevâ zile, liceul, prăvălia părinților lui i se păreau un port al fericirii, de care nu mai era legat decât prin câteva scrisori. În mai multe rânduri, îi trecuse prin minte că cel mai bun lucru pe care l-ar putea face ar fi să se îndepărteze puțin de convoi şi să-şi zboare creierii cu Mauserul lui. Îl invadau accese de disperare, golindu-i capul, făcându-l să trăiască mental într-o atmosferă atât de rarefiată, încât i se părea că disperarea era pentru suflet ceea ce era asfixia pentru corp.

Instinctul de conservare a fost mai puternic. Începând cu iunie 1942, a fost repartizat la regimentul motorizat al unei divizii blindate care trebuia să participe la ofensiva pe care o pregătea Hitler. Fusese aruncat într-o companie heteroclită, considerată „dubioasă din punct de vedere politic“, alcătuită din supraviețuitorii unor batalioane disciplinare, din soldați provenind dintr-o divizie blindată berlineză şi dintr-o divizie prusacă de cavalerie. Timp de câteva zile a fost supus unui examen riguros; soldații se temeau să nu fie vreun spion. Într-o seară, cu puțin înaintea începerii ofensivei, Erich Hoffmann, un tip înalt, blond, de vreo treizeci şi cinci de ani, cineast în viața civilă, i se adresă:

— Vino puțin aici, Paul!

Se îndepărtară de ceilalți, care se adunaseră în jurul unui foc, ascuns cu grijă într-o balka, o văgăună de stepă. Era deja

târziu, dar zilele erau lungi şi soarele, spre răsărit, înroşea încă orizontul.

Erich molfăia un fir de iarbă.

— Ei, ia spune-mi cum te simți cu noi? îl întrebă el în franceză.

— Bine, bine. În orice caz, e mai bine ca în Train.

— Zici tu aşa… Dar aşteaptă să înceapă ofensiva de vară… Atunci poate o să-ți schimbi părerea. Dar eu altceva voiam să te întreb: cum îți părem noi?

— În general, băieți buni…

Erich izbucni în râs şi apoi continuă:

— Mulțumesc. Şi cum ai ajuns aici, din Franța? Te-au obligat nemții să te înrolezi?

— Nu… Eu am vrut…

— Serios!… Şi de ce? Iartă-mă că-ți pun atâtea întrebări, dar… Într-un fel sunt însărcinat de companie să te supun unui mic examen. Ai să înțelegi mai târziu. Deci?

Paul ezită o clipă.

— Ei bine… Mă săturasem de viața pe care o duceam acolo, de părinți, de liceu, de tot, ce mai…

Adăugă apoi imediat, roşind:

— Şi pe urmă, Hitler este un al doilea Napoleon.

Erich îl privi nedumerit:

— Ce?

— Hitler este un mare cuceritor, ca şi Napoleon. Uite, până la sfârşitul anului, toată Rusia va fi cucerită. E chiar mai mare decât Napoleon.

— Mă îndoiesc că Napoleon ar fi ordonat execuția în masă a femeilor şi copiilor, răspunse Erich cu o nuanță de agresivitate în glas. Iartă-mă, Paul, uitasem că eşti nou pe frontul de est.

Se gândi o clipă şi apoi continuă:

— Tu ar trebui totuşi să-l urăşti pe Hitler, doar ți-a invadat țara.

— Tocmai.

— Cum adică, tocmai?

— Au şters-o din faţa blindatelor lui, aşa cum făceau şi când îl auzeau ţipând. Franţa e terminată.

— Eşti cam nedrept. Compatrioţii tăi au fost bătuţi pentru că nu au înţeles modul de folosire a tancurilor de asalt. E o greşeală tehnică şi nu o problemă de curaj… Uite şi aici, în Rusia: ruşii s-au retras o mie de kilometri înainte de a pricepe ce se întâmplă. Şi sunt de patru ori mai mulţi decât voi. E ca şi cum voi v-aţi fi retras până la Marsilia… Numai că, ajunşi acolo, reluă el izbucnind în râs, v-ar fi fost cam greu să contraatacaţi. Nu poţi face aşa ceva cu picioarele în apă!

Paul zâmbi

— Cât despre ceea ce mi-ai spus legat de comportamentul politicienilor francezi înainte de război, fără îndoială că e, în parte, adevărat. S-au lăsat traşi pe sfoară de Hitler, dar cu totul justificat, pentru că nu-şi închipuiau că un tip ca Hitler poate exista cu adevărat… Dispreţ faţă de tratate, cinism absolut… Un asemenea exaltat nu se naşte prea des, din fericire. Şi pe urmă, toţi morţii pe care i-aţi avut în ’14-18…

Erich se opri un moment.

— Ascultă, nu-ţi cer să mă crezi pe cuvânt… O să mai discutăm despre asta peste două sau trei luni. Ceea ce o să te rog însă este să nu repeţi niciodată ceea ce auzi vorbindu-se în acest mic grup pe care îl alcătuim noi în această companie. Îţi cer asta nu pentru că te cred un spion, ci pentru că o imprudenţă se poate săvârşi foarte uşor şi, aici, aşa ceva nu se iartă. Pot să mă bizui pe cuvântul tău? Hai să ne întoarcem!

Frank se uita la ei cu un aer întrebător.

— Ei?

— Tânărul recrut a trecut examenul cu succes, răspunse Erich.

Paul, puţin intimidat, îi urmărea atent: mai întâi, chiar în dreapta lui, stătea Frank, aşezat direct pe pământ, cu picioarele întinse, sprijinit de raniţă. El şi Erich, erau cei mai preocupaţi de felul cum arată. Frank era totdeauna proaspăt ras. Nu trecea nici o dimineaţă fără să-şi pieptene spre spate

părul şaten închis şi fără să-şi privească într-o mică oglindă chipul, ca să verifice dacă totul este în ordine.

Servise ca fotograf în toată perioada campaniei lui Mussolini în Etiopia şi în primele luni ale războiului din Spania, de unde fusese rechemat de nazişti, ca element dubios. Avusese grijă să nu-i exaspereze şi în felul ăsta evitase internarea în lagărul de concentrare. Dar când ei şi-au îndreptat trupele către Franța, în loc să fie trimis pe front ca fotograf, Frank a fost încorporat ca soldat de rând. El glumea mereu, spunând că numai din cauza dezgustului față de nazişti ajunsese să se bată pentru ei.

— Ei, dar un lucru ca ăsta merită să fie sărbătorit, zise el ridicându-se.

Scotoci în raniță şi scoase un bidon de tablă. Îl agită.

— Şnaps, clasa întâi. Hai, veniți încoace şi luați-vă şi cănile; avem un nou venit în micul nostru club. Ia, Paul, ia gustă… Cum ți se pare?

— Nu e rău. În orice caz, e tare.

Amețit puțin din cauza alcoolului, se aşează, se făcu ghem lângă ranița lui şi de acolo, sprijinit comod, continuă să-i privească pe ceilalți soldați care se duceau în grabă spre'Frank, glumind, sau se întorceau la locurile lor, atenți la cănile umplute ochi.

În fața lui stătea Sepp Steinitz. Scund, îndesat, blond, avea gradul de adjutant. Nimeni nu discuta prea mult cu el şi nici el nu vorbea în afara serviciului, dar era foarte apreciat: se ştia că e competent şi soldații pe care îi comanda se simțeau în siguranță alături de el. Mai mult, se adaptase foarte bine la atmosfera mai specială care domnea în acea companie. Nu deranja pe nimeni şi nici pe el nu-l deranja nimeni. Paul îl privi cum îşi şterge cana şi cum o pune în raniță cu gesturi atente şi sigure, aşa cum era tot ce făcea.

Alături de Steinitz şi cu totul diferit de el era Willi Katz, care-şi turna apă în alcool ca să-şi prelungească plăcerea. Pistruiat, cu păr roşu, ciufulit, şi mutră şugubeață, părea exact ceea ce şi era de fapt: un ştrengar berlinez, care-şi bătea

joc de orice şi care începuse de timpuriu să-şi câştige singur pâinea. Mai întâi cu micile slujbe ale străzii: vânzător de ziare, comisionar. Când fusese recrutat în Wehrmacht, tocmai pusese pe picioare, împreună cu un prieten de-al lui, o prăvălie de haine, pe lângă Piața Alexandru. Îi ura pe naziști şi declara că singura calitate pe care i-ar fi plăcut să le-o recunoască ar fi fost aceea de a nu exista.

Ceva mai încolo stătea Franz Halls – Halls cu doi de *l*, spunea el de câte ori se prezenta, n-am nici o legătură cu pictorul – un tip brunet, cu trăsături fine, care fusese student la Bauhaus. O dată cu venirea la putere a naziştilor, şcoala se închisese. Franz înjghebase un atelier de litografie. Îşi făcuse deja o clientelă, dar curând se declarase război.

Von Reddinger stătea ceva mai în afara cercului, în dreapta lui Franz. Părea şi mai tăcut decât Steinitz, ceea ce nu era puțin lucru. Paul nu-l auzise rostind vreun cuvânt.

După comandantul companiei, locotenentul von Hürwitz, era un fost căpitan activ, degradat pentru insubordonare. Mai departe, Pierre Krüger, un alsacian din Colmar, înrolat voluntar, ca şi Paul. Apoi August Gille, contabil şef. Era singurul nazist convins din toată echipa. Observațiile unora îl făceau să turbeze, dar niciodată nu ar fi denunțat pe cineva, indiferent despre cine ar fi fost vorba. Peter Wagner, livid, cu ochii goi, unul dintre cei care scăpaseră din lagărele de concentrare. Heinz Chardack, un colos, tolănit pe pământ cât era de lung, fuma o țigară.

În stânga lui, Paul îl simți pe Erich ridicându-se, urmat de toți ceilalți. Îşi isprăvi băutura şi se ridică şi el, puțin amețit: locotenentul von Hürwitz se îndrepta spre ei:

— Continuați! Continuați! spuse el. Ia spuneți-mi, se pare că nu vă plictisiți. În ținută de luptă, cu casca pe cap, încălțat cu cizme, îi privea atent pe fiecare în parte. Când privirea i se opri asupra lui Paul, zâmbi:

— Ritualul de inițiere, presupun? Aş accepta cu plăcere un şnaps. Mulțumesc.

Îşi scoase casca, îşi trecu mâna prin păr şi se aşeză şi el pe jos, cu o cană în mână. Erich îi oferi o țigară şi îl întrebă:

— Cum a rămas?

Toți se apropiaseră şi ascultau cu atenție.

— Va fi mâine în zori, exact la trei şi treizeci. Pregătire cu artileria şi apoi înaintarea blindatelor către Voronej. Vom fi apărați pe flancuri de două divizii motorizate. Asta-i tot.

Soldații erau adunați în jurul lui.

— Dar… e sigur? reluă Erich.

— Asolut sigur. Informațiile provin chiar de la Dietrich. Regimentul lui, adică noi, a primit ordin să ajungă la punctul de plecare, care se află la treizeci de kilometri de aici, peste o oră. E tot ce ştiu.

— Şi după Voronej?

— Sunt posibile două obiective: fie Moscova, fie spre sud, către Caucaz şi câmpurile de petrol. Numai Dumnezeu şi Hitler ştiu în ce scop. De fapt, nici dacă aş şti nu v-aş spune.

Locotenentul se ridică, îşi scutură cu mâna praful de pe turul pantalonilor.

— Spuneți-mi, Herr Oberleutnant, o să fim acasă de Crăciun? întrebă Gille. Îl privea pe von Hürwitz cu ochii lui miopi, ştergându-şi lentilele ochelarilor cu o batistă. Locotenentul îl privi atent pe Gille, cu un aer istovit. Părul negru începuse să i se albească pe la tâmple. Avea trăsături fine, dar marcate de oboseală şi un aer serios, pe care Paul fi punea pe seama meseriei lui: în viața civilă era fizician. „Oricum, gândi Paul, începe să fie prea bătrân pentru un simplu locotenent.“

— Poate, răspunse von Hürwitz, poate. Presupun că, într-o oarecare măsură, asta va depinde de noi… Hai, nu mai pierdeți timpul. Vreau ca într-o jumătate de oră, fiecare dintre voi să fie gata de plecare. Veți primi merinde pentru patru zile şi pe urmă plecăm. Nu uitați să stingeți focul. Pe curând!

După ce se îndepărtă, se făcu o linişte adâncă, pe care Willi Katz o rupse, rezumând într-un mod foarte brutal părerea generală:

— La dracu!

— Cu cât mai repede va începe, cu atât mai repede se va sfârşi, spuse Gille.

— Cum să nu: cu cât mai repede va începe, cu atât mai repede vom fi morți, da. În fine, presupun că cei de la statul-major general ştiu ce fac. Acum măcar avem idee despre ce-i vorba. Începuse să mă calce pe nervi să stau şi să aştept la nesfârşit să-mi cadă cerul în cap.

Nimeni nu mai spuse nimic. Soldații, consternați, fumau o ultimă țigară, ținând instinctiv capătul aprins în pumn, ca să nu fie reperați. Erich şi Frank, aşezați ceva mai departe, discutau.

Paul stătea în mijloc, aproape de grămada de jăratic care se stingea în frigul înserării. Soarele dispăruse dincolo de pădurea de brazi, care ascundea un batalion de tancuri. Se puteau distinge vag câteva, ascunse sub plase. Faptul că le ştia acolo, aproape, monştri cu şenile, gata să arunce flăcări, îl ferea de spaima care îl năpădise după plecarea locotenentului. Fără îndoială, bănuia de mai multe zile că ofensiva va fi declanşată. Puteai să-ți dai seama de asta văzând tunurile adunate în umbra pădurii, forfota tractoarelor de artilerie care, în timpul celor câteva ore ale nopții, brăzdau câmpia pe cărări desfundate. Detaşamentele Feldgendarmeriei erau tot mai dese. Şi trupa care se înghesuia în toate cotloanele stepei. Deşi discuta despre atac cu soldații plutonului, nutrea speranța absurdă de a nu fi implicat.

— Ei, Paul, ai căzut pe gânduri?

Tresări. Erich şi Frank se apropiaseră de el, fără să-i audă. Îi zâmbeau.

— Cum nu, doar este prima lui bătălie adevărată, spuse Frank. Ține, bea puțin şnaps, a mai rămas ceva. O să-ți mai schimbe gândurile.

— Şi, la urma urmei, n-avea grijă, îl ironiză Erich. Ce ți se poate întâmpla când eşti cu nişte soldați ca noi? Spune!

— Poate că n-are încredere, glumi Frank.

— Haideți, băieți, nu mai întârziați, le spuse Steinitz. Peste zece minute va fi ultima trecere în revistă. Mişcați-vă, nu suntem la picnic aici.

— Nouă ne spuneți, Herr Feldwebel, nouă ne spuneți? răspunse Erich.

Ceea ce în oricare altă companie ar fi fost socotit drept o obrăznicie, trecu acum neobservat. Paul zâmbi.

Câteva minute mai târziu era gata. Îşi trecu degetul peste chiulasa Mauserului său şi verifică să nu fie murdară de praf. Cu un nod în gât, îi privea pe soldații care se aliniau. Îşi potrivi ranița în spate cu o mişcare a şoldului şi ridică ochii: pe cerul violet clipeau stele.

N-au dormit toată noaptea. Când cerul a început să se lumineze spre răsărit, auziră o salvă de tunuri răsunând în depărtările stepei, spre nord. Ca şi cum ar fi fost un semnal, tot frontul păru să ia foc. În spatele lor detuna artileria. Bubuiturile tunurilor de 75, şuierul obuzelor de calibru mare întindeau pe deasupra lor o boltă invizibilă şi stridentă, amenințătoare şi protectoare în acelaşi timp. Bărbații din maşina blindată îşi ascundeau instinctiv capul între umeri, încleştându-şi mâinile pe Mausere.

— Ochiți ca lumea, strigă Frank. O baterie de 105, aşezată la pândă în spatele unui petic de pădure, începuse să tragă.

— Ce-or să mai pățească Ivanii ăştia! se auzi un glas în întuneric.

Fără să se trădeze prin nici o lumină aprinsă, tancurile se îndreptau către pozițiile de pornire. În semiîntuneric semănau cu nişte pachiderme cu trompele ridicate.

Steinitz ieşi din fundul maşinii blindate şi se uită la ceas.

— A trecut o jumătate de oră.

Se întoarse către conductor.

— Haide!

Spre răsărit, cerul se lumina. Curând apăru soarele, disc roşu cu nimb de aur. Paul încercă să-şi îndrepte privirile spre el, dar şi le întoarse imediat. Cafeaua, pe care o înghiți se în

grabă, îi ardea stomacul. Nervos, cu mâinile ude de transpirație, îşi ținea strâns Mauserul. Maşina blindată porni.

Artileria îşi lungi tirul, distrugând linia a doua a ruşilor.

— Asta e, se gândi Paul, asta e, asta e…

Maşina blindată începu să prindă viteză. În fața ei, tancurile în formațiune de luptă se mişcau zdruncinându-se.

Paul se uită la Frank.

— Asta e! îi urlă în ureche.

— Ce?

Paul ar fi avut poftă să vorbească, să spună ceva, orice.

— Asta e!

— Ah!…

Aşa s-a desfăşurat cea dintâi zi.

Două zile mai târziu, Paul avea să ia parte la prima lui bătălie adevărată. Ruşii se regrupaseră în spatele unei puternice poziții întărite. Ascunşi în câmpurile de mine, avuseseră timp să-şi construiască fortificații şi manevrau în funcție de zgomotul a două brigăzi blindate.

Compania lui von Hürwitz era ascunsă în spatele unui rambleu. Din când în când, cu precauție, un soldat înălța capul: în fața lui se întindeau câmpuri de floarea-soarelui şi, mai departe, colinele cenuşiu-verzui, pe culmea cărora se grupaseră ruşii.

Paul privi culmile îndepărtate şi, deasupra lor, cerul senin, presărat de nori pufoşi. Se făcuse dimineață de-a binelea şi soarele îşi arunca puternic razele peste căştile de oțel. Un vânt uşor sufla spre coline aducând puțină răcoare şi făcând să foşnească lanul de floarea-soarelui.

Paul se întoarse; toate companiile batalionului erau pe poziția de pornire. Tunurile erau mai departe, gata de luptă. Alături de el, cu casca pe burtă, Frank fuma o țigară.

Paul îşi drese glasul:

— Sunt al dracului de departe colinele alea. Eşti sigur că geniştii au apucat să curețe bine terenul de mine?

— Să sperăm, pentru binele nostru, glumi Frank. Oricum, sunt sigur că a fost al naibii de greu să facă treaba asta, pe

timp de noapte. Genistii nu puteau să folosească detectoarele: cu toate bombele care căzuseră acolo, nu ar mai fi putut distinge o schijă de obuz de o mină. A trebuit să lucreze cu mâna goală. La cea mai mică mişcare greşită, zbori! Şi asta durează ore în şir. Iar campania abia a început…

Paul avea gura uscată. Îşi turnă puțin şnaps pe fundul căniişi-l dădu dintr-o dată peste cap. Alcoolul făcu să-i lăcrimeze ochii o clipă, dar pe urmă se simți mai bine.

— După tine, de ce nu trimite Luftwaffe Stukas-urile să bombardeze colinele astea? Ar fi mult mai uşor de cucerit.

— N-am idee. Oho! Am impresia că evenimentele se precipită.

Locotenentul von Hürwitz fugea aplecat de mijloc. Când ajunse la ei se aşeză pe vine, scoase o batistă şi-şi şterse fruntea:

— Ei, bine, copii, va trebui să pornim. Steinitz, potriveşteți ceasul după al meu. E zece fără un sfert. La zece punct începe asaltul. Aveți întrebări?

— Dar au să ne măcelărească, Herr Obleutnant, zise Peter Wagner. Fără Stukas-uri, fără pregătirea artileriei…

— O să le aveți la timpul potrivit. Dacă vrem să cucerim colinele astea fără pierderi, va trebui să ne slujim de factorul surpriză. Sergent Vogel, aşa cum am stabilit, dumneata îi iei pe veterani. Dumneata, Steinitz, pe recruți. Noroc tuturor.

Plecă, mergând aplecat ca şi la venire. Pe cer apărură nişte puncte negre.

— Stukas-uri! urlă Wolzack, Stukas-uri! Ce-or să mai capete Ivanii ăştia!

Ridică puşca în aer, în semn de victorie.

— Wolzack! La loc! Nu suntem la circ, ce dracu! răcni Steinitz.

Se auzeau deja bombele lansate de Stukas-uri pe coline, printre exploziile DCA-urilor ruseşti.

În timp ce se uita pe deasupra rambleului, Steinitz îşi privea din când în când ceasul. Alături de Paul, Frank, înarmat cu un MG 34, continua să-şi fumeze țigara. Ceva mai

încolo stătea un țăran tânăr, de prin partea de răsărit a Prusiei, care fusese coleg de şcoală cu Paul, şi, mai departe, stăteau doi recruți, pe care nu-i cunoştea. Erich era la altă grupă.

Deodată se auzi un vacarm îngrozitor: artileria îşi începuse tirul.

— A! Ce băieți de treabă! strigă Wolzack. Nu ne-au lăsat să crăpăm.

— Mai ține-ți gura, Wolzack! Nici nu ne mai înțelegem aici. Buun! Acum, ultimul plan topografic! De aici până la câmpul de floarea-soarelui vă răsfirați în lanț de trăgători. O dată ajunşi la câmp, regrupați-vă şi să nu vă fie frică, nu e minat...

— Aşa se zice... adăugă un soldat aruncând pe pământ un scuipat, pe care îl strivi apoi cu piciorul, plin de scârbă.

— De data asta doar te avertizez, Müller, data viitoare însă o pățeşti! Câmpul nu este minat! Până aici totul este simplu, dar după asta treaba se complică: urmează nişte câmpuri minate pe care genieştii n-au avut timp să le neutralizeze, apoi tranşeele cu mitraliere grele şi cu mortiere. N-o să fie chiar un fleac, dar o să meargă. O să avem cu noi genişti şi blindate! A! Uitasem. Fără prizonieri, n-avem timp! Fără sentimentalisme, băieți, trebuie să profităm de tactica luării prin surprindere. Dacă ne oprim ca să luăm prizonieri, riscăm să fim împuşcați! Oricum, este un ordin de sus. Ați priceput?

Frank îşi aruncă țigara.

— Scârbos..., îi şopti el lui Paul. E scârbos.

— Veteranii îl urmează pe sergentul Vogel, strigă Steinitz. Recruții vin cu mine!

Paul era culcat de-a lungul rambleului, ținându-şi arma când cu dreapta când cu stânga ca să-şi poată şterge pe rând palmele transpirate de pantaloni.

Steinitz îşi mai privi o dată ceasul. O rachetă albă țâşni din stânga spre cer.

— Porniți! Înainte! ÎNAINTE!

Paul se ridică şi se trezi în picioare, în susul rambleului. În stânga şi în dreapta lui, cât vedeai cu ochii, companiile,

batalioanele, regimentele se puseseră în mişcare, întărite de tunurile de asalt şi de tancuri. Îl cuprinse o uşoară ameţeală, dar nu se mai simţea singur.

Un soldat îl depăşi cu paşi mari, ţinând în mână o puşcă mitralieră. Aplecat de la mijloc, fugi pe urmele lui şi deodată auzi un uruit de motor. Îngrozit, se aruncă la pământ; un tanc se năpustea înainte, frământând pământul cu şenilele şi lăsând în urmă un miros de benzină arsă.

— Recruţii! După mine, în spatele blindatului! răcni Steinitz.

Un obuz izbi pământul, spulberându-l în jur. Împleticindu-se, cu ochii plini de ţărână, se trezi în spatele blindatului Mark-4, aproape asfixiat de gazele de eşapament. Soldaţii se îngrămădeau, gloată înfricoşată, în spatele tancului care îi apăra, dar care îi şi ducea tot mai departe. Ca un câine de pază, Steinitz alerga pe lângă ei, răcnind ordine.

— La pământ toţi! La pământ, am spus! Pentru numele lui Dumnezeu, de câte ori să vă spun!

Se prăvăliră pe pământul presărat cu tulpini de floarea soarelui strivite de tancul Mark-4, care-şi continua drumul, zdrobind totul în calea lui.

Sprijinindu-se într-un genunchi, Steinitz îşi scoase casca şi-şi şterse fruntea cu o batistă. Un obuz explodă la numai câţiva metri de ei.

— Nu vă speriaţi, băieţi, Ivan trage la întâmplare.

Îşi aprinse o ţigară.

— Facem o pauză. Numai cât să le lăsăm timp genieştilor să degajeze o trecere prin câmpul minat. Dacă vă e prea cald, puteţi să vă scoateţi căştile, dar să staţi culcaţi.

Paul trăgea adânc în piept mirosul, astringent şi dulceag în acelaşi timp, al plantelor strivite. Dincolo de câmpul de floarea-soarelui auzea un zgomot confuz de tiruri de mitralieră, de mortiere, de tunuri. Nu ajungeau până la ei, ca mesageri ai luptei, decât câteva gloanţe rătăcite, care treceau pe deasupra lor zumzăind ca nişte albine.

Făcu un efort să-şi ridice capul. Lângă el stătea întins un soldat ținându-şi mâinile încrucişate peste cască şi tresărind la fiecare bubuitură. Puțin mai departe, Steinitz îşi fuma liniştit țigara, privind atent în jur. În spatele lui, soldații păreau că vor să intre în pământ. Cu siguranță erau la fel de laşi ca şi el…

— Sunteți gata? Ridicați-vă şi mergeți cu paşi mărunți până la marginea câmpului de floarea-soarelui. Împrăştiați-vă, dar cu grijă, treaba mi se pare periculoasă. Nu uitați să vă aplecați.

Se ridicară cu precauție şi se priviră, fiecare căutând pe chipurile celorlalți urme de spaimă.

— Hai, ce faceți, veniți sau ba?

Două tancuri trecură pe lângă ei, urmate de maşini blindate pline cu soldați. La câțiva metri explodă un obuz.

— Au, aoleu… se auzi țipătul unui soldat, care scăpă arma din mână şi căzu în genunchi, ținându-se de burtă.

— Fir-ar să fie, doar v-am spus să vă aplecați! Ia să văd…

Soldatul devenise palid; picături mari de sudoare îi curgeau pe frunte, lăsând urme albe pe fața lui murdară. Paul văzu cum Steinitz dă încet la o parte mâna pe care soldatul o ținea lipită de burtă.

— E pierdut, murmură el.

Se ridică, se îndepărtă puțin şi-şi şterse mâna pe iarbă.

— Veniți aici cu toții, le porunci Steinitz. E terminat, şopti el. Trebuie să-l lăsăm în grija infirmierilor.

Paul se ridică, îşi luă bidonul şi-şi turnă puțin şnaps. Îşi clăti gura, apoi îl scuipă.

Soarele era aproape de zenit. Înăbuşite din când în când de vacarmul salvelor de tun, mitralierele îşi întețeau țăcănitul furios.

Paul înşurubă dopul bidonului. Cu picioarele tremurându-i, trecu în spatele lui Steinitz, care reluase comanda grupei. Departe, pe cer, se vedeau trecând escadrilele de Stukas-uri. Tunurile, automitralierele năvăleau în luptă, făcând să scârțâie sub şenilele lor floarea-soarelui zdrobită.

Ajunseră la lizieră. Fioarea-soarelui făcu loc unui soi de iarbă, care le ajungea până la genunchi. Un tanc, lovit în plin, fusese cuprins de flăcări; vălătuci groşi de fum ieşeau din turela lui dezmembrată; tunul îndreptat în jos, aproape atingând pământul, făcea ca Mark-4 să semene cu un petrecăreț bețiv. Un membru al echipajului, căruia puteau să-i distingă combinezonul de culoare neagră, arsese până la carbonizare, la câțiva metri de tanc. Paul nu putu să nu-şi aducă aminte de soldățeii de plumb pe care taică-su i-i făcuse cadou, cu câțiva ani în urmă. Se apropiase de şemineu, ca să-i vadă mai bine. Cutia îi căzuse în foc. Fascinat, Paul privise grenadierii imperiali imobilizați într-o veşnică poziție de drepți, impasibili, cu chipul, trupul şi picioarele devorate încet de flăcări, transformându-se mai întâi în jumătăți de soldați, apoi în sferturi şi, în cele din urmă, în pale de foc, care trosneau, împrăştiind un miros grețos, acela al descompunerii dar, în acelaşi timp, şi al victoriei. Învinşi şi totodată invincibili.. Fumul continua să se înalțe, să se răsucească şi mirosul de carne friptă părea să se întindă peste tot, amestecat cu cel de ulei ars, într-un fel dezgustător.

— Hei, ce te tot clatini, pentru numele lui Dumnezeu?

Paul îşi scutură capul, îl privi pe adjutant şi bâlbâi o scuză:

— Mi-a fost rău, Herr Feldwebel.

— Haideți, să înaintăm! Aşezați-vă toți în spatele meu, pe un rând; probabil că nu mai e nici un pericol, fiți totuşi cu ochii în patru.

Pământul fusese răscolit de obuze. Ocoleau gropile fugind cu paşi mărunți, aplecându-se. Peste tot maşini blindate distruse, pline cu soldați prefăcuți într-o gelatină sângerândă, împrăştiată pe pereții de oțel. Valuri negre urcau întunecând cerul, împinse spre răsărit de vântul uşor care sufla încă. Ajunseră la un tanc care ardea, cu toate trapele turelei închise.

— Ăştia n-au avut noroc, spuse Müller, un muncitor din Spandau, brunet şi scurt în picioare. Ținea lipită de nas o

batistă, ca să se apere de praf şi de putoare. Se întoarse spre Paul.

— Îți dai seama, să mori arzând de viu, între patru pereți de oțel…

După o vâlcea, pe care o trecură repede, terenul începu să urce. Un miros de prăjeală ieşea din ceea ce numai cu o oră în urmă era un câmp de bătaie. Pământul era plin de cadavre, pe care cei de la batalioanele disciplinare începuseră să le îngroape. Când şi când, un obuz rătăcit spulbera câte o grămadă de pământ. Disciplinarii aproape că nici nu-şi mai dădeau osteneala să se aplece, ca şi cum le-ar fi fost indiferent dacă trăiesc sau mor. Paul auzea, umilit, cum îi batjocoreau când treceau pe lângă ei: „bobocii“, „cloşca cu puişorii…“. Un soldat care vâra un cadavru într-o foaie de cort se întoarse spre ei şi începu să piuie.

Urcară mai departe şi ajunseră la o tranşee care fusese a ruşilor. Vuietul de luptă, împins de vântul dinspre răsărit, deveni mai puternic.

— Fiți atenți, băieți, uitați-vă pe unde călcați, spuse Steinitz.

Trecură pe lângă ceea ce fusese un cuib de mitralieră. Arma se afla încă pe trepied. Servanții zăceau în noroi. Un tanc trecuse peste ei şi îi făcuse una cu pământul: nu se mai puteau distinge din ei decât hainele cafenii, pline de sânge. Paul simți deodată că îi vine să verse: cerul de un albastru absolut, fumul care acoperea când şi când soarele, mirosul şi, acum, aceste cadavre îngrozitoare… „Ce-oi fi căutând eu aici?“ Avea impresia că i s-a golit dintr-o dată capul, îi tremurau picioarele. Aruncă o privire către Müller, apoi către ceilalți: erau albi la față.

Trecură pe lângă un post de control sanitar, adăpostit într-o tranşee, dinspre care răzbăteau urlete de oameni în agonie. Soarele era acum la zenit. De sub căştile de oțel curgeau picături mari de transpirație. Nişte muşte mari, albastre se roteau deja prin preajma cadavrelor.

— Dacă nu vă supărați, Herr Felwebel, am putea să ne oprim puțin? întrebă Müller. E o căldură infernală şi nu ne-am oprit deloc de azi dimineață…

Steinitz ezită.

— Bine, de acord, dar numai un minut. Profitați de el, că după asta o să fie mare haos.

Se lăsară să cadă pe fundul tranşeei. În fața lor zăceau cadavrele soldaților ruşi, îngrămădite unele peste altele. Erau peste tot şi de toate felurile.

Tranşeea fusese atacată cu aruncătoare de flăcări. Unele trupuri nu mai erau decât nişte vreascuri înnegrite. Paul auzi un smiorcăit şi se uită spre Müller: acesta plângea.

Până la tranşee, întăririle mergeau în coloane; după ce o depăşeau, se desfăşurau în lanț de trăgători. Erau susținuți de blindate. Paul îl văzu pe Steinitz îndreptându-se către un Mark-3, care se oprise la câțiva metri de ei. Tanchistul, în uniformă neagră, deschisese trapa turelei. Steinitz îl salută, apoi îl întrebă ceva. Celălalt îşi scoase căştile de la urechi şi se aplecă spre adjutant. Vacarmul era aşa de mare, încât tanchistul, în ciuda eforturilor sale, nu reuşea să înțeleagă nimic. Steinitz îi arătă cu degetul platforma din spatele tancului, apoi pe Paul şi pe camarazii lui. Tanchistul aprobă din cap şi le făcu semn să urce. Adjutantul se întoarse la ei, aplecat, cu paşi mărunți.

— Haideți, băieți, toată lumea pe spatele tancului, repede!

Se ridicară. Paul putea să vadă, printre norii de fum, tot drumul pe care îl parcurseseră; rambleul, câmpurile de floarea-soarelui şi, în depărtare, fuioarele de fum lăsate de loviturile artileriei care bombarda creasta colinelor.

Se cățărară pe platforma tancului. Simțea prin bocanci placa încinsă a tolei de protecție; locul era înțesat cu bidoane de benzină, cu rulmenți de rezervă, ba era acolo chiar şi o saltea. Soldații, ca nişte scarabei mari şi neîndemânatici, se împiedicau unii de alții în toată babilonia asta, încercând să-şi găsească un loc. Steinitz urcă şi el, ținând cu amândouă mâinile o raniță plină cu grenade de mână şi două mitraliere

MP 40. Îşi ținea puşca de-a curmezişul pieptului; insectă lucitoare cu carapace ucigaşă, se îndreptă spre Paul şi Müller şi le aruncă cele două mitraliere de calibru mic:

— Kammerer! Müller! Voi doi sunteți cei mai isteți din grupă; ăsta de fapt nu este un compliment! Aveți fiecare câte o mitralieră, folosiți-o, lăsați sentimentalismele! Ne-am înțeles?... Ori ei, ori noi!... Are toată lumea grenade?

Steinitz se întoarse către tanchist.

— Dă-i drumul, Panzerführer.

Tanchistul închise trapa turelei.

Zgomotul deveni îngrozitor. Nu puteai vedea mai departe de câțiva metri; norii de fum amestecați cu cei de țărână îşi întindeau panaşul spre cer, subliniați de exploziile portocalii ale obuzelor care loveau pământul. La intervale regulate, un tanc, care ducea în spate câțiva oameni, trăgea. Intensitatea zgomotului crescu; acum era ca un sfredel care le străpungea craniul. Steinitz le făcu semn să-şi astupe urechile şi să deschidă gura; agățându-se de un mâner metalic, încerca să pătrundă cu privirea norul de fum dinaintea tancului; cu bărbia ridicată, cu viziera căştii trasă pe ochi, prezență ostilă şi încurajatoare în acelaşi timp, semăna cu un mic buldog. Un bubuit îi făcu să tresară: un obuz lovise partea din față a tancului.

— Se pare că Ivan trage în noi, urlă Müller la urechea lui Paul; apăsându-şi burta cu mâna stângă, acesta din urmă avea senzația că măruntaiele îi erau însuflețite de o viață separată, ca şi cum i s-ar fi strecurat în ele un şarpe. Încercă să-i răspundă lui Müller, dar limba îi era lipită de cerul gurii şi nu putu să scoată un cuvânt.

„Poate astea sunt ultimele minute pe care le mai am de trăit...“ îşi spuse. Se uita la cei alături de care avea să lupte, şi, poate, să moară. În dreapta lui, Müller privea în jos, către genieştii care dispăreau în tumult. Steinitz aştepta semnalul asaltului. Mai încolo era un țăran, care-şi scosese casca şi-şi ştergea ceafa şi gâtul. Alți trei soldați, pe care nu-i cunoştea, stăteau cu spatele spre el. Wiener, țăranul din Prusia de

răsărit, se ținea de un mâner al capotei. Avea fața îmbrobonată de o sudoare nesănătoasă, ochii plini de lacrimi iar buzele întredeschise lăsau să i se vadă albul dinților.

Începu deodată să urle, un urlet de moarte, care răzbătu prin vuietul luptei şi îi făcu pe toți să se întoarcă spre el. Se ridică, aruncă puşca şi sări de pe tanc. Steinitz se repezi să-l prindă, dar era deja târziu; Wiener alerga de-a lungul tranşeei, culcându-se la pământ când exploda vreun obuz.

Steinitz îl arătă cu degetul pe fugar lui Müller şi lui Paul:

— Puneți mâna pe el! Puneți mâna pe el! Repede!...

Paul sări de pe tanc. Orice, numai să nu mai stea nemişcat aşteptându-şi moartea. Să mai fi trecut un minut, poate ar fi făcut şi el ca Wiener. Plonjă: un obuz de mortier trecuse prin parapetul tranşeei. Wiener era întins la pământ, câțiva metri mai departe. Îi săriră în spate când se ridica.

— Nu, nu, lăsați-mă!

Plângea în hohote.

— Lăsați-mă! Lăsați-mă! Nu vreau să mor! Nu vreau să mor! Vocea i se frânse. Eu... nu... să... mor... nu vreau să mor...

Îl susțineau, ducându-l fiecare de câte un braț, Wiener lăsându-se purtat, cu genunchii îndoiți, prea distrus ca să se mai apere.

— Simt că voi muri! Simt că voi muri! Nu vreau să merg acolo... Nu vreau să merg...

Plângea în hohote.

— Țineți-l bine, ca să-l urc! țipă Steinitz.

Îl apucă de gulerul tunicii şi îl urcă pe tanc. Îl lăsă să cadă pe platforma din spate, ca şi cum ar fi fost un sac cu rufe murdare, se aplecă asupra lui şi-i trase două palme, cât pe-aci să-i mute capul din loc. Apoi îi băgă în gură cu de-a sila gâtul unui bidon cu şnaps. Wiener încercă să se opună, apoi cedă.

Steinitz îl apucă de bărbie:

— Data viitoare te împuşc, ai înțeles? țipă el arătându-şi puşca. Indiferent dacă o să trăieşti sau o să crăpi, asta se va

întâmpla numai alături de noi, nu fără noi!

Aruncă o privire de jur împrejur, ca să se convingă că-l auzise toată lumea, apoi se aşeză din nou la locul lui.

Paul rămăsese jos. Privea cu un aer vesel soldații îngrămădiți pe platforma din spate a tancului Mark-3, blindajul gălbui şi numărul de inventar scris cu linii roşii, groase, pe turelă. Faptul de a fi alergat şi acționat îl eliberase de tensiunea nervoasă care îl domina. Îi rămăsese numai starea de nelinişte, provocată mai degrabă de surescitare decât de teamă care-l făcea să-i privească pe camarazii săi terorizați cu un aer de superioritate disprețuitoare.

— Hai, Kammerer, urci sau ce dracu faci?

— Imediat, Herr Feldwebel, imediat.

După ce s-a urcat, nu s-a mai simțit aşa de stăpân pe sine. Mirosul acru de transpirație al camarazilor săi, acela al gazelor de eşapament, căldura care ieşea din blindat, toate la un loc creau în jurul lui un bloc de spaimă de care nu ştia să se apere. Puțin câte puțin, începu să simtă cum siguranța de sine i se risipeşte, dominată de o spaimă difuză. „Nu... Nu... N-am să mă las...“

Se uită la Wiener care, aplecat, vomitase tot ce înghițise de dimineață şi avu o senzație de scârbă. Încercă să se agațe de privirea lui Steinitz, dar acesta emana o asemenea ostilitate, încât Paul întoarse ochii. Era limpede că-i disprețuia.

Tranşeea era plină: soldați, vânători de tancuri, artilerie autotractată se adunaseră în spatele terasamentului. Paul se uită la ceas: nu erau pe tanc decât de trei minute.

O rachetă albă urcă şuierând spre cer, apoi explodă, cu un zgomot uluitor; tancul păru să se cabreze, se cățără pe terasament, apoi căzu cu greutate înainte. Cu motorul urlând, se năpusti în ceața de fum şi foc, care se abătu asupra lor ca o smoală. Abia puteau ghici prezența celorlalte tancuri, cu încărcăturile lor de oameni agățați de turele, şi luminile gălbui pe care tunurile le aprindeau aruncându-şi obuzele. Cerul se degajă puțin, lăsând să se zărească o lumină crepusculară. În fața lor, un ofițer de geniu le făcea

semne disperate. Mark-3 încetini, apoi se opri. Ofițerul se apropie, făcându-şi mâinile pâlnie.

— … Treceți… Ivan… Atenție!

— Ce? țipă Steinitz.

Două tancuri se opriră lângă ei. O explozie brăzdă cerul; cel din stânga fusese atins. Flăcările învăluiau platforma din spate. Soldații înghesuiți acolo, cu hainele arzând pe ei, săreau jos, apoi se rostogoleau, scoțând nişte urlete înfiorătoare, care răzbăteau prin tot haosul acela. Trapa tancului se ridică şi un tanchist încercă să iasă. Combinezonul îi ardea. Paul îl văzu sprijinindu-se cu amândouă mâinile de turelă, eliberându-şi corpul cu un efort disperat, dar apoi puterile îi slăbiră, ca şi cum o oboseală imensă l-ar fi cuprins dintr-o dată. Flăcări mărunte, albastre, galbene alergau pe brațele lui; se prăbuşi, lichefiat, învins, transformat într-un ghem de flăcări. O detunătură formidabilă, o lumină albă ca de bliț: tunul explodase, răspândind o ploaie de pulbere şi de schije metalice. Paul simți o durere puternică în umăr şi-şi duse mâna la el: curgea sânge.

„Nu… Nu… N-am să mă las doborât. Să nu cedez. Să nu cedez.“ Îşi privea mâna. Ideile i se învălmăşeau în cap, părând să alerge unele după altele, pentru ca apoi să se răzlețească. Să găsească ceva de care să se agațe. O plută. Să nu cedeze. Mai degrabă să moară. O plută.

Paul mergea alături de mama lui printr-un cimitir mic, în partea de răsărit a Prusiei. Abia împlinise unsprezece ani. Ajunse la un pătrat, care avea câte un chiparos în fiecare colț. Mama lui şovăi:

— N-am mai venit aici decât o singură dată, demult, cu taică-tu… A! Uite, recunosc. Trebuie să ne întoarcem. Hai, grăbeşte-te.

Din cerul cenuşiu cădeau câteva picături de ploaie. Paul se opri lângă o băltoacă, întrebându-se dacă ar putea s-o sară:

„Nu… o să mă lovesc…“

Făcu un pas în lături şi fugi după maică-sa.

— Aici e. Scoate-ți căciulița, Paul.

Ea îngenunche. Paul o privea, analizându-i silueta deja îngroşată din cauza muncii de zi cu zi, buzele care şopteau o rugăciune.

Nimeni, de la taică-su, nu mai îngrijise mormântul, dar numele se mai vedeau încă bine, încrustate cu litere aurite pe cadrul pietrei funerare. Kurt von Kammerer 17… – 18…, Gerdt von Kammerer…

LOCOTENENT COLONEL KARL VON KAMMERER

3 ianuarie 1786 – 18 iunie 1815

2

Navigare necesse est; vivere non necesse.

Dedesubt, era reprezentat pe o placă de bronz, în ținută de ofițer de husari, călare pe un cal sprijinit numai pe picioarele dinapoi, cele din față biciuind parcă neantul. Aşa trebuie să fi fost, în fruntea regimentului său, cu câteva minute înainte de a muri, la Waterloo… În imaginația lui, Paul îl vedea în vestonul său cu brandemburguri, închis până în gât, săltând pe calul negru înveşmântat cu o robă de moar auriu, cu sabia pe umăr, trecându-şi în revistă trupele; apoi reluându-şi locul, cu un pas înaintea locotenenților săi; întorcându-se pentru o ultimă oară şi ordonând:

— La pas!

Regimentul se punea în mişcare.

— La trap!

În depărtare, baionetele grenadierilor lui Napoleon străluceau în soare.

— La galop!

Husarii îşi țineau caii în frâu.

— Atacați!

Nu mai exista nimic altceva decât câmpia imensă pe care se năpusteau plutoane, escadroane, regimentul întreg într-o

confuzie nebună de săbii scoase, de înjurături, de cai nărăvaşi, de obuze secerându-şi în mulțime recolta... Şi toate astea dispăruseră înghițite de Timp, sub această dală de marmură cenuşie, peste care se scurgeau acum picăturile de ploaie... Paul asculta ropotul picăturilor mari care cădeau pe mormânt; avea impresia că, de fiecare dată, zgomotul pătrundea în adâncimile cavoului, adăugând încă un cui la coşciugul mâncat de viermi în care locotenent-colonelul, în ținută de gală, veghea în eternitatea nopții care urmase acelui atac în plină zi, într-un anumit 18 iunie 1815.

Mama lui se ridică cu greu şi îşi puse pe cap un batic, pe care îl legă sub bărbie.

Von Kammerer-ii dispăruseră acum, lăsând o ramură bastardă care eşuase într-o biată mercerie, într-un oraş de provincie...

— Hai să mergem, Paul.

Se îndreptară din nou spre chiparoşi. Paul mergea în urma maică-si. Băltoaca crescuse. Îşi luă avânt, sări şi fugi ca să o prindă din urmă.

...Tancul frână brusc, lăsând să treacă un Mark-2 aruncător de flăcări, care se repezi prin spațiul de trecere, pe care îl deminaseră genieştii. Vântul îşi schimbase direcția, îndepărtând fumul de câmpul de luptă. Messer-urile 109 brăzdau cerul, în timp ce Stukas-urile bombardau colinele. Soarele, sus pe cer acum, înăbuşea stepa sub căldura lui sufocantă. Blindate, maşini de teren, tunuri urcau la asaltul colinelor într-un tumult de vociferări, de urlete de durere şi de explozii. Ceva mai sus, Paul văzu tancurile Mark-3 încetinind, ca să lase soldaților, cățărați pe platforma din spate, timp să sară.

Tancul lor se opri.

— Toată lumea coboară! urlă Steinitz. Mişcați-vă, Doamne sfinte!

Paul sări pe pământ. Într-un zgomot infernal de motor, tancul Mark-3 năvăli spre tranşeea rusească. Rămăşițe

omeneşti stăteau agăţate printre şenile; Wiener se prăbuşi în iarbă, sughiţând.

— Of, jigodie! Vino aici, pentru numele lui Dumnezeu! Veniţi cu toţii în spatele carului! Haideţi!

Steinitz îl apucă pe Wiener de gât; acesta, inert, nu făcea nici o mişcare. Steinitz încercă să-l facă să se ridice lovindu-l cu cizma, dar nu reuşi. Apoi, începu să-l târască ca pe un sac.

Paul alerga, îndoit de la mijloc, urmat de Müller. În urma unui Mark-3, îl recunoscu pe Frank, stând în picioare, şi trăgând în direcţia ruşilor.

— Hei, Frank!

— Apleacă-te, fir-ar să fie! Vrei să te împuşte?

Paul se lăsă pe vine. Willi Katz comanda o puşcă mitralieră, avându-l în stânga pe Peter Wagner, ca ajutor. Wolzack, plantat în dosul unei maşini blindate, arunca grenade peste fortificaţiile ruseşti, ca şi cum ar fi fost un jucător de baseball. Von Reddinger, meticulos, îşi potrivea cu grijă fiecare lovitură. Erich şi Chardack, însoţiţi de alţi doi soldaţi, se agitau în preajma unui mortier. Fumul gros pişca ochii înroşiţi ai lui Paul, făcându-l să şi-i frece întruna.

— Hei! Peter este atins! Hei, Peter!

Willi abandonă puşca mitralieră. Peter dăduse drumul din mână benzii de cartuşe şi se rostogolea pe pământ, ţinându-se de umăr.

Willi se agita pe lângă el.

— O să fie bine, Peter, o să fie bine, nu te mai mişca! Hei, infirmieri! Doamne, nenorociţii ăştia nu sunt niciodată acolo unde ai nevoie de ei! Nu te mişca, Peter!

Willi străpunse fumul cu privirea; îl zări pe Paul.

— Vino aici, Paul. Şi tu Müller. Fiţi atenţi la umăr, acolo este rănit. Sprijiniţi-l de tanc, uşor, aşa… Müller, du-te şi vezi unde sunt infirmierii.

Peter, palid ca un mort, clătina din cap.

— Vino încoace, Paul, ai să fii tu servantul meu.

Paul se strecură lângă Willi, care îşi reluase locul.

— Ține banda de cartuşe şi pune-o în chiulasă. Aşa!

Willi trase mai întâi rafale scurte apoi foc continuu. Puşca mitralieră MG-34 trepida pe suportul ei cu două picioare. Mitraliind tranşeea, Willi se uita la cer, ca şi cum ar fi aşteptat ceva.

— Ah! Stukas-urile! A dat Dumnezeu!

Trei puncte negre ieşiră dintr-un nor, făcură un viraj, apoi coborâră rapid în direcția lor. Carlingile, marcate cu o cruce grecească, scânteiară în soare.

— Nu, foarte sigur un Stukas şi două Messerschmitt-109, se auzi vocea locotenentului von Hü. Paul se întoarse; Hü stătea alături de el, sprijinit de pământ într-un genunchi, privind spre cer. Dintr-o dată îi fu mai puțin frică; tonul vocii ofițerului era uniform, calm, ca şi cum n-ar fi fost nici un motiv de teamă.

— Bun, reluă Hü (țipa ca să se facă auzit). În momentul în care Stukas-ul va bombarda poziția duşmană, începeți să înaintați! De acord? Să ne grăbim, pentru că celelalte două batalioane sunt deja de cealaltă parte.

Se uită pe cer.

— Atenție! Iată-l!

Stukas-ul cobora cu toată viteza, timp în care cei doi îşi continuau patrularea. Bombardierul cădea din cer ca o piatră, însoțit de şuieratul strident al sirenelor; soldații puteau vedea crucea grecească imprimată cu alb pe fuselaj, cockpit-ul şi cele trei bombe cu aripioare, cea mai mare situată sub motor, celelalte două mai mici, sub aripi. Ca un gigantic erete strălucitor, el părea să se năpustească asupra tranşeei, cabră, urcă din nou în linie dreaptă, cele trei bombe urmându-şi traiectoria oblică.

— Încă trei secunde... Două... Una... Gata!... Paul se aruncă cu fața la pământ, acoperindu-şi casca cu mâinile: două explozii distincte, apoi una enormă, care făcu să se cutremure pământul şi să cadă asupra lor o ploaie de proiectile.

Paul înălță capul: din tranşeea de unde trăgeau cu câteva secunde mai devreme mitralierele, se ridicau nori de fum, negri la bază şi gri spre vârf.

Cu nervii zdruncinați din cauza deflagrațiilor, se strecură în spatele tancului, lângă Peter Wagner şi începu să plângă. Pansat la umăr, Peter îi întinse un pachet de țigări.

— Hai, ia!

— Toată lumea în spatele tancului! le strigă Hü. Se dă atacul!

Se apropie de Paul.

— Spune-mi, Paul, câți ani ai?

— Aproape optsprezece.

— Adică şaptesprezece. (Hü clătină din cap, privindu-l pe Paul cu seriozitate.) Ei, ei, ei. În fine… Hai, ridică-te. (Se întoarse.) Haideți, să ne grăbim, să ne grăbim…

Tancurile porniră din nou; soldații se înghesuiau în urma lor. Paul alerga alături de Peter, care era şi mai palid decât de obicei. Ocoliră carcasa unui tanc care fumega. Din tranşeea rusească, tăcută numai cu câteva clipe în urmă, se înălța tirul unei mitraliere grele, adăpostite după un parapet. Un şuierat… De pe aripile tancului Mark-2 țâşniră două limbi de foc, scurte mai întâi, de numai câțiva metri; jetul deveni apoi mai puternic şi flăcările se alungiră. Învăluiră ambrazura fortificației şi pătrunseră prin deschizătură.

O explozie. Fortăreața se dezintegră; munițiile săriseră în aer.

— Ce mai cuptor… comentă Peter cu o voce mohorâtă.

Puțin câte puțin, începură să se distingă prin fum detaliile suprastructurii tranşeei ruseşti: un parapet ruinat, adăposturi din beton şi ici-colo câte o capră de lemn împrejmuită cu sârmă ghimpată. Zece metri… Cinci metri…

— Cei care au Mausere, baioneta la armă!

Era Steinitz. Paul se întoarse către el; cu mâna stângă, adjutantul îl mai trăgea încă pe Wiener, care semăna tot mai mult cu o pisică înecată.

Genişţii de asalt coborâră în tranşee, urlând. Tancul se opri. Steinitz o luă repede înainte:

— Toată lumea înăuntru, curățați-mi tranşeea asta, şi repede!

Paul ezită, avea un nod în gât, de frică; tranşeea era în fața lui. Sări aterizând pe amândouă picioarele, cum învățase. Un rus se năpusti spre el cu patul puştii ridicat. Paul trase o rafală. Soldatul se împiedică, scăpă puşca, îşi duse mâinile la burtă şi se prăbuşi.

„Am omorât un om. Am omorât un om. Nu se poate…“ Nevenindu-i să creadă, Paul se îndreptă spre cadavrul rusului. Deodată, avu impresia că-i cade cerul în cap: sărise Wiener.

— Fii atent, ce dracu! Era să mă omori!

Wiener se ridică, clipind din ochi, abrutizat de frică. Privi peste umărul lui Paul.

— Aten…

Un rus îi atacă repezindu-se spre ei cu baioneta. Paul făcu un pas într-o parte; soldatul îşi continuă traiectoria, țintuindu-l pe Wiener de peretele tranşeei. Când Paul trase, soldatul păru că se dezarticulează, apoi se prăbuşi pe pământ.

— Nu mă lăsa singur… Nu mă lăsa singur… se jeluia Wiener. Nu mă lăsa singur…

Îi curgea sânge pe nas şi pe gură. Apucase cu amândouă mâinile puşca şi încerca să-şi scoată baioneta din burtă.

— N-o atinge, Wiener, n-o atinge, fir-ar să fie, o să-ți faci rău…

Paul nu-şi mai recunoscu glasul.

— Stai puțin… Mă duc să-l chem pe locotenentul von Hürwitz… O să te scoatem de aici, îți promit.

— Nu… Nu singur… Să mor…

Începură să-i clănțăne dinții, ca de frig; vomită apoi un cheag de sânge. Capul îi căzu din nou.

— Ei, Wiener… Wiener!

— Las-o baltă, a murit, zise Steinitz, care se ivi de după o şicană.

Hârşâi un chibrit de unghie, apoi, cu mâna căuş, îl duse până la ţigară. Stinse chibritul şi, cu un bobârnac, îl aruncă spre Wiener.

— Aşa mor laşii, adăugă el apoi, pe gânduri: o sardea în scobitoare, chiar sardea în scobitoare.

Genieştii dinamitaseră pereţii tranşeei, ca să facă loc de trecere pentru tancuri. Un Mark-4 era imobilizat în mijloc; şenilele îi derapau pe terenul alunecos, în încercarea de a-şi deschide drum prin dărâmături. Steinitz şi Paul îl ocoliră. Compania se regrupa.

— Toată lumea este acolo, Herr Oberleutnant, spuse Steinitz. Mai puţin Wiener.

— Ce-a păţit?

— O baionetă, Herr Oberleutnant.

— Ah…

Von Hürwitz se întoarse către Paul.

— Făcea parte din grupa ta, mi se pare.

— Da, Herr Oberleutnant.

— În sfârşit, la război ca la război, cum se spune…

Steinitz ieşi în faţă:

— Herr Oberleutnant?

— Da?

— Am luat prizonieri… Sunt într-o stare jalnică, de fapt. Ce să facem cu ei?

— Să-i văd, Steinitz.

Îşi făcură drum printre soldaţii adunaţi. Prizonierii erau îngrămădiţi lângă un parapet dărâmat. Unii stăteau în picioare, alţii pe jos. Toţi erau răniţi. Câţiva fuseseră arşi de aruncătoarele de flăcări; nu puteau nici să clipească, pleoapele fiindu-le arse. Unuia dintre ei maxilarul îi fusese smuls de un glonţ sau de o schijă de obuz, traheea rămânându-i la vedere. Paul o privea uimit cum palpită la fiecare răsuflare. Ochii soldatului îl fixau cu acuitatea unei priviri de cucuvea. Nici un plânset, nici un zgomot. Toate

aceste suferințe păreau să se topească în toropeala zilei calde de vară, în care nu mai exista nimic în afară de traheea aceea care palpita…

— În sfârşit, ce dracu să facem cu ei?

Era Frank; treziți din năucealã, se întoarseră către el.

— Ei bine, ce-ai vrea să facem? continuă un altul.

— Ordinele sunt clare, Herr Oberleutnant, zise Steinitz. Şi nu avem nici timp. (Arătă cu degetul spre coline). Ne aşteaptă tancurile acolo.

Erich făcu un pas înainte. Îşi scosese casca; părul blond, ud de sudoare, părea că scânteiază în soare.

— Să nu contați pe mine pentru treaba asta. (Luă un bidon şi-şi udă capul). N-au decât s-o facă lepădăturile.

— Erich, poți să vii puțin? îi spuse Hürwitz.

Cei doi bărbați se îndepărtară. Vorbeau încet, dar Paul putu să-i audă.

— Ce-ai face în locul meu? întrebă Hürwitz.

— I-aş lăsa acolo. Împuşcarea prizonierilor e o treabă care ține de SS, nedemnă de Wehrmacht.

— Ştiu bine lucrul ăsta, dar ia gândeşte-te puțin… Dacă adună arme şi trag în cei care vin din urmă… În acest caz, *noi* am fi buni de împuşcat… (Ezită). Mai ales eu.

— Şi de unde vine ordinul ăsta? întrebă Erich bănuitor.

— Nu ştiu… De undeva de foarte sus, oricum. N-a fost prevăzut nimic pentru luarea de prizonieri. Dacă n-o facem noi, o vor face alții.

— Ăsta e un pretext, un pretext oribil.

— Bine. Revin la prima mea întrebare. Ce propui?

Steinitz înaintă:

— Dacă-mi permiteți, Herr Oberleutnant, trebuie să plecăm.

— Da, da, un moment Steinitz.

Apoi mai încet:

— Deci?

— Să vedem… Ce-am putea face ca să nu îndeplinim acest ordin, lăsând totuşi impresia că l-am respectat… Corneille nu

s-a referit în nici una din tragediile lui la această chestiune; păcat, ar fi putut să ne ajute.

Erich se uita în gol; privirea i se înăspri dintr-o dată.

— Eu văd o soluție. Numai că nu va fi uşor…

— Care?

— Să-i împuşcăm pe cei care sunt grav răniți. Oricum, nu mai au nimic de pierdut; sau, în fine, aşa s-ar putea crede. Pe ceilalți îi lăsăm. Vom pretexta că n-am avut destul timp să-i împuşcăm… Cum vom fi omorât totuşi câțiva, ne vor crede, sau cel puțin aşa sper. Ar trebui să le spunem să nu cumva să facă pe nebunii, să se facă uitați… Uite, să se ofere ca „Hiwi[3]“ spre exemplu… Ar putea în felul ăsta să scape.

În timp ce se gândea, locotenentul von Hürwitz obişnuia să-şi încline capul spre umărul drept; trecură câteva secunde.

— Bine, Erich, îți mulțumesc.

— Pe cine ai să pui să facă treaba asta?

Von Hürwitz clătină din cap, părând să stea în cumpănă, apoi se opri.

— Eu am s-o fac.

— Tu? De ce tocmai tu? Pune-l pe Steinitz sau pe Wolzack. Ei or s-o facă, fără măcar să bage de seamă.

— Nu. Când trebuie să pun în aplicare executarea unui ordin pe care îl dezaprob, încerc să iau o parte asupra mea, în măsura în care lucrul acesta este posibil, evident.

Erich zâmbi afectuos şi cu admirație în acelaşi timp.

— Klaus, tu nu eşti altceva decât un afurisit de protestant… Protestant afurisit ce eşti…

Von Hürwitz se întoarse.

— Steinitz!

— Da, Herr Oberleutnant.

— Separă-i pe cei grav răniți de cei care nu sunt decât uşor răniți.

— La ordinele dumneavoastră, Herr Oberleutnant!

Von Hürwitz se îndepărtă câțiva paşi de Erich, care-şi reluă locul.

— Domnilor, cunoaşteți ordinele. Fără prizonieri. Ca să cruț sensibilitatea unora, am să mă ocup eu de executarea lor. Aveți întrebări?

Soldații îl priveau înmărmuriți.

Trase o pereche de mănuşi negre de sub manta şi şi le puse, ca şi cum n-ar fi vrut să se murdărească. Oamenii îi făcură loc să treacă. Von Reddinger se dădu la o parte în ultimul moment. Îşi scosese casca, lăsând să i se vadă părul de culoarea paiului; cu ochii lui albaştri, cu nasul coroiat, aducea a pasăre de pradă. Se uită la Hürwitz care, trecând pe lângă el, roşi dintr-o dată.

— Deci, Steinitz, s-a făcut?

— S-a făcut, Herr Oberleutnant.

În fața lor se aflau cei grav răniți; omul căruia îi fusese smuls maxilarul, altul cu amândouă picioarele strivite de un tanc şi câțiva întinşi pe jos, ținându-şi pântecele cu mâinile, ca să nu-şi piardă măruntaiele.

Locotenentul von Hürwitz scoase din toc un pistol Luger, îl armă, se apropie de un tânăr rus care zăcea pe jos. Băiatul ridică mâinile pline de sânge de pe pântece şi le încrucişă pe cap, într-un gest copilăresc de apărare.

— *Na pomotsch! Na pomotsch!*

— Ce spune? întrebă Hürwitz.

Paul înaintă, cu inima bătându-i de emoție.

— Spune: milă! milă!

— O, Doamne!

Hürwitz se îndreptă, ca şi cum ar fi renunțat la planul lui; rămase câteva clipe nemişcat, apoi se aplecă brusc şi trase.

— Unu, şopti Peter, lângă Paul.

O altă detunătură.

— Doi.

O a treia.

— Trei. Mai ceva ca la bâlci. E sărbătoare aici.

Izbucni într-un râs isteric.

— Oh, Doamne, încetează, Peter! E şi aşa destul de greu!

Erich se întorsese, furios, spre Peter.

Se auzi o a patra detunătură.

Von Hürwitz terminase cu cei întinşi pe jos. Îşi şterse fruntea cu dosul palmei.

— Frank!

— Da, Herr Oberleutnant!

— Dă-mi puțin şnaps.

Frank îi întinse un bidon de tablă; von Hürwitz îl luă şi sorbi îndelung din el. Apoi înşurubă la loc dopul şi spuse:

— Să continuăm.

Se apropie de omul cu maxilarul smuls, care stătea în picioare, agățat de un altul cu brațul ciopârțit de o schijă de obuz. Von Hürwitz se apropie iar cei doi se traseră înapoi. Agățați unul de celălalt, clătinându-se, păreau să danseze un

fandango sinistru, retrăgându-se de fiecare dată când locotenentul făcea un pas spre ei. Curând se opriră, cu spatele lipit de un bloc de beton. Atunci von Hürwitz ridică brațul şi apropie pistolul de grumazul celui cu maxilarul sfârtecat. Acesta lăsă capul în jos. Ochii lui limpezi, fără pleoape, îl fixau pe locotenent, cu o imobilitate fascinată.

Rămaseră o clipă în picioare. Locotenentul avea încă brațul întins şi respirația lui ritmică se amesteca cu horcăitul victimei.

O detunătură, apoi alta. Von Hürwitz îşi puse pistolul în toc. Se uită la soldații adunați în jurul lui, apoi îşi croi drum printre ei. Când trecu pe lângă Erich, Paul îl auzi şoptind:

— Data viitoare, tu singur ai să faci lucrul ăsta.

Locotenentul se sprijinise în coate de peretele tranşeei. Îşi scoase casca şi-şi trecu o batistă peste frunte.

— Paul!

— Da, Herr Oberleutnant.

Paul, în poziție de drepți, îl privea pe ofițer. Două şuvoaie de transpirație îi curgeau pe obrajii descărnați. Degetele

pătate de tutun i se crispau pe batistă.

— Ştii ruseşte, Paul?

— Puțin, Herr Oberleutnant. Am învățat la liceu.

Von Hürwitz zâmbi. Îşi ştergea întruna fruntea.

— Bine! Du-te şi spune-le prizonierilor ruşi că singura lor şansă este să treacă neobservați. Spune-le chiar să se ofere ca personal auxiliar, totdeauna este nevoie de aşa ceva… Cel mai greu le va fi în prima jumătate de oră; dacă o depăşesc, se vor obişnui cu situația. Hai! Ai reținut sau vrei să-ți scriu totul pe o bucată de hârtie?

— Am reținut, Herr Oberleutnant.

— Bine. Dacă te achiți cum trebuie de sarcina asta, am să-i vorbesc de tine lui Dietrich. S-ar putea să te ia ca interpret. Şi nu uita: în treizeci de secunde să fii la grupă. Am întârziat prea mult aici.

— Jawohl, Herr Oberleutnant.

Von Hürwitz scoase un pachet de țigări dintr-un buzunar al mantalei.

— Ia şi dă-le țigările astea. Hai! Executarea!

Apoi se îndepărtă.

Paul se grăbea de-a lungul tranşeei. Vorbise cu ruşii, dar lucrul acesta îi luase mai mult decât timpul prevăzut. Se temea că o să întârzie şi că ceilalți au plecat deja; sau că o să-l supere pe Steinitz. Soldații se îngrămădiră în jurul lui.

— Pardon… Pardon…

— Grăbeşte-te, micuțule, îl ironiză un caporal. Te aşteaptă cloşca.

— Termină, vrei? Nimeni nu te-a întrebat nimic.

Paul se întoarse să vadă cine era. Era Krüger, care bea nişte cafea din cana lui de tablă. Nu-l mai văzuse de dimineață. Un alsacian ca şi el! I se părea că un colț din țara lui, Franța, venise în singurătatea lui, acolo, într-un capăt de Rusie, în iad. Ar fi plâns de emoție, dar se stăpâni.

— Salut, Krüger.

— Salut, Paul.

— Vrei nişte cafea?

— Vreau.

Asta îl făcu să întârzie şi mai mult… De frică, simțea un nod în stomac. Atâta pagubă. Pentru nimic în lume n-ar fi pierdut clipa asta. Suflă în cafea, apoi sorbi din lichidul fierbinte.

— Asta-mi face bine.

— Cred şi eu!

Krüger vorbea cu voce joasă, aproape şoptit. Îl privea pe Paul, cu ochii lui cenuşii.

— Ai mai luptat contra tancurilor?

Paul avu impresia că-i stă inima în loc.

— N-nu… De ce?

— S-ar putea întâmpla mai repede decât îți închipui. O grămadă de T-34 şi de KV-uri coboară de pe coline. Stukas-urile n-au reuşit să le oprească. Aşa că o s-o facem noi…

Paul rămase năucit, cu cana în mână. Se uita la Krüger, dar nu-l vedea. Îşi trecu limba peste buze.

— Eşti sigur?

— Sigur. Nu te îngrijora, omule! Cu Steinitz nu riscați aproape deloc. E un soldat bun, nu poți să nu recunoşti lucrul ăsta. Hai, grăbeşte-te, du-te să-i ajungi!

Paul nu se mai simțea stăpân pe sine. Ridică privirea.

— Ei, bine! Salut, Krüger!

— Salut, Paul!

Cu toate astea, discuția îi făcuse bine.

Steinitz, stând în picioare pe un graden de trecere, observa cu un binoclu Zeiss primele contraforturi ale colinelor. Se întoarse.

— Pare că se îngroaşă gluma pe acolo, le zise el soldaților.

Îl zări pe Paul.

— Ia uite, eşti aici? Ce naiba ai făcut până acum?

— Le-am dat dispoziții prizonierilor ruşi, Herr Feldwebel. Ordinele locotenentului von Hürwitz.

— Bine.

Îşi reluă urmărirea pentru puțin timp, apoi sări de pe graden în tranşee.

— Bine. Toată lumea este aici? (Făcu o pauză). Tancurile ruseşti au reuşit să pătrundă prin fortificațiile noastre. Nu sunt multe, dar sunt. Dacă ajung la liniile noastre de comunicații o să fie o nenorocire. Noi trebuie să ne asumăm sarcina de a-i opri. Nu avem tunuri antitanc, dar avem grenade şi încărcături cumulative magnetice. Sunt foarte eficiente, dar greu de utilizat. Ați învățat să le folosiți. Pentru cei care nu-şi aduc aminte, am să mai explic o dată, în câteva cuvinte: sunteți la pândă în groapa de trăgător sau după un hățiş. În momentul în care tancul a ajuns în dreptul vostru, dar numai atunci, ieşiți şi fugiți spre el. Vă urcați pe platforma din spate, puneți încărcătura între carcasă şi turelă. N-are să cadă, e făcută special pentru aşa ceva. Săriți apoi de pe tanc şi încheiați cu o rostogolire. Priceput?... Într-o afacere ca asta, îți trebuie bărbăție. Vă doresc să nu duceți lipsă. Dacă vă aflați lângă un tanc şi nu aveți explozibil, încercați să aruncați o grenadă sub şenilă sau pe platforma din spate. E mai riscant, dar s-ar putea să meargă. Pricepeți?

Müller îi dădu un cot lui Paul şi-i şopti la ureche: „Pricepeți?“

Se priviră unul pe celălalt; erau care mai de care mai palid. Situația li se părea aşa de absurdă, atât de disperată, încât izbucniră într-un râs nervos.

— Ei, şi la urma urmei, n-am de ce să mă sinchisesc, apuse Müller. Dacă mor, mor; n-am de gând să-mi irosesc timpul care-mi mai rămâne de trăit, făcându-mi probleme. Haide!

Paul luă o încărcătură magnetică. Se simțea atât de jalnic cu bucata aceea de fier în mână, atât de neputincios în fața monştrilor de oțel pe care trebuia să-i înfrunte, încât avu o clipă dorința să renunțe, să se ascundă în fundul tranşeei şi să aştepte glontele pe care precis că Steinitz i l-ar fi tras în ceafă. Oare ce-or fi făcând colegii lui de liceu acum? Or fi la vreo oră de mate? Un profesoraş ca Férard i se părea de mii

de ori mai uşor de suportat decât orice adjutant. Ba nu! Ce prost mai era! Colegii lui erau în vacanță! ÎN VACANȚĂ! Poate pe malul mării, bronzându-se!... Simți un suspin urcându-i în gât şi începu să plângă încet.

— Hai, Paul, zise Müller, curaj... Fii atent, Steinitz e cu ochii pe noi. Hai, vino!...

Paul îşi şterse ochii, respiră adânc.

— Toată lumea afară! strigă Steinitz. Desfăşurați-vă pentru tragere!

Mergeau printr-o vegetație înaltă, ştirbită pe alocuri de tufişuri. Steinitz mergea înaintea grupei, în dreapta. Câte un obuz de 150 mm se auzea trecând pe deasupra capetelor lor, cu un zgomot ca de tunet. Paul îi zărea pe soldații din alte grupe care urcau, ca şi ei, la asalt, dând la o parte, cu gesturi precaute, ierburi şi hățişuri. Vântul îşi schimbase direcția; auzea plesnetul sec al tunurilor de 75 ale tancurilor Mark-4 şi bubuiturile bombelor pe care Stukas-urile le aruncau asupra tancurilor ruseşti.

— Fiți atenți unde călcați, poate e minat, mormăi Steinitz. Atenție!

Rămaseră toți nemişcați în iarbă.

— Lăsați-vă jos!

Steinitz se aşează pe vine, apoi, mergând ca o rață, cu puşca ținută orizontal cu ambele mâini, ajunse la un trunchi de copac, care le bara drumul. Se uită cu binoclul pe sub copaci şi se întoarse la ei în acelaşi fel.

— Ivan e pe aproape, şopti el.

Paul avea impresia că i se goleşte capul. Respiră adânc şi întrebă:

— I-ați văzut, Herr Feldwebel?

— Da. Haimanalele s-au adăpostit după tufişuri, în pădurice. Aşteaptă ca trupele de asalt, adică noi, să treacă de ei, ca să-i atace pe la spate... N-o să le facem plăcerea. Voi ceilalți, din urmă, veniți puțin aici şi nu faceți zarvă, pentru că Ivan trage probabil cu urechea. Ați venit?... Apropiați-vă şi mai mult... Uitați-vă! Sunt două: un tanc greu T-34 şi unul

foarte greu KV. Stau ascunse lângă văgăună şi echipajele lor, ca nişte băieți deştepți ce sunt, au aruncat ramuri peste blindaje. Tu, îi spuse el unui soldat, te duci la Hürwitz. Îi povesteşti tot ce v-am spus acum. Dacă are timp, o să vină să ne ajute, dar nu trebuie să contăm prea mult pe asta. În orice caz, se…

Se opri: o salvă de focuri izbucni din stânga lor. Nu vedeau nimic, iarba fiind prea înaltă, dar auzeau zgomotul infernal al motoarelor tancurilor.

— Rectificare, continuă Steinitz, nu trebuie să mai contăm deloc pe asta. Nu mai e nevoie să te duci la Hürwitz. Suntem şase, asta înseamnă trei de fiecare tanc. Dacă aveți bărbăție, e destul. Vă târâți până la pădurice, intrați în ea şi, când ajungeți lângă tufişuri, dar nu mai înainte, atacați. Priceput? Executarea!

Înaintau, mai întâi brațul stâng, apoi piciorul, apoi celălalt braț şi celălalt picior… Intrară în pădurice. Umbra răcoroasă îi învălui, trunchiată ici-colo de câte un con de lumină, care însorea pământul acoperit de muşchi. Steinitz le făcu semn să le ocolească. Îşi continuară înaintarea.

Paul se opri. Cu dosul mâinii îşi şterse broboanele mari de sudoare de pe frunte, care i se scurgeau în ochi. În stânga lui, ceva mai înainte, era Müller; şi mai în față, spre dreapta, Steinitz. Pe ceilalți nu-i vedea în umbră.

Transpirația îi începtoşa vederea; enervat, îşi împinse mitraliera spre spate. Aceasta se izbi de bidonul de apă cu un zgomot metalic, care răsună prin hățişuri.

— Beleaua naibii!

Steinitz nu putu să-şi înăbuşe o înjurătură; se întoarse şi, pe tăcute, mişcându-şi numai buzele, îl copleşi pe Paul cu ocări.

Încetară să mai înainteze, pândind înfricoşați un zornăit de şenile, un sforăit de motor în ralanti. Nici un zgomot în afară de salvele de tun. Începură iarăşi să se târască.

În fața lor, la vreo cincisprezece metri, hățişul. Ca să ajungă la el, trebuia să coboare într-o râpă, apoi să urce din

nou; ajunşi acolo, vor fi la numai câțiva metri de tancuri.

Se strecurară încet în fundul râpei. Epuizat, Paul se trânti pe pământ. Steinitz alerga tăcut de la unul la altul, explicându-le amplasamentul tancurilor; oprindu-se la Müller şi Paul, le făcu semn să-şi şteargă mâinile; erau umede şi nu puteau să apuce bine.

Paul şi le şterse de veston. Curând i se umeziră iarăşi. Steinitz şi Müller escaladau povârnişul, încremenind ori de câte ori li se părea că aud vreun zgomot. Paul rămăsese aşezat pe pământ, respirând agitat; să mai fie la adăpost câteva secunde, să mai câştige puțin timp! Inima îi bătea atât de puternic, încât îşi duse mâna la piept, parcă pentru a-i domoli bătăile.

Un bulgăre de pământ îl lovi în ceafă. Se întoarse: cu mâna stângă, în care îşi ținea puşca de asalt, Steinitz îi dădea ordin să urce.

Ceilalți soldați, din stânga lui, dispăruseră. Nu se auzea nici un zgomot, nici cel mai slab piuit de păsărele. Steinitz deschidea drum, dând încet la o parte ramurile.

Un zgomot de motor, urmat de tirul sacadat al unei mitraliere care nimicea hățişul; nişte şenile zornăiră chiar alături de ei.

— Idioții! urlă adjutantul, din cauza lor ne-au reperat!... Haideți! Dacă acționăm repede, mai avem o şansă.

Ieşiră într-un luminiş, unde un tanc KV sforăia greoi; ieşea cu toată viteza dintr-o groapă în care fusese ascuns. Sub o rază de soare, oțelul turelei, pe care era imprimată o stea roşie, strălucea. Se auzi un zgomot sec: începuse să tragă.

— Haideți, băieți, pe el, până nu iese complet de acolo!

Steinitz se năpusti spre tanc, cu o încărcătură magnetică în mâna dreaptă. KV-ul, ieşit din groapă, le apărea dintr-o parte. Dădea înapoi, cu motorul ambalat, în zgomot de şenile, încercând să scape de adjutant.

— Opriți-l cu grenade, fir-ar să fie!

Steinitz se agățase cu îndârjire de tanc. Pierzându-se cu firea, Paul şi Müller aruncară două grenade care explodară în

fața KV-ului fără să-i provoace nici cel mai mic rău. Prin fumul exploziilor, îl văzură pe adjutant descotorosindu-se de mina magnetică, şi cățărându-se pe monstrul de oțel. Acesta mergea în zigzag, ca un elefant urmărit de un țânțar. Steinitz deschise trapa turelei, trase cuiul unei grenade, aşteptă două secunde, o aruncă înăuntru şi se rostogoli pe pământ. Tancul păru că se imobilizează, vibrând pe loc, apoi explodă. Când se ridicară, în luminiş nu mai rămăsese decât o carcasă desfundată şi un cadavru ciopârțit, care atârna de turelă.

— Şi acum, celălalt, zise adjutantul.

Cei trei bărbați înaintau fără zgomot. Nu se auzea nimic, nici măcar vreun zgomot de motor.

— Căscați bine ochii, şopti Steinitz. Pute a capcană.

Paul, cu gura uscată, înainta atent, aplecat, ținându-şi pistolul mitralieră bine fixat pe şold. Adjutantul mergea înainte, urmat de Müller. Un zgomot sec: Paul călcase pe o creangă.

— Fii atent, belea ce eşti. E a doua oară! Ce-ți închipui? Că Ivan are căcat în urechi? Sunteți de-a dreptul idioți. Stați aici, prefer să mă duc singur!…

Steinitz intră într-un tufiş mare şi nu-l mai văzură. Nervos, Müller apucă o mână de iarbă şi se şterse pe față. Privirea lui îngrozită se încrucişă cu cea a lui Paul. În mod ciudat, acesta se simți îmbărbătat; nu numai el murea de frică.

— Puteți veni, nu mai e nici un pericol. Steinitz, cu puşca de asalt pe umăr, îi privea disprețuitor. Îl urmară, ruşinați de a le fi fost frică. T-34 era imobilizat ceva mai departe. Din trapa turelei ieşea un fir subțire de fum, care se pierdea printre crengile de brad. Steinitz se cățără pe tanc şi se uită înăuntru.

— Exact cum îmi închipuiam. Toți sunt morți. Şi ai noştri Ia fel.

Sări de pe tanc şi se duse la un cadavru care zăcea la rădăcina unui copac. Se aplecă, scoase dintr-un buzunar un livret militar, apoi smulse plăcuța de identitate. După ce

aruncă o privire în jur, coborî într-o râpă. Urcă apoi, cu încă un livret în mână.

— Al treilea acum; unde naiba poate fi? Dar, hai, mişcaţi-vă o dată! Nu mai staţi acolo ca nişte stâlpi!

Începură să scotocească hăţişurile. Steinitz îşi ridicase viziera căştii.

— Doar n-a zburat, aşa, deodată, pentru numele lui Dumnezeu!

Se uita preocupat în jur.

— Ia căutaţi sub tancul T-34. Dacă e ce cred eu, o să vă călească nervii.

Müller se apropie de Paul.

— Hai să mergem, Paul! (Reluă apoi, mai încet). Tipul ăsta o fi el soldat bun, dar începe să mă scoată din sărite.

Se apropiară de tanc. Un miros dulceag de carne friptă venea dintr-acolo.

— Bun. Care dintre noi se uită dedesubt? spuse Müller. Galbeni de spaimă, se priveau unul pe altul.

Paul îşi strânse mitraliera. Nu se va mai eschiva încă o dată.

— Eu.

Se aplecă.

— Nu se vede nimic, Herr Feldwebel!

— Şi ce-oţi fi crezând? C-o să vă dau o lumânare? Băgaţi-vă acolo!

— Vrei să mă duc eu, Paul? întrebă Müller.

— Nu, nu, lasă, răspunse el cu o voce pieritã.

Se strecură sub tancul care alunecase înapoi, oprindu-se într-un copac. Un miros dezgustător de ulei ars îl sufoca. Încet, încet, ochii i se obişnuiră cu întunericul. Distinse vag o proeminenţă lângă şenila dreaptă. Contururile se precizară; era capul celui pe care îl numea „ţăranul“, neştiindu-i numele. Tot restul corpului fusese strivit. Paul simţi că-i vine să leşine. Lungit sub tanc, vomită în sec.

— Merge, Paul? întrebă Müller.

— Merge… Spune-i lui Steinitz că e aici, dedesubt. Îi văd capul.

Paul auzi o voce.

— Paul!

— Da.

— Steinitz vrea să recuperezi plăcuța de identitate.

— Dar tipul e făcut terci!

Auzi iarăşi voci.

— Steinitz spune că acolo unde există un cap, trebuie să fie şi un gât Du-te, dacă nu, va trebui să ne întoarcem aici şi mâine.

Începu să se târască prin întuneric. Capul era incredibil de bine păstrat; de la umeri în jos însă, corpul devenise un terci însângerat. Paul închise ochii şi scotoci cu mâna stângă în jurul gâtului. Apucă plăcuța, o smulse şi se trase înapoi cât putu de repede.

— Uitați-o, am luat-o!

— A luat-o, Herr Feldwebel! strigă Müller.

Se duseră la Steinitz, care trăgea dintr-o țigară, stând la rădăcina unui brad. Paul mergea clătinându-se, cu mâna stângă plină de sânge. Sânge… De jur împrejurul lui erau brazi, ale căror vârfuri se clătinau încet în bătaia vântului, sub cerul albastru… Simțea, într-un fel confuz, că ceva acolo nu se potrivea, sau, mai degrabă, scăpa înțelegerii lui… Steinitz luă plăcuța, o şterse de o tufă de iarbă şi o vârî într-un buzunar al vestonului.

— Bun. V-am pus să faceți asta, ca să vedeți ce se poate întâmpla dacă nu săriți departe de tanc după ce-ați pus o mină cu încărcătură magnetică. (Se uită la Paul.) Şi ca să te învăț să faci mai puțin zgomot când înaintezi spre poziția inamică. Poate chiar tărăboiul pe care l-ai făcut le-a atras atenția rusnacilor. (Se domoli apoi.) Acum gata, las-o baltă, se poate întâmpla oricui. Haideți, nu mai avem altceva de făcut, o întindem.

Se îndreptau spre coline, în coloane de câte patru. Soarele săgeta cu putere prin căştile lor. Pe stânga şi pe dreapta,

bombele aruncate de Stukas-uri săpaseră gropi mari, pline cu rămăşiţe metalice şi omeneşti.

— În coloană câte patru, la dreapta!

Trecură pe lângă un avion de vânătoare Yak, care se lovise de pământ. Pilotul, mort, zăcea încă în cockpit peste tabloul de bord. Probabil că, dintr-un motiv sau altul, încercase să aterizeze forţat, şi se sfârşise prost.

— Ăştia sunt, totuşi, nişte băftoşi…, zise Willi.

— Ce vrei să spui? întrebă Paul.

— Poate nu e decât o părere a mea, dar vezi tu, tipul ăsta a avut o moarte bună. Când a fost lovit, n-a avut timp să-i fie frică, în orice caz, nu ca nouă. Şi pe urmă, dacă n-ar fi fost mort, ar fi stat acum liniştit în patul lui, citind o scrisoare de la iubită sau jucând cărţi. Pe când noi…

— Linişte în front! urlă Steinitz. O să trăncăniţi când o să ajungem. Până atunci, ţineţi-vă gura! Priceput?

În lumina amurgului, colinele păreau violete. Vântul înserării bătea încet peste ele, aducând, după canicula zilei, puţină răcoare. Ruşii fuseseră puşi pe fugă. După asalt, Paul şi tovarăşii săi fuseseră însărcinaţi să îngroape cadavrele. Unele răspândeau un miros de descompunere, care infecta tot câmpul de bătaie. Cu o batistă pe faţă, Paul ajutase la strângerea cadavrelor, scosese plăcuţe de identitate şi scotocise prin vestoane după livrete militare.

Cu ochii întredeschişi, privi un moment către soarele care apunea, apoi se întoarse la locul de popas al trupei. Se aşeză şi începu să caute prin raniţă, să vadă dacă mai are tutun. Nu mai era nici un fir. Cui să-i ceară? Frank şi Willi nu erau acolo. Ar mai fi fost Peter, care-şi turna cu o strâmbătură alcool de 90° peste rana de la umăr, dar Paul se simţea cam jenat în faţa lui. Nu c-ar fi fost rău, dimpotrivă, dar părea, în clipa aceea, să emane atâta disperare, o asemenea duritate, încât Paul se simţea intimidat. Cu chipul pământiu, slab, cu buzele formând un rictus de durere de câte ori turna din sticlă, semăna cu un lup.

— Peter?

— Da.

— Vrei să te ajut?

— Ah! Nu refuz. Ține, mai toarnă-mi puțin alcool pe umăr. Nu văd nimic în fața ochilor.

Paul luă sticla şi vărsă peste rană.

— Ştii, rana mi se pare adâncă. Ar trebui să te vadă un doctor.

— De acolo vin, închipuieşte-ți. Mi-a spus că nu e ceva grav şi că avea şi alte treburi de făcut. M-a sfătuit să mă întorc la el pe seară. Acum ştii tot. Dar şi tu sângerezi!

— Nu-i nimic, numai o zgârietură. Ridică puțin brațul, ca să trec pansamentul. Uite. E gata. Tuşi ca să-şi dreagă glasul, apoi întrebă roşind: Spune-mi, Peter, nu ai cumva nişte tutun?

Peter scotoci în raniță şi scoase o punguță cu tutun şi nişte foițe de țigară.

— Serveşte-te!

Paul luă o foiță, o rulă şi începu să pună în ea tutun.

— Ia spune, Peter, bătălia de astăzi a fost o bătălie mică, mijlocie sau mare?

Peter păru să revină dintr-o meditație tristă.

— Ce spui? Dacă a fost o bătălie mare? (Ridică din umeri.) Nu neapărat; a fost o bătălie şi-atât…

— Ba nu, Peter, ba nu, nu spune asta. (Erich se apropiase fără ca ei să-l fi observat.) Vei vedea, Paul, o să te obişnuieşti, ca toți ceilalți… Crede-mă, eu nu aveam nimic de erou, în sensul războinic al cuvântului, şi totuşi m-am deprins. Uite-l pe Hürwitz. O să aflăm ce s-a întâmplat astăzi.

Locotenentul răsfoia, posomorât, un carnețel învelit în muşama neagră.

— Salut, Klaus!

— Salut, Erich.

— Au fost multe pierderi?

— Destule, da. (Se uită la Paul.) Mai ales printre recruți. Von Reddinger a fost rănit, la fel Gille.

— Grav?

— Nu, nu prea… În fine, sper.

— Şi prizonierii?

— Am reuşit să-i dau telefon lui Dietrich, chiar după ce am plecat din tranşee. I-a integrat în Train. Tot e ceva.

— Şi în afară de asta?

— Ştiți să vă țineți gura? După Dietrich, se pare că prima parte a planului nostru de atac a căzut în mâinile ruşilor. Ei ştiu deci că vom încerca asedierea Voronejului. Aşa că n-o să fim întâmpinați cu flori… (Se uită la ei şi zâmbi.) Ați vrea să ştiți ce-o să facem după luarea Voronejului, nu? Sunteți de-a dreptul insuportabili. Tot după Dietrich, s-ar părea că Hitler s-a decis să atace spre sud. Dar astea sunt doar zvonuri… Hai, la revedere!

— La revedere, Klaus.

Peter se aplecă spre Erich.

— Mi se pare epuizat.

— Cred şi eu, după povestea asta cu prizonierii nici n-avea cum să arate bine. Din fericire, a mers. (Dădu din cap.) În sfârşit… Face omul ce poate. Iar acum, domnilor, bună seara!

Paul îşi reluă locul lângă rania lui. I-ar fi plăcut să-l întrebe pe Erich despre cei doi ruşi pe care îi omorâse în acea după-amiază, dar blestemata lui de timiditate îl împiedicase să o facă. Omorâse doi oameni. Omorâse doi oameni. Îşi repeta fraza asta de la sfârşitul amiezii, dar ea nu-l tulbura câtuşi de puțin, ca şi cum, afectiv, nu realizase încă ce însemna. Omorâse doi oameni. Cerul se acoperise de stele. Avea impresia, contemplându-le, că se pierde în infinitul universului. O adiere rece îi mângâia fața; se făcuse frig, poate datorită luminii înghețate a astrelor. Doborât deja de somn, se înveli în pânza lui de cort şi adormi.

Divizia se afla lângă Voronej. Von Hürwitz, socotind că grupa lui Paul nu-şi avea încă rostul în genul acela de luptă, îi încredința misiuni de aprovizionare şi pază. De pe puntea vasului pe care îl păzea, Paul vedea un nor mare de fum

negru, arcuindu-se pe deasupra oraşului, străbătut noaptea de urmele de foc ale gloanțelor trasoare şi de orgile lui Stalin. Când soldații companiei ieşiră de acolo, păreau aşa de epuizați, de zăpăciți, încât nimeni nu reuşi să le smulgă vreun cuvânt

Puțin câte puțin, totuşi, limbile se dezlegară. Dietrich şi Hürwitz avuseseră dreptate: ruşii îi aşteptau pe nemți la Voronej. Rezultatul: zece zile de luptă în zadar, cu cortegiul cuvenit de morți şi răniți. Divizia fu retrasă din luptă, având drept misiune să se îndrepte către sud şi să împiedice trupele sovietice să se replieze dincolo de Don. Această mişcare neprevăzută a aruncat-o în armata a 6-a, comandată de generalul Paulus.

În ziua aceea ploua; o tornadă nemaipomenită, care transforma drumurile de stepă în fluvii de noroi. Camioanele se înfundau până la butucul roților, blindatele, în loc să meargă direct spre sud, rămâneau blocate în acțiuni de remorcare. Diviziile celei de-a 6-a armate se amestecară cu maşinile şi cu tancurile într-o zăpăceală de nedescris. Înfăşurat în manta, ca să se ferească de ploaie, Paul petrecu o noapte şi două zile împingând maşini şi piese de artilerie împotmolite. După câteva ceasuri, era ud până la piele. Avu un acces puternic de febră şi trebui să se zbată prin noroi, în stare de semiconştiență, ținut în picioare numai cu ceai şi cafea. Apoi, ploaia se opri, pământul se întări în câteva ore şi, cu acea iuțeală specifică stepei, se făcu o căldură infernală.

Soarele îşi încheia drumul său de peste zi pe un cer de un albastru foarte deschis, aproape transparent, încins până la alb; câmpia, de o monotonie abia întreruptă ici-colo de câteva coline, aşa-numitele kurgane, părea că vrea să absoarbă în imensitatea ei firavele făpturi omeneşti, care o tulburau un moment cu vacarmul lor. În fața acestui peisaj, care se repeta la infinit, soldații aveau impresia că nu înaintează. Această impresie deveni realitate atunci când rămaseră fără combustibil.

Divizia se afla lângă un sătuc cu izbe albe, la nord-est de Millerovo. De câteva zile, puținul carburant care mai rămăsese fusese destinat patrulelor de recunoaştere, echipate cu tancuri uşoare. Tancurile mijlocii şi grele, imobilizate, fuseseră parcate sub prelatele de camuflaj, în nişte păduri situate pe firul unei ape. Fiecare zi petrecută acolo era o zi pierdută, dar soldații îşi închipuiau că ruşii fuseseră bătuți şi îşi propuneau să profite de această vacanță neprevăzută.

Paul, Willi şi Frank se odihneau la umbra plopilor înalți, de lângă râu. Se scăldaseră. Paul, aşezat la rădăcina unui copac, cu pielea înfioratăîncă de răcoarea apei, privea visător un erete care descria cercuri prin aer; părea să alunece fără efort prin aerul încălzit peste măsură, dând numai când şi când din aripi.

— El ştie ce să facă, spuse Willi. Nu ca noi, bieți idioți ce suntem. Să trăieşti în aer liber, să prinzi când şi când o năpârcă sau vreun iepure, asta zic şi eu viață. În orice caz e mai bine decât să-ți treci zilele aşezat în spatele unei maşini blindate, având în plus posibilitatea de a-ți ciurui pielea.

Frank, care tocmai înghițise un ou, aruncă în râu coaja.

— Willi, ar fi trebuit să intri în aviație.

— Nu râde, am încercat, dar mi-au găsit ceva la ochi, ceva care se termina cu „it“.

— Prezbit.

— Da, aşa. Şi, oricum, în Luftwaffe trebuie să ai un nume gen *von cutare*, altfel…

Frank găuri cu un ac coaja unui alt ou, apoi sorbi zgomotos conținutul.

— Nu e chiar aşa. Eu am cunoscut tipi care…

Nişte camioane trecură bălăbănindu-se peste un podulet, chiar în spatele lor. Erau pline cu soldați îmbrăcați în uniforme negre.

— Cine mai sunt şi ăştia? întrebă Paul.

Frank şi Willi schimbară o privire.

— Einsatzkommandos, răspunse Frank. SS-işti din SS. Asasini! Ce-or fi căutând aici?

Camioanele se opriră zgomotos lângă ferma de unde cumpăraseră ei ouă. Cu mitralierele în mână, SS-iştii coborâră iute şi înconjurară în fugă casele.

Frank se ridică:

— Willi, du-te şi anunță-l pe von Hürwitz. Paul, vino cu mine. Hai să vedem ce se întâmplă.

Se apropiară de fermă.

— Paul, am să le spun că am fost trimişi de Hürwitz să căutăm saci cu cartofi. Camionul este în pădurice. Atâta timp cât vom fi şi noi prin preajmă, nu vor îndrăzni să se dedea la vreo ticăloşie. De acord?

Paul dădu din cap şi răspunse cu o voce schimbată din cauza emoției.

— De acord.

— Atunci, hai!

Un SS-ist le făcu semn cu mitraliera să se cărăbănească.

Frank îl salută:

— Obergefreiter Hassenforder, compania a 2-a, regimentul Dietrich de Panzergrenadiers. Eu şi tovarăşul meu am fost însărcinați de locotenentul von Hürwitz să căutăm cartofi la ferma asta.

SS-istul se apropie cu mitraliera pregătită de tragere. Îi privi, apoi stătu un moment în cumpănă.

— Bine. Luați-o înainte.

Intrară în curte. Doi SS-işti târau de urechi un purcel înspăimântat, care guița cât putea de tare. Alți trei se chinuiau să urce o vacă într-un camion. Din casă se auzeau țipete şi zgomote de mobilă mutată.

— Aşteptați acolo!

Frank şi Paul rămaseră singuri în fața casei. O dormeză zbură în curte, de la etajul întâi. Deodată zgomotele conteniră. SS-istul se întoarse cu un Untersturmführer SS. Cel din urmă se proțăpi în fața lor, îi privi țintă, îndelung, apoi întrebă cu o voce tărăgănată.

— Deci, Obergefreiter, mi s-a spus că ați fost însărcinați să luați cartofi.

— Exact, Herr Untersturmführer!

Privirea ofițerului SS alunecă de la Frank la Paul.

— Şi tu la fel, soldat?

— Jawohl, Herr Untersturmführer!

— Presupun că aveți un ordin scris care certifică acest lucru.

— Nu, Herr Untersturmführer! răspunse Frank.

— Păcat... Păcat... De unde ştiu eu că nu sunteți nişte dezertori sau, mai rău, nişte spioni? Eu nu...

— Dar, Herr Untersturmführer, puteți verifica...

SS-istul făcu un salt spre Frank, amenințându-l cu o nuia.

— Linişte, când vorbesc eu, bandă de jigodii! (Vocifera.) Nu ştiți că este strict interzis să întrerupeți o acțiune SS? O să fiți împuşcați! Am să vă împuşc!

— Ei! Ce dracu se întâmplă aici? Untersturmführer, dumneavoastră sunteți autorul acestei dezordini?

În curte apăruse un colonel înalt, urmat de von Hürwitz şi de o escortă.

Luat prin surprindere, SS-istul se uită la epoleții colonelului, la crucea de cavaler, cu frunze de stejar, care-i atârna la gât; execută salutul hitlerist şi spuse:

— Ei, bine, Herr Oberst, aceşti indivizi pretind că sunt în misiune...

— E adevărat, von Hürwitz?

— Absolut, Herr Oberst!

— Păi, în acest caz...

— Dar spuneți-mi, Untersturmführer, voi ce faceți aici? N-am fost avertizat că sunteți în zonă...

— Eu… Herr Oberst, execut ordinele. Serviciile noastre de informații ne-au semnalat prezența unui comisar politic în gospodăria asta şi…

— L-ați găsit?

— Da, Herr Oberst, tocmai…

— Şi ce-i cu vaca asta în camion? Nu pare să fie un comisar politic, după câte-mi dau seama..

— Păi… Ducem lipsă de hrană, Herr Oberst…

— Văd…

Paul, uluit, vedea cum îl treceau toate sudorile pe Untersturmführer. Zdreanța asta îl înspăimântase cu numai un minut în urmă!

— Ei, bine, Untersturmführer, în spiritul colaborării cu SS, propun să vă ajut în cercetările dumneavoastră. Să intrăm!

— Frank! Paul! Însoțiți-ne! spuse von Hürwitz.

Pătrunseră într-un vestibul întunecos. Doi soldați SS străjuiau în fața unei uşi deschise.

— Pe aici, pe aici, Herr Oberst, bâigui Unterstumführer-ul.

Se aflau în camera de zi; acolo domnea un miros închis, ca şi cum, în ciuda căldurii sufocante, ferestrele n-ar fi fost niciodată deschise.

Colonelul von Dietrich stătea în picioare în fața lui Paul şi a lui Frank, împiedicându-i să-i vadă pe stăpânii casei.

— Deci, Untersturmführer, ăştia sunt teroriştii periculoşi?

Ridicându-se pe vârful picioarelor, Paul o recunoscu pe bătrâna scundă care le vânduse ouăle de dimineață. Stătea în picioare lângă un bătrân aşezat pe un scaun şubred, ținând un baston în mână. Ceva mai încolo, în fața unui cuptor făcut din cărămidă şi chirpici, o tânără ținea de mână un băiețel. Alături de ei, un bărbat brunet, cu trăsături greoaie, încadrat de doi SS-işti.

— Hm… El este omul, cel din dreapta. Se ascundea în pod.

— Spuneți-mi, von Hürwitz, există printre oamenii dumneavoastră vreunul care să ştie ruseşte?

— Sigur, Herr Oberst. Kammerer! Vino încoace!

Cu obrajii arzând, Paul făcu doi paşi înainte.

— Soldat Kammerer, reluă Dietrich, întreabă-l pe omul ăsta ce face aici.

— Imediat, Herr Oberst. (Se întoarse către bărbatul acela.) El… Colonelul Dietrich întreabă ce faci aici.

— Spuneți-i că sunt logodnicul domnişoarei. Trebuia să plecăm de o săptămână, dar bunicul nu poate să meargă. Aşa că am rămas, şi m-am ascuns sub acoperiş.

Vorbea cu un ton degajat, aproape sfidător.

Paul traduse.

— Toate astea sunt nişte minciuni tâmpite, zise Untersturmführerul. S-a înțeles cu fata, când l-au lăsat aici sovieticii. Nu-l credeți, Herr Oberst.

— Poate e adevărat, poate nu, Herr Oberst. Interpret, întreabă-l de unde e şi cu ce se ocupă.

— Zice că e țăran şi că locuieşte în apropiere, Herr Oberst.

— Să arate mâinile.

Omul le întoarse; erau bătătorite.

— Vedeți bine că nu e spion, Untersturmführer. Ar fi avut mâinile albe.

Ofițerul SS îşi scoase şapca şi se scărpină în creştet. Broboane mari de transpirație îi ieşeau din piele.

— E o viclenie de-a lui, Herr Oberst. Şi, pe urmă, am ordine.

— De la cine?

— De la Sturmbannführer Schultz: să-i împuşc.

Dietrich se întoarse spre von Hürwitz, schiță un gest de descurajare, apoi reluă:

— Şi unde aş putea să-l întâlnesc pe Sturmbannführer Schültz?

— A plecat în dimineața asta spre Stalino, Herr Oberst.

— Bine… Ascultați, Herr Untersturmführer… (Tonul îi era mai blând.) Să găsim o soluție avantajoasă pentru amândoi. Vă las bărbatul, îmi lăsați fata, băiețelul şi pe cei doi bătrâni. Ce spuneți?

— Am ordine, Herr Oberst.

— Înțeleg, Herr Untersturmführer, înțeleg foarte bine… Dar măcar băiețelul şi tânăra… Doar nu sunt nişte adversari demni de SS, trebuie să fiți de acord, Herr Untersturmführer… Haide, veniți cu mine.

Dietrich îl apucă de cot pe Untersturmführer şi îl duse la fereastră, pe care o deschise. În curtea invadată de lumină se vedeau siluetele a doi bărbați. Paul auzea grohăitul purcelului şi frânghia cu care era legat, frecându-se de loitră.

Valul de aer nu răcorise prea mult încăperea. Paul îşi şterse fruntea cu brațul. Cei doi bătrâni stăteau nemişcați, el aşezat şi ea în picioare; îşi dădeau oare seama ce li se întâmpla, înțelegeau că soarta lor se hotăra atunci? Bunicul stătea în fotoliu, cu bastonul în mână, cu o pălărie veche de fetru pe cap: bărbia i se mişca într-un tremur senil, dar privirea, vioaie, aluneca de la unii la alții. Băiețelul vru să scape din mâinile fetei.

— Stai cuminte, Piotr!

— Lasă-l în pace, oricum o să murim cu toții.

Bărbatul vorbise cu o voce calmă, ca şi cum ar fi fost de mult pregătit pentru o astfel de situație. Paul îl privi, uimit. Oare cum putea?

— Nu, nu şi nu, Herr Oberst, eu nu primesc ordine de la un ofițer Wehrmacht! Eu…

— Dar eu nu vă dau ordine, Herr Untersturmführer, vă sugeram numai…, spuse calm Dietrich.

— Nu, nu şi nu!

Ofițerul SS se plimba nervos de colo colo.

— Sunt dezolat, Herr Oberst, sunt dezolat…

Părea că şi-a redobândit curajul; spuse cu o voce aproape sigură pe sine:

— Ordinul e ordin!

Satisfăcut, repetă apoi de mai multe ori:

— Ordinul e ordin!

Dietrich se înclină.

— În cazul ăsta…

Se apropie de Hürwitz şi îi şopti:

— Sunt dezolat, Hürwitz. Am încercat să-l intimidez, dar cu laşii ăştia… I-a fost mai teamă de şeful lui decât de mine. Să mergem, nu mai avem ce căuta aici.

SS-iştii îl luară pe bătrân de subsuori şi străbătură astfel camera, urmați de bunică, de fată şi de băiețel. Bărbatul încheia şirul, urmat de alți doi SS-işti.

— Haide, îi spuse Frank lui Paul. Nu-i nimic de făcut.

Traversară vestibulul şi se treziră în plin soare, clipind din ochi.

Dietrich şi Hürwitz dispăruseră. SS-iştii îi împinseră pe prizonieri în curte, lângă zidul unui hambar. Băiețelul începu să plângă şi, dintr-o smucitură, scăpă din brațele fetei.

— Piotr, vino aici, Piotr!

Copilul străbătu curtea în fugă, cu brațele deschise, ducându-se spre Frank şi Paul. Cei doi soldați vedeau razele soarelui jucând în părul bălai al copilului, ochii plini de lacrimi şi picioruşele strânse într-o salopetă albastră, alergând nesigur spre ei.

— Piotr! Piotr!

Un SS-ist se năpusti pe urma copilului; acesta era la numai câțiva metri de Paul, care se lăsase pe vine ca să-l primească.

— Piotr!

Dându-i un picior în spate, SS-istul îl trânti pe copil în țărână. Îşi îndreptă spre el pistolul mitralieră apoi, ca să economisească muniția, se mulțumi să-i tragă o lovitură puternică în ceafă cu patul puştii; îl întoarse apoi cu cizma ca să fie sigur că a murit.

— Ah! Ticălosul! Ticălosul!

Stând încă în genunchi, Paul îl înjura în franceză pe SS-ist. Acesta, uimit, se uita la el fără să priceapă.

— Fii calm, Paul. Nu ajută la nimic să te enervezi, spuse Frank.

— Gura!

Se ridică şi, îndoit de la mijloc, se îndreptă spre SS-ist, ocărându-l cum îi venea la gură.

— Ah! Pui de cățea!... Vino-ncoace, diavole, cu mine s-ar putea să fie ceva mai greu... Hai, vino... Vino, diavole!

SS-istul, nelinişţit, îndreptă mitraliera spre Paul.

— Paul, îți ordon să vii aici. Vino, când îți spun!

Paul nu auzea. Nebun de mânie, îl înjura pe SS-ist. Nu-i mai păsa de nimic, în clipa aceea ar fi murit fără nici o părere de rău, dacă ar fi putut în schimb să-l umple de sânge pe porcul ăla în uniformă neagră.

— Nenor...

Avu impresia că fusese altoit în cap cu patul unei arme şi se prăbuşi în țărână.

Se sufoca: pe păr şi în gură îi curgea apă.

— Hai, te-ai trezit?

Frank apăsa cu o mână pe mânerul unei pompe de apă şi cu cealaltă îl ținea cu putere de ceafă. Apa rece curgea întruna, aducându-l în simțiri.

— Da... Da...

— Ai scăpat doar cu un cucui frumuşel şi cu o durere de cap. Nu e cine ştie ce, față de ce-ai făcut. Noroc că SS-istul nu pricepea franțuzeşte. Ai putea să-mi mulțumeşti.

Paul se ridică, încă buimac; ca într-un coşmar, continua să-l vadă pe băiețel fugind spre el, cu privirea plină de spaimă şi de speranță nebună, apoi lovitura de cizmă, căderea în țărână.

— Hai, încearcă să-ți vii în fire. Ia, ține-ți chipiul.

O rafală de pistol mitralieră se auzi în curtea de care nu îi despărțea decât un hambar.

— Hai, vino repede!

Frank scosese dintr-o raniță un mic aparat fotografic.

— Repede, grăbeşte-te! Ajută-mă să mă salt!

Sprijinit de zidul hambarului, Paul îl susținu pe Frank. Se auziră patru focuri de armă, loviturile de grație, urmate de fiecare dată de declicul Kodak-ului.

— Poți să mă laşi jos!

Frank agită aparatul.

— Cine fotografiază o dată, devine fotograf pasionat. În orice caz, ceea ce s-a întâmplat astăzi nu va fi pierdut pentru omenire. Hai, vino!

Stalingrad. Stalingrad. Aceste trei silabe zburau din gură în gură, prin toată coloana motorizată care se îndrepta spre Cotul Donului. Stalingrad. Şi războiul se va termina. Ruşii nu vor mai putea să dirijeze petrolul din Caucaz pe Volga şi, în felul ăsta, nu vor mai avea combustibil pentru tancuri. Erau deja semne de dezmembrare: lungile coloane de prizonieri, negre de praf, care se întâlneau din sens invers cu vehiculele corpului 14 blindat, al lui Paulus; civilii ruşi, femei, copii, bătrâni care fugeau din zonele de luptă, îngrămădindu-şi în căruțe sărăcăciosul lor mobilier, urmați adesea de câte o vacă cu vițel. Armata roşie încerca atacuri disperate ca să încetinească înaintarea tancurilor germane, dar părea că nimic nu putea să le oprească năvala. După prima săptămână a lui august, soldații din compania von Hürwitz, priveau, de la înălțimea blindatelor lor, Donul, ale cărui ape şerpuiau la vreo cincizeci de metri mai jos. De cealaltă parte, era sătucul Vertiatchi, ocupat de ruşi. Şi, mai departe, dincolo de stepa arsă de soare, era Stalingrad-ul, care nu se vedea încă, dar care, aşa cum atrage magnetul pilitura de fier, chema spre el gândurile tuturor soldaților. Încă vreo câteva străpungeri în linia inamică la Cotul Donului şi vor putea să atace oraşul.

Maşina blindată înainta încet peste podul de vase care lega un mal al Donului de celălalt. Locotenentul von Hürwitz stătea în față, lângă şofer. Zdruncinătura încetă: ajunseseră pe pământ. Feldjandarmii dirijau traficul. Blindatul se opri lângă unul dintre ei. Von Hürwitz se aplecă, şopti câteva cuvinte apoi îşi continuară drumul, în spatele unui Mark-4. Paul ghicea o agitație tăcută în întuneric. Din când în când, bănuitori, ruşii aruncau câte o rachetă luminoasă; atunci, totul încremenea pentru câteva clipe, apoi, din nou, blindatele înaintau spre pozițiile de pornire.

— Stingeți țigările!

Nervos, Paul şi-o strivi pe a lui cu cizma. Simțea în stomac acea crispare care apărea ori de câte ori trebuia să facă față necunoscutului. Îşi lărgi cu degetul gulerul, ca să respire mai uşor. Stelele sclipeau deasupra lui, dar spre răsărit începea să se lumineze. Gille, care se întorsese la regiment, îşi drese glasul:

— Herr Oberleutnant… Ştiți unde se află restul diviziei?

— Este spre sud, ca să-i prindem pe ruşi într-un cleşte.

— Şi credeți că după asta se va isprăvi?

Hürwitz înălță din umeri:

— Poate.

— În orice caz, să sperăm că nu se va întâmpla ca la Voronej, spuse Erich.

— Să sperăm.

Nişte tunuri de asalt se instalaseră lângă ei. Un detaşament de geniu îi depăşi. Ruşii, simțind că se urzeşte ceva, încercară să distrugă capătul podului cu un potop de obuze. Dârele luminoase ale Katiuşelor brăzdară o clipă albastrul profund al cerului. Apoi totul încetă.

— Nu-mi place când Ivan tace ca acum, zise Wolzack. Asta înseamnă că ne coace ceva.

Cercul înroşit al soarelui se înălță la orizont, incendiind norii. Cerul se coloră în roşu, apoi în verde brăzdat cu dungi azurii. Norii se împrăştiară, lăsând loc enormei mase de foc, care îşi începea calea unei noi zile. Soldații clipeau uimiți. Soarele… De câte ori era mai mare decât pământul? De un milion de ori? Asta trebuia să-l întrebe pe locotenent. Şi ce-i păsa soarelui că un anume Paul Kammerer se afla într-o oarecare dimineață de august 1942 într-o maşină blindată, pe undeva pe lângă un oraş numit Stalingrad? Întrebarea asta ar trebui să i-o pună mai degrabă lui Erich.

Radioul bâzâi. Von Hürwitz luă căştile, apoi le dădu iarăşi operatorului.

— Gata, băieți, pornim.

Se uită o clipă spre cer.

— Să ne rugăm ca ăsta să fie pentru noi un soare ca la Austerlitz.

Maşina prinse viteză.

Tancurile din corpul 14 de blindate se îndreptau spre Stalingrad, desfăşurate în formație de atac. Dintr-un sat porni o salvă de obuze de mortier, dar a fost repede distrus şi depăşit. Rezistența rusă părea o improvizație: câteva tiruri de arme automate, fortificații de campanie uşor de distrus. Numai în fața zidului tătarilor era mai consolidată apărarea; au avut de trecut un şanț antitanc, sub un foc violent. Dar nu era mare lucru față de ce văzuseră la Voronej.

— Stalingradul, la zece kilometri!

Soldații îşi întindeau gâtul, dornic fiecare să vadă cel dintâi oraşul mitic.

— Spuneți-mi, Herr Oberleutnant, ce-i chestia aia ciudată la orizont? Ai zice că e praf…, urlă Willi.

Auzeau în depărtare zgomotul surd al exploziilor. Locotenentul ascultă un moment, apoi arătă spre cer.

— Priviți!

Pe cerul albastru, cu carlingile lor strălucind în soare, bombardiere grele dispuse în formă de V se îndreptau spre Stalingrad.

— Ce fel de avioane sunt? întrebă Paul.

— De toate, puştiule, de toate! răspunse Wolzack. Heinkel-111, Do-17, Ju-88 şi aşa mai departe. Ce mai capătă rusnacii! N-am văzut în viața mea atâtea avioane! Pregătiți-vă undițele, băieți! Mâine o să pescuim nisetri în Volga! Războiul s-a sfârşit!

— Spune-mi, Wolzack, chiar crezi că războiul s-a sfârşit?

Paul îl privea nelinişti pe Wolzack; îl detesta pentru brutalitatea lui, dar în clipa aceea simțea chiar un fel de simpatie pentru el.

— Bineînțeles că s-a sfârşit! Eu, Wolzack, o afirm şi ştiu ce vorbesc, am trei campanii la activ!

— Nu-i un motiv să zbieri aşa, Wolzack, spuse Hürwitz. Un pic de demnitate, vă rog!

O maşină blindată îi depăşi pe partea stângă. Un ofițer cu țigara în mână îi făcea semne lui Hürwitz. Paul îl recunoscu pe Dietrich.

— Ei! Hürwitz, radioul vostru este stricat! Uitați-vă în dreapta, ce naiba! Stalingradul!

Uimiți, se ridicară toți în picioare, chiar în clipa în care şoferul accelera; se prăvăliră pe fundul maşinii, într-un concert de înjurături şi bidoane lovite. Paul se ridică printre cei dintâi. Zări mai întâi schelele puțurilor de extracție, dominând grămezile de zgură, înconjurate de nişte case mici de lemn, cu grădinițe. Apoi uzine cu suprastructura lor din fier şi beton, şi, în sfârşit, mari imobile cu locuințe pentru muncitori, care străluceau în soare. Când şi când, Stukas-urile se învârteau pe deasupra norilor de fum, coborând în picaj, în zgomotul strident al sirenelor. După ce-şi terminau misiunea, treceau pe deasupra coloanelor blindate, agitându-şi aripile pentru a le ura succes. Dar cel mai mult se îndârjeau deasupra centrului Stalingradului. În acest sfârşit de zi de august, escadrilele de bombardiere grele se succedau, siluete scânteietoare, proiectate pe albastrul cerului, printre exploziile DCA-urilor ruseşti. Era imposibil să distingi exploziile unele de altele, nu era decât un zgomot continuu, ca un duruit de tobă. O eşarfă imensă de fum negru se desfăşura peste centrul Stalingradului, luminată din când în când de reflexe roşietice. Asta văzuseră cu câteva clipe în urmă...

— Hürwitz!

Maşina blindată a lui Dietrich era iarăşi în dreptul lor.

— Da, Herr Oberst!

— Suntem atacați în flancul stâng. Mă duc să văd ce se întâmplă! În ce vă priveşte... (Maşina se îndepărtă, întrerupându-l.) În ce vă priveşte, înaintați de-a lungul căii ferate, în direcția Rynok! Ajunşi acolo, rămâneți pe poziții, orice s-ar întâmpla! Clar?

— Clar, Herr Oberst!

Dietrich făcu un semn cu mâna, apoi îl bătu pe şofer pe umăr. Maşina blindată se îndepărtă. Von Hürwitz se întoarse. Părea emoționat.

— Copii, e rândul nostru să intrăm în joc. Suntem vârful săgeții, primul dintre noi care va atinge Volga, va fi cel dintâi soldat german care a făcut-o. De aceea, nici o slăbiciune nu va fi îngăduită. Ați înțeles?

Erich zâmbi:

— Înțeles, Klaus.

Maşina blindată urma un drum asfaltat, de-a lungul unui rambleu care cotea uşor spre dreapta. Înaintea lor mergeau două tancuri Mark-4, cu tunuri de 75, precedate la rândul lor de genişti. Un pod se contura în depărtare; trebuia să treacă pe sub el. Soldații, cu chipurile încordate, scormoneau din priviri peisajul, atenți la orice zgomot. Paul scrută tunelul. Îşi puse mâna pe inimă: cele două tancuri se opriseră. Un soldat şopti:

— Dar ce se întâmplă…

Respirând des, paralizat de trac, Paul se uita la cei doi monştri de oțel nemişcați. În stânga, din spate, venea spre el vuietul unei salve; era limpede că ei erau în frunte. Se întoarse: alte vehicule blindate veniseră în spatele lor şi aşteptau în tăcere. Unde citise el oare că inspirația era o mişcare activă şi expirația o mişcare pasivă? Cu mâna încleştată pe oțelul maşinii (lui, cel puțin, nu-i era frică…), începu să respire rar, încercând să-şi numere bătăile inimii: unu… doi… trei… trei. Ei, drăcie, greşise, nu se putea concentra, aşa că… unu… doi… trei… trei… trei… Imbecilule, n-ai de gând să fii atent? Număr din nou… unu… doi… Wolzack îl făcu să tresară, dregându-şi glasul. Se întoarseră cu toții spre el, mustrându-l din priviri. Un… doi… trei… pat.. Numărătoarea se opri; tancul Mark-4 care se afla în frunte demară din nou, urmat de celălalt. Geniştii aflați pe pod le făceau semn să treacă. Se angajară încet prin tunel. În locul gudronului, drumul avea un înveliş metalic, peste care,

trecând, maşina blindată se zdruncina. Un… doi… Wolzack se aplecă şi-i şopti:

— Poate nu mă crezi, Kammerer, dar fac pe mine de spaimă.

Paul se uită la chipul roşu, la nasul ca un boț de chit, lipit parcă de un glumeț în mijlocul figurii, apoi se întoarse. Gata. Ieşiseră din tunel. Rambleul cobora treptat, dezvăluind suburbia Spartakovska.

Un zgomot strident, urmat de un val de fum: un obuz explodase între ei şi tancul Mark-4 din fața lor.

— Fără panică! strigă von Hürwitz. Mergem mai departe!

Alte obuze căzură în spatele coloanei. Maşini blindate şi tancuri ieşiră din rând, năpustindu-se spre cartier. Operatorul radio se întoarse spre locotenent:

— Radioul a început din nou să funcționeze, Herr Oberleutnant!

— Cere să se trimită Stukas-uri în careul 16 din teren.

— La ordinele dumneavoastră, Herr Oberleutnant!

Cele două tancuri Mark-4 şi genistii continuau să înainteze încet de-a lungul drumului. Umbrele lor se alungeau pe macadam. O uzină cu acoperiş în zig-zag se profila la orizont. Trebuia să o ocolească prin stânga. Cu un semn, von Hürwitz trimise într-acolo două maşini blindate.

— După hartă, ar trebui să ajungem în cinci minute.

— E ciudat să trăieşti o clipă istorică, spuse Willi.

Von Hürwitz zâmbi, apoi, cu binoclul său Zeiss, fixă atent acoperişul uzinei şi mormăi pentru sine:

— Asta n-ar trebui să pună multe probleme.

Operatorul radio îşi scoase căştile.

— Genistii avertizează că drumul este minat, Herr Oberleutnant.

— Să nu mai pierdem timpul! Spune-le să țină stânga!

Cele două tancuri Mark-4, urmate de maşina blindată, părăsiră drumul. Trecură peste un povârniş şi se treziră pe un teren viran. Dinspre uzină ajunse la ei țăcănitul mitralierelor.

— Spuneți-le să meargă încet. S-ar putea ca terenul să fie minat.

Mai departe, în stânga lor, înaintau alte tancuri, susținute de infanteria motorizată. Un avion de recunoaştere desena cercuri mari pe cer. Când trecu pe deasupra lor, bătu din aripi în semn că totul mergea bine. Mai în spate, în dreapta, Stukas-urile bombardau cartierul.

— Încet, încet…

Cele două tancuri Mark-4 escaladară rambleul, având grijă să se acopere unul pe celălalt. După terenul viran urma zona urbană. Totul fusese ras de Luftwaffe; nu fuseseră cruțate de bombe nici un depozit, nici o locuință. Nu mai rămăseseră decât ziduri înnegrite de fum, clădiri dărâmate profilându-şi ruinele albicioase pe cerul amiezii de august. Soldații, înghesuiți în maşină, priveau, gata să deschidă focul, acest peisaj de sfârşit de lume. Dintr-o dată, coloana se opri.

— Pentru dumneavoastră, Herr Oberleutnant.

Von Hürwitz luă căştile, ascultă, apoi le puse jos.

— Perfect. Ia-o înaintea tancurilor.

Şoferul apăsă pe ambreiaj. Echipajul primului Mark-4 stătea închis în carcasa de oțel. Şeful celui de-al doilea deschisese trapa turelei. Cu căştile la urechi, îi privea zâmbind.

Un genist stătea în picioare la capătul străzii. Îşi aprinsese o țigară. Când maşina blindată ajunse în dreptul lui, aruncă țigara în canal şi salută.

— Stația terminus, Herr Oberleutnant.

Von Hürwitz se întoarse. Niciodată nu-l mai văzuse Paul atât de vesel.

— Am ajuns, copii!

— Cum? Ce?

Soldații scoaseră țipete de uimire. Îngrămădiți în maşină, nici nu le venea să creadă.

— Şi unde-i Volga? întrebă Wolzack.

Genistul arătă cu degetul terenul viran care se întindea în prelungirea străzii.

— Cobori, mergi vreo douăzeci de metri şi o vezi.

Se repeziră în partea din față a vehiculului, holbând ochii.

Von Hürwitz îi împinse înapoi râzând.

— Nu, neisprăviților! Mai întâi coborâți şi pe urmă o să vedeți!

Cu spinarea amorțită, cu arma pe umăr, Paul încerca să-şi croiască drum către partea din spate a maşinii. Soldații se înghesuiau, încurcându-se în bagaje şi arme. Unii dintre ei preferau să sară.

— Hai, mişcă, Gille, nu este o prăpastie, cel mult un metru înălțime!

Gille cobora cu atenție, exasperându-i pe ceilalți. Se adunară mai multe blindate. Von Hürwitz, ghemuit pe capota blindatului său, dădea ordine. Paul puse piciorul pe pământ. Ar fi vrut să alerge, dar se strădui să rămână calm. Stalingrad! Volga! Îl durea spatele şi cu un picior nici nu mai putea să calce. Alți soldați îl depăşiră în fugă. El nu se dăduse jos din maşină toată ziua. La ce oră plecaseră oare? La patru şi treizeci? Putea să fi fost şi cu un secol în urmă…

Şchiopătând, înainta încet, prelungindu-şi în felul acesta plăcerea aşteptării; era şi puțin emoționat. Se uită la ceas; optsprezece şi treizeci şi şase.

Un şir de şlepuri cobora pe marele fluviu. Din apa întunecată se ridica o ceață uşoară, aurită de razele soarelui. Din cauza ei, nu putea fi zărit celălalt mal, la peste doi kilometri. De pe dâmbul unde se aflau, pământul acoperit de viță de vie cobora în pantă abruptă până la fluviu.

— Oricum, e mai grozavă decât Spree, îşi dădu Willi cu părerea.

— Chiar impresionantă, spuse Erich. Dar întrebarea este ce naiba facem aici…

— Nu contează, am ajuns.

Se auzi în depărtare sirena unui şlep. Purtat de valuri, sunetul ajunse până la ei.

— Ce este pe malul celălalt? reluă Willi.

— Deşertul.

— Îți bați joc de mine.

— Nu, nu. Jur!

Sirena suna întruna.

— Dacă ar şti că suntem aici, n-ar mai lăsa-o rusul să sune atât!

Era Wolzack. Ceilalți tăcură. Dacă n-ar fi fost zgomotul continuu al bombelor lansate de Luftwaffe asupra Stalingradului, s-ar fi simțit ca în vacanță. Paul, cu lacrimi în ochi, contempla Volga. Măicuța Volgă… Fluviul lui Gorki, al lui Puşkin, ale căror scrieri le citea în camera lui din Mulhouse. Singura călătorie pe care o făcuse fusese la Nisa, două săptămâni, cu părinții, într-o pensiune mobilată. Şi acum se afla aici.

— Hai, băieți, dați-vă la o parte, lăsați-mă şi pe mine să văd puțin…

Frank, urmat de Halls, îşi croia drum.

— Nu e rău…

— Hai, Frank, fă o fotografie!

— Nu, nu, nu-mi stă capul la asta.

— Dar ce ai?

— Erich, ştii obuzele aruncate asupra noastră lângă Spartakovka? Ne-am dus acolo cu tunuri de asalt şi cu tancuri. I-am strivit sub şenile. Erau nişte femei.

Soldații se priviră jenați unul pe celălalt.

— Hei, ce faceți acolo? Turism? Luați târnăcoapele şi începeți să săpați adăposturi! În zece minute, trebuie să fie dispuse pentru atac tunurile de 105! La treabă!

Steinitz stătea în spatele lor cu o lopată în mână.

Se apucară de treabă.

De la înălțimea clădirii, vedeau cum bombardierele distrug oraşul. Junkers-urile veneau unele după altele pe cerul nopții, presărându-şi bombele deasupra Stalingradului. Nu li se vedeau decât luminile de semnalizare. Din când în când, fasciculele de lumină ale proiectoarelor DCA păreau să-l țintuiască pe câte unul pe cer. Atunci, cadența tirurilor

antiaeriene se accelera şi pasărea de oțel, lăsând în urmă o dâră de foc, se prăbuşea în Volga.

Oraşul nu mai era decât un ocean de flăcări. De la Mokraya Mechetka, la nord, până în cartierul minerilor, spre sud, ele se ridicau pe cer, aruncând nori de fum pe care îi luminau cu reflexe roşietice. Imobilele din centrul oraşului ardeau şi ele; focul le cuprindea suprastructura, ardeau ca nişte, torțe, apoi se prăbuşeau, provocând curenți de aer care proiectau pe cer nori alcătuiți din particule de funingine lucitoare, ca nişte licurici. Bombardierele soseau neîncetat, dinspre Orel, dinspre Kertch, dinspre Rostov, semănând distrugere şi moarte. Volga era luminată ca ziua. Nişte rezervoare de benzină, lovite, îşi revărsară conținutul în fluviu. Părea ca şi apa luase foc.

Explodă un depozit de muniții. Rachete albe, roşii, verzi urcară spre cer şuierând, ca un foc de artificii. Temperatura crescuse cu câteva grade, silindu-i pe soldați să se dezbrace. Chiar goi până la mijloc, tot curgea sudoarea pe ei.

— Păcat că nu mi-am adus *Völkischer Beobachter*, glumi Wolzack, aş fi putut citi.

Locotenentul von Hürwitz, fără să se sinchisească de dogoarea din jur, trăgea nervos dintr-o țigară.

— Spune-mi, Klaus, care este eficiența tactică a unui astfel de bombardament? întrebă Erich.

— Nici una… Dacă bombardezi un oraş, faci din el o grămadă de ruine şi, dacă continui să bombardezi, mai faci o grămadă de ruine, unde te poți ascunde. Crede-mă, sunt mii de soldați ruşi, ascunşi acum în pivnițe şi în canale, care ne aşteaptă.

— Atunci… la ce bun?

— Asta se numeşte raid de teroare, Erich. E făcut ca să şocheze mințile şi să provoace prăbuşirea morală a adversarului. Are o valoare psihologică, sau, mai degrabă, se presupune că are una, nimic altceva.

Îşi stinse țigara.

— În orice caz, dacă statul major apreciază că acest bombardament poate avea o valoare oarecare, se înşeală. Am văzut bine lucrul ăsta în Spania, la Madrid. Aviatorii Legiunii Condor ne-au strivit sub un potop de foc. Ei şi? Asta n-a făcut decât să ne indigneze şi să ne întărească în hotărârea noastră, atât.

— Şi atunci, ce-ar trebui să facem?

— Să iei un oraş cu asalt e greu, chiar dacă ai de-a face cu o armată improvizată. Vezi trupele lui Franco la Madrid sau pe ale lui Napoleon la Saragosa…

Explozia unui depozit de muniții în zona uzinelor îi făcu să tresară.

— … Un oraş se încercuieşte. Ar trebui să ajungem pe malul de răsărit al Volgăi, sau pe insulele ei. Şi de acolo să împiedicăm aprovizionarea garnizoanei. Asta ar dura zece zile, poate douăzeci, dar după aceea oraşul ar cădea.

Flăcările se înălțară şi mai sus, colorând în roşu, roz şi galben norul de fum de deasupra Stalingradului. Proiectoarele ruseşti DCA, care țeseau deasupra oraşului o vastă cupolă de lumină, nu reuşeau să-l străpungă. Volga, în flăcări încă, răspândea un miros pestilențial de benzină arsă.

Soldații, adunați într-un colț al terasei, văzură un şlep încărcat cu soldați ruşi. Şlepul încerca să ajungă în zona uzinelor. Va trece… Nu va trece… Va trece… Un moment au crezut că scăpase de pericol, dar coca trebuie să fi fost îmbibată de benzină. Flăcări scurte alergau parcă după şlep, ajungându-l în cele din urmă. Unii dintre soldații ruşi încercară să scape sărind în Volga. Arseră de vii cu toții. În ciuda vacarmului, Paul auzea urletele lor.

Partea a doua

ORAŞUL

1. ASALTUL

Nu mai conteneau să țipe… Iarăşi… Nu-l lăsau să doarmă…

5

Mir …

— Paul! Paul! Scoală-te! Plecăm!

Erich îl zgâlțâia.

— Ce se întâmplă?

Zăpăcit de somn se uita fără să înțeleagă.

— Se întâmplă că ruşii ne bombardează şi că va trebui, probabil, s-o ştergem. Adună-ți lucrurile! Înjurând, soldații buimaci de somn se sculau şi-şi strângeau bagajele.

— Ce bubuituri! zise unul dintre ei. O ploaie de obuze zdruncină beciul.

— Şi tot e bine că nu sunt de 152! De care sunt, de 75?

— Prostule, rusnacii n-au din astea. Au de 76,2…

Înghesuiți unii într-alții, stând aplecați, ascultau. Le cădea moloz din tavan peste căşti.

— S-o ştergem!

— Nu împinge, ei, drăcia dracului!

— Pe naiba, nu te-mping eu! Din spate!

Abia luminați de flacăra lumânărilor înfipte în gâturile sticlelor, unii începeau să intre în panică. De fiecare dată când un obuz exploda deasupra pivniței, soldații încremeneau pe loc, apoi continuau să se înghesuie în punctele de trecere. Paul, cu pleoapele umflate, făcut sandviş între Erich şi Willi, se lăsa dus de val.

— Haideți! Haideți! Nu vă îmbulziți, domnilor!

Sosise locotenentul von Hürwitz, ținând în mână un felinar. Repetă:

— Nu vă îmbulziți, domnilor… Păstrați-vă calmul. Beciurile astea sunt betonate şi, dacă mai socotim şi dărâmăturile care se îngrămădesc deasupra lor, avem peste un metru de strat protector. N-o să-l străpungă nişte amărâte de obuze de 76,2. Hai, cu calm…

Soldații se întoarseră la locurile lor, bombănind. Paul se uită la ceas: era patru şi jumătate. Mai erau câteva ore până în zori. Trebuia să doarmă.

Locotenentul von Hürwitz străbătea cu paşi mari beciurile. Când şi când se oprea lângă un grup de soldați.

— Merge, Müller? Merge, Halls? Era îngrijorat în privința acestuia din urmă. Îi privea trăsăturile fine şi nasul în vânt. Încă unul care nu se va obişnui niciodată cu războiul ăsta.

Franz Halls venise să-l caute ieri seară în adăpostul care-i servea drept PC, de cealaltă parte a străzii.

— Scuzați, Herr Oberleutnant, ordonanța dumneavosatră nu e aici. Aş putea să vă vorbesc?

— Sigur, Halls, ia loc. Ce te aduce la mine?

— Ei bine, Herr Oberleutnant, e cam greu de explicat. Nu mai pot să dorm… Dar deloc.

Halls avea cearcăne mari sub ochi şi îi tremurau mâinile.

— Şi ai vorbit cu vreun doctor?

— Da. Mi-a dat medicamente. Dar e şi mai rău aşa. Sunt amețit toată ziua. Am capul ca de vată. Şi apoi, coşmarurile… Mă trezesc lac de sudoare.

Şi el se trezea adesea lac de sudoare. Mai ales din după-amiaza aceea de iunie, când trebuise să-i execute pe prizonierii ruşi. Era mai ales unul, cu pleoapele arse, a cărui privire n-o va uita niciodată. Of! Erich ăsta şi arta lui de a face compromisuri…

Halls continuă:

— … Ori nu dorm şi sunt mort de oboseală, ori dorm şi am coşmaruri, zi şi noapte.

Ce-ar fi putut face pentru el? Să-l expedieze iarăşi la doctor? Acesta l-ar fi trimis la plimbare, sau, mai rău, l-ar fi

acuzat că vrea să chiulească. Şi pe urmă, o recomandare din partea unui ofițer care luptase de partea Roşiilor în Spania… Ar trebui să vorbească cu Dietrich.

— Foarte bine, Halls. Ai făcut bine că ai venit la mine. Am să-l informez pe cel în drept. La revedere şi curaj!

Von Hürwitz îşi continua turneul. Unii, pierzându-şi speranța să mai doarmă, jucau skat. Un altul citea un ziar ostăşesc; mai bine ar fi încercat să doarmă. Înainte să urce scărița, mai aruncă o ultimă privire; cele câteva chipuri luminate de lumânări apăreau în clarobscur, ca într-un tablou de Rembrandt.

Se uită la ceas: patru şi patruzeci. Peste douăzeci de minute avea întâlnire cu Dietrich.

Von Hürwitz mergea grăbit în lungul străzii. Un obuz de 76,2 lovi fațada clădirii din fața lui, împrăştiind o avalanşă de spărturi şi hârtie arsă. Păcătoase obuze… Erau aşa de rapide, încât lovitura de pornire se auzea abia după explozie. Se sculă din rigola unde se aruncase şi merse mai departe. Aerul era fierbinte. Nici o stea… Deasupra Stalingradului se înălța, zi şi noapte, un nor de fum, care întuneca cerul. Urcă pe trotuar ca să facă loc echipajelor care trăgeau chesoanele de artilerie, goale. Urmară apoi, primele coloane ale unui regiment de infanterie care luptase toată noaptea în zonă. Soldații erau murdari, năuciți, cu o lucire dementă în priviri. Războiul… Îl ura şi totuşi avea uneori impresia că nu mai ştie nimic altceva.

Totul începuse la şcoala de cadeți de la Karlsruhe, unde îl dusese tatăl său, căpitan pe atunci, într-o zi de septembrie 1911. Ploua, frunzele moarte se aşterneau pe pământ, în curtea şcolii. Tremurând, se refugiaseră sub un adăpost cu pereți de un brun murdar. Un ofițer se apropiase de ei, era locotenentul Kreutzer. Îl salutase pe taică-su. Klaus simțea cum picăturile de apă îi alunecau între impermeabil şi gât, dar, intimidat, nu îndrăznea să se mişte. Locotenentul se aplecase şi-l bătuse uşor peste obraz.

— Pare deştept şi hotărât. O să facem din el general de artilerie.

Cei doi bărbați râseseră. Kreutzer căzuse, trei ani mai târziu, în bătălia de la Marna.

El petrecuse patru ani la Karlsruhe, apoi doi ani la Gross Lichterfelde, în sudul Berlinului. Educația prusacă de acolo nu era cu mult diferită față de cea din familie: duminica dimineața, tatăl lui nu ezita să-i trezească, pe el şi pe frații lui, ca să-i întrebe care era cadența tirului unui tun de 77, amplasamentul regimentelor lui Napoleon la Eylau, sau ca să comenteze un anumit pasaj din Clausewitz şi din Jomini. Dar el nu reuşi să se obişnuiască. Disciplina la şcoala de cadeți era de fier. Fiecare îi supraveghea pe toți ceilalți, iar sensibilitățile nu erau îngăduite. Niciodată nu se simțise Klaus atât de singur. Siguranța vulgară a camarazilor săi îl rănea. Se refugiase atunci în muncă. Foarte bun la toate materiile, se dovedi excepțional la disciplinele ştiințifice. Asta îi conferea un anume prestigiu în fața colegilor, cărora succesele sale intelectuale le inspirau un amestec ciudat de respect şi dispreț. Pasiunea lui secretă rămânea însă poezia. Unul dintre cele mai importante momente din viața lui de atunci a fost o după-amiază de primăvară, când, cu un dicționar francez-german în mână, într-un pavilion al şcolii Gross Lichterfelde, a descoperit *Cântecele lui Maldoror,* de Lautréamont.

În 1917, cu gradul de aspirant, a fost repartizat la o grupă de mitraliere, mai întâi la Chemin des Dames. Când francezii au început pregătirea artileriei, el s-a ascuns cu grupa lui într-o hrubă. Un regiment de senegalezi i-a depăşit fără să-i vadă. Mitralierele lui îi luaseră pe la spate.

Chiar din prima lui zi de război, von Hürwitz a comandat masacrul a două mii de oameni. Nu şi-a iertat-o niciodată.

A cerut să fie repartizat la artilerie, armă savantă căreia îi era predestinat prin darurile lui de matematician. Măcar acolo nu-şi vedea victimele… Termină războiul în fruntea unei baterii, cu Cruce de Fier clasa întâi şi scârbit de toate.

Abdicarea lui Wilhelm al II-lea nu-l afectă deloc.

Care putea fi valoarea unui regim care se terminase cu un masacru şi pe deasupra şi cu o înfrângere? Cu sufletul se simțea mai aproape de spartachişti; dar ceea ce îl interesa de fapt era fizica, pe care începuse să o studieze la Berlin în 1918. Acolo nu mai era vorba de oameni.

Pe 10 ianuarie 1920, intră în vigoare Tratatul de la Versailles. Armata germană se rezuma la 100.000 de oameni, fără aviație, tancuri şi artilerie grea. Revoltat de nedreptatea acestui tratat, Klaus a efectuat mai multe stagii în ceea ce se numea Reichswehr-ul negru: o rezervă bine instruită, operațională la primul semnal. Nu-i plăcea spiritul care domnea acolo, dar socotea că e de datoria lui să participe, ba alcătui chiar şi un manual de artilerie pentru subofițeri. Demisionă în septembrie 1923, când organizația puse la cale o lovitură de stat. Un an mai târziu, îşi lua doctoratul în fizică la Universitatea din Berlin, cu mențiunea *Summa cum laudae* [6]. Alături de Heisenberg, Pauli, de Broglie, Dirac şi alți câțiva, era considerat unul din corifeii fizicii cuantice. Dar destinul veghea; în 1926, când se angajase în cercetări ştiințifice de primă importanță, se îndrăgosti de un student de-al său. Zdrobit, uită de munca lui. El, homosexual? Disprețuia prejudecățile burgheze, dar nu putu să se sustragă educației sale puritane. Câteva luni mai târziu, Werner Heisenberg avea să postuleze „relațiile de incertitudine“ care urmau să revoluționeze microfizica. Klaus era convins că ar fi ajuns la acest rezultat înaintea lui Heisenberg, dacă n-ar fi fost „problema lui“.

Era copleşit. Un om de ştiință poate avea o singură idee mare în viață, în mod excepțional două. El scăpase trenul.

A continuat să predea la universitate, dar îşi neglija cercetările. Seara îl afla în cafenelele cartierelor modeste ale Berlinului. Apoi s-a întors la prima iubire: poezia. Pe un colț de masă, cu o cafea cu frişcă alături, în loc să schițeze

simboluri matematice, el practica alchimia cuvintelor. O revistă modestă îi publică unele dintre poezii, apoi tăcere. Disperat, se gândi să-şi schimbe meseria şi să se dedice electrofiziologiei peştilor-torpilă.

Politica a decis altfel când, pe 23 martie 1933, Reichstag-ul terorizat votă puteri depline pentru Hitler.

Numeroşi universitari devenită susținători ai dictatorului. Studenții, în majoritate, erau favorabili ideilor naziste. Oameni de ştiință de mare valoare, precum Einstein şi Frank, a trebuit să emigreze. Klaus îi auzea cu uimire pe unii dintre colegii lui vorbind despre fizica „jidănească“ şi „ariană“. Pentru el nu se punea problema să plece; ar fi fost o dezertare. O vizită la Max Plank, fondatorul teoriei cuantelor, l-a întărit în atitudinea lui: trebuiau create nişte oaze în care tineri studenți să poată munci fără să-şi pună problema dacă fizica pe care o studiau era „ariană“ sau nu. Când valul de imbecilitate şi barbarie va fi trecut, ei vor fi cei însărcinați să reconstruiască.

Sigur, nu era uşor. A trebuit să facă nişte concesii: să asiste la întruniri naziste, să execute salutul hitlerist înaintea fiecărui curs al său, să-şi încheie scrisorile cu „Heil Hitler!“. Ştia, de asemenea, că atitudinea sa putea servi drept pretext complicității pasive a altor cercetători mai puțin scrupuloşi decât el. Dar ce altceva să fi făcut? Avea sentimentul că este de acord cu conştiința sa iar ceilalți n-aveau decât să se împace cu a lor.

În 1936, a participat la Nüremberg la un congres ştiințific. În acelaşi timp se desfăşura în oraş marea adunare anuală a partidului nazist. Din curiozitate, s-a dus şi el.

Zeci de mii de oameni, naziști ca şi simpli spectatori, erau adunați pe un stadion luminat de 150 de proiectoare. Fasciculele de lumină alcătuiau deasupra lor o imensă catedrală. Orchestrele cântară marşul de Badenweiler. La o comandă scurtă, 30.000 de drapele s-au coborât ca să-l salute pe „omul destinului“. Hitler stătea singur pe podium, cu brațul întins. Începu să vorbească puțin cam întretăiat, ca

şi cum ar fi ezitat. Câteodată aproape şoptea, creând în noapte o complicitate între el şi spectatori. Discursul s-a îndârjit apoi; țâşneau interjecții şi exclamații. De fiecare dată, mulțimea trimitea din nou oratorului, prin aplauze, propriile lui cuvinte. Evreii… Dictatul de la Versailles… Marele Reich… Fluxul verbal al lui Hitler se accelera şi se încetinea brusc, se pierdea ca să pornească iarăşi într-un crescendo care părea fără sfârşit, un concert de vociferări, reluat de spectatori cu pumnul întins: *Sieg Heil! Sieg Heil! Sieg Heil!* Când discursul se sfârşi, drapelele se înclinară şi toată lumea intonă în cor *Deutschland ubër Alles*, apoi *Horst Wessel Lied*. Hitler urla: „Heil, bărbații mei!“ şi ei răspunseră: „Heil Fuhrer-ul meu!“ SA şi SS defilară.

Era un apectacol idiot. Totuşi, „mersese“ perfect. Ca să se convingă, Klaus nu trebuia decât să-şi simtă pumnul drept înfundat în buzunarul pantalonului. Chiar dacă nu-l ridicase, era sigur bine strâns: unghiile i se înfigeau în carne. Cântase oare şi el cu ceilalți imnul nazist, *Horst Wessel Lied*? N-ar fi putut băga mâna în foc că nu. Cum ajunsese el, care ura tot ce era legat de Hitler şi de gloate, să facă aşa ceva? Fără îndoială, totul fusese conceput în vederea obținerii acestui efect. Însă dacă în el n-ar fi existat „ceva“ înrudit cu Hitler şi cu clica lui, ar mai fi strâns oare pumnul?

A doua zi, dezgustat de el însuşi şi de ceilalți, luă trenul spre Paris. O lună mai târziu, cu centuria Thälmann, cu un Mauser în mână, cu o raniță plină cu grenade la gât, pornea la asaltul unei poziții deținute de franchişti, lângă Saragosa.

Rămase doi ani în Spania; mai întâi ca şef de baterie, apoi de batalion, apoi de stat major. „Generalul“ era poate un personaj foarte pitoresc, dar cunoştințele sale în strategie şi tactică erau cam vagi, astfel încât Klaus asigură comanda efectivă a diviziei până în septembrie 1938. Brigăzile internaționale fiind dizolvate, trebui să părăsească şi el Spania. Era imposibil să se întoarcă în Germania: luptase sub un nume de împrumut, dar Gestapo-ul ar fi putut bănui ceva. Obținu un post de asistent la Sorbona.

Îi muri mama. La înmormântare, a fost reperat de Gestapo. Naziştii ştiau că el luptase de partea republicanilor dar, din fericire pentru el, nu ştiau ce grad avea. Tatăl său, colonel-general, şi cei doi fraţi, dintre care unul lucra la statul major general, interveniră pentru el. Klaus avu de ales: fie să facă cercetări asupra fisiunii nucleare la Oficiul Armamentului din Berlin, fie să intre în Wehrmacht ca simplu servant într-un regiment de artilerie mecanizată. Optă pentru cea de-a doua soluţie. Pe 15 martie 1939 intră în Cehoslovacia cu tancurile generalului Guderian. Peste şase luni, au urmat Polonia, Franţa şi apoi Rusia. În august 1941, lângă Smolensk, îşi recuperă gradul şi fu repartizat la o companie de infanterie motorizată...

Câteva rachete albe se înălţară pe cerul nopţii, luminându-i ca ziua pe ultimii soldaţi care treceau prin faţa lui. Din tot oraşul se ridica un zumzet surd, de oameni pe cale să se omoare unii pe alţii. Klaus îşi stinse ţigara şi se uită la ceas; întârziase... Ajunse la o piaţetă şi se orientă; pe strada care cobora în dreapta, clădirile erau în flăcări şi şoseaua era presărată cu cadavre... Cadavre... Răspândeau un miros scârbos, care pătrundea peste tot. Sigur că batalioanele disciplinare le îngropau ca să preîntâmpine epidemiile, dar nu le găseau chiar pe toate. Ieri, fuseseră descoperiţi sub dărâmături o femeie şi doi copii morţi de aproape o lună...

— Mergeţi undeva, Herr Oberleutnant?

O maşină decapotabilă se oprise lângă el.

— Da, Unteroffizier. Ia-o drept înainte; mă laşi după blocurile de beton.

Încă un efect al bombardamentelor... Aceste bucăţi de beton serviseră drept fortificaţii ruşilor. Fusese nevoie de o companie de geniu, un batalion de infanterie şi două plutoane de tancuri ca să le dea de cap.

— Aici, Unteroffizier.

Klaus urcă grăbit treptele, salută câţiva Feldjandarmi, împinse o uşă scoasă din ţâţâni şi se trezi într-un vestibul cu

pereți întunecoşi. În fund, o sobă care ardea şi, lângă ea, un secundant care se ridică şi salută.

— Colonelul von Dietrich? întrebă Klaus.

Se deschise o uşă în stânga lui. Apăru sublocotenentul Heilbrunn, ordonanța lui Dietrich.

— Colonelul a trebuit să se ducă la generalul von Roth. Se întoarce repede. Dacă doriți să mă urmați…

Străbătu vestibulul şi îl introduse pe Klaus într-o pivniță transformată în PC. Pe un panou din lemn era fixată în pioneze o hartă a Stalingradului. În fața acestui panou se afla un birou acoperit cu hărți de stat-major, luminate de două felinare. La stânga o noptieră, câteva cărți şi un pat.

— Doriți cafea? Am o cafea foarte bună şi este caldă. Nu? Ei, atunci vă las. Nu veți aştepta decât câteva minute.

După ce sublocotenentul Heilbrunn închise uşa, Klaus îşi scoase mănuşile şi şi le puse în manta. Se apropie de pat şi îl pipăi. De când nu mai dormise el într-un pat aşa de confortabil… răsfoi cărțile: *Memoriile* lui Casanova, *Moravagine* de Blaise Cendrars, într-o veche ediție franceză, *Principele* de Machiavelli, *Crimă şi pedeapsă* de Dostoievski… Ciudate lecturi pentru un ofițer din Wehrmacht.

Se apropie de harta Stalingradului. Era pentru prima dată când vedea oraşul în ansamblu; până acum nu avusese decât planuri zonale. Pe cincizeci de kilometri cobora de la nord spre sud-vest Volga, cu insulele Zaitsevski la nord şi Golodny la sud. Oraşul se întindea pe toată lungimea malului apusean al fluviului. La nord, cartierul Rynok, acolo unde văzuseră pentru prima oară Volga, cu o lună în urmă. Apoi, sectorul industrial, cu trei uzine imense, ale căror suprastructuri din beton armat rezistau la orice bombardament. Mai întâi, uzina de tractoare Dzerjinski care, sub potopul obuzelor, continua să fabrice tunuri Baricada şi, în sfârşit, uzina metalurgică Octombrie Roşu. Ele se desfăşurau pe axa nord-sud: coloana vertebrală a sistemului de apărare rusesc. Dincolo de ele, centrul oraşului dominat de colina Mamaiev spre răsărit. În acelaşi cartier, dar ceva mai jos, gara Stalingrad N°1 şi Piața

Roşie. Şi, în sfârşit, mărginit la nord de râul Țarița, oraşul vechi, în care se dădeau lupte de câteva zile. Dietrich colorase în roşu pozițiile ruseşti şi cu albastru pe cele ale nemților. Insulele Zaitsevski şi Golodny erau încă marcate cu roşu, colina Mamaiev la fel…

Uşa se întredeschise.

— Heilbrunn, ai putea să-mi aduci nişte cafea?

Era Dietrich.

— A! Hürwitz! Te rog să mă scuzi, dar am fost chemat de generalul von Roth. Ia loc, ia loc te rog!

Avea aruncat pe umăr un impermeabil civil bej pe care îl agață într-un cuier. Îşi aruncă şapca pe pat. Înalt, bine făcut, mişcările-i erau bruşte şi dezinvolte în acelaşi timp. Părul lui încă negru se rărea spre vârful capului, într-un început de chelie. Când trecu pe lângă Klaus, luă de pe birou o cutie de țigări:

— Vrei? Nu? Nu ştii ce pierzi!

Alese una, o foşni la ureche între arătător şi degetul mare, îi rupse capătul cu dinții. Un soldat veni cu cafeaua.

Dietrich se aşează, făcu loc pe birou şi-şi sprijini acolo picioarele. Klaus stând drept pe scaunul lui, îl privea prietenos şi şocat în acelaşi timp.

— Ei? Te întrebi, fără îndoială, unde am fost aşa de devreme? Generalul von Roth mi-a încredințat comanda regimentului blindat. Fostul comandant a fost omorât de un „sniper“[7]. Iată ce înseamnă să te plimbi pe străzi ca să-ți etalezi galoanele. Oricum, vom fi acum la largul nostru. Cere-mi tot ce doreşti, fiule, o să-ți îndeplinesc orice dorință. Te-am chemat – îşi aprinse țigara, suflă fumul, aruncă apoi chibritul – din două motive. Să-l expediem pe cel dintâi. Se pare că unii oameni din companie te tutuiesc.

— Unul singur, Herr Oberst. Erich Hoffmann.

— A, regizorul! Va trebui să mi-l prezinți şi mie, într-una din zile. Pe scurt, lucrul ăsta s-a aflat, nu mă întreba de

unde, şi anumiți ofițeri au fost şocați. În ce mă priveşte, nu mă interesează, dar pe viitor încearcă să fii mai prudent.

Klaus îşi dădea seama că zâmbeşte. Nu era prima oară când Dietrich îl ajuta. Poliția secretă de campanie încercase de două ori să se infiltreze în companie fără ştirea lui. Din fericire, Dietrich îşi făcuse o plăcere din faptul de a-l avertiza. Cei doi turnători fuseseră împuşcați în mod discret. Cei care urmau să-i împuşte fuseseră aleşi prin tragere la sorți. Erich îl executase pe cel de-al doilea. Klaus şi-l aminti spunând: „În războiul asta n-am omorât decât un singur om până astăzi şi ăla e un neamț!“ Mai târziu, aflaseră că tipul acceptase să facă pe spionul în schimbul eliberării părinților săi, închişi într-un lagăr de concentrare.

— Ați putea, Herr Oberst, să faceți o anchetă în privința asta? În legătură cu persoana sau persoanele care sunt sursa informațiilor?

— De acord, Hürwitz. Şi acum să trecem la cea de-a doua chestiune, cu mult mai importantă. De vreo săptămână trăiesc cu impresia că suntem pe cale să reluăm atacul Voronejului. Experiența ta în luptele de stradă îmi va fi foarte utilă, cu atât mai mult cu cât se pare că-l cunoşti pe generalul care va comanda divizia duşmană… Se numeşte Rodimțev.

Auzul acelui nume fu pentru Klaus ca o lovitură în inimă. Rodimțev!

Cu voce gâtuită de emoție, răspunse:

— Am luptat împreună în Spania, Herr Oberst.

Dietrich se uita la el netulburat.

— Exact cum bănuiam. Cum te simți acum, când trebuie să luptați în tabere duşmane? Dacă întrebarea ți se pare indiscretă, nu-mi răspunde.

Klaus ridică din umeri.

— Naziştii nu mi-au lăsat posibilitatea să aleg… Şi, pe urmă, războiul acesta împotriva ruşilor… Dacă suntem învinşi, Germania va înceta să mai existe; pentru ea lupt.

— Şi dacă vom învinge?

— Atunci vom putea să ne debarasăm de Hitler şi de clica lui. Când spun noi, mă gândesc la ofițerii din Wehrmacht.

Dietrich se strâmbă.

— Crezi că generalii, o dată ghiftuiți, se vor mai întoarce împotriva nazismului? M-ar mira… (Ridică din umeri.) În orice caz, nu te-am chemat ca să facem politică. Când am intrat, te uitai la harta Stalingradului. Cum vezi tu lucrurile?

— Dacă-mi permiteți, Herr Oberst..

Klaus se ridică şi se apropie de hartă. Se simți deodată mai stăpân pe sine. Când stătea pe scaun, avea impresia că este un elev chemat la director.

— Ei bine, Herr Oberst… Am observat că mai este încă în mâinile ruşilor colina Mamaiev. Dar ea e un punct strategic; de acolo vezi tot oraşul.

— Crede-mă, Hürwitz, facem tot posibilul să o cucerim. Şi apoi?

— Cel puțin la fel de important, Herr Oberst. Respectiv, la nord şi la sud, insulele Zaițevski şi Golodny sunt şi ele colorate cu roşu, adică deținute de ruşi. Nu mai vorbesc de malul de răsărit al Volgăi, din dreptul lor…

— Da. Şi atunci?

— Ei, şi atunci, dacă am putea debarca pe aceste insule, am putea supraveghea cursul Volgăi, zi şi noapte. Luftwaffe nu poate opri traficul decât ziua… Cu un ecran de ceață artificială, bărci de asalt şi, fireşte, cu ajutorul Stukas-urilor şi al artileriei, lucrul este realizabil, dacă nu cumva e prea târziu…

— Bine zici, dacă nu e prea târziu… Ruşii au concentrat pe coasta de răsărit mii de tunuri care ne bombardează zi şi noapte, le-ai simțit pe pielea ta. Oricum, n-ai ce regreta, nici o operațiune de genul ăsta nu a fost prevăzută. Am vorbit chiar azi dimineață cu generalul von Roth. Când l-am întrebat dacă n-ar fi posibil să încercăm un atac în zona asta, a făcut ochii mari: „Cum de-ți trece prin cap una ca asta, dragul meu? Trupele de care dispunem nu-s de ajuns, nici măcar ca să atacăm Stalingradul!“ Şi, de fapt, avea dreptate.

Dietrich mergea de-a lungul zidului care dădea în stradă. Toate ferestruicile fuseseră camuflate cu pături. Aruncă țigara şi îşi aprinse alta.

— Îți aduci aminte?... Pe la jumătatea lui iulie, nici măcar nu ştiam că o să avem de asediat acest oraş! Nu sunt sigur dacă măcar Paulus ştia. Cât despre şalupele de asalt... Ei da, au plecat spre Rostov!

Klaus întrebă gâtuit:

— Dar, Herr Oberst... (Tuşi.) Volga n-a fost minată, cel puțin între cele două insule?

— Întrebarea asta mă chinuie de cincisprezece zile. Nimeni nu pare să ştie ceva.

Klaus simți picături de sudoare prelingându-i-se pe frunte. Îşi scoase batista şi se şterse.

— Poate ar fi mai bine, Herr Oberst, să ne retragem din oraş; cu artileria noastră grea şi cu Stukas-urile am putea împiedica petrolierele să le aducă ruşilor petrol din Caucaz. La urma urmei, ăsta este singurul interes strategic pe care-l prezintă Stalingradul...

— Aşa este, Hürwitz, aşa este. Am susținut eu contrariul? (Coborî tonul vocii.) Numai că Hitler nu este de părerea noastră. E o chestiune de prestigiu. Vrea să poată spune lumii întregi: Stalingradul este al meu. Oraşul lui Stalin! Aşa că riscăm să stăm aici ceva vreme!

Dietrich se întoarse spre el şi îl privi atent.

— Hai, hai, Hürwitz, nu mai face mutra asta. Poftim. (Luă dintr-un sertar o sticlă de Courvoisier şi două pahare cu picior.) Coniac adus de mine din Franța... Mă costă cât ochii din cap, de altfel. Ia de-aici!

Klaus luă paharul, goli jumătate dintr-o înghițitură. Dintr-o dată se simți mai bine. De necrezut, totuşi, cât suntem de slabi. Câțiva mililitri de alcool în vene şi ți se şi schimbă optica prin care vezi lumea. Nu e nimic dincolo de moarte. Cum or fi putut crede nişte oameni raționali în nemurirea sufletului?

Oare Dietrich credea şi el în aşa ceva? Dietrich cu decoraţiile lui: o Cruce de Fier clasa I agăţată de clapa buzunarului stâng al vestonului, crucea „Pentru merit“, pe care o avea din primul război mondial şi aceea de cavaler, cu frunze de stejar, dobândită în faţa Moscovei…

— Un oraş este genul de fortificaţie cel mai greu de asediat, Herr Oberst. Cu câţiva soldaţi bine plasaţi însă pot ţine în şah un batalion întreg. Ne putem aştepta la pierderi până la 50 % din efectivele angajate…

Dietrich măsura încăperea în lung şi în lat.

— Ştiu, Hürwitz, ştiu bine lucrul ăsta. De aceea şi contez pe ajutorul tău. La Voronej am fost tot timpul în capul coloanei şi ne-am descurcat cu minimum de pierderi, datorită ţie…

Lăsă paharul jos.

— Ce tactică mă sfătuieşti să folosesc?

— Tot pe cea de la Voronej, Herr Oberst. Grupe de asalt înarmate cu grenade şi pistoale mitralieră. Apoi întăriri cu mitraliere grele şi uşoare şi cu mortiere. Un dispozitiv flexibil, bun şi pentru atac şi pentru apărare.

— Şi în afară de asta?

— Tunuri de asalt care să susţină infanteria, Herr Oberst. Şi apoi, tancuri… În ceea ce priveşte tancurile eu cred că este o greşeală să le foloseşti în grupuri mici, chiar şi într-o aglomerare. Trebuie să le foloseşti în masă…

— Bineînţeles Hürwitz, bineînţeles… Asta este, de altfel, abc-ul folosirii blindatelor…

Dietrich îl privea pe locotenent cu curiozitate. Un tip inteligent, fără îndoială. De fapt, se spunea că fusese unul dintre fizicienii cei mai străluciţi din Germania… În orice caz, era de departe cel mai bun ofiţer din câţi avea în subordine; tactica sa cu grupele de asalt susţinute de alte grupe de întărire făcuse minuni la Voronej. La Smolensk, în iulie 1941, auzise ce i se întâmplase lui Hürwitz. Nu se lăsase până ce nu-i reconfirmase gradul şi nu-l adusese în regimentul lui. Fusese cea mai bună idee din viaţa lui. În decembrie, în faţa

Moscovei, trupele sale fuseseră încercuite de ruşi; – 40°, un vânt rece care sufla cu o sută de kilometri pe oră, nu se vedea nici la zece metri, nu aveau haine groase, nici hrană. Oamenii sleiți de puteri se prăbuşeau în zăpadă şi mureau acolo în câteva clipe, alții înnebuneau, se sinucideau; era mai bine să mori decât să cazi în mâinile ruşilor. Dietrich nu mai reuşea să se facă ascultat. Din fericire, Hürwitz era cu el. Până la urmă îşi impuseră autoritatea față de soldați, pedepsindu-i pe cei care semănau panică, încurajându-i pe cei slabi. Într-o noapte, când barometrul coborâse la – 45°, recuperaseră un tanc, un vechi Mark-3. Au încălzit motorul tancului, aprinzând sub el puțina benzină care le mai rămăsese şi în zori au putut să-l pună în mişcare. Cu ce mai rămăsese din batalioane, Dietrich a alcătuit trei coloane: una în stânga, una în spatele tancului şi una în dreapta. Au mers zi şi noapte fără oprire, lăsând jumătate din oameni să moară în zăpadă, de frig şi epuizare. Dar au reuşit să ajungă până la liniile germane… Regimentul a fost citat în ordinele de zi ale armatelor. Goebbels a făcut din asta câteva zile la rând calul de bătaie al propagandei sale: Leonida şi Termopile, cei zece mii ai lui Xenofon, superioritatea rasei ariene şi aşa mai departe. O bună parte dintre soldați au primit Crucea de Fier. Hürwitz şi Dietrich au primit Crucea de Cavaler, respectiv Crucea de Cavaler cu frunze de stejar. De fapt, nu fusese deloc uşor să se obțină această decorație pentru Hürwitz.

Locotenentul stătea în picioare în fața lui, lângă harta Stalingradului, înalt, slab, proaspăt bărbierit, drept ca un i. I se părea, fără să ştie de ce, că acesta avea un aer de victimă. Poate din cauza oboselii, care îi adâncea trăsăturile, şi a strălucirii din privirile lui, resemnate şi disperate în acelaşi timp…

— Herr Oberst, ne-ar mai trebui nişte tunuri autotractate. Tancurile şi tunurile de asalt nu pot ținti mai sus de etajul al doilea, şi nici la nivelul răsuflătorilor pivnițelor…

— Ne-am înțeles, Hürwitz, le vei avea. Linia generală este să împărțim în două armata 62[a] şi să încercăm să ajungem la debarcaderul central într-un număr cât mai mare de puncte. Regimentul de infanterie care a operat în zonă în noaptea asta a lichidat mai multe dispozitive ruseşti; asta vă va uşura sarcina… Dar fiți atenți! Mi s-au semnalat concentrări suspecte în apropierea liniilor noastre. Nu m-ar mira ca Ivan să încerce un contraatac. Pentru detalii tehnice, vorbeşte cu maiorul Überlein; o să procedăm aşa cum ai spus.

— În cazul acesta, Herr Oberst…

Hürwitz făcu câțiva paşi în direcția uşii şi salută.

— Pe loc repaus, Hürwitz, pe loc repaus. Când suntem singuri, scuteşte-mă de mofturile astea.

Locotenentul stătea nemişcat, cu aerul că-şi aminteşte ceva.

— A, da… Herr Oberst, am în companie un soldat, Franz Halls. Mă tem că i-au cedat nervii. Nu poate dormi… Dacă ia medicamente, e şi mai rău. N-ați putea…

— Am înțeles, am înțeles, Hürwitz. Să văd ce pot face pentru el. În rest, vezi-ți de treabă şi eu o să-mi văd de a mea. Nici o grijă, scăpăm noi şi de asta… A, când ieşi, spune-i lui Heilbrunn că aş mai vrea nişte cafea. La revedere, Hürwitz.

Locotenentul vru să facă gestul de a saluta, se răzgândi şi închise uşa după el.

Walter von Dietrich se născuse cu patruzeci şi şase de ani în urmă, la Koenigsberg, dintr-un tată magistrat şi o mamă aparținând unei familii de vază din aristocrația prusacă. A avut un preceptor până la unsprezece ani. Taică-su l-a înscris apoi în corpul de cadeți, de unde a fost eliminat pentru „imoralitate“. Relațiile dintre tată şi fiu nu fuseseră nici înainte prea bune, iar exmatricularea agravase situația. Ele s-au deteriorat complet însă, din ziua în care tatăl său l-a surprins pe Walter dedându-se unor plăceri solitare: douăzeci de lovituri de nuia. Fiul n-a mai avut de atunci alt gând decât să se răzbune. Observase că „născătorul“ lui, aşa îl numea,

nu era insensibil la farmecele unei servitoare. În fiecare noapte, Walter se scula ca să stea la pândă lângă camera slugii. L-a surprins acolo pe tatăl său. De atunci, puțina autoritate pe care acesta o mai avea asupra lui s-a prăbuşit definitiv. N-avea decât treisprezece ani, iar când se întâlnea prin holul imensei lor case cu „născătorul“, nici măcar nu se mai salutau. La cinciprezece ani, arăta ca de douăzeci şi avea un metru optzeci. Liceul îl plictisea; singurul lucru care îl interesa era să stabilească relații de forță cu profesorii şi colegii lui. Cu cei din urmă, era simplu: brutalitatea şi tupeul lui îi fascinau. Într-o zi, a luat o mare sumă de bani din biroul tatălui său şi a plecat Ajungând la Hamburg, şi-a făcut un paşaport fals şi s-a îmbarcat pentru Mexic. De la Vera Cruz s-a dus la Juarez, unde Pancho Villa îşi masase trupele. De cum a aflat acesta că Dietrich e prusac, l-a şi făcut ordonanța lui, cu gradul de locotenent colonel. A stat un an în Mexic, luptând şi făcând o contrabandă foarte rentabilă cu arme din Statele Unite. Bolnav, dar bogat, a fost nevoit să se întoarcă în Europa. Abia împlinise şaptesprezece ani. Decis să trăiască pe picior mare, s-a instalat la Ritz, în piața Vendôme. Într-o lună cheltuise tot. Apoi s-a mutat pe strada Gaîté, în Montparnasse, unde a trăit pe spezele unei micuțe modiste, într-o cameră deasupra unei prăvălii de vinuri. Îşi petrecea zilele la Dôme sau la Rotondă, discutând despre pictură şi poezie. Acolo a luat contact cu Alfred Jarry, cu poezia lui Blaise Cendrars şi a lui Guillaume Apollinaire, cu pictorii cubişti.

Într-o seară de iarnă, prietena lui a trebuit să se ducă la teatrul Gaîté, unde era costumieră. Era foarte frig. Şoseaua era acoperită cu polei. Din cerul plumburiu cădeau fulgi de zăpadă, care învăluiau cu un halou gălbui lumina lămpilor. Traversară strada, ținându-se unul de celălalt. N-au văzut venind în spatele lor un atelaj care trăgea o căruță cu butoaie de vin. Charlotte se împiedică şi în aceeaşi clipă, Walter zări cei doi cai şi pe căruțaş strângând cu putere la piept hățurile: „Uşor! Ho! Uşor!“ A încercat să o tragă spre el, dar ea era deja

dedesubt şi roțile tălpuite cu fier înaintau, patinând. Întins cât era de lung pe şosea, cu o mănuşă a Charlottei în mână, văzu o roată lovindu-i capul, în timp ce butoaiele se spărgeau, rostogolindu-se pe gheață şi mânjind cu roşu albul zăpezii. Buimăcit, se ridică; avea impresia că merge prin sânge; şi mirosul acela de alcool... Traversă strada împleticindu-se şi se aşează pe o piatră de kilometraj.

— Dom'le Dietrich, haideți, dom'le Dietrich, nu vă lăsați aşa...

Proprietăreasa camerei îl ajută să urce scările. Rămase zece zile în cămăruța aceea, fără să iasă, delirând de febră. În cea de-a zecea zi, convalescent încă, îşi făcu valizele şi porni spre Koenigsberg, jurându-şi să nu mai depindă pe viitor de nimic şi de nimeni.

Şase luni mai târziu, începea războiul. Dietrich se afla în permisie în casa lui din Koenigsberg, rătăcind prin camerele imense, lambrisate cu stejar, având pereții ornați cu trofee de cerbi şi capete de mistreți. Luă parte la bătălia de la frontiere, după care urmă revărsarea trupelor nemțeşti prin nordul Franței. Marşuri de treizeci de kilometri pe zi, sub un soare arzător, cu picioarele sângerânde. Apoi, francezii au contraatacat pe Marna. Armatele s-au ascuns în tranşee. După războiul din mers a urmat cel de poziții: în noroi, sub un potop de foc. Dietrich a urmat cursuri de elev ofițer. Într-o noapte, şi-a condus grupa la asaltul unei fortificații franceze, în Argonne. Prost comandată, artileria germană, care trebuia să le-o ia înainte cu foc continuu, a tras chiar asupra lor, după care a urmat şi tirul artileriei franceze. A fost un masacru. Ascuns în fundul unei gropi de obuz, auzea proiectilelele mari de 280, cum veneau şuierând şi loveau pământul, săpând nişte pâlnii mari cât nişte case. Ceea ce era mai îngrozitor nu era zgomotul, ci mai ales un sentiment de neputință înspăimântată: cam ceea ce ar trebui să simtă o muscă ale cărei aripi au fost smulse, amenințată de căderea unui ciocan. Regimentul din care făcea parte Dietrich a fost nimicit. Din cei două mii de oameni care participaseră la asalt

n-au supraviețuit decât un maior, doi căpitani, un locotenent, patru subofițeri, dintre care unul era el, şi o sută douăzeci şi cinci de soldați. Cu acea ocazie, cunoscuse ceea ce, mai târziu, avea să numească „revelația neagră“: în clipa când un obuz de 280 lovise o groapă, proiectând resturile unei grupe în cele patru vânturi, Dietrich izbucnise într-un hohot de râs dement. Curgându-i sânge din urechi, dar, printr-o minune, nevătămat, cu pistolul în mână, se târâse din groapă în groapă până la o tranşee, râzând încetişor. Mai întâi, l-au crezut nebun. Un soldat se apropiase de el:

— Herr Leutnant, Herr Leutnant, nu vă simțiți bine?

Dietrich, râzând, nu-i răspunsese. Ajuns într-un adăpost, dormise douăzeci de ore în şir. Războiul de tranşee nu-l interesa. Şi pe deasupra, nu mai avea pic de patriotism ca să-l susțină; pentru el, aceasta era o noțiune vagă; nu înțelegea de ce faptul de a se fi născut, întâmplător, într-o anume țară, trebuia să-l oblige să-şi sacrifice viața pentru ea. Se gândea să dezerteze; dar aviația începuse să ia avânt. Forma asta de luptă îi plăcea. Ceru să fie repartizat la această armă nouă. O dată acceptată cererea, începu ca observator, apoi deveni pilot. Să plece în fiecare dimineață cu Fokker-ul, să depindă numai de el însuşi, să-şi pună viața în joc într-o bătălie în care cea mai mică ezitare era pedepsită cu moartea, i se părea pasionant. A terminat războiul cu gradul de locotenent, având la activ Crucea de fier clasa întâi, ordinul Karl Friedrich, decorația supremă „Pentru merit“ şi treizeci şi trei de victorii. Şeful lui de escadrilă era un anume Göring.

Germania pierduse războiul. Ca să salveze aparențele, generalii pretindeau că au fost „loviți pe la spate“. După ei, vinovați pentru înfrângere erau socialiştii şi „capitalismul internațional“, adică evreii. Dietrich nu crezu un cuvânt din toate astea. Oricum, puțin îi păsa: războiul nu reprezentase pentru el decât un mod de a trăi la care începuse să țină. Ce să facă? Să rămână în armată? Aliații nu vor permite, fără îndoială, ca Germania să mai aibă aviație. Dar cu statele sale de serviciu, putea să treacă, fără dificultate, în serviciul activ.

A încercat o lună. Prea puțin dotat pentru viața de cazarmă, demisionă. De fapt, evenimentele interesante se petreceau acum pe stradă.

Wilhelm al II-lea abdicase. Sovietele de soldați şi muncitori pretindeau să guverneze Germania. Încartiruiți în palatul imperial şi la Marstall, mateloții diviziei civice patrulau prin Berlin cu puşca pe umăr. Nu mai exista putere, sau, mai degrabă, ea avea să aparțină celor care ar fi avut forța să o ia. Dietrich ezita: cine o va lua? Roşiii sau reacțiunea sprijinită de armată? Țara era pe muchie de cuțit; urma să fie a celui ce va lovi mai repede şi mai puternic.

Pe 6 ianuarie 1919, proletariatul din Berlin a ieşit în stradă. De la Kurfürstendamm până la Unter der Linden, o masă imensă de oameni care ieşeau de peste tot, inunda totul. De la fereastra cămăruței pe care o închinase lângă Alexander Platz, Dietrich vedea muncitori cu puşca în mână, înghesuindu-se în jurul mitralierelor. Flămând, cu o țigară între buze, coborî în vârful picioarelor scara, care mirosea a supă de varză, ca s-o evite pe proprietăreasa căreia îi datora plata pe o săptămână. Lipit de uşa de la intrare, strângând zgribulit cu mâna stângă reverul vestonului, se gândi să li se alăture. Mulțimea nesfârşită trecea, capabilă de orice, dar inertă, aşteptându-l pe Marele Şarlatan în stare să o elibereze de ea însăşi. Dar Karl Liebknecht nu era Lenin şi Roza Luxemburg nu era Troțki; în loc să acționeze, ei țineau discursuri. Dietrich simți că vântul sufla dinspre dreapta. A doua zi, se înrola în corpul independent de armată von Stephani.

Urmă o represiune nemiloasă. În noaptea de 10 spre 11 ianuarie, Dietrich se instală cu o companie de infanterie şi o grupă de mitraliere în Belle Alliance Platz, în fața imobilului ziarului *Vorwärts*, unde se refugiaseră o parte dintre insurgenți. În zori, după o pregătire cu artileria, a dat asaltul. Câteva zile mai târziu, insurecția spartakistă era înăbuşită.

Dietrich nu înțelegea însă să se limiteze la rolul de superpolițist. Chiar atunci, în Letonia evenimentele păreau să

ia o turnură interesantă. Armata roşie luase Riga. Guvernul leton, cu sprijinul Angliei, semnase un acord militar cu înaltul comisar al Prusiei, pentru a-i distruge pe bolşevici. Voluntari veneau destui. Dietrich îşi recrută o trupă independentă şi plecă la război. Pe linia Koenigsberg-Tilsit, opri un tren de călători, obligându-i pe aceştia să coboare. Adăugă câteva vagoane pentru cai şi o baterie de 77, aduse dintr-un depozit o locomotivă veche şi intră în Letonia cu destinația Mitau. A fost unul dintre cei dintâi care au pătruns în citadelă: ostaticii – femei, copii, bătrâni – fuseseră masacrați de roşii; alții fuseseră legați de cai şi târâți pe drumul care ducea la Riga. Şoseaua era mânjită de sânge.

Trupele de voluntari nu aveau intenția să părăsească Letonia; de altfel, ei considerau că acest teritoriu este german. Voiau să creeze aici depozite de arme ca să aibă astfel posibilitatea de a ataca fie Leningradul roşu, fie guvernul socialist din Berlin, în cazul în care acesta nu i-ar fi susținut. Fireşte că letonii nu erau de acord. Corpurile de voluntari s-au întors atunci împotriva lor. Niciodată nu mai văzuse Dietrich o asemenea sălbăticie, nici măcar în Mexic. Cele câteva legi morale, pe care omenirea şi le-a impus cu greu, în cursul a milioane de ani, au fost anihilate. A încercat să se opună, dar oamenii lui înnebuniseră parcă. Letonii pe care îi prindeau erau arşi de vii sau crucificați, fără a se ține seama de sex sau vârstă. Iar aceştia le plăteau cu aceeaşi monedă nemților; curând, Letonia nu mai era nimic altceva decât un imens rug.

Aliații au impus Berlinului întoarcerea trupelor de voluntari. Guvernul socialist a cedat; considerându-se înşelați, voluntarii s-au retras spre Prusia; ca şi generalii Hindenburg şi Ludendorff, îşi imaginau că au fost loviți pe la spate.

Dietrich şi trupa lui s-au îmbarcat la Kaunas. Îşi rezervase un compartiment. Sub o ploaie torențială, trenul alerga prin întuneric. Şi-a pus bagajele pe suportul din plasă, şi-a scos cizmele şi s-a întins pe canapea. Pe geamul aburit, între două

zvastici, un deget necunoscut scrisese *„Juden raus!”*. Dietrich şterse inscripția, aprinse o țigară şi numără luminile care clipeau pe câmpul întunecos.

Trei luni după întoarcerea în Germania, participă la un puci care urmărea să înlocuiască guvernul socialist cu un regim autoritar. Operațiunea nu reuşi, iar Dietrich fu silit să fugă în Bavaria. Ajuns la München, a început să facă negoț ilegal de arme pentru o rețea clandestină, organizația Consul. Aici apăruse un mic partid, a cărui siglă era NSDAP, ceea ce însemna, pe scurt, partidul nazist. Şeful miliției acestui partid nu era altul decât Hermann Göring, fostul său şef de escadrilă. Acesta îl însărcină pe Dietrich cu antrenamentul oamenilor săi.

Peste trei ani, naziştii încercară să ia puterea. Dietrich fu implicat în puci. Hitler şi cu el se detestau. De câte ori îl întâlnea, Hitler îl saluta cu câte un „Bună ziua, domnule von Dietrich“ insistând, bineînțeles, pe *von*, cu acreala parvenitului sărac față de aristocratul uşuratic. Dar Dietrich nu putea să nu se afle acolo unde lucrurile „se mişcau“. Trebui să fugă din nou. Se îmbarcă la Genova pe un pachebot cu destinația Argentina, unde unul din unchii lui deținea o mare proprietate. Se angajă în armată, ca instructor, cu gradul de locotenent-colonel. Ca să nu-şi piardă năravul, făcu şi acolo contrabandă cu arme în Paraguay, care era în stare de război latent cu Bolivia.

Rămase şase ani în America de Sud. În octombrie 1929, bursa de pe Wall Street se prăbuşi. Repercusiunile au fost groaznice în Germania. De azi pe mâine, milioane de muncitori îşi pierdură slujba. Țara se afla iarăşi pe muchie se cuțit, gata să încline spre psalmodierile demagogice fie de stânga, fie de dreapta. Amnistiat, Dietrich se întoarse în Germania.

Nu credea în luarea puterii de către comunişti, armata nu ar fi permis niciodată aşa ceva. Dreapta i se părea depăşită. Micii burghezi, speriați de ideea de a fi proletarizați, nu ştiau ce să mai facă. Hitler duse o campanie abilă; la alegerile din

14 septembrie 1930, partidul nazist, prin numărul voturilor sale, a ajuns al doilea în Reichstag. Dietrich s-a înscris în el, chiar a doua zi, şi a intrat în SA cu gradul de Standartenführer.

Îi disprețuia pe naziști şi n-avea de gând să-i servească, ci să se folosească de ei. Citise, amuzându-se, *Mein Kampf* de la primul la ultimul cuvânt; elucubrațiile alea să țină loc de biblie? Însemna că Germania şi Europa porniseră într-o cursă nebunească; era ca şi cum ai pune un motor Messerschmitt la o trotinetă.

În schimb găsi multe satisfacții în relațiile sale cu armata. Aceasta încerca să schimbe clauzele Tratatului de la Versailles. Stabilise chiar legături secrete cu Armata Roşie. Germanii le împrumutau ruşilor cadre, şi, în contrapartidă, aceştia le puneau la dispoziție terenuri de manevră şi le furnizau aparatură interzisă.

Dietrich era agentul ideal: competent şi uşor de renegat. Luftwaffe îl trimise deci în URSS, în mai multe rânduri, ca să pună la punct aparate noi, în mod special un bombardier în picaj, care putea sprijini acțiunea tancurilor. Acolo a descoperit Dietrich noile perspective pe care le oferea războiul blindat. I-a citit pe toți teoreticienii acestuia: Eimansberger în Austria, Liddell Hart şi Fuller în Marea Britanie, Estienne şi De Gaulle în Franța. Nu mai avea nici o îndoială: lumea va aparține acelora care vor şti să se folosească de această armă nouă.

În 1933, când Hindenburg îl chema pe Hitler la putere, Dietrich, cu gradul de Obergruppenführer, era unul dintre principalii şefi ai SA. Evenimentele luau iarăşi o turnură amenințătoare. Ernst Röhm, în fruntea a două milioane de SA dorea o a doua revoluție națională: după ce vor fi distruşi comuniştii, să-i exproprieze pe marii proprietari de pământuri şi pe magnații industriei. Hitler, Göring, Himmler, armata erau împotrivă; cine avea să învingă?

Dietrich mizã pe armată. La sfârşitul lui 1933, ceru să fie reangajat. Generalii nu puteau să-i refuze nimic: le făcuse

prea multe servicii. Şase luni mai târziu, la Bad-Wiessee, şefii SA au fost masacrați.

Intrat în armată ca simplu căpitan, Dietrich a fost făcut maior după „sejurul“ în Spania, locotenent-colonel în Franța, colonel la Minsk. Războiul era departe de a fi terminat şi el n-avea de gând să se mulțumească numai cu atât..

Se ridică şi se apropie din nou de harta Stalingradului. Războiul… El vedea în război un fenomen indispensabil pentru economia universului. Nu era o problemă de selecție: de regulă, cei mai curajoşi mor în război; şi el fusese de două ori grav rănit şi scăpase cu viață ca prin minune… Distrugere şi atât. Din ea se năştea viața şi tot în ea se întorcea. Ceva asemănător cu sistolele şi diastolele. Totul era absurd, evident. Dar acesta nu era un motiv ca să nu se distreze, iar războiul îl amuza chiar foarte mult.

Cu arătătorul şi degetul mare măsură scara: cele două regimente ale sale erau angajate pe un front de un kilometru; asta însemna cam şase oameni pe metru, fără să socotim tancurile şi Stukas-urile. Oricum, Hürwitz avea dreptate; toată treaba mersese până acum la întâmplare… Se aşează din nou în fotoliul său. Hürwitz… O ființă morală care probabil că-şi petrecea timpul justificându-şi propriile fapte. Zâmbi. Era un lucru pe care el nu-l făcuse niciodată. Se uită la ceasul de la mână. Peste zece minute îi primea pe şefii de batalion. Se adânci în lectura rapoartelor de noapte.

Când Klaus von Hürwitz ieşi din PC-ul lui Dietrich, avu senzația că a intrat într-o seră. Un avion lansase rachete luminoase, agățate de paraşutele lor. Cădeau particule de funingine arzând încă, ca şi cum Stalingradul ar fi fost aspirat spre cer printr-o pompă, ca să cadă apoi într-o ploaie de cenuşă. Din stânga ajungea până la el păcănitul mitralierelor MG 34. Şi bubuituri seci: tunurile de asalt de 75. Urcă pe trotuarul desfundat: trecea o companie de Mark-4, cu blindajul întărit cu tălpici de şenilă şi galeți. Era o erezie să le

foloseşti aşa, în grupuri mici, un păcat împotriva spiritului războiului blindat. Noroc că preluase Dietrich comanda lor… Hürwitz îşi aminti de o frază pe care o repeta mereu tatăl lui: nimic nu a fost încercat dacă nu a fost încercat totul. Era de altfel singurul lucru pe care îl ținuse minte de la taică-su. Tatăl său… În sens biologic, mă rog, cu siguranță că-i era tată; în sens spiritual însă nici vorbă de aşa ceva. Într-o zi, acesta găsise o poezie de-a lui. Klaus îşi amintea şi acum cum silabisise el cuvintele, mai întâi atent, apoi stupefiat. Îşi scosese monoclul şi întrebase cu un ton aproape scandalizat: „Ei bine, Klaus, ce mai e şi păsărească asta?“ Iar acum, comanda un grup de armate din Franța şi trecea drept unul dintre cei mai buni generali ai Reich-ului.

Klaus îşi aprinse o țigară şi se uită la ceas. Un tanc se împotmolise între blocurile de beton, împiedicându-le pe celelalte să treacă. Un pretext excelent: putea să rămână sub portic să fumeze liniştit. Ce să le spună oamenilor lui? Că totul era în regulă?

Tatăl lui… În fine, n-avea dreptate să-l judece astfel; mai păstra de la el şi alte lucruri. De exemplu, un anume prusianism la care nu renunțase niciodată, ca să contrabalanseze o sensibilitate aproape feminină.

Țigara îi lăsa un gust rău în gură; o aruncă. Nu fuma de plăcere, era pentru el mai degrabă un ritual. Când se simțea descumpănit, când dorea să se gândească. fuma.

Echipajele de tancuri îl copleşeau cu înjurături pe cel care le blocase drumul. Ce harababură! Unde o fi locotenentul comandant de companie? Dacă ar veni bombardierele ruseşti, ar fi un adevărat masacru… În orice caz, aşa cum conducea Hitler operațiunile, erau pierduți cu toții, aşa că… Nu, nu avea dreptul să gândească astfel, să se lase pradă disperării. Ca persoană particulară, poate, dar ca ofițer, cu siguranță nu. Frica, țigara, căldura amestecată cu mirosul de benzină îi uscaseră gura. N-ar fi fost o idee rea să ceară ordonanței lui, un pescar din Pillau, Prusia de Est, să-i mai facă nişte cafea. Era un om voinic, îndesat, cu gesturi măsurate, care vorbea

foarte puțin. O fi avut vreo iubită pe acasă? O viață simplă, fără complicații… Iarna patina probabil pe Frisches Haff… Câteodată, Klaus îl invidia. Da, nu era o idee rea. După aceea, va trebui să le vorbească oamenilor, să-i grăbească pe cei rămaşi în urmă, să-i pună la punct pe cei cu gura mare, să-i încurajeze pe cei timorați. Niciodată nu se simțise atât de singur.

— Hei, voi de acolo, treziți-vă! Scularea!

Locotenentul von Hürwitz mergea încolo şi încoace, ca să-i trezească pe cei care dormeau. Unii soldați deschideau uşor ochii, alții se făceau că nu aud, ca să mai doarmă puțin.

— Hai, Müller! Hai, Paul! Scularea! Şi tu, Erich!

— Visam că mă aflam în apartamentul meu din Berlin Wilmersdorf, spuse cel din urmă. Să te trezeşti la Stalingrad e însă cu totul altceva…

Franz Halls, care stătea alături de Paul, se ridică cu greutate în picioare. Era livid. Îi tremurau mâinile.

— Scuzați-mă, Herr Oberleutnant, ați…

— Da, da, Halls. Am vorbit cu colonelul. Hai! Hai! Ne grăbim!

Paul avea gura uscată. Din cauza căldurii ăsteia de grajd, fără discuție. O foame bolnăvicioasă îi frământa stomacul. Erich, lângă el, era deja în picioare. Cu un zgomot sec îşi încheia buzunarul rucsacului. Chardack, stăpân pe sine, strânse lama unui briceag şi îl vârî în tunică. Frank făcea acelaşi lucru cu trei tuburi, filme fotografice, desigur. Willi scuipă pe țeava Mauserului, apoi o lustrui cu o batistă. Erich, Frank, Willi… Se simțea mai legat de ei decât fusese vreodată de cineva. Când era mohorât, faptul de a şti că ei se aflau la numai câțiva metri de el şi trăiau ceea ce trăia şi el îl reconforta; păcat că nu luptau mai des împreună…

— Luați-vă cănile şi, în ordine, am spus în ordine, urcați scările. După ce ați fost serviți, coborâți. Grăbiți-vă! Grăbiți-vă!

Erich îşi agită cana.

— Ce fel de cafea avem? Eu sunt obişnuit cu aceea prăjită, extrafină.

Hürwitz zâmbi.

— Mă îndoiesc că Wehrmacht-ul o să țină cont de pretențiile tale, Erich. A, să nu uit, am ceva să-ți spun… După aceea.

Soldații se aşezară în rând. Steinitz, cu mâinile încrucişate la spate, îi urmărea din capul scării. Sergentul Vogel îi ocăra pe întârziați. Un obuz explodă deasupra lor. Toți amuțiră, pândind. Apoi continuară să vorbească.

Paul simți o împunsătură în spate. Era Frank, care îl împingea cu cana lui.

— Hai, înainte, blegule. Îmi chiorăie mațele.

Apoi spuse, batjocoritor:

— Arăți ca un mort în dimineața asta.

— Tu vorbeşti?

— Ce? (Scoase o oglindă din buzunar).

— Hai, Frank, o să te admiri mai târziu, spuse Willi.

— Are dreptate Paul, am o mutră! Avem apă caldă să mă rad?

— Da, chiar acum, uite!

Un om tocmai cobora scara, ținând un lighean în mâini şi un prosop pe umăr.

— E destul de caldă?

— Data viitoare aminteşte-mi să pun un termometru în ea, răspunse celălalt.

Izbucniră cu toții în râs. Rândul înainta. Paul ajunsese în fața bucătarului, un bucătar şef din Berlin. Ajutorul, lângă el, distribuia rațiile de pâine.

— Cana mai aproape!

Bucătarul o umplu cu cafea fierbinte.

— Hai, grăbiți-vă!

Ajutorul de bucătar îi dădu o pâine mare.

— Pentru şase.

Paul coborî scara, cu pâinea sub brațul stâng, atent să nu verse cafeaua. Se retrase într-un colț, urmat de Frank şi Willi.

Îşi puse cana jos, scoase un briceag din raniță, îl deschise şi tăie pâinea, cu grijă, în bucăți egale.

— Un adevărat Solomon, Paul ăsta! zise Frank.

Mereu îşi bătea joc de el, dar Paul nu se supăra; n-o făcea cu răutate.

Suflă în cafea, apoi sorbi cu înghițituri mici. Curând se simți mai bine.

Mergeau pe străzile Staligradului, Hürwitz înainte, Steinitz încheind plutonul.

— În coloană câte doi, de fiecare parte a străzii!

Se dădură la o parte ca să facă loc unor tunuri autotractate de 88 mm. De la răsărit şi de la nord se auzeau tiruri de tun. Se iveau zorile, amestecându-şi lumina tulbure cu cea a rachetelor luminoase. Trecură prin fața PC-ului lui Dietrich, apoi prin piațeta în care se afla tancul Mark-3 distrus.

Paul simțea cum teama îi sporea cu fiecare pas. Ar fi vrut să bea apă, dar se răzgândi: nu în rând, şi, oricum, dacă-şi începea de pe acum apa, nu i-ar mai fi rămas deloc până la sfârşitul zilei. Se uită în jur. În dreapta lui era Frank, ceva mai în urmă era Willi. Îi cercetă cu privirea: oare şi lor le-o fi frică? Oricum, n-o arătau. Cu mâna stângă îşi pipăi fața: nu cumva i se citea pe ea groaza? Arătătorul urmărea conturul buzelor, încercând să ghicească o relaxare a muşchilor. Ajunge, m-am prostit de tot… Se strădui să-şi fixeze atenția asupra lunii; cornul ei apărea printre norii de fum. Aceeaşi lună strălucea şi la Mulhouse… Ce zi o fi astăzi? Sâmbătă? Duminică? Urâse întotdeauna duminica. Maică-sa îi pregătea de cu seară hainele noi, cu care trebuia să se îmbrace ca să se ducă la biserică. Nu le putea suferi; când simțea pe piele țesătura aspră, se înfiora. Urma prânzul, mereu acelaşi pui cu cartofi prăjiți şi prăjitură cu ciocolată la desert. Încerca să nu mănânce prea mult, dar se simțea totdeauna greoi când se ridica de la masă. Apoi începea după-amiaza. Taică-su se aşeza lângă aparatul de radio, îşi aprindea pipa, iar maică-sa

cârpea lenjeria. Paul se închidea în cămăruța lui şi se străduia să lucreze. Cine ştie din ce motiv, duminica nu reuşea niciodată s-o facă. Să stai aplecat deasupra unei teme la matematică, în după-amiezile acelea de iarnă când cerul era aşa de cenuşiu, încât părea de plumb…

Uneori, părinții îl duceau să ia aer în afara oraşului. Tatăl lui se instala la volanul Renault-ului, lângă maică-sa, iar el stătea în spate. Se opreau la un han, mereu acelaşi, lângă o pădure. Tatăl lui comanda un pahar de sylvaner, maică-sa o cafea cu frişcă şi el o limonadă. După ce mai crescuse, căpăta şi el o cafea.

— Haideți, haideți, să ne grăbim, în trei minute trebuie să fim acolo…

Locotenentul von Hürwitz se uită la ceas. Vorbi câteva clipe cu Steinitz, apoi se îndepărtă în întuneric.

Intrară în rețeaua de tranşee. Momentelor de luminozitate intensă le urmau altele când nu puteai zări nimic. Ca să nu fie reperați, n-aveau voie să-şi aprindă lanternele. Paul bâjbâi prin întuneric. Abia distingea spatele lui Frank în fața lui. Simți că acesta s-a întors spre el.

— Fii atent, un cadavru. Transmite mai departe!

Paul îl atinse cu piciorul stâng. Întinse mult în față piciorul drept; dădu peste ceva moale. Cadavrul stătea întins în lungul tranşeei. Dezechilibrat, căzu în genunchi, cu mâna dreaptă pe fața cadavrului: carne rece, moale, acoperită cu fire de barbă.

— Ştt!

Soldații încremeniră. Dintr-un bloc de locuințe, aflat la stânga lor, se înălțau rachete albe. Mitralierele începură să țăcăne cu furie. Acum se vedea ca ziua, totuşi nu fuseseră reperați. Paul se ridică, îşi scutură pământul ud de pe genunchi. Frank îl privea, râzând.

Îşi reluară mersul şi trecură pe lângă bolta unde se ascunseseră în ajun Paul şi Wolzack. Luptele păreau să fi fost dure în cursul nopții. Baricada fusese distrusă. Spărturile

erau împrăştiate pe şoseaua plină de cadavre de ruşi şi nemți. Un tanc T-34 fusese decapitat; pe locul unde fusese turela se căsca o gaură. Paul o căută din priviri; turela parcă se volatilizase. Tanchiştii nu simțiseră nimic, probabil…

Trecură peste o râpă. Pantele ei păreau vopsite cu negru de fum. Ici-colo, grămezi de cenuşă. Frank le arăta cu degetul, şoptind:

— Cadavre. Aruncătoare de flăcări.

Țăcănitul mitralierelor se auzi mai aproape. Intrară într-un fel de curte interioară, plină cu moloz; în fund, se înălța silueta unei clădiri bombardate, pe care începeau să o învăluie razele soarelui; la stânga, o grupă de mortiere erau dispuse pentru atac. Trecură pe lângă un PC radio, protejat de nişte saci cu nisip şi coborâră într-o tranşee ce tăia perpendicular curtea. Nici o încăpere a imobilului nu fusese cruțată. Unele păreau a fi fost tăiate cu satârul: o jumătate intactă, cu tapet colorat pe pereți, cealaltă jumătate zăcând în praf.

Făcură loc unei coloane de soldați care venea din sens invers. Paul le privea chipurile cu atenție, căutând să citească pe ele ce îl aştepta. Oare fusese greu? Foarte greu?

— A fost greu? se trezi el întrebând.

Soldatul căruia îi pusese întrebarea îl privi, ezită, apoi trecu mai departe, fără să-i răspundă.

— Linişte în front! strigă Steinitz. Obergefreiter Hassenforder! Preia comanda primei grupe! Mergeți înainte şi coborâți în pivniță. Ceilalți vin cu mine.

— Haideți, băieți, zise Frank, să mergem!

Îl urmară în ceea ce fusese parterul clădirii. Erau acolo nişte trepte care dădeau într-o stradă deținută de ruşi. Intrarea era baricadată cu cărămizi şi saci de nisip. Era apărată de un tun antitanc şi două mitraliere. Soldații care stăteau de pază erau neraşi şi păreau epuizați. Când trecură Paul şi camarazii lui, soldații îi priviră în tăcere, apoi îşi îndreptară din nou atenția spre stradă.

— Nu-s prea vorbăreți camarazii, spuse Willi.

Coborâră o scară în spirală. Soldații pe care urmau să-i schimbe erau la posturile lor, în spatele mitralierelor care țînteau prin gurile de aerisire; ca să fie la înălțimea necesară, fuseseră ridicate pe nişte mese sprijinite de perete. La stânga, un observator de artilerie cu căştile la urechi, stătea lângă un post de radio. Lângă el erau întinse pe jos două corpuri învelite cu o pânză de cort.

Un soldat, care stătea în genunchi în spatele unei răsuflători, se ridică încet şi sări de pe masă. Avea ochii roşii de oboseală. Se uită atent la ei, apoi i se adresă lui Frank.

— Bine ați venit în infern, Obergefreiter!

Frank rosti:

— E aşa de greu deci?

Soldatul, Obergefreiter şi el, se scărpină în barba nerasă de mai multe zile. Continuă cu o voce răguşită, arătând spre cele două cadavre:

— … O scârbă de lunetist. Şi dacă ar fi fost numai asta! N-a încetat toată noaptea. Vedeți strada asta din fața noastră? Ruşii au atacat pe aici în noaptea asta cu tancurile. Deşi minasem peste tot. Dar nu le-a păsat… Şi zbierau: *Ura pobieda! Ura pobieda!* Ni se încinseseră mitralierele de atâta tras. Nu puteai să le mai atingi. Dar asta n-a fost de ajuns, au reuşit să pătrundă înăuntru. Cu mitraliere ne-am fi masacrat unii pe alții, aşa că ne-am bătut cu lopețile-târnăcop… Parcă ieşeau de peste tot. A durat vreo două ore. Ar fi trebuit să veniți înainte să facem curățenie. Erau peste tot numai cadavre. Nu mai puteai nici să urci scara. Beleaua cu împuțita asta de pivniță este că dacă vine Ivan, suntem prinşi în cursă. Mă rog, asta e… Bine că sunteți aici… Acum e rândul vostru. Distracție plăcută!

Se întoarse.

— Hai băieți, noi am terminat. O întindem.

Soarele era deja sus, orbindu-i cu razele lui. Acum erau ei la pândă în spatele răsuflătorilor, pândind atacul rusesc. Din grupa căreia îi luaseră locul nu mai rămăsese decât observatorul de artilerie.

Paul înălță capul, uitându-se cu prudență afară. Se aflau la mijlocul liniei orizontale a unui T, strada din fața lor fiind linia verticală. Soarele îl împiedica să vadă, dar curând ochii i s-au acomodat. Şoseaua, sau mai degrabă ce mai rămăsese din ea, era presărată cu cadavre. Pe alocuri stratul de asfalt fusese ras, lăsând să se vadă piatra. Două carcase de T-34, una în spatele celeilalte, zăceau pe ceea ce fusese un trotuar. Ici, colo, somiere, mese dezmembrate şi chiar un scaun stând drept pe cele patru picioare, ca şi cum un soldat rus l-ar fi aşezat acolo, ca să se odihnească puțin. Capătul străzii... Nu prea reuşea să-l vadă din cauza soarelui şi a cadavrelor. Fațadele erau negre de funingine; la o fereastră atârna o perdea de tul, pe jumătate smulsă din galerie, mărturie a unui timp iremediabil trecut... Şi peste acest decor domnea o tăcere sinistră, aproape la fel de tulburătoare ca şi tumultul armelor.

Îşi înălță capul, încercând să-şi ferească ochii de razele soarelui. Fumul ascundea capătul străzii. De fapt, nu era chiar fum... Mai degrabă o ceață fină de praf. Lui Paul i se păruse dintotdeauna că are în fața lui, sau chiar în el, această ceață. Puşti fiind, atunci când orizontul său era limitat la casele care înconjurau merceria tatălui său, strada lungă, care ducea la ceea ce mai târziu avea să fie liceul său, i se părea plină de mister.

Îi vedea pe liceeni, cu ghiozdanele în spate, devenind tot mai mici şi apoi dispărând; unde se duceau oare? Lumea era plină de mistere iar liceenii – eroi care le înfruntau. După ce a cunoscut toate cotloanele din Mulhouse, începură să-l pasioneze oraşele îndepărtate; Strasbourg, dar mai ales Paris, Londra, New York... Îi venea greu să creadă că viața în aceste capitale ar fi putut semăna cu cea din Mulhouse; regulile jocului, după un anumit număr de kilometri, trebuia să se schimbe...

La paisprezece ani nu cunoscuse încă decât Nisa şi Prusia Orientală, unde petrecuse două zile. Într-o vineri seara, fără ştirea părinților săi, luă un bilet de tren pentru Paris. Ajuns la

Gara de Est, i se păru că a debarcat pe o planetă necunoscută. Metroul, apoi hotelul din Montparnasse. Patronul jegos, nebărbierit, căruia a trebuit să-i spună o minciună… Marile cafenele, încă deschise la două noaptea, luminile…

— Paul, fii atent!

Mâna lui Frank îl trase cu brutalitate înapoi. Un şuierat uşor, zgomotul unei lovituri pe un sac de nisip; un glonte îi atinse aproape fruntea. Un lunetist. Nu lipsise decât un centimetru… Se dădu jos de pe masă, tremurând. Îi venea să vomite. Bâlbâi: „Mulțumesc, Frank“ şi se îndreptă spre scară, pentru cazul în care…

— Ați văzut, băieți, ce era să i se întâmple lui Kammerer? reluă Frank. Când treceți prin dreptul răsuflătorilor, lăsați-vă în jos!

Aşezat pe o treaptă, Paul se uita țintă la locul în care, cu câteva minute în urmă, zăceau cele două corpuri. Dacă… Nu, nu trebuia să se gândească la asta, ca să nu-şi piardă de tot curajul… Doamne! Se străduia să privească înainte. Willi îi zâmbi:

— Hai, ia o țigară. Păstrează pachetul dacă vrei.

Willi. Cu pistruii lui, cu zâmbetul lui larg.

— Se poate întâmpla într-o clipă, este?

— Mie-mi spui?

Trase un fum şi îl ținu mult timp în plămâni. Simți o amețeală uşoară, care trecu repede. La ordinul lui Frank, soldații întăriră beciul cu bârne de lemn.

Chardack aprinse o țigară. El, ca şi von Reddinger şi Steinitz, era unul dintre oamenii cei mai tăcuți din companie. De trei luni de când luptau împreună, Paul nu-l auzise vorbind decât o singură dată. Din greşeală, Gille îi luase locul în beciul unde cantonau. Celălalt se apropiase, masiv, şi cu o voce scăzută, abia auzită, dar cu atât mai amenințătoare, îi spusese: „Ce-ar fi să-ți pui curul în altă parte?“ Gille o ştersese în grabă, de parcă ar fi văzut un şarpe. Cu părul lui tăiat scurt, cu fața lată şi cu pomeții proeminenți, Chardack

avea un aer vag mongoloid. Continua să tragă din țigară, deşi nu era prea prudent s-o facă lângă benzile cu cartuşe pentru mitraliere şi lângă lada plină cu granade. Ştia că Frank nu-i va face observație, nu din laşitate, ci pentru că avea oroare să facă pe şeful.

— Fă loc, Paul!

Locotenentul von Hürwitz stătea în spatele lui, urmat de Peter Wagner. Paul se ridică.

— Scuzați, Herr Oberleutnant, dar un trăgător de elită a tras asupra mea şi…

Hürwitz zâmbi.

— Bine, bine… Băieți, vi l-am adus pe Peter ca întărire. Nu e rău, nu e rău, spuse el pipăind bârnele. O să aveți nevoie de ele, după cât îmi dau seama. În curând o să aveți de tras, nu glumă. Se semnalează o concentrare puternică de trupe şi blindate la celălalt capăt al străzii. Cu soarele în ochi, o să fiți uşor de țintit.

Se duse la răsuflători, se sui pe o masă şi se instală în spatele unei mitraliere.

— E bine. Mai întăriți ambrazurile cu saci de nisip, nu e niciodată prea mult.

Se dădu jos.

— Ascultați… Prefer să v-o spun ca să fiți pregătiți sufleteşte. Ni s-au semnalat nişte KV-2-uri. Astea sunt nişte tancuri enorme, mai exact tancuri de asalt cu tunuri de 152 mm şi blindaje întărite. Noi nu avem decât antitancuri de 50 şi s-ar putea să nu fie de ajuns…

Soldații înghețară.

— I-am cerut lui Dietrich obuziere grele, dar nu este sigur că o să găsească imediat. Aşa că ne trimite un pluton de tancuri. Uite, vorbim de lup…

Un Mark-4 trecu prin fața aerisirii, întunecând beciul. Se postă la colțul străzii; turela pivotă în aşa fel, încât tunul să fie îndreptat spre axa drumului.

— Bun. Oricum, putem conta pe Stukas-uri. Aveți întrebări? Țineți minte, când ai de-a face cu tancurile,

important este să nu-ți pierzi capul. Aveți o mitralieră grea, ochiți şenilele.

Paul asculta atât de atent, încât uită să mai respire. Încercă să-şi revină şi inspiră adânc. În jurul lui, soldații stăteau nemişcați, parcă vrăjiți. Frank, tăcut, stătea deoparte.

Hürwitz încheie scurt.

— Domnilor, mult curaj!

Paul scruta strada, căutând cu disperare să ghicească ce se urzeşte dincolo de norul de praf. Mâinile i se încleştară pe o bandă de cartuşe de 7,92 mm, anclanşată în chiulasa unei mitraliere de un model nou: MG 42. Mai mult de douăzeci de focuri pe secundă… Mai mult de douăzeci de focuri pe secundă… Paul se crampona de aceste cuvinte. Mai mult de douăzeci de focuri pe secundă… Nici un rus nu putea să-i scape. Tipul care o mânuia era un muncitor tipograf din Berlin Moabit, sosit în companie cu numai câteva zile în urmă; fața îi era acoperită de broboane de sudoare; când şi când, ridica mâna dreaptă de pe trăgaci şi îşi ştergea fruntea cu dosul palmei. Paul se uită mai departe; în fața celei de-a doua răsuflători se afla mitraliera grea, piesa cea mai de preț a dispozitivului. Mitralior era Chardack iar Gille şi Peter Wagner erau servanți. Mai departe, la a treia aerisire, doi soldați nou veniți se agitau pe lângă un MG-34. Frank stătea alături de ei, cu un pistolet lansator de rachete în mână.

Beciul semăna cu o peşteră explorată de speologi; o harababură de grinzi, de scânduri orizontale şi verticale țineau loc de stalagmite şi stalactite. Willi, care stătea pe vine cu un pistol mitralieră pe genunchi, era de rezervă. Observatorul artileriei dispăruse după o grindă.

Paul îşi îndreptă din nou privirile spre stradă. Aruncă o privire la ceas; era opt şi treizeci şi şase. Soarele, bulgăre de foc, îi orbea de dincolo de Volga. Oare la ce oră vor da ruşii atacul? La opt treizeci şi şase de minute, zece secunde? La opt treizeci şi şase de minute, douăzeci de secunde? Şi el, el la ce oră va muri? La opt treizeci şi şapte? Poate nu mai avea de trăit decât un minut, sau chiar patruzeci şi şase de

secunde. Un soldat îi va smulge placa de identitate, iar pe actele lui se va scrie: Paul Kammerer, născut la Mulhouse la 5 iulie 1924, mort Ia Stalingrad pe 27 septembrie 1942. Da, aşa era, avea optsprezece ani…

— Până la urmă tot o să vină ruşii ăştia! se auzi o voce plângăreaţă.

Paul aruncă o privire în dreapta lui. Gille era: îi văzu silueta pipernicită, gesturile stângace.

— A, nu! urlă Frank. Doar n-ai de gând să ne plictiseşti cu văicărelile tale, sper! Din cauza unora ca tine suntem acum în mizeria asta! Hai, gura!

August Gille, ruşinat, îşi puse din nou ochelarii. Cu toate astea, nu le purta pică tovarăşilor săi de luptă; chiar că erau, aşa cum spusese Frank, într-o mizerie îngrozitoare… Spre exemplu, era el mai mult sau mai puţin nefericit acum decât în urmă cu doisprezece ani, când fusese concediat? În martie 1930, directorul adjunct de la fabrica de robinete unde lucra îl chemase în biroul lui. „Herr Gille, sunteţi un contabil excelent, suntem foarte mulţumiţi de serviciile dumneavoastră, dar ştiţi prin ce greutăţi trecem în momentul de faţă… Posibilităţile noastre financiare sunt din ce în ce mai reduse. Criza cea mai acută din ultimul timp… Sigur, dacă afacerile se vor restabili, vă vom anunţa… Vă vom da toate recomandările pe care le doriţi…“ Directorul adjunct îl condusese până la uşa biroului său. Gille avea impresia că are vată în cap. Fără să scoată un cuvânt, fără să salute pe cineva, îşi luase servieta şi ieşise din fabrică. Pe stradă, un om neras, îmbrăcat cu un palton care cunoscuse şi zile mai bune, îi ceruse câteva mărci. Nu era un cerşetor de profesie, se vedea pe el, era mai degrabă şomer… Va fi şi el la fel, probabil, peste câteva luni… La gândul ăsta, Gille îi întorsese spatele şi intrase într-o cafenea. Cu câteva zile în urmă, văzuse la cinematograf un film american în care eroul, un gangster, cerea un whisky dublu, înainte de a se duce la o întâlnire periculoasă. El nu băuse niciodată până atunci whisky. I se făcu rău. Se întorsese de la toaletă tremurând, cu

o sudoare nesănătoasă pe tot corpul, simțindu-se mai nenorocit ca oricând. A doua zi, începu să-şi caute altă slujbă. Să citeşti micile anunțuri, să aştepți uneori ore în şir într-o anticameră, printre oameni la fel de stresați ca şi tine… Apoi să cobori scările, să te trezeşti singur în stradă, fără nimic… I se părea că este un şobolan într-un labirint, dar într-un labirint fără nici o ieşire. Sau mai degrabă un zid. Un zid, da, lumea era un imens zid cenuşiu, cu ghişee care se închideau în fața lui: „Nu avem de lucru!“ „Reveniți într-o altă zi!“ Totuşi nu cerea de pomană. Şi strada, mereu strada… Pe vremea când avea bani, îi plăceau vitrinele; se oprea în fața câte unui magazin de bijuterii: „Ce-ar fi să-i cumpăr Katherinei inelul acela cu un rubin mic?“ sau: „Uite un ceas, al meu a început să se învechească…“ Iar dacă era mai strâmtorat cu banii, îşi spunea: „Data viitoare…“ şi se consola cu o bere la un local. Dar acum nu avea o lețcaie în buzunar, nici măcar cu ce să-şi plătească un țap de bere. Sticla unei vitrine nu mai era pentru el ceva prin care putea vedea o pereche de pantofi sau o cravată, ci obstacolul care îl separa iremediabil de ele. Nu era singurul în situația asta, ajunseseră să fie milioane, dar în loc ca acest gând să-l consoleze, îl copleşea şi mai mult; toate sacrificiile pe care le făcuse tatăl său pentru a-i da posibilitatea să studieze contabilitatea (el lucra la vamă), toate eforturile lui de a urma cursurile serale erau reduse la nimic, la mai puțin decât nimic şi avea să devină muncitor sau cerşetor. Cerşetor! Aceste trei silabe îl obsedau. Cerşetor! Cuvântul ăsta îl urmărea chiar şi în vis. Curând îi rămase dator proprietarului, mai întâi chiria pe o lună, apoi două, apoi trei. Când cobora scara, nu trecea prin fața gheretei portarului decât în vârful picioarelor. Cerşetor! Katherine, nevasta lui, îl părăsi pentru un concesionar de la Renault. A fost evacuat din locuință, iar mobila i-a fost vândută la licitație, ca să plătească chiriile restante; după asta a început să rătăcească prin Berlin. Nu mai avea îmbrăcăminte corespunzătoare, ca să se poată prezenta la un post de contabil; lucrul de care se

temuse totdeauna, să fie un declasat, deveni o realitate. O vreme a fost comis-voiajor; urca scări sordide, suna… Mirosul de prăjeală, gospodina în şorț care deschidea: „N-ați văzut anunțul de jos, vânzătorii ambulanți n-au voie să intre!“ A urmat mizeria, vagabondajul prin Berlin. Dormea pe unde apuca, prin azile de noapte, pe bănci. Avu parte de treziri mahmure, de foamea nepotolită din zori şi de cişmelele din gări, singurele locuri unde putea să se radă. Într-o seară de iarnă, când tocmai se pregătea să-şi petreacă noaptea pe o bancă, un om cu cămaşă cafenie, cu cizme şi cu un chipiu caraghios pe cap, l-a bătut pe umăr.

— Măi omule, ce faci aici pe banca asta? Eşti cerşetor?

Roşu de ruşine, Gille răspunsese:

— Nu, şomer: am fost contabil.

Individul zâmbise.

— Nu e nimic rău în asta. Führerul nostru a cunoscut şi el mizeria. Toate astea se întâmplă din cauza evreilor şi a plutocraților. Când vom scăpa de ei, orice bun german va avea de lucru. Vezi intrândul acela, înainte de răscruce? Intri şi bați la prima uşă la dreapta. Acolo o să găseşti prieteni şi o supă caldă. Spune că vii din partea lui Bellmer.

Gille se dusese. Indivizii aceia în cămăşi cafenii îi evocau ceva, văzuse mulți la Berlin, dar niciodată nu-l interesase politica. Când deschidea ziarul, o făcea numai ca să dezlege cuvintele încrucişate şi ca să-şi arunce privirea la pagina sportivă, nimic mai mult.

Bătuse la uşă. Cineva îl privise prin vizor, apoi auzise zgomotul unui zăvor tras.

Localul era plin de bărbați în uniformă, mai mult tineri. Îl priveau fără să spună un cuvânt. Unii erau în picioare, alții stăteau pe bănci sau pe mesele masive. Erau distanți dar şi atenți în acelaşi timp.

— Vin din partea lui Bellmer.

Încordarea se risipi pe dată. Un tip înalt, care părea cel mai în vârstă, a venit la el.

— Intră! Ți-e foame, pariez. Hai, stai acolo. Dă-mi paltonul, n-ai nevoie de el aici. Hans! Adu-i camaradului un castron de supă.

Lui Gille îi năvălise tot sângele în obraji, dar nu de ruşine, de data asta. Căldura care domnea în local, contrastând cu frigul de afară… Castronul cu supă fierbinte, cu bucăți mari de carne… Ultima dată când băuse ceva cald fusese o ceaşcă de cafea, la azil, cu trei zile în urmă. Şi, mai cu seamă, nimeni nu-l privea aici ca pe un paria. Nu mai era un exclus.

Aceste câteva minute l-au determinat pe Gille, mai mult decât orice argument politic, să se înroleze în SA. Numai lor le păsase de el, când se târa pe străzi în mizerie! Îi dăduseră uniforma unui camarad care fusese omorât într-un scandal cu nişte comunişti şi, mai ales, sentimentul că-şi poate lua din nou în mâini propriul destin. Şefii îi spuneau toți: vinovați sunt evreii, bolşevicii şi trădătorii social-democrați. În sfârşit, găsise ceva împotriva căruia putea lupta! Gille tot nu avea de lucru, dar nu mai era singur în fața unei lumi de neînțeles. În fiecare seară, el şi camarazii lui erau încărcați în camioane, ca să meargă să-şi impună voința în cele patru colțuri ale Berlinului. Violența îl speria, îl indigna adeseori, dar trebuia să fie solidar. Ar fi preferat să moară decât să ajungă din nou singur.

După un an, Hitler a fost chemat la putere. Germania se înarma din nou. Gille a devenit iarăşi contabil într-o uzină din Spandau, care fabrica mitraliere. Bineînțeles, evreii fuseseră puşi la index. Bineînțeles, comunişti erau hăituiți. Dar toată lumea avea de lucru şi niciodată națiunea nu fusese mai puternică. Austria era germană; Cehoslovacia, Norvegia, Polonia, Olanda, Belgia, Franța, Balcanii fuseseră învinşi în câteva zile. Nici măcar Bismark nu făcuse aşa ceva… Evident, urmase Moscova iar acum, Stalingradul…

— Atenție!

Mii de dâre de foc brăzdară cerul, ca răsărite din soare. Săgețile lui Xerxes, năpustindu-se asupra trupelor lui Leonidas… Paul auzi prima rachetă lovind o bucată de zid

deasupra lor, apoi un zgomot continuu, strident. Lumina aurie a soarelui făcu loc unei limpezimi reci: o lună imensă păru să lumineze Stalingradul.

— Astupați-vă urechile şi deschideți gura!

Paul se uita la Frank, care zbiera ordine. Astupându-şi urechile cu arătătoarele, se aruncă înainte, înfundându-şi capul între umeri, într-un gest inutil de apărare. Era ca şi cum, deasupra lor, un uriaş ar fi distrus cu lovituri de ciocan imobilul. Din tavan cădea praf de cărămidă, care îi intra pe sub guler. Să fii îngropat de viu…

— Atenție!

Un şuierat surd acoperi stridența aruncătoarelor de rachete. Un 152! Apărat numai de cască, se simțea gol ca un vierme. Carnea atât de fragilă, măduva spinării… Obuzul decapită imobilul, stârnind o ploaie de cărămizi. Vor ține oare grinzile? Oare… Clipind din ochi, cu gura larg deschisă, întoarse cu greu capul; praful umpluse beciul, nu mai putea să vadă nimic şi pe nimeni, numai nişte fulgere argintii şi pe omul din Moabit, îngenuncheat ca un musulman în rugăciune…

Explodă un al doilea 152; unda de şoc fu atât de puternică, încât îl aruncă pe Paul înapoi. Obuzele mari erau precedate de un şuier sinistru; la fiecare explozie, Paul se ciocnea de tipul din Moabit, pe care-l simțea tremurând. Şi nu se mai sfârşea…

Ruşii lungiră tirul. Obuzele cădeau acum în spatele lor. Pământul continua să se zguduie, dar mâna de foc îşi slăbise strânsoarea; Paul înălță capul şi se uită prudent în jur.

Soldații se ridicau, scuturându-şi uniformele cenuşii de praf. Lumina soarelui pătrundea din nou în pivniță. Tipul din Moabit, cu fața neagră de murdărie, întoarse capul spre Paul. Un miros pătrunzător de vomă venea dinspre hainele lui. Şopti:

— Îmi cer scuze…

Paul încercă să scuipe praful care-i intrase în gură, dar nu mai avea salivă. Se simțea murdar, stors de puteri. Ce naiba

căuta el acolo?

— Să nu credeți că s-a terminat! Abia acum vin! Fiecare la postul lui!

Paul riscă o privire prin răsuflătoare. Nu vedea nimic, în afară de fum. A, da! Ba nu, era numai o rază de soare. Apoi era prea mare… Dar… Dar ce… Ce…

Cu ochii ieşiți din orbite, văzu trei tancuri monstruoase apărând din capătul străzii. Înaintau ocupând toată şoseaua. Soarele le lumina turelele masive, la capătul cărora se balansau tunurile de 152.

— Nu trageți! Aşteptați să se apropie! Auziră deasupra lor lătratul a două tunuri antitanc, apoi obuzele bubuind pe blindajul tancurilor, care îşi continuară drumul ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Mai jos, fir-ar să fie! urlă Frank. De ce nu trag mai jos? Voi mai aşteptați! Numai când o să vă spun!

Un antitanc trase din nou. Obuzul ricoşă într-un KV-2, fără să-i facă nici cel mai mic rău.

Tancul Mark-4 pe care îl trimisese Dietrich reveni, zornăindu-şi şenilele, spre colțul străzii. Soldații îi urmăreau mişcările cu o atenție pătimaşă. Paul apăsă cu stânga în dreptul inimii; dacă o să continue să bată aşa de tare o să plesnească. Şi oamenii din Mark-4… Să fii închis într-o cutie de oțel şi să nu poți să te mişti. Tunul era acum pe direcție. Trase.

„Bong!“

Gille urlă:

— Ratat! De la o sută de metri! Ce-o să ne facem? Ce ne facem?

Frank se întoarse:

— Tacă-ți gura! Vezi-ți de mitralieră şi lasă-ne în pace!

„Bong!“

Un al doilea Mark-4, postat la celălalt colț, trăsese asupra tancurilor ruseşti. Preț de o clipă, soldații crezură că un KV-2 fusese lovit. Îl văzură încetinind, aplecându-se puțin spre stânga. Tunul lui imens se clătină. O flacără galbenă, o

detunătură urmată de o explozie uluitoare. Paul *se* aruncă instinctiv la pământ, astupându-şi urechile cu palmele. Auzi afară o ploaie de pietre şi de bucăți de fier. Când înălță capul, colțul drept al străzii parcă fusese pulverizat cu o încărcătură de dinamită; în jur, un gol imens; nu mai erau acolo decât o baltă de ulei care ardea pe pământ şi resturile unui şasiu.

— Oooooh, nu! se văicări un soldat.

Tancul Mark-4 dispăruse într-o clipă.

Erau confruntați cu o situație de coşmar, fiind țintuiți locului, în fața unui pericol imposibil de stăpânit. Tancul M-4 din stânga dăduse înapoi. O nouă detunătură îi făcu să se arunce din nou pe podea. Trăsese un KV-2. Obuzul lovi clădirea, chiar deasupra lor. Din tavan căzu un nor gros de praf. Printre grinzi apăruseră nişte fisuri îngrijorătoare din care se desprindeau bucăți de tencuială. Mai rămăsese oare cineva acolo, sus?

Izbucniră strigăte puternice; prin ferestrele deschise fură aruncate frânghii, iar de acolo de unde cu câteva secunde înainte trăgeau doar câțiva lunetişti, grupuri de oameni coborau grăbit, alunecând de-a lungul clădirilor.

— Chardack! strigă Frank. Tragi în şenile! Voi, ceilalți, curățați fațadele! (Se întoarse către observatorul radio). Cere un tir de baraj! Gata? Foc de voie!

Mitraliera grea sughiță, urmată de mitraliera MG 42 a tipului din Moabit; banda de cartuşe de 7,92 începu să alunece în mâinile lui Paul. Din chiulasă ieşea un miros de cordită. Scânteile care țâşneau îl sileau să strângă pleoapele. Mark-4 avansă brusc, aruncă un obuz, apoi se retrase cu prudență. Omul din Moabit îşi aținti mitraliera spre soldații ruşi care coborau pe fațade. Un glonț tăie frânghia de care se agățau soldații; aceştia căzură în stradă. Partenerul lui Paul proceda metodic: o rafală în lungime, pe care o relua ceva mai jos. Grămezi de oameni se prăbuşeau, dar şuvoiul părea inepuizabil: în locul unui om mort veneau zece vii.

„Ura pobieda!“, „Ura pobieda!“

Strigătul creştea, preluat de mii de asediatori care năvăleau la asaltul poziției pe care o deținea Paul şi camarazii săi.

KV-2-urile erau la mai puțin de cincizeci de metri. Deodată, unul dintre ele se opri: un obuz antitanc îi zburase o şenilă. Încercă s-o ia înapoi. Sub loviturile mitralierei grele, sări şi cea de-a doua şenilă. Echipajul încerca să fugă, dar mitraliera îi seceră. Tancurile înaintau mereu, enorme… Chardack se întoarse spre Frank. Strigă:

— Suntem pierduți, Obergefreiter! S-o ştergem!

Oamenii trăgeau cu ochiul spre scară, gata să spele putina la cel mai mic semn.

— Regret, Chardack. Rămânem aici până la noi ordine.

Observatorul veni spre ei.

— Nu reuşesc să iau legătura cu artileria, Obergefreiter. Probabil că releele sunt distruse.

Un alt obuz de 152 explodă deasupra lor, făcând să se cutremure beciul.

— Încearcă la PC-ul lui Hürwitz! Ne trebuie un tir de baraj. Hai, repede. Repede, când îți spun!

Vocea lui Frank deveni stridentă. Tipul din Moabit trăgea salve răzlețe. Era pe jumătate ridicat, gata să fugă, când se prăbuşi.

— Paul! Ia-i locul! Willi, treci pe locul servantului. Trageți mai departe!

Cadavrul se prăvălise peste mitralieră, cu casca căzută pe față; pe gât îi curgea sânge. Paul îl prinse de subsuori, silindu-se să se uite în altă parte. Omul ăsta era viu cu câteva clipe în urmă şi acum…

— Dă-mi-l mie, spuse Willi. Aici… Aşa…

Willi era jos, gata să preia cadavrul. Paul trebui să treacă în față, ca să-l susțină şi văzu că băiatul fusese lovit în cască de o schijă de obuz, care săpase o gaură de zece centimetri lungime şi cinci lățime, şi se oprise în cutia craniană.

— E greu, frate, reluă Willi. Sări şi apucă-l de picioare. N-o să fie prea amuzant pentru cei ce-i vor scoate casca…

Îl aşezară în fundul pivniței, lângă radioul abandonat. Când şi când, o detunătură surdă zguduia pereții pivniței. Praful de cărămidă amestecat cu fum irita ochii şi întuneca încăperea. Prin răsuflători nu mai venea decât o lumină difuză, brăzdată de scânteile galben-albăstrui care palpitau în vârful mitralierelor. Fugiră aplecați şi îşi luară locurile lângă MG 42.

— Lasă-mă să trag eu, zise Willi. O să meargă mai repede!

Paul se trezi cu banda de cartuşe în mână. Willi, cu gura căscată, părea fascinat de ceva ce se întâmpla pe stradă:

— Ia, uită-te, o, Doamne, uită-te!

Un KV-2 se repezea în zgomot de şenile spre peronul din stânga lor. Agăță tancul Mark-4 şi escaladă treptele, cu motorul mugind. Auziră o lovitură surdă, fără îndoială o bucată de zid care cădea; plafonul tremură, apoi începu să se surpe.

— Toată lumea afară! urlă Frank. Luați-vă puştile şi grenadele! Mitraliera grea o lăsăm aici! Toată lumea afară, în ordine! Atenție! Ruşii sunt deasupra!

Paul şi Willi abia apucaseră să se mişte din locul în care stătuseră, când tavanul se prăbuşi. Când ajunseră într-un suflet la scara în spirală, beciul nu mai exista. Paul stătea lungit între Frank, care era primul, şi Willi. După ei urma restul grupei. Dacă ruşii aruncau o grenadă, îi aştepta moartea; dacă nu reuşeau să scape de acolo, aveau să fie făcuți prizonieri şi trimişi în Siberia. Dacă… Dacă… Dacă… Toți aceşti „dacă“ i se învârteau lui Paul în cap, adunându-se într-un lanț de oțel, care-i zdrobea tâmplele. Îşi atinse cu un deget ceafa, chiar lângă ureche. Sângele îi comprima arterele, iar nu cureaua căştii… Instructorul le spunea mereu să o strângă bine sub bărbie. Făcu aşa şi se simți puțin mai bine.

— Pst! Hei! Pst!…

Era Frank. Îi şopti:

— Plecăm. Pregăteşte-ți grenadele. Transmite mai departe!

Paul se întoarse către Willi. Trase o grenadă cu mâner din centură şi începu să-i deşurubeze buşonul.

De sus ajungeau la ei urlete, înjurături, zgomotul sacadat al armelor automate şi, mai presus de toate, răgetul motorului KV-2 şi loviturile tunului. Paul îşi dădu seama, după o mişcare imperceptibilă, că Frank se pregătea să se ridice; cu mâna dreaptă, în care ținea grenada, făcu semnul crucii.

— Hai!

Frank se ridică şi fugi spre parter. KV2-ul îl dărâmase complet, pământul se prăbuşise cu vreun metru sau doi. Un obuz zbură cu vuiet asurzitor. Uluiți, doi soldați ruşi, ghemuiți lângă turelă, îl priveau pe Paul: „De unde o mai fi răsărit şi ăsta?“ spuneau privirile lor. Trase de sfoară şi aruncă grenada spre ei, apoi se repezi spre Frank, care introdusese una în tunul KV 2-ului.

Ieşiră în fugă din clădire, Willi şi Peter, care erau în ariergardă, trăgând cu mitralierele. Tancul explodă, stârnind un suflu puternic care-i lipi de stratul de moloz care acoperea curtea.

Paul zăcea printre dărâmăturile a ceea ce, în timp de pace, trebuie să fi fost un fel de magazie. Oare sunt rănit? Şi unde? Nu îndrăznea să se mişte de frică să nu simtă o durere pătrunzătoare sau, mai rău, să simtă că-i lipseşte ceva, un braț sau un picior; să mai prelungească puțin, cu câteva secunde măcar, neştiința. Mişcă apoi capul şi se uită în jur. Două tancuri Mark-4 se îndreptau spre clădire, urmate de soldați care înaintau, aplecați înainte: „La contraatac! La contraatac!“ urla Steinitz. Paul îi era aproape recunoscător că-l lăsa să stea linişstit acolo, în praf. În fața lui, apărată de saci de nisip, o grupă de mortiere trăgea cu toate tunurile. Puțin în dreapta lui stătea Frank, rezemat de nişte saci de nisip, şi-şi răsucea o țigară. Părea terminat.

Paul îşi mişca prudent degetele; totul era în regulă cu ele. Coloana vertebrală acum. Simțea mişcându-i-se în cizme degetele de la picioare; nu era victima iluziei celor cu membre amputate, care au senzația că le au intacte, era sigur de asta.

Cu mâna dreaptă îşi pipăi coastele, spatele… Doamne, scăpase şi de data asta. Trăia… Peste câteva secunde îşi va răsuci o ţigară. Cu lacrimi în ochi, se târî spre Frank şi se sprijini de un sac de nisip.

— Merge, măi omule? îl întrebă Frank. Aveai o mutră tare caraghioasă când stăteai lungit pe jos.

Îi întinse o ţigară.

— Vrei?

— Mulţumesc, Frank.

Se apropiară de ei Willi şi Peter, care-şi scuturau uniformele, urmaţi de Chardack şi de alţi doi. Numai Gille stătea întins pe jos, într-o poziţie ciudată: îngenunchiat, aplecat înainte, ca un struţ care nu vrea să vadă pericolul…

Frank se încruntă:

— Hei, Gille! Dar ce face blegul ăla?

Se ridică şi se duse să-l zgândăre cu vârful cizmei.

— Hai, Gille, sus, s-a isprăvit!

Gille căzu într-o parte; ochelarii îi erau sparţi.

Frank se aplecă.

— O schijă în ceafă; lovitura iepurelui. Mort pe loc.

Paul îl auzi rupând plăcuţa de identitate; se uita stupefiat la cadavru; ce senzaţie de gol… Omul din Moabit.. Şi acum…

Frank se întoarse, răsfoind livretul militar al lui Gille.

— Auguste Gille, născut pe 6 februarie 1906 la Berlin. Avea treizeci şi şase de ani. Angajat voluntar. Campania din Franţa, Moscova… (Închise livretul). Bietul Gille, bietul Gille…

Locotenentul Hürwitz veni către ei, aplecat.

— Sunteţi cu toţii aici?

Frank i-l arătă pe Gille:

— Toţi, mai puţin Gille, Herr Oberleutnant. O schijă.

— Ah!…

Paul observase că, deşi Hürwitz îl tutuia pe Frank, acesta nu proceda niciodată la fel.

— Ei, bine… În sfârşit… Ştiţi, la un moment dat am crezut că aţi murit toţi. Haideţi, să nu mai stăm aici.

Coborâră într-o groapă săpată de un 152.

— Un obuz căzuse deasupra PC-ului radio. Am trimis un curier, dar a fost ucis când au sosit KV 2-urile. Locotenentul vorbea încet, nervos, sacadat. Fața îi era pământie de oboseală.

— Pentru felul cum ai acționat în fața tancului, Frank, te voi propune pentru Crucea de Fier, clasa întâi. Măcar atât..

Steinitz apăru la gura gropii:

— Ei bine? Ce fa... Oh! Iertați-mă, Herr Oberleutnant!

— Nu-i nimic. Îi las să-şi tragă sufletul, sunt în focuri de azi-dimineață. Spune-mi, Steinitz, ce mai e cu ruşii?

— Mark-4 avea turela blocată. Atunci s-a repezit spre KV-2-ul care mai rămăsese... Au explodat amândouă. Cât priveşte pe Ivani, s-au ascuns în cele două clădiri de la colț. O să ne ia ceva timp să-i facem să iasă.

Adjutantul părea indiferent, ca şi cum lucrurile astea nu-l priveau.

— Bun. Voi, ceilalți, stați aici. Reluați lupta după ce vă mai veniți în fire. Pe curând!

Von Hürwitz ieşi din groapă şi se apropie de Steinitz.

Klaus îl urmă pe adjutant prin tranşeea care ducea la imobilul bombardat. Aşadar Gille fusese ucis. Va trebui să-i anunțe rudele, dacă avea. O scrisoare scrisă de mână, nu dactilografiată. Dragă domnule... doamnă... Îmi pare rău că trebuie să vă aduc la cunoştință... Era o activitate pe care el îşi luase obligația să o rezolve în fiecare seară, pentru că nu trecea zi să nu-i moară un om, dacă nu mai mulți. Cu o săptămână în urmă, în douăzeci şi patru de ore îi muriseră şaptesprezece soldați, fără să mai pună la socoteală răniții. Cei mai mulți făceau parte din contingentul 24, adică cei mai tineri. Parcă atrăgeau gloanțele. Lipsa de experiență. După câteva luni, perioada cea mai grea era depăşită, apoi procesul se inversa. Uzura, fără îndoială. Klaus avusese de mai multe ori impresia că bătrânii preluau inconştient riscurile sau, mai degrabă, neglijau să-şi ia anumite precauții, ceea ce era, de fapt, acelaşi lucru. Fiindcă veni vorba de bătrâni, de cât timp

lupta el oare? Optsprezece luni între 1917 – 1918, doi ani în Spania şi acum era al patrulea an. Destinul său era, cu siguranță, să moară în pielea unui bătrân locotenent de infanterie… Hai, fără autocompătimire şi fără jelanii.

— Atenție, Herr Oberleutnant!

Steinitz îi arătă un obuz de 152 îngropat în pământ, care percutase fără să explodeze, la marginea tranşeei.

— Când o să ajungem sus, să-i anunți pe artificieri, Steinitz! Ar fi de-a dreptul absurd să pierdem oameni din cauza unei asemenea prostii.

— Bine, Herr Oberleutnant!

Bun subofițer, acest Steinitz. Nu-l iubea, dar o să-l sprijine dacă va dori să urmeze cursurile de elev ofițer.

Ajunseseră la clădire, în stânga intrării. Peste tot numai spărturi de cărămidă şi moloz. O scară era sprijinită de un zid, ducând până la etajul întâi. La fiecare fereastră erau postați soldați. Trăgeau rafale bruşte, apoi se ascundeau după sacii de nisip. Când îl zăriră, începură să zâmbească; era încurajator pentru ei să vadă un ofițer în linia întâi.

— Salut Müller, salut Krüger! Care e situația? Alsacianul morfolea un chibrit. Îl scoase din gură şi răspunse cu o voce calmă:

— Nu e prea gravă, Herr Oberleutnant. Ruşii sunt ascunşi în beciuri… Vedeți, acolo?… Şi trag prin răsuflători.

— Nu s-ar putea să-i luăm pe la spate?

— Nu văd cum, Herr Oberleutnant. Au aruncat în aer scările care duc la beciuri.

Ăsta era necazul luptelor de stradă. Răsuflătorile erau prea jos şi apoi, mai erau şi acoperite cu grilaje. Grenadele nu puteau pătrunde. Ar fi trebuit să trimită o echipă de aruncătoare de flăcări, care puteau să înainteze, la adăpost, pe lângă peretele pivniței şi de acolo să dirijeze un jet de lichid arzând prin deschizături…

Klaus încerca să tergiverseze.

— Ce părere aveți, Steinitz?

— Nici o problemă, Herr Oberleutnant. Numai focul poate rezolva o situație ca aceasta.

Asta era… Klaus îi aruncă o privire agresivă adjutantului.

— Bine, Steinitz, poți coborî.

— La ordinele dumneavoastră, Herr Oberleutnant!

Müller, cu maxilarul lui proeminent, părea tot timpul îmbufnat. Krüger îl urmărea cu ochii lui cenuşii. Era greu să-şi dea seama ce gândeşte… Ca să-şi ascundă îndoiala, Klaus scoase dintr-un buzunar al tunicii carnetul lui cu copertă de muşama şi apoi un creion.

Îl răsfoi în grabă. Planuri de poziții destinate asaltului. Matrice, frânturi de poeme. O luă de la început. Pe pagina de gardă, încadrat şi subliniat, era scris principiul kantian: „Acționează în aşa fel, încât să tratezi totdeauna omenirea, fie în persoana ta, fie în a altuia, ca pe un țel, nu ca pe un mijloc.“ Această formulă, care i se păruse atât de frumoasă şi conform căreia încercase să-şi ducă viața, părea acum atât de derizorie, încât îi venea să-şi arunce carnetul pe fereastră… „Acționează în aşa fel…” Să trimită o echipă de aruncătoare de flăcări, ca să transforme în cenuşă nişte soldați care preferau să moară decât să se predea, asta însemna să tratezi omenirea ca pe un țel? Dar ce altceva ar fi putut face? Era răspunzător de viața oamenilor lui; dacă nu utiliza aruncătoarele de flăcări, jumătate din compania lui ar muri aici. Ar fi trebuit să fie şi Kant ofițer de infanterie; să propovăduieşti o morală e uşor, s-o aplici însă…

Închise carnetul şi îşi aprinse o țigară; pe deasupra clădirilor, prin fumul care se ridica din stradă, zări cerul perfect albastru. Infinitul… În anul 1942 al erei creştine, în ziua de 23 august, armatele germane au asediat Stalingradul, vor învăța pe viitor copiii la şcoală. Oare în anul 1942 înainte de Christos, ce s-o fi întâmplat? Sumer, faraoni, Babilon… Va veni o vreme când, pentru şcolari, Stalingradul şi Tutankamon vor fi la fel de desuete.

Nerăbdător, îşi stinse țigara; în fața eternității nu mai exista nimic, în afară de, în afară de… Un gest era de-ajuns:

telefonul de campanie se afla chiar în dreapta lui.

Din josul străzii auzea, între două rafale de mitralieră, zgomot de târnăcop; genieştii încercau să străpungă tavanul pivniței. Nu credea că vor reuşi, dar poate, la urma urmei, o să-i vină vreo idee…

Le adresă un salut scurt lui Müller şi lui Krüger. Wolzack, la stânga, instalase o mitralieră MG 34 şi trăgea râzând în josul străzii. Pe ăsta trebuia să-l aibă mereu în atenție. Pe când se pregătea să coboare scara, toți se îngrămădiră la ferestre. Țăcănitul sacadat al armelor deveni continuu. Cei care nu trăgeau, aruncau grenade cu mâner asupra unui tanc T-34, care riscase să intre în intersecție, ca să încerce să-i elibereze pe soldații încercuiți. Un pocnet sec: un Mark-4 începuse să tragă. Ratat. Tancul rusesc răspunse. Tot lovitură ratată. Oamenii se uitau ca la un spectacol. Mark-4 ripostă. Un zgomot scurt, un răget, T-34 explodă. Soldații se felicitau lovindu-se cu palmele pe spate; suporteri aplaudând succesul înregistrat de echipa lor… Doamne, ce babilonie! El pretindea fiecăruia să aibă o ținută impecabilă în fiecare dimineață, dar după câteva ore fețele lor erau negre de murdărie. Fumul, praful de cărămidă în care erau obligați să trăiască…

Coborî scara şi se orientă. Pe stânga, zidurile păreau să fi fost dărâmate cu lovituri de târnăcop. Cizmele i se afundau în moloz. Luă de jos o păpuşă; ochii ei stupid de albaştri clipeau la fiecare înclinare a mâinii. Şi să mai spui că adulții au minte… Cu păpuşa în mână, aplecat, intră într-o încăpere care dădea în stradă. Trei soldați răniți zăceau pe jos. Deasupra unuia dintre ei, un infirmier ținea un flacon cu ser fiziologic.

Klaus îi făcu semn cu mâna.

— Pe unde se trece?

— Ceva mai departe, Herr Oberleutnant!

Se grăbea să-i depăşească pe răniți. Dacă ar şti ei că, de câte ori intra într-un spital, i se făcea rău…

Se trezi în ceea ce fusese cândva un hol de la intrare; pe pereți mai au încă montate cutiile poştale. Deschise una, de curiozitate. Nimic. Alta. Nu-i veni să-şi creadă ochilor: o scrisoare! Cu un scris ordonat, de elev, cineva scrisese un nume şi o adresă. Încercă să citească: „K”… Nu cunoştea deloc alfabetul chirilic; poate că Paul…

Probabil că mai întâi fuseseră evacuați copiii. Un băiețel sau o fetiță scrisese mamei sau bunicii sale… Ezită: să o pună din nou în cutie ar fi fost cel mai bun mijloc ca să ajungă la destinatarul ei, dar asta însemna aproape să dorească înfrângerea Germaniei. În schimb, dacă o păstra era ca şi cum ar fi ars-o. Optă pentru o soluție de compromis şi o aşeză deasupra cutiei.

Uite cu ce se juca el, tocmai când trebuia să ia o hotărâre de viață şi de moarte. Pe deasupra, gestul lui era prostesc. Oricum, destinatarul va reveni abia peste un an sau doi…

Se întoarse să pună scrisoarea în cutie, când dădu cu ochii de sergentul Vogel. Acesta se uita la el plin de uimire.

Probabil că arăta foarte caraghios cu păpuşa în mână. Enervat, o aruncă şi întrebă agresiv:

— Prin urmare, Unteroffizier Vogel, unde este pasajul?

— Pe aici, Herr Oberleutnant. Trebuie să mergeți în patru labe. Furios pe sine însuşi, Klaus îl urmă pe Vogel. Îl şocase. Vogel. Arhetipul „bunului“ german: serios, muncitor, ponderat, onest. Zece ani de Legiune Străină în Maroc şi la Tonkin, apoi întoarcerea acasă, în Pomerania, unde se ocupase de ferma tatălui său. Probabil că nu mai era foarte tânăr, vreo patruzeci de ani…

— Pe aici, Herr Oberleutnant.

Geniştii reuşiseră să amenajeze de-a curmezişul străzii un culoar întărit cu bucăți de asfalt şi saci de nisip.

— Atenție, Herr Oberleutnant. Din beciurile astea trage un lunetist, care ne-a ucis doi genişti. Să nu depăşiți nici cu un deget!

— Mulțumesc, Unteroffizier Vogel. Pe curând!

Klaus coborî târâş scările. Pe la mijlocul pasajului, riscă o privire către stradă. Carcasa unui Mark-4 îngrămădită peste a unui KV-2… Tancul T-34 care fusese distrus… Mai în fund, un alt Mark-4, care nu putea înainta din cauza ruşilor ce stăteau la pândă în spatele răsuflătorilor…

— Z-i-i-i-p!

Un glonte îi atinse uşor tâmpla. Lăsă capul în jos. Trăgătorul de elită. Aşa-i trebuia, dacă făcea pe nebunul. Pe asfalt erau desfăşurate fire electrice; măcar să ajungă să se întâlnească cu Dietrich… Ciudată mai era şi viaţa! Cu o clipă în urmă fusese cât pe ce să fie împuşcat iar acum nici nu se mai gândea la asta, pentru că nu fusese ceva impresionant. Dacă în loc de asta şi-ar fi scrântit mâna, şi-ar fi blestemat soarta. Ce zădărnicie…

Ajuns în clădire se ridică şi-şi scutură uniforma. Zgomotul de târnăcop era şi mai clar. Probabil că genieştii mai înaintaseră.

— Hei, Erich, ce faci acolo? Nu te ridica!

Erich stătea jos în mijlocul soldaţilor; el, totdeauna atât de curat, avea acum faţa murdară de praf. Zâmbi.

— Steinitz. El m-a repartizat la o grupă de asalt. Ne-am bătut ca nişte câini, ca să-i scoatem pe ruşi din beciuri, dar ei au aruncat în aer scările.

— Ştiu.

— Spune-mi, Klaus, nu e un reproş, dar ne-ai spus că vor veni şi Stukas-urile. Cu ele, nu am fi avut problemele astea…

— În zona uzinelor e jale, Erich. A trebuit să meargă acolo. Genieştii încearcă să sape deasupra beciurilor. Mergi cu mine? Lasă-ţi boarfele aici.

Când îl văzu pe Erich ridicându-se, se simţi uşurat; în felul ăsta nu va trebui să ia de unul singur decizia. Ce laşitate!

Trecură printr-o încăpere mare, ai cărei pereţi erau acoperiţi cu resturi de tapiserie din pluş albastru. Pe alocuri, culoarea era mai închisă.

Păşeau pe un parchet care cunoscuse şi vremuri mai bune. Soldații, stând pe vine, îşi trăgeau sufletul.

— Poți să-mi dai o țigară? întrebă Erich. Sunt complet epuizat; să-ți petreci timpul aruncând grenade într-o amărâtă de scară... Niciodată n-aş fi crezut că pot fi aşa de curajos. Ştii unde cred eu că ne aflăm?

— Din plan nu reiese...

— Într-un muzeu. Uite... Se văd încă ramele. (Zâmbi). Poate au pus tablourile în pivniță; de asta le apără atât.

Zgomotul de târnăcop deveni asurzitor. Geniştii din încăperea alăturată încercau să desfunde podeaua. Hainele lor de un verde coclit erau acum albe de praf. Klaus şi Erich îşi scoaseră batistele. Un adjutant se apropie de ei.

— Deci, Feldwebel, cum stăm?

— Nu se poate face nimic, Herr Oberleutnant. Este beton.

— Nu puteți încerca nişte carotaje?

— Imposibil, Herr Oberleutnant. Nu avem material şi nici timp.

— La dracu!

Feldwebel-ul şi Erich îl priviră mirați; de obicei nu înjura. Klaus simți cum se înroşeşte. Aprinse o țigară.

— E vreo problemă, Klaus?

— Poate.

Îşi propusese să-l scutească pe Erich de povestea asta.

— Unde aveți un telefon de campanie, Feldwebel?

— În camera de alături, Herr Oberleutnant.

Se duse acolo.

Erich simțea că se întâmplă ceva, dar nu putea să înțeleagă despre ce era vorba. L-ar fi întrebat pe Feldwebel, dar ca soldat de rând ce era... Şi apoi, se simțea prea obosit, după orele pe care le petrecuse bătându-se în subsoluri. I se păreau ireale ca un vis, şi totodată ținând de cea mai înspăimântătoare realitate – grenada aceea căzută chiar lângă el, încât n-a avut timp decât să o arunce înapoi în pivniță, în mijlocul urletelor, înainte ca scara să se prăbuşească; din acest vis se trezise năucit, frânt de oboseală nervoasă şi fizică,

nefiind în stare de altceva decât să tragă dintr-o țigară, cu privirea absentă... Trase un fum şi îl scoase uşor pe nări. Descurajarea aceasta fără nume care-l cuprindea în fața spectacolului acestei lumi zadarnice, feroce şi idioate. Nu, nu avea dreptul să gândească aşa; oamenii nu erau totdeauna la înălțime, ca să folosim cuvinte blânde, dar universul era frumos. Era destul să priveşti, dincolo de norii de fum, imensul cer albastru de deasupra Stalingradului. Universul era frumos. Se sprijini de ambrazură, închise ochii şi lăsă razele soarelui să-i încălzească fața.

Când îi deschise, o mitralieră rusească trăgea în stradă de jos; ea împiedica orice mişcare a trupei, dar asta era treaba lui Klaus. Nervos, reveni în încăpere. Oamenii nu erau întotdeauna la înălțime... În orice caz, cei ale căror tablouri fuseseră agățate pe aceşti pereți făcuseră tot ce puteau ca să fie la înălțime, şi el cu filmele lui, la fel. Reuşise oare? Zâmbi. Asta era întrebarea. În orice caz, el nu se împăcase niciodată cu ceea ce numim realitatea şi asta încă din copilărie; când Karl, servitorul, venea să-l aştepte la ieşirea de la şcoală ca să-i ducă ghiozdanul, el îi redesena în imaginație costumul şi îi mai lua din kilograme; domolea ceea ce ar fi putut degenera în mitomanie, inventând istorioare sau planuri noi pentru imensa lor casă din Berlin Grünwald. Tatăl său, un magnat al industriei chimice, şi-l imagina arhitect; când Erich îi mărturisi că ar vrea să se facă regizor, fu cât pe ce să se îmbolnăvească. Regizor? Adică artist? În familia lor nu se întâmplase niciodată una ca asta. Dar lui Erich puțin îi păsa. Fiind licean în timpul războiului dintre 1914 – 1918, ceea ce îl interesa nu erau veştile de pe front, ci rubrica teatrală. Era încurajat de o actriță între două vârste, dar încă foarte frumoasă, căreia, la şaisprezece ani, îi devenise amant; chiar şi acum, în fiecare an se ducea să o viziteze, în căsuța ei de lângă lacul Constance... Ea îi făcuse cunoştință cu Ernst Lubitsch, apoi cu Max Reinhardt, al cărui asistent devenise apoi. La acea dată, Berlinul, era una din capitalele culturale ale lumii; expresionismul, filmele lui Fritz Lang şi ale lui

Murnau, teatrul lui Piscator, Brecht şi al multor altora… Erich turnă primul său lung metraj în 1929, la douăzeci şi cinci de ani. În 1933, când nazismul puse stăpânire pe Germania, el realizase deja patru lung metraje şi dobândise o notorietate internațională. El prevăzuse ceea ce avea să se întâmple.

Judeca oamenii politici mai puțin după ideile lor, cât după felul cum le puneau în aplicare. De la început, naziştii i s-au părut abjecți pe ambele planuri: pseudodoctrină şi racolare nedemnă a unor indivizi, folosindu-se cele mai josnice instincte ale acestora.

În 1932, simțind că se apropie furtuna, a încercat să se expatrieze în California. A închiriat o căsuță în apropiere de Malibu, în Pacific. Vecinul lui din stânga vindea ciment, cel din dreapta, bazine de înot. Nu era nimic rău în asta, dar se simțea singur; la Berlin putea să se plimbe seara pe Kurfürstendamm, să se ducă la teatru, să intre într-o cafenea unde cunoştea pe toată lumea. Putea, de asemenea, să împrumute avionul tatălui său şi să admire, câteva ore mai târziu, răsăritul soarelui în Bosfor, să coboare pe Canal Grande, sau să doarmă într-un mic hotel, lângă Notre-Dame. Apoi primise veşti de la taică-su: după sinuciderea fratelui lui Erich, maică-sa nu mai ieşea din camera ei. Erich rămăsese singura ei legătură cu realitatea.

Se întorsese deci în Germania şi fusese curând invitat, împreună cu alți cineaşti, să asiste la un discurs al lui Goebbels, care înființase Camera culturală a Reich-ului; trebuia să adere la ea toți artiştii, şi puteau să lucreze numai cei agreați. Socialiştii, comuniştii şi evreii erau, evident, excluşi. Era caraghios şi în acelaşi timp absolut sinistru să-l vezi pe acest terchea-berchea vorbind despre „cultura ariană“. Arta trebuia să servească drept instrument al propagandei; asta era ideea discursului. Erich a reținut acest principiu; de vreme ce nu se mai punea problema să filmeze oameni, a plecat în Kenya să facă un film despre animalele sălbatice. A stat acolo şase luni.

La întoarcere, Germania i s-a părut pustiită din punct de vedere cultural. Fritz Lang, Ophüls, Pabst, Max Reinhardt fugiseră din calea nazismului, la fel şi scriitori ca Thomas Mann sau Erich Maria Remarque; nu era permisă decât o „artă“ oficială, care elimina orice creație adevărată. Era un climat propice rataților. Apăruseră puzderie. Pe cei mai mulți dintre „regizorii“ naziști, Erich nu i-ar fi acceptat nici măcar pe post de al treilea asistent; nişte aiureli de necrezut văzură lumina zilei, în timp ce el nu putuse filma în şapte ani decât o comedie, şi asta trecând prin multe greutăți. A trebuit să se profileze pe teatrul clasic: Goethe, Schiller… Naziştii au avut chiar tupeul să-i facă greutăți pe când regiza piesa „Fecioara din Orleans“ de Schiller, care exalta, ziceau ei, naționalismul francez.

Într-o democrație, ca să scapi de prostia înconjurătoare nu e nevoie decât de puțin gust şi de voință; într-o dictatură, ai de purtat o luptă de fiecare clipă. Să nu asculți la radio; să nu cumperi ziare; fără creații cinematografice sau teatrale; fără expoziții; şi peste tot numai curcani. Ca să poți trăi trebuie să-ți făureşti propria cochilie: Erich avea câțiva prieteni pe care putea conta, munca şi reluarea lecturii lui Cervantes, Saint-Simon, Schopenhauer, Nietzsche, Thomas Mann şi Proust, evident. De două ori pe săptămână, se ducea să o vadă pe maică-sa, care trăia izolată în semiîntunericul camerei sale, apoi cina cu tatăl său.

Acesta nu părea prea pornit împotriva naziştilor. În calitate de catolic, atitudinea lui Hitler față de biserică nu-i plăcea. Deplângea anumite „excese“, evident, dar afacerile luaseră avânt; asta era formula magică şi ea scuza totul. Când Erich vorbea de libertăți încălcate, de evrei persecutați, tatăl său dădea din mână: „Libertăți încălcate? Ce libertăți? Aceea de a crăpa de foame? Du-te şi întreabă-i pe milioanele de oameni care şomau pe când erau socialiştii la putere; acum au ce să mănânce. Evreii? Germania aparține germanilor şi fiecare să stea acolo unde-i este locul. Restul nu sunt decât speculații intelectuale.“ Erich ar fi putut să-i răspundă cu vorbele lui

Somerset Maugham: un popor care este gata să renunțe la libertatea sa ca să-şi salveze bunăstarea, le va pierde pe amândouă. Dar n-avea cu cine discuta.

Erich crezuse la un moment dat că sinuciderea lui Wolfgang va fi pentru tatăl său un prilej de reconsiderare. Dar se întâmplase exact invers: acesta se închisese în sine. Când îl vedea, încăpățânat, cu părul tuns scurt, mestecându-şi friptura la celălalt capăt al mesei, Erich nu se putea abține să se gândească Ia căile geneticii, nepătrunse ca şi ale Domnului.

Hermann Göring a fost cel care a jucat pentru Erich rolul de mesager al sorții. Într-o seară de decembrie, în 1940, s-a dus, din curiozitate, la un dineu oferit de tatăl său în cinstea demnitarului nazist şi a unor mari industriaşi. Mareşalul a venit îmbrăcat într-o haină de blană cu guler de zibelină, cu un baston în mână. Erich nu l-a pierdut din ochi cât timp a durat masa. Acesta era aşadar cel care – după Hitler – stăpânea destinele a zeci de milioane de oameni, cu puteri de semizeu. Ceea ce l-a frapat pe Erich a fost disproporția dintre puterea acestui individ şi aspectul său vulgar: gras, cu trăsături grosolane, vanitos, îmbrăcat ca o cocotă... După cafea au trecut în fumoar. Tatăl său a făcut propunerea să meargă la subsol, ca să admire colecția sa de tablouri; în timp ce cobora, cu țigara şi paharul de coniac în mână, pe scara cea mare, care ducea la intrare, Göring se apropiase de Erich.

— Şi dumneata, tinere, cu ce te ocupi?

— Sunt regizor.

— Regizor... Ah! Dumneata erai! N-am făcut legătura. Aha!

Până în sala colecției, mareşalul nu mai scosese un cuvânt. Părea preocupat, dar a încetat să mai fie când s-a trezit în fața tablourilor de Rembrandt, Poussin, Fragonard. Începu să scoată oh!-uri, ah!-uri şi alte felurite interjecții.

— Ei bine, dumneavoastră, industriaşii, nu puteți să vă plângeți că nu vă merge bine cu noi! Pentru numele lui Dumnezeu! Asta nu e o colecție, este un muzeu!

Tatăl său a zâmbit jenat.

— Este munca mea de o viață...

În tăcere, au urcat din nou la parter. Karl l-a ajutat pe Göring să-şi îmbrace mantoul de blană.

— Mulțumirile mele pentru această seară plăcută! Ah! Mi-am adus aminte de ceva: Dr Goebbels pomenea în după-amiaza asta de un scenariu... (Se întoarse spre Erich.) Am să-i vorbesc despre dumneata.

Se uită la ceas.

— Am întâlnire cu Führer-ul la cancelarie. La revedere, domnilor!

Trei săptămâni mai târziu, Erich a fost invitat să ia micul dejun la Ministerul Propagandei, în compania lui Goebbels. Ministrul însuşi l-a introdus în biroul său.

— Intrați, intrați, dragă maestre. Paltonul dumneavoastră… Vă rog, pe canapea…

Îi arătă o masă joasă, pe care se afla un serviciu din argint.

— Vă rog să luați loc, dragă maestre…

Dragă maestre… Dragă maestre… Dacă Goebbels îşi închipuia că-l flata folosind astfel de termeni anacronici, se înşela amarnic. Tipii ăştia habar n-aveau ce înseamnă adevărata politețe; nu ştiau să fie decât slugarnici sau brutali. Ca să nu pară stânjenit, Erich se concentră asupra micului dejun: ciocolată, ceai, cafea cu lapte, pâine prăjită, ouă moi, dulceață de portocale, de caise… Ministrul se pricepea la aşa ceva.

Au început să vorbească despre cinematograf în general. În mod evident, Goebbels era interesat de el; cum putea cineva să-l iubească şi să predice totuşi o morală de gangster? Era ceva monstruos în asta. Nici din punct de vedere fizic personajul nu inspira încredere: o voce mieroasă, cu inflexiuni guturale în întorsătura frazei. Gura, care cobora brusc la colțuri. Ochii bulbucați, cu pleoape grele. Fruntea lată, cu părul pieptănat îngrijit spre spate, lipit de cap… O şopârlă, da, o şopârlă. Aproape că te aşteptai să vezi ieşindu-i din gură o limbă despicată.

— De aceea, maestre, doresc să vă încredințez realizarea acestui film.

Erich tresări. Ce? Nu fusese atent la discuție. Disperat, încerca să-şi amintească nişte cuvinte: scenariu… Nibelungi… Încercă să tragă de timp:

— Pentru un subiect de asemenea anvergură, domnule ministru, e nevoie de un buget considerabil.

— Vă imaginați, dragă maestre, că pentru această temă mitologică (fără discuție, de Nibelungi era vorba!), vă va fi pus totul la dispoziție.

Goebbels se ridică şi se duse să caute un document de pe biroul lui.

— Iată scenariul! Sunt sigur că-l veți exploata admirabil.

Erich îşi înghiți saliva.

— Dar, domnule ministru, Fritz Lang a tratat deja această temă.

Goebbeles făcu un gest disprețuitor cu mâna.

— Da, dar într-un spirit nu cu adevărat germanic. Iată de ce vom lucra acum împreună.

Doamne… Ca să nu fie nevoit să execute salutul hitlerist, luă manuscrisul în mâna dreaptă. Ministrul îl conduse din nou până la uşă.

Erich se trezi pe Wilhelmstrasse. Se uită la ceas: vizita durase o jumătate de oră. Începea o nouă zi de decembrie: o lumină cenuşie care abia se îndura să se strecoare prin nori. Se cutremură, apoi porni să rătăcească pe străzi. Se străduia să respire regulat, fără să se gândească la nimic. Toți oamenii ăştia care treceau… În momentul acela ar fi dorit să fie unul dintre ei.

Ajunse în fața cafenelei Roman. Nu, niciodată nu va putea să lucreze aici, cunoştea prea multă lume. Îşi continuă drumul, pierdut în gânduri mohorâte şi ajunse în cartierul Wedding. El, care avea oroare de mersul pe jos, străbătuse jumătate din Berlin.

Intră într-un bistro şi comandă o cafea; patronul, un tip chel, cu mustăți lungi, i-o aduse, târându-şi picioarele.

Începu să citească scenariul; după câteva minute se lămuri: era cu mult mai rău decât îşi închipuise. Fabuloasa istorie a Nibelungilor fusese în mod grotesc nazificată; devenise un şir de fantasme copilăreşti şi delire isteric-comice; nu putea lucra după porcăria asta de scenariu. Goebbels nu-i spusese cine era autorul, fără îndoială pentru că era chiar el.

Conciliant de obicei, Erich devenea intransigent atunci când era vorba de munca lui. Unii pretindeau că realizarea unui film este o operă colectivă; pentru el nu fusese niciodată

aşa. Să refacă *Nibelungii*, da, dar cu condiția să-şi pună emblema personală; cu un producător se putea discuta; cu Goebbels, lucrul acesta ar fi fost imposibil.

Doi SA se sprijineau de tejghea în fața unor halbe de bere. Germania nu era altceva decât o imensă cazarmă. Şi lagărele… Nu ştia ce se întâmplă în ele, pentru că nimeni nu se mai întorcea de acolo… Toni. Spre exemplu Toni.

Fusese internată în 1933. Erich făcuse tot ce-i stătea în putință ca să o elibereze, dar zadarnic. Cine ştie, scenariul ăsta ar putea sluji drept monedă de schimb.

Plăti şi ieşi.

Toni Carras. O cunoscuse în martie 1930, la producătorul său, Sam Goldstein. Era înaltă, brunetă şi lucra la *Berliner Tageblatt*, la rubrica „Politică internă“. Venise să-i propună lui Sam un scenariu. Coborâseră toți trei într-o cafenea şi începuseră să discute despre el.

Erich îl aprecia ca „bun de filmat“, cu condiția să-i mai aducă nişte modificări. Se întâlniseră din ce în ce mai des şi sfârşiseră prin a trăi împreună. Ea era mai îndrăgostită de el decât era el de ea, dar o iubea, în felul lui. Astfel stând lucrurile, când el plecase în California, hotărârea fusese unilaterală… Îi propusese, fireşte, să meargă cu el, dar ce să fi făcut ea acolo? Părinții ei locuiau în Germania, ea muncea aici şi, chiar dacă era pe jumătate evreică, după maică-sa, intenționa să rămână acolo. Caracterul ei furtunos nu-i permitea să umble cu jumătăți de măsură: într-unul din articolele ei, îl numise pe Göring „un mare Hopa-Mitică“; Hitler, cu nasul lui mare şi cu mustața lui, fusese poreclit „Factorul“; pe deasupra, mai fusese şi vreo doi ani înscrisă în partidul comunist. Pentru nazişti, ea era genul de femeie care trebuia dată la o parte.

Făcu greşeala să-şi închipuie că preşedintele Hindenburg, vicecancelarul von Papen şi ministrul economiei, Hügenberg, vor şti să-l potolească pr Hitler. Pe 28 februarie, Reichstagul luă foc. Toată lumea credea că era o lovitură SA, dar Hitler îi

acuză pe comunişti; în virtutea articolului 48, îşi arogă puteri extraordinare. Toni încercă să fugă, dar fu oprită la graniță.

Acum nu mai putea nici să lucreze, nici să se exileze. Erich, care tocmai se întorsese din Statele Unite, încercă să o protejeze. Toni venise din nou să locuiască la el. A fost convocat de Gestapo, în Prinz Albert Strasse. Sturmbannführer-ul SS care-l primi îi oferi o țigară, făcându-i cunoscut ordinul de a se despărți de Toni. De altfel, nici nu era corect ca un mare regizor „arian“ să trăiască cu o femeie pe jumătate evreică şi pe deasupra şi duşmancă declarată a statului nazist.

Toni nu mai avea bani iar părinții ei luaseră şi ei calea lagărului. Erich luă hotărârea s-o ascundă în casa familiei sale din Berlin Grünewald, fără ştiința tatălui său. Preşedintele-director general Hoffman era prieten cu Göring, niciodată Gestapo-ul n-ar fi îndrăznit să-i percheziționeze locuința.

Toni a trăit acolo şase luni, închisă într-o mansardă. Acest lucru s-a aflat. Erich a trebuit să o ajute din nou să fugă. A hotărât să o trimită în Elveția. Tentativa n-a reuşit, iar Toni a ajuns într-un lagăr de concentrare. El n-a aflat niciodată în care şi, în ciuda tuturor demersurilor, n-a mai avut nici o ştire despre ea.

Ar fi putut, spre exemplu, să-i dea de înțeles lui Goebbels că ar lucra mai bine, dacă Toni ar fi eliberată; în orice caz, ce victorie pentru nazişti… El era singurul regizor cunoscut rămas în Germania; lucrând pentru ei, le oferea o garanție morală, fie că voia sau nu. Acest film ar fi difuzat din Norvegia până în Grecia şi din Franța până în România; milioane de persoane l-ar vedea şi s-ar converti la hitlerism… Egoist, se întrebă ce-ar putea gândi despre el un Franz Lang, spre exemplu. Alunga această idee şi încerca să-şi găsească argumente de ordin general.

Să realizeze acest film era rău, să o elibereze pe Toni era bine. Să nu-l realizeze era bine, să nu o elibereze era rău.

Dintre aceşti doi termeni ai alternativei, care va prevala? Ce balanță i-ar putea indica soluția corectă?

Deşi băuse cafea, îşi simțea mintea tot greoaie. Un fulg de zăpadă îi gâdilă o pleoapă. El gândea maşinal, aşteptând ca subconştientul să-i şoptească răspunsul. Se împiedică de un copil care ieşea în fugă dintr-o curte întunecoasă, dând cu piciorul într-o minge. Erich se uită atent la fața lui murdară, la hainele sărăcăcioase. Viața era o partidă măsluită; cine ar voi să o trăiască pe a acestui băiat?

8

Un CAP de muncitor-ajustor sau de cizmar, la şaisprezece, şaptesprezece ani, apoi o existență măruntă într-un cartier lugubru ca acesta, sub un cer acoperit de fum. Din fundul curții ajunseră până la el zgomotul unui fierăstrău şi un miros de hazna. Băiatul se uită la el, scobindu-se în nas. O pradă pentru Hitler… Erich se zgribuli. Repede, încă o cafea.

Traversă strada prost pavată. Câteva dughene sărăcăcioase. Prăvălia unui croitor… Sunt situații când, orice ai face, tot rău este. Toni…

Ea se sculase înaintea lui. Când a intrat în bucătărie, stătea în picioare cu o ceaşcă în mână.

— Bună ziua, domnişoară.

— Salut, Erich. Vrei nişte cafea? Am făcut-o deja.

El se aşează la masă. Micul dejun era unul din momentele plăcute ale zilei. Toni împinse spre el o ceaşcă şi înclină cafetiera ca să-i toarne.

— Să-mi spui când e destul!

El luă un biscuit şi începu să-l ungă cu unt. Toni se aşeză în fața lui. Ochii ei erau la fel de frumoşi, puțin alungiți spre tâmple, ca ai unei eurasiatice… Dar slăbise; înfăşurată într-un halat alb, se uita pe furiş la el, fumând o țigară.

— Arăți bine!

Ce să răspundă? Regimul lui de viață fusese, cu siguranță, diferit de al ei. Să faci timp de şase luni baie în Pacific…

Nazismul nu însemna încă pentru el decât un fel de scamatorie exotică…

— Baumann a fugit.

— Cum? Care Baumann?

— Ei! Doar îl ştii pe Baumann… Un ziarist de la Ullstein… Fusese ridicat printre primii. A evadat dintr-un lagăr din Bavaria. Am aflat chiar de la el, a dat un telefon de dimineață. Tu dormeai încă. M-a întrebat dacă ar putea să stea şi el câteva zile aici.

Erich oftă; cum să facă să nu fie nici jigodie, nici martir?

— Gestapo-ul ştie că tu eşti la mine, Toni. O tolerează deocamdată. Dumnezeu ştie până când. Dacă-l ascundem pe Baumann şi ei află, ajungem cu toții într-un lagăr de concentrare.

— Şi el e urmărit de SS.

Tonul vocii ei era rece, hotărât.

Erich se hotărâse să-l găzduiască pe Baumann, dar acesta a fu prins înainte să ajungă la ei. Câteva zile mai târziu, Erich a fost chemat la sediul Gestapo-ului.

Găsi în cele din urmă o cafenea, cu mese acoperite cu fețe de masă în carouri roşu cu alb. Doi obişnuiți ai localului, îmbrăcați în salopete, cu şepci pe cap, jucau zaruri cu patronul.

— O cafea, vă rog!

Cea de-a două alternativă: „Să nu realizeze filmul, să nu o elibereze pe Toni“ nu putea fi trucat. Prima… Ar fi însemnat un joc de-a v-ați ascunselea… Mai întâi trebuia să afle dacă Toni trăia. Şi abia atunci, şi numai dacă.. Va cere ca ea să fie eliberată *înainte* de începerea turnării. Altfel naziştii nu şi-ar ține promisiunea… Nu numai să o elibereze, dar să-i facă rost şi de o viză pentru Elveția sau Suedia. Apoi va fi rândul lui să se descurce, să saboteze într-un fel sau altul filmul.

A doua zi, îi telefonă lui Goebbels. Scenariul, îi spuse el, era remarcabil. Mai trebuia, bineînțeles, să-i aducă unele modificări, dar de amănunt. În schimb, decupajul i se părea

dificil. Anumite scene, în mod evident superbe, ar fi putut fi astfel compromise. În afară de cazul că... De fapt, el cunoştea o scenaristă pe nume Toni Carras, cu care lucrase de mai multe ori... Ba mai mult, ea era chiar specialistă în mitologia germanică. Necazul era că pierduse orice legătură cu ea... Cu cât se gândea mai mult, cu atât sprijinul ei i se părea hotărâtor... Da, da, hotărâtor... Totul ar merge de cel puțin două ori mai repede, ceea ce ar aduce substanțiale economii... Sigur, el va începe să lucreze chiar de astăzi.

Erich simți că Goebbels îşi amintea de Toni Carras. Nu-i dădu nici un răspuns clar. Atunci Erich începu să tragă de timp. Decupajul, aşa cum spusese el, s-a dovedit extrem de dificil. Şi apoi, decorurile... Nimic nu i se părea destul de frumos; explică în mod insistent că, pentru a face o operă durabilă, trebuie să fii perfecționist.

Se mai întâlni de două ori cu ministrul propagandei. De fiecare dată, Erich insista asupra dificultăților pe care le întâmpină în găsirea unor colaboratori care să fie la înălțime. Goebbels clătina din cap, dar nu spunea nimic. Erich începu să se întrebe dacă nu insistase prea mult; concedierea lui ar fi fost o catastrofă nu numai pentru Toni, ci şi pentru el.

La începutul lui ianuarie află că Toni murise de pneumonie la Ravensbrück, cu doi ani în urmă.

Dacă ea ar fi fost în viață şi liberă, Erich ar fi făcut filmul. Prost, dar l-ar fi făcut. Acum, nu se mai punea problema. Declară că, hotărât, în Germania nu mai există personal calificat şi că nu vedea cum ar fi putut să ducă la bun sfârşit un astfel de proiect. Furios, Goebbels îl consemnă la domiciliu; după două luni, Erich primi o foaie de drum, cu statutul de soldat de rând.

Până atunci nu cunoscuse decât fața aurită a existenței. Inflația, şomajul nu erau pentru el decât nişte cuvinte. Apoi începuse războiul. Pe 22 iunie 1941, la trei şi cincisprezece dimineața, de la Marea Baltică până în Carpați, 6.000 de lovituri de tunuri incendiară noaptea.

Erich era repartizat la o divizie de cavalerie, care ținea de armata a 2-a blindată, a generalului Guderian. A fost un iureş. Minsk... Smolensk... Viazma... Orel... Oraşele ruseşti cădeau unul după altul. Fireşte că pierderile erau imense, fireşte că praful stepei îmbâcsea motoarele, dar visele cele mai nebuneşti păreau să se înfăptuiască.

Pe 2 octombrie au atacat în direcția Moscova. Totul începu bine; pe urmă au venit noroiul şi frigul. Nu aveau haine groase, nu aveau hrană... Era atât de frig încât nu mai reuşea să manevreze chiulasa Mauserului său; nu ca acum, când soarele de toamnă revărsa o căldură blândă asupra măcelului... Aruncă țigara şi se apropie de o fereastră. Ruşii din beciuri trăgeau întruna. De partea cealaltă a străzii, un soldat german zăcea pe pământ; pe şosea era răspândit sânge închegat...

Pata roşie de pe peretele din spatele capului fratelui său, când intrase în cameră...

Un zgomot de paşi. Klaus intră în încăpere, cu chipul răvăşit.

— Gata!

— Ce s-a întâmplat?

— Am chemat aruncătoarele de flăcări. Ele vor lichida rezistența rusă din beciuri. Nu mai există altă soluție. Ştii, uneori îmi pare rău că nu am acceptat să muncesc la Oficiul de Armament din Berlin... Cel puțin acolo aş fi stat cu fundul într-un fotoliu şi, dacă din mințile noastre ar fi ieşit cine ştie ce drăcovenie, cel puțin aş fi putut să spun că nu eu am apăsat pe buton...

Erich îi răspunse cu blândețe:

— Împrejurările sunt uneori de aşa natură, că te silesc să faci alegeri ciudate... Dacă totul s-ar rezuma la opțiunea între bine şi rău, ar fi simplu.

Klaus îşi aprinse o țigară. Mărul lui Adam îi ieşea de sub gulerul tunicii.

— Probabil că ai dreptate. Totuşi, mi-ar fi plăcut să găsesc o formulă care... Vino, Dietrich ne aşteaptă.

Au trecut strada prin pasajul pe care-l făcuseră genişţii. Dietrich stătea în vestibul, cu un fular alb la gât, îmbrăcat într-o haină de piele care îi ajungea până la glezne. Lângă el, ordonanța, sublocotenentul Heilbrunn, care, în ciuda uniformei, arăta ca un adolescent care chiuleşte de la şcoală.

— Herr Oberst, vi-l prezint pe Erich Hoffmann.

Nişte ochi de un albastru deschis îl priviră pătrunzător.

— Ah! Dumneavoastră sunteți? Încântat să vă cunosc. Dar cred că nu am ales bine momentul să facem schimb de politețuri. Hürwitz, ți-am adus două echipaje de aruncătoare de flăcări. Sunt alături. Ce plan ai?

— O să-i pun să acționeze simultan, Herr Oberst, de ambele părți ale răscrucii. Dacă se desfăşoară de-a lungul zidului, rămân într-un unghi mort… Ca măsură de precauție, va fi nevoie să îndreptăm şi tirul armelor spre răsuflători.

Klaus vorbea cu o voce hotărâtă şi egală, de parcă ar fi citit un proces-verbal.

— Şi pe urmă?

— Înaintăm prin strada principală cu tunurile şi cu nişte grupe de asalt.

— Dar, Hürwitz, dacă ruşii ne văd venind pe strada principală, îşi vor da seama că posturile lor de avangardă au fost distruse. Se vor baricada în beciurile din lungul străzii şi acolo se mai poate pune problema să-i facem să iasă cu aruncătoare de flăcări.

— Nu trebuie să aibă timp să-şi dea seama. O să-i păcălim, Herr Oberst. Ieri, am capturat nişte mitraliere ruseşti… Să tragem cu ele şi ruşii or să creadă că sunt camarazii lor, care luptă mai departe… Restul, va fi treaba grupelor de asalt.

Dietrich îl privi pe Hürwitz cu un aer mirat.

— Ei bine, locotenente, toate mi se par perfecte… La treabă!

Deci ăsta era faimosul Dietrich, care în 1932, în fruntea trupelor de SA, teroriza Berlinul… Erich contempla personajul cu un amestec de dezgust şi curiozitate; ştia să-şi poarte

uniforma, asta era sigur. Fața largă, masivă, dar nu ca aceea a unui soldățoi. Trecură în încăperea de alături, în care se aflau soldații cu aruncătoarele de flăcări: patru tipi purtând în spinare un fel de canistre, din care ieşeau nişte tuburi de cupru. Klaus le dădea ultimele instrucțiuni, iar ei încuviințau clătinând din cap. Erich îi privi atent: aveau totuşi chipuri omeneşti...

Soldații se îngrămădiră la ferestre, verificându-şi mitralierele. Dietrich şi Heilbrunn plecaseră. Ieşiră şi cei patru soldați: doi prin vestibulul din care veniseră Klaus şi Erich, ceilalți doi prin fundul încăperii; fuseseră desigur repartizați pe partea dreaptă a răscrucii... Erich văzu sosind grupa lui Frank, cu Willi, Paul şi Peter.

— Salut, Erich!

— Salut, Frank. Ce învârtiți pe aici?

— Nu mă-ntreba. Grapă de asalt. Aşteptăm ca aruncătoarele de flăcări să-şi termine treaba, dacă pot zice aşa.

Erich se uita la Frank, la cearcănele lui de sub ochi. Erau toți pe cale să se transforme în lupi. Şi Paul, ce mult se schimbase... Când venise în companie, părea foarte copilăros, cu visurile lui de glorie (se credea aproape un Napoleon) şi obrajii lui rumeni. Schimbarea se produsese repede şi rezultatul se vedea. Să se înăsprească, era bine, dar nu trebuia să ajungă să semene cu un ciot de copac. Numai Willi rămăsese acelaşi.

Klaus se întoarse la ei.

— Frank, grupa ta este aici?... Şi mitralierele? Voi faceți parte din brațul stâng al cleştelui. Va trebui să străbateți curți, clădiri. Nu vă sinchisiți de ruşii pe care îi depăşiți, trebuie să acționați repede. Țineți minte, când intrați într-o clădire, să fiți câte trei. Doi atacă, unul rămâne mai în urmă. O grenadă, apoi trageți în rafală. Totdeauna, întâi grenada, apoi rafala.. Acționați brutal, nu le lăsați timp să respire. (ÎI bătu uşor pe Frank pe mână). Dacă vă descurcați bine, veți fi

din nou cei dintâi care vor ajunge la Volga. Tu, Erich, rămâi aici, grupa ta va ataca pe strada centrală. Acum plecați!

Frank se întoarse spre Erich:

— Urează-ne noroc.

— Baftă tuturor!

Apoi dispărură prin vestibul.

Cei doi soldați cu aruncătoare de flăcări înaintau pe lângă zidul clădirii. De la primul etaj, Erich, alături de Klaus, contempla scena. În jurul lor, soldații trăgeau fără întrerupere.

Ajuns la câțiva metri de prima răsuflătoare, pe stânga, cel care era înainte făcu să țâşnească din țeavă un jet de flăcări. Din stradă urcă un miros de benzină arsă. Aerul vibra de căldură. Jetul atinse ambrazura primei răsuflători, apoi soldatul îl împinse înăuntru. Se auzi un urlet înspăimântător, aşa cum Erich n-ar fi crezut că poate fi fost scos de o gură omenească, apoi o explozie formidabilă zdruncină imobilul. Pivnițele se prăbuşiseră. Îl căută din priviri pe Klaus; acesta plecase.

Grupele de asalt alergau prin curți şi clădiri. Misiunea lor: să ajungă la Volga în cât mai multe puncte posibil. Cerul era cenuşiu de praf şi brăzdat când şi când de zborul negru al Stukas-urilor care loveau în malurile râpoase.

Să se posteze în stânga şi în dreapta unei uşi, să o deschidă cu piciorul… Grenadele… Pistoalele mitralieră.. O scară… Grenade… Pistoale mitralieră… Urletul aruncătoarelor de rachete… Chiar în spatele lui Paul, într-o explozie de lumină albă, un proiectil atinse în plin un soldat. Parcă fusese absorbit în sus, transformat în proiectil apoi, pur şi simplu, volatilizat, rămânând din el numai un pantalon zdrențuit, plin de sânge, care căzu pe umărul lui Paul.

Acum erau într-o curte. Willi şi Frank deschideau drumul. Frank îi făcu semn; era rândul lui. O uşă, un culoar. Lumea nu mai era decât un culoar. Un lung culoar. Un urlet:

Wolzack era pe cale să doboare un rus, cu lovituri de târnăcop.

Apoi sosirea la Volga, coborârea în fugă până la apă; să se spele de toate. O, Doamne, la ce-oi fi venit eu aici, nu mai pricep nimic, apă. O, Doamne.

Paul simți pe umăr apăsarea unei mâini. Era Frank.

— Merge?

Asta îi amintea de ceva... A, da, de SS-işti.

— E-n regulă.

Frank îl privea neliniştit.

— Eşti sigur?

— Da, da.

Era lungit pe un podeț de lemn, pe jumătate distrus. Apa clipocea, lovindu-se de pilonii de lemn. Clap... Clap... Zgomotul avea ceva fascinant, aproape abstract. Clap... Clap... Îi reveneau în minte asocieri de imagini din luptă. Nu... Îşi umezi fața, buzele, mai întâi cu brutalitate, apoi încet. Gustă: murdară, dar rece. Chipul lui, încețoşat, se oglindi în apă; părul blond, lipit de cap, parcă ar fi fost călcat cu fierul. Ar fi vru să rămână aşa secole întregi...

Un zgomot surd, de şenile de tancuri. Stând întins încă, întoarse capul. Două tancuri Mark-4 coborau spre mal, având tunurile de 75 îndreptate către malul celălalt. Mai erau şi nişte tunuri de asalt şi nişti soldați îmbrăcați în verde coclit, încă neîncrezători, cu degetul pe trăgaciul Mauserelor sau al mitralierelor MP 40.

Un ordin scurt: vocea lui Hürwitz, şi se transformară toți în nişte copii încântați de ideea de a face baie.

Unii, după ce-şi scoseseră cizmele, se aruncaseră îmbrăcați în Volga; din uniformele lor ude apa se scurgea pe platforma din spatele unui Mark-3. Tancul avansa încet pe strada devastată, precedând alte tancuri.

Strigătele de exaltare încetară treptat. Peste tot erau numai cadavre, soldați ca şi civili. Când tancul Mark-3 încetinea, toți se încordau pe mitraliere, apoi îşi recăpătau privirea rătăcită, când tancul lua viteză.

— De necrezut, zise Willi. Ai zice că toate clădirile au fost roase de nişte şoareci uriaşi.

Nimic nu fusese cruțat, nici un zid, nici un acoperiş.

Ajunseră într-o piață mare.

— Unde suntem aici? întrebă Wolzack.

— La Stalingrad, glumi un soldat.

— În Piața Potsdam[9], zise altul.

Şi aici cadavre peste tot, pe asfaltul desfundat, pe iarba din ronduri. Mirosul... În rigole, roşii, pepeni care putrezeau...

Vremea se răcise. Câțiva nori cenuşii alergau pe cer. Tancul încetini, apoi se opri în fața unei clădiri cu vitrinele sparte. Paul ridică ochii şi citi: MAGAZINE UNIVERMAG.

La începutul după-amiezii, după distrugerea ultimelor poziții ale ruşilor, în dosul gării nr.1, regimentul părăsi sudul Stalingradului, urmat de tancuri. Erau Ia câțiva kilometri de oraş, când văzură un nor mare de fum înălțându-se: cenuşiu, brăzdat de tonuri mai întunecoase pe alocuri, se ridica spre cerul de septembrie, ca să se transforme într-o mantie neagră de funingine. Uneori, era luminat din interior de fulgere galbene, însoțite de tunete. Maşinile blindate care se îndreptau spre nord depăşiră aerodromul Goumrak.

— E haios, zise Willi, seamănă cu o ciupercă...

— Eu n-aş mânca aşa ceva, răspunse Wolzack.

— Şi totuşi numai asta facem de o lună încoace, măi mămăligă, zise altul.

— Şi unde mergem acum?

— Dacă te întreabă cineva, să răspunzi că nu ştii.

Soldații se amuzau. De câte ori puteau să-l pună la punct pe Wolzack, nu pierdeau ocazia.

În jurul lor, se întindea stepa; ea nu evoca, în orice caz, o întindere pustie; carcase de maşini, tancuri distruse, fortificații de campanie dărâmate în timpul asaltului, înainte să fi fost măcar terminate.

Willi îl împinse pe Paul cu cotul.

— Îți dai seama, dacă am avea dreptul să recuperăm materialele? Ar fi milioane de mărci acolo. Am fi bogați… Mă vezi la barul hotelului Adlon, în smoking, comandând degajat un Manhattan?

— Cu gheață sau fără? întrebă Erich.

— Fără gheață pentru început. Oricum, când ceri gheață, ți se pune mai puțină băutură în pahar, deci… L-aş bea încet, ascultând o muzică în surdină. Apoi, la fel de relaxat, m-aş îndrepta spre ascensor… Cele mai frumoase camere sunt la etajul întâi, nu, Erich?… Am să-i spun liftierului: La primul! şi o să-i las un bacşiş regesc.

— Nu se dă bacşiş liftierilor.

— Nu-i nimic, eu nu sunt zgârcit. Aş intra apoi în camera mea, cu vedere spre Wilhelmstrasse… Între timp, aş cere să mi se pregătească baia…

Soldații ascultau cu un aer condescendent, dar fără să piardă un cuvânt. Fețele le erau pline de funingine, uniformele murdare de praf…

— 37,5°, am tabieturile mele… În orice caz, o să verific cu barometrul…

— Nu cu barometrul, spuse Erich. Tu nu eşti meteorolog, din câte ştiu… Cu termometrul.

— Asta voiam să spun. Mi-aş scoate halatul… Da, am uitat să vă spun că m-am schimbat. Mi-am pus o pijama de mătase bleu şi un halat asortat. Îmi scot papucii… Calc pe o mochetă tot de culoare bleu. Caldă, pufoasă.

— Toate sunt bleu la ăsta. Nu e hotelul Adlon, e paradisul; şi cu pijamaua ce faci? O să te dezbrace un înger?

Willi îi răspunse soldatului:

— Ajung eu şi acolo… Erich, acolo ai la dispoziție şi pe cineva care să te dezbrace?

— La ce te referi? La o fată?

— Nu, nu… (Râsete). Un servitor… Un tip în livrea, care…

— După câte ştiu eu, nu. Dar acum poate s-o fi schimbat; nazismul poate avea şi fațete necunoscute.

— Nu-i nimic. Deci mă dezbrac… singur. (Râsete). Şi mă cufund în apa călduță, plină de spumă…

— Aaaa! Nu! Nu mai spune lucruri din astea!

Soldații se agitau pe locurile lor, râzând cu lacrimi.

— Hei, băieți, ia uitați-vă ce vine!… Sus! Pe cer! Paul îşi şterse o lacrimă; fețele se crispară instantaneu. Un vuiet de elice, din stânga… Nu vedea nimic, din cauza soarelui. Îşi puse mâna dreaptă streaşină. Nişte carlingi, pe care era imprimată steaua roşie, străluceau în soare.

— Yak-uri! Atenție, Yak-urile, strigă Frank. Toată lumea jos!

Maşinile blindate mergeau în zigzag pe pistă. O mitralieră grea aşezată pe un şasiu de Mark-3 îi depăşi, scuipând foc. Maşinile coborâră un rambleu şi se opriră în nişte tufe înalte, arse de soare. Câteva clipe mai târziu, soldații se împrăştiaseră.

Yak-urile se năpustiră asupra lor.

Franz Hall, stătea lungit pe nisipul stepei. Înălță capul: Yak-urile! Nu-l putea vedea pe Krüger, care se afla alături de el. Un frison nervos îi coborî din ceafă prin măduva spinării până în vârful degetelor. Simțea cum îi clănțănesc dinții, cum îi tremură mâinile. Disperat, muşcă solul; pământ şi fire de nisip. Vânătorii se apropiau, tocând cu mitralierele lor pista, apoi stepa. Să nu se mişte, să rămână calm. Dar nu-şi mai putea stăpâni frisoanele. Simți deasupra lui un val de aer, ca şi cum ar fi trecut o pasăre imensă. Asta era, se terminase, vânătorii se îndepărtau, se terminase. Corpul i se relaxă, frisonul încetă şi el începu să plângă încet. Scăpase şi pe ziua de azi; urma noaptea, când avea să regăsească acelaşi coşmar: mergea pe o stradă a Berlinului; deodată, prăvăliaşii, neliniştiți, ieşeau în pragul uşii. Un fel de zgomot, un tropăit care devenea tot mai puternic. Negustorii îşi închideau în grabă grilajele şi-şi zăvorau uşile. Tumultul devenea asurzitor. Franz alerga în lungul străzii, dar totul era închis. Se întorcea.

EI ERAU ACOLO. Loveau asfaltul cu copitele lor. Erau îmbrăcați cu vestoane-veste-cravate, care le ajungeau până la crupă, şi, ridicați pe picioarele din spate, alergau spre el. El era singur, EI ERAU MILIOANE.

— Atenție! Atenție! urlă Steinitz. Se întorc cu avioane Stormovik! Toată lumea în poziție DCA!

Frank se întoarse; le vedea boturile mâloase şi coarnele îndreptate spre cer.

ATUNCI, EI MUGIRĂ.

Să nu te mişti, să stai liniştit. Singura lui şansă de scăpare era să fugă spre Piața Mare şi să nu se mişte.

SĂ NU TE MIŞTI, SĂ STAI LINIŞTIT. Căzuse, trebuia să se ridice.

SĂ NU TE MIŞTI.

Franz se ridică, cu gura plină de sânge.

— Halls! Ce paştele mă-tii faci? Stai lipit de pământ, că vin!

Întins pe jos, Krüger îi vorbea gesticulând.

DA, VIN, NU MIŞCA! STAI LINIŞTIT. NU VREAU SĂ MOR. AU SĂ MĂ CALCE ÎN PICIOARE. NU MIŞCA, STAI LINIŞTIT, NU… Alergă spre ceea ce părea a fi Piața Mare. În jurul lui, totul se învârtea. Dar zgomotul ăsta? Se uită spre cer; un Yak se îndrepta spre el. Acum alt zgomot. Ai zice că e o maşină de tricotat…

Privi prosteşte pământul care se despica în fața lui.

Atins de rafală se clătină şi se prăbuşi la pământ ca un bolovan.

Nişte Messerschmitt-uri 109 goneau avioanele Yak şi Stormovik, care se îndreptau spre răsărit. Paul se uită în sus, gata să coboare capul la cea mai mică alertă. Nu se vedea nimic. În jurul lui, soldații se ridicau înjurând. Îl zgâlțâi pe Willi.

— Cred că putem pleca.

Se cățărară pe şosea. Un Stormovik aruncase o bombă chiar pe mijloc, săpând o groapă imensă. Un camion încă mai ardea.

— Norocul nostru că-s nepricepuți, spuse Willi. Îți dai seama ce s-ar fi întâmplat dacă în loc să atace lateral ar fi tras în lungimea pistei? Am fi fost morți cu toții la ora asta.

Paul avea o stare ciudată, aproape ireală. Cuvintele lui Willi sunau dureros în urechile lui. Se opri ca un idiot lângă o roată care se rostogolise spre mijlocul şoselei; i se părea că vede pentru prima oară aşa ceva...

Mai departe, în dreapta lor, un grup de soldați păreau că stau de vorbă.

— Hai să vedem ce se-ntâmplă acolo.

Pe când se apropiau, auziră vocea lui Steinitz.

— Hai, hai, plecați de aici, ce dracu aşteptați, nu e nimic de văzut! Toată lumea în maşină!

Locotenentul von Hürwitz alergă până la ei cu paşi mărunți.

— Ce s-a întâmplat, Steinitz?

— Nimic, Herr Oberleutnant. E vorba de Franz Halls. A fost doborât.

Locotenentul se lăsă pe vine lângă cadavru.

— Aduceți o foaie de cort, trebuie să-l luăm de aici. Bietul băiat.

— Nu înțeleg ce s-a întâmplat, Herr Oberleutnanat, spuse Krüger cu vocea lui răguşită. Stăteam culcați unii lângă alții şi deodată...

— Nervii. Tocmai obținusem pentru el douăzeci de zile de permisie. (Se ridică). Fiecare să-şi reia locul. Mai sunt atinşi şi alții, Steinitz?

— Doi, Herr Oberleutnant. Dar numai răniți; schije.

Adjutantul, ajutat de Krüger şi Peter Wagner, înfăşură cadavrul în pânza de cort.

— Aveți grijă, are capul zdrobit...

Soldații urcară morocănoşi în maşini. Franz Halls era discret, chiar ascuns, dar foarte iubit. Apoi sosi vestea: erau trecuți în rezervă şi urma să meargă în cantonament la nord-est de Gumrak. Abia se instalase, vesel, cu bagajele pe genunchi, când Paul îl auzi pe Frank spunând:

— Ați văzut cum ne-au ciuruit ruşii? Nu păreau prea grăbiți. E îngrijorătoare povestea asta în plină zonă de acțiune…

După câteva minute, porniră.

Cerul era acoperit cu nori grei, întrerupți pe alocuri de întinderi de senin. Începu să plouă, o ploaie măruntă, de durată, care transformă în câteva minute pământul crăpat al pistei în noroi. Vântul, care sufla dinspre sud-vest, lipea de trupurile înghețate al soldaților mantalele ude. Coborâră din vehiculele cu şenile ca să le împingă pe cele fără şenile.

Bucuria care îi cuprinsese la ideea de a trece în rezervă se spulberă pe dată; mai mult, fură nevoiți să lase să treacă înaintea lor nişte coloane motorizate care se îndreptau, ca şi ei, spre nordul oraşului, pentru o ofensivă, pesemne.

Stepa căpătase un aer sinistru; la orizont, iarba unduia sub rafalele de ploaie care veneau din cerul lipsit acum de orice strălucire. Trecură pe lângă trei movilițe în care fuseseră înfipte nişte ramuri, în chip de cruce: în partea de sus, erau agățate nişte căşti de oțel. Müller, care se opintea alături de Paul în spatele unui camion Opel-Blitz, arătă spre ele cu mâna murdară de noroi.

— Bieții băieți… Hitler ne promisese pământ… Da, poate peste oasele noastre!

Paul îşi şterse cu brațul transpirația sau apa, nici el nu mai ştia ce, care îi curgea în ochi. Bietul Halls. Acum dormea şi el liniştit… Câteva cuvinte de părere de rău, apoi toată lumea îl uitase; iar dacă el, Paul Kammerer, ar muri, tot la fel ar fi. Săracul Paul, bietul de el, câți ani să fi avut? Optsprezece ani, ce porcărie… Îi vor putrezi oasele la câteva picioare sub pământ, pierdut în stepă, la mii de kilometri de ai lui. Simți că îi vine să plângă. Se opinti furios în spatele camionului.

— Haideți, haideți, băieți, împingeți… Ajungem!

Frank, înfăşurat în manta, cu Mauserul la umăr, trecu pe lângă Paul. Îi zâmbi.

— Merge, puştiule?

— Merge.

În singurătatea lui, Paul era caraghios de sensibil la cel mai mic semn de simpatie. I-ar fi plăcut să devină mai dur, dar avea impresia că, orice ar fi făcut, rămânea sensibil ca o mimoză.

Müller, lângă el, îşi îndreptă spinarea şi întrebă cu o voce plină de uimire:

— Aici e?

Pătrunseseră într-un fel de mahala cu maghernițe, table îndoite, grinzi metalice, maldăre de fiare.

Müller continuă:

— Aici vom fi cazați?

— Aici, Müller, spuse Frank. Nu este castelul Frumoasei din pădurea adormită, dar e mai bine decât să fii măcelărit pe străzile Stalingradului. Ia, uite-l pe Hürwitz.

Locotenentul se cocoțase pe un fel de cufăr metalic, în mijlocul străzii care traversa mahalaua. Ploaia îi şiroia pe cască şi pe manta.

— Am ajuns. Ştiu ce simțiți în momentul acesta, dar cu puțină organizare, vom putea îmbunătăți situația! Fiecare să-şi vadă de treabă şi totul va merge bine! Peste cinci minute se va distribui cafea caldă. Puneți-vă bagajele în stânga; servirea se va face îi partea dreaptă! Executarea!

Sări de pe cufăr, stropindu-se până la genunchi; bombănind, soldații îşi puseră jos ranițele şi-şi scoaseră cănile. În partea cealaltă, bucătarii se agitau pe lângă bucătăriile lor de campanie.

Frank privea scena, râzând în hohote.

— Ce mai groapă de gunoi! Pentru numele lui Dumnezeu, la ce-om fi venit noi aici în fundătura asta!?

Brusc deveni serios:

— Şi pe deasupra mai sunt şi însurat... (Se uită la Paul). Îți vine să râzi, nu-i aşa? Şi de fapt nu greşeşti... Am doi băieți... Ce-o să se întâmple cu ei, dacă eu mor...? Hai, vino, nu trebuie să lăsăm cafeaua să se răcească.

Se apropiară de Willi, care îşi improvizase un adăpost sub o pânză de cort, pe care o întinsese între doi pari.

Acesta le striga:

— Ați face mai bine să vă grăbiți! Altfel n-o să beți cafea, ci apă cu cafea! (Se ridică să le facă loc). Nu am scaune să vă ofer, domnilor, dar în vremurile astea grele…

Paul suflă deasupra cănii şi sorbi din lichidul fierbinte. De dimineață nu mai băuse ceva cald… Se uită la ceas; trecuseră zece ore de atunci… Timpul pe care îl arăta ceasul nu însemna nimic: tot zece ore ar fi indicat şi dacă în timpul ăsta ar fi asistat la o oră de matematică, apoi una de istorie, una de franceză iar apoi ar fi luat dejunul în sala de mese. Timpul nu se vede, el se simte; un dat subiectiv, ar spune profesorul lui de filosofie… Dar, dacă nu era decât un dat subiectiv, ce se întâmpla cu el când mureai, spre exemplu? Poate că se oprea, pur şi simplu. Un prezent etern… Ridică din umeri: toate astea erau poveşti preoțeşti. Apropo de timp, oare când se va duce în permisie la Mulhouse? I se părea că merita o permisie.

Cafeaua îl înviorase. Ce-ar fi să-l întrebe pe Frank? N-ar fi vrut să treacă drept un chiulangiu. Simți cum roşeşte şi întrebă pe un ton fals detaşat:

— Spune-mi, Frank, ce crezi, o să mergem curând în permisie?

Frank se opri din suflat în cafea.

— O permisie! Bietul meu Paul, nu cred că e cazul să contezi pe aşa ceva… Mai întâi pentru că tu nu eşti cu noi de prea mult timp; şi apoi, pentru că divizia noastră este recent constituită. Noi am fost retraşi de pe front de la începutul lui martie; asta înseamnă că timp de… una… două… trei… patru… Patru luni, da, atâta, n-am făcut nimic, în afară de instrucție. Deci… Uite-l pe Erich! Erich!

Auzindu-se strigat, Erich se opri. Frank îi făcea semne, chemându-l în micul său grup; dar el voia să fie puțin singur. De când erau împreună? Nu-l cunoştea pe Frank decât de şase luni; ceilalți erau veterani din divizia de cavalerie, alături

de care luptase mai mult de un an. Ce uimiți fuseseră când venise în escadronul lor ca simplu călăreț! El, un regizor ale cărui filme le văzuse toată lumea în Germania! Ei şi-l imaginau în vreo sinecură a Ministerului Propagandei, sau turnând vreun film în onoarea celui de-al III-lea Reich. Faptul că le cunoscuse pe Lili Dagover şi Marlene Dietrich făcea din Erich o ființă ieşită din comun iar prezența lui acolo părea şi mai puțin explicabilă; unii, de altfel, nu se obişnuiseră cu ea nici acum, şi-i vorbeau în continuare cu dumneavoastră; se bălăceau într-o mitologie demnă de un negru din tribul bantu… Chiar şi Steinitz. Adjutantul tocmai venea spre el.

— Soldat Hoffmann, locotenentul von Hürwitz a cerut să vă vadă.

— Am înțeles, Feldwebel.

Era mai plăcut să-şi bea cafeaua în adăpostul locotenentului; ierarhia nu era aici un simplu cuvânt

După câte-şi amintea, PC-ul lui Klaus se afla la intrarea în… chestia asta în care cantona compania. I se părea că-l văzuse la sosire. Cizmele i se înfundau în noroi şi ploaia continua să cadă. Fu nevoit să-şi pună cana pe un cheson de artilerie gol şi să curețe noroiul cu o scândurică. Doamne, ce loc şi ce hal de cer! De ce s-o fi întors el din California? Toți prietenii lui, Wilhelm Dieterle, Alexandre Korda, Kurt Bernhardt lucrau acolo, fără să mai vorbim de Lubitsch şi Fritz Lang. Putea să găsească multe motive; mama lui, spre exemplu. Din cauza ei s-a întors. Să fim serioşi! Nu cumva ăsta era mai degrabă un pretext pentru a putea alege soluția mai comodă, în condițiile în care, rămânând în California ar fi trebuit să lupte? Sigur, ar fi avut o perioadă de tranziție mai dificilă, dar ar fi sfârşit prin a se impune şi a se acomoda. Dar nu, el a revenit la Berlin; şi măcar dacă ar fi făcut-o pentru a opune rezistență nazismului! Nici vorbă de aşa ceva, ceea ce voia de fapt era să-şi regăsească obiceiurile luxoase. Doar el era invulnerabil, nu-i aşa? Şi acum se afla aici, pierdut în fundul sfintei Rusii, în mizerie. Aşa-i trebuia.

Luă iarăşi cana. Cafeaua avusese timp să se răcească.

Uite, aici era. O prelată mare din plastic, în spatele căreia ardea o lampă.

— E cineva aici?

Apăru ordonanța lui Klaus, cu un felinar în mână.

— De ce? Ah! Herr Hoffmann. Vă rog să intrați…

Erich intră, urmându-l într-un fel de vestibul delimitat în partea de sus, ca şi pe laturi, cu foi de cort; în fața lui o altă prelată din plastic, pe care ordonanța o dădu deoparte.

— Herr Oberleutnant, Herr Hoffmann.

— Intră, Erich, intră! Simte-te în largul tău. Tocmai terminam scrisoarea asta…

Klaus stătea la un mic birou, făcut din două scânduri sprijinite pe nişte capre. Un felinar, lângă el, lumina încăperea: trei metri pe trei, în stânga un pat mic, la dreapta un geamantan şi asta era tot.

— E a doua pe care o scriu. Mai am trei. Cu Halls, am avut cinci morți astăzi; fără să mai socotesc răniții grav. Vrei să serveşti ceva?

— Am cafeaua mea.

— Las-o, s-o fi răcit. Meyer! Pregăteşte-ne nişte cafea!

— Pot să stau pe pat?

— Sigur. Îi dau hârtiile astea lui Meyer şi apoi sunt al tău.

Klaus luă hârtiile, se ridică şi dispăru după prelată.

Nu era rea cămăruța asta. În orice caz, de o mie de ori mai bună decât locul ud şi rece în care-şi va petrece el noaptea… Erich se aşează pe pat, gemând de plăcere. Erau acolo şi nişte cărți. *Hyperion* de Hölderlin, un îndrumar de strategie de Jomini, un tratat de mecanică cuantică… Luă ultimul volum şi-l răsfoi: parcă-ar fi fost scris în chinezeşte, nu pricepea nimic.

Klaus se întoarse în încăpere, urmat de ordonanță.

— Pune tava pe birou, Meyer. Am să servesc eu. Vagmistrul o să treacă diseară, nu uita să-i dai scrisorile. Bună seara.

Klaus se aşează la biroul lui şi luă cafetiera.

— Să-mi spui cât vrei. O bucată de zahăr sau două?

Erich tresări.

— Zahăr? Zahăr adevărat?

Klaus zâmbi:

— Dar ce credeai? Meyer ăsta e o adevărată minune; el mi-a făcut rost şi de patul ăsta. Te interesează mecanica cuantică?

— Nu, nu prea. Ce reprezintă aceşti trei de S?

— O integrală triplă. Acest gen de calcul a fost intuit de greci şi pus la punct de Leibnitz.

— Ajunge cât mi-ai spus… Văd că te interesează şi arta militară…

— Presupun că e o chestiune moştenită… În familia noastră, suntem general-colonel din tată-n fiu. Fraţii mei continuă drumul; am unul la statul-major general şi altul la cel al lui Paulus. În ce mă priveşte… (Zâmbi). Mi-e teamă că drumul ăsta îmi este închis pentru totdeauna.

— Dar nu te-ai gândit niciodată, nici când erai la şcoala de cadeţi, să intri în armată?

— Nu, niciodată… Totdeauna m-am simţit nelalocul meu în mediul ăsta… Prea rigid, prea închis.

— Şi de asta ai făcut fizică?

— Nu… În fine, da, a fost şi acesta unul dintre motive, dar nu cel mai important… Cel mai important a fost uimirea în faţa a ceea ce există… Nu cred că poţi fi un bun cercetător, fără să fi încercat măcar o dată acest sentiment… Îmi amintesc de mirarea mea când am văzut pentru prima oară o buburuză… Trebuie să fi avut vreo cinci sau şase ani… Faptul că putea să existe un animal atât de mititel şi atât de perfect alcătuit mă fascina total… Sunt şi acum tot atât de fascinat, de altfel…

Când vorbea de un lucru care-i plăcea, faţa lui Klaus se transfigura; de obicei era trist, o tristeţe care părea să emane din profunzimile eului său; acum, sub lumina difuză a felinarului, nu mai rămăsese nici urmă din această tristeţe…

— Atunci ar fi trebuit să studiezi mai degrabă biologia.

— Oh, dar nu am avut numai uimirea asta… De ce încălzeşte lumina soarelui? De ce este cerul albastru? Nu mai încetam să-l sâcâi pe tatăl meu cu genul acesta de întrebări…

— Ei, uite că mai învăț şi eu câte ceva în campania asta împotriva ruşilor. De ce este cerul albastru?

— Pentru că aerul nu este un mediu omogen; el este format din molecule de azot şi oxigen care difuzează vibrațiile luminoase. Puterea lor de difuzare este invers proporțională cu lungimea undei radiațiilor la puterea a patra. Cu cât este mai scurtă, cu atât radiația va fi mai mult difuzată şi, cum albastrul are în spectrul vizibil lungimea de undă cea mai scurtă prin violet… Unde rămăsesem? Ah, da, motivele care m-au determinat să studiez fizica mai degrabă decât biologia. Fizica mi se părea că merge mai departe… Legile fundamentale țin de ea… Când eram un puşti naiv, îmi imaginam că ar fi posibil să găsesc o ecuație care să explice buburuza, pe tine, pe mine şi întregul univers… Zadarnic, de vreme ce fizica nu se poate reduce la biologie şi nici biologia nu poate fi redusă la ştiințele fizico-chimice… Când mi-am cumpărat prima carte de fizică, am deschis-o cu aceeaşi emoție pe care trebuie să o fi încercat, în antichitate, cei care erau inițiați în misterele eleusine… Emoția asta mi-a trecut demult… Dar cred că speranța mea de a ajunge la o soluție totală a acționat mult timp în subconştient… Mai vrei puțină cafea?

— Vreau, da.

Ploaia continua să cadă; Erich o auzea răpăind pe prelate. Apa pătrundea pe sub pat. Probabil că soldații nu prea se amuzau sub acoperişurile lor improvizate. Şi când te gândeşti că va trebui să se ducă şi el acolo!

Klaus amesteca încet cu o linguriță în cana lui cu cafea.

— Şi tu, Erich, de ce ai făcut film?

— Pentru că nu aş fi fost în stare să fac altceva. Mă vezi tu inginer sau doctor? Dar ăsta este un răspuns negativ, care nu explică totul. Am fost totdeauna fascinat nu de ceea ce este, ci

de ceea ce ar fi putut fi; posibilitățile neînfăptuite… Tu te duceai des la cinematograf?

— Nu, rar; din aceleaşi motive pentru care nu citeam romane. Când citesc, spre exemplu, din Mallarmé sau din Hölderlin, îmi plac sunetele, culorile, imaginele pe care versurile lor le evocă în mine… Un vers este începutul unui vis. O pagină de roman este şi ea, dar în mai mică măsură. O imagine cinematografică însă nu poate fi astfel, tocmai pentru că acolo vezi tot; şi, chiar dacă ai încerca, nici n-apuci să visezi că imaginea a şi dispărut şi o alta vine să-ți monopolizeze atenția. Deci… Nu vreau să spun că cinematograful este o artă minoră, dimpotrivă…

Pe Erich îl cuprinsese o dulce toropeală. Ar fi vrut să continue conversația, dar nu mai găsea nimic de adăugat.

— Nu vreau să te gonesc, Erich, dar trebuie să mă întâlnesc cu Dietrich peste cinci minute… Ce imbecil sunt! Era să uit să-ți spun de ce te-am chemat. Dietrich ne-a invitat mâine la prânz, la el. Vor fi acolo noul şef al armatei blindate, Dietrich şi Heilbrunn, ordonanța lui. Se pare că sunt nişte gurmanzi rafinați. N-o să ne plictisim.

Năucit, lui Erich nu-i venea să-şi creadă urechilor. Un simplu soldat invitat la masa colonelului şi a generalului corpului său de armată! Era un fapt fără precedent în istoria armatei germane.

— După părerea ta, crezi că ar trebui să-mi pun decorațiile?

Câştigase o Cruce de Fier clasa a II-a la Moscova şi, ca toți cei care fuseseră acolo, medalia campaniei de iarnă; fiind antimilitarist, le ținea de obicei într-un buzunar al tunicii.

Klaus izbucni în râs.

— Cred că da… Ar fi mai bine. Dichiseşte-te, oricum… Ştii ce, o să-i spun lui Meyer să te însoțească. Afară e întuneric beznă şi am interzis orice lumină. Suntem în raza de acțiune a artileriei grele a ruşilor… Meyer! Condu-l pe Herr Hoffman. Hai, noapte bună şi nu uita, dacă nu ne vedem mâine

dimineață, ne întâlnim la Dietrich, la douăsprezece fix. Pe mâine!

Klaus mergea de-a lungul drumului desfundat, cu o lanternă în mână. Ploua; nici o stea pe cer. Văzu strălucind plăcuțele de identitate a doi Feldjandarmi.

— Actele, vă rog. Ah! Iertați-ne, Herr Oberleutnant.

Saluturi, pocnetul cizmelor; nu era rău totuşi să fii ofițer… Drumul urca puțin şi se oprea la nişte ruine; un sat demolat de Stukas-uri; Dietrich îşi stabilise PC-ul acolo, într-un beci; trebuia să-i ceară, cu orice preț, un telefon de campanie; asta îl va scuti să mai alerge noaptea. Ajunsese.

— Bună seara, Heilbrunn. Colonelul este aici?

— Voiam să vă ies în cale cu o umbrelă, dar ați ajuns înaintea mea… Intrați, vă rog…

Dinspre răsărit se auzi un bubuit. Cei doi bărbați ascultară. Era oare furtuna? Auziră trei detunături, una după alta, ca pentru ridicarea cortinei. Heilbrunn făcu o grimasă:

— Am declanşat o ofensivă lângă Orlovka. Se pare că nu merge prea uşor… Atenție, sunt nişte cărbuni pe jos. Herr Oberst! Herr Oberst, locotenentul von Hürwitz!

Ordonanța împinse o uşă aproape ieşită din țâțâni. Intrară într-o încăpere mare formată din mai multe pivnițe alăturate; pereții despărțitori fuseseră distruşi, pe unii se puteau ghici urmele aruncătoarelor de flăcări; şi aici se purtaseră lupte, şi aici moartea fusese atroce. O masă mare, acoperită cu o față de masă de un alb imaculat, era aşezată în lungul încăperii. Dietrich era aşezat la ea, cu o hartă desfăşurată în față.

— Bună ziua, Hürwitz. Heilbrunn, dactilografiază, te rog, acest ordin de acțiune. Şi închide uşa! Deci, locotenente, putem să contăm pe prezența lui Herr Hoffmann mâine, la prânz?

— Sigur, Herr Oberst.

— Cu atât mai bine. Generalul von Speidnitz este un om foarte de treabă, dar cam plictisitor. Cu Erich Hoffmann… (Îşi aprinse o țigară). Ia spune, ai auzit? Harder, şeful de stat

major general a fost concediat de Hitler acum trei zile. Adineauri am aflat. A fost înlocuit cu generalul Zeitzler.

— Şeful de stat major al lui von Rundstedt? L-am cunoscut când îmi făceam stagiile în Reichswehr-ul negru. Dar n-aş putea să spun dacă pierdem ceva prin schimbarea asta.

— În situația actuală, ar fi cam greu. Vino-ncoace şi ajută-mă să desfac harta asta.

Klaus ocoli masa.

— Desfăşoar-o… Aşa. Acum ia prespapierul ăsta şi pune-l pe colț, acolo… Mulțumesc. Hai, Hürwitz, fă-mi o analiză a situației. Aici sunt toate detaliile. Habar n-ai cât de dificil a fost pentru mine, umil colonel al Wehrmacht-ului, să le reunesc. Dacă vrei, poți să-mi pui întrebări.

Klaus apropie un felinar, luminând o hartă care acoperea tot Cotul Donului, de la Voronej la Stalingrad; sute de kilometri pe care ei îi parcurseseră în câteva săptămâni. Dietrich avea dreptate, erau pe ea toate amănuntele. Fascinat, Klaus se aplecă deasupra mesei.

De la Voronej la Rosoci armata a 2-a maghiară străjuia Donul, apoi urma armata a 8-a, italiană, la vest de Weşenkaia… Apoi, la vestul… Nedumerit, Klaus se aplecă mai mult: direcția frontului nu o mai urmă pe cea a fluviului, liniile ruseşti pătrundeau în dispozitivul german sau, mai degrabă, românesc şi lucrul ăsta se agrava la răsărit de Kleţkaia… Dumnezeule, cum de nu fuseseră lichidate cele două capete de pod? Luă un compas, măsură scara şi îl aşeză apoi pe linia frontului: o pătrundere pe o sută şaptezeci de kilometri!

Se auzi întrebându-l pe Dietrich, cu o voce slabă.

— Armata asta a 3-a, românească… cât e de puternică?

— Subechipată. Din toate punctele de vedere… În ce priveşte efectivele, are cam şaptezeci de batalioane.

Şaptezeci de batalioane! Pe un front de o sută şaptezeci de kilometri! Pentru un batalion, acoperirea unui kilometru de front este deja, foarte mult. Înfrigurat, Klaus îşi reluă analiza.

Simțea că mâna dreaptă îi tremură; scoase o batistă din veston şi-şi şterse fruntea. Pe o sută de kilometri de la mijlocul cotului, de la Kleț kaia la nord de Stalingrad, se aflau corpul 11 şi alte trupe germane: mergea... Stalingrad, mergea şi aici, erau chiar prea multe: şapte divizii îngrămădite acolo, ca nişte furnici pe o bucățică de zahăr.

Acum frontul sudic... Încă un capăt de pod la Beketovka şi zeci de kilometri, care trebuiau acoperiți de trupe româneşti din armata a 4-a.

— Presupun că armata a 4-a românească e la fel ca a 3-a, şi ca armatele italiene şi maghiare.

— Presupui corect.

— Mi-aş putea permite să fiu sincer, Herr Oberst?

— Fireşte.

— Situația mi se pare catastrofală. Cele mai bune trupe ale noastre sunt îngrămădite într-un singur punct. Cât priveşte restul... Şi un copil şi-ar da seama că flancurile noastre se pretează la un atac concentric. Dar unde sunt diviziile armatei 1 blindate?

— În Caucaz. Pentru asigurarea legăturii între grupul nostru de armate şi al lor avem o divizie motorizată în stepa calmâcilor. Şi cam atât.

— Şi ce crede şeful de stat major general în legătură cu situația asta?

— Ceea ce crezi şi tu, Hürwitz. Tocmai de asta a şi fost eliberat din funcție. Hitler este convins că ruşii îşi consumă forțele mai repede decât noi şi, prin urmare, nu-şi pot asigura rezerve. E absurd, fireşte; într-o luptă de stradă, cel care atacă îşi asumă toate riscurile şi suportă cele mai multe pierderi. Toată treaba asta ia o turnură neplăcută. De altfel, Paulus mă trimite în misiune la Berlin. Trebuie să îl întâlnesc pe Göring şi să-I cer să facă presiuni asupra lui Hitler, ca să ne trimită întăriri. Dar de unde să le ia? Din Franța? Şi englezii? În Africa, Rommel ar avea şi el nevoie de una sau două divizii în plus. Deci? Cel mai înțelept lucru ar fi să facem ceea ce-mi recomandai azi dimineață: să ne repliem pe Don

sau pe Mius; dar nici nu poate fi vorba de aşa ceva; Hitler vrea ca Stalingradul şi Caucazul să fie în mâinile noastre înainte de sosirea iernii…

— Apropo de iarnă, Herr Oberst, ar trebui să ne gândim de pe acum să ne facem nişte stocuri de cizme din fetru, de mănuşi şi de haine călduroase. Dacă situaţia de la Moscova s-ar repeta, nu sunt sigur că oamenii mei ar mai putea suporta.

— Mi-e teamă că şi cu asta va trebui să ne descurcăm singuri, Hürwitz. Ştii de câte poduri dispunem pe Nipru pentru aprovizionarea nu numai a trupelor din Stalingrad, ci şi al celor din Caucaz? De unul singur. Aşa că, îţi dai seama…

Dietrich ocoli masa şi veni lângă Klaus.

— Această situaţie decurge dintr-o cascadă de greşeli, nici una în parte nefiind mortală, dar suma lor având mari şanse să fie; şi cauza tuturor este Hitler. Uimitor, de altfel: la începutul războiului, el avea dreptate, şi nu generalii. Prima greşeală: bâjbâiala noastră în faţa Voronejului, care ne-a împiedicat să luăm prin surprindere armata rusă. A doua greşeală: fixarea a două obiective divergente: Stalingrad şi Caucaz. A treia greşeală: deturnarea armatei a 4-a blindată către sud. Dar nici acolo, Hürwitz, situaţia nu era încă disperată! Ţii minte, la sfârşitul lui august am avut posibilitatea să încercuim cele două armate ruseşti care apărau acest oraş. Paulus n-a putut sau nu a ştiut să acţioneze la timp! Cei care susţin că un individ nu poate influenţa mersul istoriei mă fac să râd. Paulus este un ofiţer demn de stimă, am servit sub ordinele lui la Berlin, în 1935, dar, în sfârşit, nu este un mare căpitan: dacă în locul lui am fi avut un Guderian sau un Manstein, ei n-ar fi pierdut ocazia şi Stalingradul ar fi fost al nostru. A patra greşeală: aşa cum spuneai şi tu de dimineaţă, nu e recomandată angajarea luptei în oraş. Şi, în sfârşit, a cincea greşeală: subestimarea într-un mod de-a dreptul ridicol a forţelor ruseşti. Şi dacă, după toate astea, reuşim s-o scoatem cu bine la capăt, asta nu va fi din vina lui Hitler. Ştii, Hürwitz, am consultat în după-amiaza asta un anuar al generalilor din Wehrmacht;

printre ei sunt cel puțin zece cărora eu le-aş încredința fără ezitare destinele armatei germane. Zece! Ei bine, n-am fost niciodată atât de prost comandați!

Dietrich tăcu şi începu să străbată încăperea în lung şi în lat. Tunul trăgea deasupra Stalingradului. Klaus observă automat: un tun de 150. Îşi aprinse o țigară. Dietrich continua să se plimbe de colo-colo. Nu-l văzuse niciodată atât de preocupat.

Klaus se uită indiferent la hartă: avea impresia că orice speranță pierise din el, ca tăiată cu cuțitul. Senzația nu era neplăcută... Un fel de anestezie, cu deosebire că rămânea treaz; părea posibil să supraviețuiască mult timp într-o astfel de stare... Dar speranța avea să renască, şi, o dată cu ea, va reveni şi suferința.

Dietrich se întoarse brusc. Arătând spre țigară, Klaus spuse încet:

— Vă rog să mă scuzați, Herr Oberst!

— Nu-i nimic. Ei bine, cred că am pierdut o groază de timp... Mai am de lucru... Pe mâine la prânz, deci. Spune-i lui Heilbrunn să te conducă. Bună seara, Hürwitz!

— Salut Paul, salut Willi!

— Când o să te înfrupți cu caviar, să te gândeşti şi la noi, spuse Willi. Încearcă să ne aduci şi nouă câte ceva, puțină tartă de exemplu.

Erich zâmbi:

— Promit. Am să-i transmit chiar salutări din partea voastră lui Dietrich.

Willi şi Paul stăteau pe jos, în fața unei gamele pline cu supă şi bucăți de carne. Băgau pe rând în ea amărâtele lor de linguri individuale, pe care le trambalau în raniță de-o veşnicie. În ciuda pânzelor de cort, pământul era complet ud. Brr... Şi când te gândeşti că-şi petrecuse noaptea acolo... Un jgheab curgea, picurându-i cu încăpățânare stropi de apă în ureche. Trase prelata şi se uită spre cer; se făcuse frumos. Se

mai vedeau doar câțiva nori spre Stalingrad; numai dacă n-o fi fum…

Erich porni cu grijă pe poteca ce traversa mahalaua; în dreapta lui, mecanicii atelierului diviziei lucrau mânuind ciocanul şi aparatul de sudură; încă de la cinci dimineața începuseră să lucreze. Ce idee genială, să repare tancurile chiar lângă tabără… Ce-ar fi să-i vorbească lui Dietrich despre asta? Asta l-ar reabilita în propriii săi ochi pentru faptul că acceptase să ia masa cu el; dar pe moment fusese atât de surprins! O băltoacă mare se ivi în calea lui. Nu era cazul să-şi murdărească cizmele; se chinuise o jumătate de oră să le lustruiască. O luă la stânga.

Două bătrâne, învelite în nişte pături negre, şi un copil erau adunați în jurul unui tuci atârnat deasupra unui foc. Lemnele ude scoteau un fum înecăcios. La apropierea lui Erich schițară o mişcare de spaimă. Numai Dumnezeu ştia prin ce-or fi trecut. Veşnicii umiliți, veşnicii nedreptățiți… Nu era treaba statului-major general să-i pese de ei; acolo erau hărți, săgeți, steguleţe indicând diviziile şi atâta. Cu cât sânge erau plătite toate astea, cu câte incredibile drame… Pipăi câteva monede prin stofa vestonului; poate le-ar fi de folos. Atunci când dai ceva altcuiva, tot ție îți dai de fapt. „Nu sunt atât se sărac, încât să dau de pomană“, scria Nietzsche… Se apropie şi puse o marcă pe o scândură, lângă ei.

Trecură două tancuri, aruncând în spatele şenilelor jerbe de noroi; monştri de oțel de douăzeci şi patru de tone. Klaus îi spusese cu câteva zile în urmă că nişte ingineri lucrau la un tanc numit Tigrul: acesta urma să cântărească în jur de şaizeci de tone şi să fie prevăzut cu un tun automat de 88 mm. Tot mai puternic, şi mai lipsit de inteligență. Cât de perseverent în rău se dovedea omul! Nu mai era nimic de sperat din partea lui, nimic de aşteptat. Se dojeni: să fii mizantrop înseamnă să nu iubeşti, deci deja începutul Răului.

Dinspre Stalingrad se auzea fără încetare bubuitul tunului. Ridică din umeri şi traversă pista.

— Pot să intru?

— Intră!

Aşezat pe pat, Klaus îşi trăgea cizmele; erau aşa de lustruite, că puteai să-ți faci mustața în ele. Erich îl întrebă râzând:

— Spune-mi, Klaus, cum crezi tu că o să ajungi la Dietrich? Trebuie să fii dus pachet, altfel nu se poate, dacă vrei să ajungi aşa cum ai plecat... Sau vine să ne ia vreo maşină?

— Râzi tu, râzi... Nu, cred că o să trebuiască să mergem pe jos.

— Observă, te rog, nu numai că mi-am pus medaliile, dar le-am şi lustruit; e singura concesie pe care o fac militarismului, de la începutul războiului. Eşti impresionat, sper. Ce meniu avem?

— Dietrich nu mi-a spus. În schimb...

Klaus se posomorâse.

— Oh! La urma urmei... Jură-mi că nu spui nimic! Dacă ai vorbi, n-ai face decât să agravezi lucrurile, fără să aduci o rezolvare. Dietrich şi cu mine am avut o mică discuție ieri seară. Presupun că dacă ştie atâtea e pentru că se întâlneşte cu Göring... Eu am un frate la statul-major al lui Paulus şi nu ştiam nici a zecea parte din toate astea...

— Şi?

— Şi e de rău. Toate diviziile noastre sunt masate pe frontul din Stalingrad, iar pe flancuri aproape nimic. Statul major general nu era de acord cu situația asta; de aceea, şeful său, generalul Halder, a fost înlocuit cu un altul mai supus.

— Ăsta-i un lucru pe care n-am să-l înțeleg niciodată. Dar generalii ce-or fi păzind?

— N-ai decât să-l întrebi pe noul şef al corpului nostru de armata, von Speidnitz. În mod normal, ar fi trebuit să fie general de armată, dar Hitler nu are încredere în el.

Klaus se ridică şi îşi încheie centironul.

— Apropo, am uitat să-ți spun ieri: lui Dietrich i-a ajuns la urechi faptul că ne tutuim... Face o mică anchetă ca să vadă

cine ne-a turnat. Până atunci, în public e mai bine să ne vorbim cu dumneavoastră.

— Dar în fața lui Dietrich putem vorbi? În calitate de vechi Obergruppenführer al SA…

— O, ştii, lui Dietrich îi pasă mai mult de el.

Claxonă o maşină. Meyer strigă de după prelată:

— Maşina colonelului vă aşteaptă, Herr Oberleutnant!

Se uitară uluiți unul la altul.

— Cel puțin face bine lucrurile, spuse Erich. După tine, dragul meu.

Erich intră în urma lui Klaus în marea încăpere care-i servea lui Dietrich drept PC. Lumina cerului intra în valuri prin aerisiri, căzând asupra mesei pe care se aflau cinci tacâmuri.

Un servitor cu mănuşi albe desfăcuse o sticlă aşezată într-o frapieră cu gheață. Erich încercă să ghicească dacă era şampanie sau vin alb. Nu avu timp să-şi răspundă; un pocnet de cizme: Klaus salutase.

— Herr General…

— Herr General, vi-l prezint pe locotenentul von Hürwitz, spuse Dietrich. Unul dintre cei mai buni ofițeri ai mei.

— Trebuie să fie o tradiție de familie. Am avut onoarea să comand o divizie în Polonia, sub comanda tatălui dumneavoastră. Un mare soldat.

Erich îşi ascunse râsul, prefăcându-se că tuşeşte. Generalul von Speidnitz era scund, dar nu pierdea nimic prin asta; cu părul pieptănat îngrijit cu cărare la mijloc, cu monoclul şi mustața lui scurtă era prototipul prusacului.

— Iar acesta este binecunoscutul regizor de film Erich Hoffmann, continuă Dietrich. Ne face onoarea să slujească în armata noastră ca simplu soldat.

Generalul se înclină, cu un zâmbet complice în colțul gurii. Era vizibil faptul că pentru el, a face film era o ocupație care se situa undeva între aceea de gigolo şi cea de dansator monden. Îşi aruncă privirea către medaliile lui Erich.

— Simplu soldat, poate, dar valoros.

Erich se abținu cu greu să nu izbucnească în râs. Prânzul părea promițător.

— Domnule, zise Dietrich, vă rog să luați loc. Am rechiziționat aceste două canapele de piele dintr-un PC al NKVD. Sper că asta nu vă va afecta prea mult. (Îl chemă pe chelner). Werner! Domnilor, ce doriți? Porto, whisky, vodcă?

— Un deget de porto, spuse generalul.

Erich ceru un whisky cu sifon. Klaus şi Speidnitz, aşezați în stânga lui, discutau. Locotenentul părea că nu se simte în largul lui; îi mărturisise, de altfel, când erau în maşina lui Dietrich: „Acest prânz între soldați… Am impresia că trecutul meu îmi sare în ochi… Toate aceste amintiri pe care încerc să le îngrop în mine şi care sunt gata să răbufnească la cea dintâi ocazie…“

Paharul lui Erich conținea mult whisky şi puțin sifon. Se dezobişnuise de alcool (avea oroare de şnaps) şi începea să se simtă puțin amețit. Dietrich se înclină în fața lui.

— O țigară, Herr Hoffmann?

— Da, mulțumesc.

Se aşeză alături de el.

— Sper ca acest dejun să ne dea posibilitatea să ne cunoaştem. Îmi place mult cinematograful, ştiți, şi mai ales filmele dumneavoastră. Cum se numea comedia aceea pe care ați turnat-o, cu Zarah Leander…

— *Ultimul vals*.

— *Ultimul vals*, da. M-am amuzat copios. Felul în care luați în derâdere uniforma, fără a avea aerul că o faceți… Eram cu un general; a părăsit sala înainte de sfârşitul filmului – zâmbi – dar eu nu, țin să precizez… Armata nu e pe gustul mediilor artistice. E cu atât mai curios, dacă te gândeşti că un mare creator ca Erich von Stroheim face ce face să apară în filmele sale în roluri de ofițer, deşi, după unele bârfe, el a fost scutit de serviciul militar… Cel puțin aşa mi-a spus un colonel din divizia a doua blindată austriacă. Domnilor, vă rog să poftiți la masă…

Erich se aşeză în faţa generalului. Klaus stătea în dreapta lui, în faţa lui Heilbrunn. Dietrich, în capul mesei.

— Specialitatea bucătarului meu este supa de roşii. N-am putut rezista ispitei de-a v-o oferi; dar dacă doriţi, o puteţi înlocui cu stridii. Herr General, ce preferaţi, stridii sau supă?

— Stridii aici, în fundul Rusiei? Dragul meu, faceţi minuni. Poate puţină supă.

Ospătarul veni în dreapta generalului, ţinând într-un şervet alb o supieră. Lângă Erich aşezase un buchet de flori; violete. Totul părea aşa de ireal… Şi whisky-ul nu-l ajuta cu nimic. Cel mai mult îl surprindea Dietrich. Şi-l închipuise ca pe un individ grosolan, cam limitat; în rolul de amfitrion se descurca însă foarte bine. Un fost SA… Conversaţia începu prin evocarea trupelor de voluntari din „provinciile baltice“, unde Speidnitz comandase un batalion.

De câte ori vorbea, acesta îşi lua monoclul cu mâna dreaptă şi îl potrivea apăsat în orbită. Erich parcă simţea durerea în locul lui. Oare în ce măsură juca teatru, conştient sau nu, prin acest comportament?

10

— Doriţi puţin chablis?

— Poftim?

Ospătarul se aplecă spre el.

— Numai puţin.

Luă o stridie, îi scoase miezul cu furculiţa; nu-i prea plăceau de fapt, dar gustul lor îi evoca imagini uitate: apa de mare, insulele greceşti şi căsuţele lor albe, inundate de soare…

Dietrich şi Speidnitz descoperiră, râzând, nu numai că fuseseră împreună în garnizoana de la Bordeaux, ci şi că mâncaseră la acelaşi restaurant, „Claponul fraged“.

— … Ei da! spuse generalul potrivindu-şi monoclul. Dar toate astea nu înseamnă mare lucru pe lângă perioada în care am fost comandantul unui regiment la Potsdam!

Rostise Potsdam pe un ton asemănător celui cu care un musulman ar fi rostit Mecca.

— Tatăl meu a comandat circumscripția militară, zise Klaus.

— Exact; din 1934 până în 1938. Dar eu eram deja la Potsdam, înainte să vină el… Să vedem deci, din septembrie 1932 până în decembrie 1933.

— Deci, când Hitler a luat puterea, spuse Erich cu o notă de agresivitate.

De vreme ce un puci militar era justificat…

— Exact. Era cât pe ce să atacăm Berlinul.

— N-ați făcut-o însă.

Pomeții generalului se înroşiră.

— N-aveam de unde să ştim că Hitler o să ajungă până aici; tot ceea ce ştiam atunci era că el promitea să redea Germaniei măreția pierdută. Într-un fel a şi realizat lucrul acesta.

„Da, pe spinarea altora“, îşi spuse Erich.

— Să vedem dacă n-o să ni se spargă nouă în cap chestia asta, spuse Dietrich zâmbind. Totuşi, Herr Hoffman subestimează dificultățile inerente organizării unei lovituri de stat. Eu cred că la aşa ceva mă pricep; chiar în timpul Republicii de la Weimar era destul de dificil, dar într-un regim polițienesc lucrul devine de-a dreptul scabros.

Erich zâmbi.

— Da, Herr Oberst, *chestia asta* ni s-a spart deja în cap. Gândiți-vă numai la zecile de mii de oameni care putrezesc acum în lagărele de concentrare.

Generalul avea un fel foarte personal de a-şi mânca supa. Ridica aproape Ia orizontală cotul, apoi expedia cu o mişcare scurtă lichidul din lingură în esofag. O puse pe masă şi-şi şterse buzele.

— Fără îndoială, fără îndoială, spuse el. Bineînțeles că mi-au parvenit nişte zvonuri referitoare la aceste lagăre. Dar n-o să mă împiedicați să cred că e vorba doar de o propagandă comunistă. Nu, pentru noi, generalii, nu asta este problema:

ea rezidă în faptul că Hitler, prin politica sa aventuristă, era de câteva ori cât pe ce să arunce Germania în haos. Felul în care dirijează el operațiunile militare este de o extravaganță... Dragul meu Dietrich, sper că o să ne mai aduceți câteva divizii de la Berlin.

Ospătarul schimbă farfuriile. Erich puse mâna pe a lui: era caldă. Nu era chiar atât de naiv încât să se mire de ceea ce spunea Speidnitz. În Germania, ca oriunde în altă parte, militarii nu fuseseră niciodată apărători înverşunați ai libertății; dar totuşi... Hâm... Acest antricot la grătar era într-adevăr excelent, carnea se topea în gură.

Dietrich arătă o sticlă:

— Mouton-rothschild 1914. Francezii au avut meritul de a fi cules aceşti struguri. Să le fim recunoscători.

— Presupun că nevestele lor i-au cules, spuse generalul. Mulțumesc.

Erich gustă vinul. Era excelent.

— Ca să revenim la ce discutam apropo de loviturile de stat, reluă Dietrich, ceea ce este mai greu în astfel de situații este de a avea în spate o bază socială solidă; nimeni nu poate face să funcționeze o țară cu baioneta. Amintiți-vă de puciul lui Kapp, în martie 1920, Herr General... Am eşuat, din cauza unei greve generale... Lucrul extraordinar şi, după ştiința mea, fără precedent în istorie, la dictatura nazistă este că poporul german o acceptă, în marea lui majoritate.

— Şi cărui fapt, îi atribuiți dumneavoastră lucrul ăsta? întrebă Erich.

— Mai întâi reuşitelor lui Hitler. Ele sunt indiscutabile. Să-i bați pe anglo-francezi în zece zile, doar cât treci râul Meuse, asta da performanță. Şi acest plan... Să atragi trupele Ior în Belgia (cu brațul drept curbat în arc de cerc, făcu gestul de a trage ceva), apoi să-i desparți în două cu blindatele, asta era înaltă strategie. Acum o ia razna, dar trebuie să recunoaştem că pe atunci... Reducerea şomajului, o monedă stabilă, astea însemnau ceva... Dar lucrul în care naziştii sunt inegalabili şi, după mine, superiori până şi comuniştilor, este modul de

manipulare a maselor. Machiavelli şi Gustav cel Bun, în epoca radioului şi a cinematografului; pentru că şi confraţii dumneavoastră au dat o mână de ajutor, în fine, unii dintre ei, domnule Hoffmann.

— Şi alţii, chiar mai direct, răspunse Erich.

Salută din cap zâmbind, ca să mai atenueze ariditatea răspunsului său. Un fost Obergruppenführer SA!

— Dar atunci, spuse Klaus, când o să... faceţi ceva? Cu cât aşteptăm mai mult, cu atât situaţia se agravează, numărul SS-iştilor creşte şi, o dată cu el, numărul atrocităţilor.

Generalul ridică din umeri.

— Tocmai în această agravare a situaţiei stă şi salvarea noastră. Când poporul german nu va mai putea îndura...

Erich întrebă:

— Da, însă dacă noi vom câştiga acest război ce-o să se întâmple, Herr General?

— Ei bine, asta va aduce cu sine Reich-ul milenar.

— Şi dacă-l vom pierde, comuniştii vor fi la Berlin, adăugă Dietrich. Asta nu ne lasă o marjă prea mare de manevră. Puţin vin, Herr General? Ştiţi câte tancuri şi câte tunuri de asalt vom produce, dacă totul va merge bine, în 1942? Aproape 5000. Cifra asta este derizorie dacă o comparăm cu producţia sovietică. Politica lui Hitler este: tunuri şi unt. Nivelul de viaţă în Germania a rămas, în ciuda războiului, ridicat; mai mult, teatrul de operaţiuni rus este foarte îndepărtat. Mai e până când poporul german să se lehămisească...

— Uitaţi de cei care au rude pe front, spuse Klaus. Şi de bombardamentele RAF.

— Ele sunt foarte rare. Totul poate dura ani de zile. Puţin vin, domnule Hoffmann?

Urmă un moment de tăcere. Werner schimbă tacâmurile. Pesemne că Dietrich avea mare încredere în ospătarul său, de vreme ce se avânta în astfel de afirmaţii. Şi ei, de altfel... Spusese „ani de zile“... Ani în care să se bată prin arşiţă, noroi şi zăpadă. Ce tristeţe... I-ar fi putut petrece realizând

filme… Încă un gând egoist, când milioane de oameni trăiau incredibile tragedii… Da, dar era imposibil să facă total abstracție de sine însuşi, cinematograful era pentru el lucrul cel mai de preț. Heilbrunn, tăcut până atunci, începu să vorbească despre un film pe care îl văzuse la Berlin, în permisie, cu vreo cincisprezece zile în urmă.

Generalul îşi ridică nasul din farfurie:

— Dumneavostră, Herr Hoffmann, ce credeți despre domnişoara Riefenstahl?

— Nu sunt de partea ei. Să-ți prostituezi talentul exaltând ideile naziste, mi se pare prea puțin.

Dietrich zâmbi.

— Domnule Hoffmann, ați văzut, cu siguranță, filmele lui Eisenstein?

Unde voia să ajungă?

— Da.

— V-au plăcut? Ați putea spune că-şi prostituează talentul?

— Nu e acelaşi lucru…

— Haideți, haideți, domnule Hoffmann, ați văzut ca şi mine masacrele săvârşite de NKVD asupra populației acestei țări. Ştiți la fel de bine ca şi mine că ne-au primit ca pe nişte eliberatori. Numai că naziştii au fost prea proşti ca să profite de asta. Şi atunci?

— *Alexandr Nevski* nu exaltă ideile comuniste.

— De acord. Dar *Octombrie* sau *Cuirasatul Potemkin*, turnate amândouă cu mulți ani după Revoluție?

Klaus interveni:

— Probabil că lucrurile nu ajunseseră încă în situația în care se aflau în 1941.

— În 1930, pot să vă asigur că da. NKVD avea în palmaresul său, dacă pot să mă exprim aşa, sute de mii de morți.

— Dacă într-adevăr aşa stau lucrurile, zise Erich, atunci da, Eisenstein şi-a prostituat talentul. Dar poate credea că greutățile pe care le întâmpina țara sa erau trecătoare…

— Şi domnişoara Riefenstahl? Unii intelectuali nazişti susţineau şi ei că persecuţiile evreilor erau trecătoare.

— În cazul ăsta, s-au înşelat. Fondul doctrinei naziste este antisemit.

— Orice naţionalism este astfel.

— Nu până-ntr-atât încât să-i trimiţi în lagăre de concentrare.

— În timp ce ideile lui Marx nici măcar nu sugerau dictatura, cel puţin în acel moment, zise Klaus.

— Aici vă înşelaţi, Hürwitz. Când eram în pampas, am profitat şi am citit „Capitalul“, toate trei volumele. A durat ceva, dar pe atunci aveam timp destul, şi am reuşit: ei bine, pot să vă asigur că şi comunismul sugerează, ca să folosesc acelaşi termen, tirania. El are chiar o formulă pentru a o desemna: dictatura proletariatului. De altfel, nu-ţi trebuie mult timp de gândire ca să-ţi dai seama că nu se poate naţionaliza economia pentru ca a doua zi să o treci din nou în proprietatea particulară dacă nu învingi în alegeri. Marxismul presupune un partid unic, asta este evident, iar cine zice partid unic zice tiranie, ba permanentă pe deasupra; din situaţia asta nu mai poţi ieşi.

Generalul, cu mâna pe monoclu, urmărise schimbul de vorbe cu un aer speriat, puţin scandalizat. Heilbrunn îşi drese glasul.

Erich gândi cu voce tare:

— La urma urmelor, eu nu sunt procuror. Numai ei pot şti, în sufletul şi conştiinţa lor, cum se spune, dacă sunt sau nu vinovaţi.

— Asta vrea să însemne, domnule Hoffmann, că acceptaţi posibilitatea de a fi nazist sau comunist de bună credinţă?

— Până la un anume punct.

— Adică?

— Până la persecuţii, fie ele politice, religioase sau rasiale.

— Sunteţi credincios, domnule Hoffmann?

— Dacă prin asta vă referiţi la credinţa în viaţa de apoi sau în vreun Dumnezeu oarecare, nu.

— Asta înseamnă că faceți din bine şi rău o problemă de sensibilitate, care rămâne la latitudinea fiecăruia. Nu-i aşa?

Erich avea impresia că începe să alunece pe o pantă, fără să se poată agăța de nimic. Răspunse în silă:

— Da. Cam aşa ceva.

— Dar atunci, în numele cui ați vrea să împiedicați SS-iştii să masacreze şi să deporteze oamenii în urma noastră? SS-iştii socotesc, fără îndoială, că ceea ce fac ei e *bine*, altfel n-ar face-o. Foarte puțini oameni fac rău de dragul răului, domnule Hoffmann. Nu vă lăsați înşelat de aparențe, ştiu că nu vă vine să credeți, dar sunt la fel de înspăimântat ca şi dumneavostră de ceea ce am văzut în Rusia. Sensibilitatea mea mă face să consider că e un lucru rău. Dar mă pot baza oare pe ea? În ultimă instanță e o chestiune de ereditate, de influențe; este de ordinul fluctuației absolute.

— Mi-ar fi foarte greu să vă dau o explicație logică, spuse Klaus, dar sunt sigur că această problemă nu se reduce numai la sensibilitate; sunt convins de asta; este, fără îndoială, lucrul în care cred cel mai mult. Cei care iau răul drept bine mă fac să mă gândesc la călătorii rătăciți în deşert. Ar putea să jure că văd o oază înaintea lor; dar e numai un miraj. Această oază există totuşi, dar la zeci de kilometri de acolo, iar ceea ce au ei sub ochi este imaginea ei refractată.

— Asta presupune credința într-o morală transcendentă, adică în Dumnezeu.

— Nu neapărat.

— Ba da, Hü, gândiți-vă puțin. Dacă absolutizați Răul şi Binele înseamnă că ele sunt, cel puțin pentru dumneavoastră, de esență divină.

— Când spuneam că oricine le poate defini, reluă Erich, subînțelegeam: în interiorul anumitor limite. Nu era nevoie să vă referiți la Dumnezeu ca să ajungeți aici: e suficient să vă dați seama că această lume ar deveni un infern, dacă aceste limite nu ar fi respectate.

— Şi cine, domnule Hoffmann, stabileşte aceste limite? NKVD-ul? SS-iştii? Au început deja să facă lucrul ăsta

anulând pur şi simplu drepturile tuturor celor care nu sunt cu ei. Nu, domnule Hoffmann, căutaţi-vă un alt Moise, altfel concepţiile dumneavoastră morale nu vor fi niciodată luate în serios. Cred, Herr General, că discuţiile astea m-au făcut să-mi uit îndatoririle de gazdă; puţin vin?

— Vă mulţumesc. Aceşti tineri pun multe întrebări. În ce mă priveşte, Binele s-a confundat totdeauna cu Datoria faţă de naţiunea germană. În privinţa asta, am avut totdeauna o atitudine clară.

Erich voi să-i răspundă, dar oricum n-ar fi ajutat la nimic. Conversaţia lâncezi puţin. Klaus, Dietrich, Heillbrunn şi von Speidnitz vorbeau despre un nou tip de armă numit Nebelwerfer. Această sculă era în stare să lanseze şase rachete de treizeci şi patru de kilograme în zece secunde. Corespondentul german al Katiuşelor ruseşti.

Nu putu să se abţină:

— N-am putut niciodată să pricep cum poate un om demn de acest nume să-şi consacre viaţa construcţiei de tunuri. Într-un fel, din cauza unora ca ăştia am ajuns noi aici.

Ar mai fi putut adăuga că nu înţelege nici cum un om demn de acest nume poate fi soldat de carieră, dar preferă să se abţină.

Generalul îl ţintui cu privirea.

— Dar cum tinere, aţi prefera ca sovieticii să fie cei care să le construiască în locul nostru? Eu ştiam, din auzite, că tatăl dumneavoastră se bucură de o avere frumoasă. Credeţi că ar fi putut să o păstreze mult timp, dacă n-ar fi existat în Germania o industrie de armament?

Conversaţia ameninţa să alunece pe o pantă supărătoare. Dietrich, care părea să se distreze copios, interveni:

— Domnul Hoffmann, se gândea, fireşte, la o dezarmare generală. Idee generoasă! Dar nu cred că va fi realizată prea repede; să nu uităm că raporturile dintre state sunt bazate pe forţă, ca şi raporturile între indivizi, de altfel. Tinerii sunt în război cu bătrânii, muncitorii sunt împotriva patronilor, bărbaţii împotriva nevestelor…

Colonelul vorbea pe un ton pe care Erich nu ştia dacă trebuia să-l considere serios sau batjocoritor.

— Asta nu înseamnă că se ucid unii pe alții.

— Pentru că deasupra lor se află o autoritate, domnule Hoffmann. Atâta timp cât națiunea va fi ideea colectivă supremă, mă îndoiesc ca ideile dumneavoastră ar putea triumfa. Şi chiar dacă... Războiul este un fenomen de polarizare, care cumulează toată agresivitatea repartizată în diferite domenii; uitați-vă la o țară sub arme... Ura se estompează îi interior ca să prolifereze spre exterior; este vorba de principiul unității sacre. De altfel, „a trăi înseamnă a ucide“, a spus unul dintre marii noştri scriitori [11].

— Ştiți, formule de genul ăsta... Ar fi la fel de posibil să spui cu tot atâta siguranță: „A trăi înseamnă a iubi...“

— Şi apoi, când vezi ce grad de cruzime poate atinge războiul modern... spuse Klaus.

— Era la fel de neplăcut să-ți pierzi o mână în Evul Mediu ca şi în 1942, zise generalul, şi, pe urmă, posibilitățile medicale erau infinit mai puțin dezvoltate.

— Mă referam la puterea de foc, Herr general, şi la efectivele angajate. Marea Armată a lui Napoleon din Rusia număra 450.000 de oameni, noi suntem de zece ori mai mulți. Un soldat de atunci trăgea de două ori pe minut, mitralierele nostre pot lansa, în acelaşi interval de timp, 1.200 de proiectile. Noțiunea de război total este recentă, cu înspăimântătorul său preț uman şi material... Totul este absurd: proverbul Cine *ridică sabia de sabie va pieri* rămâne adevărat, dar...

— Şi cel care nu o ridică? i-o tăie Dietrich.

— Va avea parte de supliciu; nu există cale de mijloc. Conceptul de armată defensivă nu ține, pentru că toată lumea ştie că atacul este cel mai bun mijloc de apărare. Şi uite...

Werner schimbă farfuriile pentru desert: tort de ciocolată. Dietrich îi servi cu țigări. Până la urmă, lui Erich nu-i părea

rău că venise; de mult nu mai participase la o astfel de masă. Ce se va întâmpla cu el în următoarele zece zile? Poate va muri… Generalul nu-şi tăia felia, ci o spinteca. Heilbrunn glumea cu Klaus. În ce-l priveşte pe Dietrich, fuma cu un aer meditativ, scoțând rotocoale aproape perfecte. Avea maxilarul unei brute şi fruntea înaltă a unui intelectual. Un om himeră… Bubuitul tunului făcu să tremure ceştile de cafea. Da, era mulțumit că venise.

Dietrich acordase regimentului motorizat două zile de repaus complet; fără corvezi şi fără instrucție. Soldații profitară ca să încerce să-şi curețe jegul de pe haine şi de pe corp.

Norii, goniți de un vânt de la răsărit, se adunau, negri, la orizont. Soarele încălzea pământul ud. Aşezat pe un bolovan, cu o țigară în gură, Paul deschise o scrisoare de la părinții lui.

Trecuse o zi şi două nopți de când trupa cantonase şi abia în dimineața asta apucase şi el să se spele, într-un hârdău cu apă călduță. Se spălaseră acolo treizeci de soldați înaintea lui şi apa nu mai era prea curată; destul de scârboasă chiar… Totuşi, se simțea mai bine.

Se uită la dată: 12 septembrie; mai mult de două săptămâni… Trase din țigară, amânând plăcerea lecturii. Scrisorile astea, de cele mai multe ori nu cuprindeau decât banalități: „Fii atent…“ „Nu căuta să te remarci…“ Nu zău! Cum să fii prudent când trebuie să te năpusteşti printr-un culoar dărâmat, sub focul mitralierelor ruseşti? Supraviețuirea nu era decât o chestiune de întâmplare. Numai o întâmplare. O probabilitate, ar fi zis locotenentul von Hürwitz… Ar fi vrut să găsească în scrisorile astea mai mult. O rețetă? Poate. Doar taică-su făcuse şi el războiul. Nu mult timp. Fusese reformat ca urmare a unei răni şi ceea ce scria el acolo era la fel de banal ca şi ceea ce îi scria mama lui. Dar ce simțea el văzând un plic cu numele lui numai un naufragiat pe o insulă pustie putea să înțeleagă. Aruncă țigara şi începu să citească.

— Ce mai faci, măi băiete?

Se întoarse. Frank, înfăşurat cu o pătură veche, în picioarele goale, păşea atent printre două bălți.

— E bună o baie. Mă simt ca nou… Hai, fă-mi şi mie puțin loc.

Începu să-şi şteargă picioarele.

— De unde ai primit răvaşul? De la iubita ta? De la părinți?

— De la părinți.

— Atunci nu mai are haz. La mine e invers, mie puştii îmi scriu. I-am scos din Berlin din cauza bombardamentelor. Sunt cu nevastă-mea la o mică fermă, pe care am cumpărat-o cu vreo trei ani în urmă, lângă Hamburg, când Hitler a declarat război Poloniei. Am avut fler… Şi la tine, în Alsacia, cum merge? Acolo nu sunt bombardamente, nu? Pari cam tăcut…

— Prost dispus. Şi pe urmă, ei scriu mereu acelaşi lucru.

— Probabil că nu sunt nişte literați. Nu ştiu să-şi transpună sentimentele în cuvinte. Erich ar putea să-ți explice mai bine decât mine. Împuțitul! Când mă gândesc că a chefuit la colonel, ieri la prânz! E ceva să fii celebru! Eu, cu fotografiile mele… Şi totuşi, mă descurcam destul de bine. Fireşte, nu aveam renumele unui Capa sau al unui Cartier-Bresson… Prea primitiv, fără îndoială. Asta m-a împiedicat să fac film, ca regizor vreau să spun. Şi tu, ce vrei să faci când se va termina războiul ăsta nenorocit?

— Nu ştiu. Înainte voiam să devin ofițer. (Nu rezistă dorinței de a-şi da importanță). Unul dintre strămoşii mei a comandat un atac de cavalerie împotriva lui Napoleon, la Waterloo.

— Şi acum nu mai vrei? (Începu să râdă). Află că te înțeleg.

— Nu, prea mi-e frică să mor. Spre exemplu, când mă gândesc că peste câteva zile va trebui să ne întoarcem…

Observă că Frank îl privea intrigat. Simți că roşeşte:

— Dar ție, Frank, nu ți-e frică de moarte? Cum reuşeşti?

— Să trăiesc sau să mor? Glumeam… Esențialul, cred eu, este să afli ce este mai important pentru tine şi să te agăți bine de asta. În felul ăsta am descoperit eu fotografia, în 1932. Mama mea era englezoaică de origine, de stânga. În anul acela, a fost omorâtă în bătaie de către SA. N-am ieşit o săptămână din laboratorul meu. În ce priveşte moartea, cel mai simplu e să nu te gândeşti la ea.

— Nu, eu n-aş face asta. Vreau să mă gândesc la ea până la capăt. Poate că, dincolo de ea, voi ajunge să aflu ceva…

— Îmi aduc aminte că la liceu aveam un coleg literalmente obsedat de moarte. N-avea somn din cauza asta. Într-o dimineață, s-a apropiat palid de patul meu, şi mi-a spus: „Îți dai seama, să ai într-o zi ochii plini de viermi… Or să colcăie… — Eşti nebun, i-am răspuns. — Nu, tu eşti nebun. Cum poți să-ți faci probleme din cauza notelor de la matematică, ştiind că o să fii într-o zi aşa?“ Într-un fel, avea dreptate… Ştii, am văzut mulți oameni murind, în viața mea. În Etiopia, mai întâi… Sate întregi, femei, copii, prunci, bătrâni carbonizați de aviatorii italieni… Apoi în Spania, masacrarea republicanilor de către fascişti în catedrala din Badajos, cu mitralierele… Ai fi zis că au fost înjunghiați acolo o sută de tauri… Am făcut câteva fotografii care era să mă coste scump. Ei bine, pot să-ți confirm că în fața morții cultura cum se spune, nu ajută la nimic. Credința, da; cunoaşterea însă nu. Aveam un prieten, specialist în budism, printre altele; un erudit. Un cancer i-a mâncat fața; totul se descompunea… Ei bine, n-am văzut niciodată vreun om murind atât de greu. Nu, într-adevăr, în fața morții, dacă nu crezi în Dumnezeu eşti pierdut. Nu poți conta decât pe tine însuți; ca şi în viață, de altfel. Mai dă-mi o țigară.

Fumară un timp fără să vorbească. Paul profită de asta, ca să termine de citit scrisoarea: la Mulhouse nu se mai găsea unt. De asta le ardea lor… Înălță capul. Vântul venea acum dinspre nord şi îndoia în bătaia lui ierburile stepei, care părea să se întindă spre infinit ca marea. Câteva movile, abia vizibile, ici şi colo. Mai departe era Donul. Şi mai departe,

pământul negru al Ucrainei iar dincolo de el… Da, nu putea să conteze decât pe sine însuşi.

Cei doi soldaţi se ridicară; Frank, învelit în pătură, dârdâia.

— Începe să se facă frig, cu vântuleţul ăsta. Cum o să fie oare la iarnă?…

— Crezi că o să ne mai batem şi atunci?

— Nu ştiu. Cred că nimeni nu ştie; dar sper că nu.

— În septembrie anul trecut, situaţia era mai bună ca acum sau nu?

— Tocmai capturasem 600.000 de oameni la Kiev; dar eram încă departe de Moscova. Oricum, nu-ţi bate capul (Se uită la Paul zâmbind). Are cine s-o facă!

Adolescentul lăsă capul în jos. Frank îi dădu un ghiont:

— Hai! Nu mai face mutra asta! O să scăpăm, îţi garantez eu.

Mergeau de-a lungul unui drum desfundat; prin făgaşe era apă stătută, îngălbenită. În dreapta lor se afla atelierul de reparaţii pentru tancuri. Mecanicii, întărindu-şi forţele cu înjurături, schimbau şenila stângă a unui Mark-4. Tanchistul şef, îmbrăcat în negru, părea nerăbdător.

Străduindu-se să nu se gândească la nimic, Paul încerca să calce exact pe urmele lui Frank. Ajunseră la cantonament.

Erich şi Willi erau aşezaţi pe două scaune, cu picioarele într-un lighean cu apă caldă. Deasupra lor era întinsă o prelată. Peter Wagner şi Krüger ungeau chiulasele Mauserelor. În fundul a ceea ce ţinea loc de casă, Chardack şi von Reddinger îşi făceau de lucru pe lângă nişte grinzi.

— Salut, băieţi! spuse Frank.

Se uită la Chardack şi la von Reddinger.

— În locul vostru, nu m-aş omorî atât. Şi cu ele, şi fără ele, dacă vine un 152 peste noi, ne trimite imediat la cer. Tu, Erich, care iei masa cu mai marii acestei lumi, spune-mi cum se face că nu este cantonată compania în construcţii solide?

— Ar trebui să ştii că nu se împiedică ei de astfel de nimicuri. Totul a fost distrus: cu ce să reconstruiască? Multe

păduri mai vezi tu pe-aici?

— Presimt că o să ne distrăm, nu glumă, în iarna asta. Hai, spune-mi despre dineul de ieri. Cum a fost?

— N-a fost rău…, zise Erich cu un aer distrat. Ia uitați-vă ce vine pe drum…

Două maşini, cu fanioane în față, veneau din sens opus una față de cealaltă.

— Or să treacă? N-or să treacă?

— Au loc.

— Uiți de noroi.

— Presimt că tot noi o să picăm prost, zise Willi.

— Ai câştigat!

Cele două maşini se împotmoliseră, aproape față în față; şoferii apăsau pe accelerator până la fund, dar nu înaintau nici cu un deget. Pasagerii, nişte generali, încercară să coboare. Ordonanțele îi însoțeau, sprijinindu-i de cot.

— Foarte drăguț, zise Frank. Ar trebui să-i ia în brațe.

Erich se ridică:

— Eu îmi pun cizmele. Trebuie să mergem acolo, Frank. Altfel, ca să mă exprim mai clar, nu văd bine matricolele noastre. Peter, Chardack, voi nu veniți?

— Împuțiții ăştia! zise Peter. Nu pot să se descurce şi singuri? Nu ştiu decât să ne bage în noroi!

Bălăcindu-se prin băltoace, soldații alergară spre cele două maşini decapotabile. Frank salută ordonanța unuia dintre generali:

— La ordinele dumneavoastră, Herr Oberleutnant!

— Câți sunteți, şase? Câte trei oameni în spatele fiecărei maşini, repede!

— Paul, Peter şi Chardack, luați-o pe asta! Noi, pe cealaltă! Bateți în capotă ca să-i atrageți şoferului atenția când sunteți gata!

Noroiul le ajungea până la jumătatea cizmei. Peter mormăi:

— Căcat! Abia le făcusem de dimineață!

Paul îi arătă un general cu ordonanța sa, în dreapta lor.

— Nu-mi pasă. N-aveau ce să caute aici. Şi hărăbaia asta, ce e? Un Maybach? Da' ştiu c-o duc bine!

— Mai taci din gură, ce dracu! Vrei să se ia de noi?

Erau în spatele maşinii; eşapamentul prost reglat scotea un fum gros. Când Paul se lăsă în jos, o mână îl înşfăcă de umărul stâng şi îl trase înapoi. Se întoarse: ofițerul ordonanței se uita la el. Un tip de vreo treizeci de ani, brunet, cu trăsături aspre şi un tic care îi crispa colțul drept al gurii.

— Soldat, tu eşti cel care discuți ordinele? întrebă el cu o voce mieroasă.

Paul avu impresia că i-a stat inima. Luă poziția de drepți.

— N-nu, Herr Oberleutnant!

Nici dacă ar fi fost gol nu s-ar fi simțit aşa de prost; ofițerul îl ținea încă de umărul stâng.

— Minți! Minți!

ÎI îmbrânci, lovindu-l de spatele maşinii. Un şfichiuit. Paul simți o arsură în obrazul stâng şi gura i se umplu de sânge. Se poticni, sufocat de fum. O a doua lovitură de nuia îl atinse peste ceafă.

Făcându-i-se greață, se prăbuşi vomitând. Ca prin ceață, auzi zgomot de încăierare şi țipete.

— Dar ce naiba se întâmplă aici?

Recunoştea vocea aceea; sprijinindu-se într-un cot, îl văzu pe locotenentul von Hürwitz; era foarte palid.

— Nu ştiu, Herr Oberleutnant, îl auzi pe Peter răspunzând. Noi împingeam la maşina asta, când domnul ofițer s-a apropiat de Paul şi l-a lovit…

— Şi-a permis să-mi comenteze ordinele.

— Nu-i adevărat, Herr Offizier; eu vorbeam, remarcam doar că nu prea vedem des astfel de maşini pe aici.

Peter părea foarte sigur pe el.

— Şi pentru asta v-ați considerat îndreptățit să-mi loviți un om? întrebă Hürwitz cu o voce seacă. Am să raportez celor în drept. Ajutați-l să se ridice! Domnule, vă rog să-mi spuneți numele dumneavoastră…

Paul simțea niște mâini apucându-l; se trezi în picioare, cu brațele pe după umerii lui Peter şi ai lui Chardack. Generalul se apropie de cei doi locotenenți.

— Ei gata, gata, domnilor, doar n-o să vă certați în fața soldaților. (Se uită la Klaus). Dumneavoastră cine sunteți?

— Locotenentul von Hürwitz, compania a 2-a, regimentul 3, Herr General.

— Fiul lui…

— Da, Herr General.

— Îl cunosc bine pe tatăl dumneavoastră, spuse el cu un aer părintesc. Haideți, domnilor, nu e vorba decât de o regretabilă neînțelegere…

— Ei, asta-i acum! murmură Peter.

— Strângeți-vă mâinile şi să isprăvim cu asta!

Ordonanța întinse mâna pe care Hürwitz i-o strânse, după un moment de ezitare. Peter şi Chardack îl aşezară pe Paul pe un bidon din fier ruginit. Acesta scoase o batistă şi-şi şterse sângele care-i curgea pe buze. Mâna îi tremura de frică şi de furie.

Cele două maşini îşi continuară drumul. Locotenentul von Hürwitz supraveghease ostentativ operațiunile de depanare şi se retrăsese imediat după aceea, salutând cu răceală. Micul grup de soldați, arătând ca şi cum ar fi fost tăvălit prin noroi, se îndreptă către Paul.

— Ia să văd, spuse Frank. Ochiul nu este atins. Ți-ai muşcat limba? Duceți-vă să-i aduceți puțin şnaps, o să-i facă bine.

Erich întinse pachetul de țigări întâi spre Paul, apoi spre Frank:

— Sunt ciudați indivizii ăştia; rigizi şi violenți…

— Căcat… zise Peter.

— Nu, totuşi… Dar i-ați văzut pe generali cum se salutau? Ai fi zis că sunt niște păpuşi mecanice. Ieri, la dejun, la Dietrich, era unul tot aşa.

— Nu te-ai prea distrat.

— Dimpotrivă. Tipii sunt ca nişte actori de comedie, care sfârşesc prin a se identifica cu personajele lor… (Oftă). Poate că e mai bine aşa… Oricum ai privi lucrurile, dacă pot să spun aşa, nouă ne rămâne haosul şi disperarea în primul rând… Şi atunci, n-ai de ales decât farsa sau moartea…

— O fi adevărat ce spui tu, zise Peter, dar acolo de unde vin eu acest gen de considerații nu prea au greutate. Ba chiar deloc…

Îl ajutară pe Paul să ajungă la cantonament.

Peter Wagner provenea dintr-un mediu modest. Tatăl său era muncitor calificat şi maică-sa menajeră. În anul 1932, era student la geologie, în Berlin. „Bătrânul“ îi muri. Peter încercă să câştige bani dând lecții particulare, apoi ca paznic de noapte. Dimineața, la cursuri, pica de somn. Abia avea bani de mâncare. Şi cum să munceşti, dacă n-ai dormit şi te chinuie foamea?

A hotărât, împreună cu doi prieteni, să jefuiască o băcănie de lux de pe strada unde locuia; în felul ăsta ar fi putut supraviețui câteva zile… Avură ghinion: în ciuda precauțiilor lor, băcanul se trezi şi îi găsi în beci, cu mâinile pline de conserve şi cu şiruri de cârnați pe după gât. Ca să fugă, îl îmbrânciră; căzu pe scară, rupându-şi gâtul.

Locatarii imobilului, treziți de zgomot, au putut să-i recunoască. Cel care fusese direct răspunzător de moartea băcanului s-a ales cu zece ani, Peter şi celălalt, cu câte cinci.

În timp ce îşi ispăşea pedeapsa, a fost convocat, împreună cu alți deținuți, în curtea închisorii. Directorul, însoțit de un ofițer SS, le-a explicat că, în vederea unei mai bune integrări, vor fi trimişi într-un „lagăr de muncă“. Peter n-avea nici cea mai mică idee despre ce putea fi vorba. Au fost duşi la un comisariat de poliție şi apoi, noaptea, îmbarcați într-un vagon de vite împreună cu mai mulți civili, evrei în cea mai mare parte.

„Călătoria“ a durat treizeci şi şase de ore, fără să poată ieşi, fără mâncare şi fără apă. Erau o sută cincizeci de oameni

într-un vagon în care, „în mod normal“, n-ar fi putut încăpea decât treizeci stând în picioare, îngrămădiți unii peste alții. Din fericire, Peter stătea lângă un grătar de aerisire; dar când au ajuns la gara din B… şi SS-iştii au tras oblonul glisant, câteva zeci muriseră sufocați.

Peter a sărit din vagon; după treizeci şi şase de ore de nemişcare, orice i se părea mai bine decât ce trăise. Venise noaptea şi întunericul nu era străpuns decât de strălucirea orbitoare a lanternelor SS-iştilor.

12

— *Los! Los!* Mişcă-ți curul, jigodie!

SS-istul ridică brațul. Un şuierat. Peter se clătină, simțind că-i frige obrazul. Un câine-lup, cu colții rânjiți, se năpusti spre el. Se feri, aruncându-i în bot valijoara de carton. SS-istul, dezechilibrat, înjură:

— Aşa? O să-ți arăt eu ție, nenorocitule!

Într-o ploaie de lătrături, de insulte şi lovituri, deportații, cu membrele anchilozate, coborau din vagon. Zarva şi înghesuiala l-au salvat pe Peter.

Un Unterscharführer SS urcăm vagon.

— Ah! Porcii! Ce mai pute înăuntru! Pe podea zăceau trupuri nemişcate. Ca să se convingă că sunt morți, îi lovea puternic cu cizma.

— Na, pui de târfă! Ah! Porcii!

Sări din vagon şi trase oblonul, care se închise cu un zgomot surd, ca de piatră de mormânt. Peter avu impresia că sunetul se repercuta în adâncul sufletului său ca o piatră într-un puț. În jurul lor, bestiile de SS-işti trosneau din harapnice, amuzându-se să izoleze câțiva deportați, ca pe urmă să pună câinii pe ei. Unii, care se scăpaseră pe ei în timpul „călătoriei“, îşi atrăgeau insultele soldățimii moarte de băutură.

Cu tot vântul rece al nopții de octombrie, domnea un miros de transpirație, de urină… Niciodată nu trăise Peter într-o asemenea promiscuitate, nici măcar în închisoare,

niciodată nu se simțise atât de singur. Nu singur era cuvântul cel mai potrivit. Ci dezgolit. O râmă zvârcolindu-se pe pământ. Cele treizeci şi şase de ore care trecuseră fuseseră nu atât o călătorie în spațiu, cât în timp. O catastrofă cosmică, ce îl lăsa la fel de dezarmat în fața semenilor săi, ca pe cel dintâi om în fața naturii dezlănțuite…

Peter simți că îl apucă cineva de cot. Tresări. Era un bătrânel care, pentru a-i vorbi, îşi scosese pălăria.

— Scuzați, domnule, nu înțeleg… Ne-au fost promise meleaguri noi… Mi-a confirmat lucrul ăsta un Hauptsturmführer SS.

Vocea îi era tremurată, volubilă.

Peter se uită la bătrân. Purta un costum în carouri, nu prea bine croit, dar acceptabil, în ciuda petelor de praf; o cămaşă albă cu guler tare; descheiată la gât, murdară de jeg şi transpirație – cele treizeci şi şase de ore de călătorie. Un mic burghez, care lucrase probabil în administrație sau în comerț; un personaj care nu i-ar fi stârnit decât dispreț în timpuri obişnuite…

— Şi ce-o să se întâmple cu fata mea… E puțin înapoiată. Numai pe mine mă are.

Ciudat, Peter se simțea îmbărbătat văzând un altul mai neajutorat decât el. Îşi potrivi şapca pe cap, îşi ridică pantalonii (la comisariatul poliției îi dăduseră o sfoară ca să țină loc de centură).

— Hai, bunicule, dă-mi valiza. O să avem de făcut un drum lung.

Coloana se urni, încadrată de SS-işti şi de câinii lor lupi. Paul îl ținea pe bătrânel de braț. Mergeau pe un drum betonat care urca uşor şi cotea spre dreapta. SS-iştii, urlând, se amuzau să-i orbească pe deportați cu lumina violentă a lanternelor. Dacă aceştia se abăteau în afara drumului, se repezeau asupra lor, lovindu-i cu patul puştii şi cu biciul. Alături de ei, un om fu trântit la pământ; două zgomote dezgustătoare, cel al capului lovit de asfalt şi lovitura seacă în ceafă cu patul puştii. Peter vomită numai bilă. Simți brațul

bătrânului tremurând; trase aer în piept, apucă mai bine valizele şi îşi impuse să meargă cu un pas hotărât. În dreapta lui, cineva se prăbuşi gemând.

— *Los! Los!*

Curelele de piele fulgerau pe deasupra capetelor lor, cu părul electrizat de lumina lunii, care…

— *Los! Los!*

…apăruse între doi nori, de un alb ireal, dar rece, ţintuită pe infinitul cerului asemănător unei bucăţi de catifea de un albastru întunecat.

— *Los! Los!*

Lângă ea, două stele îşi aprinseseră luminile de argint.

— *Los! Los!*

Străluciţi, străluciţi, micuţe stele, bucuraţi-vă, sunteţi departe… O bu*sc*uladă. Coloana se opri. SS-iştii, înaintea lor, călcau în picioare un deportat. Peter trecu peste el şi peste valiza cu lucrurile împrăştiate pe asfalt. Străluciţi, străluciţi, micuţe stele, bucuraţi-vă, sunteţi departe de oameni..

— *Los! Los!* La trap toată lumea!

Cu mâna stângă, Peter îl susţinea pe bătrânel; cu dreapta ducea cele două valize care-l loveau peste picioare. Bătrânii cădeau, la capătul puterilor, ca să fie apoi omorâţi de SS-işti.

— *Los! Los!*

Oare de cât timp alergau? Un minut? Cinci? Zece? Peter auzea respiraţia greoaie a bătrânului.

— La pas toată lumea! Formaţi rândurile!

Ajunseseră.

Lagărul de la W. se întindea pe o suprafaţă de peste trei kilometri pătraţi, incluzând şi zona Komandatur-ii şi locuinţele celor din SS. Deportaţii, în număr de 10.000, erau îngrămădiţi într-o îngrăditură de sârmă ghimpată, lungă de patru kilometri, având, la fiecare o sută de metri, foişoare de observaţie în care se aflau SS-işti înarmaţi cu mitraliere. Munca de aici era istovitoare, hrana mai mult decât insuficientă: dimineaţa o bucată de pâine cu surogat de cafea, la prânz o zeamă lungă, seara, doi sau trei cartofi şi nişte

resturi de carne ațoasă, de cal sau de balenă. Regii lagărului erau deținuții de drept comun, numiți „verzii“, din cauza ecusonului pe care îl purtau pe costumele vărgate, de ocnaşi. Ei ocupau posturile cheie: şef de bloc, şef de dormitor, Kapo. Împreună cu SS-iştii, ei îi asupreau fără milă pe deținuți. Ținând cont de antecedentele lui, Peter a fost promovat Kapo într-una dintre grupele cele mai dure, aceea de la cariere; postul ăsta era probabil singurul lui mijloc de a supraviețui; dar pentru asta trebuia să fie fără milă şi corupt; Peter era puțin dotat pentru martirizarea semenilor; „verzii“, în înțelegere cu SS-iştii, l-au urmărit şi l-au pus la muncă la fel ca pe un simplu deținut.

Tovarăşii săi de suferință şi cu el căzură pe mâna unui Oberscharführer pe jumătate nebun, sadic pe deasupra, numit Hack. Sportul lui favorit era să alerge după un evreu, să-l facă să se urce într-un copac şi să strige de acolo: „Sunt un jidan împuțit!“ Îi plăcea de asemenea să-i oblige pe deținuți să se bată între ei cu lopețile. Ca să supraviețuiască, Peter a trebuit să devină lup.

„Sejurul“ lui în lagărul din W. a durat doi ani.

Într-o dimineață, a fost convocat prin difuzor la secția politică. Crezu că i-a sosit ceasul; de obicei, o astfel de convocare însemna moartea. Fusese însă chemat ca să afle că Germania avea nevoie de el. SS-iştii, chițibuşari ca totdeauna, îl puseră să semneze o hârtie în care promitea să nu divulge nimic, apoi îl lăsară să plece.

Nişte polițişti care îl aşteptau la ieşirea din lagăr îl duseră într-o cazarmă de lângă Berlin, mai întâi ca să-şi recapete forțele şi apoi ca să învețe. Disciplina prusacă, după cea a SS-iştilor, i se păru o adevărată binecuvântare.

Acest răgaz nu dură decât câteva luni. A fost repartizat la un batalion disciplinar. Principala lui sarcină era ca, împreună cu civilii ruşi rechiziționați în acest scop, să lucreze la distrugerea câmpurilor de mine. Adeseori nu dispuneau de material suficient şi lucrau cu mâna goală. Şi apuci mina… Să o dezamorsezi… Cea mai mică mişcare greşită putea duce

la o moarte oribilă; sau, mai rău, putea să rămână fără mâini şi fără picioare… El, treacă-meargă, ştia să sufere, numai asta făcuse până atunci, dar o bătrână sau un adolescent abia ieşit din copilărie?

Rămase nouă luni în batalionul disciplinar, apoi fu trimis la divizie, chiar de la formarea ei, în martie 1942.

Luă din nou Mauserul pe care îl curăța în momentul în care cele două maşini decapotabile se împotmoliseră pe drum. Kammerer, cu mâna la obrazul stâng, plângea încet, îmbărbătat de Hoffmann şi Willi. Ce sensibil… Neisprăviții! Un val de ură i se sui la cap. Pe când el trudea ca un sclav, ba chiar mai rău, în lagărul din W., aceşti domni din statul-major general se lăfăiau în birourile lor discutând probleme de strategie. Erau singurii oameni care puteau dispune de tancuri şi nu schițaseră nici un gest. Neisprăviții!

Instrucția începu din nou, sub comanda lui Steinitz: Grupă, înainte! La pământ!… Târâş!… Drepți!… Salt înainte!… Desfăşurați în lanț de trăgători!… Începură şi corvezile: lucrări de terasament, detaşamente trimise la Pitomnik sau la Kalaci, ca să escorteze transporturi de arme şi muniții. La sfârşitul zilei, soldații erau la fel de obosiți ca şi dacă ar fi luptat. De altfel, era imposibil să uite de război: dinspre est se auzea, zi şi noapte, vuietul luptei care punea față în față diviziile lui Paulus şi armata a 62-a a lui Tciuicov. Zi şi noapte, maşini blindate, tancuri, tunuri de asalt defilau pe drum. Stalingradul arăta ca o tumoare monstruoasă care absorbea oameni şi materiale, ca să le scuipe apoi, zdrobite, în stepă. Într-o dimineață, regimentul trebui să părăsească şi el cantonamentul. Soldații plecară cu inima strânsă din tabăra care îi găzduise câteva zile; două cuvinte zburau din gură în gură, repetate întruna, desemnând următorul obiectiv: uzina Octombrie roşu.

Proaspăt numitul general Walter von Dietrich privea din vârful dealului cum defilează vehiculele acestor regimente

blindate şi motorizate. Cele trei batalioane de tancuri dispuneau fiecare de câte şaizeci şi trei de Mark-4 şi Mark-3, companiile fuseseră completate cu oameni şi mai ales, în sfârşit, statul major al armatei îi încredinţase comanda bateriilor de aruncătoare de rachete Nebelwerfer.

Scoase o ţigară din buzunarul vestonului, îi rupse capătul şi o aprinse. Era ceva ameţitor să comanzi atâţia oameni, înzestraţi cu asemenea putere de distrugere. Semăna cu senzaţia pe care o trăia atunci când, în zori de zi, zbura cu Fokker-ul său spre liniile franceze, poate era chiar mai plăcută... Evident, luptele purtate în Stalingrad nu aveau farmecul celor duse de el în vara asta, în stepă, când coloanele lui motorizate ridicau nori de praf vizibili de la kilometri distanţă; dar acum el comanda divizia, iar uzina Octombrie Roşu era un obectiv de primă mărime... Cu puţin noroc, va fi avansat general-locotenent înainte de sfârşitul anului. Nu era la îndemâna oricui să ajungă general-locotenent la patruzeci şi şase de ani. Îşi privi reverele roşii ale mantalei. Măcar cu atât să se aleagă din Germania.

Îşi pregătise cu grijă călătoria la Berlin. Timp de mai multe zile, cutreierase stepa, ducându-se mai ales în locurile pe care le ocupau sau urmau să le ocupe diviziile româneşti şi italiene; discutase cu Paulus, comandantul armatei a 6-a, şi cu generalul Schmidt, şeful său de stat-major. Concluzia la care ajunsese era dezastruoasă: în orice caz, trupele aliate nu vor fi capabile să reziste la un asalt al ruşilor; şi totuşi Paulas nu părea să fie îngrijorat; el se neliniştea mai mult văzând că efectivele lui se topeau ca ceara în rugul din Stalingrad. Atunci când Dietrich i-a spus că flancurile armatei a 6-a erau descoperite, Paulus a dat din cap: „Da, fără îndoială. Dar mai urgent este să ni se trimită întăriri aici, în Stalingrad. Încercaţi să-l convingeţi pe Göring să acţioneze în sensul ăsta. Ştiu eu, Dietrich, că o să îndepliniţi misiunea asta, în interesul dumneavoastră.“ Asta fusese tot.

Două zile mai târziu, era la Berlin. Ştiind că lui Göring îi plăcea să treacă drept o persoană pricepută în ale

gastronomiei, l-a invitat la masă la restaurantul Horcher, între bărbați.

Fostul lui şef de escadrilă se îngrăşase foarte mult, dar Dietrich ştia că nu trebuie să se lase înşelat de aspectul lui: sub aparențele unui „grăsan de treabă“ se ascundea un om de temut, în stare de orice ca să-şi atingă scopul. După ce-l ospătase, Dietrich îi spusese despre ce era vorba: era trimis de generalul Paulus, care dorea întăriri suplimentare. Situația era critică. Ar putea oare Reichmarschall-ul să facă presiuni asupra lui Hitler? Göring ascultă argumentele lui Dietrich cu un pahar de rachiu de prune în mână, trăgând dintr-o țigară. Avea un aer plictisit şi încercă să se eschiveze. Führerul credea că era posibilă o debarcare a aliaților la Pas-de-Calais; nu era disponibilă nici o rezervă etc. Dietrich cită fraza lui Frederic al II-lea: „Cine vrea să apere totul nu apără nimic!” şi îl convinse că divizia a 7-a blindată, spre exemplu, ar fi mai necesară în spatele armatei a 3-a române, pe Don, decât în Franța, aşteptând o problematică debarcare a englezilor care, de altfel, aveau destule treburi mai importante în Africa şi Extremul Orient… Grasul Reichmarschall, sugrumat în uniforma lui de un alb imaculat, plină de decorații, părea din ce în ce mai contrariat. Dietrich o luă pe ocolite şi încercă să-i stârnească vanitatea; zadarnic. Göring nu mai isprăvea să ofteze şi, de nervi, şi-a împrăştiat scrum pe pantaloni. În final, a recunoscut pe un ton jumătate jenat, jumătate furios: „Ascultați, domnule Dietrich, dumneavoastră aveți fără îndoială dreptate, dar eu mor de frică numai la gândul de a-i vorbi Führerului despre asta… Însă dacă doriți să-l întâlniți… De ieri, el se află la Rastenburg…“

A doua zi, Dietrich luase avionul spre Prusia Răsăriteană. În timp ce trecea prin barajele SS care păzeau lăcaşul lui Hitler, luă două hotărâri: 1. Să nu se lase intimidat; 2. Să nu-şi piardă calmul. După verificări amănunțite, a fost condus în cele din urmă, într-un fel de casă joasă, ascunsă între brazi, care semăna mai mult a cabană decât a GQG: aici îl aşteptau

şeful OKW, Keitel, un imbecil cu pretenții, şi noul şef de stat-major general, Zeitzler, bondoc, gras, mustăcios şi chel.

Nu-l mai văzuse pe Hitler de nouă ani, de când îi prezentase acestuia demisia sa din funcția de Obergruppenführer SA, în 1933. Îl găsea îmbătrânit; dictatorul făcuse guşă şi i se păru că mâna stângă îi tremura uşor; hotărât lucru, exercițiul puterii nu le pria demnitarilor nazişti...

Dietrich nu simțise niciodată prea multă stimă pentru el. Totdeauna îi făcuse impresia unui exaltat, care încerca să compensese un dezechilibru psihologic printr-o mistică voluntaristă. Unii îi găseau un farmec inexplicabil, aproape magnetic. Lui Dietrich i se părea inexplicabil faptul că îi găseau farmec; cu fizicul lui de funcționar mărunt.. Singurele calități pe care i le recunoştea erau cele de şef militar, cel puțin la început, şi pe cele de demagog; să convingi optzeci de milioane de oameni că e lună în plină zi nu era la îndemâna oricui.

O masă mare de stejar aşezată în lungul cabanei era acoperită cu hărți de stat-major. După ce-l salută destul de rece, Hitler se aşeză la masă, pe un scaun adus de Keitel. Un

general făcând pe sluga! Ce-ar fi zis Seeckt de una ca asta?

Hitler se întoarse spre el, sprijinindu-şi bărbia cu mâna stângă:

— Despre ce e vorba, domnule Dietrich? Reichmarschall-ul Göring mi-a telefonat să-mi spună că aveți o comunicare importantă.

Misiunea lui Dietrich fusese apreciată drept confidențială. O cursă deja...

— Aşa a considerat-o Reichmarschall-ul, mein Führer. Mă aflam în permisie la Berlin şi, în timpul unui dineu între vechi tovarăşi de arme...

— Sigur… Sigur… Dar dacă Reichmarschall-ul a apreciat-o astfel, cu siguranță că are dreptate. Nici dumneavoastră, domnule von Dietrich, nu aveți reputația unui om care vorbeşte ca să se afle în treabă! (Tonul lui Hitler era glacial. Brusc se făcu numai miere şi continuă să vorbească zâmbind generos). Hai, colonele, spuneți-mi ce aveți pe suflet!

— Generalul Paulus este foarte îngrijorat, mein Führer. Diviziile lui se epuizează în Stalingrad…

— Bineînțeles, i-o tăie Hitler, bineînțeles, dar nu se poate face omletă fără să spargi ouăle, domnule Dietrich! De altfel, i-am trimis întăriri lui Paulus şi o să-i mai trimitem!

— Adică, mein Führer?

— Păi… trupe de elită. Pionieri de asalt. Câți, Keitel?

— Cinci batalioane, mein Führer.

Cinci batalioane! Puteau fi nimicite în câteva zile.

— Aceşti pionieri de asalt ne sunt foarte utili, mein Führer, dar mă îndoiesc că este suficient. V-am adus o situație a pierderilor noastre între 14 şi 27 septembrie, întocmită de statul-major al lui Paulus. Vedeți şi dumneavoastră…

Hitler îşi puse ochelarii pe nas şi luă o lupă. Nervos, începu să citească.

— Cifrele astea sunt exacte, general Zeitzler?

Şeful statului-major se aplecă şi se uită peste umărul lui Hitler.

— Absolut, mein Führer. De altfel, am primit de alaltăieri originalul acestui document.

Dietrich nu mai auzea în încăpere decât foşnetul foilor de hârtie. Afară se lăsa întunericul.

— Şi aici, Keitel, ce scrie?

— 635 de morți, 1365 de răniți, 108 dispăruți, mein Führer.

— Efectivul a trei batalioane, adăugă Dietrich. O companie dacă mai numără atâția oameni cât două grupe normale. Tancurile lipsesc şi, de altfel, sunt şi prost folosite. Artileria este insuficientă. Armata a 6-a este la capătul puterilor, mein Führer.

Hitler se ridică brusc, nervos. Scaunul căzu.

— Dar nu mai încetați o dată? Eu am căderea să hotărăsc dacă armata a 6-a este la capătul puterilor sau nu. (Se aplecă şi lovi în masă cu pumnii amândoi, făcând să alunece hărțile). Când vă spun că sunt în mâna mea! Rusul e mort! Noi pierdem oameni, recunosc şi vă rog să mă credeți că sângele german îmi e la fel de prețios ca şi dumneavoastră. Dar ruşii pierd şi mai mult decât noi! (Vocea lui, la început aspră, deveni acum isterică). Keitel! Dați-mi cifrele. Nu, aici! Ascultați, domnule Dietrich! (Agită o hârtie). Chiar ieri, o brigadă de infanterie sovietică a fost încercuită şi nimicită. O brigadă! (Se apropie de Dietrich şi scuipă, cu ochii ieşiți din orbite). Îi țin de gât, v-am spus-o şi v-o repet! Am să fac cu ruşii ce ar fi făcut Falkenhayn cu francezii la Verdun, dacă ar fi avut îndrăzneala să meargă până la capăt! Eu am să merg!

Hitler rămase nemişcat, cu pumnii strânşi la piept, privind în gol. Apoi începu să străbată încăperea în lung şi-n lat, agitându-şi brațele, vociferând împotriva generalilor, care-şi făceau de cap. Dietrich încercă de mai multe ori să-l întrerupă dar dictatorul, cufundat în logoreea lui, nici nu-l auzea; ridică tonul.

— Dacă-mi permiteți, mein Führer. Mai este încă o problemă nerezolvată, aceea a aliaților. (Stupefiat, Hitler se oprise). Fără să mai vorbim de capacitatea lor ofensivă, puterea lor defensivă este aproape egală cu zero. Trebuie făcut ceva, mein Führer.

Zeitzler crezu potrivit să intervină, după ce-i aruncă lui Dietrich o privire.

— Spre exemplu, mein Führer, dispunând câte un regiment german tot la cincisprezece kilometri, de la Voronej la Kleț kaia.

— Dacă nu, reluă Dietrich, ar fi preferabil să se retragă din Stalingrad, pentru ca, să spunem,… să mențină o linie de iarnă pe Don. La primăvara am putea lua în considerare un alt atac.

Cunoscând repulsia patologică a lui Hitler față de orice propunere de repliere, se aştepta la o explozie de furie. Dar acesta se stăpâni şi reluă cu o voce ştearsă:

— Domnilor, nu, nu şi iar nu! Vă spun şi vă repet, acolo unde pune piciorul, soldatul german nu mai dă înapoi! De altfel, generalii mei habar n-au nici de diplomația, nici de economia războiului!

Părea epuizat şi se îndreptă spre scaunul pe care îl ridicase Keitel. Se prăbuşi pe el.

— Ce v-ar trebui vouă, tuturor, ar fi o injecție zdravănă cu național-socialism. Acum lăsați-mă, discuțiile astea mă obosesc peste măsură. Să mi se aducă ceaiul. Domnule von Dietrich, dumneavoastră rămâneți cu mine. Pe mâine, domnilor.

Nici măcar nu se ridică să-i salute pe generali; să-l trateze în felul ăsta pe generalul Zeitzler, succesorul lui Moltke, al lui Schlieffen, al lui Hindenburg... Lui Dietrich îi fu ruşine pentru Hitler.

Se aşeză în fața acestuia. Doi Stabsführer SS, cu pistoalele mitralieră în cruciş, dădură buzna înăuntru şi se aşezară lângă dictator. Linge, valetul său, debarasă masa şi puse un platou pe care se afla un serviciu de ceai şi o farfurioară cu specialități de patiserie. Blondi, cățeaua alsaciană, se duse la Hitler dând din coadă.

— Ce câine bun am eu, ce câine bun, vino-ncoace!

Îi mângâie capul, rupse un millefeuille cu ciocolată şi îi aruncă o bucățică. Cu un semn, îi concedie pe SS-işti.

— Nu că vă acord mai multă încredere decât altora, domnule von Dietrich, dar ştiu că n-o să fiți atât de țicnit încât să vă riscați viața într-o acțiune disperată. V-am ghicit de mult, domnule Dietrich, ştiu că nu mă iubiți, dar puțin îmi pasă! Eu nu cer să fiu iubit, ci să fiu slujit! Vă aduceți aminte de discuția pe care am avut-o la Obersalzberg, în 1932? Dacă ați fi vrut, ați fi putut lua locul tizului dumneavoastră, Sepp Dietrich. Nici un general SS-ist nu e la înălțimea dumneavoastră! Ați fi acum Oberstgruppenführer şi ați

comanda armatele SS. Dacă v-ați fi supus ordinelor mele, ați fi fost liber să faceți ce vă trece prin cap, adică să vă faceți jocul, domnule Dietrich! Am nevoie de oameni ca dumneavoastră, nu de boşorogii ăştia de generali idioți! (Vocea răguşită căpăta un ton strident la cuvântul „idiot“). Ce părere aveți?

Dietrich se abținu să spună că, pentru el, a-şi face jocul presupunea tocmai să nu se poarte ca o slugă. Răspunse cu totul altceva:

— Tatăl meu, care trăieşte încă, nu m-ar vedea bine în fruntea unei armate. De asta am şi părăsit SA-ul. Şi pe urmă, eu am vechi prieteni în armată…

— Nu-mi închipuiam că sunteți genul care se supune prejudecăților burgheze, domnule Dietrich.

— E mai puțin o problemă de prejudecată, mein Führer, cât de bani. 1250 de hectare de pământ bun nu sunt de neglijat.

Ca să-şi scoată un rest de millefeuille dintre dinți, Hitler îşi vârî un deget între obraz şi gingie. Ca să nu-şi trădeze scârba, Dietrich se uită în jos; Blondi veni la el; îi dădu o bucată de millefeuille.

— Ah! Să nu credeți că mă refer la dumneavoastră, domnule von Dietrich, dar va trebui să se termine o dată cu morga acestor generali şi proprietari de terenuri! Nu e loc pentru ei în cel de-al treilea Reich! Pentru oameni ca dumneavoastră însă, da! Vorbiți spaniola, nu?

— Curent, mein Führer.

— O să trebuiască într-o zi să vă trimit acolo, în Mexic. (Îi aruncă o bucățică de prăjitură lui Blondi). În țările astea sunt multe de făcut şi au şi petrol… Fără petrol nu poți duce războaie… Mai luați ceai, domnule Dietrich… Da, trebuie să ne instalăm acolo… Ar fi trebuit s-o fac înainte de război… Intrăm în cârdăşie cu oricine, dacă ne convine… Îi vom corupe şi vom izgoni cu ajutorul lor clica de la putere… Pe urmă vom putea face orice dorim… (Luă o batistă şi-şi suflă nasul). Am căpătat o răceală acolo, în Ucraina. E ticsită de

microbi… Colcăie peste tot. De altfel, în tranşee, lucrul de care mă temeam nu erau obuzele, ci paraziții. Nu se acordă niciodată destulă atenție…

Cu un gest mecanic, Hitler bău o gură de ceai. Dietrich avu impresia că aude zgomotul dinților lovind porțelanul. Se uită atent la fața lividă a dictatorului, brăzdată de o şuviță de păr negru. Uneori avea impresia că vede un om ascuns sub o mască; aproape că se aştepta să şi-o scoată, într-un hohot de râs.

— Apropo de petrol, mein Führer… Nu credeți că ar fi bine să trecem în defensivă în sectorul Stalingradului? Am putea atunci să retragem corpul 14 de blindate şi să-l păstrăm ca rezervă mobilă, în spatele Donului. Sau să-l dirijăm către puțurile din Caucaz.

Hitler lăsă brusc ceaşca din mână.

— Îmi dau seama unde țintiți, domnule Dietrich! Nu vă pasă nici de puțurile din Caucaz nici de rest… Ceea ce doriți de fapt este ca armata a 14-a să treacă sub comanda dumneavoastră! (Schimbă brusc tonul şi zâmbi; vocea lui avea acum inflexiuni îmbietoare). Uite, am să vă arăt că pot fi foarte înțelegător… Începând de astăzi vă numesc general-maior! Veți asigura comanda diviziei dumneavoastră. Generalul von Roth este un om destoinic, dar la şaizeci şi şapte de ani are dreptul la o binemeritată pensionare. Ei, ce ziceți? Misiunea dumneavoastră va fi să-i smulgeți lui Stalin unul dintre ultimii dinți: uzina Octombrie Roşu! (Duse la gură o bucată de ecler cu ciocolată şi apoi îşi şterse buzele). Ei, ce spuneți, domnule Dietrich?

Hotărât, individul se credea Moş Crăciun; iar acest fel de complicitate tulbure…

— Vă sunt extrem de recunoscător, mein Führer. Totuşi… Nu credeți că ar fi bine să întărim flancurile armatei a 6-a? Una sau două divizii blindate ar fi de ajuns…

Hitler făcu un gest nervos de negare.

— Ah! Dar mai lăsați-o încolo! Ştiu din sursă sigură că sovieticii nu mai au rezerve. Ei îşi epuizează forțele mult mai

repede decât noi. De altfel, dacă vor riposta, asta nu se va întâmpla pe Don, ci lângă Moscova… (Repetă visător). Moscova… Numai Dumnezeu ştie cât l-am admirat eu pe Stalin ăsta… L-am admirat, l-am iubit ca pe un frate mai mare. Ştiu totul despre el… Şi felul în care a pus el mâna pe putere, făcându-i să creadă că pentru ei o face. Prostia mulțimii e fără margini, domnule von Dietrich, absolut fără margini! (Privirea lui pierdută se opri din nou asupra lui Dietrich). Dar nu vreau să las impresia că vă nesocotesc părerea. Uite, voi disponibiliza o divizie, a 305-a, şi i-o expediez lui Paulus. În felul ăsta nu o să vă întoarceți cu mâinile goale.

Bătu cu vârful furculiței în ceainic. Pe dată, cei doi Stabsführer SS şi Linge pătrunseră în încăpere cu iuțeala unui cuc ieşind dintr-un orologiu. Hitler aşteptă ca valetul să ajungă în spatele lui şi se ridică.

— Ei bine, Herr General, am fost încântat de această întâlnire. Vă întoarceți Ia Stalingrad?

— Nu, mein Führer. Mai întâi am să dau un mic ocol prin Berlin.

— Aveți dreptate. În Rusia este un climat aşa de nesănătos! Mâine mă întorc la Vinița. Dar, când o să se termine războiul, o să mă duc să mă odihnesc la Florența. Nu mă simt eu însumi decât în lumea artelor…

La fraza asta, pronunțată cu o emfază pedantă, Dietrich fu pe punctul de-a izbucni în râs.

— Sunt anumite emoții, mein Führer, pe care numai ea ni le poate da…

— Văd că mă înțelegeți, domnule von Dietrich; şi amintiți-vă de discuția noastră. Dacă mergeți alături de mine, nu există înălțimi pe care să nu le puteți atinge!

Dietrich părăsi Rastenburg-ul chiar în aceeaşi seară.

Ateriză la Berlin, iar a doua zi ajunse cu maşina la Cologne. Acolo îşi aveau reşedința viitorul său socru, Gauleiter local, şi logodnica sa, Elsa, o blondă drăguță, dar cam prostuță, de la care nu aştepta decât un singur lucru: să-l lase să facă ce vrea. Pentru el, această căsătorie nu era o poveste de dragoste, ci un contract de asistență reciprocă; în jungla nazistă nu era de disprețuit nici un sprijin. De altfel, el îşi luase, încă de la întoarcerea din Argentina, măsura de a întocmi dosare principalilor demnitari nazişti. Aflase, spre exemplu, că Himmler avusese un rol mai mult decât dubios în asasinarea unei prostituate cu care trăise şi că Hitler se eschivase de la exigențele serviciului militar în Austro-Ungaria. Göring fusese morfinoman, iar Dietrich îşi procurase copii ale unor certificate care dovedeau că stătuse mai mult timp într-o clinică specializată în tratamentul bolilor mentale; Reinhard Heydrich, fostul şef al SD, asasinat în mai 1942 în Cehoslovacia, avea o bunică evreică, lucru care, pentru un SS, nu era lipsit de picanterie, şi, pe deasupra, mai era şi un periculos obsedat sexual. Documentele pe care Dietrich putuse să le adune despre acest nebun respingător îi

salvaseră probabil viața, la începutul lui 1933; pe jumătate din generozitate, pe jumătate din interes (vântul putea să-şi schimbe direcția), cruțase câțiva şefi comunişti. Aflând, Heydrich încercase să-l şantajeze. Drept răspuns, Dietrich îi trimisese o fotografie compromițătoare. Rămăseseră de atunci într-o stare de pace armată, până la asasinarea ucigaşului, în mai 1942. De atunci... În ce mâini căzuseră oare hârtiile lui Heydrich? În mâinile lui Himmler? Sau în ale lui Kaltenbrunner? Se putea folosi de ei... Erau prea laşi, ar fi dat înapoi în fața unui scandal...

Ajuns la Cologne, rămase uimit de amploarea bombardamentelor RAF. Hotărât lucru, totul mergea din rău în mai rău. Socrul lui, de obicei un om vesel, petrecăreț, părea îngrijorat. Cât despre Elsa, stilul ei de conversație nu făcuse nici un progres. Seara se scurse într-o plictiseală copleşitoare; dacă asta era viața conjugală, Dietrich nu putea decât să constate că n-avea stofă de om căsătorit. Pretextând că are o problemă urgentă, plecă la Berlin.

Acolo se întâlni cu Marlene von Bomberg, pe care o cunoscuse într-o altă permisie. Dobitocul de bărbată-su, înalt funcționar la Ministerul de Interne, fiind plecat, ei se simțiseră foarte bine, lucru care-l făcu să regrete timpurile de altădată, când ofițerii aveau dreptul să-şi ia şi nevestele cu ei la război. În mai 1940, chiar înaintea invadării Franței, acreditase o ziaristă pe lângă statul-major, dar înaintarea fusese atât de rapidă încât ea nu a mai reuşit să-l întâlnească.

Se duseseră să vadă o piesă de Gerhardt Hauptmann, unul dintre puținii autori de teatru aproape corecți, tolerați de nazişti. Berlinul era cufundat în întuneric; ora stingerii.

— Unde este apartamentul tău?

— Stai puțin... Fără lumină... A doua la dreapta.

Dietrich dădu înapoi. Aleea care traversa dintr-o parte în alta cartierul rezidențial din Dalhem era pustie. Îşi parcă Mercedesul în fața unui imobil cu trei etaje; în spatele perdelelor trase se ghiceau lumini. Ea o luă înainte pe

cărăruia pavată care traversa o peluză. Scotoci puțin în geantă, scoase o legătură de chei, apoi împinse uşa de sticlă. El ghici prin întuneric primele trepte ale unei scări. Urcară cu atenție până la etajul al treilea, unde ea o luă spre dreapta. Un zgomot de broască... Aprinse lumina.

— Uite garsoniera mea... Cum se zice, pentru o femeie?...

— Nu ştiu... Gineceu, probabil...

Nu era rău apartamentul pe care îl închiriase, fără ştirea bărbatului ei. Un covor gros acoperea podeaua din dale albe şi negre. Aranjamentul semăna cu Marlene: bogat, câteva idei bune, dar şi nişte incredibile greşeli de gust, ca de exemplu pielea asta de panteră de pe canapea... Se aşează şi îşi aruncă şapca pe o măsuță încrustată.

— Ce serveşti?... Şampanie? Whisky? Vodka?

— Un whisky cu sifon. De mult te-ai instalat aici?

— Cam de vreo lună...

Îi întinse un pahar plin cu whisky:

— Poftim, aşteaptă-mă cinci minute. Mă duc să mă dezbrac... O să-ți arăt ceva care o să te facă să râzi.

Se agită puțin prin camera de alături. Când Dietrich întoarse capul, ea stătea rezemată de tocul uşii, într-o rochie de interior din satin gri-argintiu. Într-o mână ținea un pahar din care sorbea, în cealaltă un plic mare, din hârtie groasă. Piciorul drept era încrucişat neglijent peste stângul. Aruncă plicul pe canapea.

— Ce e asta?

— Deschide şi o să vezi.

Luă plicul, îl puse pe măsuță. Încă de la prima fotografie, simți că inima îi bate mai repede.

Se vedeau nişte vagoane pe jumătate deschise; din aceste vagoane coborau femei, copii, bătrâni; o tânără se vedea desluşit. Ea se uita spre stânga, cu un aer uimit, la un SS-ist care se pregătea să o lovească cu un ciomag. Nu erau numai SS-işti, de altfel; spre exemplu, tipul ras în cap şi cu brasardă... Un auxiliar, fireşte.

Cea de-a doua fotografie părea să fi fost făcută într-un fel de vestiar. La stanga, un tip cu capul ras… Dietrich nu putu să-şi dea seama dacă era tot cel din prima fotografie. La dreapta, o femeie mai în vârstă, complet goală, cu sâni greoi, îşi scotea ceva de pe piciorul stâng, aşezat pe o bancă. Fotografia era puțin neclară… Îşi scotea o şosetă.

Marlene se apropiase de el; o auzea în spatele canapelei, cum făcea să răsune uşor bucățelele de gheață de pereții paharului.

Cea de-a treia fotografie arăta un lung şir de femei goale; unele erau tinere, bine făcute, altele mai în vârstă; unele dintre ele țineau copii mici în brațe; în spate se vedeau SS-işti, câini lupi în lesă. Şirul mergea de la dreapta la stânga, dar câmpul obiectivului nu prindea şi locul unde se sfârşea el. Cine făcuse oare fotografiile astea? Probabil un SS-ist.

Ce-a de-a patra îl făcu să tresară; trupuri goale de copii şi femei, fără nici o rană la vedere, îngrămădite într-o cameră care semăna cu o sală publică de duşuri.

— Dar ce e asta?

Marlene se aşează pe canapea; clătină cuburile de gheață şi bău o înghițitură de whisky. Scruta atent fața lui Dietrich.

— Cum, nu ştii? Tu, care eşti mereu la curent cu toate! Mă uimeşti… Conferința de la Wannsee nu-ți spune nimic? În ianuarie a fost, mi se pare… Acolo au pus lucrurile la punct, ca să spun aşa, Himmler şi Heydrich… Utilizează Zyclon B, cred. În câțiva ani, nu va mai rămâne nici un evreu în Europa.

Dietrich bău; mai mult ca să nu se trădeze. Spuse cu o voce neutră:

— Credeam că a rămas valabilă soluția de dinainte de război, şi anume de a-i deporta pe toți în Madagascar. Pe front nu de asta ne ocupăm. Crezi că Hitler a hotărât exterminarea a milioane de evrei prin gazare? E cam exagerat! Şi cine ştie dacă aceste fotografii nu sunt nişte trucaje? Oricine poate să măsluiască astfel de blestemății.

Ea îşi aprinse o țigară şi îşi sprijini capul pe o pernă.

— Soțul meu a cumpărat fotografiile de la un ofițer SS care lucrează în administrația unui lagăr de exterminare, în Polonia. El le-a făcut, în cursul unei inspecții. Cred că face comerț cu ele; le vinde pe bani grei. Îți spun asta ca să-ți dai seama că ar fi greu de crezut să fie montaje.

Avea aerul că toate lucrurile astea i se păreau normale. Târfa!

Cea de-a cincea fotografie arăta şi ea o grămadă de cadavre; doi tipi raşi în cap, cu nişte cleşti în mână, se aplecau asupra cadavrelor.

— Şi aici, ce mai e?

— Recuperarea metalului prețios. Le scot dinții de aur. Ştii bine că Reich-ul are nevoie.

— Nu mă îndoiesc.

În cea de-a şasea, apărea o groapă de mai mulți metri adâncime. Pe fundul ei, se vedeau trei rânduri de cadavre.

— O să le fie greu să îngroape milioane de persoane. Polonia n-o să fie de ajuns pentru asta.

— E destul să pui problema aşa cum trebuie ca să găseşti soluția corectă. SS-iştii au prevăzut crematorii. Bah! Ce mare lucru, câțiva evrei mai mult sau mai puțin… (Se întinse şi puse paharul jos). Hai, vii?

Îi venea să-i tragă o pereche de palme.

— Du-te înainte, vin şi eu în cinci minute.

Târfa! Întâlnise el destule lepădături în viața lui, dar asta le întrecea…

O privi îndreptându-se spre cameră. Îi pierise orice poftă: totuşi, trebuia să facă dragoste cu ea… Să nu te laşi niciodată prins la înghesuială.

După Dietrich, orice societate era bazată pe înşelăciune şi, în ultimă instanță, îndreptățea dominația unei majorități de către o minoritate, indiferent de regim. El îi împărțea în trei categorii: 1. Naivii, imensa majoritate; 2. Cei pe care îi numea „naivii şmecheri“. Se păcălesc unii pe alții, dar ei sunt cei care fac să funcționeze maşinăria; şi, în sfârşit, 3. Oportuniştii, cei care par să creadă în orice, deşi nu cred în nimic, decât în ei

înşişi. În această ultimă categorie îl includea şi pe Hitler. După părerea lui Dietrich, toate teoriile naziste despre rasă, antisemitismul, nu erau decât expediente propagandistice, un os aruncat gloatei, ca să fie mai uşor de stăpânit; nu-şi închipuise vreodată că Hitler este cel dintâi înşelat... Extraordinară această nevoie de a crede în ceva, care îi devora chiar şi pe cei mai cinici, şi la bine şi la rău. Să crezi în orice, numai să crezi în ceva. Aici, culmea răului era atinsă, ba chiar depăşită. Să gazezi milioane de evrei! În ce creier de mic burghez în delir se născuse acest coşmar? Îşi aduse aminte de o piesă de teatru a unui autor francez pe care o văzuse la Paris: *Domnul Trouhadec stăpânit de desfrâu*. În Germania era vorba de: *Domnul Trouhadec apucat de nebunia puterii* şi se juca pretutindeni cu casele închise. Lagăre de exterminare! Bineînțeles, ştia şi el că aşa-numitele lagăre de muncă apăruseră în Germania încă din 1933. Pe atunci, el se ocupa cu SA-ul motorizat şi se pregătea să intre în Reichswehr; nu se amestecase niciodată în treaba aceea şi ar fi refuzat-o oricum. Ştia, fireşte, că evreii erau persecutați de nazişti. Ei şi? EI personal nu acționase niciodată împotriva lor şi, oricum, nu el făcuse lumea, nu-i aşa? Nici ziarele, nici radioul nu dădea informații despre ce se petrecea în lagăre. Bineînțeles, „zvonuri“ erau, ca în toate societățile totalitare... Dar unele erau atât de evident absurde, încât nu Ie dădea nici o atenție. Aşa că...

Îşi turnă încă un whisky.

— Hai, vii?

Târfa! Începu să-şi tragă cizmele. Dar ce să facă pe viitor? Stinse lumina şi se duse în camera de alături. O să se gândească mâine la asta.

Se gândise la asta tot timpul drumului de întoarcere de la Berlin la Stalingrad, pe care-l făcu la bordul unui Junker-52. Şi continua să se gândească şi acum, pe colina asta, de unde îşi privea tancurile ocupându-şi pozițiile de luptă. Dacă ar fi putut nutri iluzii cu privire la regimul sovietic, ar fi trecut cu totul de partea ruşilor, dar nu-şi făcea asemenea iluzii.

„Adevărul, crudul adevăr.“ Această frază din Danton îi fusese principiu întreaga viață; el îşi bătea joc de toți cei care preferau să se refugieze în speranță. S-ar fi putut scrie o carte despre toate credințele dezmințite de realitate, credințe în care se refugiau toate conştiințele îngrozite: progresul, nemurirea… Pentru un ateu consecvent, viața nu avea nici o valoare; din acest punct de vedere, Hitler era consecvent cu sine însuşi; nu mai era, atunci când dădea importanță creării unui Reich milenar, deoarece nimic nu avea… Şi totuşi, Dietrich nu putea să-şi scoată din cap fotografiile alea groaznice… Ba chiar făcuse copii pe care le luase cu el. Condiționare emotivă? Un fel de conştiință ereditară, blestemul speciei? Sau poate era vorba de altceva? Cum spusese Hürwitz?… A da, că Răul şi Binele nu țin de sensibilitate şi că acei care le confundă sunt, într-un anume fel, victime ale unei iluzii optice… Va trebui să discute cu Hürwitz despre fotografiile astea. Nu acum, pentru că avea nevoie de el ca să cucerească Octombrie Roşu. O să i le arate după aceea. Tancurile dispăruseră, acum treceau convoaiele de aprovizionare şi artileria auto-tractată. Îşi aruncă țigara şi o strivi cu cizma, apoi, cu mâinile la spate, porni în direcția PC-ului său. Sublocotenentul Heilbrunn, un sergent şef care îi servea drept dactilografă şi alți câțiva soldați se ocupau cu mutarea. Peste o oră avea întâlnire cu statul-major al diviziei sale, într-o pivniță din apropierea uzinei Octombrie Roşu. Şeful biroului Operațiuni nu prea-i plăcea. Dacă o să încerce să discute, era hotărât să-l elibereze din funcție. O să pună imediat lucrurile la punct. Îşi aprinse o altă țigară şi se duse la VW-ul său decapotabil.

Erich, agățat de turelă, îşi şterse cu brațul transpirația care-i curgea pe frunte. Căldura era infernală şi zgomotul armelor automate asurzitor. Buum! O grindă în flăcări căzu pe tanc, la numai câțiva centimetri de fața lui. Venise noaptea, dar se vedea ca în plină zi. Scântei se ridicau trosnind din clădirile care ardeau, ca să se piardă apoi în

norul de fum ce acoperea oraşul. Abia sosiți în dimineața asta din cantonamente, fuseseră aruncați în văpaie. Un glonte îi zgâriase brațul drept şi trebuise să-l înfăşoare cu un fular, ca să oprească sângele. Tunul de asalt care mergea înaintea tancului se opri. Din țeava lui țâşni o lumină galbenă.

— Săriți!

Steinitz îi chema de jos. Willi sări primul, după el Paul şi ceilalți. Un soldat trecu în fugă spre adăpost, prin fața lor; o rafală de mitralieră îl seceră, haşurând asfaltul cu alb. Tancul dădu înapoi, amenințând să-i lase descoperiți. Erau încolțiți şi trebuia să se hotărască repede… Willi îşi întoarse spre Erich fața udă de sudoare şi strigă:

— Nu avem de ales!… Du-te…

— Ce?

Unde dispăruse Steinitz? Îl văzu pe Willi scuturându-şi capul apoi fugind, aplecat înainte, spre trotuar. Ajuns lângă cadavru se pregăti să sară, dar deodată scăpă arma, se împletici şi căzu. Ca un nebun, Erich se aruncă spre el, îl apucă de guler şi îl trase la adăpost; alertați de Steinitz, veniră şi ceilalți.

— Willi!… Willi!

Fața livid se legăna dintr-o parte într-alta. Din urechea dreaptă îi curgea sânge.

— Nu-l mai zgâlțâiți! strigă Steinitz. Ia să văd…

Adjutantul luă cu grijă între mâinile sale capul lui Willi. Erich pândea fiecare gest cu sufletul la gură. De necrezut cât de mult puteai să te ataşezi… Dă, Doamne, să nu fie nimic…

Steinitz se întoarse către el cu un zâmbet larg pe buze.

— Noroc porcesc! (Țipa ca să se facă auzit). Glontele i-a atins lobul urechii şi l-a amețit, lovindu-i țeasta pieziş. O nimica toată!

Paul, cu ochii ieşiți din orbite se uita la ei, între două rafale.

— Aduceți-l în vestibul! strigă adjutantul. Grăbiți-vă! Locul ăsta e periculos!

Erich îl apucă din nou pe Willi de guler. Urma o treaptă.

— Paul, ajută-mă!

Îl târâră în interiorul clădirii. Rezemați de pereți, răniții înjurau, cereau de băut, delirau. Un sergent infirmier, cu o fiolă de ser fiziologic în mână, le arătă un loc.

— Puneți-l acolo!

— Paul, dă-mi puțin snaps, te rog. Şi pansamentul tău individual.

Un nor de fum năvăli în vestibul. Era îngrozitor de cald. Tocmai când se pregătea, tuşind, să ia bidonul de alcool, o mână îl apucă de umăr, ca şi cum ar fi vrut să-i sfărâme osul. Erich se răsuci pe călcâie, încercând să o înlăture. Era a unui rănit căruia nu putea să-i distingă decât partea de jos a feței; restul era acoperit cu pansamente.

— Ei, bătrâne, eşti un om de treabă?

Vocea era blândă.

— Nu ştiu, sper.

— Ai pocnitoarea la tine?

— Da…

— Dă-mi-o. O să mă descurc singur…

— Ce ți-a venit?

Pe lângă fiecare colț al gurii se prelinse câte o lacrimă.

— Am ochii scoşi… Schije de grenade… Făceam mecanică fină…

Ca să câştige timp, Erich îşi luă pachetul de țigări dintr-un buzunar al tunicii şi scoase două. Puse una între buzele soldatului.

O aprinse, apoi şi pe a lui.

— Chiar eşti sigur că vrei să mori? De ce nu aştepți puțin?… Poate că peste câteva zile o să gândeşti altfel…

— Nu… Şi pe urmă, n-o să mai am ocazia s-o fac… Dă-mi puşca ta, bătrâne! Este cel mai mare serviciu pe care i-l poți face unui om. Dă-mi arma ta…

Din cauza zgomotului, a fumului, fețele lor erau la numai câțiva centimetri una de alta.

Erich trase un fum de țigară. Nu se putea dumiri doar după timbrul vocii: omul ăsta juca oare o comedie, o comedie

mortală, sau nu? Nu putea judeca decât după sine însuşi; dacă ar fi fost în locul celuilalt, ar fi vrut cu adevărat să i se împrumute puşca?

— Ascultă... Am aici un prieten care a fost grav rănit... Trebuie să mă ocup de el... Asta o să dureze câteva minute... În timpul ăsta, mai gândeşte-te la ce m-ai întrebat... Dacă până atunci nu-ți schimbi părerea, am să-mi las Mauserul lângă tine... E bine aşa?

— Bine.

— Pe curând. Paul, bidonul tău, te rog.

Adolescentul i-l întinse, lăsând ochii în jos. Erich se uită la el: auzise oare? Vârî gâtul bidonaşului de tablă între buzele lui Willi; dinții scrâşniră pe metal; nu mergea... Puse bidonul jos, aruncă țigara şi-i băgă degetele între maxilare, în amândouă părțile gurii. Gura se întredeschise.

— Paul, eu trebuie să-l țin. Ia bidonul şi toarnă. Aşa... Gata!

Willi tuşi, se sufocă.

— Mai toarnă... Aşa.

Îi dădu lui Willi câteva palme uşoare. Pleoapele lăsară să treacă o privire pierdută care apoi se limpezi. Viața, când firavă, când atât de puternică...

— Ce mi s-a întâmplat?

— Lazăr ieşind din mormânt. Te-a lovit un glonte, bătrâne, dar ai scăpat ieftin. Numai lobul urechii a fost atins. Câteva copci şi totul va fi bine! Cum te simți?

— Puțin zăpăcit.

— Mie-mi spui! Paul, mai dă-i şnaps. (Zâmbi). Nu mult, să nu-l îmbeți. Mă duc să mă mişc puțin.

Îşi aprinse altă țigară. Doamne, ce putoare! Un iz de puroi, de dezinfectant, de excremente... Mirosul războiului. Un soldat era întins, cu ochii larg deschişi, cu acea opacitate în privire, care indică moartea. Vălul zeiței Isis... Un altul avea pântecul spintecat, lăsând să i se vadă măruntaiele vinеții, şi îşi pierdea ultimele picături de sânge prin cele două picioare tăiate de la genunchi. Mort şi el. Poate că plecaseră în război

cântând, ca şi eroii din Langemarck. Tot acest curaj, toată energia asta risipită în zadar sau numai pentru visurile absurde ale unui semi-dement… Dacă miliardele de soldaţi care se luptau acum în Rusia ar fi dat dovadă în viaţa lor particulară sau profesională de eroismul uneori extraordinar pe care îl arătau în bătălie, ar fi devenit pentru ei înşişi şi pentru cei din jur nişte fiinţe responsabile şi n-ar mai fi avut nevoie de un Hitler.

Dar fiecare dintre ei ar fi trebuit s-o facă de unul singur, iar Erich ştia că, decât să trăiască singuri, oamenii preferă să moară împreună.

Bun… Trebuia să se întoarcă la Willi şi mai ales… Păşi peste un trup. Mai mult decât o fatalitate comparabilă cu zăpada iarna, războiul era rezultatul prostiei, al lipsei de imaginaţie… Un nor de fum, care venea din curte, invadă vestibulul, cufundându-l într-un întuneric aproape total. Răniţii începură să tuşească, amestecându-şi urletele cu cele ale armelor automate. Sau poate că… Poate că universul este guvernat de o imensă voinţă de putere, care se auto-devorează! Care era ponderea indivizilor în această furie care îi opunea pe unii altora? *Nimic nu este absolut*, da. *Nimic nu e*ste ab*solut*. Mai era loc pentru libertate, chiar când s-ar fi crezut că totul este pierdut.

Din câţiva paşi ajunse lângă Willi şi lângă omul cu ochii scoşi. La ce ar mai fi putut să-i servească libertatea omului ăstuia? Să accepte sau să refuze. Bineînţeles, în această alegere putea să opteze pentru soluţia greşită. Dar el trebuia să o facă, nu Erich; altfel, s-ar fi putut crede că faptul de a-şi fi pierdut vederea îl lipsea de condiţia lui de om… Erich se aşează pe vine.

— Ei, te-ai gândit?

— Da. Tot aşa… (Zâmbi). Îţi mulţumesc oricum, că mi-ai lăsat timp…

— Bun. Am să mă întorc şi am să pun Mauserul în dreapta mea. Va fi deci lângă mâna ta stângă. Crezi că ai să reuşeşti?

— Da. Oricum, mi-am scos cizma şi şoseta din piciorul drept. M-aş putea ajuta cu el, dacă nu reuşesc cu mâinile…

— Bine… Adio.

Erich ezită. Formula i se părea cam scurtă. Dar ce să-i spună? În asemenea împrejurări, orice cuvinte ar fi fost golite de înțeles. Îi atinse brațul, apoi se întoarse.

— Ei, Willi, e mai bine?

— Da. Unde mi-e casca?

— E afară. Căzuse. Te simți destul de bine ca să faci câțiva paşi?

— Cred că da.

Luă Mauserul de pe umăr şi îl puse alături; abia îl lăsă jos şi simți că a şi dispărut.

— Paul, apucă-l de subsuoara stângă. Apasă bine vata pe ureche, Willi! Un pas la dreapta, unul la stânga.

— Am impresia că învăț din nou să merg.

Tirurile de arme încetaseră brusc, înlocuite de una din acele tăceri sinistre în care adversarii îşi numără răniții, se aprovizionează cu muniții şi pregătesc un nou atac.

— Cam aşa.

Mergeau printre cele două şiruri de răniți. Erich nu îndrăznea să se întoarcă. I se păru că aude zgomotul unei puşti care se armează. Când se auzi detunătura, închise, fără să vrea ochii şi îşi băgă capul între umeri.

— Ce e balamucul ăsta?

Sergentul infirmier, furios, trecu pe lângă ei.

— Ah! Idiotul! Şi doar îi luasem puşca! Al cui e Mauserul ăsta?

Erich îi văzu pe Paul şi pe Willi uitându-se cu groază în direcția tipului cu ochii scoşi. El prefera să nu vadă nimic.

Al meu, Herr Unteroffizier. A trebuit să-l las jos, ca să-l ajut pe camaradul meu să meargă.

Se priviră câteva secunde; Erich calm, infirmierul ostil; pe urmă, privirea acestuia se îmblânzi.

— Bine… Altă dată fiți atent unde vă lăsați puşca. Avem şi aşa destule necazuri…

Un nor de fum îi aruncă iarăşi în întuneric. Soldaţii veneau din curte în vestibul, tuşind, călcându-i, fără să vrea, în picioare pe cei care stăteau culcaţi. Temperatura crescuse şi mai mult.

— La o parte! La o parte!

Nişte brancardieri trecură prin faţa lor, ducând răniţi.

— Unde îi punem?

Sergentul infirmier le arătă locul tipului cu ochii scoşi.

— Acolo… Cu el s-a terminat… Duceţi-l în curte… Şi pe ceilalţi doi.

Din curte veneau scântei. Soldaţii le goneau cu mâna ca pe ţânţari. Un sublocotenent de lângă Erich ridică plosca şi bău îndelung. Îşi şterse gura cu dosul mâinii, înşurubă capacul.

— Idioţii! Ah, idioţii!

Privirea lui pierdută în gol urmărea o luptă invizibilă.

— Idioţii! Când au văzut că sunt pierduţi, s-au aruncat în aer cu dinamită! Jumătate din grupă s-a prăpădit aici!

Îşi scoase casca şi-şi şterse fruntea. Un bărbat încă tânăr, cam de treizeci de ani, cu trăsăturile adâncite de oboseală. Părul lui blond cenuşiu era ud de transpiraţie, ochii înroşiţi. Câţiva soldaţi, sprijiniţi de pereţi, dormeau literalmente în picioare.

— Bun, va trebui să ne întoarcem…

Privirea sublocotenentului se opri asupra lui Erich:

— Ei! Tu de acolo! Camaradul tău este rănit?

— Numai atins de un glonte, Herr Leutnant.

— Cu atât mai bine pentru el! Voi doi, veniţi cu noi! (Rânji ca un lup). Cu cât suntem mai mulţi, cu atât mai bine!

Un soldat ceru cu o voce joasă:

— Numai un minut, Herr Leutnant… Numai un minut…

— Bine… Încă un minut de odihnă. Dar nu mai mult! Număr.

Paul, cu pistolul mitralieră la şold, urca scara ale cărei trepte se desfăşurau înaintea lui. În spate, doi soldați. Sublocotenentul le spusese să se ducă la etajul întâi ca să întărească o grupă care încerca să pătrundă într-un apartament ocupat de ruşi.

— Hai, urci?

Paul se oprise pe o treaptă, stând la pândă; de pe palier veneau zgomote de cizme şi de arme automate. Se întoarse spre Erich.

— Se pare că se îngroaşă gluma acolo sus.

Cele câteva cuvinte fuseseră rostite cu o voce ştearsă.

Erich zâmbi.

— Ei bine, urcă totuşi. Cu cât ne lămurim mai repede, cu atât mai bine.

Se auzi un răcnet, urmat de o busculadă. Scara se umplu de o strălucire incandescentă. Câțiva soldați speriați, coborâră în fugă, trăgând. Îl îmbrânciră pe Erich şi rămaseră apoi nemişcați, privind spre palierul de sus; urmară alte țipete, care se stinseră în horcăieli; apoi se făcu linişte.

— Ce se întâmplă?

Un soldat se întoarse către Erich; întunericul domnea iarăşi, ascunzând chipurile.

— Se întâmplă că rusnacii au făcut o ieşire cu un aruncător de flăcări. Doi sau trei dintre ai noştri au ars de vii acolo sus. Sunt două zile de când încercăm să forțăm trecerea; după cum merg lucrurile, nu văd de ce n-am fi aici şi peste o săptămână.

— Ei, Heinrich!

Vocea venea de la etajul al doilea.

— Da, Herr Feldwebel?

— Ai mulți răniți?

Heinrich se gândi câteva secunde.

— Trei morți, Herr Feldwebel. În fine, aşa presupun. Dacă ar fi vii, i-am auzi țipând… Fromme, Weissenborn şi Thiel.

Tăcere. Apoi vocea se auzi din nou:

— Ce porcărie! N-o să stăm totuşi aici o sută de ani! Câți oameni ai cu tine, Heinrich?

— Mai am patru. Plus unu... doi... patru... Patru care au sosit acum. Opt în total.

— Să isprăvim! Nu contează cât o să ne coste. Mă auzi, Heinrich?

— Da, Herr Feldwebel!

Erich simți cum inima îi bătea mai repede; probabil că soarta lor se hotăra acum, prin intermediul unui adjutant... Totul este scris, spun arabii, îşi aminti de gândurile lui de când era jos. Nu, nimic nu este absolut.

— Atacăm. Am să cobor cu băieții mei. De sus vom controla uşa. Tu urci cu ai tăi. Voi veți ataca; o să vă acoperim. Ai înțeles?

— ... Da, Herr Feldwebel. Să sperăm că rusnacii nu înțeleg ce-am vorbit.

— Dar ce-ți închipui? Încuiații ăştia abia se descurcă în păsărească lor, aşa că în germană, nu-i nici un pericol să priceapă.

Imbecilul. Idiotul. Prostie dublată de inconştiență. Şi armata germană care era mândră de cadrele ei... Ochii i se acomodaseră cu întunericul. Se uită la uniforma lui Heinrich. Un Obergefreiter. Părea mai puțin tâmpit decât şeful lui.

— Ei bine, Obergefreiter, treceți în fața noastră. Cunoaşteți locul mai bine decât noi...

Prin întuneric îl văzu pe Heinrich zâmbind.

— Nu eşti prost deloc! Domnilor, bine ați venit în fundul iadului. Franz! Lück! Treceți în frunte! Cei care ați venit acum, fiți atenți, că sunt două cadavre pe scări. Zac aici de ieri. N-am avut vreme să le ducem afară. O să vă spun eu când. Lipiți-vă de pereți, ca să vă orientați mai uşor. Înainte!

Întunericul alterna cu scurte momente de lumină. Înaintea lui, sprijinit de perete şi ținându-şi strâns arma era Paul. În fața lui Paul erau doi soldați, dintre care unul ducea în spate un bidon metalic: un aruncător de flăcări.

Urcară încet scara, ținându-şi respirația, atenți să nu facă nici un zgomot. Ajunseră la mezanin. O fereastră mărită de o explozie dădea în curte, care nu mai era decât un rug brăzdat de urmele strălucitoare ale trasoarelor. Uneori tirurile încetau; atunci liniştea era tulburată numai de trosnetele flăcărilor.

— Hei, Heinrich!

— Da, Herr Feldwebel?

— Schimbăm programul. Am putut să-i recuperez pe tipii de la trei. Voi nu sunteți destul de mulți. O să dăm noi atacul. Să ne susțineți de jos! Înțeles?

— Înțeles, Herr Feldwebel!

Erich scoase un suspin de uşurare. Îşi scoase cureluşa de sub bărbie şi o trecu pe deasupra căştii. Soldații, ghemuiți pe vine, îşi ştergeau transpirația care le curgea pe față. Un ghiont. Era Heinrich.

— Facem pauză. Să-i lăsăm pe ei să treacă primii. Spune-i amicului tău să se aplece, dacă nu vrea să moară.

— Ei, Paul!

— Da?

Adolescentul se străduia să pară calm, dar chipul îi era străbătut de tresăriri ca nişte valuri.

— Lasă-te jos, dacă nu vrei să mori.

Paul se lăsă să alunece pe lângă perete. Părea frânt de oboseală. Dar el nu era nervos? Nu chiar. Atât cât putea să-şi aducă aminte, nici când făcuse primul său film (erau secole de atunci, într-o altă lume…) sau chiar în război, lui niciodată nu-i fusese cu adevărat frică. Un fel de încredere în viață îi şoptea că, orice s-ar întâmpla, el totdeauna va scăpa. Numai o dată la Voronej… Trecuseră deja trei luni de atunci. Mergea în spatele unui Mark-4, împreună cu un grup de soldați, pe un drum ce ducea la fluviul care despărțea oraşul în două; lângă el, un puşti din Berlin spunea râzând că le-ar sta mai bine pe Ku'damm, bând un țap de bere. O mitralieră grea îi prinsese deodată în bătaia ei. Un glonte ricoşat în blindajul tancului îi sfărâmase băiatului capul: îi fusese retezată calota,

cam aşa cum mănâncă chinezii maimuţele. Uniforma lui Dietrich era împroşcată cu resturi ale craniului, cu fărâme de creier…

Se repezise sub bolta unei porți şi vomitase tot ce înghiţise de dimineaţă; şi o spaimă sufocantă îl cuprinsese, făcându-l să tremure… În acea zi, descoperise o dimensiune a vieţii pe care nu o trăise niciodată până atunci: oroarea.

Bun… Dar nu cu astfel de gânduri putea el să-şi ridice moralul.

— Hei, Heinrich!

Iarăşi el.

— Da, Herr Feldwebel?

— Ce dracu faci?

— Pauză, Herr Feldwebel. Mă gândeam să atac îndată ce veţi ajunge acolo.

— Bine te-ai gândit. Noi suntem gata. Este ora douăzeci şi trei şi patruzeci şi două; la şi patruzeci şi patru pornim. Ai înţeles?

— Înţeles, Herr Feldwebel.

Trebuia să mai aştepte două minute. Să aştepte… Asta era aproape cel mai greu lucru. Prin acţiune, te eliberezi. Dar când numeri secundele… Tipii nervoşi nu rezistau. Să faci pe acrobatul eternităţii nu era posibil decât cu condiţia să nu te gândeşti la asta: „Moartea, ca şi soarele, nu poate fi privită în faţă.“ scria La Rochefoucauld. Soarele… În Kenya, pe la vremea amiezei, părea bătut în cuie pe cer. Asta se întâmpla după Toni… Ultima lor călătorie făcută împreună fusese la Biarritz, înainte ca el să plece în California, în 1932.

Erich îşi scutură espadrilele în care mai rămăsese puţin nisip. Toni îl aştepta la barul Royal, în Piaţa Clemenceau. Cumpără de la un chioşc ultima ediţie a ziarului *Berliner Tageblatt*; văzu un titlu cu majuscule:

14

NSDAP împotriva KPD

Zeci de morţi

Citi editorialul lui Theodor Wolff, stând neclintit pe trotuar. La alegerile din 31 iulie, partidul nazist avea toate şansele. Cum putea cineva să fie atât de nebun încât să aleagă nişte indivizi care se comportau ca nişte gangsteri? Ce s-ar crede despre americani, dacă l-ar vota pe Al Capone? Comparația părea forțată, dar nu era totuşi vorba despre acelaşi soi de oameni? Dispreț pentru viața omului, sete de putere… Măcar Al Capone nu avea nimic împotriva evreilor, pe când Hitler… Producătorul lui, Sam Goldstein, se pregătea să plece în California. El l-ar fi urmat. Dar Toni nu voia. De altfel, ziarul ei avea deja un corespondent la Los Angeles…

Împături *Berliner Tageblatt* şi se îndreptă spre barul Royal. Era atât de cald, încât simțea cum i se deshidrata pielea abia răcorită de baie. Un Hispano decapotabil, plin ochi cu băieți şi fete, traversă piața spre Saint-Jean-de Luz şi spre Spania.

Trecerea de la lumină la semiîntunericul din cafenea îl buimăcise puțin. Toni stătea la o masă, pe stânga. Fuma.

— Salut, Erich.

— Salut, Toni. E plăcut aici…

— Ce-ai pățit? Pari preocupat.

Hotărâse să-i spună în ziua aceea că pleca în California. N-avea rost să-i mai povestească şi chestiile din ziar.

— M-am tăiat într-o piatră. Nimica toată. Dacă vrem să ajungem la timp la Pampelune pentru coridă, ar fi cazul să plecăm.

Marcial Lalanda, un toreador faimos, se luptă după-amiază cu tauri aduşi din Domecq.

Închiriaseră o cameră care dădea în Plazza del Castillo. Corida fusese spectaculoasă. Aşezat pe pervazul ferestrei, Erich privea razele care țâşneau cu zgomot dintr-un taur de foc. Se întoarse. Lungită pe pat, într-un halat albastru, Toni citea la lumina veiozei un roman al lui Dos Passos. Acum ori niciodată.

— E bun?

— Nu e rău. Foarte cinematografic ca scriitură… Ar trebui să-l citeşti.

— Are un stil cam sec, nu?

— Nu ştiu. Dar îmi place.

Îndoi foaia pe care tocmai o terminase de citit şi puse cartea deschisă pe noptieră. Aerul cald al nopții intra prin fereastra larg deschisă, aducând cu sine un miros acru de praf de puşcă. O rachetă roşie se înălță şuierând, apoi explodă, desfăcându-se ca spițele unei umbrele. Freamătul mulțimii ajungea până la ei.

— M-am hotărât, Toni. Eu plec.

— Pentru mult timp?

Vocea i se voalase.

— Nu ştiu. Depinde… De Hitler, de Sam, de tine, de mine.

Îşi luă vesta şi scoase din buzunarul ei *Berliner Tageblatt*.

— Uite, citeşte! N-am vrut să ți-l arăt de dimineață.

Lăsă ziarul pe pat şi se duse la fereastră. La unu noaptea, cafenelele erau arhipline. Da, era sărbătoare… În spatele lui, Toni se ridică.

— Nu plecând în California vei putea lupta împotriva lor, Erich.

— Dar nici ajungând în puşcărie. Ce-ai vrea să fac? Să le dau în cap cu aparatul de filmat? Vino cu mine, Toni! O să închiriem un bungalow pe țărmul Pacificului. Să-i lăsăm pe nenorociții ăştia să se omoare între ei. Nu peste mult timp, n-o să mai fie loc în Germania nici pentru tine, nici pentru mine.

— Da, dacă nu facem nimic. La început, focul se poate stinge cu o singură găleată de apă. Pe urmă, e prea târziu.

O rachetă cu paraşută cobora din cer. Simți un cot în coaste.

— Îi dăm drumul.

— Ce?

— Îi dăm drumul, zic.

Era Heinrich.

Pe urmă e prea târziu… Pe urmă e prea târziu. Cuvintele rostite de Toni cu zece ani în urmă îi veneau din nou în minte. Se ridică şi, aplecat pe sub pervazul ferestrei, se

îndreptă spre scară. Ordinea era aceeaşi: Lück, cu aruncătorul de flăcări, Franz şi Paul având mitraliere şi grenade de mână pe după centuri şi în cizme, el, cu un Mauser (învățase să țintească bine, trăgând în potârnichi pe domeniul conacului familial de la Intersburg), Heinrich, cu o mitralieră uşoară MG 34 pe umăr şi alți trei soldați, pe care îi distingea cu greutate în întuneric. Lumina unei flăcări scotea brusc câte un chip din întuneric; timp de o fracțiune de secundă distingea o gură deschisă, o clipire nervoasă de pleoape, apoi întunericul cădea din nou. Când se auzeau împuşcături în curte, urcau câteva trepte, pentru a se opri, când acestea încetau.

Auzi țăcănitul unei mitraliere grele deasupra lui, un zgomot de cizme coborând în goană scările, țipete, tiruri de arme automate şi explozii de grenade, care îi făcură să se lipească de ziduri.

— Curaj, băieți! urlă Heinrich. Atacă ai noştri! Grăbiți-vă să-i ajutăm! Pe ei! Mişcați-vă o dată!

Se repeziră într-acolo. Din susul scărilor, Paul şi Franz trăgeau cu intermitențe asupra etajului întâi. O rafală lovi peretele de deasupra lor. Se ghemuiră, apoi Paul şi Franz, trăgând continuu, porniră în goană spre etaj.

Soldații germani stăteau grămadă în fața unei uşi ieşite din țâțâni, pe partea stângă; se uitau Ia ceva, în mijlocul cercului făcut de ei; răzbăteau țipete urmate de lovituri de cizmă.

— Na şi pentru Thiel!... Na şi pentru Fromme!... Na şi pentru Weissenborn!...

După fiecare nume, se auzea un zgomot înfundat de lovitură de cizmă. Erich recunoscu vocea Feldwebel-ului.

— Să le fie învățătură de minte puilor ăstora de cățele! Ocupați apartamentul! Nu trebuie să-i lăsăm să respire!

Cercul se rupse. Feldwebel-ul ieşi, ştergându-şi gura. Era un tip înalt, slab, cu bărbia proeminentă. Îşi scoase casca, dezvăluindu-şi părul blond, tăiat scurt, care se rărea spre frunte.

— Ah! Iată-te, Heinrich! I-am terminat pe împuțiții ăştia. Trimite-ți oamenii înăuntru, e o încăierare acolo!

Pe jos zăcea un soldat rus, cu uniforma maronie pătată de sânge. Avea în spate un bidon de oțel. Un aruncător de flăcări. Fusese omorât cu lovituri de cizmă.

Era aproape opt dimineața. Începea o nouă zi. Se băteau în apartament încă de la miezul nopții. Lupta era sălbatică, nimeni nu mai lua prizonieri. Cucerirea vestibulului fusese relativ uşoară; dar ruşii contraatacaseră, amețiți de vodcă. O încăierare plină de furie; fuseseră nevoiți să se apere cu lovituri de lopată. Heinrich fusese omorât. Lück, cel cu aruncătorul de flăcări, fusese încolțit de trei ruşi care îndreptaseră spre el jetul: ars de viu. Feldwebel-ul trimisese atunci sus mitraliere grele, alte lansatoare de flăcări şi le distribuise tuturor pilule de benzedrină.

Cei trei ruşi au fost prinşi; Feldwebel-ul i-a ars pe toți, unul câte unul; apoi a fost omorât, la rândul lui, de o explozie de grenadă, care i-a smuls capul. Rezistența a devenit mai dură; a trebuit să mai ceară alte întăriri. Au fost chemați şi răniții; printre ei, Willi, care a fost evacuat o jumătate de oră după aceea, cu o schijă în brațul stâng. Ruşii săpaseră cu dinamită găuri în tavan, care permiteau pătrunderea altor oameni de la etajele superioare. Cu toate astea, nemții reuşiseră să acapareze bucătăria, salonul şi o cameră. Au fost apoi goniți printr-un contraatac; au pornit o ofensivă apelând şi la forțe din exterior; ca în Evul Mediu, genieştii dădeau asaltul urcând pe schele. Ruşii au fost împinşi într-o încăpere care aparținea unui alt apartament. Nu puteau scăpa decât trecând peste un zid aflat în bătaia mitralierelor germane. Au fost masacrați cu toții.

Începea o zi. O nouă zi…

— Hai, vino…

Se aflau în vestibulul în care în ajun îl aşezaseră pe Willi. De o parte fuseseră zvârlite cadavrele ruşilor, de cealaltă erau aşezate cadavrele nemților, înfăşurate în foi de cort.

Paul se întoarse spre Erich.

— Şi Willi?

— Nu e grav. Am vorbit cu un infirmier. Câteva copci la ureche şi la braț. O să fie iar cu noi peste câteva zile.

Îşi luă pulsul; inima îi bătea cu putere. Benzedrina... Paul avea capul ca al unui cadavru căzut într-o groapă cu cărbuni; pleoapa dreaptă îi era agitată de tresăriri nervoase. Pe sine nu putea să se vadă, dar era sigur că nici el nu arăta mai bine... Îşi strânse legătura înnodată în jurul brațului drept.

— De asta o să mă îngrijesc mai târziu. Ne aşteaptă, probabil.

Paul mergea pe ceea ce mai rămăsese dintr-un trotuar. Peste Volga şi peste acoperişurile caselor se contura din ceață discul roşu al soarelui. Se simțea excitat şi îndobitocit, ca după un chef nebun. Paul se întoarse spre el:

— În ritmul ăsta, în cincisprezece zile vom fi morți cu toții.

Erich căută în buzunarul tunicii certificatele pe care i le dăduse sublocotenentul. Atât mai lipsea, să se trezească împuşcați ca dezertori.

— Ia o țigară! Totdeauna avem astfel de gânduri. Da... Da... Şi pe urmă scăpăm.

Sau crăpăm. Dar nu putea să-i spună asta.

Paul dădu din cap cu îndoială; trăsăturile feței i se aspriră brusc.

— Nu am nevoie de consolare.

— Atenție!

O grindă aprinsă căzu chiar în fața lor. O ocoliră. Nişte genişti se uitau la ei râzând. Clădirile se carbonizau, degajând o căldură de etuvă. Era de necrezut. Cum puteau să ardă şi pietrele? Mă rog, nu erau numai pietre, totuşi... Trecură pe sub un jet de apă pe care un genist îl îndrepta asupra unei fațade; contactul cu stropii îi răcori pielea uscată. Soldații se chinuiau să astupe gropile făcute de obuze, ca să permită tancurilor să treacă.

Nici o cameră nu fusese cruțată; construcțiile păreau golite din interior. Incredibilă, puterea asta de distrugere... Mai

exact, disproporția dintre această putere de distrugere şi talia celui care o pricinuia; un biped de talie mijlocie, cu o goliciune adesea caraghioasă, incapabil să sugrume o mâță... Erich se trezi zâmbind. Nimic nu-i imposibil spiritului...

Doi Feldjandarmi îi opriră. Erich le dădu actele. Paul, distrat, îşi îndesa în centiron încărcătoare de pistol mitralieră. Iritarea din vocea lui nu-i scăpase lui Erich. Cei doi Feldjandarmi îi înapoiară actele. Îi salutară şi-şi văzură de drum, Paul stând în stânga.

— Ştii, Paul... Există o superstiție veche... Adesea se spune că, dacă te gândeşti mult la un lucru sau altul, spre exemplu să câştigi la loto, sau la orice altceva vrei tu, nu se va împlini... Există în asta un grăunte de adevăr; lucrurile nu se desfăşoară niciodată aşa cum vrei tu, sau, în fine, foarte rar. Mai ales atunci când e vorba despre chestii majore... moartea spre exemplu. Totul va fi mai neclar... În fine, presupun...

Când zâmbea, Paul era de-a dreptul simpatic...

Cocoțați pe baricada de moloz, soldații încercau să o distrugă cu lovituri de târnăcop. După toate aparențele, treaba putea să dureze ore întregi... Ruşii o făcuseră foarte rezistentă; trebuia să recurgă la alte mijloace. Klaus se întoarse spre Steinitz.

— Feldwebel, du-te la PC-ul maiorului Überlein. Spune-i să ne trimită genişti cu batoane de TNT. Altfel, şi mâine o să fim tot aici.

— Nu credeți, Herr Oberleutnant, că dacă trimitem acolo două tancuri, care să izbească zdravăn, am câştiga timp?

— Nu, Steinitz, nu merge. Uită-te şi tu: trei metri grosime şi făcută din pietre îmbinate cu ciment; tot ce-am câştiga ar fi să distrugem două tancuri. Hai, du-te!

— La ordinele dumneavoastră, Herr Oberleutnant.

Klaus ridică viziera căştii şi-şi suflecă mânecile. Ce căldură... Se bătuseră toată noaptea. Ruşii se ascunseseră în spatele baricadei şi nu fusese prea uşor să-i scoată de acolo.

Fuseseră nevoiți să ia cu asalt cele două imobile care o flancau, ca să-i poată ataca pe la spate şi să apeleze şi la Stukas-uri. Unul dintre avioane căzuse peste acoperişul imobilului din dreapta. Soldații, neliniştiți, se temeau că o să se prăbuşească în capul lor.

— Continuați să săpați! N-o să vă cadă în cap! Încă două minute şi plecăm!

Resturile pilotului fuseseră coborâte, cu o prelată, pe scară…

Klaus se uită în sus; Stukas-uri, cu sirenele urlând, bombardau uzina Octombrie Roşu. Nu putea totuşi decât să-şi dorească să nu mai rămână piatră pe piatră. Doamne, ce nebunie…

Von Reddinger coborî cu atenție de pe baricadă, îşi scoase casca şi-şi aprinse o țigară. Nimeni, în afară de Klaus şi Dietrich, nu cunoştea povestea lui.

Von Reddinger provenea dintr-o familie prusacă. Brevetat căpitan de stat-major, el primise în 1941, la Smolensk, ordin să împuşte cinci sute de civili acuzați că-i ajutaseră pe partizani. Klaus nu ştia de unde venea ordinul; dacă era al unui general, Wehrmacht-ul n-avea nici un motiv să se felicite… Un Reichenau însă ar fi fost capabil de aşa ceva… Von Reddinger a întrebat ce i s-ar întâmpla dacă refuză să se supună. I s-a răspuns că va fi împuşcat. Von Reddinger declară că era nedemn pentru un ofițer să execute un astfel de ordin şi că, în consecință, considera de datoria lui să nu se supună. Normal, ar fi fost sortit plutonului de execuție. Dar ca fiu al unui fost şef al Reichswehr-ului… Pedeapsa cu moartea a fost comutată în degradare şi batalion disciplinar.

Klaus se uita pe ascuns la fostul căpitan. Din fericire, mai existau şi oameni ca el… I-ar fi plăcut să-i arate simpatia lui, dar von Reddinger se ferecase într-o tăcere semeață, care nu încuraja relațiile umane. Ce ar fi făcut el în locul lui?… La sfârşitul lui iunie, nu lipsise mult să se afle şi el într-o situație de acest gen. Şi la Moscova, la fel. Nu-l avusese acolo

pe Erich ca să se sfătuiască... Luase prizonieri o sută de ruşi, îmbrăcați cu mantale îmblănite. Ei nu aveau decât ținuta de vară şi câteva pături prăpădite. Termometrul coborâse la -45°. Klaus îşi vedea oamenii murind de frig, în sensul propriu al cuvântului. Cu moartea în suflet, le permisese soldaților săi să ia mantalele, condamnându-i pe ruşi la un sfârşit sigur. Chiar şi acum el considera decizia sa drept justificată. Dar civilii? Să te răfuieşti cu ei, asta era începutul bestialității, morala SS... Dumnezeul lui Dietrich se confunda cu cel al implacabilei selecții naturale, al luptei fără sfârşit, care îi pune față în față pe unii contra altora... Poți fi şi bun şi puternic în acelaşi timp? Von Reddinger fusese, într-o zi de august 1941, poate chiar fără să-şi dea seama.

Privirea fostului căpitan se fixă asupra lui; părea că vede prin el. Klaus vru să zâmbească, apoi se gândi că nu el era cel care trebuia să facă primii paşi. Oare ce fusese în capul lui când trebuise să-i omoare, în iunie, pe prizonierii ruşi? Klaus simți că roşeşte. Furios pe sine însuşi începu să țipe:

— Sergent Vogel, spuneți-le oamenilor dumneavoastră să se pregătească de plecare. Vine schimbul!

Sosea locotenentul Phleps împreună cu compania a 3-a; acest tip întruchipa tot ce detesta el; nazist turbat, arogant, capabil de cele mai incredibile cruzimi. Nu-şi vorbeau decât pe probleme de serviciu.

— Ei bine, Herr Oberleutnant, e rândul dumneavoastră...

În timp ce transmitea consemnele, văzu capul descărnat al lui Phleps întorcându-se spre von Reddinger; în mod evident, dezaproba faptul că un simplu soldat fumează în prezența unui ofițer. Klaus aşteptă o remarcă; ar fi fost o ocazie excelentă ca să-l învețe să nu se amestece unde nu-i fierbe oala...

Nu auzi nimic; dezamăgit, îşi continuă explicațiile.

— Herr Oberleutnant?

— Ia uite! Pe unde ați fost? Începusem să-mi fac griji...

Paul şi Erich stăteau în fața lui, înspăimântător de murdari, cu pupilele mărite. Erich, cu un surâs vag pe buze,

îşi lovi călcâiele şi-i înmână două certificate.

— Am fost rechiziționați, Herr Oberleutnant. Hârtiile astea fac dovada.

Klaus se întoarse spre Phleps.

— Herr Oberleutnant, cred că asta-i tot. Puteți să vă luați oamenii. Voi veniți cu mine.

Se îndepărtară câțiva paşi.

— Ce-ați pățit? Şi de ce aveți privirile astea de pisică sălbatică?

Erich se aşeză pe o cărămidă, îşi scoase casca şi îşi şterse fruntea cu brațul.

— Benzedrină, Klaus. Am fost luați de un sublocotenent, ca să ne batem într-un imobil. Literalmente, n-am închis un ochi toată noaptea.

— Şi Willi?

— Rănit. Nu grav.

— Şi eu am avut pierderi. Doi nou veniți au fost omorâți. Müller a primit un glonte în coapsă, dar osul nu e atins.

În spatele lor, Frank, zâmbitor, urmat de Krüger şi de Peter, sări de pe baricadă.

— Ei bine, capete seci, unde v-ați ascuns? Hî? Ne-ați lăsat baltă?

— Ne-am plimbat prin oraş. Puțin turism.

Soldații veneau în număr mare; săreau de pe baricadă pe asfalt sau îşi făceau scară unii altora. Răniții şi morții erau coborâți cu precauție pe brancarde improvizate.

Trecuse încă o noapte… Klaus se simțea istovit.

— Hai, în coloană câte patru!

Compania a 2-a ajunsese în cantonamentul ei; beciuri, ca de obicei, sub o clădire distrusă…

— Luați-o la dreapta! Lăsați-le să treacă!

O baterie de tunuri de asalt, înşirate unul după altul, defilau prin fața companiei, împroşcând noroi cu şenilele. În luptele de stradă, Klaus prefera tunurile de asalt tancurilor; tunul, în loc să fie într-o turelă mobilă, era plasat în spatele

unei cazemate; câmpul de tir era restrâns, dar grosimea blindajului frontal le permitea să încaseze chiar lovituri trase de aproape.

— Alinierea! Porniți!

Von Reddinger o luă cu curaj înaintea lui: degradarea trebuie să fi fost pentru el cea mai mare ruşine; când provii dintr-o familie în care meseria de ofițer este aproape sacră… Îşi puse iarăşi întrebarea: ce ar fi făcut în locul lui? Problema era de fapt să-şi dea seama dacă existau pentru el anumite valori mai presus decât viața. Von Reddinger, prin comportamentul său, răspunsese afirmativ… Dar dacă Binele sau Răul nu pornesc din om, în numele cui să le sanctifici? În numele cui să judeci, să condamni, să slăveşti? Problema pe care o ridicase Dietrich la dejun era aceea a nihilismului…

— Repede!

Se auzi o explozie formidabilă. Soldații se lipiră de ziduri.

— Nu vă temeți! E baricada, a fost aruncată în aer! Haideți!

Iar fostul colonel avea indiscutabil dreptate… A muri pentru ceea ce crezi că este drept însemna a recunoaşte în mod categoric existența a ceva dincolo de viață… Pentru filozofii spiritualişti, Adevărul, Frumosul, Binele erau atribute lui Dumnezeu… Fără nemurire, nu există virtute, spunea Ivan Karamazov. Şi atunci?

— Am sosit. Coborâți scărița. În câteva minute o să vi se aducă apă caldă. Fiți atenți, unele grinzi nu se țin bine! Proptiți-le înainte de a vă instala!

Făcu câtive paşi în lungul coloanei.

— Erich, poți să vii puțin?… Ți-e somn?

— Cu benzedrina asta… De ce?

— Vreau să-ți arăt ceva… Apropo, m-am întâlnit cu Dietrich azi noapte. Ştii c-a fost numit general? Uite unul care ştie să se descurce… A făcut cercetări în legătură cu tipul care ne-a denunțat. Nu era vorba de un turnător, ci numai de un radiotelegrafist, când am ajuns la Rynok, care a transmis altui radiotelegrafist, care… Te pricepi la fizică?

— Eu? Deloc. Nu ştiu nici măcar formula apei.

— Deci eşti un public ideal. Vino cu mine.

PC-ul său se afla într-o fostă magazie de cărbuni; ca să ajungă acolo, trebuia să meargă pe două scânduri puse peste o băltoacă de apă înnegrită.

— Dă-i Mauserul tău lui Meyer. Meyer, ai putea să ne faci nişte ceai?

— Nu se poate spune că stai mai bine decât de obicei… Oricum însă, față de beciurile noastre…

Erich se uită la zidurile înnegrite de fum, la lumina sărăcăcioasă…

— Să sperăm că nu vom avea mult de stat aici. Şi situația militară?

— La fel. Facem paşi mărunți… Cât priveşte întăririle, Dietrich a reuşit să-i smulgă lui Hitler o divizie de infanterie. A noastră e cea care va ataca Octombrie Roşu.

— De ce noi?

Klaus zâmbi.

— Pentru că suntem cei mai buni, de aia… Tare mi-e teamă că uzina asta o să fie un alt Alcazar, ba chiar mai rău… De data asta cu fasciştii pe dinafară…

— De ce te-ai dus să lupți în Spania, Klaus?

— În orice caz, nu pentru că eram marxist… Pentru mine asta n-a fost decât o legendă; împărăția lui Dumnezeu transpusă în timpurile noastre… Şi apoi marxismul ştiințific, ce impostură! Ştiința este domeniul cantității, al măsurii, al teoriei corectate permanent de verificarea experimentală. Când te gândeşti că o eroare de un nanomol, adică de ordinul unei miliardimi de gram, este destul ca să-ți spulbere o experiență, ce să mai gândeşti despre teoriile asupra mersului Istoriei? Numeşte asta filozofie, exercițiu oratoric, adesea chiar strălucit, dar nu este ştiință, şi cred că la asta mă pricep. Nu mă eticheta drept raționalist mărginit, dimpotrivă, eu cred că rațiunea nu poate să explice decât o marjă infimă a realității.

— Vrei să spui prin asta că, în afara ştiinței, nici un adevăr nu ne este accesibil?

— Cel al ştiinței este, bineînțeles, relativ, imperfect, dar există. Afirmația că orice ştiință este mai întâi putere este poate un loc comun, dar asta nu o împiedică să fie adevărată. Nu preoții sau filozofii au construit tancurile şi Stukas-urile, ci inginerii. În afara ei, nu pot exista decât opinii, mai mult sau mai puțin bine susținute.

— Este şi asta o opinie.

— Pentru mine, o certitudine. Am să te fac să înțelegi diferența între ce este ştiințific şi ce nu este. În Spania, la începutul războiului, am primit un tânăr englez, care voia să se angajeze în Brigăzile internationale. În familia sa toți erau marxişti. Şeful serviciului meu de informații, un spaniol, nu înțelegea asta: „Dar, la urma urmei, se mira el, n-ai avut niciodată chef să te răzvrăteşti împotriva a ceea ce îți povestea tatăl tău?“ Închipuie-ți tu acum, că ar fi fost vorba de fiul lui Albert Einstein în seara aceea. Imaginează-ți-l pe ofițer declarând: „Dar, în sfârşit, n-ai avut niciodată chef să te răzvrăteşti împotriva teoriei relativității?“ Aderarea la marxism este un act de credință; o teorie ştiințifică nu cere credință, ea se constată.

— Ca să faci ştiință, trebuie să te încrezi în percepțiile simțurilor.

— Da, şi e o metodă bună. Revin la tancuri, Stukas-uri, radare, la postul tău de TSF, la telefon, la vaccinuri şi aşa mai departe. Mulțumesc, Meyer. O bucată de zahăr sau două?

— Două. Am nevoie de forță.

Un obuz explodă în susul străzii, făcând să tremure pereții. Klaus plecă urechea:

— Un 122… Nu te speria, Erich.

O altă explozie, cam tot pe acolo.

— Nici un pericol. Este un tir de hărțuire. O să-i spun lui Meyer să trimită oameni, în caz de ceva mai serios. Meyer!

— Da, Herr Oberleutnant!

— Spune-i lui Steinitz să trimită o patrulă acolo unde au căzut obuzele alea.

— La ordin, Herr Oberleutnant!

— Asta zic şi eu disciplină, spuse Erich zâmbind.

— Nu zi vorbă rea… Ştiu bine că asta poate degenera într-un automatism stupid… Dar este indispensabilă. În Spania, pe Jarama, am comandat un batalion. Într-o seară, ne-am părăsit poziţiile. În principiu, n-ar fi trebuit să pierd nici un singur om, dar trupa nu era sau era prost încadrată. Peste noapte, indivizii au intrat în panică şi s-au aruncat în faţa unui cuib de mitraliere. Rezultatul: zeci de morţi. Aşa că…

Erich sorbea din ceai cu înghiţituri mici. Puse ceaşca jos.

— Aşa că? Nu ştiu. În orice caz, ceaiul ăsta e delicios. Felicită-l pe Meyer în partea mea.

Klaus se uită la el. Nu răspunsese la întrebarea lui Erich. De ce se dusese în Spania? Fusese acea noapte de pomină de la Nüremberg… Şi încă de partea republicanilor! Îşi mai făcea iluzii în ce-i priveşte pe comunişti; ele se risipiseră în momentul în care văzuse acţiunile sinistre ale NKVD-ului la Barcelona. Într-o seară, la Madrid, ieşind de la statul-major al Brigăzilor internaţionale, pe calea Velasquez, în compania unui ofiţer sovietic s-a oprit într-o cafenea de pe strada Alcala; toate ferestrele erau acoperite din cauza camuflajului. Ofiţerul, la al treilea pahar de Xeres, începu să vorbească într-o englezească stâlcită; despre fratele lui, deportat în Siberia; despre mama şi tatăl său, care fuseseră împuşcaţi; epurări… Îi povestise totul lui Klaus, care rămăsese stupefiat. Sau acel miliţian anarhist care, în timpul ocupării unui sat, îi adusese, zâmbind cu gura până la urechi, capul învăţătorului, pe al preotului şi al primarului… Nici de partea franchiştilor nu era mai bine: acei republicani, pe care-i găsise lângă Brunete, cu ambele picioare smulse…

Continuase totuşi să lupte; era de partea celor umiliţi, a celor care n-avuseseră niciodată o şansă…

— Te-am chemat ca să-ţi citesc ceva; în clipele mele de răgaz, scriu o cărticică de popularizare a mecanicii cuantice,

pe care îmi propun să o public când toate poveştile astea se vor isprăvi… Ştii ce e un electron?

— Un electron?… Păi…

— Este unul din constituenții elementari ai materiei. Până în momentul de față au fost identificați trei: electronul cu sarcină negativă, protonul, cu sarcină pozitivă şi neutronul, fără sarcină. Calculele teoretice mai prevăd şi alții, dar asta ne duce prea departe. Eşti gata? Încep.

„Ar fi greşit ca cititorul să-şi imagineze electronul ca pe un lucru pe care l-ar putea atinge, presupunând că, printr-o magie, simțul lui tactil ar deveni infinit mai fin. Această particulă elementară are o masă, o sarcină electrică, dar nu este un «lucru» în sensul în care noi îl înțelegem în limbajul curent; la fel şi neutronul şi protonul.

La întrebarea: «electronul este un corpuscul?» trebuie să răspundem nu. La întrebarea: «este o undă?» trebuie să răspundem nu. La întrebarea: «este imobil?» trebuie să răspundem nu. La întrebarea: «este în mişcare?» trebuie să răspundem nu. Materia, la fel ca Dumnezeu, este dincolo de toate cuvintele noastre.“ Ce zici de asta?

— Ei, da!… Nu e rău… Dar nu înțeleg: dacă electronul nu este un lucru, atunci ce este? Ectoplasmă?

— Aproape. În orice caz, nimic imaginabil; şi aici este una din răsturnările, fără îndoială cele mai importante, care au zguduit ideea pe care ne-o facem noi despre lume. Mai importantă decât teoriile lui Darwin şi Copernic. Un electron poate trece prin două orificii în acelaşi timp. El poate chiar să aibă o masă negativă. E limpede că e absolut imposibil pentru noi, bieți muritori, să ne reprezentăm ce este un electron sau un proton. Merg mai departe… Un alt pasaj:

„Kant considera că noi nu putem înțelege lumea decât prin ceea ce el numea categorii ale gândirii «a priori»: categoriile Timp, Spațiu şi Cauzalitate; când percepem un fenomen, spre exemplu un curcubeu, el se situează într-un spațiu cu trei dimensiuni, la un moment dat, iar cauzele lui sunt clar stabilite, cel puțin pentru un fizician. Totuşi, aceste noțiuni

au suferit, începând cu acest secol, remarcabile schimbări: două sisteme în mişcare relativ uniformă unul față de celălalt indică două Timpuri diferite; de la Einstein încoace vorbim de Spațiu curb şi ştim că al atomului are trei, şase, *n* dimensiuni; cât priveşte Cauzalitatea, tot în interiorul atomului, ea dispare pentru a face loc noțiunii de probabilitate: un electron nu este determinat de trecutul său.

Unii fizicieni s-au crezut îndreptățiți, fără îndoială puțin cam repede, să respingă ideile lui Kant; nu-i mai puțin adevărat că verbul «a înțelege» nu mai poate avea pentru noi aceeaşi semnificație ca şi pentru tații noştri…“

— Ce vrei să spui cu asta, mai exact?

— Acelaşi lucru. Că lumea atomului nu poate fi înțeleasă cu ajutorul noțiunilor de care ne folosim în viața de fiecare zi… Şi când scriu: „Verbul «a înțelege» nu poate avea pentru noi aceeaşi semnificație ca pentru părinții noştri…“, mă întreb chiar dacă el mai are vreun sens… În orice caz, un lucru este sigur: nu ştim ce este materia. Prin urmare, materialismul istoric… Esența lumii, una peste alta, pare să fie mai mult spirituală decât materială, cel puțin în sensul vechi al cuvântului.

— Dar este o viziune a… lucrurilor, dacă pot să spun aşa, foarte religioasă, Klaus.

— Da… şi nu. Două feluri de oameni mă plictisesc: cei care îl găsesc totdeauna pe Dumnezeu la capătul microscopului lor şi cei care nu-l găsesc deloc. Adică e greu să nu-ți pui anumite întrebări… Gândeşte-te că nimic nu este mai banal decât un electron, unghia ta cea mai mică conține miliarde de miliarde… Ei bine, nu se ştie ce este… Nu trebuie să uităm nici că tot ceea ce-ți spun reprezintă concepțiile noastre în anul 1942 al erei creştine. Peste un secol, ele vor fi probabil la fel de depăşite ca şi cele ale lui Anstotel… Nu există absolut în ştiință… Există poate în domeniul moral, dar mi-e teamă că sunt singurul care gândeşte aşa… În fine, tu ai arta ta…

— Mai bine spune, am avut-o… Cine ştie când o să mai fac un film…

— Şi nu-ți lipseşte?

— Ba da, sigur că da… Când îți închini viața unui lucru, e greu sa renunți, chiar şi temporar, la el…

— Şi dacă ți s-ar spune: Domnule Hoffmann, nu o să mai turnezi niciodată filme?

— Cred că aş muri… (Zâmbi). În fine, nu chiar de tot… A fi regizor era pentru mine o plăcere, o nevoie şi o ig*i*enă. O plăcere, asta se-nțelege de la sine. O igienă, adică să te pui mereu în cauză, să abordezi anumite probleme, depăşindu-le pe altele. Cât priveşte nevoia… asta mi-e cel mai greu să definesc, dar totuşi există…

— Tu n-ai simțit chiar niciodată nevoia de a crede în ceva absolut, veşnic?

— Vrei o țigară? Poftim. Tatăl meu îmi trimite cartuşe întregi. Ba da, fireşte, ca toată lumea. Dar eu cred că este o soluție facilă… Uneori prefer îndoiala… Vorbeai de marxism… Nu este o religie; o religie este ceea ce te pune în legătură cu invizibilul; în acest sens, marxismul nu este o religie, ci un excelent succedaneu…

Erich îşi agață casca de centură.

— Ei bine, Klaus, îți mulțumesc pentru acest interludiu… Sunt cam obosit. Te duci să te culci?

— Nu… Trebuie să trec pe la PC-ul lui Dietrich… (Zâmbi). Şefii veghează când oamenii lor dorm.

— Transmite-i salutările mele; şi, dacă mai vrea să mă cheme la masă, să nu se jeneze. Fasolea cu carne nu e rea, dar te cam saturi…

Erich deschise uşa. Lumina zilei îl făcu să clipească.

— Parcă aş fi un vampir surprins de zori. Salut, Klaus!

— Salut, Erich!

Paul se opri în pragul pivniței. Îşi pipăi pulsul şi începu să numere. În zece secunde, douăzeci de pulsații… Într-un minut, o sută douăzeci… Ochii i se obişnuiau cu întunericul… Peter, Krüger, Chardack… Alți doi, nou veniți, cărora le distingea fețele… Nu ştia numele multor soldați, mai

ales pe ale recruților şi pe ale celor alături de care nu luptase niciodată. Sergentul Vogel îşi spăla mâinile cu săpun într-un lighean cu apă caldă. I se părea simpatic; n-avea nimic din subofițerul clasic.

— Ei, n-ai de gând şi te dai la o parte de-acolo?

Wolzack, masiv, se profila în fața lui; voia să iasă.

— Nu poți fi mai politicos?

Replica țâşnise aproape fără ştirea lui.

— Nu, dar ia spune-mi, mironosițo, cine te crezi? Ia zi, franțuzule, ia zi!

Wolzack înainta încet, lovindu-l cu palma pe umăr.

— Sunt alsacian.

— Pentru mine e totuna. Mişcă!

Paul simți un val de turbare urcându-i-se la cap. Inima îi bătea şi mai tare; apucă pistolul mitralieră de țeavă.

— Ia ascultă…

Soldații din jurul lor amuțiseră.

— Terminați o dată! Wolzack, cere-ți scuze, altfel ai de-a face cu mine! Kammerer, treci la locul tău! Hai, executarea!

Wolzack întoarse capul spre sergentul Vogel care îi privea, stând aplecat, cu mâinile pline de săpun. Se uită țintă la fruntea lui Paul.

— Îmi cer scuze, şopti Wolzack. Apoi trecu, împingându-l.

Paul îşi desfăcu centura cu mâinile tremurânde. Mizerabilul! Îşi atinse cicatricea de pe obraz. Mizerabilii!

Cu şase ani în urmă, într-o luni dimineață, se ducea ca de obicei la şcoală, cu ghiozdanul în spate. Cu două zile în urmă, Hitler remilitarizase Renania. Simțise imediat că ceva nu era în regulă; colegii îl priveau într-un fel ciudat… O exclamație înăbuşită: „Neamț împuțit!“ Se întorsese într-acolo; ceilalți elevi se prefăceau că se uită în altă parte… Ca să-şi păstreze cumpătul, scosese o portocală din ghiozdan şi începuse s-o curețe de coajă. Insulta „Neamț împuțit!“ îi răsuna întruna în urechi. Mâinile îi tremurau. Ce-ar fi făcut oare străbunicul, locotenent-colonelul, în locul lui? În învălmăşeala gândurilor sale, îl vedea învins, zăcând pe pământ, cu chipiul căzut, cu o

gaură însângerată în dreptul inimii… Şi calul, cu spatele frânt, sprijinindu-se pe picioarele din față, cu nările spumegânde, cu urechile lăsate pe coamă… Clopoțelul sunase, iar el îşi luase locul în rând.

În seara aceea se înscrisese la un club de tir.

— Ei, Paul! Nu trebuie să pui la inimă chiar aşa… Uite, ia!

Krüger îi întinse o țigară.

— Te-am urmărit în disputa cu Wolzack, spuse el cu o voce tărăgănată. Nu trebuie să te laşi impresionat de ăştia cu gură mare. Uită-te drept în ochii lor şi se dezumflă… Dar tu eşti timid, nu-i aşa? Ori tot, ori nimic, cale de mijloc nu există pentru tine… Dacă nu ai fost oprit, ai fi fost în stare să-l omori cu pistolul. Nu-i aşa?

— Nu ştiu.

— Şi eu eram la fel, la început nu mă simțeam prea în largul meu, dar o să-ți treacă… Îți vorbesc în cunoştință de cauză, pentru că sunt de doi ani aici. Când a fost invadată Franța, eram considerat cam suspect. Doar mă născusem la Colmar! Dar eu credeam… O Europă de la Brest la Urali, chestii de-astea. Asta a fost şi motivul pentru care plecasem din Franța. Dar mi-a trecut. În iulie anul trecut, mă aflam printr-un sătuc pierdut, pe lângă Moghilev… Fuseserăm rechiziționați de SS-işti. A fost pustiit un sat în care se bănuia că fuseseră ascunşi partizani. SS-iştii i-au pus să sape o groapă mare. I-au aşezat în şir; ca să economisească gloanțele, trăgeau în lung. Evident că, împuşcându-i aşa, au rămas şi supraviețuitori care au fost îngropați de vii. Pământul se mişca pe alocuri. Mie-mi spui de coşmaruri! Camarazii mei şi cu mine am refuzat să participăm la masacru. Rezultatul: batalionul disciplinar. Alții au acceptat…

Heinz Chardack îşi îndesă cu un pumn rania lângă zid. Abia distingea prin întuneric siluetele sergentului Vogel, a lui Kammerer şi a lui Krüger. Enervat, se ridică şi-şi trecu

degetul peste buza de sus, acolo unde fusese mustața pe care Hürwitz îl pusese să şi-o radă, la Moscova, din cauza păduchilor. Când murea careva, erau aşa de mulți, că se vedea o pată cenuşie părăsind cadavrul…

Se născuse cu treizeci şi doi de ani în urmă, la o fermă din Schleswig-Holstein. Părinții i-au murit curând. Cei doi frați mai mari şi cu el au preluat gospodărirea fermei. Germania pierduse războiul. Despăgubirile pe care le avea de plătit constituiau o povară zdrobitoare pentru economie. Țăranii au fost una din clasele sociale cele mai afectate, fiind copleşiți de impozite, de taxe de tot felul; mulți dintre ei munceau în pagubă. Printre aceştia se aflau şi Heinz cu frații lui. Într-o zi, portăreii veniră să le ia vitele; apoi fură amenințați să piardă şi ferma. S-au baricadat înăuntru; administrația a trebuit să facă apel la poliție.

Aceasta a fost primită cu focuri de puşcă. În ziua aceea, Heinz a omorât primul om. Curcanii traseră cu gloanțe incendiare pe acoperiş şi împrăştiară gaze lacrimogene.

Fratele lui mai mare se întorsese către el şi-l privise îndelung. Fumul invadase bucătăria şi camera mare. A băut zdravăn apă proaspătă dintr-o stacană de pământ, apoi i-a spus cu blândețe:

— Întinde-o, Heinz, fugi. Noi rămânem aici. Tu eşti tânăr, poți să-ți refaci viața. O să lăsăm o hârtie prin care să recunoaştem că noi am tras.

Apoi se îndreptase spre fereastră, spărsese cu patul puştii ultimele ochiuri de geam şi strigase:

— Bandă de nenorociți! Lăsați-l să iasă pe fratele nostru mai mic! O să fie neînarmat! Dar pe noi va trebui să veniți să ne luați!

Heinz ieşi. Poliția atacă din nou; frații lui au fost împuşcați.

Şi doar munciseră din greu; erau în picioare în fiecare zi la patru dimineața, ca să mulgă vacile, şi nu se culcau înainte de miezul nopții. Şi toate astea pentru ce? Pentru nimic. Neghiobii! Scârbit pentru totdeauna de munca cinstită, s-a

dus la Hamburg, unde şi-a găsit de lucru ca ajutor de docher; apoi ca matelot.

A călătorit în toată lumea, mai ales în America de Sud. Buenos Aires, Rio de Janeiro, Valparaiso, Canagina… Mai mult decât meseria, traficul de cocaină a fost cel care l-a îmbogățit. Era furnizorul burghezilor bogați din Hamburg şi Berlin. La urma urmei, dacă voiau să se sinucidă, treaba lor.

Peste câțiva ani, era aproape bogat. Părăsi marina şi deschise un bar american lângă gara din Potsdam. Afacerile îi mergeau bine când a izbucnit războiul.

Nu făcuse niciodată politică, dar îi detesta pe nazişti; buni de gură şi atât. În mod ciudat, în loc să fie înrolat la marină, a nimerit la infanterie şi a trebuit să îşi lase barul în custodie. Înalt, puternic, a fost supus unui antrenament prin care să poată fi încorporat într-o unitate de elită. Fără eforturi prea mari, era unul dintre cei mai buni. Dar subofițerii nu-l plăceau; simțeau în el un revoltat, imposibil de supus. Pentru că rămăsese cu mâinile în buzunar în fața unuia dintre ei, a fost condamnat să stea patru zile în „cotețul câinelui“: o căsuță din lemn în care se afla o scândură transversală, de care prizonierul era legat cu lanțuri, cu mâinile la spate; cum încercase să se opună, a trebuit să-şi ispăşească pedeapsa fără să mai poată să stea jos.

Lucrul ăsta nu a îmbunătățit relațiile sale cu omenirea în general şi cu armata germană în special, relații care s-au transformat în ură când, pentru un fleac, a fost trimis într-un batalion disciplinar. Deminări, îngropăciuni, misiuni sinucigaşe… După lupta de la Viazma-Briansk, în octombrie 1941, nemții luară 600.000 de prizonieri. Fuseseră încărcați – răniți, muribunzi, zdraveni – în trenuri imobilizate din lipsă de locomotive. S-au declanşat epidemii. SS-iştii au rechiziționat batalioanele disciplinare şi echipele de aruncătoare de flăcări. Printre ei se afla şi Chardack. Un ofițer SS, îndreptând un pistol P 08 spre tâmpla lui, l-a obligat să intre într-un vagon şi să-i ardă pe toți cei de acolo – vii ori morți – cu jeturi de flăcări…

Ei, drăcie! N-aveau de gând să-l lase o dată să doarmă? Îşi arunecă ţigara pe care tocmai şi-o aprinsese, o strivi, se aşează şi încercă să aţipească.

După discuţia cu Erich, Klaus o luă către PC-ul lui Dietrich, unde avea întâlnire la ora zece. Avusese grijă să-şi pună în piept Crucea de cavaler; de obicei nu o purta, din cauza lunetiştilor; dar ofiţerii de stat-major nu vedeau cu ochi buni faptul că generalul lor discuta cu un simplu locotenent care mai avea, pe deasupra, şi un trecut dubios…

Feldjardarmii îl salutară cu un zâmbet prietenos; sublocotenentul Heilbrunn îl conduse în vestibul; cu părul lui negru tuns rotund şi cu capul ca o bilă avea un aer puţin aiurit, pe care i-l dezminţeau însă vorbele. Îi oferi un scaun de paie, în faţa a doi tipi care băteau la maşină, în mare grabă, nişte rapoarte.

— Generalul discută cu ofiţerii de stat-major. O să vă primească în două minute.

Klaus îşi aprinse o ţigară. Se afla chiar în faţa biroului lui Dietrich. Auzi o voce pe care nu o recunoscu, apoi pe aceea a maiorului Wenders:

— Dar, Herr General, dacă facem să înainteze acest batalion, o să se trezească în aer.

— Ei bine, maiorule, şi care e problema? Reeşalonaţi-vă dispozitivul şi totul o să meargă bine…

Gălăgie: ruşinat că trage cu urechea pe la uşi, Klaus începu să se gândească din nou la problema care îl adusese aici: asaltul uzinei Octombrie Roşu. Iarăşi gălăgie, zgomot de scaune trase… Se deschise uşa. Klaus se ridică şi-şi stinse ţigara.

— Ei bine, domnilor, totul merge perfect. Maior Wenders, ar fi de dorit ca acest plan de operaţiuni să fie gata cât mai repede posibil. Pe curând! Intraţi, domnule Hürwitz?

Puţin jenat, Klaus trecu prin faţa statului-major. Dietrich închise uşa şi aşteptă puţin.

— Of! Ofițerii ăştia cu brevet! Ce soi! Şi eu sunt brevetat pentru statul-major şi nu-mi dau atâtea aere. Trei calități sunt necesare ca să fii un bun soldat: sânge rece, viclenie şi curaj; şi nu se dobândesc citind cărți! Hai, Hürwitz, ia loc! Stai puțin să fac ordine. Ce harababură!

— Apropo de ofițeri, Herr General, încep să le cam duc lipsa în compania mea. Sergentul Vogel are sub comanda lui un pluton întreg; este un om de nădejde, dar mă tem să nu fie prea mult pentru el…

— Ofițeri şi subofițeri cer şi eu mereu; degeaba… Hai, dă-te puțin mai încolo… Aşa… Şi sublocotenentul pe care ți l-am trimis?

— A fost împuşcat, chiar a doua zi după sosire, de un lunetist. Îşi purta decorațiile…

— Imbecilul… Ne lipsesc şi trăgătorii de elită… De ce nu-i selecționezi pe cei mai buni trăgători din compania ta, ca să-i urci pe acoperişuri? Dacă-i aşteptăm pe cei pe care trebuie să ni-i trimită Berlinul… (Schiță un gest de lehamite).

— Am să mă ocup de treaba asta, Herr General.

— Bun! Dacă vrei, poți fuma. Uite cum stă situația. Dreptunghiul ăsta, cu latura mare de-a lungul Volgăi, este uzina Baricada. Aici se desfăşoară lupte foarte grele; dar ruşii sunt încă acolo. Chiar dedesubt, uzina Octombrie Roşu. Noi ocupăm unghiul din nord-vest. Trupele noastre încearcă de asemenea să treacă printre Baricada şi Octombrie Roşu, ca să ajungă la Volga şi să-l ia pe rus pe la spate. Dar suntem prinşi între trei focuri: de la sud, de la est şi de la nord.

— De ce nu încearcă soldații din unghiul nord-vestic să-şi lărgească baza? Asta ar face să se sfărâme zăvoarele ruşilor. Cei care vor să ajungă la Volga nu ar mai avea de evitat decât focurile venind dinspre nord şi est.

— Asta şi încercăm să facem. Asalturi se desfăşoară şi la sud de Octombrie Roşu, ca să-l încercuim. Dar nu e concludent; aşa că e rândul nostru să intrăm în scenă.

— Să aşteptăm ca Volga să fie blocată de sloiuri. Ruşii nu vor mai putea să se aprovizioneze. Uzina va cădea ca un fruct

copt…

— Da, numai că nu putem aştepta. Timpul trece, Hürwitz. Trebuie să lichidăm afacerea asta ca să trimitem întăriri pe flancuri, altfel o să cădem în cursă. Uite, vezi schițele astea?… Sunt planurile amănunțite ale uzinei Octombrie Roşu… Au fost găsite în casa unui inginer, la Harkov… Uită-te la zidurile astea… Câțiva metri grosime şi pe deasupra şi din beton armat…

Klaus urmărea cu degetul conturul schițelor: atelier de triaj, de calibrare, de asamblare, cuptore Martin n°4… Poziții uşor de apărat… Cu un sistem bun de focuri, ruşii puteau să le facă inatacabile… Klaus simțea cum încolțeşte în el un sentiment de descurajare; iar să se bată, iar să se omoare, iar să sufere… Bătu cu palma peste planuri.

— Cel care ocupă atelierul n°4 ocupă uzina. Care este semnificația acestor mici dreptunghiuri?

— Conducte de evacuare, Hürwitz. Va trebui să vedem dacă le putem utiliza când va fi momentul. Bun! Am să-ți spun cum m-am gândit eu să acționăm; dacă ai observații, întrerupe-mă. După cum vezi, este o treabă grea. Ca să-i dăm de cap, am cerut ajutorul artileriei corpurilor de armată ale lui Speidnitz şi Paulus.

— Câte tunuri de calibru mare sau mediu vor fi cu totul, Herr General?

— Socotind şi mortierele grele pe care le adun din toate colțurile frontului… în jur de două sute de bucăți. Tunurile lungi mi le rezerv pentru a riposta bateriei ruseşti de pe malul de răsărit; n-am ce face cu ele la atacul unei fortărețe.

— Totuşi tunurile noastre de 75 ne-ar fi foarte utile pentru asalt, ca susținere imediată… Sunt uşor de dispus în baterie… Nu puteți trimite Stukas-uri pe malul de răsărit?

— Asta am şi făcut, dar s-au ciocnit de avioanele ruseşti de vânătoare. Suntem pe cale să ne pierdem superioritatea aeriană, Hürwitz. Dar, în sfârşit, fie, voi lăsa tunurile de 75 pentru tirul direct… Asta mă face să cred că ruşii ni se vor

opune cu tunuri de 203 mm… La o sută de metri vor face prăpăd; nici tunurile noastre de asalt nu vor rezista…

Un moment de tăcere. Tunuri de 203 mm în tir direct! Klaus îşi aprinse nervos o țigară. Îi invidia pe generali, pentru care o bătălie, văzută de departe, nu era decât o partidă de şah de un tip mai special. Într-un anume fel, asta presupunea o lipsă totală de imaginație… Tunuri de 203 mm în tir direct!

— Bun! Vedeți spațiul ăsta, aici, între latura dreaptă a lui Octombrie Roşu şi Volga? Este o pantă abruptă. Sovieticii au săpat aici tunele; dacă trimit Stukas-uri, ei îşi retrag aruncătoarele de rachete, ca să le scoată imediat ce avioanele au plecat. Deci trebuie să-mi concentrez acolo focul tuturor obuzierelor. Şi nici nu vor ajunge, de altfel. Totuşi, o să le dea de furcă.

— Dar de ce nu folosiți şi mortierele grele pentru asta?

— Le rezerv pentru demolarea acoperişului. Dale din beton armat. Stukas-urile nu reuşesc s-o facă decât parțial. Dar cu o combinație adecvată de obuze perforante şi obuze explozive…

— După părerea mea, Herr General, putem să ne lipsim de această operațiune…

Dietrich îl privi nedumerit pe Klaus.

— Cum asta, Hürwitz?

— Pentru noi ar însemna o risipă considerabilă de energie. Şi care ar fi efectul? Dalele care vor cădea vor strivi mulți ruşi, dar vor crea şi nişte obstacole serioase… Tancurile noastre nu vor mai putea trece. Teoretic, dacă acoperişul este complet distrus, Stukas-urile vor putea interveni în interiorul uzinei, dar numai teoretic… După părerea mea, norii de fum vor fi atât de groşi, încât nu vor putea ținti nimic. Deci mai multe necazuri decât avantaje.

— Şi atunci, ce-ai vrea să facem?

— Să îndreptăm focul mortierelor grele spre pantă, mai în spate. Stukas-urile ar putea şi ele să acționeze acolo. Pariez

că atunci ruşii vor fi grozav de afectaţi… Cu atât mai bine pentru noi.

— Dar nu vă temeţi că de sus, sovieticii or să ne împuşte ca pe nişte iepuri?

— Este un risc, Herr General, dar nesemnificativ faţă de avantaje: tancurile noastre, tunurile de asalt şi autotractate vor putea trece şi o parte din artileria rusească va fi neutralizată… Sunt lucruri inestimabile.

— De ce nu foloseşti niciodată cuvântul „sovietic“, Hürwitz?

— Eu nu confund niciodată oamenii cu cei care îi guvernează, Herr General.

Dietrich zâmbi; se ridică, se duse să aducă două pahare şi o sticlă de coniac.

— Să-mi spui cât să-ţi torn.

— Destul, Herr General.

Klaus duse paharul la gură; Dietrich se aşezase pe masă, cu un aer gânditor. De afară se auzea, ca prin vată, vacarmul canonadei.

— Da… Cu cât mă gândesc mai mult… Am să telefonez la Luftwaffe să înceteze bombardamentul asupra uzinei Octombrie Roşu. Este complet inutil.

— În locul dumneavoastră n-aş face asta, Herr General.

Dietrich, care se pregătea să pună mâna pe telefon, se opri brusc.

— Cum?

— Zic că în locul dumneavoastră n-aş face asta, Herr General. Dacă încetăm complet bombardamentele, ruşii vor intra la bănuieli. Or să priceapă că am schimbat tactica. În schimb, dacă o ţinem aşa, fără să exagerăm, se vor aştepta ca noi să începem asaltul, ca de obicei, cu Stukas-urile. Am putea să-i luăm prin surprindere.

Dietrich începu să râdă încet. Îşi mai puse un pahar de coniac.

— Ei, ei, ei! Spune-mi, Hürwitz, chiar eşti patriot? Sau e numai o aparenţă?

Luat prin surprindere, Klaus puse paharul jos.

— Ei bine, Herr General, dacă prin cuvântul patriot înțelegeți să-ți iubeşti țara în care te-ai născut şi ai trăit, ei atunci, da, îmi iubesc țara; dar fără ca asta să însemne că o consider superioară altora...

— Înseamnă că n-ai o viață prea uşoară. Tu, care îi urăşti pe nazişti...

Dietrich, cu un aer îngrijorat, răsucea paharul în mână.

— Bun! În rest, mai avem, în afară de propriile noastre trupe, două regimente de infanterie cu efective întărite; fiecare unitate se va desfăşura în adâncime; în felul ăsta terenul va fi mai bine ocupat şi legăturile mai lesnicioase. Fiecare pluton va fi împărțit, aşa cum ai spus, în grupe de asalt şi grupe de întărire. Pentru susținere imediată, tancurile, tunurile de asalt şi cele de 88 şi 75 autotractate. Să le adăugăm şi pe cele de 75, de câmp... Amănunte, om mai vedea. Alte sugestii?

— Da, Herr General, cred că o să meargă...

— Uite, Hürwitz, am făcut copii după planuri. Ia-le şi gândeşte-te la ele cu mintea odihnită. Ah! Am discutat cu şefii noilor regimente despre metodele noastre de luptă, dar nu prea sunt sigur că au priceput... Va trebui să trec pe la ei. L-ai văzut pe colonelul Gloecklen, cel care mi-a luat locul? Ce impresie ți-a făcut?

Klaus se strâmbă:

— Ei bine...

— Am înțeles. Dar nu-i nimic; sunt cu ochii pe el.

Dietrich se ridică.

— Salută-l din partea mea pe dl. Hoffmann. Spune-i lui Heilbrunn să te conducă cu maşina mea. La revedere, Hürwitz!

Aşezat pe masă, Dietrich întinse mâna după cutia cu trabucuri. Se împuținau văzând cu ochii... Consuma şi cam mult coniac. Oare din cauza nervozității dinaintea unei ofensive care va decide poate soarta războiului? S-ar fi

disprețuit, dacă asta ar fi fost cauza. Ezită, apoi luă o havană şi o tăie.

Nu. Despre altceva trebuia să fie vorba. Plecă de la masă şi se îndreptă spre oglinda pe care şi-o pusese în fața patului de campanie. Nu-şi arăta cei patruzeci şi şase de ani. Poate chelia… Şi… Îşi examină silueta: nici un kilogram în plus. Ridică din umeri şi reveni la biroul său.

Hürwitz avea dreptate; nu trebuia să se cramponeze numai de acoperiş. Ciudat ofițerul ăsta… Sânge rece, viclenie şi curaj… N-ar fi putut jura că locotenentul poseda aceste trei calități; era şi mai mult şi mai puțin de atât. Şi pe deasupra, tocmai îi oferise soluția pentru cucerirea uzinei Octombrie Roşu. Bine că nu-i vorbise de lagăre.

Morocănos, îşi mai turnă un coniac şi îşi aprinse trabucul. Poate că avea doar nevoie să doarmă. Se duse spre pat, se întinse şi răsfoi un roman de Blaise Cendrars, în ediție franceză, *Moravagine*. Îl mai citise de vreo trei ori, dar încă îi făcea plăcere să-l parcurgă.

Bău o înghițitură de alcool, puse paharul pe noptieră şi se apucă să recitească pasajul în care eroul unelteşte o revoluție în Rusia. Revoluția… În Mexic, nu luptase pentru ea; aşa cum nici în corpurile de voluntari şi nici aici, în Rusia nu se simțea legat de Germania prin vreo „comuniune de destin“; convins de vanitatea oricărei acțiuni, el nu dorea decât să simtă mai puternic gustul vieții.

Enervat, aruncă pe pat cartea şi se uită din nou în oglindă. Crucea de cavaler, Ordinul pentru Merit… Să compensezi prin decorații şi promovări Timpul care trece; unii numai la asta se gândeau. Rânji. Şi unde mai pui că trebuia să-şi atârne la gât, în fiecare dimineață, tinichelele astea! Dar asta îi impresiona pe imbecili.

Agitat, Paul încerca să doarmă. Aerisirile fuseseră camuflate şi era complet întuneric. Ghemuit, cu palmele între genunchi, îşi asculta inima surescitată de benzedrină

pompându-i sângele în artere. Era oare pulsul lui, sau?... Nu, un mortier de 82 mm... Ruşii, fără îndoială...

N-o să reuşească niciodată. Unde o fi Erich? I-ar fi plăcut să vorbească puțin cu el. Scoase o mână şi deschise ochii larg; nu putea să-şi vadă nici palma. Să stea aşa ore în şir, fără să închidă ochii... Wolzack, lângă el, sforăia; îşi scosese cizmele şi de la picioarele lui venea un miros scârbos de şosete murdare, de transpirație, de... Dar, drăcia dracului, n-avea de gând să doarmă în loc să se gândească la una şi la alta? Altfel, în seara asta o să fie sfârşit de oboseală, n-o să se aplece destul de repede şi un glonte... Nu, nu trebuia să se gândească la asta. Mai degrabă... Două frânturi de amintiri reuşiră să-i înfrângă insomnia: cele cincisprezece zile pe care le petrecuse la Nisa, într-o pensiune de familie, cu părinții... Seara, pe Promenada englezilor... Şi apoi un cățeluş, Bobby, o corcitură, care fusese tovarăşul lui de joacă, singurul de altfel, în copilărie. Şmecheriile pe care îl făcuse să le învețe... Mutra pe care o făcea când Paul se ducea să-i aducă o bucată de ciocolată... giumbuşlucurile pe care le...

O explozie făcu să se cutremure zidurile beciului.

— Ce? Ce este? bâlbâi Wolzack.

Paul simți că şi Krüger se trezise; bidoane răzuind cimentul, şuşoteli; ascultau şi ceilalți soldați. Împuşcături, țipete, urmate de zgomot de şenile.

— Tancuri..., şopti Krüger.

Un bubuit sec; trăsese unul din ele.

— Un T-34! strigă Krüger. Un T-34! Le recunosc dintr-o mie! Ivan contraatacă! S-o întindem!

— Cum? Ce?

Paul se ridică să-şi ia arma. Ei, drăcie! Unde-o ascunsese? În preajma lui, soldații se grăbeau buimăciți.

— Să fugim! Să fugim! Ivan este pe urmele noastre.

Într-o îmbrânceală, Paul fu trântit la pământ.

— Krüger! Pistolul meu! Mi-am pierdut pistolul! Nu văd nimic în bezna asta.

— Nu te mai gândi acum! Ia ce-ți cade în mână, dar s-o întindem!

Bătându-i inima să-i iasă din piept, Paul puse mâna pe un Mauser. Un soldat îl împinse înjurând. Un altul îi dădu o lovitură de cizmă în fluierul piciorului. Înnebunit de durere, şchiopătă spre ieşire. Îl orbi lumina albă a unei lanterne.

— Ce e balamucul ăsta? Cine e idiotul care a astupat răsuflătorile? Puțină ordine, fir-ar să fie, şi grăbiți-vă!

Steinitz lumină încăperea. Soldații, dintr-o dată pironiți locului, se uitau clipind la adjutant. Afară, loviturile tancului T-34 deveniră mai dese.

— Haideți! Haideți! Unul câte unul! Lăsați-vă bagajul aici! Îl luați mai târziu, dacă o să mai fie un mai târziu. Ieşiți, câte unul!

Se grăbiră spre ieşire, în şir indian; soldații se înghesuiau, călcându-se în picioare, împiedicându-se unii de alții. Paul era înghesuit între Wolzack şi Krüger. Când erau pe punctul de-a ieşi, se trezi împins spre dreapta.

— La dracu! Lăsați-mă să trec!

Steinitz intră în învălmăşeală, lovindu-i pe soldați cu lanterna. Din grămada de oameni se ridica un miros de staul.

Lăsați-mă să trec, pentru numele lui Dumnezeu.

— PUȚINĂ LINIŞTE, VĂ ROG… PUȚINĂ LINIŞTE…

Era vocea locotenentului von Hürwitz. Paul simți cum îşi recapătă calmul; în jurul lui, soldații încetaseră să mai împingă.

— Steinitz! Vino puțin încoace! Şi tu, Vogel! Dacă mă ascultați, o să scăpați cu toții! Am degajat o ieşire prin dreapta! Ruşii nu ne-au încercuit încă! În coloană câte patru! Steinitz, la stânga! Vogel, la dreapta! Să ne grăbim! Haideți!

La glasul hotărât al lui Hürwitz, soldații se aşezară în rând.

— Prima coloană la stânga! În pas alergător, porniți!

— Împuțiții! mormăi Wolzack. Ei scapă! Iar noi o să murim ca şobolanii!

— În loc să bălmăjeşti lozinci, mai bine ai intra în rând.

Vocea asta calmă... Paul se întoarse. Erich îi făcu cu ochiul.

— Haideți! Haideți! Fuga!

Mâna lui Steinitz îl apucă pe Paul de umăr.

— Puştiule, tu te duci după Krüger! Hai, şterge-o!

Alsacianul urca pe scări; zăpăcit de lumina zilei, Paul clipi din ochi, apoi aplecat, traversă strada în grabă; Krüger, aşezat sub un portic, trăgea; se strecură în spatele lui.

De jos, un T-34 marcat cu o stea roşie, cu şenile zornăitoare, urca spre ei, urmat de soldați, care se lipeau de ziduri. Pe stânga, alte două tancuri T-34, într-un nor de praf, spărgeau ceea ce fusese odată zidul de împrejmuire al unei clădiri. *„Ura pobieda!“* se auzea şi din stânga şi din dreapta.

— Porcii ăştia încearcă să ne învăluie, spuse Krüger, ca şi cum ar fi vorbit despre vreme. Dă-mi grenadele tale, Paul!

— Le-am lăsat acolo.

— Rahat! Şi eu la fel.

Trase un tanc T-34; dărâmături de zid căzură peste ei. De sub portic, Paul îl zări pe Wolzack alergând spre ei. Mai multe mitraliere grele tuşiră, amestecându-şi țăcănitul cu zgomotul strident al katiuşelor şi cu trosnetele tunurilor. Krüger, Paul şi Wolzack se înghesuiră unii într-alții. Un obuz de 122 explodă în fața lor; o vâlvătaie de foc galben şi fum negru se ridică de pe şosea, împroşcându-i cu bulgări de pământ care se izbeau de căşti. Tancurile T-34 înaintau. Paul ghici printre norii de fum şasiurile joase, turelele în formă de glugă. Deodată se opriră ezitând.

Pământul începu să tremure sub picioarele lui Paul. Krüger îi dădu un ghiont şi strigă:

— Tancurile noastre!

Tancurile Mark-4, masive, pântecoase, coborau strada într-un zgomot infernal, aproape atingându-i pe cei trei bărbați şi răspândind un miros pestilențial de ulei şi benzină.

— Haideți! Haideți! Toți în spatele tancurilor! Mai repede!

Wolzack se repezi spre Steinitz. Paul voi să-l urmeze, dar Krüger îl ținu de umăr.

— Nu fugi! Ai tot timpul să mori. O să coborâm mai târziu.

Jos, printre ruine, tancurile Mark-4 intraseră în luptă cu cele T-34. Tancurile ruseşti erau mai rapide, dar cele germane manevrau mai uşor. Izolau metodic câte unul, apoi îl distrugeau. Două Mark-4 înghesuiră din două părți un T-34 într-un zid. Un tanchist rus țâşni din turelă când cele două tancuri traseră în acelaşi timp, pulverizând aparatul rusesc.

Întregul regiment contraatacă. Paul şi Krüger se strecurară în spatele unui Mark-3, apoi îl părăsiră, ca să se ascundă după un taluz. Chardack, în spatele unei mitraliere grele, ciuruia cu proiectile o fațadă albicioasă.

Paul căscă ochii: oare în ce trăgeau cu toții? Ca să nu fie observat, se trânti la pământ şi începu să tragă şi el. Îl întrebă pe alsacian:

— Ei, Krüger, vezi ceva…?

Krüger se ridică şovăind.

— Dar stai culcat, pentru numele lui Dumnezeu! Dar… Ei, Krüger! Krüger!… Ce-ai pățit?…

Paul se ridică; aplecat, îl apucă de mijloc şi îl împinse lângă un zid jos, din piatră.

— Ce-ai pățit, ia arată-mi! Unde? Ah, fir-ar să fie!

O pată de sânge sub centură murdărea tunica lui Krüger. Burta… Ah, fir-ar să fie… Nu putea să-i dea nimic să bea…

— Stai… Mă duc să aduc… Dar ce faci?

Fără să spună un cuvânt, clătinându-se, Krüger îşi scoase cu un gest brusc casca şi o aruncă dincolo de zid. Privea în gol cu ochii lui cenuşii; buzele se crispaseră, ca pentru a spune o înjurătură. Apoi, încet, căzu în genunchi, cu fața spre cer; când Paul făcu un pas într-o parte, trupul lui Krüger se prăbuşi cât era de lung pe pământul noroios, desfundat de şenilele tancurilor.

— Dar ce se întâmplă?

Frank apăruse lângă el.

— Ah… Fir-ar să fie… Să vedem…

Îi pipăi pulsul la carotidă; Paul încerca să nu se mai gândească.

— Nimic de făcut. E mort. Un lunetist, fără îndoială. Țineam grozav la băiatul ăsta! Şi pe urmă, făcea parte din peisajul nostru... Nu mai e nimic de făcut.

Paul, aplecat spre Krüger, simțea cum urcă în el un val de duşmănie furioasă, aproape voluptuos. Férard... Ofițerul ordonanță şi nuiaua lui... Să-i omoare pe toți... Nimic de făcut, spusese Frank... Nimic de făcut... Fraza dansa în mintea lui ca o minge de ping-pong pe un jet de apă... Nimic de făcut... Să-i omoare pe toți... Se întoarse spre Chardack, stând aplecat.

— Hei, Chardack!

— Ce este?

— Unde este lunetistul?

— Lunetistul? Ce lunetist? Peste tot sunt lunetişti... (Îl măsură cu privirea). Dacă ții neapărat să razi unul... Vezi fereastra de la etajul trei, unde arăt eu cu degetul? E unul acolo, bine ascuns. Ne-a omorât deja trei băieți. Aşa că, dacă inima-ți spune...

Paul se întinse pe jos. Fereastra de la etajul trei... Îşi luă Mauserul, îl fixă la umăr şi ținti. Îl simțea bine în mâini. Îl puse jos, îşi suflă în degete apoi şi le trosni. Simțul tactil mai întâi... Luă din nou arma şi o cântări în mână. Fereastra de la... Bine. O avea în linia de ochire. Să nu se încordeze, să nu se grăbească, să simtă bine arma şi mai ales trăgaciul, presiunea infimă care va declanşa lovitura. Da, acum putea să vină tipul.

Ceva se mişcă în colțul ferestrei. Ce... O şapcă. Imbecilul! Încearcă să mă facă să cred... Instinctiv îşi îndreptă arma spre cealaltă parte. Răsări brusc un cap, în spatele unei carabine. Paul trăsese deja.

Îl văzu pe rus prăbuşindu-se pe pervazul ferestrei, arma căzându-i, cu un reflex metalic, pe o grămadă de moloz. Mai apăsă o dată pe trăgaci, ca să se asigure. Capul fu proiectat în spate şi dispăru, ascuns după zid. Soldații din jurul lui încetaseră să tragă. Chardack îl privea, fluierând. Frank îşi ridică viziera căştii.

— Ei bine, prietene! Ce precizie, Paul! Nici nu ştiam de ce eşti în stare!

Locotenentul von Hürwitz se strecură lângă ei:

— Ce se întâmplă?

— Kammerer, Herr Oberleutnant. Vedeți fereastra aceea? Era acolo un lunetist. Acum nu mai e. Dintr-o lovitură, aproape fără să ochească.

— Probabil că a fost o lovitură întâmplătoare…

Paul, jignit, ripostă:

— Am fost campion la tir, la categoria juniori, Herr Oberleutnant. Aş fi putut să omor zece ca el.

Locotenentul dădu din cap, apoi păru să se gândească la ceva.

— Spune-mi Paul… Te-ar interesa să te faci lunetist? Avem nevoie de oameni ca tine… O să ai dreptul la rație dublă, la îmbrăcăminte în plus şi vei fi propriul tău stăpân.

Paul înghiți în sec. Nu putea să dea înapoi.

— Ei, bine… Da, Herr Oberleutnant.

— E în regulă. Am să te trimit la maiorul Überlein. Un lunetist i-a omorât un căpitan şi un sublocotenent. Înainte de asta, vei putea dormi. (Ridică tonul). Voi ceilalți, reluați lupta! Sergent Vogel! Oamenii tăi să se desfăşoare în trăgători şi să înainteze până la clădire! Ruşii se retrag! Pe curând!

Peter şi Paul înfăşurară cadavrul lui Krüger într-o pânză de cort.

— Ce greu e…

— Tu îl iei de un capăt, eu de altul.

Peter încetă să mai vorbească şi îl privi pe adolescent.

— Sentimentalismele nu-şi au rostul aici, Paul. Astăzi el, mâine noi. Aici, la Stalingrad, nu sunt decât virtuali condamnați la moarte. Hai, saltă-l şi apleacă-te, pentru Dumnezeu.

Urcară din nou strada, Paul ținând Mauserul cu mâna stângă şi foaia de cort cu dreapta. Ce-o fi în partea lui, capul sau picioarele? Se opriră lângă porticul sub care se refugiase

împreună cu Krüger, cu câteva minute mai devreme. Senzația de gol pe care o trăise imediat după moartea alsacianului reapăru acum, cu refluxul de ură… Ură… Ceea ce făcuse nu-l consolase, dimpotrivă; se simțea ruşinat, nefericit; nu făcuse decât să dea tare cu bățul în baltă. Îşi aprinse o țigară, uitându-se la Wolzack, care mergea înaintea lui. Împuțitul… Un şuier… Peter şi cu el se năpustiră sub portic; obuzul explodă câțiva metri mai sus.

Când se ridicară, fumul îşi desfăşura vălătucii încet, pe deasupra străzii, învăluind cerul cenuşiu al Stalingradului. Wolzack, sau mai degrabă ce rămăsese din el, zăcea pe şoseaua devastată.

— Ciudat…, zise Peter. Chiar şi după jigodii suferim. Wolzack, de pildă, aproape mă ataşasem de el.

Paul reuşise să doarmă câteva ore, un somn frământat.

Când se trezise, se spălase cu apă rece pe față, îşi luase Mauserul şi se dusese în grabă la PC-ul maiorului Überlein.

— Iertați-mi Herr Unteroffizier, aici îl găsesc pe maiorul Überlein? Soldat Kammerer, compania a 2-a. M-a trimis locotenentul von Hürwitz.

Sergentul îl privi, apoi zâmbi.

— Da' tineri soldați mai are locotenentul von Hürwitz! Ei bine, presupun că ştie el ce face… Urmează-mă!

Subofițerul o luă înaintea lui printr-o tranşee; ajuns la un colț, se opri.

— Apleacă-te! Vezi fereastra imobilului demolat? E un lunetist acolo, care ne-a ras doi oameni. Ce părere ai?

Paul îşi trase chipiul din centură.

— N-aveți cumva… Un băț, ceva?

Sergentul se uită la el cu un aer nedumerit, apoi un zâmbet îi destinse buzele, dezvelindu-i dinții mari, galbeni.

— Ia-ți baioneta, găgăuță!

Paul simți că roşeşte, pentru că nu se gândise la asta. O scoase din teacă şi îşi atârnă chipiul de ea. Îl scoase apoi, cu precauție, din tranşee. Un glonte mieună, apoi lovi zidul din

spatele lor. Paul lăsă în jos brațul; în chipiu se căsca o gaură mare.

— Nu trage rău, nu-i aşa? zise sergentul. Şi e rapid. Hai, explică-mi cum ai de gând să-i vii de hac?

Paul se hotărî să ignore tonul maliţios.

— Ei bine, Herr Unteroffizier… De aici mi se pare foarte dificil. Şi probabil a devenit şi bănuitor pe deasupra. N-aş putea să-l ocolesc trecând în spatele lui?

Fața sergentului deveni gravă:

— Ba da. Nu-i uşor însă. E ticsit de mine, dar, la nevoie, dobândeşti un al şaselea simț. Vino după mine!

Făcură stânga împrejur şi, ca să nu fie observați, o ținură drept; după vreo cincizeci de metri, mergând aplecați, sergentul fiind înainte, traversară strada.

15

— Am ajuns în no man's land. Tot ce se ştie este că sunt mine peste tot. (Arătă spre nas). Dar am fler. Le adulmec. Tu te mai simți în stare, sau ne întoarcem? Nu te considera obligat să începi o treabă dacă nu eşti în stare s-o isprăveşti, băiete!

Paul înghiți în sec; simțea o gâdilitură ciudată în stomac.

— Mergem mai departe!

Sergentul râse fără zgomot.

— O.K., O.K. Dă-mi baioneta ta. Eu îți deschid drumul, târâş, şi tu mă urmezi. E bine aşa?

— E bine.

— Pornim!

Sergentul se lungi pe pământul acoperit cu dărâmături şi începu să înainteze. Când şi când, se oprea şi scurma uşor pământul cu baioneta. Se întoarse spre Paul, care se târa în urma lui şi îi arătă o mină pe care tocmai o dezamorsase. O aruncă şi continuă să înainteze. Paul, lac de transpirație, se chinuia să-i imite fiecare gest. Câțiva centimetri mai la stânga sau la dreapta puteau însemna explozia. După câteva minute, care i se părură secole, ajunseră la o groapă de obuz.

— Putem să ne oprim puțin?

Avea gâtul uscat ca iasca; deşurubă dopul bidonului şi îl duse la gură.

— Doriți?

— E apă sau şnaps?

— Apă.

— Prea puțin pentru mine. Vezi zidul ăsta scund din față? Când o să jungem acolo, o să fim chiar în spatele lunetistului. E ascuns după un bloc de piatră; acolo va fi rândul tău să te descurci. Plecăm!

Ieşiră cu prudență din groapă. Câteva secunde mai târziu, se aflau lângă zid.

— Am ajuns. E rândul tău acum.

Paul simțea că sergentul îl urmărea cu privirea; puse bidonul alături, îşi şterse ochii plini de sudoare şi se ridică milimetru cu milimetru, ca să vadă mai bine. Spațiul dintre zid şi grămada de pietre era plin de moloz şi bârne iar terenul urca într-o pantă uşoară. Era puțin probabil să fie acolo vreo mină... Inima îi bătea cu putere; forțându-se să nu se gândească la sergent, respiră profund şi-şi şterse mâinile de tunică. Aşa... Cel mai bun lucru era să-l facă să se apropie. Propti arma în umăr şi trase. Glontele ricoşă în blocul de piatră. Reuşise.

— Aplecați-vă, îi spuse el sergentului. Acum e acum.

— Nu-ți face probleme, mă descurc. De altfel, n-a avut vreme să ajungă.

Subofițerul se ridică şi privi peste zid.

— Uite...

Se auzi o detunătură. Capul sergentului fu proiectat înapoi, apoi restul corpului se prăvăli peste Paul. Ochiul drept nu mai era decât o gaură roşie. Ucis pe loc. De la cincizeci de metri. Un trăgător de elită. Şi acum era singur. Inima îi porni iarăşi la galop. Ce ar fi făcut străbunicul său, locotenent-colonelul, în locul lui? Mai întâi să se liniştească... Încet... Calm... Nimic nu se face bine în grabă. Calm... Se uită la fața sergentului. Dar poate că asta îi oferea o şansă în plus...

Trăgătorii de elită lucrau singuri… Celălalt credea cu siguranță că nu mai era nimeni acolo.

Atent să nu facă vreun zgomot, încercă să tragă cadavrul spre el. Un şuierat. Fiuuu!… Lunetistul tocmai trăsese. Era bănuitor. Paul îşi ținea Mauserul cu amândouă mâinile. Să nu se mişte. Să-l lase să vină… Şi atunci…

Un proiectil lovi zidulețul, în partea cealaltă; o explozie acoperi totul. O grenadă. Din fericire, era gros… Piatră bună. Un zgomot de obiect zburând prin aer… Încă o grenadă, de data asta mai jos, de partea lui, se rostogoli pe pământ şi lovi o mină. Cele două detunături se contopiră într-una singură, acoperind cu schije totul în jur. Cu corpul sergentului lipit de el, cu dinții strânşi, Paul aştepta o durere fulgerătoare, aceea a unei bucăți de oțel în carne. Dar nu se întâmplă nimic, în afară de o mare linişte, punctată de zgomotul tunurilor, în depărtare… Paul puse jos încetişor corpul însângerat al sergentului…

Un zgomot uşor, înăbuşit, de paşi pe pietriş… Venea lunetistul.

Paul şi-l închipuia aplecat, cu carabina pregătită pândind cel mai mic semn. Trebuia să-i abată atenția timp de o fracțiune de secundă. Bidonul. Să-l arunce în partea cealaltă. Întinse mâna, îl apucă. Fireşte că lunetistul cunoştea şi el trucurile astea ieftine, dar Paul putea să câştige timp. Îl împinse şi mai departe cu piciorul pe sergent, respiră adânc, apoi aruncă bidonul.

În aceeaşi clipă, se rostogoli în cealaltă parte, ținând strâns Mauserul. O fracțiune de secundă îl văzu, aplecat, întorcându-se deja spre el. Paul trase, glontele îi zbură celuilalt carabina. Al doilea îl împinse clătinându-se spre o grindă groasă, care ieşea dintr-o grămadă de moloz, iar cel de-al treilea îl frânse în două. Lunetistul se prăbuşi încet, cu mâinile lipite de burtă.

Reuşise să-l învingă. Biruise! Cu mâna stângă îşi şterse o lacrimă. Înaintă încet, cu Mauserul la şold, gata să tragă.

Lunetistul întoarse capul. Paul se opri împietrit. Şi-l închipuise cu mult mai în vârstă decât el. Duşmanul era aproape o figură mitologică, venită de pe altă lume; de altfel nu-l vedeau decât mort. Rusul ăsta nu avea nici douăzeci de ani. Părul, de un castaniu deschis, era răvăşit de vântul serii. Avea o spaimă bestială în priviri, ca şi cum însuşi răul înainta spre el, întruchipat în persoana unui soldat german. Dinții îi tremurau de frig sau de…

— Nu-ți fie frică, zise Paul cu voce joasă. Nu-ți fie frică, frățioare. Sunt francez, angajat de nevoie în Wehrmacht. Nu-ți fie frică, frățioare… Stai puțin…

Îl apucă de umeri şi îl sprijini cu grijă de grindă… Spaima din priviri dispăruse, dar clănțănitul dinților continua. Fața îi era palidă, aproape cenuşie.

— Stai puțin…

Paul îşi scoase pachetul de țigări din buzunarul tunicii, luă una, o aprinse şi o vârî între buzele tânărului rus. Două pete mari de sânge îi colorau tunica mai jos de centură, ca şi la Krüger… Dar nu mai avea importanță.

— Am să te duc eu. Or să te îngrijească…

— Nu…

Paul îşi aprinse şi el o țigară. Cădea deja înserarea. Uneori părea că pământul se cutremură. Se duceau lupte lângă Octombrie Roşu.

Paul îşi îndreptă din nou privirea spre lunetist. Capul îi era aplecat spre umărul drept. Murise.

Scoase țigara dintre buzele tânărului rus şi o strivi odată cu a lui. Luă de pe jos şapca şi i-o puse cu stângăcie pe cap. Era al doilea om pe care îl omorâse astăzi cu sânge rece. Şi ceilalți? Toți cei pe care îi omorâse, aproape fără să-i vadă, cu mitraliera sau cu grenada pe străzi, în curți, în apartamente… Dar pe ăia îi omorâse ca să se apere…

Cu pas greoi, se îndreptă spre zid şi se aplecă deasupra sergentului. Îi luă livretul militar; „Herbert Schranke, născut la…“ Paul îl apropie de ochi „…20/2/1920 la Potsdam…“ „…

Polonia… Franța… Rusia…“ şi acum la Stalingrad, pentru totdeauna. Îi rupse plăcuța de identitate şi se pregăti să se întoarcă.

Să se întoa… Paul simți o lovitură în stomac, de parcă ar fi încasat un glonț. Să se întoa… Înghiți în sec. Sergentul… Cum să se descurce fără el? Minele! Să strige? Dar pe cine? Ar fi venit lunetiştii ruşi. Nu avea pe el decât tunica şi nopțile începuseră să fie reci. Trebuia ori să se întoarcă, ori să…

Sau poate cel mai simplu lucru ar fi fost să termine cu toate, să se ducă spre groapa de obuz, să meargă, rugându-l pe Dumnezeu ca moartea să-i fie uşoară, să nu aibă o agonie lungă. Da, să meargă… Ba nu, o să se bată.

Se aplecă din nou peste corpul sergentului şi îi luă baioneta. Luna acoperea cu o lumină rece câmpul de ruine. Bâigui o rugăciune şi începu să se târască.

„Tatăl nostru care eşti în ceruri…” Baioneta atinse ceva tare. Paul scormoni cu grijă pământul, scoase mina şi o dezamorsă. „Tată, pentru onor la stânga, tată, pentru onor la dreapta…“ Nu, nu era aşa. „Tatăl nostru care eşti în ceruri…“ Bolovanii, pietrişul străluceau ca mica. Înfigea mai întâi baioneta în stânga, apoi descria cu ea un arc de cerc spre dreapta… „Tatăl nostru care eşti în ceruri…“ Ajunse la groapa de obuz, unde rămase zece secunde sau o oră, nu mai ştia.

„Tatăl nostru care eşti în ceruri…“ Încă o mină, chiar sub cotul lui, Dumnezeule, un centimetru mai mult şi-ar fi explodat, capul smuls… Picături mari de sudoare îi curgeau pe spate, ca să se adune, reci, în scobitura şalelor. O rachetă urcă spre cer şi explodă, albă. Mai departe. Încă o mină, să o dezamorseze fără să tremure. Cum făcea Schranke? „Tatăl nostru care eşti în ceruri…” Nu să meargă, ci să te bată. Din fericire era lună. Să se bată. O mină. Să continue. Încă.

— Ei, bobocule, ce cauți pe jos?

— Poftim?

În fața ochilor săi înceţoşați de sudoare, ghici două perechi de cizme. Auzi hohote de râs.

— Ăsta e ca melcu'. Traversează strada pe burtă. Te ridici sau te ridicăm noi?

Strada? Care stradă? Se ridică într-un genunchi. Doi soldați îl priveau râzând.

— Dar ce ai? Arăți de parcă l-ai fi văzut pe necuratul!

Fără să-şi dea seama, se târâse până la mijlocul şoselei.

Ajunsese la PC-ul maiorului Überlein. Se simțea golit, ars, devastat pe dinăuntru. Un aruncător de flăcări... Nu mai avea nici sentimente nici gânduri. O cochilie golită... Un sublocotenent bătuse la uşa maiorului...

— Lunetistul, Herr Major.

— A! Să intre!

Paul salutase.

— Soldat Kammerer, compania a II-a. Misiune îndeplinită, Herr Major.

— Vrei să spui că l-ai omorât?

— Jawohl, Herr Major!

— Şi sergentul Schranke?

— Un glonte în cap, Herr Major.

— Deci te-ai întors singur prin...?

— Jawohl, Herr Major!

— Bine... Bine... Acum pot să-ți spun. Înaintea ta, mai trimisesem acolo doi trăgători de elită. Nu s-au mai întors.

Maiorul, blond, cu părul pieptănat spre spate, îl privise prin ochelarii mici şi rotunzi, înrămați în aur.

— Te propun pentru Crucea de Fier clasa întâi; măcar atât. (Îi zâmbi). Du-te alături, o să primeşti cafea şi mâncare. Eşti liber, Kammerer.

Era acum din nou în pivniță. Lângă el, locurile goale ale lui Krüger şi Wolzack. O zi. Trebuia să doarmă...

A doua zi, Paul îşi luă în primire funcția de trăgător de elită. Porni în zori, înainte de răsăritul soarelui, ca să se posteze în spatele unei ferestre sau după vreun acoperiş dărâmat. Căpătase un combinezon alb şi mănuşi din piele.

Viață de pisică pe acoperişuri, sub un cer lăptos. Nu primea ordine de la nimeni, dar pericolul îl pândea de peste tot, ascuns fie de un coş, fie de o bucată de tablă. Hotărâse să acționeze cât mai puțin posibil: să nu omoare şi să nu se lase omorât. Într-o seară, din întâmplare, se trezi chiar în spatele unui lunetist rus. Acesta se uita în jos, pe stradă. Să nu tragă înseamna să-i expună unui pericol de moarte pe soldații nemți: poate pe Erich sau pe Frank sau pe Willi… Să tragă era aproape un asasinat. Îl luă pe rus în obiectiv şi strigă „Hei!“ Rusul se întoarse: Paul îi trase un glonte între ochi.

Luptele continuau, îndârjite. Tancurile îşi făceau drum peste câmpuri de mine, străzi blocate, curți pline cu moloz. Ruşii se retrăgeau încet, luptând până la ultimul cartuş. Divizia ajunse la rambleul de cale ferată, după ce făcuse joncțiunea cu o divizie de infanterie. Soldații descoperiră atunci uzina Octombrie Roşu, pe care aveau misiunea să o ia cu asalt. Paul fu reintegrat în companie.

În jurul lui, soldații se pregăteau, neobişnuit de tăcuți; numai câteva înjurături mai scăpau. În dimineața asta urma să aibă loc asaltul împotriva uzinei Octombrie Roşu. Erich se întinse. În ce zi or fi? 26 octombrie. Doamne… Azi împlinea treizeci şi opt de ani. De necrezut, ce repede trecea timpul… Un loc comun, absolut justificat de astă dată. Treizeci şi opt de ani. Înainte avea cinematograful, amorurile lui. Acum nimic, în afară de o raniță şi un Mauser. Luă din sac o oglinjoară şi-şi privi trăsăturile. Nu părea încă, încă…

— Hei, Erich, faci pe cocheta?

Frank îl privi zâmbind.

— Ce vorbeşti! Azi împlinesc treizeci şi opt de ani.

— Mai bine să-i împlineşti decât să nu-i mai apuci. Nu uita să te rogi lui Dumnezeu să mai apuci să ai şi treizeci şi nouă. Nimic nu e mai puțin sigur.

— Grozavă încurajare!

Se cutremură. Treizeci şi opt de ani! I se părea că simte pe umăr, în dimineața asta, mâna Morții.

— Ei bine, eu împlinesc douăzeci de Crăciun! Norocul meu. (Willi vorbea îndesând cu pumnul în raniță, ca şi cum ar fi vrut să încapă acolo Dumnezeu ştie ce). Oricum, pentru părinții mei nu era nici o problemă; nu aveau ei atâtea parale cât să-mi mai aducă şi cadouri, aşa că… Îmi aduc aminte, când mă duceam, pe la vreo zece ani, prin noroi şi ninsoare, să-l ajut pe ăl bătrân, care avea un chioşc de ziare la Berlin Pankow, mă opream întotdeauna în fața unei agenții de voiaj. Se putea vedea acolo o insulă însorită, înconjurată de o mare verde… Şi o fufă cu pielea ca ciocolata, cu un colier de flori în jurul gâtului… Cum se numesc fetele astea, Erich?

— Vahine.

— Exact, vahine. Îmi spuneam atunci: micul meu Willi, poa' să plouă, poa' să ningă, eu acolo o să-mi sărbătoresc aniversarea Ia douăzeci de ani. Începusem chiar să-mi pun ceva parale deoparte. Îmi spuneam: doar n-or să dureze veşnic tâmpeniile astea. Totul era prevăzut: îmbarcarea la Hamburg, direcția New York. Acolo aveam de gând să închiriez o rablă de maşină, şi să mă-ntâlnesc între patru ochi cu Cascada Niagara. Apoi aş fi străbătut Statele Unite de sus în jos, spre New-Orleans. Câteva zile de odihnă, apoi direct spre vest! Texas, California, San Francisco! Acolo m-aş fi reîmbarcat pentru Tahiti! (Începu să râdă şi cu o mişcare a umărului îşi aşează ranița în spate). În concluzie: presimt că o să mă sărbătoresc la Stalingrad, mulțumită agenției HITLER & Co; ăsta mi-e norocul. Băgați de seamă, ar fi greu să ne fie mai rău decât anul trecut! Vă mai aduceți aminte? - 45°! Dacă aş fi avut, când am fost rănit, măcar cincisprezece zile de permisie, dar nu, ce ghinion!

Willi, cu bustul aplecat înainte, stătea în mijlocul pivniței; vorbăria lui reuşise să destindă atmosfera. Erich zâmbi.

— Aveam nevoie de tine, Willi… Doar n-ai fi vrut să cucerim Octombrie Roşu fără tine, nu?

— Credeți că o să fie greu? întrebă Paul.

Soldații se întunecară din nou la față.

— În orice caz, petrecere n-o să fie, zise Peter.

— Haideți, lăsați-o baltă! urlă Steinitz. Mişcați-vă, fir-ar să fie!

— Da, şefu'! răspunse Erich cu umilință.

Ceilalți izbucniră în râs.

— Pst! Erich! Stinge țigara! Transmite mai departe!

În spatele lui mergea Paul, orbecăind prin întuneric.

— Paul! Stinge țigara! Transmite…

— Haideți, haideți să ne grăbim…

Klaus îşi lăsa greutatea când pe un picior, când pe celălalt, lovindu-şi alternativ cizmele. Cu toate că luna octombrie fusese deosebit de caldă, începuse să se facă frig dimineața. Ajunseră la pozițiile de pornire: o tranşee săpată în grabă, în formă de V; abia ajuns, Erich se trânti la pământ. Paul, lângă el, se strecură cu puşca în mână, spre un crenel.

— Vezi ceva?

Adolescentul se uita spre Octombrie Roşu. Crucea de Fier, clasa întâi, strălucea agățată de buzunarul stâng al tunicii.

Erich se simțea nervos şi obosit. Vru să aprindă o țigară, apoi îşi aminti de interdicția de a fuma. Soldații se instalau pe poziție, fără să vorbească; probabil că toți aveau, ca şi el, gura uscată din cauza tracului.

El îşi imaginase mult timp că, pe cât va acumula mai multă experiență, pe atât se va simți mai stăpân pe sine; de câteva zile însă, avea impresia că lucrurile se petreceau exact pe dos. Voronej… Soldatul cu capul strivit… Îi amintise de Wolfgang…

Între acesta şi taică-su avusese loc o discuție, n-a ştiut niciodată despre ce… Fratele lui urcase apoi în camera lui şi încuiase uşa. O detunătură… Erich se repezise într-acolo; cu o lovitură de picior făcuse țăndări uşa. Wolfgang zăcea pe pat; peretele din spatele lui era pătat de… Nu. Asta nu.

Se ridică nerăbdător şi se sprijini de crenel, lângă Paul. Cerul se înroşea spre răsărit; soldații se apropiară de parapet, frecându-şi ochii. Apăru silueta masivă a uzinei Octombrie Roşu.

Un imens zid cenuşiu, de mai multe etaje înălțime, acoperea orizontul de la nord la sud. La stânga, o gaură de

formă neregulată, pe unde trecuse regimentul de infanterie care o luase înaintea lor; probabil una din fostele porți. Mai la stânga, o altă intrare distrusă; nori de fum ieşeau de acolo, urcând în valuri groase spre cerul jos. Din partea de nord se auzeau nişte bubuituri surde, care făceau să tremure pământul: acolo lupta divizia de infanterie. Între ei şi zid, grămezi de moloz, grinzi, şine, ocupate de grupele germane de intervenție.

Soldații, buimăciți, contemplau scena.

Willi, lângă el, îşi drese glasul:

— Hărăbaia asta s-o doborâm noi? Mamă, mamă! Împuțită treabă… Sunt mulți ruşi înăuntru? Li se cunoaşte dispozitivul?

— La prima ta întrebare răspunsul este da. La a doua, cam o divizie. La a treia, răspunsul este nu. Cei care au ieşit de acolo nu ne mai pot răspunde. Dă-mi bidonul tău, Willi, niciodată nu mi-a fost aşa de sete.

— Dă-mi şi mie, spuse Paul.

Luă bidonul, bău o gură de apă rece şi se uită la fațada uzinei Octombrie Roşu. Ce coşmar! Avea impresia că trebuie să ia cerul cu asalt.

— Ia, Paul!

— Erich, pot să te întreb ceva?

— Dă-i drumul!

Adolescentul ezită, apoi roşi.

— Uite! Ce înseamnă *Navigare necesse est; vivere non necesse!*

— De ce mă întrebi?

— Aşa…

— Ei bine… Este o frază pe care a rostit-o Pompei în bătălia de la Pharsalos sau înainte de a se îmbarca, în Sardinia, nu mai țin minte… Cuvânt cu cuvânt, înseamnă: „E necesar să navighezi, nu e necesar să trăieşti.“

— Asta ştiam… Cu un dicționar… Dar sensul, sensul ascuns?

Galben, acoperit de ceață, discul soarelui urca deasupra Volgăi.

— Ei bine... După părerea mea înseamnă că trebuie să faci ce ai de făcut indiferent de împrejurări. Restul e în grija lui Dumnezeu.

— Aha...

Paul dădu din cap.

Grupele de intervenție începură deodată să tragă. Tiruri bruşte, în rafale, de arme automate. Erich avea patru grenade cu mâner vârâte în centură, câte două în fiecare cizmă, un pumnal, o baionetă, o sută cincizeci de cartuşe şi un Mauser încărcat pe umăr.

— Bun. Sunteți gata?

Klaus trecea printre rânduri.

— Peste un minut atacăm. Facem parte din primul val. Un batalion de tunuri de asalt şi de tancuri ne va susține. Imediat ce ieşiți din tranşee, vă repeziți spre zid. Genistii vor fi alături de voi, cu dinamită. Totul este să acționăm repede, fără timpi morți, să-i luăm pe ruşi prin surprindere. Atunci şi numai atunci va începe să tragă artileria. Întrebări?

O mitralieră împroşcă o rafală. Soldații se uitară unii la alții.

— Bun. La auzul fluierului ieşiți cu toți afară.

Klaus îi privi. Mai spuse o dată:

— Şi mai ales, acționați repede!

Erich se întoarse spre parapet. O sută de metri de teren liber până la zid. Cum spunea Swinburne?[16] ...

...Şi mori
Când va veni ziua,
Dar nu mai da atâta importanță morții

... Şi mori... Repetă versurile de mai multe ori. În stânga lui, Willi, în dreapta, Paul. Frank era mai departe, în fruntea unei grupe.

… Şi mori…

Fluierul îi sfredeli timpanele. Străduindu-se să nu se gândească la nimic, escaladă parapetul.

Paul alerga în zigzag. Se aruncă după o grămadă de moloz. Avusese brusc impresia unui gol în stânga lui. Erich nu mai era acolo; ah, ba da… în spatele unui tun de asalt, care escalada greoi dărâmăturile. De la nord la sud, un furnicar de soldați, adăpostindu-se în spatele tancurilor. Gâfâind, o luă la fugă, trecu în dreapta grămezii de moloz, coborî un rambleu, se împiedică de nişte şine întortocheate şi se lipi de pământ. Trebuie să găsească un punct bun de observație… Un zgomot înspăimântător îi sfâşie timpanele; artileria grea a lui Dietrich începuse să tragă. Îşi acoperi urechile şi deschise larg gura. Obuze de 150, 210 şi 240 treceau pe deasupra lui într-un zgomot de locomotivă alunecând pe şine; nu-şi închipuise vreodată că poate exista un aşa vacarm… O boltă de cristal, de oțel, de aer înghețat… Simți doi, patru soldați rostogolindu-se peste el; disperat, căută să se ascundă în pământul care începu să se cutremure, mai întâi încet, apoi sacadat.

Riscă o privire pe deasupra rambleului. Trei tunuri de asalt, urmate de genişti, sosiseră în fața unei spărturi căscate în zid, în stânga lui; trăgeau cu tunurile lor de 75 în interiorul uzinei. Le răspundeau două mitraliere grele ruseşti. Paul puse arma la umăr şi se uită prin vizorul telescopic. Mitralierele i se păreau incredibil de aproape. Nu auzi detunătura, dar văzu un ochitor rus prăvălindu-se peste mitraliera lui, ca şi cum ar fi vrut să o îmbrățişeze.

Începu să numere; la trei o să se smulgă din cotlonul ăsta nenorocit. Unu… Îi zgâlțâi pe soldați, care ridicară capetele zăpăciți. Soldați noi. Le arătă zidul. Doi… Păreau că nu înțeleg. Nu-i nimic, or să se ia după el…

Trei!

Ținându-şi cu amândouă mâinile puşca, se repezi, sări peste un cadavru şi fugi într-un suflet spre zid. Douăzeci de

metri… Zece… Cinci… Gata! Câştigase un minut de viață. Trase profund în piept aerul fierbinte, apoi se întoarse. Soldații nou veniți zăceau la pământ, uciși de o rafală de mitralieră care continua să brăzdeze pământul amestecat cu moloz.

În fața lui, genistii îşi vedeau de treabă pe lângă perete. Ridică viziera căştii. Ce-or fi făcând?… Se apropie, aplecat. Deodată fugiră cu toții spre el.

— … Dinamită! Fugi!

Unde să se ducă? Îi zări printr-un nor de praf pe Peter şi pe Willi; cel din urmă târa un corp.

— Lasă-l! urlă Peter.

Se prăvăliră, urmați de genişti, într-o groapă de obuz. Ghemuit pe fundul gropii, Paul simți cizmele unuia dintre ei lovindu-l în cădere. Deschise larg gura şi-şi astupă urechile cu palmele. Curentul provocat de explozie fu atât de puternic, încât pietrele dimprejur căzură în groapă.

Paul nu mai auzi nimic, nici măcar zgomotul artileriei. Peter şi un genist se ridicară cu prudență până la marginea gropii. Incredibilă, liniştea asta… Brusc, urechea stângă i se destupă:

— Nu tancurile! Infanteria mai întâi!

Vocea locotenentului von Hürwitz. Artileria cu bătaie lungă îşi rări tirul, lăsând locul mitralierelor grele. Un uruit continuu; era imposibil să distingi o lovitură de alta. Ce trebuie să fi fost pe partea cealaltă a uzinei…

— Bun. Aveți frecvența?

Operatorul radio încuviință. Klaus se adăpostise, împreună cu câțiva soldați, printre care şi von Reddinger, într-o groapă de obuz.

— Transmiteți la PC-ul maiorului Überlein: pătrunderea în interiorul uzinei Octombrie Roşu a început. Cerem întăriri pentru infanterie. Terminat.

O rafală de rachete căzu în jurul gropii, acoperindu-i cu pământ şi moloz. Nu era cazul să mai rămână acolo.

— S-o-ntindem! Suntem chiar în bătaia tirurilor! Haideți!

Doi soldați ridicară ochii; nici unul din ei nu părea să fi depăşit cu mult vârsta adolescenței. Bieții puşti…

— Von Reddinger! Preluați-i! Când tunul de asalt va ajunge în dreptul nostru, toată lumea în spate! Executarea!

Monstrul de oțel trecu zornăind. Un membru al echipajului, ghemuit în spate, împroşca cu un jet de gloanțe spărtura din zid, mărită de explozia a trei sute de kilograme de dinamită. Genieştii pătrunseră înăuntru, urmați de soldații din companie: Peter, Willi… Paul, care începuse să se descurce nu tocmai rău… Frank, în stânga, îi încuraja pe boboci… Erich, la fel… Putea să iasă bine.

Lovi cu patul pistolului în blindajul tancului de asalt.

— Stați acolo! Aşteptați până când degajăm totul! Haideți!

Aplecat, urmat de operatorul radio, intră prin spărtură. Trecerea de la lumina puternică la semiîntuneric îl făcu să ezite un moment.

— Pst! Pe aici! Herr Oberleutnant!

Era Steinitz. Se strecură lângă adjutant.

— Ce se întâmplă?

— Nu ştiu, Herr Oberleutnant, dar miroase a capcană.

Nu se auzea nici o detunătură. La nord se trăgea, la sud, la fel, însă aici… O linişte de catedrală. De altfel, cu plafoanele astea de mai multe zeci de metri, cu grinzile astea îmbinate… Dar ce se întâmpla? Ruşii n-ar fi comis totuşi, prostia să lase descoperit centrul dispozitivului lor… Şi atunci?

Puțin câte puțin, ochii i se obişnuiră. Terenul era relativ degajat şi urca în pantă blândă – deci, avantaj pentru apărare – ca să ajungă la un fel de bastion pătrat, înconjurat de moloz, de grinzi metalice. De mai mulți metri înălțime… Zidurile unui vechi atelier transformat în citadelă… Acolo erau, nu puteau fi decât acolo…

— Bun… Nici un foc de armă, Steinitz?

— Nici unul, Herr Oberleutnant.

Soldații veneau în număr mare, îngrămădindu-se în spatele blocurilor dărâmate din zid.

— O să fim mai înghesuiți decât într-o sală de dans. Steinitz, du-te şi spune-le şefilor de plutoane să încetinească mişcarea.

— La ordinele dumneavoastră, Herr Oberleutnant.

— Operator, transmite la PC-ului maiorului Überlein: inamicul refuză să se demaşte. Pauză temporară. Terminat.

De hotărârea lui depindea soarta a sute de oameni; nu putea totuşi să le spună să atace orbeşte… Von Reddinger, lângă el, îşi suflă nasul. La urma urmei nu era chiar atât de rău să fii doar soldat…

— Ce părere aveți, Herr Hauptmann? Nu-l auzise până atunci vorbind; avea o voce surprinzător de blândă şi prietenoasă.

— Nu vor să ne dezvăluie sistemul lor de foc, Herr Oberleutnant! După părerea mea, careul ăsta este ticsit de antitancuri şi mitraliere grele. Sau cine ştie… Poate că nu e nimic în el. În cazul ăsta, ne aşteaptă ceva mai departe.

— Ce mă sfătuiți, Herr Hauptmann?

— Trebuie mers şi văzut despre ce e vorba. Trimiteți pe careva. Evident, va fi sacrificat.

— Vă mulțumesc, Herr Haupmann.

Evident, va fi sacrificat… Pe cine să desemneze? Pe Steinitz, când se va întoarce lângă el? Nu, era prea prețios. Peter şi Willi? Nu se punea problema. Privirea îi aluneca de la dreapta la stânga, oprindu-se asupra fiecăruia în parte; simțeau şi ei că se urzeşte ceva: când îi privea, întorceau capul în altă parte. Doamne, ce de soldați noi veniseră… Ar fi fost oribil să trimită pe unul din ei… Pe von Reddinger? Ezită; el fusese cel care îi dăduse ideea. Nu, făcuse deja destul. Făcuse destul. Avea impresia că aceste câteva cuvinte se gravau cu litere de foc în conştiința lui. Făcuse deja destul… Se va duce chiar el.

Simți că-i tremură degetele. Ca să facă ceva cu ele, trase o țigară din pachet, o puse în gură şi o aprinse. Țigara

condamnatului la moarte. Clişeele astea blestemate… Trase adânc în piept primul fum. Încă mai putea să aleagă pe un altul. Şi, în acelaşi timp, această dorință nebună care îl împingea să se ridice, să… Nu, să nu cedeze unui impuls. Să analizeze bine situația şi, în funcție de această analiză, să aleagă soluția cea mai potrivită. Dar ce însemna acest adjectiv? Nu erau atâtea situații în care el îşi pierdea orice sens? Von Reddinger şi cei cinci sute de civili…

Îl cuprinse dintr-o dată o stare de linişte; îşi dădu seama că alegerea fusese făcută.

— Steinitz!

— Da, Herr Oberleutnant.

— Dacă nu mă întorc, preiei comanda.

— Dar…

Nu mai ascultă. Aceşti câțiva metri… Infinitul. Se ridică, încovoiat de parcă ar fi purtat pe umeri o greutate de o sută de kilograme.

Frank se strecură lângă Paul.

— Merge, măi puştiule? Abia am sosit… Am întârziat… Ce mai e pe aici? (Aruncă o privire în urmă). Nu, voi rămâneți în spate!

— Habar n-avem, răspunse Willi. Situația pare să-i creeze probleme locotenentului… Dar… dar ce naiba face…?

Paul se uită în sus, sprijinindu-se în coate.

Locotenentul von Hürwitz, în picioare, cu o țigară în mână, escalada rambleul. Păru că ezită, apoi, cu un pas hotărât, peste molozul care-i scârțâia sub picioare, se îndreptă spre o grindă groasă din metal, căzută din tavan. Era o linişte perfectă în partea aceea; se auzea numai zgomotul pe care îl făcea Hürwitz mergând; dacă n-ar fi fost bubuitul canonadei, Paul ar fi putut să se creadă rătăcit într-o uzină dezafectată, de la mahala…

Nu-i venea să-şi creadă ochilor. „Ia uite, aiurez… Oboseala…“ Îi închise strângând tare pleoapele, apoi îi deschise din nou. „Vedenia“ era tot acolo. Willi, în dreapta lui,

se uita şi el la spectacol, cu gura căscată. Frank îşi ridică viziera căştii şi fluieră aproape imperceptibil.

Locotenentul ajunsese la o grindă, care zăcea pe pământ, înălțându-se uşor în direcția careului fortificat. Puse țigara între buze şi se agăță de montanți.

Peter şopti:

— Parc-am fi la circul Barnum. N-am mai văzut niciodată aşa ceva.

— Gura, Peter, îi suflă Frank.

— Dar cum de nu trag? întrebă Paul.

— Stt!

Frank luă un pachet de țigări din buzunarul tunicii şi îi dădu şi lui Paul una:

— Ca să nu-şi trădeze sistemul de foc. Dacă trage unul, trag toți şi planul lor rămâne în baltă. Totuşi trebuie să acționeze repede…

Locotenentul ajunsese destul de sus, urcând de-a lungul grinzii. Se opri sprijinit de un montant şi-şi scoase țigara din gură.

— Acum ştie tot, comentă Frank. Dar ce are de gând să facă?

Da, ştia tot; de sus vedea în interiorul redutei. Paul trecu în revistă toate posibilitățile: dacă ruşii îl lăsau să se întoarcă, planurile lor de foc erau dezvăluite. Da, dar şi dacă trăgeau erau dezvăluiți. În afară de cazul că un lunetist… Repede! Hürwitz trebuia să-i surprindă… Şi continua să urce…

Se auzi apoi un țipăt puternic, Paul n-a ştiut niciodată de la cine venea; Hürwitz sări de pe grindă, dispărând într-o groapă de obuz; trăgeau cu toții, unii ca să-l apere, alții ca să-l omoare.

Auzi vocea răguşită a lui Steinitz:

— Pentru locotenent! Înainte cu toții!

Frank se ridicase şi pornise pe linia rambleului: Paul îl urmase fără să mai stea pe gânduri. Soldații săreau ca nişte broaşte din adăpost în adăpost, sub focul dezlănțuit din

redută. Se întâlniseră cu Erich, care înainta de-a lungul grinzii şi săriseră în groapa de obuz.

Locotenentul dictă în grabă observațiile sale operatorului radio:

— …În flanc, la nord, două mitraliere grele, două tunuri de 76,2 protejate de o linie de gabioane. Ai notat totul?

— Absolut, Herr Oberleutnant!

— Transmite chiar acum! Te aştept.

Hürwitz îşi scoase casca şi-şi trecu o batistă peste frunte: era palid ca un mort. Paul îl auzi murmurând:

— Ei bine! Am reuşit…

Octombrie fusese neobişnuit de cald. Zilele erau acum mai scurte; sosiră primele geruri.

Prin tavanele dărâmate, lapovița cădea peste combatanții care îşi disputau în luptă corp la corp atelierele de topitorie, de calibrare, ale cuptoarelor Martin. Tancurile nemțeşti intrau în ele, distrugând baricadele, strivind sub şenilele lor cuiburile de mitraliere. Ruşii contraatacau atunci, țintind cu focul artileriei lor coloanele asediatorilor. Se auzea zgomotul orgilor lui Stalin, care se abăteau în ploaie de foc, sirenele Stukas-urilor, exploziile bombelor; şi momente de tăcere, întrerupte de detunăturile seci ale puştilor trăgătorilor de elită. Paul împuşcase mulți dintre ei zilele astea, dar şi mulți oameni din compania sa fuseseră omorâți; sublocotenentul Heilbrunn, care preluase comanda unui pluton; von Reddinger, care călcase pe o mină şi ale cărui ultime cuvinte fuseseră: „… Să dorm… În sfârşit…“; mulți dintre cei nou veniți, care nu se pricepeau la luptele de stradă şi nu ştiau niciodată unde să stea. Nu mai făceau deosebire între zi şi noapte.

Au început apoi primele ninsori.

Dietrich privi indispus la silueta subțire a locotenentului, care stătea înțepenit în poziție de drepți.

— Repaus, repaus, Hürwitz!

Tipul ăsta era exagerat de ofițer. Dietrich îşi înăbuşi o remarcă sarcastică şi întinse mâna spre o cutie de caramele:

— Vrei, Hürwitz? Le-am adus de la Bordeaux.

— Dacă nu vă deranjez, Herr General…

— Ia din cele de culoare deschisă: după părerea mea sunt cele mai bune.

Dietrich luă o caramea, o scoase cu delicatețe din ambalajul de celofan. Mmm… se topea în gură, la fel ca acele păsărele delicioase, acea specialitate din sud-vestul Franței… Ortolani. Ce clipe plăcute petrecuse la Bordeaux, ca şef de stat-major al diviziei! Masa la unul dintre cele mai bune restaurante din lume, *La claponul fraged*, loja la teatru, băi în valurile oceanului la Lacanau şi la Arcachon, în compania unei micuțe landeze[17]. O viață cum alta nu mai poate fi.

Morocănos, se uită printr-o aerisire pe care noua lui ordonanță o camuflase cu o prelată de plastic. Se îngrămădise zăpada în ea. Bietul Heilbrunn… Prostul, mai degrabă… Îi ceruse cineva să facă exces de zel?… Se ridică şi se înălță pe vârfurile picioarelor ca să consulte termometrul: – 10°. Reveni la biroul lui şi scormoni jăraticul din sobă: prăpădită unealtă! Pe o rază de un metru, temperatură tropicală, şi după doi metri, polară. Cât o să mai facă pe clownul în oraşul ăsta acoperit de zăpadă, la capătul lumii? Şi rapoartele acelea pe care le primise, referitoare la concentrări suspecte de trupe ruseşti… Da, dar frigul îi avantaja acum pe nemți: Volga, acoperită de blocuri de gheață, împiedica aprovizionarea armatei a 62-a ruseşti. Ceva mai bine dispus, se aşeză comod în fotoliul său şi se uită la Hürwitz.

— Felicitările mele pentru isprava pe care ai făcut-o, Hürwitz. Ai fost admirabil: voiam să spun, ca de obicei. Am profitat de asta ca să-ți obțin numirea de căpitan, lucru care, de altfel, n-a fost chiar simplu, şi Crucea de cavaler, cu frunze de stejar. Ştii ce preț pun eu pe decorații în general, mai ales pe cele dobândite în statele-majore. Dar nu cred că sunt mulți

oameni în Wehrmacht care să merite această cruce aşa cum o meriți tu. Poftim, Herr Hauptmann.

Se ridică şi îi întinse lui Hürwitz cutiuța deschisă.

— Pune-ți-o singur. Ştii că eu, treburile astea…

Hürwitz luă decorația şi apoi salută lovindu-şi călcâiele.

— Bun! Să trecem acum la lucruri mai serioase. Care este starea morală a trupei? Statul-major nu-mi spune decât ceea ce aş vrea să aud. Şi unde anume vă aflați? A fost nevoie să abandonați ieri seară câteva poziții…

— Exact, Herr General. Atelierele cuptoarelor Martin. Tocmai pătrunsesem acolo, dar n-am avut timp să ne consolidăm pozițiile; un contraatac rusesc ne-a dislocat. Cât priveşte moralul trupei… e încă bun, Herr General. Dar oamenii sunt extenuați. Şi avem pierderi foarte multe.

— Da, am văzut listele. Pune-l pe dl. Erich Hoffmann într-un loc mai liniştit, ar fi o mare prostie să se piardă un asemenea om. Felicită-l din partea mea pe protejatul tău, soldatul Kammerer: şapte lunetişti omorâți numai într-o săptămână nu e puțin lucru. Bun! Cum vezi situația?

— În general, sau la Octombrie Roşu?

— La Octombrie Roşu, Hürwitz, restul e treaba mea.

— Ei bine… Am ținut legătura cu forțele din nord-vest, dar am pierdut atelierele Martin. Cine le deține, deține şi Octombrie Roşu. Trebuie să atacăm din nou, Herr General. Pentru asta avem nevoie de şi mai mulți oameni, de tancuri…

Dietrich făcu un gest de lehamite:

— Ştiu, ştiu… Şi zăpada asta! Trebuie cu orice preț să luăm partea asta, Hürwitz. Să scotocim peste tot, în trenuri de echipaje, în spitale… O să vă trimit tot ce o să pot. Le-am spus lui Gloecklen şi lui Überlein să-ți dea mână liberă; dar acționează repede, pentru numele lui Dumnezeu. Am primit rapoarte neliniştitoare în dimineața asta. Se semnalează la nord şi la sud puternice concentrări de trupe. Simt, presimt că o să avem necazuri, Hürwitz, dacă nu avem grijă.

Îşi aprinse din nou țigara, care i se stinsese.

— Şi asta nu e tot, Hürwitz. Rommel a fost bătut de Montgomery la El Alamein. Hitler vrea o compensaţie şi ea se numeşte Stalingrad. Le-am spus ofiţerilor mei de stat-major şi ţi-o spun şi ţie, trebuie să acţionăm repede, să terminăm cu afacerea asta. După aceea o să putem trece în rezervă şi vom contraataca numai dacă este nevoie. (Se uită afară cum ningea). În altă ordine de idei… m-aş mira ca ofensiva sovietică să aibă loc acum. Prea mult noroi, prea multă zăpadă…

Toată povestea asta îl obosea. Se ridică şi se îndreptă spre gura de aerisire. Dacă ar fi putut măcar să ducă lupta asta după capul lui!

Chiar de dimineaţă avusese neplăcuta surpriză să-l audă pe Hitler la telefon. Cu o voce enervată, acesta îl întrebă de ce şi-a retras oamenii din atelierele Martin. Dietrich i-a răspuns că erau ameninţaţi să fie încercuiţi. Hitler i-a declarat atunci că unde pune soldatul neamţ piciorul acolo rămâne; apoi a schimbat tonul şi i-a promis lui Dietrich gradul de general-locotenent, dacă o să iasă totul bine; a încheiat spunându-i că Germania are ochii aţintiţi asupra lui. Frazele astea de demagog… În timpul întregii conversaţii, ţinuse receptorul departe de ureche, ca şi cum i-ar fi fost teamă că vocea lui Hitler o să-l murdărească…

Se aşeză din nou şi luă o caramea. Fanaticii ăştia… Ce-ar mai fi ei fără credinţa lor dementă? Caramele moi. Fanatismul le dă celor slabi iluzia forţei… Nu era epoca supraomului, ci aceea a mielului turbat…

Şi locotenentul ăsta sau mai degrabă căpitanul… Curajul, lui Dietrich îi era uşor să-l înţeleagă: o sfidare adresată ţie însuţi; dar nu asta fusese motivaţia care îl împinsese pe Hürwitz; el nu era omul care să se joace cu viaţa lui şi cu atât mai puţin cu a celorlalţi, de altfel… Un sentiment de vinovăţie sublimat în eroism? Nici acest gen de explicaţie, luat din laboratorul dr. Freud nu îl satisfăcea prea mult. Şi atunci?

— Spune-mi, Hürwitz, de ce ai făcut-o?

Căpitanul păru că se gândeşte; înclină capul spre umărul drept.

— Herr General, aţi fi în stare să muriţi pentru părerea pe care v-aţi făcut-o despre dumneavoastră înşivă?

Dacă era… Într-o dimineaţă de iulie, 1917, patrula cu Fokker-ul său pe deasupra pădurii de la Houthulst, în Flandra de vest, la mai mult de trei mii de metri altitudine; prin hublouri, printre scamele de nori, vedea fuioarele de fum, străpunse de loviturile de pornire ale artileriei germane. Virase pe aripa dreaptă, zburase în zigzag printre strato-cumuluşi groşi. Când ieşise dintre ei, la o sută de metri mai jos zbura un Spad, având imprimate pe carlingă o barză, cifra doi şi o inscripţie. S-a aplecat ca să vadă mai bine. *Bătrânul Charles*. Sub el patrula asul aşilor francezi, Georges Guynemer.

Guynemer nu-l văzuse; Dietrich ar mai fi putut să se îndepărteze. Îşi risca viaţa şi ştia asta. Dar să fugă… N-ar mai fi putut niciodată după aceea să se uite în oglindă. Adunându-şi tot orgoliul lui, trăsese adânc aer în piept, calculase unghiul de atac şi apoi se năpustise.

Prima lui rafală se pierduse în carlinga Spad-ului; a doua nimerise în gol; Guynemer amorsase deja o ascensiune lumânare, ca să-l atace pe la spate. Dietrich virase pe o aripă, pierzându-se într-un strato-cumulus.

Pilotul fiancez avea reputaţia de a nu cruţa nici un adversar. Nu exista decât biruinţa sau moartea; fără paraşută. Timp de o oră s-au jucat de-a şoarecele şi pisica, din nor în nor, fiind pe rând şi una şi alta. O fracţiune de secundă de neatenţie şi ar fi urmat o cădere vertiginoasă.

Deodată, i se păruse că o umbră mare se desprinde din soare… O rafală, un jet de ulei pe ochelari şi Fokker-ul începuse să cadă, urmat de Spad. Guynamer îl cadra, ca să-l termine.

Dietrich, cu o mână la ochi, încerca să evite stropii fierbinţi şi rafalele de mitralieră. Avionul părea atras de

pământ într-o alunecare fără sfârşit.

La ieşirea dintr-un nor văzuse Spadul reluându-şi ascensiunea; Guynemer îl considerase definitiv distrus. Dietrich reuşise să redreseze în ultimul moment avionul şi aterizase forțat.

Cu combinezonul îmbibat de ulei, dar fără nici o zgârietură, privea arzând Fokker-ul. Niciodată nu fusese mai fericit; şi asta, nu pentru că scăpase cu viață.

— Da, îmi imaginez. Îmi imaginez chiar foarte bine. Dar tu nu te aflai într-o astfel de situație, Hürwitz. Ai fi putut la fel de bine să pui pe unul din oamenii tăi să urce, eventual sub amenințarea revolverului. Tu eşti tu şi altul e altul.

— Vreți să spuneți că poți să-i faci sau să laşi să i se facă orice aproapelui tău, fără ca părerea pe care o ai despre tine să… Nu, nu cred, Herr General.

— Şi de ce mă rog? Ce este prefăcătoria asta care vrea să mă facă să cred că am vreo obligație față de cel pe care îl numeşti aproapele meu? Ce mă priveşte pe mine suferința lui? Ea nu va devia nici cu jumătate de milimetru traiectoria stelelor care gravitează în jurul nostru. Dacă pentru ele aceasta este fără importanță, de ce m-ar afecta pe mine? Nu, eşti victima unei imposturi metafizice sau sentimentale. Eu mă situez aici pe un plan strict logic, Hürwitz.

Urmă un moment de tăcere, subliniat de zgomotul exploziilor care ajungea până la ei, diminuat de brumă. Dietrich trase din țigară. Se stinsese. Ezită: să o aprindă din nou sau să ia alta? O puse pe o scrumieră, luă o caramea din cutie şi se ridică.

— De altfel, acest pretins altruism nu este decât un egoism deghizat; prin altul, alergi după imaginea pe care ți-o faci despre tine. Nu, prefer să fiu sincer cu mine însumi; un egoism cinstit, bine definit.

— Spuneați că vă aflați pe un plan strict logic, Herr General. Dar atâta vreme cât aveți de ales… Sunteți de multe ori pus în situația de a-l părăsi.

Dietrich se gândi: Guynemer… Da, fireşte.

— În ce priveşte egoismul…, continuă Hürwitz. Probabil că ne este imposibil să ieşim din noi înşine. Aşa că, măcar să încercăm ca acest spațiu să fie… cât mai larg posibil, ca să spun aşa, şi să-i folosească şi altcuiva.

— Da. Văzut din acest unghi… Spune-mi, Hürwitz, apropo de altruism… Dacă trebuie să contăm pe cel al lui Hitler ca să ne găsească haine groase, o să mai dureze mult şi bine. Am organizat un jaf prin intermediul socrului meu, care e Gauleiter la Cologne: cizme îmblănite, mănuşi, fulare, mantale etc. Pe urmă i-am telefonat lui Göring; ne cedează o jumătate de duzină de Junkere vechi. De fapt, treaba asta mă enervează, pentru că acum îi sunt îndatorat… Bun! Nu vor fi haine suficiente ca să îmbrăcăm pe toată lumea, dar oricum, va fi mai mult decât nimic. Vor avea un aer pitoresc soldații noştri, în ținuta asta civilă… O să găsesc eu ce să-i povestesc lui Paulus, cum că rudele ar fi împrumutat avioanele etc… Trebuie să sosească azi sau mâine la aerodromul din Pitomnik. Organizează un comando de recepție ca să le preia; o să te anunț. Ei bine, Herr Hauptmann, cred că ne-am spus tot ce aveam de spus. Şi nu uita! Grăbeşte-te! Grăbeşte-te! Orice clipă contează!

Hürwitz salută:

— La revedere, Herr General!

— La revedere, Hürwitz!

Grăbeşte-te! Grăbeşte-te!

Aceste două vorbe i le spusese Hitler lui Paulus, comandantul armatei a 6-a, care, la rândul lui, le repetase şefilor de armate, care le transmiseseră generalilor de divizii, care…

Klaus se uită la ceas: opt şi cincizeci şi cinci. Un fulg de zăpadă îi căzu pe pleoapa stângă; ridică ochii şi se uită prin acoperişul distrus; începea să mijească de ziuă; dar mari întinderi de întuneric înecau încă grămezile de moloz şi

zidurile atelierului cuptoarelor Martin. Pregătirea artileriei începea peste cinci minute.

Klaus îl privi pe Steinitz, apoi pe sergentul Vogel; pe ei putea să conteze; ca, de altfel, pe toți oamenii lui. Îi împărțise în patru grupe de şoc de aproximativ patruzeci de soldați fiecare; mulți dintre ei n-aveau să mai apuce apusul soarelui.

Locotenentul Kolp, şeful companiei de genişti, sări în groapa de obuz, făcând să plouă cu bulgări de pământ peste Klaus şi operatorul radio.

— E în regulă, Herr Hauptmann. Oamenii mei au deminat mai multe pasaje prin câmpurile de mine. Se va putea trece.

— Să te audă Dumnezeu, Herr Oberleutnant.

Ce-or fi făcând acum artileriştii ruşi? Li se spusese probabil şi lor că sorții luptei se hotărau atunci. Se ridică pe coate şi mai cercetă o dată terenul prin binoclul său Zeiss; atenție la trăgătorii de elită… Cratere de obuz, o grămadă de bucăți de tablă, şine, grinzi… Prin anumite locuri, oamenii lui vor fi nevoiți să meargă în şir indian. Ruşii îşi vor concentra, desigur, focul mitralierelor asupra acestor puncte de trecere. Chiar dacă deminarea a fost făcută corect, cum îşi vor tăia totuşi drum tunurile de asalt? Se întoarse: o baterie, cu motoarele oprite, se strecurase în spatele bucăților de zid. Nu mai erau decât două minute… Da, va trebui să acționeze prin dreapta.

— Oberleutnant Kolp?

O voce calmă îi răspuse:

— Da, Herr Hauptmann?

Incredibilă, puterea de adaptare a oamenilor… O pastă moale care se poate întări precum granitul… Ofițerul ăsta avea de îndeplinit treaba cea mai periculoasă şi totuşi…

— În momentul când artileria va începe să tragă, o luați prin dreapta. Pe acolo este cel mai uşor de trecut.

Mai ales să nu lase frica să se materializeze, să vorbească…

— Câte kilograme de dinamită aveți?

— Trei sute, Herr Hauptman.

— Luați tot. Niciodată nu e destul.

Toți oamenii aceştia care se duceau să moară… Klaus, care se simțise totdeauna izolat, se trezea acum legat de ei printr-o înfrățire de neînvins. Şi ei la fel, fără îndoială… Nu există un simțământ asemănător în viața civilă. Poate tocmai lucrul ăsta îl vor regreta într-o zi…

Încă un minut. Grupele de asalt erau toate pe poziție. Timpul părea să se întindă ca un elastic. Să aştepte… Încă zece secunde… Cinci…

— Acționați repede…

Bubuiturile obuzelor acoperiră ultima silabă.

Peste uzina Octombrie Roşu cădea înserarea. Paul înfipse o scobitoare într-o bucată de hering dintr-o cutie de conserve şi o înghiți.

Un gust puternic de saramură… Îi plăcea tare mult.

— Merge, Paul?

— Merge.

Frank întingea cu un dumicat de pâine pe fundul conservei.

— Asta viață, numai să mai țină aşa. Păcat că nu avem şi femei. Ce părere ai, Paul?

— Norocul tău, răspunse Willi… Eu sunt aşa de mort de oboseală seara, că n-aş fi în stare să ridic nici degetul mic. Aşa că, restul… Dă-mi nişte pâine, Paul. Brr… Nu e prea hazliu aici… Parcă am fi în gară… A, uite-l pe Erich! Unde-ai fost?

Erich răsări înaintea lor de după un cuptor Martin, dărâmat pe trei sferturi; cizmele îi scârțâiau pe zăpadă.

— Merge, voinicilor? Fă-mi şi mie puțin loc, Paul. Ce-i de mâncare în seara asta?

— O gamelă cu supă de mazăre, heringi în sos tomat, două sute de grame de pâine neagră, maiestate! Unde-ai fost?

— La aeroportul din Pitomnik.

— Ahaa! Nemernicule! În timp ce camarazii tăi se înghesuiau în atelierele cuptoarelor Martin? Nemernicule! Şi

ce-ai făcut pe acolo?

— Am servit o cauză nobilă, Willi! Cum se deschid cutiile astea? Ah… da, mult iubitul nostru general von Dietrich, care îşi pleacă mereu urechea la doleanţele oamenilor lui, a reuşit să ne găsească haine călduroase.

— Ei, nu!

Se opriră din mâncat. Paul îşi linse degetele murdare de sos de roşii, fără să-l piardă din ochi pe Erich. Haine călduroase! El trebuise să-i restituie maiorului Überlein combinezonul, când părăsise acoperişurile. Îşi vârî degrabă mâna într-un buzunar, ca s-o apere de frigul muşcător al nopţii. Erich reluă cu voce joasă:

— Da… Cizme de pâslă, fulare, mănuşi, mantale. Dar nu vor ajunge pentru toţi.

— Ah!…

Se priviră unii pe alţii.

— Şi în afară de noi, cei din companie… Mai sunt şi alţii care ştiu, printre cei nou sosiţi?

— Nu, nimeni.

Chardack îşi înalţă capul mare, ras, părând că se gândeşte.

Erich luă o bucată de hering de pe fundul conservei, o întinse pe pâine şi o băgă cu totul în gură.

— Şi cum să procedăm? întrebă Willi.

— O să le spunem, răspunse Erich. Şi ne ducem cu toţii acolo. Altfel am fi nişte jigodii. Dar n-o să le spunem chiar tot.

— Adică?

— Importante, vitale chiar pe timp de ger, sunt cizmele, Paul. Le iei întotdeauna cu un număr mai mari, ca să poţi pune o şosetă în plus sau hârtie de ziar. Picioarele trebuie să-ţi fie protejate; fără ele nu poţi să mergi şi atunci moartea vine repede. Pe urmă mănuşile, dar numai pe urmă. Mâinile ţi le mai poţi încălzi în buzunare, sau le înfăşori cu o cârpă. Bun, facem aşa?

Chardack îşi închise briceagul, îl puse în buzunarul tunicii şi se ridică.

— Unde te duci?
— Să-mi iau cizme.
— Bine… Să le spunem şi celorlalți.

Paul se uita la cizmele de pâslă şi-şi mişcă picioarele înăuntru; era loc pentru încă o pereche de şosete.

După ce luaseră cu asalt atelierul cuptoarelor Martin, fuseseră schimbați şi se întorseseră în cantonament. Ninsoarea cădea cu fulgi grei pe străzi; dinspre nord-vest bătea un vânt ca de gheață. Căpitanul von Hürwitz pusese să fie instalate sobe mari; pe lângă ele stăteau grămadă hainele ude ale soldaților: mantale, cizme, şosete, izmene… Deasupra grămezilor de haine, aerul vibra umed şi cald.

Paul luă o țigară şi o încercă mai întâi cu vârful limbii; atingerea capătului îndesat cu tutun îi făcu bine. Când putea, se refugia în senzațiile de confort şi nu mai căuta altceva. Să nu se mai gândească. Locurile lui Krüger şi Wolzack erau ocupate de alți soldați; la fel şi al sergentului Vogel, care fusese omorât în timpul asaltului de o rafală de pistol mitralieră. Să te gândeşti înseamnă să-ți pui întrebări; şi la întrebări era imposibil de răspuns.

Trase un fum, apropie lampa de încălzit şi se cufundă în biografia lui Napoleon.

— Ce citeşti, Paul? întrebă Erich.
— O versiune a vieții lui Napoleon.
— Mai crezi încă în treburile astea? Uite, mai degrabă citeşte-o pe asta.
— Ce e?
— *Adio arme*, de Hemingway. Te-ar ajuta să-ți revezi şi engleza.

Frank, de sub cuvertură, se întoarse spre ei.

— Hemingway? Toreadorul?
— Nu, imbecilule! Este un scriitor. Ia ascultați puțin; traduc: „În mijlocul gălăgiei am distins din nou o tuse, apoi şu, şu, şu, apoi o lumină, ca şi cum s-ar fi deschis brusc uşa unui furnal, apoi un bubuit, mai întâi alb, roşu pe urmă…“

— Gura, acolo! zise careva.

— Ceată de barbari ce sunteți, glumi Erich. Dacă e aşa, nu vă mai citesc. Fă lampa mai mică, Paul.

Adormiră.

2. CURSA

Mai întâi a fost numai o rumoare sau mai degrabă o agitație; nişte agenți de legătură bânțuiau beciurile, păşind peste corpurile soldaților. Unul dintre ei îl întrebă pe Paul:

— Ei, tu, blondule, unde îşi are sălaşul căpitanul?

Agentul gâfâia; se aplecă deasupra lui Paul, cu pupilele mărite; apoi se ridică şi ascultă, făcându-i semn adolescentului să tacă.

— Linişte acolo! strigă un soldat. Unde vă treziți? La bâlci?...

Zgomotul ăsta... De unde venea? Din nord, nu... Din vest?

— Îți dai seama? zise agentul. Se aud şi de aici.

Paul îşi duse mâna la inimă. Nu!... Simți cum i se zbate pleoapa dreaptă.

— Dar... dar... ce este?

Celălalt nu răspunse imediat. Apoi făcu, țuguidu-şi buzele ca pentru a inspira:

— Rusnacii! Ofensivă generală.

Apoi soldații se repeziră la arme, îmbrâncindu-se; Steinitz începu să țipe la ei. Încă buimac de somn, Paul se trezi în stradă, în vâltoarea viscolului.

— Fir-ar al naibii! Îngheață!

Regimentul blindat sau, mai degrabă, ce mai rămăsese din el, se înşira de-a lungul străzii.

— Ia, Paul, o să-ți facă bine.

Frank îi întinse bidonul cu şnaps.

Erau douăsprezece ore de când plecaseră din Stalingrad. Proiectoarele fixate în partea din față a tancurilor nu reuşeau să lumineze cu strălucirea lor albă decât la câțiva metri. Zăpada cădea din belşug, viscolită de un vânt înghețat.

— Ascultă!

Paul privi pe deasupra turelei tancului Mark-3; sub picioarele lui trepida, fierbinte, placa de protecție a motorului. Un uruit surd, ca de tobe acoperite.

— Îți dai seama ce de tunuri trebuie să fie acolo?

Respirația lui Frank se condensa într-un abur albicios când vorbea.

Trecuseră de Malo-Rosoşca; regimentul coti spre nord-vest. Pe drumul acoperit de polei, numai tancurile înaintau normal; câteodată erau nevoite să se oprească, atunci când un camion se punea de-a curmezişul. Un Mark-3 sau 4 se desprindea atunci din coloană şi îl remorca, legându-l cu cabluri de oțel.

Ninsoarea încetă; se crăpa de ziuă. Un cer ca de plumb, cu reflexe bătând în violet, copleşea stepa albă.

Li s-a împărțit soldaților cafea şi pâine; coloana şi-a continuat apoi înaintarea.

Ajunseră la Don.

În preajma marelui fluviu înghețat apărură primii dezertori: palizi, zdrențăroşi, înfăşurați în pături, pierduseră orice contact cu unitățile lor. O rază de soare străpunse norii joşi, împroşcând zăpada cu o lumină gălbuie.

— Dumnezeule, zise Willi, de unde-or fi răsărit?

Cât vedeau cu ochii, stepa era un furnicar de siluete negre, împleticindu-se pe picioare, ascunse uneori de vârtejurile de zăpadă; de pe înălțimile de peste Don ajungeau până la ei zgomote de explozii însoțite de fulgere de foc. Vântul sufla mai tare, biciuindu-i lui Paul fața.

— Treaba începe să se-mpută, zise Frank. Ia uită-te la oamenii ăştia!

Nişte strigăte îi făcură să se întoarcă. Un individ înalt, cu capul înfundat într-o căciulă de blană, cu o pătură pe umeri, cu obrajii supți şi neraşi alerga pe lângă tancul Mark-3.

— Voi... voi... nemți? (Îşi apropie palmele, puse capul pe ele ca pentru a dormi, apoi făcu nişte gesturi de negare). Nu!... Nu!... Noi nu dormit!... Mers!... Mers toată noaptea!... Tancuri ruseşti! (Duse mâna la gură). Voi... De mâncare?... De mâncare?...

— Aha! Români. Ei, băieți, aveți ceva să-i dăm să înfulece? întrebă Frank.

Willi scoase dintr-un buzunar un pachet turtit de ciocolată, Paul o bucată de cârnat.

— Uite! Ia!

Românul făcu gestul de a fuma. Frank îi aruncă o țigară. Căruțe trase de mârțoage istovite, coloane de vagoane cu echipaj şi aprovizionare străbăteau stepa, fugind din fața diviziilor ruseşti. Câțiva bărbați cocoțați pe o izbă adunau brațe de paie din acoperiş, ca să facă focul. Paul văzu un român apropiindu-se de un cal care şchiopăta pe trei picioare şi doborându-l cu un foc de pistol; pe dată i se alăturară şi alți fugari şi începură să-l spintece cu cuțitele.

— Faceți loc! Faceți loc! Faceți loc, lua-v-ar naiba!

Şeful tancului, ieşit pe jumătate din turelă, țipa cât îl ținea gura spre o coloană de camioane care mergeau din sens invers; primul din şir avea roțile din față împotmolite într-un şanț.

— Săpați în fața roților! urlă Frank. Şi puneți dedesubt ceva, orice! Crengi, paie! Hai să coborâm şi noi, că ăştia parcă au căzut din lună.

Săriră din Mark-3.

— Ce debandadă! Noroc că pe vremea asta avioanele nu pot zbura! Da, aşa, aşa! Săpați! (Frank luă o scândură şi o vârî în noroi, sub pneul camionului). Şi acum, paie! (Arătă spre acoperişul de paie al unei izbe). Ce balamuc! Să ne urcăm pe tanc! Paul se afundase în zăpadă până la jumătatea cizmei.

Dincolo de malul Donului, norii grei alunecau pe deasupra stepei. O rază de soare se strecura pieziş, difuzând într-un imens curcubeu. Doamne, câtă lumină!

Erich îşi coborî privirea peste fluviul pe care pluteau bucăţi de gheaţă; pe una dintre ele stătea un cal într-o stare jalnică. Înaintă puţin dezechilibrând banchiza; un nechezat scurt şi căzu în apă.

Podul de bărci era încărcat cu camioane, chesoane de artilerie, tunuri de campanie trase de cai; dacă era să judeci după numărul soldaţilor care tropăiau pe malul celălalt al fluviului, avea să mai dureze ore.

Picioarele îi ardeau şi mâinile îi erau îngheţate; mănuşile lui de lână nu erau de ajuns de groase pentru vremea asta. Doar n-avea să-şi petreacă toată ziua pe tancul ăsta…

— Vii, Peter? Mă duc să fac o plimbare.

— N-ai destul aer aici? Unde te crezi? La picnic?

— Gata! Hai!

Sări de pe Mark-3, urmat de Peter, şi urcă pe rambleul acoperit cu zăpadă întărită. Ceva mai departe, pe un dâmb, Klaus, însoţit de Steinitz, urmărea scena.

— Klaus, ia spune-mi ce se-ntâmplă aici?

— Salut, Erich. Salut, Peter. (Arătă spre pod). Retragere napoleoniană, nu?

— Deci, e chiar atât de grav?

— Nu e de glumă. (Desfăşură o hartă). Vezi punctele astea două, aici, pe Don? Ruşii au atacat acolo în forţă, ieri dimineaţă. Astăzi, în zori, au atacat la sud. Şi un copil de cinci ani şi-ar da seama că vor să ne încercuiască.

— Şi sunt mulţi?

— La nord? După Dietrich, mai multe armate, dintre care una blindată.

— Şi el ce părere are?

— Că trebuie să ne retragem, şi încă foarte repede, ca să ne reorganizăm pe Cir.

Klaus vorbea cu o voce morocănoasă.

— Pare că nu-ţi vine să crezi.

— L-ai mai văzut tu pe Hitler acceptând o retragere?

Luă o mână de zăpadă şi o strivi în pumn.

— De fapt, nu asta facem acum. Altfel n-am fi aici, ci la Kalaci, mai la sud.

— Vreți să spuneți, Herr Hauptmann, că o să rămânem încercuiți aici, în frig şi ninsoare?

Klaus ridică din umeri.

— Dacă eşuează contraatacul nostru, mi-e teamă că da, Peter.

Se auzi un fluierat.

— Hai, reluă el cu o voce istovită, e rândul nostru acum. Urcați-vă în tancuri, e rândul nostru să trecem.

Componente ale diviziei blindate şi a trei divizii de infanterie se retrăgeau către Don. Cele cincizeci de tancuri pe care putuse să le adune Dietrich se ciocniseră de forțe de zece ori mai puternice. Ținându-se de turela unui Mark-3, cu mâna dreaptă susținând un rănit întins pe platforma din spate a tancului, Paul scruta ceața care se întindea pe desupra stepei. Un miros de ulei, de benzină, de unsoare de maşină, zgomotul motorului, țipetele rănitului şi, ca o suprapunere de imagini de coşmar – un foc care se rostogolea spre înălțimi până la vreo douăzeci de metri, sfârtecând oameni, tancuri, cai, piese de artilerie, proiectându-le la o altitudine incredibilă, apoi prinzându-le iar, amestecându-le până când ajungeau să fie nimic altceva decât nişte fiare, nişte resturi omeneşti; zornăitul şenilelor de T-34, rapide, numeroase, ritmul sacadat al mitralierelor lor, detunătura seacă a tunurilor de 76, fasciculele de lumină ale proiectoarelor lor străpungând ceața; cazacii, pe caii lor pitici, răsărind de te miri unde şi spintecându-i cu săbiile pe cei rămaşi mai în urmă, năvălind asupra rezervelor de hrană, golind bidoanele de şnaps, reluându-şi apoi goana într-un sabat de infern; urlete de spaimă, „Achtung! Achtung! T-34!“, soldații care-şi pierdeau mințile, nebuni de legat; şi frica asta care îi furnica pe ceafă, prin măduva spinării, răspândindu-se apoi în cele mai mici particule ale pielii… Şi soldatul ăsta care

delira, tancul Mark-3, care se clătina prin zăpadă, mâinile agitate de un tremur nestăpânit…

Tancul se opri. Panzerführerul dădu la o parte trapa turelei şi se întoarse spre ei:

— Faceți-i ceva să tacă, pentru numele lui Dumnezeu. Ca şi cum Ivan n-ar fi atât de aproape!

Paul îşi înfundă mănuşa în gura soldatului.

— Fir-ar al naibii! Ne-am pierdut.

Refuza să priceapă.

— Ce spuneți, domnule Panzerführer?

Tanchistul nu răspunse; lovi în gol cu pumnul drept.

— La naiba! Ce să faci pe nenorocita asta de ninsoare! Şi ceața asta care nu te lasă să vezi nici la zece metri!

Fulgii care cădeau pe blindajul fierbinte sfârâiau şi se transformau apoi în aburi. Din stânga, din spate, din dreapta, se auzeau bubuiturile canonadei, înăbuşite de ceață. Un zgomot de copite.

Panzerführer-ul se aplecă spre interiorul turelei.

— Opriți motorul, dar-ar să dea!

Paul ciuli urechile, disperat; câți erau? Toc, toc, toc, poate e un cercetaş; toc, toc, toc, silueta unui cal se contură în dreapta; simți că-i sare inima, toc, toc… Nu-i nimic, zise tannchistul, un cal fără călăreț.

Şchiopătând, cu coastele prinse între două hulube rupte, trecu prin fața lor şi dispăru spre stânga.

— Ascultați, Herr General, ascultați… Vă conjur… Să ne repliem pe Cir.

Dietrich se uită la trăsăturile încremenite ale comandantului şef al armatei a 6-a, generalul Paulus.

— Încă se mai poate face ceva, Herr General. Bineînțeles, va fi mai greu ca ieri. Ruşii s-au întărit destul de bine. Dar dacă ne mişcăm repede…

— Dacă-mi permiteți, meine Herren…

Un ofițer ordonanță se apropie şi scoase din pioneze o hartă. CG-ul armatei a 6-a părăsea Golubinskaia ca să se

deplaseze spre Nijne-Cirkaia. Tancurile T-34 se apropiau.

— În felul ăsta vom salva armata a 6-a. Bineînțeles, vor fi şi pierderi... Dar infinit mai puține decât dacă rămânem în încercuirea asta.

Paulus era aşezat pe o canapea, cu spatele drept. Ținea în mână o țigară. Privea în gol. Lângă el, în picioare, cu mâinile încrucişate la spate, se afla generalul Schmidt, şeful său de stat major.

— Dragă Dietrich, zise Paulus, prima datorie a soldatului este să asculte. Nu am primit nici un ordin de repliere. Poziția ocupată de armata a 6-a se înscrie într-un ansamblu operațional; retrăgându-ne, s-ar putea să punem în pericol tot frontul de sud.

Paulus vorbea cu o voce calmă, aşezată; nimic nu i-ar fi trădat enervarea, dacă n-ar fi fost ticul care-i strâmba obrazul stâng.

— Înainte de a ne mişca, să aşteptăm informații mai multe

şi permisiunea OKW -ului. Dragă Dietrich, îți dai seama că mă îndemni la rebeliune? Dacă aş da ordin de repliere, aş fi înlocuit imediat.

— Şi să nu uităm că o străpungere prin stepă ne-ar costa foarte mult în oameni şi material, zise Schmidt. Şi pe urmă, cu răniții ce să facem? Să-i abandonăm? Nu, să aşteptăm ordinele!

Dietrich se uita năucit la cei doi generali. Unde s-or fi crezând? La un Kriegspiel, discutând o variantă? Aveau ei habar că un T-34 se deplasează cu 50 km/h? Şi că armata a 6-a odată încercuită, Wehrmacht-ul şi-ar fi pierdut vârful de lance?

— Herr General, vă conjur... Cel puțin să pregătim străpungerea asta. Fiecare clipă contează.

— Nu, nu, dragă Dietrich. Ți-am spus doar care este prima calitate a soldatului... A doua este sângele rece. Să nu ne pripim! Veți vedea că o să scăpăm.

Paulus se ridică, dând a înțelege că discuția s-a terminat. La ieşirea din CG, Dietrich contemplă stepa în care dispăruse divizia lui. Cerul greu, zăpada care cădea… Îşi aprinse o țigară. Oamenii lui nu aveau motive de veselie. Oricum, totul era pierdut.

— Ce ne facem? întrebă Panzerführerul.

Paul îşi înfundă mâinile sub manta; amărâtele lui mănuşi de lână abia îl mai ajutau. Ningea mai rar. Rănitul încetase să mai țipe.

— Mai întâi să-l dăm jos pe omul ăsta. A crăpat. N-ar face decât să ne încurce. (Se ridică şi apucă mortul de umeri). Fiți atenți!

Corpul căzu în zăpadă cu un zgomot surd.

— Cum se numeşte ultimul cătun prin care am trecut?

Panzerführerul scoase o hartă din buzunar; o scutură, apoi o deschise.

— Verşnii-Golubaia. Aici. (Arătă cu degetul punctul de pe hartă). Apoi am luat-o spre nord-vest, în direcția Kletskaia. Pe acolo ne-am întâlnit cu Ivan… Pe urmă nu mai ştiu.

— Şi radioul?

— Bruiat. Din când în când se aud cuvinte nemțeşti, dar nimic ca să ne putem orienta.

— Pe naiba!

Paul aruncă o privire spre cei doi nou sosiți, îngenuncheați în spatele tancului. Era de vârsta lor, dar avea mai multă experiență. Nu ştia dacă din cauza acestei constatări, sau din cauză că tancul acela era împreună cu ei, sau poate din cauza prezenței lui Chardack, dar nu se simțea prea speriat. Din colosul cu capul acoperit de o glugă impermeabilă nu zărea decât câteva fire de barbă acoperite de chiciură.

— Când i-am atacat pe ruşi, încotro se îndreptau? întrebă Paul.

Panzerführerul îl privi.

— Probabil că ai noştri fug spre răsărit; de vreme ce nu i-am întâlnit, înseamnă că ar trebui să fim… (Luă harta). Aici…

Donul este deci în stânga noastră... Într-acolo a luat-o şi calul.

Încremeniră. Calul!

— Dumnezeul mă-sii, zise Panzerführerul. O fi simțit apa sau cam aşa ceva. Cel mai bine ar fi ca unul din noi să coboare şi să se ducă pe urmele lui.

— Mă duc eu.

Paul sări din tanc. Cădea înserarea. Zări urmele copitelor.

— Aprindeți proiectoarele să văd mai bine!

Unul dintre cele două proiectoare ale tancului Mark-3 se spărsese; celălalt aruncă o strălucire orbitoare. Panzerführerul ieşi din turelă şi îl acoperi cu o cârpă verde; se răspândi o lucire de acvariu.

O lanternă căzu la picioarele lui Paul.

— Dacă auzi ceva, stingi. Haide, te urmăm.

Paul se afunda până la genunchi. Bună idee că a ales cizmele astea... Pe sub cască, un fular îi proteja fața. Lumina zăpada din față. Pe acolo trecuse calul. Trecu lanterna în stânga şi dreapta o băgă în buzunarul mantalei. După scurt timp trebui să le inverseze din nou; vântul înghețat îi trecea prin mănuşile subțiate peste măsură.

Terenul începu să urce, apoi coborî într-o vâlcea. Calul urcase versantul opus, urmând calea mai puțin abruptă. Trebuia să-l prindă din urmă, altfel ninsoarea avea să-i şteargă urma...

Paul începu să alerge greoi. Dispăruse orice lumină de pe cer. Era a doua noapte pe care o trecea fără să doarmă şi practic fără să mănânce nimic, în afară de o cutie de sardele; îşi mânjise buzele cu ulei şi se şterse cu zăpadă; rezultatul: două degeraturi care începuseră să sângereze şi impresia că este la fel de murdar pe dinăuntru ca şi pe dinafară.

Se opri istovit. Sudoarea care-i îmbrobona fruntea se transforma pe sprâncene în stropi de gheață. Cu vârful limbii îşi cercetă conturul buzelor; un gust înțepător de sânge. Apoi, buzele îi înghețară. Ce prostie! Se întoarse: tancul Mark-3, cu

proiectorul învelit cu verde, îi părea un monstru al adâncurilor rătăcit prin stepă.

Terenul era tot mai vălurit; la coborâre îşi dădea drumul, mergând cu paşi mari, în timp ce vântul îl izbea în obraz; îi veni în minte imaginea lui Christos pe cruce. Cum mâna dreaptă îi înghețase din nou, îşi trecu lanterna în stânga. Dumnezeule, să moară singur în zăpadă, ar fi îngrozitor…

Deodată auzi un zgomot şi făcu semn tancului să oprească.

Se afla la poalele unei mici movile. Ruşii? O sudoare înghețată i se prelinse pe spate. Urcă pe creastă, cu spinarea încovoiată.

Era calul: stătea în picioare, tremurând, ceva mai jos.

— Căluțule, căluțule!

Doamne, fă să nu o ia la galop…

— Căluțule…

Paul se apropia, evitând orice gest brusc.

— Căluțule…

Părea complet epuizat; nările îi erau prinse într-o crustă de gheață; urechile îi atârnau blegi; hulubele îi făcuseră pe coaste rosături care sângerau.

— Căluțule!

Paul întinse încet mâna spre ham. Încă puțin… Gata.

— Ei! Băieți!…

Paul încerca să vorbească încet.

— Ei! Băieți! L-am prins…

Tancul Mark-3 se căță pe creastă şi se opri lângă ei. Calul nu se clinti.

— Nu arată prea grozav, zise Panzerführerul.

— Ce contează, răspunse Chardack. Aici nu suntem la curse; o să ne servească drept busolă şi e destul.

Panzerführerul, puțin contrariat, se uită la Chardack, apoi la Paul.

— Bun… Cum te cheamă?

— Kammerer, Herr Unteroffizier.

— Nu mai ai nevoie de lanternă, nu e cazul să fii reperat. Totul e-n regulă în spate?… Ține calul şi hai să mergem.

Paul făcu un pas înainte şi calul îl urmă fără tragere de inimă. Terenul era în pantă şi îi alunecau copitele. Paul îl ținea strâns de frâu. La poalele pantei, mai slăbi strânsoarea.

Mort de oboseală, fu nevoit să-l lase pe Chardack în locul lui. Zăpada cădea din belşug, împiedicându-te să vezi la câțiva metri. Se lungise împreună cu ceilalți doi soldați pe platforma din spate a tancului Mark-3. O oră de somn chinuit. Lui Chardack îi luase locul un alt soldat, dar după câteva minute se prăbuşise în zăpadă, plângând. Aşa că Paul ajunsese iar lângă cal.

Nici nu mai ştia de când mergea; trebuia doar să înainteze, fără să se gândească la nimic, mai ales la viața lui dinainte, la Mulhouse, la camera lui! Pe moment îi făcea bine, dar întoarcerea în prezent era cu atât mai insuportabilă. Avusese grijă să-şi îndese ziare între manta şi tunică, dar vântul se înverşuna, găsea câte un spațiu liber şi se înfigea acolo ca un pumnal în crăpătura unei platoşe.

Se uită la cal; el măcar ştia ce avea de făcut; coastele jupuite, însângerate, îi tremurau sub muşcătura frigului; lacrimile care curgeau din ochii lui mari deveneau mici stropi de gheață; cu toate acestea continua să meargă şi nu va înceta decât atunci când oamenii îl vor omorî.

Un zgomot de şenile… Paul se opri. Era tancul Mark-3? Strânse frâul. Nu, venea din stânga. German? Rus? Aruncă frâul peste grumaz şi o luă înaintea calului. Ajuns în vârful taluzului, se lungi pe burtă.

Lumina albă a unui proiector străpungea perdeaua de zăpadă. Tancuri… Mark-3? Mark-4? Sau T-34?

Avu impresia că inima i se oprise: erau T-34… Se uită disperat la ele, încercând să se convingă că s-a înşelat… Nu… Erau chiar T-34. Se strădui să le numere, ca să se liniştească. Prin fața lui trecură uruind şase tancuri cu steaua roşie imprimată pe turelă.

În urma lor veneau camioanele, cu ciorchini de oameni pe platforme, în jurul proiectoarelor imense ale căror fascicole scotoceau stepa. Erau şi călăreți, cu căciuli de blană pe cap: cazaci.

Paul simți pe cineva strecurându-se lângă el; recunoscu silueta lui Chardack.

— Căcat!... Căcat!...

Colosul scuipă un val de înjurături. Mormăi:

— O patrulă de recunoaştere. Restul vine în urma lor.

Apărură primele formațiuni de infanterie, în pufoaice albe, cu puşca în bandulieră.

— Mai avem o şansă să scăpăm, zise Chardack. Dar va trebui să ne mişcăm repede, înainte ca grosul trupei să dea peste noi. Îi vezi pe tipii ăia de acolo care asigură paza? Sunt câte doi. Cu întunericul... Kammerer, ai mai omorât vreun om până acum, vreau să zic cu cuțitul?

— Ăăă...

Chardack îl măsură din priviri.

— Bine. (Scoase un cuțit mare, cu mâner de corn, din buzunarul tunicii şi îi desfăcu lama). Atunci prefer să mă duc singur. Rămâi aici!

Uriaşul dispăru târându-se spre stânga. Ce voia să facă? Să-i omoare pe ruşi? Dar cu ce scop?

Se uită pe deasupra taluzului. Un escadron de cazaci trecea la pas, caii lor scunzi scoțând nori de aburi, în zgomot de arme şi bidoane lovite.

Nu erau nici douăzeci de metri până la ei. Dumnezeule, calul! Dacă începe să... Se aşează în patru labe, prinse capul animalului şi cu amândouă mâinile îi ținu strâns fălcile închise.

— Psst! Ce se întâmplă?

Panzerführerul coborâse de pe Mark-3.

— Ruşii, Herr Unteroffizier. Mişună. Chardack s-a dus în recunoaştere.

— A, ăla! Ar fi putut măcar să-mi spună. Are vreun plan?

— Nu mi-a spus nimic, Herr Unteroffizier.

— Ce mai încurcătură! Chiar nu ți-a spus nimic? Sunt departe rusnacii?

— Primii sunt la vreo douăzeci de metri, Herr Unteroffizier.

— Ce este?

Un tropăit în stânga lor; îşi încetară şuşoteala. Panzerführerul scoase un pistol din teacă.

— Nu trageți, pentru numele lui Dumnezeu!

Era Chardack.

Trăgea după el două pufoaice; sub brațul stâng avea două căciuli ruseşti.

— Tipii cărora le-au aparținut nu mai au nevoie de ele; putem să ne deghizăm. Nu ne punem glugile, numai căciulile. Ca să fie mai convingător.

Panzerführerul părea nehotărât:

— Vreți să treceți prin liniile ruseşti?

— Vedeți dumneavoastră alt mijloc?

— Pe naiba… Şi tancul Mark-3? Îl camuflăm şi pe el?

— Ninge; şi pe urmă o să stăm pe turelă. Kammerer, îmbracă-te cu asta.

— Şi ceilalți doi?

— Să stea culcați pe platforma din spate, printre saci. Trebuie să-i înşelăm şi o vom face. În plus, Kammerer vorbeşte ruseşte.

— Şi gloaba, ce facem cu ea? Nu riscăm să ne trădeze?

— Sunt zeci de mii de cai care rătăcesc prin stepă. Poate să ne mai fie încă de folos. Să-l împingem în fața noastră.

— Bun… Aşa o să facem. Vino, Kammerer!

Panzerführerul se opri în fața tancului Mark-3.

— Dacă tot încercăm să-i ducem de nas…

Luă pânza verde cu care mascase proiectorul; lumina i se păru lui Paul orbitoare ca soarele. Doamne! Simți că-i tremură genunchii.

— Hei, voi, blegii ăia din spate, ascundeți-vă după saci. Kammerer, pe turelă. Fii atent, să nu dai jos zăpada! Nu te trăda! Panzerführer, dacă bat o dată, opriți, de două ori porniți iarăşi. Putem pleca.

Tancul Mark-3 se urni din loc.

Fasciculul de raze al proiectorului lumină zăpada de lângă tanc, alunecă pe turelă. Paul îşi ţinu respiraţia. Fasciculul îşi continuă traiectoria, dezvălui un escadron de cavalerie, apoi descrise un arc de cerc. Pericolul trecuse.

Tancul Mark-3 înainta încet, în urma bătrânului cal. Formaţiunile de infanterie se înmulţiră. Înfăşuraţi în pufoaicele lor albe, cu mâinile în buzunare, soldaţii înaintau aplecaţi. Proiectoarele aşezate în spatele camioanelor luminau peisajul cu o strălucire spectrală.

— Ei! Camarade!

Tonul vocii era cordial.

— D-da?

— N-ai nişte tutun?

Un rus fugea pe lângă tanc; dacă arunca o privire pe deasupra, putea să-i vadă pe cei doi soldaţi.

Paul scotoci grăbit în buzunarul tunicii. Scoase pachetul de ţigări.

— Ia... Tutun nemţesc... L-am luat de la un mort.

— Bine-ai făcut. Cu cât mai mulţi împuţiţi din ăştia morţi, cu atât mai bine. Eşti georgian?

— Da... din Baku.

Soldatul agită ţigara.

— Salut, camarade! Şi mulţumesc.

— Salut...

Vocea lui Paul se pierdu pe ultima silabă; n-ar fi fost în stare să mai rostească nici un cuvânt în plus.

Rusul dispăru, înghiţit de ceaţă.

— Respiră adânc, Kammerer! L-ai păcălit.

A trebuit să se oprească, pentru a lăsa să treacă tancurile T-34, care defilau prin faţa lor, cu motoarele la ralanti. Conducătorii tancurilor, cu capetele protejate de căşti din piele, ieşeau din turele.

— Nu te mai uita la ei, pentru numele lui Dumnezeu! Fă ca mine, fumează! îi şopti Chardack.

Paul îl văzu luând o țigară. Scoase şi el una, cu mâna tremurând, o duse la gură şi încercă să o aprindă, ferind-o de vânt. Flacăra îi juca în fața ochilor; O, Doamne! N-avea să se mai aprindă odată? Şi nenorocitele astea de tancuri, care nu mai isprăveau să treacă… Se concentră asupra chibritului. Văzu că vârful țigării a început să pâlpâie, trase un fum. Ultimul T-34 trecu prin fața lui.

Reuşise.

Calul mergea la câțiva metri înaintea lor; câteodată se oprea, tremurând din toate mădularele, apoi pornea din nou.

Trecuseră de liniile ruseşti numai cu câteva minute în urmă.

— Scoate-ți pufoaica şi casca, spuse Chardack. Ajungem la liniile noastre. Ar fi culmea să fim omorâți tocmai de ai noştri. Curăță şi turela de zăpadă, să se vadă bine matricola.

— Nu credeți că e prea devreme?

— Fă ce-ți spun.

Soarele se ridica timid. Un cer jos îi acoperea strălucirea. Ninsoarea încetase. Spre nord țâşneau, roşii, loviturile de lansare ale artileriei ruseşti; un bubuit care se accentua uneori într-un crescendo înspăimântător, ca să scadă şi să pornească din nou ceva mai departe.

Tancul Mark-3 coborî într-o vale cu versanți alunecoşi. Calul se oprise; întoarse capul către ei; îi tremura spatele; îndoi picioarele din față şi se culcă încet pe o parte.

— E istovit, zise Chardack; complet epuizat. Oricum, nu ne mai ajută la nimic.

Sări jos, urmat de Paul. Calul zăcea întins cât era de lung. Când se apropiară de el, ridică puțin capul, apoi îl culcă iarăşi; fălcile i se mişcau regulat, ca şi cum ar fi mestecat ceva.

— Nu, nu-l omorî…

Chardack aplecă țeava Mauserului spre ceafa animalului. Trase. Calul întinse brusc picioarele apoi încremeni, mort.

— Doi iepuri dintr-o dată! Probabil că ne-au auzit şi ai noştri. Pune-ți pufoaica în vârful puştii, drept steag alb!

Vocea îi era şi blândă şi hotărâtă. Paul mângâie coama animalului. Dormi… Se simțea la fel de bătrân, la fel de istovit, la fel de slab ca şi el. Dormi…

Se auzi bubuitul unui antitanc. Unul nemțesc. Se grăbi spre tancul Mark-3, alunecând pe gheață.

Ascuns în spatele turelei, Paul îşi agita Mauserul de care atârnase pufoaica. Satul era în flăcări şi din acoperişurile de paie ale izbelor urcau valuri mari de fum negru, care se contopeau cu norii de pe cer. Trei tancuri Mark-4 se profilau pe zăpadă, scuipând foc. Pământul era presărat cu cadavre. Tancul încercase mai întâi să le ocolească, dar erau prea multe: o luă atunci de-a dreptul către sat, lăsând în urmă o dâră de sânge.

Mergea cu cea mai mare viteză: Paul continua să fluture Mauserul cu mâna dreaptă; cu stânga se ținea de turelă. Tancul Mark-3 se legăna ca un vapor pe mare; îl auzi pe unul din soldații din spate vomitând.

Un obuz de 76,2 explodă spulberând o jerbă de zăpadă, care căzu apoi peste ei. Tirul de mitralieră se accentuă. Tancul trecu peste un dâmb de pământ şi ieşi în câmpul de luptă.

Haite de T-34 năpădeau stepa acoperind zăpada cu pete cenuşii de oțel; infanteriştii alergau în urma lor urlând: *„Ura pobieda!”, „Ura pobieda!“, „Ura pobieda!“*; strigătele lor înăbuşeau uneori zgomotul canonadei şi şuierăturile stridente ale Katiuşelor. Tancul Mark-3 se opri brusc, lipindu-i de blindaj pe Paul, Chardack şi pe ceilalți doi. Panzerführerul deschise cu zgomot trapa turelei; era palid.

— Fir-ar să fie! Sunt peste tot! Ce-i de făcut?

— Ai? urlă Chardack.

Paul îşi trase mâna de pe placa de protecție a motorului, care îl frigea prin mănuşă.

— Ce putem face? întrebă din nou Panzerführer-ul.

— Ia-o la dreapta, fir-ar a naibii de treabă! S-o ştergem!

Panzerführerul închise trapa; tancul Mark-3 execută o întoarcere şi se îndreptă brusc spre est, zgâlțâindu-şi povara de oameni. Lui Paul îi crăpaseră buzele; prin plezniturile în carne vie îi curgea sânge pe bărbie. Aerul glacial i-l îngheță pe loc.

— Ia uite-i! De unde dracu veniți?

Un locotenent venea spre ei, printr-o tranşee săpat în grabă.

În fine, ajunseseră... Li se va da supă sau măcar cafea şi o bucată de pâine... Paul simți că-i plouă în gură.

— Din liniile ruseşti, Herr Oberleutnant! răspunse Chardack. Ne-am pierdut

Locotenentul făcu un semn spre doi Feldjandarmi, care se apropiară, cu pistoalele mitralieră încrucişate. Panzerführerul ieşi din turelă:

— Este foarte exact, Herr Oberleutnant!

— Actele voastre, mai repede!

Răsuflarea Feldjandarmilor desena în jurul capetelor lor nimburi de abur. De când se dezbrăcase de pufoaică, Paul murea de frig.

— E în regulă, spuseră Feldjandarmii, aproape cu părere de rău. Sunt în regulă, Herr Oberleutnant!

— Bun, Panzerführer, vă alăturați cu tancul dumneavoastră companiei de tancuri care apără satul! Voi patru, vă alăturați grupei de intercepție nr. 2, care este desfăşurată în trăgători în stânga voastră! Executarea imediat!

Paul era leşinat de foame, de frig şi de somn; în ultimele două zile nu dormise decât două ore şi mâncase numai o cutie de sardele...

— N-am putea înghiți ceva înainte, Herr Oberleutnant?

— Mâncați după aceea! Executarea!

Grupa de intercepție nr. 2 ocupa o tranşee care şerpuia printre izbe distruse, asemănătoare cu nişte măsele cariate.

— Voi sunteți întăririle? întrebă un Obergefreiter neras. Pe tipul ăsta îl mai văzuse undeva…

Paul aruncă o privire spre Chardack.

— Îhî… Da…, bâigui el.

— Ştiți să manevrați o mitralieră MG 42?

— Eu sunt mitralior, spuse Chardack.

Obergefreiterul se scărpină pe obraz. A! Da!… Era tipul pe care îl descoperiseră el şi cu Frank, într-un beci din Stalingrad, cu două luni în urmă…

— E-n regulă. Luați locul lui Spitz şi al lui Mark. Ei au fost sfârtecați de un obuz.

— N-am putea înfuleca ceva înainte? De două zile alergăm cu rusnacii după noi.

Obergefreiterul se uită la ei cu un aer obosit.

— Şi noi, ce credeți că am făcut? Am cântat din banjo? Numai în noaptea asta am respins cinci atacuri… Fireşte că puteți mânca. Tocmai aşteptam să ni se distribuie nişte supă.

Îşi luară locurile lângă mitralieră. Chardack verifică mecanismul, apoi o puse la umăr:

— Dă-mi o bandă, Kammerer!

O puse în chiulasă şi apoi şterse arma:

— Ei, da, aşa mai merge!

Cei doi recruți se aflau în stânga lor. Paul era prea istovit ca să-i mai întrebe cum îi cheamă. Ridică ochii spre cer: o placă de cositor. Şi zăpada asta murdară… Doi brancardieri veniră să adune într-o pânză de cort resturile lui Spitz şi ale lui Mark; scârbos… Paul simți un val de greață. Ca să se gândească la altceva se aşeză în genunchi şi se uită peste parapet. Dumnezeule… Toate cadavrele astea… Două carcase de T-34 fumegau încă… Unde erau oare ruşii? Unde se băteau, la dreapta sau spre stânga? Probabil că erau ceva mai departe, în spatele dâmburilor… Îl scutură un spasm: frigul, foamea, spaima… Suflă în degete ca să le mai încălzească; cu puțină cafea, totul se va schimba…

— Aduceți-vă gamelele! Supa!

Paul o întinse şi el pe a lui bucătarului... Fără carne, numai câteva boabe de mazăre... Aproape apă caldă. Dar îi făcea bine.

Un croncănit îi făcu să ridice ochii; corbii se năpusteau asupra cadavrelor.

— La ce se reped, la ochi?

— Habar n-am, răspunse Chardack. Sălbăticii de jivine. Dacă nu m-aş stăpâni, aş trage în ei...

— Nu trageți!

Tancuri încărcate cu ciorchini de oameni, vehicule blindate de infanterie se năpusteau asupra lor.

— Nu trageți! Poate sunt de-ai noştri!

În stânga lui Paul stăteau cei doi nou veniți. Mai departe era un Mark-4 pe jumătate îngropat, fără o şenilă. Şi mai departe, o mitralieră grea într-o groapă de obuz şi un antitanc de 50, servit de trei artileriști.

În dreapta lui stătea Obergefreiterul cu grupa lui, din care făceau parte două puşti mitralieră şi un alt antitanc de 50.

Ce hram purtau tancurile astea?... Aliați?... Duşmani?... Zăpada care se învârtejea pe sub şenilele lor le învăluia. Strângea în pumn, până la durere, banda de cartuşe. Aliați?... Duşmani?...

— Nu trageți! Sunt tancuri Mark-3!

Crampele care-i chinuiau muşchii umerilor se potoliră. Tancurile Mark-3 urcau povârnişul.

Din primul tanc sări un locotenent. Fața lui părea vopsită cu negru de fum; sprijinindu-se de blindaj, cu capul aplecat, îşi trase sufletul câteva secunde, cu mâna pe inimă.

— Cine... comandă... aici?

— Eu, Herr Oberleutnant, zise Obergefreiterul.

O sudoare de spaimă acoperea fața ofițerului; încă mai respira greu:

— Contraatacul... Eşuat... Ivan... T-34... Cu miile (Înaintă câțiva paşi). Preiau comanda! VINE IVAN! (Urla). VINE IVAN!

Soldații săreau în tranşee, călcându-i în picioare pe cei care erau deja acolo; nimeni nu se mai gândea să protesteze;

în mintea înspăimântată a lui Paul nu mai exista decât o idee: VINE IVAN! VINE IVAN!

— Ce este?… Ce este?

O linie unduia în depărtare.

— Ce e asta, Chardack?

— Tacă-ți gura!

Paul îşi trecu dosul palmei pe lângă marginea fularului; pe alocuri părea de carton… Îl smulse de pe obraz; sângele începu din nou să curgă. Cu un gest furios îşi puse la loc fularul şi căscă ochii.

Dumnezeule… Oare şi ceilalți vedeau ce vedea el? Se uită la stânga, apoi la dreapta, dar nu putu să citească expresia fețelor. Masca mongoloidă a lui Chardack rămânea de nepătruns.

— IVAN! urlă un soldat. IVAN!

Un obuz lovi zăpada la câteva sute de metri de locul unde se aflau ei; păru că cerul se prăbuşeşte într-un bubuit de tablă lovită; ca şi cum ar fi fost aliniate, pe aceeaşi direcție căzu o salvă de obuze; apoi tirul începu să înainteze.

Vacarmul crescu: artileria grea a ruşilor începuse să tune. Paul avea impresia că zidul de flăcări şi de zăpadă urca până la nori; o carcasă de T-34, luată de furtună, ajunse la o înălțime de mai multe etaje, apoi căzu din nou, încet, ca o frunză moartă.

Luă zăpadă şi şi-o înfundă în urechi. Zgomotul ăsta infernal… Chardack lăsase mitraliera şi, cu mâinile lipite de tâmple, cu gura larg deschisă, cu ochii micşorați, privea focul continuu abătându-se asupra stepei.

Mişcarea pământului deveni mai puternică: mai întâi un freamăt, apoi sacade care azvârliră în tranşee zăpadă şi țărână; dâre de fum fierbinte se amestecau cu aerul înghețat. Paul întoarse capul: nu-i mai zărea aproape deloc pe ceilalți soldați, învăluiți de un halou de aburi. Văzu totuşi unul ridicându-se, fugind o fracțiune de secundă; capul îi zbură sub lovitura unei schije. Corpul, nemişcat un moment, fantomatic, dispăru în fum.

Sacadele deveniră şi mai puternice; era întuneric beznă. Pierdut pe o navă... Dar nu avea nici o frânghie cu care să se lege de catarg... O strălucire orbitoare... Paul se simți apucat de o mână uriaşă; avu impresia că trupul i se lungea ca un chewing-gum. O senzație de cădere. Se prăbuşea. Ce spunea Erich? Un furnal? Lavă roşie... Stele... Sfârşit... Sf...

— E mort?

De cine vorbeau?

Văzu capul lui Chardack aplecându-se deasupra lui.

— Nu, Herr Oberleutnant. Numai leşinat.

Uriaşul îi frecă fața cu zăpadă; şnapsul reuşi să-l trezească. Corpul îi era acoperit de o grămadă de pământ înghețat.

— Mişcă-te, fir-ar să fie! Vin!

„Ura pobieda!“... Ura pobieda!“

Chardack, cu mitraliera MG 42 bine fixată la umăr, o îndreptă spre stânga. O rafală scurtă, apoi o alta, mai lungă; după aceea descrise un arc de cerc spre dreapta. Infanteriştii ruşi se opriră, surprinşi în plin avânt, şi se prăbuşiră.

„Ura pobieda!“...Ura *pobieda!“* Strigătul se rostogolea spre poziția germană, înăbuşind lătratul antitancului de 50, care trăgea continuu în mulțimea ruşilor; cel din stânga fusese strivit de un obuz, ca şi mitraliera grea. Tancul Mark-4 împotmolit rămăsese singurul disponibil, cu tunul lui scurt de 75, care săpa lungi brazde însângerate printre asediatori.

Cu gura plină de pământ, Paul punea bandă după bandă în chiulasa mitralierei MG 42. Un obuz explodă împroşcându-i cu bulgări de zăpadă. O menghină de oțel îi încingea tâmplele; nu mai ştia dacă îi era frig, foarte frig sau, dimpotrivă, cald, foarte cald; fața îi şiroia de o transpirație care îngheța în câteva secunde. Mitraliera trepida pe suportul ei cu două picioare, aruncându-i în ochi fire de praf de puşcă. Un aparat de sudură, un adevărat aparat de sudură... Care nu ardea metal, ci carne omenească... Carne omenească sângerândă, care se aşternea în fața lui, mânjind zăpada cu

stacojiu… Din ce în ce mai multă… Dezgustător, de-a dreptul dezgustător… Ce spunea Chardack?

— Ce!…

— …

Uriaşul arăta spre mitraliera care fumega. Aha! Trebuia zăpadă. Luă cu amândouă mâinile şi o puse pe țeavă. Se topi imediat. Chardack reluase deja tirul. Ruşi şi iar ruşi şi mitraliera MG 42, aparatul de sudură, 1.200 lovituri pe minut, 1.200 morți sau răniți, în cinci minute 6.000, de când erau ei acolo 10.000 morți sau răniți poate; păreau că ies din pământ, altă bandă, lucirea galben-albăstrie de la capătul țevii, aceea roşietic-gălbui-albicioasă a unui obuz care exploda, zăpadă, iarăşi zăpadă pe mitralieră, ca să o răcească, Paul se trezi urlând, un urlet cumplit, cum făcea Bobby în serile cu lună plină, un urlet cumplit care suia până la cer, până la stelele care nu mai existau, urletul se transformă într-un zornăit, o locomotivă, ce spunea Chardack?

Arăta ceva cu degetul.

— Nişte T-34!

Urcau povârnişul în viteză.

Antitancul de 50 trase, smulgându-i unui tanc T-34 şenilele. Tancul încercă să dea înapoi. O a doua lovitură trasă cu precizie îl imobiliză; un val de fum negru ieşi din turelă. Echipajul încercă să fugă, dar o rafală de mitralieră îl seceră. Paul întoarse capul la stânga: o mitralieră MG 34 se aşezase în dispozitiv de luptă.

Celelalte trei tancuri, dispuse în triunghi pe o lungime de o sută de metri, se năpustiră asupra poziției lor. Tancul Mark-4 trase; T-34 din frunte micşoră viteza, începu să meargă în zigzag şi se întoarse deodată pe o parte. Un al doilea obuz îl prefăcu într-o ploaie de schije.

Chardack lovi cu furie mitraliera.

— Dumnezeule! Ce să le facem cu asta? Fir-ar să fie!

Un zgomot îngrozitor în stânga lor; un T-34 ajunsese la postul mitralierei MG-34, strivindu-l cu şenilele lui zornăitoare.

— Fir-ar să fie! Să fugim!

Chardack luă mitraliera. Soldații fugeau îngroziți. Locotenentul, cu pistolul în mână, încerca să-i oprească.

O rafală îl aruncă la pământ.

— Să ne grăbim! strigă uriaşul.

Paul auzi mugind în spatele lui motoarele tancurilor T-34. Sări peste un zid jos, urmându-l pe Chardack.

Strada mare a satului se umpluse de camioane, de cai trăgând piese de artilerie, de soldați împrăştiați. Izbele în flăcări se reflectau în zăpadă şi în noroiul drumurilor.

— Şi ceilalți doi?

— Habar n-am! Probabil că s-au curățat!

Cu sufletul la gură, Paul se sprijini de un perete de chirpici, dărâmat de un obuz. Fumul îl făcu să tuşească. Prin fața lui trecu un camion încărcat cu răniți care delirau; apoi un obuzier de 75 tras de nişte oameni; şi iarăşi camioane, alte camioane, de unde-or fi ieşind, chesoane de artilerie, un tanc… Un tanc… Ochii i se obişnuiseră… Tancul Mark-3!

— Hei, Chardack!… Un Mark-3!

Uriaşul tuşi şi se uită prin fum:

— Drace! Să ne urcăm!

O maşină decapotabilă plină cu ofițeri claxonă, apoi trecu împroşcând cu noroi.

— Balamucul naibii! Ofițeri nenorociți! Hei, Panzerführer! Hei, Panzerführer!

— Urcați! Urcați repede!

Paul îşi aruncă ranița pe platforma tancului; îşi luă avânt. Gata! Apucă mitraliera MG-42 pe care i-o întinsese Chardack, înainte de-a sări şi el sus. Platforma din spate puțea a benzină, a unsoare de motor, dar oricum, era ca o insulă în furtună. Erau aproape salvați.

Paul vru să-şi ia pulsul. Dar ce avea mâna lui stângă? Tremura ca o frunză. Tancul Mark-3 făcu un salt, aruncându-l peste nişte bidoane de benzină.

Camionul din fața lor înainta doar ceva mai repede decât un ora mergând la pas. Oblonul din spate era deschis,

îngăduind să se vadă interiorul ticsit cu răniți, ascunşi sub pansamente înroşite de sânge. Se auzeau țipete; unele monotone, altele asemănătoare cu ale câinilor care urlă a moarte.

Un hop… O explozie de înjurături, jelanii, de „Omorâți-mă, pentru numele lui Dumnezeu, omorâți-mă!“ sau „Morfină, vă rog, morfină!“ Un minut mai târziu, concertul de voci monotone şi de urlete a moarte începea din nou.

Coloana se târa pe drumul desfundat, în mijlocul stepei; ca să schimbe o vorbă, Paul arătă spre cer.

— Bine că e înnorat. Dacă ruşii ar veni cu avioanele…

Chardack mormăi ceva, apoi îl întrebă pe Panzerführer:

— Hei, n-am putea să ieşim de aici? Nu mergem mai repede decât o trotinetă. Cu Ivan în spate…

— Nu pot. Am primit ordin să rămân, în caz că…

Soldații care mergeau pe jos prin stepă, se întoarseră către ei şi o luară la fugă. Țipete… Ce spuneau?… „Achtung…“ Țipetele se apropiau: „Achtung! Achtung!…“ Ce?… „ACHTUNG! ACHTUNG!…“ „ACHTUNG! ACHTUNG!… T-34“ Paul simți că iar începe să-i tremure mâna stângă; nu era posibil, visa… „ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!“ Privea năucit stepa. Un şuierat, o explozie, ceva mai departe, pe o movilă…

Trei T-34 coborau o colină undeva mai în dreapta, în spatele coloanei.

Panzerführerul se întoarse, alb la față, spre ei.

— Fir-ar să fie! Uite-i! Agățați-vă, plecăm!

Tancul Mark-3 vină brusc spre stânga, escaladă rambleul şi luă viteză; în urma lor, tancurile T-34, cu turela la 90°, mergeau de-a lungul coloanei, trăgând cu obuze explozive în vehicule. Două camioane au fost distruse unul după altul. Celelalte se abăteau din drum, încercând să fugă, dar se înțepeneau în zăpadă, devenind ținte ideale. Bubuitul unui tun de 76… Un alt camion incendiat. Coloana fusese dezmembrată. Şoferii, ca şi răniții mai în putere şchiopătau prin zăpadă, depăşiți de atelaje care-şi rupseseră hamurile.

Tancurile T-34, trăgeau cu mitraliera în caii care se ridicau pe picioarele dinapoi, înnebuniți de spaimă.

Paul bătu cu pumnul în blindaj. Ei, drăcie! Doar n-au să dea bir cu fugiții!

Tancul Mark-3 execută un viraj şi se aşează în poziție de tragere. Primul obuz de 50 trecu pe deasupra unui T-34, ca să se piardă într-un taluz înzăpezit, dincolo de el. Al doilea însă lovi în plin rezerva de muniții: mai întâi o explozie lungă şi surdă, apoi un muget; tancul rusesc se dezintegră într-o flacără alb-gălbuie, împrăştiind schije de jur împrejur.

Un şuierat… Paul se ghemui după turelă, în aşteptarea şocului. Nu-i nimerise însă. Obuzul căzu mai departe. Un al doilea… Bang! pe blindajul din față, zgâlțâind zdravăn tancul Mark-3, care se opinti spre dreapta, cât pe ce să se dezechilibreze, cu motorul trăgând din plin; apoi o altă oprire bruscă; încă un tir. Dintr-un T-34 ieşi un nor de fum. Nu mai rămăsese decât unul singur… Tancul Mark-3 se îndreptă cu toată viteza spre coloană; ultimul tanc rusesc o luă la fugă de-a lungul stepei.

Paul simți o menghină strângându-i brațul.

— Ce?

Uriaşul întinse mâna spre dreapta. Şase T-34 năvăleau în direcția lor.

Paul vomită de frică. Un obuz şuieră deasupra lor, vânturând puternic aerul. Tancul ocoli un grup de răniți care fugeau în patru labe prin zăpadă şi coborî rambleul; un cal zăcea pe pământ. Închise ochii; nici un şoc, nici măcar un trosnet… Auzi două bubuituri… Ce era? În nici un caz 76… Se uită peste umăr; artileriştii instalaseră în poziție de luptă tunuri autotractate de 88 şi trăgeau asupra tancurilor T-34.

Tancul Mark-3 se opri brusc, într-un vârtej imens de zăpadă viscolită. Zgomot de siguranță trasă. Panzerführerul ieşi din turelă.

Tunurile de 88 scoseseră din luptă două tancuri ruseşti. Celelalte şovăiau.

— Bun… Şi acum ce facem?

Apărarea părea să se fi organizat; soldații germani reuşiseră să alcătuiască o linie de luptă şi hărțuiau tancurile T-34.

La întrebarea Panzerführerului, o parte din ființa lui Paul ar fi vrut să răspundă: „S-o întindem! Să-i lăsăm să se descurce cum ştiu! Am făcut tot ce-am putut, s-o-ntindem!“ Şi apoi, frigul ăsta… Să se încălzească, să bea o cafea bună, să-i vadă iarăşi pe Frank, Willi, Erich… De două zile luptau… Dar cealaltă parte îl împiedica s-o facă. Hotărî:

— Am putea rămâne aici, ca să împiedicăm tancul care a fugit să se întoarcă…

Tancurile T-34 angajaseră un duel de artilerie cu tunurile de 88; gheizere de zăpadă acopereau stepa.

Chardack scuipă.

— Ne-a ajuns. Să se mai descurce şi singuri acum. Să mergem la unitățile noastre, Panzerführer. Suntem sleiți; cu siguranță că am păți-o urât.

Panzerführerul şovăia. Coborî în turelă şi Paul îl auzi întrebând:

— Ei, voi ce părere aveți?

Se sfătuiră.

Panzerführerul apăru din nou.

— Uite ce e… Mergem în recunoaştere, ca să vedem dacă tancul T-34 este prin preajmă… Dacă nu e, plecăm.

Chardack mormăi:

— Bine, Herr Unteroffizier.

Paul simți cum i se relaxează muşchii umerilor. Se uită pentru ultima oară în urmă. Un tun de 88 fusese distrus, dar câteva antitancuri erau pregătite de atac. Ce-ar fi făcut Erich într-o situație ca asta? Dar Hürwitz? Avea impresia că se comportă ca o cârpă.

Ajunseră lângă țărmurile abrupte ale Donului. Numărul fugarilor crescuse. Unii stăteau pe zăpadă, alții culcați, mâncând câte o bucată de cârnat sau dormind. Grupuri de soldați disperați mergeau de-a lungul fluviului, în căutarea unui loc pe unde să poată coborî pe malul apei:

— Hei, băieți, aveți ceva de mâncare?

În fața lor stăteau câțiva soldați murdari, neraşi.

— Ce belea, spuse Chardack.

— Ne luați şi pe noi în spatele tancului? Ştim un drum pe unde putem traversa malurile. O să vi-l arătăm, dar nu e prea aproape.

— Urcați, atunci, zise Panzerführerul.

Miros de transpirație, de mizerie… Ce mai puțeau! Unul dintre soldați se împiedică de un bidon şi căzu peste Paul, strivindu-i mâna stângă lipită de turelă. Şi el era murdar, probabil că şi el mirosea urât…

— Ei, ce-ai pățit, măi frate? îl întrebă unul din noii sosiți.

— Cum ce-am pățit?

— Ce-ai la gură? Parcă ai fi o paiață!

— Ce?

— Eşti plin de sânge. (Soldatul scoase o batistă jegoasă). Ia-o şi şterge-te puțin pe față.

Fularul i se lipise din nou de pielea obrajilor. Îl smulse strâmbându-se de durere; crăpăturile de la buze începură să sângereze iarăşi. Soldatul îi întinse o oglinjoară pătată.

— Uită-te puțin la tine!

Dumnezeule, albastrul fularului ieşise pe față, amestecându-se cu roşul sângelui şi saliva înghețată. Batista aceea era, oricum, mai puțin dezgustătoare. Paul o luă şi începu să se şteargă.

— Bun. V-ați urcat cu toții? întrebă Panzerführerul. Pornim.

Datorită şenilelor, tancul putea risca să se abată de la drum: nu vedeai decât camioane împotmolite, răsturnate pe o parte; cai prăpădiți, care rătăceau şchiopătând pe trei picioare; tunuri abandonate, pe afetele lor înzăpezite, îndreptându-şi gurile de oțel spre cerul cenuşiu; soldații, singuri sau în grupuri, mergeau târându-şi picioarele prin stepă, cu câte o pătură în jurul umerilor.

— Aşa ceva n-am mai văzut, spuse Panzerführerul, nici măcar la Moscova. Ăsta chiar că e sfârşitul.

Cerul se înroşea spre apus; se auzea zvonul unei canonade.

— Şefule, Ivan se apropie, zise soldatul. Ar trebui să ne grăbim.

— Încotro o luăm?

— Înainte, spre sud; ajungem chiar acolo. Şi chiar n-aveți nimic de mâncare?

— Acolo e?

— Ceva mai departe, Panzerführer.

Paul ațipi câteva clipe. Zgomotul motorului… Mirosul de benzină… Foamea… Frigul… Somnul rău… Se simțea sfârşit. Ridică ochii şi scrută stepa.

Se stârnise un vânt rece pe sub norii negri, care alergau spre sud. Canonada era acum şi mai aproape, însoțită de fulgere galbene.

— Uite, acolo e!

Grupele de intercepție se eşalonau în semicerc, în jurul unui punct de trecere care ducea până la Don. Soldații săpau cu înfrigurare o tranşee: o lopată de pământ aruncată, trei focuri în direcția inamicului.

— Nimic de zis, mârâi Chardack. Parcă-ar avea foc la fund. Hei, Panzerführer! Nu treceți prea aproape de ei… Ne-ar putea rechiziționa…

Tancul Mark-3 o luă la dreapta, trecu peste un dâmb şi se trezi în mijlocul unei mulțimi de fugari. Mergeau înfofoliți în fulare şi pături, cu căştile agățate la centură. Nici un zgomot, în afară de acela, monoton, al paşilor prin noroi şi de câteva înjurături ale soldaților care alunecau pe gheață. Răniții grav fuseseră încărcați în camioane, ceilalți erau sprijiniți de cei zdraveni. Când se auzeau bubuituri de tun se întorceau şi o luau la fugă, ca să încetinească din nou ritmul după câțiva paşi.

Lui Paul îi cădea mereu capul de oboseală. Calul… Tancurile T-34 defilând prin fața lui… Chardack trăgând în

ruşi cu mitraliera MG 42… Urlete… Tancurile T-34… „ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!“ Visa… „ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!“… Fugarii din jurul tancului Mark-3 începură să alerge. Ce s-o fi întâmplat?

— ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!

Un soldat rănit se apropie, şchiopătând, de tanc.

— Ajutați-mă să urc şi eu! Ajutați-mă să urc!

— Săriți! urlă Panzerführerul. Săriți! Vin!

Paul sări cu bagaj cu tot. Căzu cu toată greutatea pe pământ. Resimți zguduitura până în şira spinării. O luă la fugă, strâmbându-se de durere.

— Dar-ar naiba să dea! Dar-ar naiba!

Recunoscu vocea lui Chardack.

— Ce-ai pățit?

— Glezna! Când am sărit de pe tanc! Fir-ar să fie!

Tancul Mark-3 părăsise drumul înțesat de oameni şi o luase de-a dreptul peste câmpul de zăpadă. Unde-or fi tancurile T-34? Poate nu fusese decât o alarmă falsă… Câțiva soldați trecură pe lângă el, îmbrâncindu-l. Un reflex gri oțelit…

Un tanc T-34 apăru în vârful unei movile.

— Ține-te de umărul meu! Repede!

Un camion care patina în noroi îi învălui într-un abur de benzină. Ce greu era… N-o să fie în stare să-l care singur…

— Ei! Tu!

Paul apucă de pulpana mantalei un soldat care fugea:

— Ajută-mă să-l car! Ajută-mă, îți spun!

Omul bombăni, apoi trecu în dreapta lui Chardack. Era mai bine acum… Doamne, dar ce încet mergeau!

Feldjandarmii cu mitralierele încrucişate încercau să-i regrupeze pe fugari.

— Ei, voi de acolo! Din ce unitate sunteți?

Un obuz explodă culcându-i pe toți la pământ. Chardack urlă de durere.

— Are glezna fracturată, Herr Feldjandarm!

Curcanul îi privi.

— Bine, treceți. Dați-i drumul!

Cerul părea să se limpezească spre miazănoapte… O lumină aurie… Numai să nu fie o ocazie pentru ruşi să ne bombardeze…

Abia apucase Klaus să-şi rostească dorința, că la orizont şi apărură şase puncte negre.

— Steinitz!

— Da, Herr Hauptmann!

— Stormovic-uri! Toată lumea în poziție de apărare antiaeriană!

Malul fluviului era negru de oameni. Între faleză şi gheață, ce țintă… Unități decimate, printre care servicii ale Train-ului, batalioane DCA, şi resturi ale regimentelor de artilerie… Nici o coeziune, nimic de făcut cu aşa trupe… Era aşa de obosit, încât gândurile parcă i se dedublau.

Începu să alerge şi alunecă pe nisipul de pe mal. Soldații, cu ochii spre cer, se lipeau de faleze, sperând să găsească apărare.

— Nu vă îngrămădiți aşa acolo! Dispersați-vă!

Unde era oare PC-ul său? Steinitz apăru înaintea lui.

— Pe aici, Herr Hauptmann!

Se aruncă într-o groapă din nisip. Fuselajele Stormovic-urilor străluceau; mitralierele antiaeriene aruncau jerbe de gloanțe trasoare… Un zgomot strident îi sfâşie timpanele… Primul Stormovic coborî în picaj.

Un şuierat. Lovitura spulberă nisipul din fața lui. Un alt şuierat. În apă de data asta… Un gheizer de apă şi gheață… Bombe de cel puțin trei sute de kilograme… Pe mal acum… Avu senzația că falezele se prăbuşeau. Iarăşi în Don. De ce ocheau ei fluviul? Probabil din lipsă de experiență. Un urlet… Un Stormovic avariat cu sirenele urlând, cădea înspre ei. Înainte… În urmă… Înainte.

O explozie formidabilă, urmată de o linişte imensă: abia se mai auzea vâjâitul avioanelor care se îndepărtau. Era pe trei sferturi acoperit cu nisip. Îşi mişcă degetele, tălpile. Totul era în regulă. Picioarele acum…

— Merge, Steinitz?

— Merge, Herr Hauptmann!

Se ridică şi-şi scutură mantaua. Ce joc de noroc şi viața asta… Sau poate că, dimpotrivă, totul este hotărât dinainte… Operatorul radio, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, îşi potrivea aparatul pe frecvența necesară. Steinitz îşi răsucea o țigară. Ciudat sentimentul ăsta de redescoperire a lumii, după ce treci pe lângă moarte…

— Pentru dumneavoastră, Herr Hauptmann!

— Ce?

— Pentru dumneavoastră, Herr Hauptmann, o comunicare, repetă răbdător operatorul. Generalul von Dietrich.

— Aha!

I se părea incredibil să-l poată găsi cineva în momentul acela.

— Alo! Locotenentul von Hürwitz la aparat, Herr General.

— Bună ziua, Hürwitz. Stormovic-urile v-au omorât mulți oameni?

Klaus se uită în jur. La cincizeci de metri, o groapă adâncă de mai mulți metri, cu o gelatină înroşită pe margine… Trebui să-şi înfrângă un val de greață.

— Mulți, Herr General. Noroc că au aruncat multe bombe în fluviu.

— N-aş fi aşa de sigur că ăsta este un lucru care să ne bucure. V-au tăiat trecerea. Podul Perepolnâi se află acum sub focul artileriei lor.

— Podul este…

— Exact, Hürwitz.

— Şi atunci, ce facem?

De frică, simțea un gust de sânge în cerul gurii.

— Asta e problema, Hürwitz. Eu sunt de partea cealaltă, într-o izbă. După bombardamentul ăsta, mai puteți trece pe gheață? Dacă nu, va trebui să urcați către nord.

Klaus înghiți în sec.

— Ruşii sunt deja acolo, Herr General!

— Fir-ar a naibii de treabă!

Urmă o clipă de tăcere. Apoi, Dietrich spuse:

— Ştii cumva pe unde-o fi maiorul Überlein? De azi dimineață îl caut.

— Şi eu am pierdut legătura cu el, Herr General.

— Ce situație îngrozitoare… Va trebui să treceți nenorocitul ăsta de fluviu, Hürwitz. Habar n-am cum, dar dacă nu o faceți, o să vă treziți de-a dreptul în Siberia. (Un moment de tăcere). Preia comanda batalionului! Îți dau libertate totală de acțiune! Tot ce pot să fac este să contraatac tancurile T-34 cu tancurile şi artileria care sunt încă la dispoziția mea. În afară de asta…

— Am înțeles, Herr General.

— Haide, Hürwitz. Noroc! Şi pe curând!

Un sfârâit. Comunicarea fusese întreruptă.

Cerul începuse să se întunece. Paul se uită la ceas: ora cincisprezece. Într-o oră va fi întuneric.

— Te las aici, Chardack. Am să mă întorc să te iau.

— Asta este!

Era vizibil că nu-l credea. Paul socoti inutil să-i răspundă. Era complet epuizat, dar nu era momentul să cedeze. Avioanele Stormovic atacaseră ceva mai spre nord de locul unde se aflau. Bombele lor spărseseră gheața de pe fluviu; sloiurile pluteau ciocnindu-se cu un zgomot sinistru. Unde o fi podul?

Mai întâi trebuia să-şi găsească unitatea… O parte din soldați fugeau de colo-colo alții stăteau lângă faleză, uitându-se în sus. Se simțea neajutorat ca un câine vagabond, pierdut pe malul ăsta cu nisip înghețat. Dumnezeule, unde or fi oare? Se uita nelinişstit la fețele celorlalți. Şi se întuneca tot mai

mult... Călca pe bucăți de gheață, aluneca, se ridica iar, strigând la soldați:

— Hei, măi băieți, nu sunteți nici unul din compania a 2-a?

Nici măcar nu-l auzeau, cel puțin aşa părea. Să fii singur într-o mulțime e mai rău decât să fii singur într-un deşert; singurătatea, adăugându-se la impresia de nesiguranță pe care i-o crea această gloată, era destul ca să-i vină să urle...

I se uscase gura tot strigând:

— Nu e nimeni din compania a 2-a?

— Ba da, eu, dar numai de zece zile. Şi asta nu mă încălzeşte cu nimic. De ce?

Soldatul stătea întins cât era de lung pe nisip, cu mâinile încrucişate sub ceafă. Fuma o țigară şi părea că nu-i pasă de nimic.

Paul întrebă cu o voce tremurată:

— Aceea a căpitanului von Hürwitz?

Soldatul ridică puțin capul ca să-l vadă mai bine.

— Sigur, băiete! PC-ul lui se află la... Pe naiba, ce-i cu zgomotul ăsta?

Bubuituri seci dinspre faleză... „ACHTUNG! ACHTUNG! T-34”... „ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!“

— Fir-ar să fie! zise soldatul sărind în picioare, iar au venit! Panica îi cuprinse pe soldați. Trei proiectoare străpunseră întunericul falezei. Tancurile T-34!

— Unde este podul?

— Care pod? întrebă Willi.

Paul simțea că-i stă inima-n loc. Rosti dintr-o suflare:

— Păi, podul...

Willi clătină din cap.

— Bătrâne, am impresia că o să trebuiască să ne lipsim de el; să nu mă întrebi cum cum vom proceda ca să trecem.

Paul privi fluviul. Blocuri mari de gheață se ciocneau unele de altele. Pe unul din ele se afla un grup de soldați; stăteau

grămadă într-o parte. Blocul se răsturnă; un țipăt puternic, şi căzură toți în apă.

Frank înjură.

— Fir-ar a dracului de treabă, rece trebuie să mai fie! Şi întunericul care coboară!

Steinitz fugea către ei urlând:

— Urcați cu toții spre amont! Căpitanul crede că a găsit o trecere! Grăbiți-vă!

Soldații se repeziră la ranițele lor, călcându-i în picioare pe răniții care-i implorau să-i ia şi pe ei. Cele trei tancuri T-34 trăgeau de pe creasta falezei lovituri de obuz, care explodau pe fluviul înghețat.

Vocea căpitanului von Hürwitz răzbătu prin vacarm.

— Puțin calm, vă rog! Puțin calm! Toată lumea o să treacă, dar în ordine!

Paul se opri brusc: Chardack!

— Cine cară răniți să-şi lase jos rucsacurile! Le promit că or să şi le găsească dincolo.

Proiectorul unui T-34 lumina gheața care acoperea fluviul. Dumnezeule, cel puțin trei sute de metri de traversat. Cu Chardack…

Paul stătea în loc nehotărât; să se întoarcă să-l caute însemna probabil să piardă totul… „Asta este“ rostise el cu dispreț… Se duse în fugă la ofițer, el n-o să-l uite…

— Herr Hauptmann! Mă duc să-l aduc şi pe Chardack! Glezna lui…

— Bine, Paul, dar grăbeşte-te!

Tonul calm al vocii îl făcu să-şi recapete încrederea. Dacă von Hürwitz îl lua aşa însemna că nu era chiar imposibil…

O luă la goană înapoi, cât îl țineau picioarele; unde îl lăsase? A, acolo.

Chardack fuma o țigară.

— Lasă-ți Mauserul aici! Te iau în spate!

Tancurile T-34 loveau întruna punctele de trecere. Proiectoarele…

Doamne, dar greu mai era… Cizmele i se afundau în nisip; puncte negre îi jucau în fața ochilor.

— Haideți! Haideți! urla Steinitz.

Toată întinderea asta…

— Nu încerca să fugi, îi şopti adjutantul. Un picior în fața celuilalt. Numai un picior în fața celuilalt.

Înaintau.

Fasciculele luminoase ale tancurilor T-34 brăzdau cu alb întunericul; gheața sclipea sub lumina lor. Țipete în dreapta lui… Un bloc se desprinsese de banchiză, luând cu el mai mulți oameni… În față, siluete negre care mergeau încet… Ajunseseră deasupra fluviului propriu-zis.

— Restul trebuie să-l străbați singur, Chardack! Gheața e subțire.

Îl lăsă încet jos pe uriaş.

— Ține-te bine… De aici…

Se clătinară ca nişte beţivani; abia porniră din nou, că îi şi acoperi lumina unui proiector. Fasciculul se mişca în zigzag; o fracțiune de secundă, Paul speră că a scăpat doar cu spaima; dar fasciculul se întoarse, oprindu-se chiar asupra lor.

Se isprăvise. Nu mai avea decât să aştepte obuzul sau rafala… Să fugă? Nu. Închise ochii.

O explozie. Asta este. Mor. Zgomotul a o mie de tunuri, cum spunea…

Bateriile lui Dietrich trăgeau cu toate țevile asupra tancurilor T-34; în sfârşit…

Un tanc rusesc explodă, luminându-i pe soldații care se grăbeau pe gheața fluviului.

Erich ținea într-o mână o țigară şi în cealaltă cana plină cu cafea. Unele siluete înaintau, altele cădeau; viața, ca o partidă de masacru… Obuzele distrugeau țărmul înalt… Hai, mai repede… Dumnezeule, ce zgomot, dar era prea obosit ca să lase cafeaua şi să-şi astupe urechile… Să privească lucrurile şi oamenii cu nepăsare, să nu se identifice cu nimic… Şi

soldații ăia doi, agățați unul de celălalt… Mai repede… Dar… Căscă ochii… Paul… Paul! Cu Chardack!

Paul respira precipitat, întins pe zăpadă.

— Uite, Paul, ia asta!

Erich îi întinse o cană plină cu cafea.

— Bea încet, e caldă!

Îşi opări buzele. Chardack era lângă el. Un infirmier îi tăiase cizma şi îi îngrijea glezna.

— Ei, Kammerer!

— Da…

— De ce-ai făcut-o? Aveai ceva de câştigat?

Paul ridică din umeri.

Formațiunile răzlețe ale diviziei ajunseră, prin ninsoare şi nămeți în satul Baburkin, pe cursul superior al Rosoşcăi.

Tancurile fură vopsite în alb. Porniră din nou prin întuneric şi ger. Termometrul coborî sub – 25°. Uleiul motoarelor se solidifica, imobilizând o mulțime de maşini; a trebuit să adune puținele lemne ce se mai găseau prin jur, ca să facă focuri şi să le încălzească baia de ulei. Li s-a împărțit supă caldă şi pâine, puțin înainte de răsărit.

Spre sfârşitul dimineții, primele eşaloane ale diviziei ajunseră într-un sătuc situat pe Karpovka.

— Fir-ar să fie, zise Peter.

Înfofoliți în pături, soldații se foiau în jurul unui foc de cărbuni. Fumul gros ieşea prin acoperişul distrus al izbei spre cerul nopții. Numai câteva case din sat mai aveau acoperişuri; una era ocupată de PC-ul lui Dietrich, alte două de nişte ofițeri. Pentru trupă a trebuit să fie instaurat un sistem de schimburi: un soldat dormea patru ore într-o izbă acoperită, apoi îşi petrecea restul nopții lângă un foc. Erau acolo de două zile, termometrul se apropia de – 20°; medicul-maior trebuise deja să amputeze câteva degete de la picioare, degerate.

— Când s-a întâmplat? întrebă Erich.

Klaus îl privi; unde era Erich Hoffmann cel plin de viață de odinioară? Dispăruse sub o pătură neagră şi un fular înghețat.

— De dimineață, la Kalaci.

— Şi atunci… Şi atunci Herr Ober… Hauptmann (Paul se bâlbâia), dacă suntem încercuiți, cum o să mai plecăm?

Dinspre Kalaci se auzea un bubuit neîntrerupt, însoțit de explozii bruşte. Klaus se înfioră. Ce să le răspundă?…

— Nu mă îndoiesc că o să contraatacăm curând; e o chestiune de ore. Haide, haide, nu e prima oară când nişte divizii germane sunt încercuite de către ruşi şi am scăpat de fiecare dată; e numai un moment dificil prin care trebuie să trecem.

Vedea bine că vorbele lui erau primite cu neîncredere. Soldații îl priveau muți. Trebuia să Ie dea o preocupare, să nu-i mai lase pradă neliniştii…

— Steinitz?

— Da, Herr Hauptmann?

— Organizați corvezi de cărbuni. Tocmai a fost adus un stoc la ieşirea din sat.

Adăugă apoi în şoaptă:

— Pune-i să se mişte, să facă orice… Să n-aibă răgaz să se gândească…

Apoi cu glas tare:

— Vii Erich?

Steinitz îşi lătră ordinele. Klaus îşi trecu mâna peste buzele crăpate şi îşi aprinse o țigară.

Erich mergea tăcut pe lângă el; țigara pâlpâia în întuneric. Klaus trase şi el dintr-a lui.

— Nici nu poți să-ți imaginezi cât urăsc situațiile astea false.

— Ce înțelegi prin asta?

— Situațiile în care trebuie să spun altceva decât gândesc. N-am stofă de politician.

— Nu crezi că o să scăpăm?

— Dacă stau să mă gândesc la toate greşelile făcute deja şi din cauza cărora am ajuns aici… Iarna e abia la început, Erich, şi îți dai seama că ne va îngreuna toate mişcările. Dacă ar fi fost vară, poate…

Drumul înghețat era plin de blindate vopsite în alb. Un urlet strident… Katiuşele… Spre sud-vest, dincolo de Karpovka, orizontul era în flăcări. Satul Sovietski. Acolo erau ruşii.

Trecură nişte tancuri Mark-4, bătătorind şoseaua. O maşină claxonă, apoi îi depăşi; se opri în fața lor, derapând uşor.

— Hürwitz?

Vocea lui Dietrich.

— Chiar el, Herr General.

— Şi sunteți însoțit de…?

— De Erich Hoffmann, Herr General.

— A! Urcați! Ne aşteaptă un coniac excelent. Mai repede, că degerăm în ținutul ăsta afurisit! (Se întoarse către şofer). Dă-i drumul! O țigară?… O țigară, domnule Hoffmann?

— Da, mulțumesc.

Atmosfera din maşină era plăcută. Cu începere de la un anumit grad, războiul aproape că îşi schimba sensul. Nu era de mirare că… Klaus abia îşi reținu un căscat; aproape adormise. Deja moțăia…

— Opreşte aici! Poftim, Hürwitz, şi dumneavoastră, domnule Hoffmann. Am multe să vă povestesc.

— Intrați, intrați! Weber! Spune-i maiorului Wenders că nu mă pot întâlni cu el decât peste o jumătate de oră. Serviți ceva domnilor? Tărie, ceai, cafea?

Faptul că armata a 6-a era încercuită nu părea să-l tulbure peste măsură pe Dietrich; ba chiar părea să fie în mare formă.

— Poate ceai, Herr General, zise Klaus.

Erich ezită. Ceva cald…

— Şi eu, dacă-mi permiteți, Herr General.

Se aflau într-o încăpere ocupată pe trei sferturi de un cuptor făcut din cărămidă şi chirpici. Pe cuptor, un pat de campanie; în stânga o masă mare, cu telefoane şi hărțile statului major. În condiții obişnuite, Erich ar fi găsit dotarea încăperii cam sumară, dar după ce petrecuse două zile sub cerul liber… Văzuse soldați urinând în palme ca să şi le încălzească, şi ăsta era numai începutul…

— Din păcate, nu vă pot oferi decât scaunele astea şchioape. Nu s-ar zice că lucrurile merg spre bine…

Dietrich se aplecase asupra unei hărți; o lampă cu picior proiecta o lumină albă deasupra mesei, luminându-i chipul.

— Da… (Se aşează pe masă). Ştiți de unde vin? De la CG al lui Paulus. Tocmai i-a trimis o scrisoare lui Hitler, prin care cerea să i se lase deplină libertate de acțiune. (Se întoarse spre Erich). Altfel spus, cerea autorizația de străpungere a liniei.

Se ridică, scutură scrumul într-o scrumieră pe care i-o întinse apoi lui Erich.

— Şi credeți că Hitler i-o va da? întrebă Klaus.

Dietrich ridică din umeri.

— M-aş mira… De altfel, asta ar fi o catastrofă acum…

— Dar credeam…

— Vino şi uită-te la harta asta, Hürwitz. Şi dumneavoastră, domnule Hoffmann! La dreapta, curgând dinspre nord spre sud-vest, şi dinspre sud-vest spre sud-est, e Volga, cu oraşul Stalingrad. La stânga, Donul, cu Kalaci, aici… Noi ne aflăm în mijloc. Ruşii sunt pe Cir, la o sută de kilometri spre vest şi pe Aksai, la şaizeci de kilometri spre sud. Formațiunile germane cele mai apropiate de noi sunt la Nijne-Cirkaia, cam la… (luă un compas) patruzeci de kilometri de aici, în linie dreaptă.

Dietrich şi Klaus se priviră în ochi, cu fețe grave. Tunul bubuia în depărtare… Aproape un murmur… Niciodată nu mai trăise Erich un asemenea sentiment al iremediabilului.

— Închipuiți-vă acum că Hitler dă un răspuns favorabil cererii lui Paulus. Suntem în 23… (se uită la ceas), nu, în

24… Timpul necesar ca să regrupăm toate formațiunile noastre mobile în zona de sud a încercuirii, aici unde ne aflăm… Să executăm rectificări de front indispensabile pentru a degaja rezervele… Nu avem cum să fim gata mai devreme de patru, cinci zile. Asta ne-ar permite să atacăm cel mai devreme, spun cel mai devreme, cam pe 28 noiembrie. Bun! Acum două lucruri: unul sigur, celălalt foarte probabil. Primul: ruşii din jurul nostru, bine întăriți între timp, vor opune o rezistență serioasă. Al doilea: situația se va înrăutăți şi mai mult, la sud ca şi la vest. Vom avea, deci, cam o sută de kilometri de făcut, prin zăpadă şi ger, cu cincisprezece mii de răniți. De unde luăm benzină? Noi nu avem nici pentru o treime din drum. A! Mulțumesc, Weber… Lasă, ne descurcăm singuri… Hürwitz, o bucată de zahăr sau două? Domnule Hoffmann?… Bun! Dar să presupunem că am avea benzina asta şi că am ajunge la liniile germane. Pierderile noastre umane şi materiale vor fi enorme; capacitatea noastră de manevră va fi considerabil micşorată. Ce se va întâmpla? Forțele ruseşti de asediere vor veni peste noi. Cu 800.000, poate un milion de oameni, sute de tancuri şi mii de tunuri… Rezultatul: grupul de armate A va fi izolat în Caucaz şi, ca urmare, distrus, lucru care va atrage după sine distrugerea întregii noastre aripi de sud; ceea ce ar însemna sfârşitul războiului şi, la anul, ruşii la Berlin.

— Dacă înțeleg bine, Herr General, contați pe un atac de deblocare care să vină din exterior.

— Exact. Hürwitz, l-ai citit pe Clausewitz, ca şi mine. O ieşire de degajare este o operațiune foarte greu de pus la punct. Nu va avea loc înainte de jumătatea lui decembrie. Cu o aprovizionare greoaie… Va trebui să ne ținem bine. Dar eu continuu să cred că e cea mai puțin rea dintre soluții. Condiția prealabilă, evident, este retragerea grupului de armate A din Caucaz. Fără ea, ajungem din nou în situația de la punctul unu.

— Şi generalii…

— … sunt de altă părere decât mine. Ei cred că n-o să fim în stare să rezistăm, fără o aprovizionare corespunzătoare, şi vor o ieşire imediată. După cum spuneam, asta ar fi o catastrofă.

Klaus se ridică.

— Ei bine…

— În toată treaba asta există şi o parte bună. Am auzit cum că mareşalul von Manstein va prelua comanda grupului de armate; nici nu puteam visa ceva mai bun. Dar o să-l lase Hitler să acționeze? Iată o altă problemă.. Ce încurcătură… Bineînțeles, domnule Hoffmann, toate astea trebuie să rămână între noi.

Erich arătă o carte de pe masă.

— Citiți Dostoievski?

— *Crimă şi pedeapsă*. După cum vedeți, mă cultiv.

— Titlul este potrivit cu situația de față. Uitați…

Scotoci în mantaua căptuşită cu ziare şi scoase cartea lui Hemingway.

— *Adio arme*. Să facem schimb.

Dietrich începu să râdă.

— Am citit-o. Nu-i nimic, am s-o recitesc cu plăcere. Mai găsiți timp şi pentru lectură, domnule Hoffmann?

— Cam două minute pe zi; dar am impresia că o să avem seri lungi de acum încolo…

— Măcar ştiți să luați partea bună a lucrurilor. Dacă doriți, pot să vă trimit într-un post, să spunem aşa, mai sigur…

Klaus îi spusese ceva despre asta.

— Mulțumesc, dar pentru moment nu. Vreau să văd până unde pot să merg.

— Mă aşteptam să refuzați. Ei, domnilor, în dimineața asta ar trebui să sosească răspunsul lui Hitler… Pregătiți-vă totuşi…

Se salutară.

— Frank, pot să cobor din tanc, ca să merg puțin pe jos? Am înțepenit…

— Du-te!

Paul sări din Mark-3, cât pe ce să cadă pe drumul alunecos. Ce frig… Îşi scoase mănuşa din mâna stângă şi-şi suflă în degete; îşi puse la loc mănuşa şi făcu la fel cu dreapta.

Tocmai se ivise soarele; razele lui nu răzbeau decât cu greutate printre norii cenuşii; părea stins… Un pluton de Mark-4 trecu prin fața lui Paul.

Ieşiseră din sat înainte de răsărit şi aşteptau semnalul de străpungere în direcția sud-vest. Traversă drumul şi se lungi pe rambleu. Zăpada îi pătrunse sub manta; ce păcat că-şi pierduse pufoaica… Chardack… Păcătosul… Von Hürwitz îi spusese că a fost evacuat cu avionul, cu glezna în ghips… În câteva zile va fi în Germania, liniştit… Păcătosul.

Scrută stepa; un ocean de zăpadă, presărat cu cadavre înghețate şi vehicule distruse. Corbii se năpusteau asupra lor. Unde erau ruşii? Un tir de mitralieră, care se auzea perfect prin aerul înghețat… Venea dinspre un grup de izbe distruse, ocupat de un avanpost german. Probabil că ei îi vedeau…

Îi era la fel de frig ca şi pe tanc… Se ridică, şi simți de îndată că ameţeşte, că i se goleşte capul. Cafeaua pe care o băuse i se clătina în stomac. Vru să traverseze din nou drumul, dar în fața lui se opri un camion din care coborâră nişte soldați.

— Hei, Paul!

— Müller!

Müller… Primele lupte din iunie, la Voronej… KV-ul…

Se îmbrățişară.

— De unde vii? Eu te credeam în Germania!…

Müller îşi aşează dintr-o mişcare Mauserul pe umăr. Arăta destul de bine…

— Ce vorbeşti! N-am fost decât până la Rostov, acolo mi-au îngrijit piciorul. Stai, dă-te la o parte…

Camionul demară într-un nor de fum. Paul avu o senzație de greață.

— Povesteşte-mi… A fost bine la spital?

— N-a fost rău. Hrană bună, nimic de făcut… Voi în schimb aveți nişte mutre ca de morți…

Motoarele se puseră brusc în mişcare. Răsunară comenzi. Soldații de pe platforma din spate deveniră atenți.

— Haideți! Haideți! Repede, toată lumea sus! Mişcați-vă!

— Ei bine, şi ce facem? Hei, Panzerführer!

Aşteptau de un sfert de oră… Peter se aplecă în interiorul turelei. Panzerführerul apăru:

— Uite ce e… Nici eu nu ştiu mai mult ca voi, băieți… Mai bine întrebați-l pe şeful vostru.

Von Hürwitz mergea de-a lungul şirului de tancuri; în dreptul fiecăruia rostea câteva cuvinte.

— Herr Hauptmann! Pornim?

Acesta scutură trist din cap.

— Nu, Peter. Ofensiva este anulată.

— Ofen… Dar… atunci ce facem?

— O să aşteptăm, fără îndoială, să ne deblocheze din exterior. Coborâți de pe tancuri, se distribuie cafea.

Stupefiat, Peter îşi ridică viziera căştii şi îşi dădu drumul să alunece în lungul turelei. Un recrut, un băiețandru care acum şase luni trebuie să fi fost la şcoală încă, începu să plângă în hohote. Îi puse mâna pe umăr:

— Haide, nu mai plânge… O să scăpăm, zău.

Paul, Müller, Frank se apropiaseră de bucătăria de campanie. Ezită… Nu, prefera să fie singur.

Se aşeză la spatele tancului cu picioarele atârnate şi începu să-şi răsucească o țigară. În spatele lui, soldatul cel nou mai plângea încă.

Voi să-şi umezească hârtia plină cu tutun, dar nu mai avea salivă. Încercuiți. Dar-ar naiba să dea!

Simțind că-i tremură piciorul, Paul dădu drumul pedalei de ambreiaj. Lanțul care lega camionul de tancul Mark-3 se întinse; frână, apăsă din nou pe ambreiaj şi trecu în viteza întâi: mergea.

Noaptea era luminată de flăcările izbelor din satul unde fuseseră chemați ca să susțină o divizie de infanterie, vieneză; acum terminaseră.

— Mai încet, Paul, mai încet. Fii atent, lanțul nu e întins.

Un adjutant îi încredințase un camion Opel-Blitz plin cu răniți; trebuia să-l ducă până la Novo-Alexejevski, dincolo de Rosoşca.

Zăpada amestecată cu noroi pe care o aruncau şenilele tancului murdărea parbrizul. Willi deschise portiera şi îl şterse cu mâinile; aerul înghețat al nopții năvăli în cabină.

Paul simți cum încep să-i clănțăne dinții. Bubuiturile astea seci erau lovituri de tun sau bătăile inimii? Fluturii ăştia galbeni erau oare fulgi de zăpadă sau… Şi dorința asta de somn… Se chinuia să țină pleoapele deschise, dar ele erau grele ca… ca… Dumnezeule, să se culce, să doarmă, chiar de-ar fi să moară din cauza asta…

Se îndreptă de spate.

— Îți dai seama, Willi, dacă vin acum tancurile T-34?

— Nu mai fi prăpăstios. O să fie destul timp să te gândeşti, dacă o să se întâmple aşa. Vrei să conduc eu?

— Nu… Altfel o să adorm…

Tancul făcu deodată un salt, trăgând după el camionul; în spate, răniții începură să urle, ca nişte porci înjunghiați.

— Dumnezeule, fii atent, Paul!

— N-am ce să fac! Tancul e de vină.

— Iartă-mă, treaba asta mă scoate din sărite.

Răniții băteau în peretele cabinei.

— Ce facem, Willi? Ne oprim?

— Când ne-am oprit ultima dată?

— Nu ştiu, să tot fie vreo oră.

Satul în flăcări dispărea în depărtare. Se târau ca nişte broaşte țestoase…

— Trebuie să-i fac tratamentul tipului cu maxilarul zdrobit. Stai să-l previn pe tanchist.

Willi coborî geamul. Paul îl auzi strigând ceva.

— Gata, opreşte!

Paul frână încet; cea mai mică zdruncinătură era o tortură pentru răniți... Camionul derapă, aşezându-se puțin de-a curmezişul. Willi luă din raniță un tubuleț cu morfină şi îi puse un ac.

— Ia şi morfina ta, Paul. O să avem nevoie!

Era aşa un ger cumplit, că-i tăia respirația; şocul îl făcu să se încovoaie. Se îndreptă spre spatele camionului cu paşi înceți, cu seringa în mâna dreaptă. O să înghețe morfina... Nu, nu chiar în trei secunde...

Răniții băteau în obloane:

— De băut! De băut!

Willi apăru la celălalt capăt al camionului, cu o lampă în mână.

— Vine! Vine!

Se priveau unul pe celălalt.

— Cine o ia înainte? întrebă Willi? Tu sau eu?

— Ei, voi de acolo! strigă un şofer. Ce aşteptați? Dezghețul?

— Ia spune, Dugland, n-ai vrea cumva să-i îngrijeşti împreună cu noi? Vino, dacă simți nevoia!

Tipul intră ruşinat înapoi în cabină.

— Hai că merg eu înainte! Ridic prelata... Unu... doi... hai!

Mirosul pestilențial îl obligă să se țină de nas; iar țipetele... Willi mergea înaintea lui.

— Domnule, domnule, vă rog, morfină... Vă rog, vă rog... Ah! Aaaah!...

Un puşti cu pulpa amputată de la jumătate, apucase o pulpană a mantalei lui Paul şi îl implora, între două urlete; lângă el stătea lungit un soldat cu brațele tăiate.

— Doamne! Willi, ce facem?

— Lasă-l… Al meu are mai multă nevoie… Pe urmă om mai vedea… Da' unde dracu o fi?

Willi lumină cu lanterna fundul camionului. În graba evacuării, răniții fuseseră aproape aruncați unii peste alții.

— Uite-l… O, Doamne! Ajută-mă, e un altul peste el.

Paul îşi şterse fața cu brațul; în ciuda frigului, curgea sudoarea pe el. Şi mirosul ăsta de infecție… Ca să înainteze, trebuia să calce peste corpuri. Poate unii erau deja morți…

— Bun. Eşti gata?

— Nu văd nimic!

— Nici eu. Cu atât mai bine, de altfel. Eu apuc de picioare, tu de mâini. Omul meu e dedesubt. Un, doi, hai!

Paul simți atingerea tunicii şi a sângelui închegat; neputând să depărteze picioarele, toată greutatea omului cădea pe umerii săi.

— Lasă-l acolo. Acum celălalt. Apucă!

Willi îşi scoase lampa din buzunar şi îl lumină pe rănit.

Paul simți că leşină; clătinându-se, dădu înapoi câțiva paşi, abia ferindu-se să nu se împiedice de un corp.

Probabil că omul fusese lovit de un glonte de mitralieră chiar în maxilar; cel inferior atârna aproape pe verticală, cel superior părea să fie la locul lui, dar îi fuseseră smulşi toți dinții; erau amestecați cu bucăți de os şi de muşchi… Hainele îi erau pătate de sânge.

— Ia lanterna şi luminează-mi!

Willi puse seringa lângă el; luă o bucată de vată dintr-un buzunar şi un bidonaş din aluminiu. Îmbibă vata şi şterse acul cu ea.

— Ridică-i mâneca!

Paul întinse mâna stângă; abia-i atinse brațul, că omul începu să horcăie; şuierături, sufocări…

— Nu te lăsa impresionat. Mai ridică. Aşa, acum e bine.

După ce-i dezinfectă pielea, îl înțepă puțin mai sus de cot.

Soldatul gemea sacadat.

— Ai să vezi, în câteva clipe ai să te simți mai bine… (Willi se uită la Paul, zâmbind). Tineretul hitlerist m-a învățat

măcar să îngrijesc răniții.

— Vrei şi seringa mea, sau o păstrăm?

— Mai bine-o păstrăm… Adoarme…

Nici cel mai bun chirurg n-ar fi putut să dreagă o față ca asta… Într-o zi, pe o stradă din Stalingrad căzuse un obuz de 76,2 pe un tun deservit de trei soldați. Doi fuseseră omorâți pe loc. Erich şi Paul îl târâseră pe cel de-al treilea până la colțul străzii şi-l proptiseră de un zid.

Gura îi rămăsese înțepenită într-un rictus care îi dezvelea dinții; bărbia strâmbată în sus, era scuturată de mişcări convulsive; ochii îi erau îndreptați spre cer.

Trăia, dar era deja ca şi mort.

Erich îi şoptise:

— Uite, îl vezi pe tipul ăsta? Altădată am fi avut explicații pentru acest gen de lucruri. Acum nu mai avem… Aşa o să crăpăm toți.

— Încă unul care poate să-i mulțumească lui Hitler, zise Willi. Bun, să vedem ce mai fac ceilalți. Atenție, sunt peste tot… Cel de colo… (Se aplecă şi îl lovi uşor cu palma pe obraz). Mort… Cel de dincolo… la fel… Ce să facem cu toate cadavrele astea, Paul?

— Am putea să le îngropăm…

— Nu, nu acum… Ne-ar lua prea mult timp… Cu pământul ăsta înghețat… Şi tu ce vrei, măi băiete?

Soldatul avea capul înfăşurat într-un pansament pătat de sânge; numai ochii şi gura i se mai zăreau.

— … Vreau afară…

— Afară? Mai are cineva nevoie să iasă?… Paul, pune-i brațul stâng pe umărul tău. Eu îl țin din dreapta.

— Nu crezi că, aşa cum arată capul lui…

— Nu… Chiar ai nevoie? Eşti sigur?… Hai, atunci să ieşim. Ia nişte hârtie.

Istoviți, traseră la loc prelata. Nu era deloc uşor. Cu frigul ăsta…

— Dumnezeule! zise Willi. În afară de cafeaua de dimineață, n-am halit nimic de douăzeci şi patru de ore…

Şoferul ieşi din nou din cabină:

— Hai, plecăm?

— Da, Toto, plecăm. Paul, conduci tu sau eu?

— Prefer să conduc eu. Măcar aşa am impresia că sunt bun la ceva…

Paul se străduia să mențină Opelul-Blitz pe direcția tancului Mark-3. Avuseseră noroc să găsească un tanc să-i remorcheze. Cu poleiul ăsta… O mulțime de camioane defecte zăceau de-o parte şi de alta a drumului.

— Vrei o bucată de zahăr, Paul? Asta-i tot ce pot să-ți ofer. Nu ți se pare o prostie că fugim de ruşi luând-o spre Stalingrad, adică spre est?

— N-ai puțin şnaps, să torn peste ea?

— Bună idee… Stai…

Şi zăpada asta care se aduna pe ştergătoare… Dar ce era acolo, în fața lor? Paul frână brusc. Răniții începură să țipe din nou.

— Dar ce faci? L-am vărsat pe tot…

— Ia uită-te…

Nişte siluete se agitau lângă camion.

— Soldați care s-au pierdut de unități… (Willi coborî geamul). Hei… Ce vreți?

— Măi băieți, nu fiți răi, ne luați şi pe noi? Mergem pe jos de două zile şi două nopți…

— În spate e plin… Răniți… Stau ca sardelele… Dar putem lua unul în față. Hotărâți-vă!

— Bine, de acord. Du-te tu, August!

Deschise portiera.

Aruncă o privire spre numitul August, care se aşezase lângă Willi. Casca şi fularul îi ascundeau fața.

— De unde veniți?

— Dintr-un sat nenorocit, numit Sokarovka, la răsărit de Don. Ivan e acolo acum. Să-i fi văzut când au dat peste sticlele cu şnaps… Eu am putut s-o şterg în ultimul moment.

— Crezi că sunt departe?

— Cu nenorocitele lor de tancuri T-34, nu poți şti niciodată…

Paul dădu din cap. Da, asta cam aşa era…

— Willi, ce sunt colinele alea scunde de acolo?

— Stai să iau harta… (Scotoci lângă tabloul de bord şi scoase o hartă pe care o lumină cu lanterna). Colinele Cazacilor.

— Câți kilometri am făcut până acum?

— Cincisprezece… Mai sunt încă vreo cinci până la Novo-Alexeievski. Ce nume! Dar ce naiba căutăm noi aici?

— Hei, băieți! Ia uitați-vă puțin, zise August.

Nişte infanterişti săpau tranşee pe stânga şi pe dreapta drumului.

— Dacă fac asta, înseamnă că ruşii nu sunt departe, comentă Willi sumbru.

La fiecare zece minute trebuia să coboare din camion, ca să dea jos zăpada de pe farurile camuflate; fantele lor abia luminau spatele tancului Mark-3.

Să doarmă… Să doarmă… Oboseala era ca un val care amenința în fiecare clipă să-l înece. Cam aşa ceva ar trebui să fie şi moartea… Paradisul lua forma unui pat cu aşternuturi albe… Cămăruța lui de la Mulhouse… Cărțile lui…

— Willi, spune-mi ceva… Altfel adorm.

— Mai bine să-ți cânt ceva. *Lili Marlene*…

— Bine…

Erich spunea despre cântecul ăsta că era singura creație artistică originală din vremea celui de-al III-lea Reich. Bineînțeles, nu era decât un refren soldățesc sentimental, dar totuşi… Willi începu să-l cânte la muzicuța lui. Paul rostea în gând cuvintele: *„Vor der Kaserne… Vor den grossen Tor…“* Melodia lua avânt, îşi derula acordurile înghețate, eterice şi

morbide în acelaşi timp: *„Wie einst, Lily Marlene… Wie einst, Lily Marlene… “* August se trezise şi trăgea dintr-un chiştoc, cu ochii la Willi. *„Wie einst, Lily Marlene…“* Vântul se stârnise în timpul nopții şi gonea zăpada viscolind-o puternic… *„Wie einst, Lily Marlene…“*

— Ce e acolo, în față?

Tancul Mark-3 se oprise.

— Un baraj, zise Willi. Poliția. Scoateți-vă actele. Ce-aş mai râde să-i văd pe ăştia în prima linie; dar nu-i nici un pericol să se întâmple aşa. Ei preferă să-i scoată pe bieții oameni din răbdări.

Farurile Opelului-Blitz luminară trei Feldjandarmi aflați lângă tanc. Unul vorbea cu tanchistul, ceilalți stăteau mai deoparte, cu mitralierele cruciş.

Se apropiară de camion; plăcuțele de zinc pe care le purtau la gât străluceau.

— Actele voastre! De unde veniți? întrebă un Feldjandarm înalt, desigur cel mai mare în grad.

— De la Pescovatka, Herr Feldjandarm (Paul arătă cu un semn din cap spre August). El, de la Sokarovka.

— Şi unde vă duceți?

— La Novo-Alexeievski, Herr Feldjandarm. Transport de răniți.

Curcanul cerceta livretele, la lumina unei lanterne.

— Ia uită-te la dobitocul ăsta, şopti Willi. Nu pot să cred că suntem din aceeaşi specie. Parcă noi coborâm din maimuță şi ei urcă spre ea.

— Ia să ne uităm nițel… Ridicați prelata!

— La ordinele dumneavoastră, Herr Feldjandarm.

Paul şi Willi ridicară prelata camionului; orbiți de lumina lanternei, răniții începură să țipe.

— E vreun chiulangiu pe acolo?

Curcanul se sui în camion. Cizmele îi scârțâiau pe podea.

— Dar ce e barbaria asta? Sunt cel puțin trei cadavre înăuntru. Nu vi s-a spus niciodată că trebuie să le îngropați imediat? Luați-vă târnăcoapele şi haideți!

— Dar pământul este înghețat, Herr Feldjandarm, zise Willi.

— Nu mă interesează! Descurcați-vă! (Se întoarse spre August). Dă-le şi tu o mână de ajutor. Vă dau zece minute, nici unul mai mult! Executarea!

Sări greoi din camion şi se duse la ceilalți.

— Rezultatul: toată lumea este blocată, murmură Willi. Nu-l interesează!… Ce imbecil! Ce imbecil!

Zăpada groasă de cincizeci de centimetri; dedesubt, pământ, tare ca betonul. Cu toată strădania lor, groapa era caraghios de mică.

— Willi, nu crezi că dacă am pune o grenadă…

— Nu, n-ar servi la nimic. Ar trebui cel puțin un obuz de mortier. Hai să aducem cadavrele.

Se întoarseră la camion, împleticindu-se prin zăpadă. Polițistul se îndreptă spre ei.

— Înainte să-i îngropați, luați-le vestoanele, mantalele şi cizmele. Puneți totul aici. Hai, mişcați-vă!

Willi înjură cu glas scăzut.

— Haide, Paul!

În fundul camionului, tipul cu maxilarul smuls murise.

— Să sperăm că datorită morfinei n-a suferit mult… (Willi se ridică). Îți dai seama, dacă maică-sa ar fi putut să şi-l imagineze aşa înainte de a-l naşte?…

Îngropară cadavrele.

Izbi cu piciorul în uşi. Nimic de făcut, era prea solidă… Îşi luă avânt… Uşa cedă.

Wolfgang era culcat pe pat, cu capul sprijinit de peretele pătat de sânge.

Wolfgang!

Revolverul căzuse pe covor, s-a aplecat să-l ridice. Patul armei era năclăit de sânge.

— Wolfgang!

Repetă mai încet: „Wolfgang…“ Simți un val de greață. Se repezi la toaletă.

Când ieşi de acolo, tremurând, auzi zgomot de paşi pe scară.

— Ce s-a întâmplat? Am auzit un zgomot… Ca o împuşcătură de revolver…

S-a dus la uşă şi a blocat-o cu piciorul stâng. Revolverul… la spate.

— Nu intra, mamă… Nu intra…

Ea devenise palidă.

— Dar…

— Nu intra mămico… Nu intra…

Se clătină pe picioare şi el o prinse înainte să cadă.

Taică-su, în pijama, tocmai venise şi el pe palier.

— Ce-a mai făcut? Unde este?…

…Erich sări din somn gemând. Unde este… Unde se afla? Îşi trecu mâinile peste faţă şi le încrucişă sub ceafă. Stalingrad.

Pânza de cort, deasupra lui, era îngreunată de zăpadă; pe pereţii din chirpici se prelingea o umezeală rece. Un adăpost săpat într-o râpă de prizonierii de război ruşi…

— Peter, ai o ţigară?

Acesta îi aruncă punga lui de tutun.

— Ia-ţi!

— Mulţumesc… Ia spune-mi, ce crezi tu despre toate astea?…

Peter ridică din umeri:

— Mai degrabă eu ar trebui să-ţi pun ţie întrebarea asta… Tu eşti mai informat… Oricum, dacă e implicat şi von Manstein… Von Manstein. Învingătorul de la Sevastopol. Cel al cărui plan a făcut ca francezii să fie învinşi în şase săptămâni…

Mai era şi Hitler. „Führer“-ul… În compania asta alcătuită în parte din refractari, cei mai mulţi îl urau, deşi recunoşteau că e foarte puternic. Erich îi auzise de multe ori spunându-şi: „Nu-ţi face probleme… N-o să ne lase el aşa…“

Frank ridică pătura care ţinea loc de uşă:

— Haideţi! La supă!

Erich îşi luă gamela şi ieşi, urmat de Peter; soldaţii se învârteau în jurul bucătăriei de campanie; cerul era ca de plumb.

— Ce frig! Hotărât lucru, n-o să mă pot obişnui niciodată…

— Şi nu e decât un început…, adăugă Peter.

Willi şi Paul veneau spre ei. Gamelele lor scoteau aburi. Gerul le condensa răsuflarea.

— Unde aţi fost? întrebă el.

— Nu ne mai întreba. Transport de răniţi. Dar nu ştii ultima poantă!

Erich se uită curios la Willi.

— Care?

— Uită-te la gamela mea… Raţiile sunt înjumătăţite.

După părerea lui Dietrich, douăzeci de divizii germane şi două româneşti fuseseră prinse în cursă într-o încercuire de cincizeci de kilometri lungime pe treizeci lăţime; a lor era ţinută ca rezervă mobilă la răsărit de valea Rosoşcăi. De îndată ce se semnala o pătrundere rusească, ultimele tancuri şi vehicule blindate erau rechiziţionate şi, înainte!… Prin zăpadă şi troiene, la – 25°… Şi măcar dacă ar fi avut ce să mănânce… Dar lipsa se făcea simţită; dimineaţa trei sute de grame de pâine şi o cafea infectă… La prânz, o supă în care bucătarii fierseseră un os de cal… Dacă omorau caii, cine o să mai tragă piesele de artilerie?… Seara, iarăşi supă şi o cutie de conserve. Ce pretenţii puteai să ai de la nişte soldaţi nevoiţi să se mulţumească cu raţii de foamete? Armata îşi epuizase stocurile… Şi ofensiva de deblocare se lăsa aşteptată…

Klaus reciti cele două pagini pe care le scrisese: „… Moment cinetic propriu… Nuclee impare-pare“… La ce bun?… Nu le va citi nimeni…

Aprinse o ţigară şi îşi potrivi pătura aruncată pe umeri. PC-ul său nu era tocmai luxos… Apa îngheţa pe pereţi… Meyer instalase o sobiţă, dar trăgea atât de prost, încât Klaus se afla în situaţia de a alege între a muri de frig şi a se sufoca

de fum. Maiorul Überlein, alături, nu era mai favorizat de soartă, dar măcar nu-şi pierduse speranța: „O să vedeți, o să vedeți, Herr Hauptmann… Führer-ul n-o să ne abandoneze. Stalingradul va deveni cea mai mare victorie a noastră.“

Klaus luă scrisoarea pe care i-o trimisese tatăl lui de la CG-ul său din Saint-Germain-en-Laye, lângă Paris: „Dacă e cazul, mori cum îi şade bine unui soldat.“ Frazele astea… Ce stoicism de carton… În fine.

Se ridică şi trase pătura care îl separa de grotele, nu găsea alt cuvânt mai nimerit, în care cantonau oamenii lui. Un vechi beneficiar al bunurilor armatei, Diebitsch, îi explica unui soldat:

— Vezi tu, Zeiler, când m-a părăsit nevastă-mea, în 1936, am suferit mult, nici nu poți să-ți imaginezi. Acum îmi vine să râd. Dacă scap viu din istoria asta, n-o să-mi mai pese de nimic, jur.

Klaus dădu din cap. Nu, Diebitsch, nu. Ai să plângi şi tu, ca toată lumea… Psihicul se adaptează unei situații date, dar când aceasta dispare, revine la starea lui inițială. E aproape o lege…

Diebitsch îl văzu şi începu să se bâlbâie:

— O… iertați-mă, Herr Hauptmann, nu v-am văzut…

— Nu-i nimic, Diebitsch.

Trecu într-un alt adăpost; soldații îşi petreceau vremea căutându-şi păduchii din haine; ar fi trebui trecute prin etuvă. Trebuia să vorbească despre asta cu Dietrich. Trebuia… Atâtea lucruri trebuiau…

Steinitz stătea pe pânza lui de cort, ungând chiulasa unui MG-34. Îl demontase; piesele erau aşezate cu grijă pe pânză. Şi el crede în Hitler…

— Merge, Steinitz?

— Merge, Herr Hauptmann.

Cu vârful pompiței de ulei arătă spre pătura care îl separa de un alt adăpost.

— Ascultați-i cum se ciondănesc…

Klaus auzi vocea lui Müller şi pe aceea a lui Frank, în mijlocul hohotelor de râs. Se gândi o clipă să se ducă la ei, dar i-ar fi făcut să tacă...

— De ce? De ce? zise Frank. Stalin? Care Stalin? L-ai văzut de multe ori pe Stalin bătându-se pe străzile Stalingradului? Ruşii ne-au zgâlțâit aşa, nu Stalin! De altfel, voi, puişorilor, la ce sunteți buni? În 1932, cine a făcut grevă cu naziştii ca să arunce în aer social-democrația, ai? Aşa că nu ne mai spune poveşti, Müller!

Toți ştiau că Müller, înainte de venirea lui Hitler la putere, fusese înscris în partidul comunist. Reuşise să ascundă lucrul ăsta naziştilor şi lucrase până anul trecut într-o uzină de armament, ca muncitor calificat. Klaus nu ştia de ce fusese mobilizat după aceea; o sancțiune, desigur.

— Şi nu uita câți comunişti au fost trimişi în lagăre de concentrare.

— Dacă ați fost atât de idioți, încât să nu vă apărați la momentul potrivit, învinovățiți-vă numai pe voi! Nu veniți acum să vă jeluiți!

Se auzi un tropăit, țipete şi apoi vocea lui Erich:

— Nu vi se pare că avem şi aşa destule necazuri? Ia potoliți-vă! Un pic de demnitate, ce naiba!

— Iartă-mă Erich, zise Frank, dar nu pot să-i suport pe cei care fac gură, indiferent de ce parte sunt...

Klaus ridică pătura; toți săriră în picioare.

— Repaus, repaus... Dar văd că faceți o adevărată orgie! De unde ați făcut rost de toate astea?

Willi şi Frank aveau fiecare câte un cârnat înfăşurat în jurul gâtului.

Erich zâmbi:

— Un colet. A fost trimisă o ştafetă ca să mi-l dea personal. Cârnați, ciocolată, conserve, o pereche de şosete noi, țigări... După cât era de voluminos, cred că trebuie să-l fi costat mult pe taică-miu, ca să-l convingă pe Göring să mi-l aducă...

— Göring? Este şi el în încercuire? întrebă un soldat cu o voce somnoroasă.

— Nu, nu. (Râsete). Culcă-te liniştit! Unde eram? A, da. Cel puțin un Rembrandt... (Înclină capul). Herr Hauptmann, n-ați vrea să vă alăturați petrecerii noastre? Dacă nu, luați măcar puțin cârnat... Pentru bolnavi am pus deoparte...

Klaus se uită la ei: slabi, cu obraji roşii ca focul... Parcă ar fi fost toți ftizici; şi, pe deasupra, murdari, neraşi... Nu mai apă caldă...

— Vă mulțumesc... Dar adăpostul meu e totuşi ceva mai confortabil decât al vostru. Steinitz o să vină să ia ce vă mai rămâne...

— Spuneți-ne, Herr Hauptmann, întrebă Peter, nu mai vine ofensiva aceea de deblocare?

Zâmbetele înghețară pe buze.

— Da... Da... Deja primele formațiuni îşi ocupă pozițiile. E foarte probabil că mareşalul von Manstein va încerca să ne elibereze prin sud. Curând. Mai trebuie să avem puțină răbdare... Puțină răbdare...

Făcu stânga-mprejur şi părăsi adăpostul.

Paul muşcă lacom dintr-o bucată de cârnat; niciodată nu-i mai fusese aşa de foame.

— Mă întreb, zise Frank, dacă n-ar trebui să schimbăm tactica. Mâncând puțin, stârnim foamea, nu ne hrănim. Mai bine-am posti de tot.

Willi şterse cu un dumicat de pâine uleiul care rămăsese pe fundul unei cutii de conserve.

— Mofturi, Frank. Ca să faci aşa ceva, ar trebui să fii cel puțin fachir. Încearcă numai să ieşi la luptă cu burta goală, o să vezi atunci cum e...

Erich se întoarse spre Peter; părea că ezită, dar îl întrebă:

— Apropo de foame... În lagăr era mai bine sau mai rău?

Peter rontăia o bucată de ciocolată; îl priveau curioşi şi puțin jenați. Arătă spre gură.

— Pot să jur că aşa ceva nu aveam. Dar dacă vreți informații despre lagărele de concentrare, întrebați-i pe

domnii SS-işti. M-au pus să jur că n-o să scot o vorbă despre asta; n-am nici o poftă să mă întorc din nou acolo.

Tăcură. Foamea asta… Frigul ăsta… Avea impresia că se află într-un cavou; De sus, pe lângă prelată se strecura o lumină tulbure.

— Ce se vorbeşte despre ruşi e propagandă sau nu? E adevărat că nu dau nimic de mâncare prizonierilor?

— Du-te şi tu şi vezi…, rânji Peter.

— E propagandă. Eu nu cred un cuvânt. Comuniştii n-ar face niciodată una ca asta.

Frank ridică privirea de la cutia de conserve.

— Da? Şi atunci, de ce erau ruşii atât de mulțumiți să ne vadă sosind, ia zi? Şi civilii asasinați de NKDV, de ei ce zici, Müller?

— Nu se poate face omletă fără să spargi ouăle!

— N-am auzit niciodată o tâmpenie ca asta, dar cu Hitler noi am avut o situație privilegiată; nu ți-ai imaginat niciodată că oamenii ca tine nu sunt în stare decât să spargă ouă, fără măcar să facă omletă?

Müller se ridică.

— Începi să mă scoți din sărite!

— Nu mă atinge, Müller, făcu în batjocură Frank. Mi-ai văzut galoanele? O să te coste scump! Ierarhia, bătrâne! Dar dacă ții să te bați…

— Da’ potoliți-vă o dată! Încetați sau nu? Sunteți mai răi ca nişte copii şi nu aveți nici scuza vârstei!

Erich era roşu de mânie.

Se aşezară la locurile lor, bombănind.

Era enorm; Paul îl apucă între degetul mare şi arătător. Avea păduchi mai ales la subsuori şi pe sub centură; de câteva zile, se înmulțiseră în voie. De ce să-i mai omoare? Omora unul şi apăreau zece. Dar nici nu putea să stea aşa fără să facă nimic… Îl strivi.

— La Polul Nord sunt păduchi? întrebă Willi.

— De ce?

— Pentru că mi se pare că le place frigul. Ia uite… Şi ne mai şi sug şi sângele. Dacă o să fie tot aşa, o să ne doboare tifosul… Asta ne-ar mai lipsi… Ia spuneți-mi, voi credeți în ofensiva asta de deblocare?

Paul îşi fricționa burta; în ciuda bucății de cârnat, avea crampe.

Erich puse cartea jos.

— Va fi rău pentru Picrochole, dacă ne lasă să cădem; asta l-ar face să-şi piardă prestigiul. Da, eu cred. Cred că va avea loc un atac pentru deblocare. Restul…

În loc să-i rostească numele lui Hitler, lucru care era foarte riscant, Erich propusese să-i spună Picrochole, după un personaj al lui Rabelais, care visa să cucerească lumea.

— Şi dacă eşuează?

— Dă-ți peste gură, Willi, zise Peter.

Şi dacă atacul eşua? Doamne… Paul simți un val de teamă crispându-i muşchii; era adevărat sau nu ce povestea Dr. Goebbels? Willi rostise deja întrebarea. Nimeni nu ştia nimic…

Întrebă timid:

— Şi Manstein, e ceva de capul lui?

Peter îi răspunse glumind:

— Ar trebui să ştii, Paul…

— Hai, Peter, las-o baltă! Da, este un tip foarte capabil; ceea ce îl neliniştește pe Dietrich este mai degrabă Picrochole. Oricum, n-are rost să discutăm pe tema asta. Nu facem decât să ne distrugem moralul. Nu avem destule date ca să putem aprecia corect. Aşa că…

O canonadă se auzi dinspre sud-vest, scăzu în intensitate şi răsună apoi mai limpede spre sud; zarvă în adăposturi.

Steinitz trase violent la o parte pătura.

— În picioare! Ivan a atacat! În două minute vreau să vă văd pe toți afară! Grăbiți-vă!

Peter îşi drese glasul, scuipă, apoi răspunse cu o voce istovită:

— Venim… Venim…

Cerul cenuşiu şi jos strivea stepa. Era dimineață sau seară? Paul nici nu mai ştia.

— Atenție!… Ivan se pregăteşte, zise Willi.

Paul stătea în stânga lui, cu o bandă de cartuşe în mână. Aveau misiunea să protejeze o piesă antitanc de 50, pe care o deserveau patru artilerişti. Gura tunului era încercuită cu şase linii albe; şase T-34 distruse. Puțin mai încrezător, Paul îşi îndreptă privirile spre stepă; prin ceața care o învăluia, răzbăteau zgomote surde. Ce dracu făceau? Nu mai veneau o dată? Orice era mai bine decât aşteptarea asta care măcina nervii, chiar şi moartea…

Se aflau într-o tranşee săpată în grabă de serviciile auxiliare. Zăpada cădea pe mantalele lor; după câteva minute de nemişcare, semănau cu nişte oameni de zăpadă. Respirația li se condensa pe fulare, alcătuind o pojghiță de chiciură. Frigul, frica şi dorința de somn îi zăpăceau de parcă ar fi fost loviți cu leuca…

Zgomotul unei arme căreia i se trage piedica îl făcu să tresară. Era Willi.

— Nu adormi, Paul, nu adormi… Acum începe, presimt…

Un fulger lumină stepa spre vest urmat de tunetul artileriei ruseşti; trecu pe deasupra lor, luminându-i cu o strălucire de neon, apoi apucă spre răsărit.

— Uite-i!

Un zgomot de motoare. Şase T-34 înaintau paralel cu liniile lor. Turelele, întoarse la 90°, scuipau flăcări galbene, răzlețe. O mitralieră grea, urcată pe un şasiu de 38-T, le încadra cu tirul ei. Unul dintre ele frână brusc, execută o întoarcere, şi se năpusti asupra liniilor germane; blindajul îi luase foc. Când servanții mitralierei înțeleseră, era prea târziu; tancul ajunsese deja în dreptul lor. O explozie urmată de o detunătură asurzitoare; din platforma cu şenile nu mai rămăseseră decât câteva bucăți de oțel, care trosneau arzând ca nişte clătite stropite cu alcool.

Paul se opinti să împingă la roata obuzierului.

— Hai! Împingeți! striga Steinitz.

Reuşiseră să respingă atacul; dar Müller fusese lovit în piept de o schijă; corpul lui zăcea peste scutul de protecție. Capul i se bălăbănea la hopuri; un chip cunoscut, care devenise, într-o fracțiune de secundă iremediabil străin…

— Hai! Împingeți! Pentru numele lui Dumnezeu, cine m-o fi pricopsit cu melcii ăştia! Şi ce-i cu cadavrul ăsta pe obuzier?

Paul îşi şterse fruntea.

— E Müller, Herr Feldwebel…

— Ah…

Subofițerul păru că şovăie.

— Dați-l jos de acolo! Nu ne permitem luxul să trambalăm morți.

— Dar unde să-l punem, Herr Feldwebel? Pământul este înghețat…

Steinitz arăta cu mâna stepa presărată cu cadavre:

— Cu atât mai rău! Unul în plus!

Îl lăsară pe Müller pe un dâmb de lângă drum.

Oamenii dormeau. Fusese o zi cumplită.

Sepp Steinitz trase pătura care îl despărțea de adăpostul vecin. O mai fi având vreo țigară? Scotoci în buzunarul tunicii. Una, şi aia strivită. Scăpără un chibrit, frecându-l de cizmă.

Fumul îl făcu să se strâmbe. Cu mâinile în şold aruncă o privire spre cotlonul lui. O a doua pătură, întinsă pe o sârmă, îl separa de soldații care împărțeau cu el adăpostul; cea de-a treia îi servea de aşternut, întinsă peste nişte saci de nisip. O lampă Hindenburg lumina totul.

Se aşeză şi începu să demonteze o mitralieră MP-40; totdeauna fusese fascinat de mecanică, dar taică-su voise să-l facă brutar…

Se născuse într-un cartier mizerabil din nordul Berlinului. Clădirea de închiriat, cu scările ei jegoase, puțea a prăjeală şi

a urină. Lift nu aveau şi locuiau la etajul şase. Tatăl lui, muncitor, era jumătate din timp în şomaj. Într-o seară, când Sepp se întorcea de la şcoală, îi spusese:

— Ai învățat destul, Sepp! Şi, pe urmă, maică-ta şi cu mine nu suntem rentieri. Trebuie să-ți câştigi singur pâinea, băiete! Ce părere ai?

Sepp îl privise; taică-su era neras, într-un maiou murdar de scrum de țigară. Dar nu îndrăznise niciodată să-i comenteze ordinele.

— Ştiu un brutar care caută un ucenic. O să ai casă, masă, menaj, şi ai să primeşti şi nişte bani, ca să-ți plăteşti o halbă de bere în zilele libere; cu timpul, cine ştie, o să poți să lucrezi pe cont propriu. Nu ca mine…

A doua zi s-au dus la brutar şi Sepp şi-a şi început ucenicia. Să trudeşti în fiecare noapte… A urmat apoi criza din 1923. Marca se devaloriza cu fiecare zi; o bucată de pâine costa un miliard. Cum încasau ceva bani, îi puneau în saci mari şi îi duceau cu camionul la bancă.

Patronul a fost nevoit să concedieze o parte din personal. Sepp, fiind ultimul sosit, a fost primul care trebuia să plece. S-a trezit în stradă; taică-su murise, iar maică-sa trăia la nişte rude, la țară.

A supraviețuit câteva săptămâni făcând treburi mărunte. Dormea la un azil; avea impresia că devine un sac de nisip… Într-o zi a observat un afiş pe un zid; s-a apropiat, mestecând o bucată de pâine pe care şi-o cumpărase cu ultimele parale. Reichswehr-ul căuta voluntari; s-a dat câțiva paşi înapoi. Zidul era al unei cazarme.

După o selecție riguroasă, a fost declarat bun pentru serviciu. Foarte curând a fost apreciat drept un soldat model. Disciplinat, voinic, poate nu destul de inteligent ca să fie făcut ofițer, dar suficient ca să devină un bun cadru subordonat. Wehrmacht-ul îi reînnoi în 1935 contractul.

Germania se înarma din nou. În 1938 a avut loc anexarea Austriei, apoi a Cehoslovaciei, fără să se tragă nici măcar un glonte. În acelaşi an, campania în Polonia, unde Sepp a primit

prima decorație, Crucea de Fier clasa a doua. În 1940, Norvegia, Franța…

El nu-şi punea întrebări, se mulțumea să se bată, şi se bătea bine.

În 1941, Rusia… O Cruce de Fier clasa întâi, la Moscova… Acolo nu fusese jucărie…

Încercă trăgaciul mitralierei, pe urmă o puse jos. Frumoasă armă… I se terminase țigara. (Strivi cu grijă chiştocul). Înainte să stingă lampa, mai privi o dată în jur.

O să ştie el, Hitler, cum să-i scoată de acolo.

Erich puse cartea jos şi îndoi colțul paginii. Se simțea epuizat, fizic şi sufleteşte. În miez de noapte fuseseră siliți să se mişte spre vest, ca să sară în ajutorul unei divizii de infanterie care se retrăgea din fața atacului neaşteptat al tancurilor ruseşti. De câteva minute, zorile dădeau cerului o culoare palidă.

Nu putuse să doarmă; de câte ori ațipise, fusese trezit de visul blestemat al morții fratelui său.

Ridică din umeri: era într-o zi proastă. În loc să se gândească la ale lui, ar face mai bine să dea puțină atenție celor ce se întâmplă în jurul lui.

Cum de ajunseseră în asemenea situație? Stalingradul devenise o groapă comună, un osuar în care se descompunea armata a 6-a.

În stânga lui Peter, Paul îi povestea în şoaptă lui Willi despre şarja condusă de bunicul său la Waterloo. Erich se sprijini în coate de culcuşul lui, ca să audă şi să vadă mai bine; era clar că Willi nu părea prea încântat.

— Ei bine, şi ce a făcut mai mult cavalerul tău decât noi? Cât a durat şarja aia a lui? Cinci minute? Zece? Pe când noi suntem pe baricade douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru!

— Nu-i vorbi aşa, Willi! (Se adresă apoi lui Paul). Mie mi se pare de mare îndrăzneală atitudinea locotenent-colonelului tău, pentru că a trebuit s-o facă singur sau, în fine, înaintea

celorlalți. Noi probabil că suferim mai mult, dar împreună, şi pentru că nu putem face altfel.

— Dar nici strămoşul lui nu putea face altfel! Ce-ai fi vrut să facă? Să le dea ordine celorlalți şi el să stea deoparte liniştit, bându-şi cafeaua?

Erich se trezi zâmbind.

— Willi, eşti dezarmant de prozaic. Nici un strop de lirism nu ai.

— Ba da, am. Ce înseamnă „lirism“?

— Adică… Dați-vă puțin la o parte, cred că vrea să intre cineva.

Panoul de scânduri care ținea loc de uşă începu să se mişte. Apăru Frank, înfofolit în pături, cu un fular înfăşurat în jurul capului, peste cască.

— Închide-o repede, Frank!

— Imediat! Imediat! O, Doamne, ce ger e!

— Ei, ce veşti ai?

— Mai întâi, una bună. Am reuşit să vorbesc cu un tip care lucrează la detaşamentul de transmisiuni de pe lângă CG al lui Paulus. Crede că Manstein se pregăteşte să contraatace cu diviziile blindate. Ar trebui să înceapă în două-trei zile. Asta a fost vestea bună.

Toată lumea din adăpost se trezise. De bucurie, Willi îl înghiontea cu cotul pe Paul:

— Dacă e aşa, măi băieți, de Crăciun vom fi cu toții la Berlin! Hai, acum spune-o şi pe aia proastă, Frank!

— Aflați că, începând de astăzi, rația de pâine scade la două sute de grame pe zi. Aşa că nu va fi chiar o viață de lux…

Chipurile se posomorâră. Două sute de grame pe zi! Plus două gamele cu fiertura aceea, mai mult apă caldă, o cutie de conserve şi Dumnezeu ştie ce…

— Nu ne pasă, zise Willi. Cu pachetele lui Erich, o scoatem noi la capăt…

„Cu pachetele lui Erich o scoatem noi la capăt…“ Se întinse din nou pe pătură. Numai să nu fie o minciună istoria

asta cu atacul de deblocare…

Trecură mai multe zile, fără să afle nimic nou. Marşuri peste marşuri, prin zloată, sub un cer negru, tremurând de frig în maşinile blindate, dând ajutor diviziilor germane copleşite de artileria rusă şi tancurile T-34. Când îi vedeau venind, infanteriştii îngropaţi în grotele lor de zăpadă îşi recâştigau speranţa; or fi ei uitaţi de Dumnezeu, dar nu şi de oameni.

Era un potop de foc, de obuze; oameni târându-se prin zăpadă, pierzându-şi măruntaiele, alţii striviţi de tancuri; stepa căpăta atunci culoarea vinului; alţii erau spulberaţi de obuze; nu mai rămâneau din ei decât bucăţi din carne şi oase; şi zgomotul ăsta… Zgomotul ăsta… Urletele… Urletele astea…

Foamea era cu fiecare zi mai chinuitoare, până deveni o obsesie. Cu o lună în urmă, când erau în repaus, soldaţii îşi treceau vremea fumând o ţigară sau jucând *skat*[19]; acum nu se mai punea problema. Fiecare clipă era folosită, conştient sau nu, pentru căutarea hranei. Un colţ de pâine, chiar şi numai o bucăţică… Ieri, la întoarcerea din misiune, maşina lor blindată se oprise la o răscruce. Un cal mergea de-a lungul drumului, în trei picioare. Frank s-a ridicat şi i-a întrebat din priviri pe cei din celelalte maşini. Apoi a spus:

— Hai, Willi!

Willi a aşezat încet ţeava mitralierei sale MG-34 pe marginea autoblindatului. O rafală scurtă. S-au dat toţi jos din maşină. Calul îşi mai mişca încă picioarele.

— Crezi că mai trăieşte? a întrebat Frank.

— Sigur e numai reflexul, dar…

Îi dăduse lovitura de graţie şi scosese cuţitul; soldaţii se năpustiseră asupra calului, pe când ceilalţi stăteau de pază…

Cel puţin, în felul ăsta dobândiseră mâncare pentru încă o zi. Klaus se prefăcuse că nu ştie nimic.

Erich şterse cu un dumicat de pâine fundul gamelei; ceilalți adormiseră, după ce-şi pregătiseră cu grijă armele…

Armata a 6-a aştepta doar un cuvânt de la comandantul ei, generalul Paulus, ca să străpungă linia şi să se unească apoi cu trupele care veneau în ajutor.

Meyer îi întinse o manta îmblănită.

— Luați-o dumneavoastră, Herr Hauptmann. Am găsit-o pe cadavrul unui bolşevic.

— Spune rus, Meyer… nu poți şti dacă era bolşevic… Dar tu?

— Am şi eu una, Herr Hauptmann.

— Bine… Îți mulțumesc mult, Meyer. Cu frigid ăsta…

Se dezbrăcă de mantaua lui verde coclit şi o luă pe el pe cea îmblănită.

— Îmi mai lipseşte căciula! Pe curând, Meyer!

— Pe curând, Herr Hauptmann!

Cerul era semănat cu stele: Ursa Mare, Steaua Polară… Toate erau acolo. Dietrich spusese că traiectoria lor nu era deviată nici cu o jumătate de milimetru de suferința umană… De unde ştia el? Ba chiar există un principiu în fizică, care postulează contrariul: totul influențează asupra totului…

Frigul îi muşca pielea prin fular. Poate mâine vor fi în stepă, croindu-şi drum printre trupele ruseşti… Se înfioră.

— Domnule maior, sunteți acolo?

Auzi vocea lui Überlein, de cealaltă parte a panoului.

— Vin, Herr Hauptmann, vin!

Überlein era profesor universitar, ca şi el, profesor de istorie. Nazist convins, la început îl privise cu suspiciune pe Klaus. Dar foarte repede au devenit prieteni; singurul punct asupra căruia nu se înțelegeau era Hitler şi zbirii lui. Panoul se întredeschise, lăsând maiorului loc de trecere.

— Herr Hauptmann, suntem, deci, în ajunul zilei celei mari!

— Să sperăm, Herr Major.

— Pe unde se va trece?

— Pe aici, Herr Major.

— Zăpada este înghețată tun. Or să meargă bine tancurile noastre.

Lui Klaus îi venea să-i răspundă că şi tancurile ruşilor, T-34, la fel, dar preferă să se abțină. Plecară spre CG al lui Dietrich. O companie de tancuri M-3, tip L se înşira în lungul drumului; cam uşoare tancurile astea față de T-34… Din fericire, echipajele erau mai bune…

Feldjandarmii îi lăsară să treacă fără să le ceară actele. Weber, ordonanța, un tip blond, cu obrajii raşi la sânge, îi introduse în încăperea în care locuia Dietrich:

— Intrați, intrați domnilor… Puteți să vă lăsați aici lucrurile…

Dietrich vorbea la telefon:

— Deci, Herr General, atacăm sau nu?… Să asociez „Viscolul“ cu „Tunetul“? Dar aşa se stabilise de la început!… Hitler nu vrea?… Ce spune Manstein?… În fine, să sperăm… Da… Da… (Se uită la ei). Da, i-am chemat.. Încredere totală… Da… Respectele mele, Herr General.

Puse receptorul în furcă.

— Domnilor, vă rog să luați loc… Serviți ceva?

Părea obosit, dezamăgit chiar; în orice caz, nu trăda agitația abia stăpânită pe care trebuie să o resimtă un comandant înainte de o mare bătălie…

Le întinse două pahare.

— Beți puțin din coniacul ăsta excelent… O să vă ajute să treceți mai uşor peste ce urmează să vă spun.

Se îndreptă spre o tablă pe care era prinsă în pioneze o hartă de stat major.

— Bun! Armata a 4-a blindată… în fine, ceea ce numim noi armata a 4-a blindată… a sosit în seara asta la Mychkova, unde ocupă un cap de pod… Aici, la Vasilievka. În linie dreaptă, asta înseamnă patruzeci şi opt de kilometri! O zi… Două poate… Pentru tancuri.

— Dintr-un anumit punct de vedere, acum e momentul sau niciodată. Generalul von Speidnitz a regrupat toate

formațiunile mobile, sau, mă rog, o parte, aici... Tot aici ne aflăm şi noi. Misiunea noastră: să străpungem frontul rusesc, ca să ne unim cu armata a 4-a blindată. Pentru asta, am decis să constitui un grup de ruptură cu toate armele; el va cuprinde ce ne rămâne din tancuri, tunuri de asalt, piese ale artileriei autotractate, două batalioane de Panzergrenadieri, în fine tot ce poate să se deplaseze pe roți... Va avea, fireşte, prioritate la aprovizionare, muniții, benzină etc. Preiau personal comanda; dumneavoastră veniți cu mine. Asta-i tot.

Dietrich vorbise pe un ton egal, de parcă ar fi spus o lecție. Luă o țigară, îi rupse capătul şi o aprinse.

— Aveți întrebări, domnilor?

Überlein şi Klaus se priviră.

— Benzina este cam puțină... Pentru câți kilometri avem?

Dietrich scotea încet fumul.

— Cam pentru douăzeci, Hürwitz. Trebuie să ne gândim şi la drumul înapoi, în cazul în care nu facem joncțiunea.

— Aşteptați... Nu înțeleg, Herr General... Dacă armata a 4-a blindată se află la patruzeci şi opt de kilometri...

— La patruzeci şi opt de kilometri în linie dreaptă, Hürwitz. În realitate, din moment ce va trebui să vă luptați pe parcursul acestui drum va trebui să înmulțiți cifra cu doi sau cu trei. Asta înseamnă o sută douăzeci de kilometri, aproximativ.

Urmă un moment de tăcere. Klaus făcu un efort să vorbească:

— Cu rezervele negre... Statul-major apreciază deci că armata a 4-a blindată trebuie să înainteze spre noi cam douăzeci, treizeci de kilometri...

— Mda. Însă trebuie să ştiți că ceea ce numim armata a 4-a blindată este de fapt un singur corp... Trei divizii, şi epuizate pe deasupra... Mai sunt şi nişte formațiuni româneşti pe flancuri... Cam asta e tot. Din câte am înțeles, sunt în defensivă. Ruşii vin în număr mare.

Maiorul Überlein îşi trecu limba peste buze:

— Poate, dacă intensificăm presiunea, armata a 4-a blindată s-ar putea mişca mai uşor.

— Poate, Herr Major, poate… Dar, în locul dumneavoastră, n-aş conta prea mult pe asta. Ruşii au pornit un atac pe Nijne-Cirkaia, aici… Şi un altul împotriva italienilor, şi mai puternic, pe Don… Concluzia: va trebui să fie trimise acolo trupe. De unde să le luăm? Asta este întrebarea. Chiar şi când era armata a 6-a încă operativă, nouă ne lipseau rezervele. Situația, după cum bine presupuneți, nu s-a ameliorat, mai ales că, nenorocirea nenorocirilor, grupul de armate A este încă în Caucaz. Aşadar, de unde să luăm rezerve? Probabil că tot din cadrul armatei a 4-a blindată. În cazul ăsta, nu trebuie să ne aşteptăm ca ea să înainteze, ci mai degrabă să se retragă, pe Aksai, spre exemplu. În linie dreaptă… şaptezeci de kilometri. Bineînțeles că tot ce vă spun nu reprezintă decât presupuneri, dar ele sunt cât se poate de realiste.

Maiorul Überlein se ridică şi spuse cu un ton vehement:

— Şi atunci ce, să crăpăm aici? Iertați-mă, Herr General.

— Vă rog! De fapt, ne aflăm într-o situație fără ieşire. Ori pierim aici, cum bine spune maiorul, ori crăpăm în stepă, şi o dată cu noi, tot grupul de armate A. Să nu mă întrebați de ce a rămas în Caucaz acest grup, în loc să vină să întărească forțele noastre, pentru că şi mie îmi scapă motivul. Mai doriți puțin coniac?

Klaus se uita la Dietrich. Felul ăsta de a vorbi… Disperarea i se transformă în furie:

— Dacă-mi permiteți, Herr General… Pentru ce ne-ați spus toate astea?

Dietrich îi răspunse brutal:

— Pentru că v-am socotit demni, pe tine şi pe domnul maior Überlein, să cunoaşteți adevărul! Ori sunteți la fel cu acei bolnavi, pe care trebuie să-i minți până la capăt? Şi vi se pare, apropo de minciuni, că prind bine?

Rosti această ultimă frază, privindu-l pe Überlein, care roşi; apoi bău o înghițitură de coniac.

— Cam asta am avut de spus. Restul… Atacul poate avea loc mâine dimineață, peste două zile sau niciodată… Totul depinde de Hitler… Domnilor…

Nu-i mai conduse.

Paulus… Schmidt… „Supunerea e prima datorie a soldatului…“ şi tot felul de fleacuri din astea… Dacă l-ar fi ascultat, acum ar fi fost pe Cir… Chiar şi un Pancho Villa ar fi făcut-o… Dar neajutoraţii ăştia de generali nu erau în stare să-şi asume răspunderea…

Şi acum, ce-o să fie? Dietrich duse paharul la buze. Va îngădui Hitler armatei a 6-a să părăsească încercuirea ca să se unească cu armata a 4-a blindată? Vor crăpa cu toţii în stepă şi forţele ruseşti vor strivi de tot aripa de sud. Să se predea? Rezultatul ar fi acelaşi. Şi atunci, mica soluţie numită „Furtună de iarnă“? Să întindă mâna armatei a 4-a blindate, să se aprovizioneze şi să rămână în încercuire? Evident, asta ar permite grupului de armate A să se degajeze; dar, tactic vorbind, ar fi fost foarte greu de realizat…

În orice caz, erau sacrificaţi; iar în ce-l privea pe el… Ca să iasă de acolo n-avea decât o singură soluţie… Să-i scrie socrului său, să-i ceară să intervină pe lângă persoane influente şi în felul ăsta să obţină un permis de trecere…

Se aşeză la masa de lucru şi începu să întocmească scrisoarea.

— Ar trebui să mai am o rezervă de şnaps. Vă tentează?

— Cu plăcere, Herr Major!

PC-ul lui Überlein nu era cu mult mai bun decât al lui. Ce jale… Şi grupul ăsta de armate A, imobilizat pe coastele Caucazului! Totul mirosea a înfrângere… Un nou Iena, dar mai rău… Ruşii la Berlin, un război de Treizeci de ani…

Klaus se uită cu duşmănie la Überlein. Acesta, gânditor, îşi netezea cu mâna părul galben, dat cu grijă pe spate.

— Am impresia, Herr Major, că ne îndreptăm spre una dintre cele mai mari catastrofe din istoria noastră…

— Fapt este că... Dar eu încă mai cred... Generalul von Dietrich vede totul în negru... După anumite zvonuri, un corp blindat SS este pe drum...

— Un corp blindat SS! Dacă s-ar afla în Rusia, acum ar fi momentul să ne ajute! Dacă nu, va fi prea târziu! Şi pe urmă, dacă aţi şti ce cred eu despre ei!

Überlein se îndreptă de spate.

— Ştiu, Herr von Hürwitz, ştiu... Voi, aristocraţii prusaci, i-aţi disprețuit totdeauna pe nazişti... Nişte plebei, după părerea dumneavoastră... Dar n-aveţi decât. În 1923 eram student, Herr von Hürwitz, tatăl meu, pensionar modest, a fost ruinat de inflaţie; a venit să locuiască împreună cu mine într-o cameră de serviciu. Fiindcă patul era prea mic, el dormea în prima jumătate a nopţii, apoi îmi ceda mie locul. Într-o seară l-am găsit spânzurat de o grindă. Şi aţi fi vrut să îmbrăţişez social-democraţia?

— Nimeni nu vă cere s-o faceţi, Herr Major. Dar naziştii... În fine, aţi citit *Mein Kampf*?... Şi acest antisemitism... Şi misticismul ăsta teluric de doi bani... Sângele... Pământul... (Dădu din cap). Ce regres! Dincolo de toate, gândirea raţională n-a fost niciodată punctul nostru tare...

Überlein îşi scoase ochelarii, suflă deasupra lentilelor şi îi şterse cu o batistă, punându-i apoi iarăşi pe nas:

— La prima dumneavoastră remarcă am să răspund că antisemitismul este, desigur, printre altele, unul dintre aspectele negative ale nazismului. Dar de ce să ne oprim la aceste aspecte? De ce să nu căutăm să acceptăm această mişcare şi să ne implicăm în ea, ca să o dirijăm spre obiective înalte, în loc s-o tot criticăm? Apoi, cât priveşte cea de-a doua remarcă, Nietzsche a spus-o înaintea mea, nici o civilizaţie nu se poate bizui numai pe ştiinţă. E nevoie de mituri, de credinţe (Überlein făcu gestul de a trage ceva) care să dea un impuls, ca un resort.

— Rămâne să ştim care anume. Mă îndoiesc că acela al supraomului e cel mai nimerit, judecând după SS (se ridică şi dădu la o parte panoul care ţinea loc de uşă; aerul îngheţat

năvăli în adăpost)… şi după ceea ce ni se întâmplă nouă acum. O iau înainte Herr Major; pe curând.

A doua zi, grupa de luptă, în loc să străpungă liniile ca să ajungă la armata a 4-a blindată, a fost dirijată spre Stalingrad, unde atacau importante forțe ruseşti. Oraşul dispăruse sub un giulgiu de ninsoare; şoselele erau pline de carcase de tancuri, cai spintecați care, în ciuda gerului, emanau un miros îngrozitor. Aprovizionarea – cu muniții, benzină, hrană – era tot mai nesigură. Pentru prima oară, Erich văzu în jurul lui soldați căzând, fără să fi avut nici o rană; se murea de foame şi de oboseală acum…

Dar nu-şi pierdeau speranțele. Armata a 4-a blindată se mai bătea încă la Mycicova. Noaptea, când era vizibilitate bună, vedeau traiectoria trasoarelor lansate de cei care fuseseră însărcinați să-i deblocheze, însoțite de un zgomot de canonadă. Dacă nu va fi astăzi, va fi mâine.

Veni şi Crăciunul.

„Dar aici începe o altă poveste, aceea a reînnoirii unui om, a regenerării sale, a trecerii sale treptate dintr-o lume în alta, a…“ Erich citi fraza până la capăt, apoi închise încet cartea.

Poate era ultimul roman pe care îl citea… De dimineață, Klaus nu părea să-şi facă multe iluzii cu privire la soarta lor… Bineînțeles, nici el nici Erich nu suflaseră nimănui nici o vorbă. Într-o seară de Crăciun…

Un soldat începu să geamă. Erich se răsuci, întorcându-se spre el; îl enerva gândul că nu putea să-l ajute cu nimic. O schijă de grenadă în creier, capul spart, oasele craniului abia ținându-se unele de altele, înfăşurate într-un pansament murdar. Benzină nu era, ca să-l ducă într-un spital de campanie; pe deasupra mai erau şi claie peste grămadă… *Wahn, Wille, Wehe*: Iluzie, Voință, Durere. Aceste trei cuvinte, pe care le rostea tânărul Friedrich Nietzsche într-o seară de septembrie 1870 într-un vagon înțesat cu răniți, le repeta acum şi Erich. *Wahn, Wille, Wehe*… Se sculă şi puse o pătură pe pieptul rănitului.

— Ştii ce ar trebui să facem, dacă am fi adevărați bărbați? zise Peter. Un glonte în cap, pe şest, în loc să-l lăsăm să moară aici ca un animal... Numai că noi suntem prea laşi... Ah! Nenorociții ăştia de păduchi!...

Era numai o problemă de laşitate? El ajutase un om să se sinucidă... Dar să se apropie cu puşca, să tragă în cap... Asta nu, era incapabil s-o facă, şi, pe deasupra, mai era şi mândru de asta...

Trecu peste doi soldați care dormeau şi se îndreptă spre uşă. Rănitul tot mai gemea. Mai bine să moară de frig decât să-l audă...

Vremea era închisă. Ceața învăluia totul, împiedicându-l să respire; de câte ori trăgea aer în piept, i se părea că înghite ace. Ziarele cu care îşi căptuşise mantaua împiedicau prea puțin vântul rece să pătrundă. Începu să meargă de-a-ndărătelea, cu spatele spre vânt. „Probabil că semăn cu un crab... Cu un crab mare şi negru... Nu... Crabii merg lateral, nu înapoi... Totuşi, trebuie să existe şi... Poate caii de mare?...“ Pe un frig ca ăsta, chiar şi mintea devenea greoaie, parcă înghețа... Să gândeşti, ce-o mai fi şi asta? Un flux de imagini, de voci... În orice caz, nimeni nu ştie nimic despre asta. E imposibil să te închipui gândindu-te... Nu poți sta cu coatele pe fereastră şi să te priveşti mergând pe stradă... Paul... Ce-i spusese el despre moarte...

Se împiedică de ceva şi căzu cu toată greutatea pe spate. Se ridică greoi; era cadavrul unui soldat...

Ajunsese la marginea drumului. Un camion se împotmolise în şanț. Era sânge pe jos... Ah... De acolo provenea cadavrul.

Fără să ştie de ce, se duse până la maşină. Când punea piciorul pe zăpadă, pojghița rezista un moment, pentru ca apoi să se spargă brusc. Totdeauna urâse zăpada şi frigul...

Trecu în spatele camionului. Prelata din spate era ridicată. Înăuntru zăceau claie peste grămadă soldați.

— E careva... E careva acolo?

Nu răspunse nimeni; nici un geamăt. Auzea numai zgomotul tunului, înăbuşit de ceață. Începu să ningă din nou.

Repetă:

— E careva acolo?

Se cățără pe platforma din spate, gâfâind. Imposibil să facă un pas; trupurile erau literalmente îngrămădite unele peste altele. Atinse un braț; rigid ca de sticlă; chiar presupunând că unii dintre ei ar fi fost vii în momentul când au fost aruncați acolo, (ăsta era cuvântul potrivit), acum muriseră, cu siguranță... Scrută întunericul, în căutarea aburului alb al unei respirații.

— Nu e nimeni?

Vocea lui răsună în tot camionul. Afară, zăpada cădea în straturi groase. Ce senzație de singurătate, mărită de grămada asta de cadavre... Care era prețul unei vieți? Şi ce disproporție între efortul depus pentru ca omul să ajungă adult şi risipa asta fără rost... Care era prețul unei vieți? Era întrebarea pe care Dostoievski o punea pe tot parcursul romanului său... Un Cezar, un Napoleon aveau oare dreptul să se folosească de oameni ca de un instrument pentru a-şi atinge ei nu ştiu ce idealuri sublime? Şi dacă ei aveau acest drept, de ce nu l-ar avea şi Hitler? Cu ce drept i s-ar refuza? Îi pasă oare de viață naturii, care nu supraviețuieşte decât printr-un nesfârşit măcel?

Îşi aprinse o țigară din cele din care taică-su îi trimisese mai multe cartuşe; ca să nu-i fie frig, îşi trăsese peste mănuşile uzate nişte şosete, lucru care-i îngreună operația. Azvârli chibritul, care sfârâi în zăpadă. Aceasta se amesteca în ceață, făcând-o mai groasă. Dacă n-ar fi fost canonada, s-ar fi putut crede la capătul lumii. În Patagonia... în Alaska... Şi dacă n-ar fi fost cadavrele astea... Un lucru era sigur: o societate care considera individul un nimic şi pe ea totul nu putea ajunge decât aici, într-un fel sau altul...

Sări din camion. Zgomotul canonadei... Ca o inimă imensă bătând deasupra Stalingradului, pierzându-şi sângele prin mii de răni... Această pulsație permanentă, care era poate a vieții înseşi... Într-o străfulgerare se văzu singur, pierdut într-o lume devastată. Se sufocă; plămânii i se goliseră de aer.

Ninsoarea asta, ceața, tunul… Wolfgang… Se forță să respire încet, ca să-şi ia mai mult oxigen… Wolfgang… Sudoarea îi curgea în şiroaie pe spate; sprijinit de oblonul camionului, trase adânc aer în piept… Wolfgang… Dădu aerul afară, inspiră din nou, de mai multe ori. Strânsoarea slăbi mai întâi abia simțit, apoi din ce în ce mai rapid.

Şterse transpirația care-i încețoşa vederea şi care i se transforma în chiciură pe sprâncene. Foamea, oboseala… Să-i ceară lui Dietrich un post mai liniştit? În cazanul ăsta nu mai era nici un post liniştit…

Ridică din umeri; la urma urmei, nimic nu era mai excitant decât să lupte împotriva propriilor spaime. Lucrurile puteau fi privite şi aşa.

O jumătate de oră mai târziu, Klaus apăru la adăposturi. Frank, ajutat de Willi şi de Paul, tocmai făcea un pom de Crăciun din bare de fier găurite, în care înfigeau ramuri.

— Toată lumea afară! Ruşii au străpuns frontul la Zybenko! Repede!

Se îngrămădiră în vehiculele cu blindajul acoperit de gheață; vântul începu să sufle în rafale, biciuindu-le fețele cu măzăriche. Primele cazuri de cangrenă datorată gerului îşi făcuseră apariția cu câteva zile în urmă: nasul se albea, devenind casant ca sticla, apoi se înnegrea şi putrezea; urma apoi moartea, mai devreme sau mai târziu. Ca să se protejeze, Klaus le împărți o pomadă grasă, galbenă, cu care să se ungă pe față; li se lipea de fular, le îmbâcsea mănuşile; pe scurt, erau mânjiți peste tot.

Breşa fu astupată iar ei se întoarseră în cantonamente. A trăi… A muri… Aceste două cuvinte nu mai aveau nici un sens pentru ei. Erau deja dincolo de ele…

Paul, Frank, Willi se întoarseră lângă pomul de Crăciun.

20

Condamnați la moarte. *„Stille Nacht… Heilige Nacht…“* Condamnați la moarte. Dar tocmai spusese că erau deja dincolo de moarte… *„Stille Nacht… Heilige Nacht…“* Afară

sufla vântul. Era imposibil să vezi la zece metri… *Mais où sont les neiges d'antan?*[21] Erich îşi dădu seama că zâmbeşte. Unde era timpul când filma în savană lei, întinşi la umbra sicomorilor giganți? Când orizontul unduia pierdut în iluzoriile efecte de „fata morgana"? Când făcea baie la Malibu? Când străbătea trecătoarea Roncevaux[22], într-o maşină Bugatti, cu Toni?

Paul întinse o foarfecă.

— Uite, Frank. Mi-a dat-o Hürwitz, ca să decupăm stele din carton. Erich, vii şi tu să ne ajuți să le pictăm? În roşu şi albastru…

— Sigur!

Frank luă nişte bucăți de vată şi le împrăştie pe barele de metal; îi arătă totul lui Erich, cu un gest ironic, plin de emfază.

— Superbe, isn't[23]? Una dintre cele mai mari reuşite artistice ale mele; pentru cei care n-au nimic comun cu arta, mă voi mulțumi să adaug că vata sugerează zăpada.

Duse mâna la gură şi începu să tuşească. Osul nasului său coroiat părea că vrea să iasă prin piele. Ce prost arăta… Barba nerasă de trei zile nu îmbunătățea situația…

— Tuşeşti de mult, Frank?

— Mă întreb dacă nu am ceva… (Arătă cu degetul spre piept). Am stat două luni în sanatoriu, în 1933. Însă Wehrmachtul m-a găsit bun să-l servesc… Aşa că…

Oricum, medicii n-ar fi avut ce să-i dea; nu mai aveau nici anestezice…

Un motor urlă în noapte. Un tanc? Un tractor de artilerie? Tipul care gemea murise. Îl duseră afară…

— Ei, Erich, tu crezi că s-ar mai putea răzbate?

Peter, livid, îl privea atent.

— E interzis să vorbim despre asta, zise Frank. Nu în seara asta.

— Dar Hürwitz îți spune câte ceva, totuşi, nu-i aşa?

— Da, fireşte. Dar nici el nu ştie mai mult decât noi; totul se hotărăşte la un nivel mult mai înalt…

Peter clătină din cap. Fuma o țigară blondă, pe care i-o dăduse Erich. Bietul de el. O tinerețe nefericită, fără-ndoială, apoi închisoarea, apoi lagărul despre care nu vorbea niciodată, apoi batalionul disciplinar, războiul şi, acum, Stalingradul. El de ce s-o fi agățând? Oare păstra printre amintirile lui un colț umbrit, în care să se adăpostească? De altfel, nu scria nicăieri că într-o astfel de împrejurare lucrul ăsta ar mai ajuta… Să iubeşti viața era un handicap aici; pe când cel care nu avea nimic de pierdut…

Willi fredona încet, decupând stele de carton. Nu… Aptitudinea de a fi fericit este un dar pe care îl ai sau nu, indiferent de împrejurări… Era ziua lui: douăzeci de ani. La Stalingrad. Tahiti nu era pentru anul ăsta. Erich îşi jură că, dacă or să scape, o să-l ajute să facă turul lumii: acesta va fi cadoul lui.

Acum Paul. În şase luni îmbătrânise cu zece ani. Train-ul nu reuşise să-i înăsprească trăsăturile de copil, dar războiul… Câştigase şi pierduse ceva în acelaşi timp. Mai puțin spontan, mai închis… Uneori privea în gol, ca şi cum ar fi privit o a patra dimensiune.

Prin vifor, afară, motorul continua să urle. Răgetul unui monstru din preistorie, rătăcit prin stepă… Maşina înlocuise diplodocii, strivindu-i pe toți sub greutatea ei; numai războiul îi îngăduia să-şi probeze înspăimântătoarea putere, care îşi găsea finalitatea în expresii de genul: a servi o mitralieră, o piesă de artilerie…

Între om şi natură se afla ea, amenințând să-i distrugă simultan şi pe unul, şi pe cealaltă. Da, sigur, dar ăsta nu era decât un punct de vedere parțial, negativ. Cinematograful, spre exemplu! Ce egocentrism… Enumeră cu conştiinciozitate: motorul cu aburi, cu explozie, electric…

transatlanticele, trenurile, maşinile... Da, dar şi Stukas-urile, tunurile de asalt... Căscă; începea să devidă plictisitor.

Fiecare soldat primise câte o foaie de hârtie, ca să le scrie celor apropiați. Şi hârtia devenise rară. El le scrisese deja tuturor prietenelor lui. Tatăl... Bine că-i trimitea pachete: datorită lor nu muriseră încă de foame. Mama... Erich îi scria regulat, atât în timp de război, cât şi pe timp de pace, fără să fi ştiut vreodată dacă ea citeşte sau nu scrisorile lui.

Mult iubitul meu tată

Mult iubitul meu tată... Să vedem... Despre ce să-i scriu... Despre război? N-a făcut niciodată războiul. În 1914-1918 se ocupa deja de chimia explozibililor. Nitrații...

> *Îți mulțumesc pentru pachete. Te rog să mă ierți că încep scrisoarea cu un amănunt atât de material, dar numai când te afli în împrejurările în care suntem noi acum poți să apreciezi la justa valoare o bucată de cârnat sau de ciocolată. Niciodată, nici chiar la Moscova, nu ne-a fost aşa foame. Dacă această situație se prelungeşte, după tăierea cailor nu prea văd cum am mai putea scăpa. Se vorbeşte în continuare despre o străpungere armată. Un corp blindat este în drum spre încercuirea noastră; dar noi? Vom ataca în noaptea asta? Mâine? Niciodată?*

Şi atunci, ce se va întâmpla? Siberia… Lagărele lui Stalin…

Klaus îi arătase un ordin de armată, care recomanda tuturor ofițerilor să se sinucidă mai degrabă decât să fie luați prizonieri. Nu iese fum fără foc… Erich se uită la Mauser. În cazul acesta, era mai bine să termine. Dar atunci… Frank, Willi, Paul? Să-i lase singuri?… Trebuia să se mai gândească…

Cenzura n-ar fi lăsat niciodată să treacă reflecții legate de sinucidere. De fapt, şi taică-su ar fi fost şocat… Şi apoi, scrisoarea putea să nimerească în mâinile mamei. Deci, nu era cazul să vorbească despre starea lui de nervi…

Îți spuneam că acest război ne-a făcut să apreciem mai mult o bucată de cârnat sau de ciocolată. Dar nu numai lucrul ăsta s-a schimbat în noi. Războiul este în acelaşi timp ciocan şi nicovală. Acela al cărui aliaj conține o fisură, cedează; ceilalți, dacă supraviețuiesc, vor deveni mai puternici sufleteşte. Probabil că la asta ajută suferința: să ne elibereze de tot ceea ce este întâmplător, neesențial, să ne facă să ne cunoaştem mai bine. Este o lecție de umilință…

Da, mai ales pentru el… Niciodată nu ar fi crezut că nervii lui pot ceda în aşa hal… Ei, şi, la urma urmei, fie ce-o fi.

În orice caz, războiul ăsta m-a învățat că, deşi trebuie să ştii să guşti dulceața lucrurilor, trebuie să fii prudent când o faci; că un motor poate fi ceva care toarce blând sub o capotă, dar poate fi şi uruitul ăsta dement, care sfâşie de câteva minute noaptea; că…

Că lumea e ca un sertar cu fund dublu. Nu, ar suna prea bombastic. Şterse ultimul cuvânt şi puse punct în locul virgulei.

Probabil că cenzura va tăia câte ceva din scrisoarea mea. Nu contează, cel puțin de data asta ne-am vorbit

cu adevărat.

Zâmbi. Idiot, fals şi emfatic. Să şteargă? Nu merita osteneala şi mai ales timpul. Klaus tocmai intrase în adăpost.

Sărut-o pe mama. Mă gândesc la ea. Pe curând, poate.

Şi semnă.

— Lăsați-mă să trec, faceți loc, mulțumesc…

Căpitanul von Hürwitz îşi croia drum printre soldați. Paul îşi şterse ochii. Uneori îi era atât de foame, că plângea; asta nu din cauza tristeții, era doar o reacție fiziologică. Un soldat îl lovi cu cotul. Paul spuse, fără convingere:

— Nu poți să fii mai atent?

— Hai, băieți, nu începeți iar şi în seara de Crăciun, spuse Diebitsch.

Vechiul beneficiar al bunurilor armatei se răsese; una peste alta părea aproape curat. Aproape toți făcuseră la fel; de fapt nu era o operațiune uşoară. Să topeşti zăpada, să cauți săpun, lame vechi… Unii folosiseră cuțite, alții chiar foarfeci…

Se aflau într-un adăpost destul de spațios, cel mai mare dintre cele pe care le folosea compania, având chiar şi un rând de paturi de scândură, pe care şedea acum un grup de soldați. În mijloc, un pom de Crăciun sau, mă rog, un înlocuitor, făcut din piese de motoare îmbinate unele cu altele şi cu lumânări la capete. Chiar lângă el era un taburet spre care se îndreptă căpitanul.

Paul îşi puse mâna pe stomac. Ce foame… Ca să mănânce mai bine în seara asta, de trei zile puneau de-o parte câte puțin din mâncare; aveau ca meniu o bucată de cârnat, o cutie de conservă cu carne, cartofi copți în cenuşă, carne de cal… Îi lăsa gura apă.

Se produse o înghesuială şi Paul se trezi proiectat înainte, între doi soldați care puțeau a ceapă şi a nespălat. Foamea…

Mirosul… Crezu că o să leşine. În faţa lui, pe partea cealaltă a cercului pe care îl formau, Frank îi făcu un semn cu ochiul.

Căpitanul von Hürwitz se urcase pe taburet; aruncă o privire de jur împrejur. Toată lumea tăcu.

Ce-o fi având să le spună? Că armata blindată nu era decât la câţiva kilometri şi că străpungerea era prevăzută pentru a doua zi dimineaţă? În acest caz toţi ar căpăta câte o permisie iar el ar sărbători Anul Nou la Mulhouse… Poate… Simţi cum i se accelerează pulsul. Soldaţii din jur îl priveau ţintă pe căpitan, căutând să-şi citească pe chipul lui soarta.

— Prieteni… Acum, în ajunul Crăciunului, iată-ne adunaţi din nou… Pentru unii dintre voi, e a patra oară când petrec această sărbătoare sub arme… Şi a patra oară când speră că va fi ultima dată. (Îşi încrucişă mâinile la spate iar vocea îi deveni mai sigură). Pentru fiecare dintre noi, a trăi este un act de credinţă, de dragoste, oricare ar fi haina pe care viaţa socială ne determină să o îmbrăcăm. Uniforma de soldat este una dintre ele şi ne obligă să facem o mulţime de lucruri… Să le facem, dacă asta implică salvarea noastră şi a celor pe care destinul ni i-a dat drept tovarăşi de luptă… Dar fără ură, fără mânie; să renunţăm la credinţa că ne este îngăduit orice, aşa cum pretind unii. Această tensiune între ceea ce este şi ceea ce ar trebui să fie să rămână mereu în conştiinţa noastră. (Zâmbi şi adăugă în grabă): Nu ştiu dacă morala este o invenţie a evreilor sau a burgheziei internaţionale, dar sunt sigur că o conştiinţă împăcată este invenţia diavolului.

Paul simţi cum soldaţii, crispaţi la început, se destindeau. Unii chiar zâmbeau, lăsând să li se vadă dinţii îngălbeniţi de tutun şi de nespălare.

Căpitanul continuă pe un ton glumeţ:

— Mi-ar fi fost greu ca astăzi, cu ocazia Crăciunului, să nu vă spun nimic.

Paul îl văzu pe Erich întorcându-se spre Frank şi dând semnalul aplauzelor generale.

— Herr Hauptmann, strigă unul dintre ei, pe unde or mai fi ai noştri? Când ieşim din groapa asta?

Brusc, orice zgomot încetă. Paul încercă să se apropie.

— În ultimele zile, armata blindată a lui Hoth a ajuns la Mycikova, la cincizeci de kilometri de aici. De atunci a mai înaintat, cu siguranță. Deci trebuie să fim pregătiți de atac… Dar trebuie să fim pregătiți şi pentru ce-i mai rău… Altfel, deziluzia va fi mare. Fie ca acest ajun de Crăciun să constituie pentru fiecare dintre noi ocazia unui bilanț. (Se uită la ei cu o privire gravă, apoi, dându-şi seama că este prea pesimist, adăugă): Nu vă pierdeți speranța! Crăciun fericit, domnilor!

Hürwitz sări de pe taburet şi se îndreptă, cu mâinile în buzunare, spre Frank şi Erich. Acesta îi dădu o țigară.

Soldații se împrăştiară. Unii stăteau tăcuți, cu ochii în gol; alții începură să discute, mai întâi în şoaptă, apoi ceva mai tare: „Mycikova… cincizeci de kilometri… Hoth… Manstein… Mycikova… Hoth… Manstein…“ Cuvintele îi pătrunseră în minte, învârtindu-se ca într-o horă. Avea o stare ciudată de slăbiciune, de uşurare… Scotoci în buzunar: nu mai avea tutun. În fața lui stătea Steinitz, cu o mână pe cască, cu piciorul stâng întins şi cu dreptul îndoit, sprijinindu-şi de el brațul şi capul.

Părul său blond, tăiat scurt, lăsa să se vadă pielea trandafirie a capului. Părea deprimat; era prima dată când Paul îl vedea în starea asta. Să-i ceară nişte tutun? Chiar dacă ar avea tot nu i-ar da. Mai bine să se ducă la Erich; poate mai şi află câte ceva…

— Ei, amice, nu e prea vesel…

— Ai nişte tutun, Willi?

— O țigară. Dacă vrei, o împărțim.

Paul îi făcu semn din cap spre Frank, Erich şi von Hürwitz:

— Haide, vino, să auzim ce se vorbeşte acolo! Pardon… Pardon…

Ajunseră lângă grupul celor trei. Frank se întoarse:

— Salut, băiete!

— Salut, Frank! Ai nişte tutun?

— Întreabă-l mai bine pe Erich. El este furnizorul nostru. La apropierea lor, discuția se întrerupsese.

— Ei bine, eu vă las, zise Hürwitz. Crăciun fericit!

— Crăciun fericit, Klaus!

Erich îi întinse o țigară lui Paul.

— Fumând, îți mai umfli stomacul. În împrejurările prin care trecem noi, e un viciu util. Spune-mi, Frank… Mi s-a părut că tu nu-l tutuieşti niciodată pe Klaus… Ai putea…

— Ştii, pentru mine, aristocrații ăştia prusaci… (După un acces prelungit de tuse, reluă): S-ar putea ca Hürwitz să fie o excepție, dar, oricum… Cine a transformat Germania într-o imensă cazarmă? Prusacii. Cine a răspânndit, în 1918, ideea că dezastrul era datorat social-democraților? Generalii prusaci. Aşa că nu-mi cere prea mult…

— Hei, Obergefreiter!

— Ce este?

Grupul de soldați care stăteau cocoțați pe paturile de scânduri îl chema pe Frank.

— E Wehde! Veniți să-l vedeți!

— Ce-a pățit?

— Nu ştiu, Obergefreiter. Se simțea cam rău încă înainte să vorbească domnul căpitan şi a stat lungit… Iar acum pare leşinat.

Frank luă mâna lui Wehde.

— Are vreo rană?

— Nici una, Obergefreiter!

Lăsă mâna, desfăcu tunica soldatului şi-şi lipi urechea în dreptul inimii.

— Are careva o oglindă? Mulțumesc.

Îi plimbă oglinda pe deasupra buzelor, apoi se ridică; avea o figură stranie.

— Primul!

— Ce vrei să spui? întrebă Erich.

Frank îşi şterse fruntea. În ciuda frigului, transpira.

— Mort de foame.

Pe la ora unu, după ce şi-au împărţit şi ultimele ţigări, s-au dus să se culce; dar parcă era scris să nu doarmă mult.

Peste patru ore, ruşii au declanşat împotriva armatei a 6-a, prinsă în cursă, o ofensivă generală, cu mortiere de 210, orgi ale lui Stalin şi tancuri; Străpungerea părea să fie mai periculoasă de-a lungul Volgăi, la nord-est, într-un sector deţinut de două divizii blindate.

I-au trezit urletele lui Steinitz; un vânt îngheţat sufla peste stepă, spulberând valuri de zăpadă; nu puteai vedea la mai mult de zece metri. Ca să se poată ţine unii după alţii, au fixat proiectoare în spatele fiecărui vehicul. Peter avea impresia că s-a rătăcit într-o lume fără forme, o lume dinainte de creaţie.

Fireşte, la nord de Gumrak au rămas în pană de benzină, fiind nevoiţi să aştepte în jurul unor arzătoare metalice, în izbele cu acoperişurile aproape distruse. Şi ce frig! Spre prânz îşi reluară înaintarea.

Vacarmul era înspăimântător, ruşii erau literalmente peste tot. Se încăierară cam la întâmplare, fără să ştie bine cine cu cine se luptă. Două divizii risipite fugeau prin zăpadă. Nu era nici o posibilitate să sapi adăposturi, pentru că pământul era tare ca piatra.

Ca să-l oprească pe Ivan, fură nevoiţi să lupte corp la corp. O noapte întreagă. Peter nu mai ştia câţi a omorât, ştia doar că, atunci când ştersese cuţitul în zăpadă, o pătase cu o dâră lungă de sânge. (Mai mult bănuia lucrul ăsta decât să-l fi văzut prin ceaţă, dar luptând în întuneric, capeţi un al şaselea simţ).

După ce petrecură o noapte şi o zi măcelărindu-se, au făcut cale întoarsă. O dată cu raţia de seară au aflat şi prima veste: doar şaptezeci de grame de pâine pe zi, o supă amărâtă şi o cutie de conserve! La – 30°! Şi să mai şi baţi!

Şi asta, treacă-meargă; la urma urmei, în lagăr, SS-iştii avuseseră grijă să-l deprindă cu aşa ceva. Ca în ziua aceea când fugiseră trei deţinuţi; la cinci dimineaţa – erau -15° – ca represalii îi aşezaseră în rând, goi până în brâu. Era interzisă

orice mişcare. Peter încercase atunci să se gândească la orice, ba chiar îşi spusese în gând rugăciuni. Când unul dintre ei leşina, SS-iştii îşi asmuțeau asupra lui câinii lupi; când li se părea de ajuns, îi târau de picioare, ca să-i termine cu patul puştii. Prizonierii stătuseră aşa câteva ore. Jumătate din bloc a murit de pneumonie.

Dar cea mai rea era a doua veste. Mai întâi au crezut cu disperare că e vorba de un zvon, dar Hürwitz a confirmat: armata blindată a lui Hoth fusese învinsă la Mycikova şi se retrăgea pe Aksai; operația de deblocare fusese amânată.

Amânată! Nu zău! Da, la gunoi! Doamne, idiot mai fusese! Ar fi trebuit să ştie că, dacă viața îți făgăduieşte ceva bun, nu se ține niciodată de cuvânt. O încasase din nou peste bot, cu speranțele lui idioate!

Luă țigara pe care o ținea după ureche: un cadou de la Erich. O aprinse şi trase un fum; măcar pentru câteva clipe o să aibă iluzia că şi-a astâmpărat foamea.

Willi, sprijinit de peretele de chirpici, dormea cu gura întredeschisă. Capul îi cădea încet spre umăr, apoi la o anumită distanță, şi-l ridica iarăşi. Erich dormea ghemuit, cu o pătură neagră trasă până peste cap.

Aveau să crape toți. Toți. O groapă în zăpadă. Unde o fi Paul? Ce ger… Scăpără un chibrit.

Paul, cu ochii larg deschişi, părea să contemple noaptea.

— Vă caută generalul von Dietrich, Herr Haptmann!

Klaus se uită la curier, apoi la telefon. Linia era încă întreruptă…

— Perfect, Obergefreiter. Spune-i că vin.

Se ridică de pe patul de campanie şi-şi stinse țigara. O lampă Hindenburg lumina cu o lucire tulbure biroul şi planşa la care lucra. Pe birou, o scrisoare către tatăl său. Dacă situația continua să se înrăutățească, va pierde doi fii în această bătălie…

Îl dureau ochii. Timp de două nopți îl recitise pe Hölderlin, la lumina sărăcăcioasă a lămpii. Poate că Erich o fi terminat

şi el *Crimă şi pedeapsă*... Ar putea să i-o ceară...

— Meyer, adu-mi te rog mantaua!... Mulțumesc.

Se încălță cu cizmele îmblănite. Ce-o mai fi vrând Dietrich de la el? Acum, totul fusese spus. Nu mai aveau decât să lase tragedia să-şi urmeze cursul. Afară doar dacă...

Zâmbi. Hotărât lucru, orice om era condamnat la speranță. De altfel şi propriul său comportament îl intriga. În fața unei morți iminente era capabil să treacă în câteva minute de la o seninătate totală la o spaimă care îl făcea să-şi fumeze şi ultimele țigări. El bănuia că de altfel că cei care pretindeau că reacționează altfel jucau teatru. Stoicismul şi toate prostiile astea...

O ceață deasă apăsa stepa; luna tivea cu un nimb străveziu norii care întunecau cerul; ici colo bănuia camioane răsturnate în zăpadă, ca şi cum o mână imensă le-ar fi aruncat acolo. Dinspre unul din ele veneau zgomote... Jefuitori. Consiliu de război. Execuții. Stătu pe gânduri; nu, nu era treaba unui ofițer, ci a Feldjandarmilor. Şi pe urmă, dacă armata nu mai era în stare să asigure hrana necesară soldaților săi, nu era de mirare că se serveau singuri.

Trecu prin fața PC-ului colonelului Gloecklen, cel care îl înlocuise pe Dietrich în fruntea regimentului. Un om solid, cumsecade, care trecuse de mult de vârsta pensionării; de altfel Klaus bănuia că nu este decât o marionetă a lui Dietrich. Oricum, asta s-ar fi potrivit cu felul de a fi al generalului...

— Să intre, Weber!

Silueta lui Hürwitz apăru în uşă. Semiîntunericul îl ascundea.

— Poftim, poftim, Herr Hauptmann...

— Herr General...

— Ce arată termometrul?

— Minus 28°, Herr General.

Mantaua nu reuşea să ascundă faptul că Hürwitz slăbise mult. Obrajii supți, bărbieriți cu grijă, erau brăzdați de

zgârieturi. Nu era prea multă apă caldă în stepă...

— Pune-ți hainele pe sobă, să se încălzească! Ia loc, Hürwitz!

Şi gesturile lui păreau mai încete... Oboseală fizică? Sufletească? Privirile li se întâlniră. Mai degrabă fizică... Era totuşi puternic...

Celălalt observă că Hürwitz se uita, cu vădită dezaprobare, la sticla de coniac şi la pachetul de ţigări.

— Doreşti şi tu?... Dacă vrei, înainte de-a pleca, cere-i lui Weber să-ți servească ceva consistent... Nu cred că o duci prea bine acolo...

— Dacă ar fi numai asta, Herr General. Oamenii mei mor de foame, în sensul propriu al cuvântului. Trei morți de inaniție săptămâna asta. Au început să vâneze şobolani. Cât priveşte moralul... Este în cădere liberă. Ce să le spun? Că suntem sacrificați? (Tăcu, apoi întrebă brusc:) E vreo speranță?

Dietrich aprinse *o* țigară, arătând cu ea spre o hartă de stat-major.

— Vezi harta asta? (Se ridică şi se apropie de ea). La sud, armata blindată a lui Hoth se bate la Kotelnikovo, la o sută de kilometri de aici. La vest, ruşii sunt pe Kalitva, lângă Millerovo. În linie dreaptă, cam la două sute de kilometri... Aerodroamele Taținkaia şi Morozovskaia se află sub focul tunurilor lor. Niciodată situția nu a fost aşa de disperată. Şi ştiți care e culmea? Hitler tocmai a ordonat grupului de armate A să se retragă spre Rostov. Asta înseamnă că va trebui să pierim aici, cu arma la picior. Oricum, nu vă sfătuiesc să le spuneți adevărul oamenilor dumneavoastră: nici un fel de considerații strategice n-o să-i împiedice să se predea. Să mori aici sau în lagărele lui Stalin...

El spera că nu va face parte din categoria asta. Îl sfătuise pe socrul lui să acționeze în doi timpi: 1) Să obțină pentru el gradul de general-locotenent, cum îi promisese, pentru victoria de la Octombrie Roşu; Crucea de cavaler, cu frunze de stejar, săbii şi diamante nu era nici ea de neglijat; 2) Să

atragă atenția autorităților competente că ar fi regretabil ca Wehrmachtul să piardă un aşa general, specialist în maşini blindate, şi că, deci, un certificat de liberă trecere…

— Există un om pe care toate treburile astea nu-l privesc. Vorbesc de dl. Hoffmann; am primit o înştiințare de la fratele tău, Hürwitz; CG-ul lui Paulus a primit ordin să elibereze un permis de liberă trecere pentru dl. Hoffmann. Ținând cont de aglomerația de pe podul nostru aerian, nu va putea pleca decât peste câteva zile; dar va pleca. Probabil că naziştii au mare nevoie de industria chimică… Da, mare nevoie…

Să-i spună tot? La urma urmei, de ce nu? În situația în care se aflau… Spre răsărit se auzea bubuitul unui tun. Era de 210.

— Prietenul dumneavoastră, Erich Hoffmann, v-a vorbit vreodată de un loc numit Auschwitz, în poloneză Oswiecim?

— Nu, nu cred…

— Mai sunt şi altele, de altfel… Treblinka, Chelmno, Sobibor, Belzec, Maidanek… Toate în Polonia. Dar nu sunt sigur dacă l-ar interesa şi pe dl. Hoffmann-tatăl.

— Ce vreți să spuneți, Herr General?

Dietrich luă plicul din hârtie de ambalaj care se afla pe biroul său şi-l aruncă pe genunchii căpitanului.

— Fotografiile astea sunt făcute la Treblinka. Vă garantez autenticitatea lor. Hai, hai, deschideți…

Hürwitz ezită o clipă apoi scoase încet fotografiile din plic. Dietrich potrivi înclinația lămpii cu picior ca să-i observe mai bine chipul.

— Dar… dar… ce este asta?

Hürwitz se ridicase în picioare, lăsând să cadă pe jos plicul; mâna dreaptă, cu care ținea fotografiile, îi tremura. Înalt, slab, evoca unul dintre personajele pictate de El Greco.

Repetă:

— Dar ce reprezintă?…

— Gazarea unor evrei cu Zyclon B. Ceea ce naziştii numesc soluția finală.

— Solu…

Hürwitz se aşează din nou, bâjbâind; Dietrich continuă, fără menajamente:

— Cele şase lagăre de exterminare au fost înfiinţate la începutul anului. Acum funcţionează la întreaga capacitate. Toţi evreii din Europa trebuie să ajungă acolo. Cât priveşte lagărele de concentrare… Un ofiţer brevetat, de la statul-major general, mi-a repetat ce se petrece acolo; de altfel a şi fost trimis aici, ca să se potolească… Situaţia deţinuţilor a devenit literalmente indescriptibilă. Mai rău ca aici.

Un moment de tăcere, întrerupt de salve de tun, care se auzeau dinspre vest. Secundele se scurgeau încet, ca să se piardă în eternitate; faţa lui Hürwitz, palidă, părea o pată albă în semiîntunericul care domnea în încăpere. Simţea că ameţeşte; stingherit, se agăţă de gândurile lui de zi cu zi; divizia motorizată de la vest era la capătul puterilor… Va trebui s-o mai întărească.

Hürwitz îşi trecu mâna peste frunte.

— Ia puţin coniac, Herr Hauptmann, ca să-ţi revii.

— Mulţumesc…

Dietrich auzi zgomotul dinţilor pe pereţii paharului; părea şocat de-a binelea de ceea ce aflase…

Hürwitz trase aer în piept şi mai răsfoi o dată fotografiile. Stătea drept pe scaun; mâinile nu-i mai tremurau. Pe ultima o privi îndelung; apoi le adună, luă plicul şi le puse cu grijă înăuntru.

— Armata este la curent? întrebă el cu o voce hotărâtă, aproape dură.

— Eu personal am aflat abia din octombrie. Desigur că unii generali bine plasaţi bănuiesc ceva, dar pentru moment au alte griji…

— Aha! Găsiţi?… (Se ridicase şi începuse să măsoare încăperea, cu mâinile în buzunare). Ce s-ar putea face… Să vedem… (Şi-a trecut mâna prin păr). Primul lucru ar fi să-l previn pe tatăl meu, în Franţa… Corespondenţa mea este supravegheată… dar prin intermediul dumneavoastră, Herr General… Mai sunt şi alţi generali, de altfel… Beck…

Wilzleber… Stülpnagel… Celălalt frate al meu, de la statul-major general…

Dietrich îşi scutură ţigara într-o scrumieră şi dădu peste cap paharul de coniac.

— S-a făcut, Hürwitz.

— Ar trebui, să-l prevenim şi pe Paulus, Herr General!

— Ai căzut în cap, Hürwitz? Vrei să-i ordone Hitler să mă împuşte?

— Da, dar s-ar putea să vă creadă mai degrabă pe dumneavoastră decât pe Hitler; va fi destul să-i daţi cuvântul de ofiţer…

— Nu sunt de acord. Aş risca prea mult. Şi pentru ce să mă sacrific?

Hürwitz îl privi îngrozit.

— Vă gândiţi la *dumneavoastră*, când milioane de oameni pier în… lagărele astea? Nu-i nimic, mă duc singur.

— Ăsta este un lucru pe care ţi-l interzic categoric; pornind de la tine, se va ajunge la mine. Nici gând, Hürwitz!

— O să plec şi pe jos şi…

— Fără ordin de misiune, o să fii împuşcat la prima răscruce!

— Dar bine, ce fel de om sunteţi? Dumneavoastră, dumneavoastră şi iar dumneavoastră?! Numai asta contează?

— Ia loc, Hürwitz, şi hai să vorbim ca nişte oameni maturi ce suntem, bine? Puţin coniac… Uite ce e… Ai vrea să mă sacrific, nu? Te întreb încă o dată: pentru ce? În numele cărui imperativ moral? Ţii minte conversaţia pe care am avut-o cu Hoffmann şi generalul Speidnitz?… Nu există nici o lege morală, Hürwitz, în afară de cea venită din suflet. E bine ceea ce-mi reuşeşte. Binele în sine, frumosul în sine, sunt imposturi datorate şarlatanismului filosofilor. (Se bătu cu pumnul în piept). Cine-mi va da înapoi pielea, dacă, încercând să-i salvez pe evreii tăi, sfârşesc atârnat într-un cârlig de măcelar?

— Prin urmare, aţi lăsa să fie exterminaţi…

— Şi de ce nu? (Se aşează din nou la masă şi continuă cu un ton mai aşezat, aproape prietenos): Dragul meu Hürwitz, eşti fizician, am să-ți vorbesc deci logic. De două secole, filosofii se chinuie să-l scoată pe Dumnezeu din raționamentele lor. Bun. Eu nu mă opun, dimpotrivă. Dar atunci trebuie să fii logic cu tine însuți. Asta vrea să însemne că omul, scris cu *o* mic sau cu majusculă, cum preferi, nu este o ființă deosebită față de restul creațiunii. Şi atunci ce rost are să-ți pese de soarta lui? Nu e mai mult decât oricare alt animal. Uite, am să-ți dau un exemplu, deşi s-ar putea să te şocheze. Eşti plin de păduchi, iar eu, la fel. Ei bine, matematic vorbind, din punctul de vedere al lui Sirius, omul este egal cu un păduche, nici mai mult, nici mai puțin. Poți să ridici din umeri, dar dacă eşti ateu, contraargumentele tale vor fi cele ale unui umanist neajutorat, fără o bază solidă. Nu te mira deci, dacă unii fac pasul hotărâtor şi trag de aici o concluzie... industrială.

— Dacă judecați aşa, înseamnă că nici viața dumneavoastră nu valorează mai mult decât a altora.

— Evident, dar e a mea. Diferența este imensă, mai ales pentru mine.

Hürwitz, care între timp se ridicase, se gândea, cu capul aplecat spre umărul drept.

— Nu!... Tot ce-mi spuneți aici, Herr General, cu tot respectul pe care vi-l datorez, este total absurd. Asta vrea să însemne că totul nu valorează nimic... Nu... Vă amintiți de von Reddinger? M-am gândit mult la el, chiar după ce a murit... Aveți o țigară?

— Nu fumez decât trabucuri, dar am totdeauna câte un pachet... Poftim...

— Da... (Se aşează). Nu ştiu de ce, dar am senzația că tot ce a făcut el este profund adevărat, profund bine, deosebit de frumos, chiar dacă nu sunt sigur că eu aş fi făcut la fel...

— Depinde... Pentru un grup social, morala este ansamblul de reguli care-i permit să dăinuie; ea variază în

funcție de loc, de oameni, de timpuri. Contează numai eficacitatea ei.

— Nu, nu, tocmai că nu… (Hürwitz începu din nou să măsoare încăperea în lung şi în lat). Morala nu se confundă cu eficiența, ba chiar de multe ori i se opune. Oricare patron ştie asta. De altfel, după teoria dumneavoastră, ar trebui să consider că a-i împuşca pe prizonierii ruşi este cu totul îndreptățit, de vreme ce acest lucru asigură supremația rasei germane… Nu… Nu… E vorba de cu totul altceva… Ceva căruia nu-i poți scăpa, de vreme ce fiecare gest al nostru îl presupune…

— Chiar şi acela de a fuma? Scrumiera este pe masă…

Hürwitz, cu un pas rapid, se îndreptă spre ea, apoi se aşează din nou.

— Da… Ce vreau eu să spun este că dacă acest ceva nu există, nimic nu există. Înțelegeți?

— Ca să spun drept, nu prea.

— Ba da… Dacă n-ar exista o ierarhie de valori, dacă nu ar fi… anumite lucruri…, anumite comportamente preferabile altora, în orice împrejurare, atunci nimic nu este preferabil față de nimic. Frumosul este urât şi urâtul este frumos, binele este rău şi răul este bine şi, astfel, ajungem la sistemul dumneavoastră de gândire. Există şi altceva, *trebuie* să existe şi altceva (insista pe cuvântul „trebuie“), altfel, totul este absurd…

— Iată-ne din nou aici. Ceva transcendent vieții, nu-i aşa? Dumnezeu? Şi de ce nu viața veşnică? Nu, Hürwitz, niciodată n-o să mă faci să înghit aşa ceva. Uită-te în jur… Adică eu nu neg că există o sămânță de adevăr în argumentația ta. Ce vanitate! (Îşi luă încă o țigară). De altfel, de asta nici n-am putut să iau vreodată viața în serios… Stalingradul şi toate celelalte…

— Nu… Eu nu pot să cred că totul dispare ca un fum, fără rost… Trebuie să se păstreze undeva… Aşa, cam ca amintirile.

Dietrich se ridică. Şi dacă avea dreptate? Evident asta ar schimba tot… Începând, de altfel, chiar cu propria lui viață…

Îşi dădu seama că zâmbeşte. Sfântul Pavel pe drumul Damasculuiâ€¦

— Bun! Toate asteaâ€¦ Ascultă, Hürwitzâ€¦ sunt cu totul de acord să transmiți informațiile pe care am putut să le obțin tatălui tău, generalilor pe care i-ai numit etcâ€¦ Măcar dacă i-ar putea determina să se mişteâ€¦ Am auzit chiar că la Berlin sunt unii destul de nemulțumiți de soarta care ni s-a hărăzit. În restâ€¦ Să-l punem la curent pe Paulusâ€¦ Asta ar fi o nebunieâ€¦ Îți dai seama? Ar fi în stare să capituleze. Grupul de armate A ar fi prins în capcană în Caucaz. Cred că n-ai vrea să-i vezi pe sovietici la Berlin!

— Ştiu şi eu?â€¦

Dietrich izbucni în râs.

— Bietul meu Hürwitz, nici nu-ți închipui cât de naiv eşti! Ieri am luat prizonier un colonel rus. Fiul lui este deținut undeva, în Germaniaâ€¦ I-am promis să fac ceva pentru el. Fapt este că acest individ este un fost lucrător la minele de aur de la Kolâma. Sunt milioane acolo. Sovieticii s-au dus să-l caute, când a început să le meargă prostâ€¦ Mi-a arătat dinții: toți de oțel. Scorbutâ€¦ Aşa căâ€¦

Hürwitz îşi trecut mâna prin păr, cu un gest maşinal.

— Dar ce-am putea faceâ€¦ Ce-am putea face?

— Mă tem că noi, mai nimic. Şi, oricum, nu-ți face prea multe iluziiâ€¦ Chiar dacă aş ajunge să iau legătura cu aceşti generali, nu ne putem aştepta să se facă ceva prea curând. Un puci nu se improvizează, Hürwitz, mai ales în Germania nazistă…

Căpitanul se ridică, întrebând din nou:

— Dar ce-am putea face?â€¦

— Nu uita să-i transmiți vestea domnului Hoffmann!

Hürwitz, care mergea gânditor spre uşă, se întoarse.

— Apropoâ€¦ n-am înțeles prea bine ce rol are tatăl luiâ€¦ în treaba asta?

— Industria duce lipsă de brațe de muncă. E nevoie de sclavi.

Căpitanul dădu din cap.

Klaus mergea prin zăpadă, clătinându-se puțin. Ceața se risipise în câteva minute. De la răsărit la apus, de la nord la sud, cerul era acoperit de stele care aruncau o lumină albăstruie, colorând nămeții. Zăpada scârțâia sub picioare. Aerul înghețat îi sfâşia plămânii la fiecare respirație. Gaz Zyclon B... Simțind că se sufocă, strănută şi căzu în zăpadă; ce rece era... Cristale... Dar *chestia aceea*, oare ce gust o fi având?... Probabil de cianură... Gust de migdale amare... Se ridică. Numai de nu l-ar vedea cineva în starea asta... Dietrich ar fi spus că n-are nici o importanță... Dar nimeni nu poate să trăiască aşa. Poate Dietrich, fiind obligat să se mintă pe sine însuşi; orice om are nevoie să creadă în ceva mai puternic decât el, ceva care să-i dea un sens vieții şi să-i fie temelie, indiferent ce nume i-ar da... Dumnezeu? Îl auzea pe Dietrich râzând: şi de ce nu viața veşnică?... De neimaginat...

Luna îşi revărsa razele pe drumul alunecos; acelaşi peisaj cu tancuri şi camioane abandonate... Un comando pentru înhumări scotea bucăți de carne de om dintr-un Mark-3 distrus şi le aduna într-o pânză de cort. Tot ce este ar fi putut prea bine să nu fie... Stalingrad... El... Probabilitatea ca bunicul său, chiar în mediul ales al aristocrației prusace, să o întâlnească pe bunica lui era foarte mică. Să zicem, unu la un milion. La fel şi pentru tatăl său. În două generații, se ajungea la o probabilitate sau improbabilitate de unu la un milion... Noi toți suntem nişte imposibilități actualizate... Deci, inimaginabile...

Va ajunge el să înțeleagă ce este un electron, undă sau corpuscul în acelaşi timp sau poate nici unul dintre ele? Inimaginabilul nu numai că există, ci se află pretutindeni în jurul nostru: desăvârşita perfecțiune a unui fulg de zăpadă, chipul unei ființe iubite... Poezia: să înveți din nou să vezi.

Dinspre adăposturi răzbăteau notele înghețate ale unei melodii cântate la muzicuță; Willi...

Anul 1943 începea sub auspicii sumbre. Podul aerian, dezavantajat de lipsa avioanelor de transport şi de condițiile

climaterice catastrofale, nu ajungea să le asigure soldaților un minim necesar traiului. Cea mai înspăimântătoare rămânea însă pierderea speranței. Chiar şi cei mai pesimişti îşi dădeau seama că, în ciuda situației, speraseră tot timpul. Căderii fizice îi urmă cea psihică.

Termometrul se apropia de - 30°.

— Erich, Erich! Trezeşte-te!

Şi în noaptea asta fuseseră nevoiți să sprijine o divizie de infanterie aflată la strâmtoare.

— Da, Klaus… E în regulă?

Se uită la fața slăbită a lui Erich; chipul aproape imberb era acoperit doar de un puf fin, blond, care îl făcea să arate aproape bine. Dar pungile de sub ochi… Bănuia că e mai bolnav decât părea. Trebuia să plece de aici, ca să trăiască şi să fie martor; avea această şansă redutabilă…

— S-a făcut! Eşti convocat la CG al lui Paulus la ora paisprezece. Fratele meu o să-ți dea un permis de liberă trecere.

Erich căscă.

— Fratele tău?

— Da, ştii că am un frate la statul-major al lui Paulus… Hai, grăbeşte-te! Ai douăzeci de kilometri de făcut.

— Poți să-mi dai nişte cafea şi puțină pâine, dacă ai?

— Chiar pentru asta te-am căutat. Vino!

Erich se sculă cu greutate; dormise încălțat, în ținută de campanie.

— Abia mă țin pe picioare…

Lemne nu mai aveau; temperatura în adăposturi era glacială; avuseseră câțiva morți de pneumonie în numai ultimele zile. De fapt, nu se mai ştia prea bine de ce mureau soldații, decât în cazul în care erau… omorâți de vreun glonte sau obuz, fireşte. Nouă zecimi dintre ei sufereau de dizenterie; trebuia să iasă din relativa căldură a culcuşului de câteva ori pe noapte, ca să se aşeze pe vine în zăpadă; în fiecare dimineață erau găsiți câțiva dintre ei morți de frig. Compania nu mai avea decât efectivul unui pluton. Nenorocirea era că

nu se putea face aproape nimic ca să le amelioreze soarta… Trecură peste trupurile soldaților amețiți de somn, murdari, cu fețele acoperite de barbă şi de păduchi.

— Stai să văd…

Klaus se aplecă asupra celor doi răniți. Morți. Neputându-i îngropa, îi scoteau în zăpadă.

— Hei, Erich! Pleci?

Capul lui Paul ieşi de sub o pătură; respirația îl învăluia într-un abur alburiu; vocea îi era pierită de spaimă.

— Nu, Paul, cel puțin nu imediat. Mă duc numai să-mi iau permisul de liberă trecere. Pe diseară!

— A!…

Ai fi zis că răspunsul lui Erich îi luase o piatră de pe suflet.

— Uite, nu e cine ştie ce, dar este mai mult decât nimic.

Klaus turnă cafea într-un castronaş ciobit şi-l împinse spre Erich.

— Ia şi puțină pâine!

— Ăsta este un adevărat Bizanț, ce spun eu, O mie şi una de nopți! Mă aştept să-l văd pe Harun-al-Raşid ieşind din cafetieră. Auzi, nu spun asta ca să te critic, dar nu este prea cald la tine…

Klaus îşi privi adăpostul cu pereții acoperiți de chiciură. Umezeală… Frig… Parcă era îngropat de viu.

Erich înmuie bucata de pâine în cafea.

— Mă simt totuşi demn de dispreț!

— Nu spune asta… După Dietrich, războiul este pierdut. Se pare că, la Casablanca, anglo-americanii au hotărât să lupte până la capitularea necondiționată a Germaniei… Vom avea nevoie de oameni ca tine pentru reconstrucție.

— Las-o baltă. De vreme ce n-am fost în stare să împiedicăm catastrofa, nu prea ne văd bine în ipostaza de salvatori, când va trebui să reconstruim, cum spui tu. La urma urmei ce-am făcut noi să-i împiedicăm pe nazişti să

arunce Europa în foc şi sânge, poți să-mi spui? Cel mult o rezistență pasivă.

Erich părea obosit, cu nervii la pământ.

— Nu mai spune aşa! Eu personal am făcut ce am putut; şi ca mine sunt mii. Numai cei care nu ştiu ce înseamnă să ai Gestapo-ul pe urmele tale s-ar gândi să ne reproşeze ceva… Îți aminteşti de von Reddinger? Pe lângă zece care execută un ordin abject, este şi unul care se ridică şi spune nu; dar pentru asta, trebuie să fii erou… Nu le poți cere tuturor să facă la fel… (Klaus se ridică şi începu să meargă, cu mâinile în buzunare). Noțiunea de responsabilitate, într-o societate totalitară, nu poate avea acelaşi sens ca într-o democrație… În momentul când va sosi clipa răfuielii, va trebui să dea socoteală numai cei care au dat ordinele şi cei care au dat dovadă de zel… Doar atât!

Erich îl privi cu îndoială.

— Tatăl tău ți-a vorbit de un loc numit Auschwitz?

Întrebarea țâşnise fără ştirea sa; îşi propusese să o pună mai târziu…

Erich presimțea ceva. Privirea lui neliniştită scrută figura lui Klaus.

— De ce-mi pui întrebarea asta?… Auschwitz?… Stai… Da, odată, în martie, când eram în permisie… Voia să instaleze o uzină… În fine, cam aşa ceva… (Privirea lui urmărea cu atenție fiecare trăsătură a lui Klaus). Dar… de ce faci mutra asta?… Iarăşi ceva dezgustător? Da? Hai, spune!…

— Eu nu… Ascultă.. *După* Dietrich… (Insistă asupra lui „după“):… ei bine… la Auschwitz ar fi un lagăr… Se pare că industria are nevoie de mână de lucru…

Era evident că Erich nu înțelegea.

Se bâlbâi:

— Dar presupun că aşa se procedează în toate lagărele…

— Ba nu, Erich, te înşeli amarnic. În primul rând cei din lagăre sunt înfometați… După Dietrich, e mult mai rău ca aici… Şi, pe urmă, la Auschwitz… şi în alte părți… evreii sunt

exterminați. Naziştii îi gazează cu Zyclon B… Ei numesc asta soluția finală.

— Soluția…

Aceeaşi reacție pe care o avusese şi el. Erich lăsă brusc cana pe masă; era livid. În mod ciudat, Klaus se simțea uşurat.

— Ştii, poate că tatăl tău habar n-are de ceea ce se întâmplă acolo. E periculos, într-o țară totalitară, să ştii mai mult decât trebuie.

Erich luă o firimitură de pâine de pe masă şi cu un gest maşinal, o duse la buze. Ca să se afle în treabă, Klaus începu să scormonească în sobă; de mult nu mai avea ce să pună în ea, nici lemne, nici cărbuni.

Erich se ridică. Cu toată cafeaua, fu nevoit să se sprijine de lemnul aspru al mesei.

— Ascultă, nu mă simt prea bine. Aş putea să mă întind puțin pe patul tău de campanie?

— Desigur!

Se aşează şi controlă cu un gest automat moliciunea saltelei. Nu mai avea decât trei țigări. *El* i le trimisese. Îi venea să le arunce. Dar mai avea nevoie de ele! Să fumezi aici, nu era un obicei prost, ci aproape o necesitate: frigul… foamea…

Să-i extermine… Auzi cum Klaus îi cerea lui Meyer să-i găsească lemne cu orice preț. Să-i extermine… Tot ce văzuse, tot ce iubise, mama lui, copilăria lui, plimbările pe seară pe moşia lor de la Intersburg pe malul râului Pregel, deasupra căruia plutea o ceață uşoară, apa întunecată, brăzdată de argintiul unui zbor de libelulă sau al solzilor de crap, casa lor de la Königsallee, în Berlin, Grünewald… Să-i extermine…

Era 24 iunie. Nu avea încă 18 ani şi tocmai îşi termina cel de-al treilea film, ca asistent de regie. Unul cu Bruno Rahn, două cu Lubitsch… Lubitsch voia să plece în Statele Unite; discutaseră despre asta toată noaptea.

Se rostogoli leneş pe burtă. Printre jaluzele, soarele brăzda semiîntunericul cu dungi de aur topit. Se anunța o zi

frumoasă… Simțea prospețimea aerului dimineții. Mai întâi să se arunce o dată în piscină, apoi să-i ceară Elsei, bucătăreasa lor, să-i pregătească un mic dejun grozav. O să-l mănânce sporovăind cu ea, apoi, apoi… După trei luni de muncă grea pe platoul de filmare, se trezea acum în starea asta delicioasă, în care mintea fiindu-i în repaus, putea să-şi petreacă lungi zile de vară după bunul plac al fanteziei… Cu o seară în urmă remarcase o tânără actriță… O să-i dea un telefon. Şi-a luat costumul de baie şi un prosop pe umăr şi a coborât scara ce ducea în holul de la intrare. I s-a părut că aude ceva în depărtare, un zgomot surd…

A continuat să coboare şi, când a ajuns pe ultima treaptă, a văzut un ziar pe bufet. L-a citit stând în picioare, când deodată, în holul de lângă bucătărie, a apărut Elsa.

— Domnule Erich! Domnule Erich!

Era atât de tulburată, că nici nu mai putea să vorbească.

— Domnule Erich! Ministrul! Walther Rathenau! Ei bine… Ei bine… L-au omorât!

Walther Rathenau, ministrul afacerilor externe, preşedintele şi patronul uneia dintre cele mai importante companii electrice mondiale, şi evreu, fusese asasinat.

— Şi acum?

Klaus, în picioare lângă el, cu mâinile în buzunare, îl privea.

— Şi acum, ce?

— Şi aşa mi se părea de-a dreptul sordid să accept un permis de liberă trecere iar acum, după ce am aflat şi…

Klaus se aşează călare pe un scaun.

— Ba dimpotrivă, e un motiv în plus să accepți. Ce vrei să faci împotriva lor dacă rămâi aici?… Pentru noi totul e pierdut… Vom sfârşi într-un lagăr din Siberia… În schimb, dacă pleci, vei putea stabili nişte contacte… Ca să încerci să acționezi…

— Nu, zău! În mediile militare nu cunosc absolut pe nimeni… În mediile politice, nici atât… De altfel, chiar îți

închipui că or să mă lase naziştii să stau liniştit la Berlin? Am să fiu expediat din nou în Rusia, şi încă repede! Evident, în afară de cazul că aş îngenunchea la picioarele lui Goebbels, ca să îi cer să mă primească din nou în studioul cinematografic; dar ar trebui să le dau garanții... Cu ce fac ei!... Eu nu am nimic dintr-un Machiavelli... Uite, mă dezgustă şi să vorbesc despre lucrul ăsta.

Klaus îşi aprinse o țigară; chipul îi dispăru după un nor alb. Erich n-ar fi putut spune dacă era respirația lui sau fumul. Ce obosit se simțea...

— Se poate, dar dacă nu faci nimic, rişti să fii şi mai dezgustat, Dietrich şi-a luat răspunderea să ia legătura cu generalii, printre care şi tatăl meu. Cu el o să te poți înțelege... (Ezită). Vorbesc de tatăl meu. Cu Dietrich, nu ştiu... Aşa cum îl cunosc eu, cred că acum încearcă să obțină şi pentru el un permis de liberă trecere... Ce-o să facă după aceea, în caz că reuşeşte... Ah! Nu-i spune nimic fratelui meu, la CG-ul lui Paulus. Cât ştie el despre toate astea? N-am idee... Dar ar fi o catastrofă, dacă pui punctul pe i... După Dietrich, grupul de armate A este în curs de retragere spre Rostov şi, dacă am capitula... Mai bine să nu mă gândesc. (Se ridică şi începu din nou să se plimbe, cu mâinile în buzunare). O, bietul meu Erich, dacă ai şti cât de obosit sunt de toate astea... (Îşi duse mâinile la tâmple). Am capul... În fine, o să se termine curând...

— Nu poți face şi tu rost de un permis?

— Mă faci să râd. (Se îndreptă de spate). Tatăl meu nu ar accepta niciodată să-mi procure unul şi, oricum, l-aş refuza.

— Vezi...

— Situațiile nostre sunt complet diferite. Din momentul în care am acceptat să-i comand pe soldați, mă simt obligat să le împărtăşesc soarta, orice s-ar întâmpla... Înțelegi?

Erich se sprijini de peretele înghețat. Avea impresia că frigul îi pătrunde prin omoplați. Ce zăpăceală de necrezut... Orice-ar fi spus Klaus, lui i se părea dezgustător să-i părăsească... Evident, dacă o dată ajuns la Berlin ar putea să

le fie de folos cu ceva… Asta ar fi o justificare, ba mai mult decât o justificare. Dar ca să joace acest mic joc mortal, trebuia să fie sănătos, fizic şi mental…

Klaus luă o foaie de pe masă.

— Ştii ce e asta?… Doi soldaţi, Schalkmann şi Flade. Tifos. N-avem cu ce să-i tratăm. I-am izolat. Dar mă tem să nu-i contamineze şi pe ceilalţi… Şi atunci… Şi atunci… Neoficial, am primit permisiunea să-i împuşc în ceafă. Ce să fac?… Şi ceilalţi… Uite… Pneumonie, dizenterie, malnutriţie cronică, adică înfometare… Unii au mai multe la un loc… Crede-mă, n-ai ce face aici! Un mort în plus…

— E clar. M-ai convins.

Abia se ridicase că o ameţeală subită îl făcu aproape să cadă. A trebuit să-l sprijine Klaus.

Ca să facă cei douăzeci de kilometri până la CG avusese nevoie de două ore; două ore, din care o mare parte aşteptând pe marginea drumurilor acoperite cu gheaţă, până când vreo maşină sau un camion se îndura să-l ia. Puţin după plecarea lui, vremea se înseninase brusc şi stepa înzăpezită începu să strălucească sub razele soarelui.

Erich îţi proteja cu mâna ochii orbiţi de reflexe. Şoferul îi spusese că gara de la Gumrak se afla la dreapta… Acolo o să mai întrebe.

Zăpada scârţâia sub picioare. Din fericire avea cizme de pâslă… Cei care nu putuseră să-şi facă rost sau care renunţaseră în favoarea mănuşilor nu se mai puteau deplasa; urma cangrena, durerile îngrozitoare, delirul… Dacă ar fi fost scriitor ar fi scris o carte despre Stalingrad; dar nu era decât cineast şi, ca să regizezi aşa ceva… Poate doar dacă ar centra scenariul pe două sau trei personaje, dacă ar evita imaginile de ansamblu… Ar fi poate realizabil… O să-i ceară lui Klaus să-i dea două, trei foi de hârtie; ar putea să şi înceapă…

Ce prost era! Dacă pleca, nu mai avea nevoie de foi; dacă rămânea, nu i-ar fi servit la nimic…

Vântul îşi schimbă direcţia; bătea din faţă. Se întoarse şi începu să meargă cu spatele. Izbucni în râs; uite ce a făcut din ei nazismul cu metafizica lui, a supraomului, nişte crabi… Nu, nu crabi… Ultima oară găsise… Memoria lui începea să se destrame… Hipocampi, da, cai de mare… Dar de unde ştie el că hipocampii merg înapoi? Poate că ei înaintează foarte normal… O să-l întrebe pe fratele lui Klaus, care se numeşte tot Erich. Scuzaţi, Herr Oberletnant, hipocampii?… O să-l ia drept un nebun…

Ceea ce şi era, măcar pe jumătate. În fiecare noapte, visul ăsta… Cum se numea oare nuvela aia a lui Kipling, în care unui om îi era atât de frică să doarmă, încât îşi punea un pinten sub cot? *În impas*. Titlul era de circumstanţă… Hai… Unu… Doi… Se întoarse şi începu să meargă normal.

Ajunse la o răscruce. Trei camioane treceau încet, derapând. Ar fi putut să le ceară… Nu, ar fi fost prea de tot. Dar ce era oare chestia aia de pe marginea drumului? Semăna cu o larvă mare, neagră… Larva înălţă capul: un om care se târa pe burtă.

— Ce-ai păţit?

Tipul se uită la el, fără să-i răspundă; o barbă de câteva zile îi ascundea obrajii neobişnuiţi de supţi, a căror piele reliefa maxilarele; ochii imenşi îi ieşeau din orbite. Îşi trecu limba peste buzele uscate:

— Acum cinci minute… Un obuz. Vă rog… Spital… Gumrak… Epuizat, lăsă capul în jos.

— Şi unde eşti lovit?

— În burtă.

Târându-se, omul lăsase pe zăpadă o lungă dâră roşietică.

Erich îşi pipăi buzunarul tunicii, pe sub manta. Numai două ţigări. Degetele lui amorţite reuşiră cu greu să scoată una din pachet; o aprinse şi trase un fum. Se gândi.

— Crezi că poţi să mergi, dacă te ajut?

— Poate că da…

Erich îi surprinse privirea îndreptată către ţigară.

— Vrei?

— Numai puțin…

I-o puse între buze.

— Ştii unde e gara?

— Pu… țin… mai departe. Acolo e… spitalul. Drept… înainte… pe urmă… la dreapta…

— Să mergem într-acolo!

Alte trei camioane se zăreau printre nămeți; în cabine erau înghesuiți mai mulți oameni. Erich le făcu semn; un şofer îi strigă printr-un geam întredeschis:

— E plin!

I-a învăluit un miros de gaze arse. Faptul că un rănit era abandonat astfel, la marginea drumului, aproape de un spital şi lângă CG al lui Paulus era semnificativ. Dezintegrarea armatei a 6-a începuse.

— Bine… Am să te ajut să te ridici (Îl apucă de brațul drept) Hai…

Efortul îl făcu să se clatine; vedea stele verzi. Soldatul se ridică în genunchi, gâfâind.

— Hai, încă un efort…

Doamne, greu mai era…

Soldatul îşi mişcă un picior înainte; îşi ținea burta cu mâna stângă. Schiță un zâmbet.

— Nu prea aduc a maratonist!

Era o anume grandoare tragică în felul lui de a lua lucrurile. Poate că în viața civilă intra în panică dacă întârzia cu plata chiriei…

— Nici eu! Ne potrivim perfect.

Înaintau pe lângă troiene, pe o dungă îngustă de umbră albăstrie.

— O luăm pe acolo?

Soldatul dădu din cap.

Înaintau încet, dar înaintau; când şi când, Erich se oprea ca să-şi tragă sufletul şi să îl lase şi pe celălalt s-o facă.

Drumul pe care se aflau ei întretăia un altul, ceva mai înainte; era mascat de nămeți, dar părea mai umblat.

Erich făcu ochii mari.

— Dumnezeule, ce e asta?

Soldatul a ridicat din umeri.

— Oameni ca şi noi…

Da, oameni ca ei… Un val de oameni, ținându-se unii de alții, unii mergând chiar în patru labe, cu mâinile şi picioarele înfăşurate în cârpe, neraşi, plini de sânge. Un soldat, nevrând să-şi abandoneze prietenul, îl trăgea de picioare. Alții legaseră de o gloabă care se clătina pe picioare o prelată mare pe care zăceau, claie peste grămadă, răniți. Valul părea nestăvilit; din procesiunea asta lugubră nu se auzea nici un strigăt, nici un geamăt, ca şi cum ar fi înțeles că nimeni nu mai putea face nimic pentru ei.

Erich îşi aprinse ultima țigară; încă o clipă, înainte de a se topi în acest torent de învinşi…

Un tropăit continuu… Armata a 6-a, care cu numai câteva săptămâni înainte făcea să tremure lumea… Oameni istoviți, epuizați, nici vii, dar nici morți… Dar unde se duceau, ce mai sperau? Îi veni în minte o imagine, aceea a unui pod peste Gange, unde fusese cu maică-sa în 1942… Un furnicar de oameni… Zgomot de tocuri, de claxoane, țipetele celor care trăgeau ricşele… Era oare vreun punct comun, dincolo de spațiu şi timp, între aceste mulțimi care se grăbeau spre moarte, de-a lungul veacurilor? Sau totul se pierdea în neant?… În acest caz, viața nu era decât un vis, nici măcar un vis, de vreme ce nu exista trezire…

— Mergem?

Întrebarea soldatului îl făcu să tresară; ridică din umeri şi aruncă țigara.

— Să mergem!

— Cartierul general al generalului Paulus, vă rog?

Feldjandarmul îl privi; ochii lui cenuşii erau incredibili de duri. Stingherit, aşa cum era de fiecare dată în fața oricărei manifestări a bestialității umane, Erich repetă:

— Cartierul general al generalului Paulus, vă rog?

— Actele dumneavoastră. Livretul militar şi ordinul de misiune.

Alți doi Feldjandarmi, cu pistoale mitralieră în mână, s-au apropiat de Erich; în stânga, o mitralieră grea era în poziție de tragere.

— Sunteți Erich Hoffmann, actorul?

— Nu tocmai. Doar regizor.

Polițaiul zâmbi servil; duse două degete la cască şi gânguri:

— E în regulă, domnule Hoffmann. Vă conduc.

Erich se întrebă ce îl scârbea mai mult, slugărnicia sau brutalitatea.

Feldjandarmul o luase înainte; proiectându-se pe zăpadă, razele soarelui împrăştiau o strălucire orbitoare... Nu era ca la spitalul din Gumrak sau mai degrabă ceea ce ținea loc de spital... Îl însoțise pe soldatul care îşi ținea intestinele cu mâna stângă. Împinsese o uşă dublă, batantă, şi se trezise în infern; aerul era aşa de închis, încât reuşea să fie în acelaşi timp înghețat şi sufocant; un miros scârbos de carne în plină descompunere, lumina înserării, soldați vii culcați pe scânduri, morți îngrămădiți oriunde şi oricum. Un chirurg şi cei doi asistenți ai săi se bălăceau în sânge, aruncând membrele tăiate într-o găleată în jurul căreia colcăiau şobolanii. Nu mai aveau anestezice, tăiau în carne vie. Țipete, înjurături... Un caleidoscop de imagini înspăimântătoare, care or să-l urmărească toată viața.

— Nu mai e loc! Nu mai e loc! Nu vedeți că nu mai e loc?

Omul care țipa aşa era lungit pe pământ; toată partea stângă a corpului său parcă nu avea oase, era moale; şenila unui tanc... Tovarăşul lui Erich şoptise:

— Nu... Aici nu... Dacă e să crăp, prefer s-o fac în aer liber...

— Eşti sigur?

— Da... Să plecăm!

Se întorseseră şi ieşiseră, trecând peste oameni şi cadavre. Erich îl lăsase la câțiva metri de ieşire, lângă o grămadă de

cadavre, stivuite ca un zid de vreun metru înălțime.

— Lasă-mă aici… Vreau să mor privind soarele…

Ce ar fi putut să facă pentru el? Să-i dea o țigară? Un gest derizoriu, totuşi singurul prin care-şi putea exprima compasiunea; dar nu era în stare să-l facă nici măcar pe ăsta. Ar fi fost nevoie de alte cuvinte decât cele de toate zilele.

Îngânase:

— Atunci, adio…

Soldatul dăduse din cap.

— Am ajuns, domnule Hoffmann.

Acela era deci CG al lui Paulus? O duzină de adăposturi care abia se conturau deasupra stepei; de la o sută de metri abia le puteai zări.

Feldjandarmul ridică o pătură care masca intrarea într-un adăpost.

— Vă rog să intrați, domnule Hoffmann…

În adăpostul pe care îl lumina strălucirea crudă a unei lămpi electrice, un rând de secretari scriau la maşină. Pereții de pământ erau căptuşiți cu scânduri, peste care atârnau nişte pături mari. Ofițeri de legătură se plimbau de colo-colo, aşteptând o misiune sau să fie primiți. Adăpostul comunica cu celelalte printr-o intrare întărită cu o ramă de scândură, acoperită de o perdea de catifea de culoare roşu închis. Armata a 6-a se dezintegra, dar centrul ei nervos funcționa încă.

Feldjandarmul se îndreptă spre un ofițer de legătură şi-l salută: acesta îl ascultă, aruncă o privire intrigată spre Erich, care îşi scosese casca şi fularul, apoi dispăru în micul oraş subteran.

Feldjandarmul se întoarse la el şi, ducând două degete la tâmplă, spuse:

— E în regulă, domnule Hoffmann. O să fiți primit în două minute. (Părea jenat şi a schițat un zâmbet). Ei bine, la revedere…

— Domnul Erich Hoffmann?!... Dacă vreți să mă urmați...

Ofițerul de legătură o luă înainte. Erich îl urmă. Trecură de intrarea ascunsă de perdea şi pătrunseră într-un fel de tunel care cobora în pantă uşoară spre stânga. În pereții de pământ erau uşi care dădeau în birouri; secretari, ordonanțe, intendenți, ofițeri de stat major intrau, ieşeau, dădeau ordine, într-un freamăt de stup. La capătul culoarului, omul de legătură se opri în fața unei uşi şi bătu de trei ori; fără să aştepte răspunsul, o împinse şi-l lăsă pe Erich să treacă.

Fratele lui Klaus era aşezat la un birou gen Louis XVI, care se potrivea ca nuca-n perete în decorul acela; pe el se aflau două telefoane, o grămadă de dosare în stânga, şi în mijloc, în fața ofițerului, o mapă cartonată, în care, presupunea Erich, se aflau hârtiile lui. O lumină albăstruie cădea dintr-un fel de gaură săpată în plafon, împrăştiind o strălucire spectrală.

Locotenent-colonelul se ridică şi se îndreptă către Erich, cu mâna întinsă:

— Bună ziua, domnule Hoffmann. Am auzit vorbindu-se mult despre dumneavoastră. Fiți binevenit în statul nostru major. Presupun că este pentru prima dată când veniți aici?

— Într-adevăr, Herr Oberleutnant. Cariera mea militară este totuşi scurtă...

Ofițerul zâmbi.

— Luați loc, vă rog.

Erich se aşează pe un scaun vechi şi-l privi pe ofițer. Era mai înalt decât Klaus şi mai gras; părul blond începuse să i se răărească deja. Un an sau doi mai mult, poate. De câte ori Erich întâlnea fratele sau sora unei persoane pe care o cunoştea bine, încerca timp de câteva secunde un fel de stupefacție, ca şi cum s-ar fi aşteptat să-i semene trăsătură cu trăsătură.

— O țigară?

Locotenent-colonelul îi întinse peste birou un portțigaret placat cu aur.

— Da, vreau, Herr Oberleutnant. (Ofițerul se aplecă să i-o aprindă). Mulțumesc...

Klaus nu-i vorbise despre el decât ca să-i spună că nu se vedeau aproape deloc; erau între ei multe divergențe de caracter şi de opinii. Primirea fusese şi rece şi cordială; ofițerul cam afectat din fața lui părea să nu aprecieze prea mult faptul că unul din frații lui se dusese pe vremuri să se bată de partea roşiilor.

Deschisese mapa de carton şi începuse să citească absorbit. Un mod de a-l face să-i simtă puterea... Erich zâmbi în sinea lui şi mai trase un fum de țigară. O sobă mică, în stânga, răspândea o căldură plăcută.

— Divizia întâi de cavalerie, apoi mutat la infanteria motorizată, lângă Moscova... Crucea de Fier clasa a doua... (Privi spre buzunarul tunicii lui Erich, unde ea strălucea prin absență). Ceea ce nu prea înțeleg este de ce un om de... cum sunteți dumneavoastră, se află, cum să spun,... într-un post atât de umil...

— Divergențe de opinie cu Dr. Goebbels, Herr Oberleutnant.

— Aha! Înțeleg... Chiar mă întrebam ce e cu hârtia asta de la Ministerul Propagandei... (Rosti ultimele cuvinte cu un dispreț nedisimulat). Asta vă face cinste. Văd că şi generalul Dietrich pare să aibă o părere bună despre capacitatea dumneavoastră. Un ofițer remarcabil acest Dietrich... Totuşi puțin cam... ciudat.

Erich îşi spuse că locotenent-colonelul găsea cam multe lucruri ciudate.

— Zâmbiți?

— Mi-a trecut doar o idee prin cap, Herr Oberleutnant. Am avut ocazia să iau masa cu generalul, înainte de... încercuire.

— Am auzit vorbindu-se despre asta. Nu de la Klaus. Bine... Nu sunteți în necunoştință de cauză față de motivul care m-a făcut să vă chem, nu-i aşa?

— Cred că-l ştiu, Herr Oberstleutnant.

Ofițerul luă o țigară, o aprinse şi se aşeză pe birou, în fața lui Erich. Fumul urca vertical în lumina spectrală.

— Aveți şansa de a beneficia de sprijinul… (Se întrerupse, apoi spuse brusc:) Ştiți, ne îndreptăm cu paşi repezi spre catastrofă. Ați fi gata să vă asumați unele riscuri, domnule Hoffmann?

Iată-ne şi aici…

— Unele riscuri? reluă Erich. De ce natură, Herr Oberstleutnant?

— De natură de a vă sacrifica, dacă soarta se întoarce împotriva dumneavoastră.

Erich simți că inima îi bate mai repede. Era obosit de moarte… Toate poveştile astea…

— Da… Noi am făcut să circule un memorandum în care aruncam vina pentru tot ce se întâmplă aici pe Hitler. N-ar trebui să cadă în mâinile Gestapo-ului. Să ne servim de un ofițer drept curier? Ar trebui să avem încredere în el sută la sută şi, pe urmă, noi nu putem să trimitem din senin un ofițer acolo… Numai Schmidt, şeful de stat major al lui Paulus, care este un nazist convins, ar putea s-o facă… Aşa că ne-am gândit la dumneavoastră. Dar şi asta pune nişte probleme. Faptul că l-ați refuzat pe Goebbels este pentru noi o garanție suplimentară, dar lucrul ăsta face din dumneavoastră un suspect. Totul este destul de complicat… Ascultați, oricum nu puteți pleca înainte de câteva zile… O să ne mai gândim… Dar am nevoie de răspunsul dumneavoastră acum. Sunteți dispus să ne ajutați?

Erich oftă; toate problemele astea îi cădeau pe cap într-un moment când ar fi avut nevoie de toată inteligența lui ca să tragă nişte concluzii… Oricare ar fi fost decizia pe care o va lua, avea sentimentul că ea îl va conduce în fața unui zid sau şi mai rău.

— Da.

— Ştiam că pot conta pe dumneavoastră. (Toată răceala ofițerului dispăruse. Se întoarse şi luă o hârtie din mapă). Acesta este permisul dumneavoastră de liberă trecere; când o să vă fie autorizată plecarea, o să vă anunț. A! Era să uit… (S-a ridicat şi s-a îndreptat spre o măsuță, în spatele biroului, pe

care se aflau două pachete). Un colet pentru dumneavoastră, din partea familiei… Şi un altul, din partea noastră… Trebuie să vă hrăniți bine, domnule Hoffmann.

Stupefiat, Erich se uita la pachetul trimis de taică-su… O să-l împartă şi n-o să-şi păstreze nici o bucățică, din el.

— O să-i spun unui ofițer să vă însoțească până la cantonament. Oricum, pe curând, domnule Hoffmann.

— Pe curând, Herr Oberstleutnant.

I se părea că are tărâțe în cap, nu creier.

Valurile mici lăsau o urmă de spumă pe mal. Soarele era la zenit şi totuşi nu încălzea deloc.

Paul se descălță şi se apropie de mare. Nisipul era şi el aşa de rece, că-i amorțea picioarele… Dar răzbătea până la el zgomotul plăcut al valurilor. Încercă apa cu un deget de la picior. Era caldă? Potrivită? Rece? Se avântă şi sări.

Avu impresia că două cercuri de gheață îi încing gleznele.

— Aaaaah! Aaaaah!

În timp ce înota, se uită în jur; îl trezi propriul lui vis…

Un curent, care pătrundea în adăpoost prin scândurile rare ale uşii, îi îngheța picioarele. Puse pătura în două; aşa o să-i fie puțin mai cald… O lumânare înfiptă într-o cutie de conserve era pe terminate, împrăştiind o lucire tremurată pe pereții de pământ. În stânga, Diebisch sforăia la fiecare inspirație; când dădea aerul afară, înceta, ca să lase loc unui zgomot asemănător unui jet de apă. Lui Paul îi chiorăiau mațele; îşi apăsă plexul cu mâna. Chiorăitul încetă, dar foamea continua să-l tortureze; dacă ar fi fost numai asta… Păduchii erau mai mulți cu fiecare zi. Numai ieri omorâse vreo cincizeci. Adevărații învingători erau tot ei.

Deodată, o mâncărime puternică începu să-i ardă umărul stâng, în timp ce o crampă îi chinuia stomacul. Chircit, cu lacrimi în ochi, încercă să se scarpine; blana de oaie, mantaua, hârtiile de ziar vârâte între bluza de piele şi tunică îl împiedicau în mişcări. Poate cu baioneta… Dar era prea grăbit. Degetele lui însângerate îşi croiră drum până la

punctul sensibil… Aaaah… Scoase un geamăt de plăcere. Iar îi era frig la picioare. Mai bine să se încalțe.

— Ce faci? Ieşi?

Capul lui Willi, cu părul ciufulit, ieşi de sub un teanc de pături.

— Nu dormi?

— Nu pot. (Willi îi arăta cu bărbia cele două pachete pe care le adusese Erich). Asta mi-a stârnit iarăşi stomacul. Mi-e o foame cum nu poți să-ți închipui. Nu poate fi mai rău în Siberia, măcar acolo n-o să mai trebuiască să facem pe grozavii cu puştile… Ce părere ai?

Ăsta era principalul subiect al discuțiilor. Era mai bine să moară de foame pe loc sau în Siberia? Sau să se împuşte? Mulți aleseseră deja această a treia soluție… Dumnezeule, dacă ar putea să găsească ceva de mâncare!… Noaptea, soldații ieşeau pe ascuns, cu baioneta în mână, în căutarea vreunei piei de cal sau a unui şobolan…

— Dacă am ieşi să vedem, poate găsim ceva de mâncare.

— Ştii ce poate să ne coste, dacă ne prind Feldjandarmii?

— Mare lucru… Între a crăpa de foame şi a muri împuşcat, prefer să mor împuşcat.

Willi se uită la el cu un aer de îndoială.

— La urma urmei… Merg şi eu cu tine!

Paul se ridică; respirația i se condensa într-un abur alb; îşi ținu prosteşte repirația, ca să nu se facă observat. Willi şi cu el treceau cu precauție printre trupurile celorlalți, atenți la orice mişcare a celor care dormeau. Paul zări prin semiîntuneric părul blond al lui Erich, fața suptă a lui Frank, pe aceea descărnată a lui Peter… Se ruga să nu-i descopere Steinitz. Flăcările lumânărilor aruncau luciri mişcătoare, mărind disproporționat amănuntele… Se opri… Nu… Crezuse că un soldat s-a mişcat… Departe, spre Karpovka, bubuia un tun.

Ajunse la uşă, îi făcu semn lui Willi să se apropie şi-i şopti la ureche:

— Am să deschid şi ieşim amândoi o dată… De acord?

Willi confirmă din cap; Paul se pregăti sufleteşte să iasă în ger. Tunul dinspre vest începu din nou să bubuie. Unu… Doi… Trase uşa repede şi ieşi în întuneric.

Parcă era într-un bloc de gheață. Zăpada era înghețată tun şi ca să nu cadă se agață de Willi, care tocmai închisese uşa. Gâfâind, sufocați de frig, rămaseră câteva clipe nemişcați.

— Într-un fel e bine că e aşa ger, zise Willi. Jandarmii sunt prea leneşi, ca să se vânture pe o vreme ca asta… Hai… încotro o luăm?

— Poate… la grămada de gunoi…

Spusese asta pe un ton nu prea convins. Willi îi ghici gândul.

— Vrei să prindem şobolani? Ştiu că trebuie să mâncăm, dar la asta nici nu mă gândesc… Un câine poate sau o pisică, hai, chiar şi un şoarece… Dar un şobolan…

— Şi atunci, ce vrei să facem?

— Păi… Nu prea e vânat pe aici.

Se uitară unul la altul şi pufniră în râs, încet.

— Nu mă face să râd, zise Willi. Altfel sunt în stare să-mi rup gâtul pe gheață.

— Bine, hai, mergem?

— Dacă te simți în stare…

Porniră, călcând apăsat pe zăpadă.

— La antrenamente, subofițerii ar fi trebuit să ne învețe să mâncăm şobolani. Acum ne-ar fi fost mai uşor. Vezi ce înseamnă să faci treaba de mântuială?

Râdeau în hohote.

Drumul urca încet; se sprijineau unul de celălalt; foamea îl adusese pe Paul într-o stare de slăbiciune pe care încerca să o compenseze prin mişcări bruşte; se poticneau mereu.

— Ia uite, ce-i acolo?

Willi arăta cu degetul o strălucire roşietică prin ceață, în dreapta lor, între două adăposturi.

— Pare să fie un foc, zise Paul. Şi, dacă e un foc, trebuie să fie şi oameni pe lângă el. Nu e nici un risc, dacă mergem să vedem.

Ca să ajungă acolo, trebuia să escaladeze un taluz acoperit cu gheață, în care erau săpate adăposturi; peste tot erau numai cutii de conserve, fiare ruginite şi boarfe abandonate în zăpadă.

— Ai grijă să nu cazi, şopti Paul. Ți-ai sfâşia mâinile în gheața asta!

— Ştii ce-am auzit? În spitalele de campanie nu mai este ser antitetanos; dacă eşti rănit, poți să mori de tetanos. Hai, mergi?

Aplecați înainte, cu brațele întinse în față, urcau încet, atenți să nu facă vreun zgomot.

— Ai auzit?

Da, auzise. Un zgomot metalic. Fără îndoială un şobolan alergând printre cutiile de conserve.

Rămaseră o clipă nemişcați, apoi îşi continuară urcuşul.

Alt zgomot

— Toată treaba asta nu-mi spune nimic bun. Şobolanii, când te apropii de ei, fug. Sau, dacă nu, se dau la om.

Paul voia să râdă, când văzu două umbre şi auzi un fluierat: instinctiv, făcu un pas înapoi. Simți o lovitură de ciomag în umăr, în timp ce Willi cobora în grabă taluzul, cu un agresor agățat de gâtul lui.

Strâmbându-se de durere, se răsuci, apucă un braț, şi lovi cu genunchiul în ceea ce credea că ar fi burta adversarului. Acesta icni surprins, apoi se prăbuşi. Paul scotoci cu mâna dreaptă în blana de oaie şi scoase baioneta, lipind-o de gâtul individului; dacă era un jandarm, trebuia să-l taie, n-avea încotro…

Se aplecă şi-l privi… Era doar un soldat, cu trăsăturile crispate de durere.

— Hei, camarade, nu mă omorî, am crezut că eşti Feldjandarm… Nu mă omorî…

— Atunci spune-i prietenului tău să-l lase în pace pe Willi.

Ceva mai jos, Willi continua o luptă mută.

— Hei! Dohlberg! Lasă-l în pace, când îți spun! Nu vezi că nu e Feldjandarm?

Vocea soldatului era răguşită, extenuată.

— Camarade, mă ajuți să mă ridic? Mi-ai tras un genunchi zdravăn…

— Ridică-te singur, zise Paul, prudent.

Încăierarea îl epuizase; vedea numai cercuri roşii şi violete în fața ochilor.

Willi şi cel numit Dohlberg urcau din nou taluzul.

— Bun, zise soldatul. Numele meu este Störck. (Îi întinse mâna lui Paul). Fără supărare?

— Ce aveți de ascuns, de vă feriți atâta de jandarmi? întrebă Willi.

— Ei, ei… Dohlberg, le-ai spus?… Legat de hrană… Ca să spunem tot, noi ştim unde se poate găsi… Numai să nu umble jandarmii prin jur. Vă interesează?… Atunci, urmați-ne! Şi o să căpătați şi cafea, pe deasupra. De acord?

Willi şi Paul se uitară unul la altul.

— De acord, şopti Willi.

Störck se aşează în fruntea grupului. Începuse să ningă, acoperindu-le umerii cu fulgi.

— Atenție, drumul coboară!

Spre vest, orizontul păru că ia foc; se opriră câteva secunde apoi îşi continuară drumul.

Trei soldați stăteau ghemuiți lângă foc, înfăşurați în pături. Îi priviră neîncrezători pe Paul şi Willi.

— Sunt de-ai noştri, zise Störck. Mai e cafea?

Focul, ascuns într-o groapă nu prea mare, îşi răsucea limbile. Paul se apropie; unde-or fi găsit ei toate lemnele astea?

— Ține, camarade!

Störck îi întinse o cană burtoasă, plină ochi. Paul gustă. De necrezut! Cafeaua era bună. După câteva înghițituri se simțea alt om. Îi făcu semn lui Willi; avea şi el o cană.

Se vedea clar că întrerupseseră o discuție. Doi soldați țineau sfat. Störck se apropie şi el de ei, apoi se întoarse. Fiind cald lângă foc, îşi scosese casca şi fularul; craniul lui, chel în întregime, lucea; morfolea între dinți un băț de chibrit.

— E bună cafeaua, nu-i aşa? Ei bine, nu departe de aici, găsim cafea la fel de bună! Şi cârnaţi... Şi conserve... Mergeţi şi voi?

Treaba mirosea a hoţie, dar îi era aşa foame...

— Şi ce trebuie să facem? întrebă Willi.

Störck scoase bățul de chibrit din gură şi se uită la el.

— Să facem o scurtă vizită la o izbă, nu departe de aici. Numai că uşa este ferecată. Dar în lumea asta păcătoasă, ca să mănânci trebuie să fii în stare de orice. Nu-i aşa?

Părea că îşi revenise cu totul după lovitura de genunchi pe care o primise. Vocea îi era gravă, ironică. Uitându-se la el, Paul simţea că ameţeşte. Îşi dădea seama că ceva nu era în regulă şi totuşi ştia că va fi tentat; îşi aminti de ce-i spusese lui Willi: mai bine plutonul de execuţie decât să moară de foame.

Se interesă:

— Şi ce-i cu izba asta?

Un zâmbet destinse buzele groase ale lui Störck. Soldaţii se apropiară.

— În sfârşit! Este un depozit al unei divizii de infanterie, care a cantonat aici înaintea noastră. Pare că nu-i mai interesează. Pe noi însă ne interesează foarte mult.

— Şi Feldjandarmii?

— Nici urmă de ei pe o rază de un kilometru; dar trebuie să fim atenţi. Cu voi suntem şapte. Două patrule de câte doi or să ţină de şase şi un comando de trei o să intre în izbă. Împărţim pe urmă tot. Vă convine?

— De acord, zise Willi, dar noi intrăm cu tine.

Störck rânji, făcând cu ochiul.

— Nu ai încredere, aşa-i?

Orizontul se înroşea la răstimpuri; după fiecare explozie bubuitul tunului ajungea până la urechile lor. Störck scotoci sub manta şi scoase o bară de fier; îşi pusese din nou casca şi fularul.

— Dohlberg, tu faci echipă cu Oeck. Plow, tu pândeşti cu Polewacz. Fiţi cu ochii în patru! E ora două. La şi jumătate ne

întâlnim toți aici. Înțeles? Voi doi, veniți cu mine.

Înăbuşi focul cu piciorul sub zăpadă. Dohlberg, Oeck, Plow şi Polewacz se pierdură în întuneric.

Merseră câtva timp printr-o râpă de-a lungul satului unde se afla PC-ul lui Dietrich. Văzură doi ofițeri ieşind de acolo şi urcând într-o maşină; pentru că nu pornea, unul dintre ei a trebuit să coboare şi să dea la manivelă. Motorul sughiță.

— Ia uite-i pe sclivisiții ăia, zise Störck. Ei n-au nevoie să dea o spargere ca să mănânce. Da ce-or fi făcând… Hai, porneşti sau ce faci?

Ținea iarăşi bățul de chibrit în colțul gurii; pe alocuri, lumina lunii străpungea ceața cu nişte ecrane lăptoase.

— Ei… În sfârşit!

Maşina se îndepărtă dând rateuri. Störck se întoarse spre Paul şi Willi.

— Bun, acum să vă explic. Trebuie să fugim vreo două sute de metri pe teren neted şi ajungem. Sunteți gata?

La capătul puterilor, Paul se sprijini de perete. Ceața îi ardea plămânii. Teren neted… Şanțuri pline cu noroi înghețat, în care se împiedica, fiind de mai multe ori cât pe ce să cadă… Cafeaua îl ajutase, dar acum efectul ei trecuse, lăsându-l neputincios şi nervos.

Depozitul făcea parte dintr-un grup de trei izbe; dintr-una din ele se auzeau țipete, cântece… Störck nu le spusese nimic despre asta. Paul arătă spre ea.

— Şi asta, ce mai e?

— Nu-ți face probleme. Prieteni de-ai noştri. Ştiu tot. Or să facă tămbălău mare.

Un soldat cu o voce răguşită îricepuse să cânte tare *Lily Marlene*. Willi îşi agățase casca de centură. Paul se uită la el; ridică din umeri.

— Tu, roşcovanule, vino să mă ajuți. Tu, ăsta înalt, te aşezi în colț. Dacă băieții văd ceva, or să-ți facă semn cu o lanternă. La treabă!

Willi şi Störck se îndreptară spre una din ferestrele izbei, închisă cu obloane de lemn. Störck vârî ranga de fier la încheietura lor. Din primele două încercări n-a reuşit decât să scoată nişte aşchii de lemn. A treia oară a mers. Unul dintre obloane ieşi din țâțâni; Willi l-a dat la o parte şi pe celălalt.

Paul îl auzi pe Störck mormăind; făcu un pas într-o parte ca să vadă mai bine. Două bare împiedicau intrarea.

— Hei, lunganule! Vino-ncoace, e nevoie de tine!... Vezi barele astea?... Să le scoatem! Ține, ca să nu cadă!

Störck strecură ranga printre cele două bare, apoi, cu ajutorul lui Willi, apăsă pe capătul stâng, ca să creeze un efect de pârghie. Paul simțea fierul vibrându-i în mână. Gâfâiau amândoi.

— E fixat bine, fir-ar al naibii! Hai, din nou!

Clac! Bara ieşise din lăcaşul ei. Willi lăsă ranga şi veni să-l ajute să tragă. Bara cedă.

— Acum cealaltă!

De data asta ținea Störck; Paul şi Willi apăsau bara. Clac!

— Bine, băieți! Acum putem intra. (Se uită prin ceață). Eu stau afară... Voi doi intrați înăuntru, şi adunați cât mai multă mâncare.

— Ei bine, amice, mai sunt şi unii care n-o duc rău! Parcă-i peştera lui Ali Baba!

Willi scăpărase un chibrit; flacăra lui tremurată lumina cutii de conserve, sticle cu vin, cârnați, stivuite toate pe rânduri de etajere... Pachete de țigări, sticle de coniac, cafea boabe şi...

— Şi țigări, vă rog, nu de orişicare! Americane, cu filtru! Ia uită-te la astea...

Depozitul avea alimente cât să hrăneşti o companie timp de o săptămână. Paul luă în grabă un braț de cutii de conserve şi se duse la fereastră; Störck scosese de sub manta un sac mare de pânză nealbită.

— E bine, lunganule! Mai adu din astea!

Se întoarse grăbit spre rafturi. Willi aprinsese o lumânare şi-şi îndesa în buzunare pachete de țigări. Paul nu putu să

reziste ispitei: luă o sticlă de coniac, îi deşurubă dopul şi bău pe săturate.

— Ah, Doamne, ce bine face!

Lichidul îi ardea stomacul; răspândindu-se prin tot corpul stors de foame, amestecându-se cu cafeaua, îi crea o exaltare nefirească, rupându-l de realitate. Mai sorbi o dată şi lăsă sticla. Willi venea în fugă dinspre fereastra unde îi predase încărcătura lui Störck.

— Hai, Paul, mişcă-te o dată! O să te îmbeți pe urmă!

Paul moțăi din cap şi se îndreptă spre o etajeră. Tavanul parcă se legăna; luă cu amândouă mâinile o altă grămadă de cutii de conserve. Câteva îi căzură. Alergă clătinându-se spre fereastră.

— Nu mai face atâta gălăgie, ce dracu! zise Störck în şoaptă, că altfel ne trezim cu Feldjandarmii în spate! Grăbiți-vă!

Cutiile de conserve din sac zdrăngăneau.

— Ar trebui să pui zăpadă înăuntru, glumi Paul, ca să amortizeze zgomotul.

— Bine, dar grăbeşte-te!

Paul îl lăsă pe Willi să treacă; niciodată nu se mai îmbătase în halul ăsta. La urma urmei, în situația în care era… Sticla era pe jumătate goală… Numai puțin… O lăsă jos şi îşi şterse gura cu dosul palmei… De data asta, totul începu să se învârtească în jur; etajera se retrăgea din fața lui. Se duse spre ea, sufocându-se de râs. O lovi cu brațul, dezechilibrând-o, apoi închise ochii, încercând să se convingă că nu era decât efectul imaginației lui. Zgomotul cutiilor de conserve, care se loveau unele de altele, îl forță să-i redeschidă, ca să vadă tot rândul de etajere căzând cu toată greutatea peste celelalte două, cu un zgomot care se putea auzi până la cinci sute de metri în jur…

Paul se uita zăpăcit la dezastrul provocat. Willi era în partea cealaltă a izbei, stând neclintit, cu brațele încărcate de cârnați. Un fluierat sfredeli întunericul.

— Atenție, Feldjandarmii! urlă Störck. S-o-ntindem!

Willi lăsă cârnații şi alergă la fereastră. Paul era mai aproape, dar alunecă pe o cutie de conserve. Fluierăturile se auzeau întruna; o clipă, Paul se gândi că amicii lui Störck, din cealaltă izbă, vor fi nevoiți să acționeze ca şi cum nu i-ar cunoaşte.

Ajunseră amândoi o dată la fereastră, înnebuniți de spaimă; era prea îngustă ca să poată trece amândoi. Paul îl împinse cu violență pe Willi cu mâna stângă şi ieşi.

— Dar ce faci!

Willi, furios, îl trăgea de mână pe Paul. Fluierăturile se apropiau. Urmă o lovitură bruscă, violentă, dată cu pumnul drept, care îl izbi pe Willi în bărbie şi-l proiectă cu capul în zidul de piatră; ochii i se dădură peste cap, apoi se holbară, iar el se prăbuşi pe pământ. Paul sări peste pervaz.

Îşi aşeză pătura cu mâna care îi tremura încă. De când se întorsese în adăpost, nu mai reuşise să adoarmă. Secvențele fugii nu încetau să-i năvălească în minte – rafale de pistol mitralieră, lumina lanternelor Feldjandarmilor prin ceață, fuga lui şi, mai ales, mai ales ochii lui Willi, ieşiți din orbite… De ce, cum ajunsese el să facă aşa ceva?… Ce mult şi-ar fi dorit să poată fuma o țigară!

Soldații începuseră să se trezească, mormăind; curând vor descoperi locul gol al lui Willi…

Silueta lui Steinitz se contură în semiîntuneric. Paul simți un gol imens în locul inimii. Se îndrepta spre el, păşind peste corpurile celorlalți soldați; nu se poate, nu se poate să fi aflat deja…

— Kammerer!

— Da, Herr Feldwebel.

Fața ofițerului era de nepătruns.

— Te cheamă căpitanul von Hürwitz. Lasă-ți ranița aici! Grăbeşte-te.

Paul dădu pătura la o parte şi se ridică. Deci ştiau. La urma urmei, era şi ăsta un mod ca oricare altul de a sfârşi… Se simți deodată straniu de calm.

— Vin, Herr Feldwebel!

— Unde te duci aşa? Ai o mutră!

Erich îl fixa. Paul arătă spre adjutant.

— La Hürwitz.

— Să ne grăbim!

Se uită la soldaţii adormiţi; poate îi vedea pentru ultima oară.

Căpitanul von Hürwitz era şi mai palid ca de obicei. Stătea în picioare lângă birou, nemişcat. Spuse cu un ton rece:

— Repaus!

Ţinea în mâini o foaie de hârtie. O ţinu o secundă în faţă, de parcă ar fi vrut s-o citească, apoi o aruncă pe birou.

— Deci, ce ai să-mi spui?

— Ei bine... Herr Hauptmann... Eu...

— Şi să nu încerci să mă minţi! Hai, vorbeşte!

— Eu...

Paul tăcu; îi era imposibil să lege un cuvânt.

— Ei bine, dacă nu poţi să vorbeşti, o să vorbesc eu. Pe la două şi jumătate, în dimineaţa asta, a fost jefuit un depozit al serviciului de intendenţă. Mai bine zis s-a încercat jefuirea lui, dar Feldjandarmii au sosit la timp. Înăuntru l-au găsit pe Willi. (S-a oprit un moment). Mai întâi, au crezut că e mort... Şi... Şi... (Îşi luă capul între mâini). L-au tras afară din depozit... şi... nici nu vreau să nu mă mai gândesc; deja nu era într-o stare prea grozavă... Dar acum... Paralizat! Complet paralizat! Auzi? (Se apropie de Paul şi-i trase câteva palme). Mâinile şi picioarele! Tetraplegie! Pricepi? (Îi mai trase o palmă). La ora două am făcut o inspecţie prin adăposturi! Lipseaţi amândoi şi, ca un prost, nu m-am gândit la asta înainte de plecarea spre Pitomnik! Ce i-ai făcut? Hai, puţin curaj, răspunde!

Ochii lui Paul erau înecaţi de lacrimi; bâigui:

— Ne-am îmbrâncit şi...

— Nu e adevărat!... O vertebră cervicală nu se rupe aşa de uşor! Puţin curaj, pentru numele lui Dumnezeu!

— Eu nu... Băusem... şi, când au venit Feldjandarmii, ne-am îngrămădit la fereastră. Şi atunci...

— Atunci, fiind prea strâmtă ca să puteți trece amândoi o dată, i-ai dat un pumn în cap, nu-i aşa?

— Da...

Vocea jalnică a lui Paul păru să-l calmeze pe căpitan, care luă o țigară şi o aprinse. Începu să măsoare încăperea în lung şi în lat, apoi se opri din nou.

— Ştii că ai putea fi executat? Pentru două motive: pentru furt din bunurile armatei, prin efracție, şi pentru omucidere prin imprudență... Dar asta n-ar ajuta la nimic... Dimpotrivă... Ascultă, îți dau o şansă să-ți răscumperi greşeala: pe jos, călare sau cu maşina, nu mă priveşte cum, îl duci pe Willi la Pitomnik. Poate acolo i-or mai putea face ceva... Nu cred, dar... (Începu din nou să țipe). Ah! Numai de beleaua asta nu aveam nevoie acum! Dacă ai şti!... (Se apropie de Paul şi-i flutură mâna stângă pe sub nas). Dar răspunzi cu capul, ai înțeles?

Privirea îi căzu pe tunica lui Paul.

— Dă-mi-o!

— Poftim, Herr Hauptmann?

— Crucea de Fier. Dă-mi-o!

Cu degetele amorțite, Paul încercă neîndemânatic să şi-o scoată; căpitanul i-o smulse cu o mişcare scurtă şi o puse pe birou.

— Numai eu ştiu ce s-a întâmplat. Steinitz bănuieşte ceva, dar n-o să scoată o vorbă. Acum, totul depinde de tine! Dacă te descurci bine, o să mai vedem. Willi este afară, pe o sanie. Hai, acum dispari, te-am văzut destul! Şi grăbeşte-te!

Zăpada începuse să se cearnă din cerul cenuşiu. Paul avea senzația că se află singur în fundul unui puț. Să te transformi în zăpadă, în piatră, ca să nu mai gândeşti, să nu mai suferi... Sătul, sătul, sătul până-n gât... Îi apăru în minte imaginea lui Willi. Paralizat. De ce să nu termine cu toate? Orice era mai bine decât aşa... Un glonte de Mauser şi... Acolo, în spatele izbei... Îşi luă arma de pe umăr. Un glonte şi

gata... Numai un glonte... Din țurțurii acoperişului de paie cădeau picături de apă. Îşi scoase casca şi fularul, lăsându-le să-i picure pe frunte. Pic! Pic! Una i se strecură pe după gât. Se cutremură. Puțin curaj, spusese căpitanul. Numai puțin curaj, pe urmă hăul cel negru... Pic! Se gândi la locotenent colonel; dar el nu-şi va avea mormântul în Prusia Orientală... Zăpada, care va deveni noroi la primăvară, oasele lui putrezite... Pic! Îşi propti țeava puştii în mărul lui Adam şi-şi scoase cizma din piciorul drept. Din fericire avea şosete; n-o să-i fie frig... Din fericire... Din fericire... Cele cinci silabe i se învârteau în cap, amplificate de un ecou interior. Din fericire...

— Ce dracu faci, omule?

Un acces de tuse.

— Ce?

— Ei bine... Ei bine... Am avut o idee bună să fac un tur pe aici. Ca să vezi cât de folositoare sunt plimbările de sănătate! Ca să vezi! Dar ce-ți veni? Hai, lasă puşca şi încalță-te!

Frank începu să tuşească din nou.

Năuc, Paul observă maşinal, pe sub barbă, roşeața obrajilor lui supți.

— Ce-ai pățit, ia spune? (Scoase o țigară din buzunarul mantalei, o rupse şi-i dădu jumătate lui Paul). Ia-o şi fumeaz-o: e mai bună pentru gât decât un glonte de Mauser. Aşadar, ce-ai pățit?

Paul lăsă puşca jos; lacrimile i se adunau în gât.

— Hai, plângi... Plângi, că face bine! Ia un foc, aprinde-ți țigara!

Paul trase în piept fumul, care îl făcu să tuşească; abia îl zărea pe Frank printre lacrimi. Îşi şterse ochii.

— Din cauza lui Willi...

— Ce tot spui?... Willi...? Şi eu țineam mult la el... Dar dacă ar fi să ne omorâm de câte ori pățeşte ceva câte unul din noi, până acum am fi murit cu toții...

— Nu... Nu înțelegi...

Privirea lui Frank deveni fixă.

— Ce vrei să zici? (Îl privi atent pe Paul). Vrei să spui că… erai cu el… la depozit?

Paul dădu din cap.

— Vai… Şi cine l-a aranjat aşa. Tu…?

— …

— Vai, vai, vai… vai, vai, vai… V-ați bătut? De-asta te-a chemat Hürwitz?

— …

— Ce ți-a spus?

Paul îşi stăpâni cu greu un hohot de plâns:

— Că ar trebui să fiu executat… Vrea să-l duc pe Willi la Pitomnik, ca să fie îngrijit. Mi-a luat Crucea de Fier…

Frank zâmbi:

— Asta nu-i mare pagubă… (Strivi țigara cu piciorul şi dădu din cap). Bietul Willi…

Tăcură amândoi. Ninsoarea încetase. Nori grei, negri, se rostogoleau spre apus, luminați de exploziile loviturilor de tun.

Frank reluă cu blândețe:

— Ştii, Paul, oricine îşi poate pierde capul… Niciodată nu poți să prevezi… Dar ăsta nu este un motiv să-ți zbori creierii… Ascultă, acum trebuie să repari ce-ai făcut, nu? Măcar în propriii tăi ochi. Fă cum a spus Hürwitz. Jur că n-am să spun nimănui, în afară de Erich, dacă o să mă întrebe… (Îi dădu un ghiont). Hai, omule, du-te la Willi şi la ceilalți!

Peter, Erich, Diebitsch şi alți câțiva soldați stăteau în jurul saniei pe care era întins Willi. Dacă aflaseră? Paul se opri ezitând.

— Hai, băiete, nu te mai frământa. Ei nu ştiu nimic; în cel mai rău caz, bănuiesc ceva. Du-te! (Îl înghionti din nou). Şi şterge-ți lacrimile… S-a trezit sau nu?

Erich ridică privirea şi spuse, uitându-se la Paul:

— În orice caz, bine nu e.

— Paul a fost însărcinat să-l ducă la Pitomnik. O să fie îngrijit acolo.

— Paul? Cum aşa?

Peter vorbise pe un ton violent.

— Nu te priveşte, zise Frank. O fi existând vreun motiv. Uite, se trezeşte!

Willi deschise ochii; îşi trecu privirea peste Paul şi se opri la Erich:

— Îți... îți dai seama... Erich...

— Nu vorbi, Willi! Nu vorbi! O să oboseşti...

— Cu puțin noroc... aş fi putut avea şaptezeci şi opt... de ani... în anul două mii...

— O să-i ai, Willi, o să-i ai. Dar nu mai vorbi. Paul o să te ducă la Pitomnik... O să iei avionul. În două zile o să fii la Berlin, norocosule...

Willi mişcă încet din cap şi închise ochii. Paul puse mâna pe cureaua de piele legată de sanie. Ceilalți se îndepărtară.

Epuizat, Paul se opri. Câți kilometri o fi făcut? Trei, cinci?

— E-n regulă, Willi?

Capul acestuia se clătina dintr-o parte în alta. Paul îl văzu trecându-şi limba peste buze.

— Ia zi, vrei să bei? Stai...

Deşurubă dopul bidonului agățat la centură şi-i turnă câteva picături în gură, având grijă să nu-i curgă pe alături. Apoi puse bidonul la loc.

Epave de tancuri, de camioane îi încurcau trecerea; urmele unei armate în derută... Pe şoseaua acoperită cu gheață, desfundată de gropile de obuz, se ridica de sub picioare o pulbere de zăpadă, pe care o mătura apoi vântul. Din cerul jos, cenuşiu, cădeau câțiva fulgi; dincolo de nori se auzi ceva zbârnâind.

Se opriră, privind spre cer.

— Ce este? întrebă un soldat. Un U2[24]?

— Nu, e prea uşor, a răspuns un altul. Aş zice, mai degrabă un Ju-52… Uitaţi-vă!…

Paul făcu ochii mari; pe cerul jos se profilau paraşute, de care erau suspendate nişte containere.

— Aha! Ce băieţi de treabă, nu ne-au uitat! Mâncare, oameni buni, mâncare! În sfârşit, o să putem mânca ceva!

Cu picioarele învelite în cârpe, cu lenjeria plină de sânge lipită de răni, scheletici, neraşi, îţi făcea rău să-i vezi. Deci erau şi unii cărora le mergea mai rău decât lui…

Gândul ăsta îl încurajă; apoi se gândi la Willi şi simţi că roşeşte de ruşine; de fapt, nici el nu arăta prea grozav…

Soldaţii se urcară pe rambleu, cu gesturi neîndemânatice. Urmăreau din priviri cursa paraşutelor şi încercau să ghicească punctul în care urmau să cadă. Una dintre ele coborî uşor pe zăpadă, la vreo cincizeci de metri. Soldaţii o luară la fugă. O rafală de pistol mitralieră îi făcu să se poticnească; se auziră apoi lătrături. Feldjandarmii!

Cu paşi mari şi stângaci, au alergat înapoi, încercând să ajungă din nou la drum. Trei maşini blindate ale căror şenile scârţâiau pe zăpadă, pline ochi cu poliţai, trecură printre camioanele abandonate şi se opriră brusc, exact în faţa lui, într-un concert de urlete şi lătrături…

— Drepţi! Toată lumea! Mai repede!

Feldjandarmii ţâşniră din maşini. Doi dintre ei ţineau în lesă câini lupi; cu spume la gură, se repezeau spre soldaţi trăgându-i după ei şi pe păzitorii lor. Feldjandarmul înalt care părea să fie comandantul se îndreptă spre Paul. Îl apucă de gulerul mantalei, ca şi cum ar fi vrut să-l bată, apoi îi dădu drumul.

— Actele tale! Şi ale camaradului tău! Repede!

A ridicat pătura sub care zăcea Willi.

— Şi ăsta ce are?

— E trecut în acte, Herr Feldjandarm! Fractură la vertebra cervicală.

— Ah…

În stânga lui, polițaii îi adunaseră pe soldați, îmboldindu-i cu patul puştii.

— Luați unul! urlă Feldjandarmul. Să le fie învățătură de minte!

Au luat un om la întâmplare. Soldatul începu să țipe; porniră să-l lovească. Pe jumătate leşinat, l-au ridicat de subsuori şi l-au târât prin fața lui Paul. Picioarele lui țepene săpau două dâre pe gheață.

L-au pus lângă un taluz şi l-au forțat să stea în picioare. Soldatul, orbit de sânge, se clătina, cu brațele întinse înainte.

Un ordin scurt. Pistoalele mitralieră îşi sloboziră gloanțele. Soldatul făcu doi paşi în față, se răsuci şi se prăbuşi pe zăpadă.

Zgomot de portiere trântite, câteva înjurături… Plecaseră. Paul stătea nemişcat, cu actele în mână. Nici măcar nu-şi dăduse seama că Feldjandarmul cel înalt i le restituise.

Paul se lăsă în jos. Junker-ul decolă într-un zbor la firul ierbii. Trecu pe deasupra lui, stârnind un nor de zăpadă; luă înălțime şi dispăru în nori. În cât timp o să fie la Rostov? Două ore? Zgomotul motorului se mai auzi un timp, apoi se pierdu. Avu un sentiment înspăimântător de singurătate, deşi nu era singur… Răniții curgeau din toate colțurile încercuirii, agățându-se unii de alții. Pe albul imaculat al zăpezii, alcătuiau nişte şerpi imenşi, negri; cei care nu mai puteau să meargă, încercau să se târască în patru labe, dar frigul îi înțepenea curând şi murau în zăpadă. Trupurile lor serveau drept hrană cârdurilor de corbi, care croncăneau pe deasupra… Când trecea câte un camion, soldații zdraveni se duceau în fugă spre el, încercând să se agațe de obloane şi apărători; îşi pierdeau repede puterile şi cădeau, plângând şi blestemând. Paul întoarse capul, hotărât să nu se mai gândească decât la Willi şi la sanie. Cureaua de piele îi intra adânc în palme, prin mănuşi; se opri, le frecă de şolduri şi se uită în jur, ca să se orienteze. Unde o fi spitalul? Poate o să se lămurească întrebând la cortul acela albastru.

Răniții zăceau de-a dreptul pe pământ; rănile lor coloraseră zăpada într-o nuanță rozalie; din degetele albăstrui ieşea un miros de descompunere. Paul lăsă cureaua din mână.

— Ei... Willi! Mă duc să întreb. Aşteaptă-mă...

Ca şi cum ar fi putut face altceva... Paul îşi muşcă buzele şi se duse la cortul albastru. Printr-un geam înrămat într-un cadru de lemn improvizat, văzu un chirurg şi două infirmiere agitându-se pe lângă o targă... Bătu la uşă şi intră. Parcă luase capacul de pe o cratiță. L-a izbit un miros de fenol, de putreziciune umedă. În stânga lui, trei cadavre complet goale, descărnate, galbene, erau îngrămădite unele peste altele. Patru soldați acoperiți cu pansamente împuțite zăceau pe pânze de cort; strigau, câteodată toți în acelaşi timp. Chirurgul, cu un fierăstrău în mână, tăia piciorul unui rănit, ținut cu forța pe o targă de doi infirmieri; probabil că nu aveau anestezice, pentru că tipul urla ca din gură de şarpe. O sobiță împrăştia o căldură nesănătoasă. Paul urmărea scena, împietrit de spaimă. Un abator de porci... Un adevărat abator de porci... Chirurgul lăsă din mână fierăstrăul şi-şi şterse fruntea cu o batistă.

— Ei, ce vrei? Închide uşa, pentru numele lui Dumnezeu! Ți se pare prea cald? Şi ce cauți aici? Ia zi!

Avea pupilele mărite; îşi ştergea întruna fruntea cu o mână tremurândă.

— Aduc un rănit, Herr Doktor.

— Nu mai spune, un rănit? Dar voi credeți că eu nu mai am altceva de făcut? Răniți sunt cu miile, înțelegi? Cu miile! Şi, unde-i rănitul ăsta?

— Afară, la doi paşi, Herr Doktor, la doi paşi...

Pacientul începu din nou să urle.

— Țineți-l bine! le spuse doctorul infirmierilor. Țineți-l bine! Mă întorc. (I se adresă apoi lui Paul). Arată-mi-l!

— El este, Herr Doktor!

— Ce-a pățit?

Paul ezită.

— A căzut… După infirmierii de la postul sanitar, are o vertebră cervicală fracturată…

— Nu se poate mişca, nu? Nici mâinile nici picioarele? Atunci e pierdut. Nu mai are rost să semnăm un bilet de evacuare, ar ocupa degeaba un loc. (Văzând mutra lui Paul, se mai îmblânzi). Nu, nu pot să fac nimic… Nici măcar o injecție cu morfină… Nu mai am… Şi pe urmă, duceți-vă naibii cu toții!

Intră iarăşi în cort… Urletele răsunară din nou.

Paul simți cum se rupe ceva în el. Se rupe, ăsta e cuvântul… O speranță, pe care nu îndrăznea să o recunoască, îi dăduse forța să-l aducă pe Willi până aici; poate nu era chiar atât de grav… Speranța asta murise acum… Ca să nu se mai gândească, luă cureaua şi începu să tragă. Vântul ridica vârtejuri de zăpadă pe deasupra răniților; unii aveau agățate de gât bucăți de carton, pe care erau înscrise numere. Bilete de evacuare… Willi n-o să mai vadă niciodată Berlinul.

Coborî o pantă, apoi urcă din nou, trăgând mereu sania după el. Ajunsese la liziera terenului de aviație, semănat cu caroserii de Junkere distruse. Poate va reuşi totuşi să-l urce pe Willi într-un avion…

— Ei… Paul…

Tresări:

— Ce spui?

Willi îşi trecu limba peste buze şi şopti zâmbind:

— Am… am auzit tot… Ştiu că o să mor… Acum… Nu e greu… Îți dau muzicuța mea… Să le spui celorlalți…

Se opri. Încercă de mai multe ori să continue dar nu reuşi. Clătină din cap:

— Să plec… Insula…

Şi totul se sfârşi.

Paul făcu drumul înapoi, trăgând sania după el.

Săpaseră toată noaptea în pământul înghețat; cu toate astea, groapa nu era prea mare: abia un metru adâncime. Paul şi Erich înfăşuraseră cadavrul lui Willi într-o pânză de cort.

— Îl punem? Apucă din partea cealaltă! Dumnezeule, nu-l credeam aşa de greu!

Cizmele li se înfundau în pământul scos din groapă.

— Acum să-l lăsăm jos… Încet… Aşa… (Frank i se adresă lui Erich). Începem?

— Îl aşteptăm şi pe Klaus. Uite-l, vine…

Căpitanul apăru mai sus de adăpost, poticnindu-se prin zăpadă. Îi spuse câteva cuvinte lui Erich, care scoase o Biblie mică dintr-un buzunar. Câțiva soldați tuşiră, apoi se făcu linişte.

— Sunteți toți aici? Vă propun să citim Psalmul 23. După aceea o să spunem cu toții *Tatăl Nostru* (Privi în jur şi începu să citească).

Domnul este păstorul meu, nu voi duce lipsă de nimic.
El îmi dă odihnă în păşuni verzi
Şi mă duce la ape liniştite;
Îmi înviorează sufletul

El mă călăuzeşte pe drumul cel drept,
Din Cauza Numelui Său,
Chiar dacă ar fi să umblu prin valea umbrei morții
Nu mă tem de nici un rău, căci Tu eşti cu mine.
Toiagul şi nuiaua ta mă îmbărbătează.

Închise cartea cu un mic pocnet. Apoi, cu voce tare, rostiră *Tatăl Nostru*. Paul strângea muzicuța din buzunar: „Tatăl nostru care eşti în ceruri…“ Glasurile guturale, aspre, şovăiau la câte un cuvânt. Atunci, Erich îl repeta: „Vie împărăția ta… facă-se voia ta… Dă-ne nouă… Şi nu ne duce pe noi în ispită… Amin.“

Câteva momente de tăcere; apoi Erich se întoarse spre căpitan:

— Vrei să spui câteva cuvinte, Klaus?

— Da… Noi toți îl iubeam mult pe Willi. Nu i-ar fi plăcut ca moartea lui să fie un motiv de ceartă sau de izolare. Singurul mijloc prin care-i putem rămâne devotați, în împrejurările prin care trecem noi, e să fim uniți. Asta-i tot.

Căpitanul făcu un pas înainte, luă un pumn de zăpadă şi-l aruncă peste giulgiu. Apoi se îndepărtă, fără un cuvânt, înfăşurat în mantaua lui verde, cu mâinile în buzunare.

Urmă un moment de descumpănire. Diebitsch luă şi el un pumn de zăpadă, urmat apoi de ceilalți soldați.

— Hai, Paul, îi şopti Frank.

Intrară şi ei în rând. Soldații înaintau încet. În fața lui Erich, în spate Frank.

Zăpada i se păru înghețată; căzând pe giulgiu, făcu un zgomot uşor, ca o picătură de apă. Îl auzi pe Erich şoptind:

— Bietul Willi!… A murit la fel de curat cum s-a născut…

Soldații se împrăştiară, ducându-se în adăposturi; numai Paul şi Frank mai erau lângă mormânt.

— Ia lopata asta, Paul. Să-l acoperim!…

Pământul scos din groapă înghețase peste noapte. Prima lopată li se păru cel mai greu de ridicat şi de aruncat Giulgiul dispăru puțin câte puțin; Paul simțea muzicuța în lungul coapsei.

— Ah! Dietrich, intrați!

Generalul von Speidnitz îşi îndreptă statura scundă, lângă biroul său; Dietrich se gândea că, dacă primirea fusese cordială, despărțirea va fi cu mult mai puțin prietenească.

Speidnitz se îndreptă spre el şi îi întinse o foaie.

— Ați citit?

O luă şi aruncă o privire rapidă. „Comandantului şef al armatei a 6-a, general-colonel Paulus sau locțiitorului său…“ Trecu peste câteva rânduri: „Orice speranță de eliberare a acestor trupe printr-o ofensivă a armatei germane dinspre sud sau sud-vest s-a pierdut…“ Mai departe: „Situația trupelor încercuite este critică. Suferă de foame, de boli şi de frig…

Situația voastră este disperată şi orice rezistență este zadarnică... În cazul în care veți respinge oferta de a depune armele, vă atragem atenția asupra faptului că trupele Armatei roşii şi aparatele armatei aerului vor fi forțate să intre în acțiune, pentru a nimici trupele încercuite. Veți purta întreaga răspundere pentru nimicirea lor. Semnat: reprezentantul CG al Comandamentului Suprem al Armatei Roşii, general-colonel de artilerie, Voronov, comandant şef al sectorului Don, general-locotenent Rokossovski“

— Şi?

— Eu cred în continuare că ar fi o nebunie, Herr General. Dacă ne propun aşa de binevoitor să capitulăm, o fac ca să poată să sară mai bine în gâtul grupului de armate A. Trebuie să rezistăm. Nu e o fericire, dar eu altă soluție nu văd...

Speidnitz îşi netezi mustața cu arătătorul.

— Înțeleg bine, Dietrich... Înțeleg bine... de fapt, vreți să discutați cu mine probleme particulare?

Dietrich zâmbi:

— Plec, Herr General.

Speidnitz îşi potrivi mai bine monoclul.

— Cum?

Dietrich repetă:

— Plec, Herr General. Statul major mi-a propus o altă numire.

Speidnitz se uita la el, nevenindu-i să creadă; obrajii i se împurpurară:

— Ce vreți să spuneți?... Plecați?... Şi mai aveți tupeul să ne sfătuiți pe noi să rezistăm?

— Când analizez o situație, încerc, în măsura posibilului, să fac abstracție de motivele personale, Herr General.

Speidnitz bâigui:

— Nu sunteți... Nu sunteți demn... Nu sunteți demn să purtați uniforma... Este absolut... absolut... incalificabil...

Devenise roşu-vânăt la față; încă puțin şi făcea apoplexie.

— Statul-major a judecat altfel, Herr General. Ca urmare, tocmai am fost numit general-locotenent. În plus, am primit

Crucea de Cavaler cu frunze de stejar, săbii şi diamante. Suntem egali, Herr General. Doriți un pahar cu apă?

Speidnitz încerca să-şi lărgească gulerul tunicii cu degetul.

— Încetați cu impertinența… Vă rog… Pieriți din ochii mei!

Dietrich îl salută batjocoritor:

— La ordinele dumneavoastră, Herr General.

După ce ieşi, îşi aprinse o țigară; această scurtă conversație îi mersese la inimă.

Se opri lângă turnul de control al aerodromului din Pitomnik. Spectacolul era sinistru. Peste tot Junkere abandonate, gropi de obuze… Nu era o treabă simplă să decolezi… Şi toți răniții ăştia lungiți pe zăpadă, în aşteptarea unui avion care să-i ia… Naivii, bieții naivi! Ieri călăi, astăzi victime, dar mereu păcăliți, fie de un Hitler fie de un Stalin… În loc să-şi asume singuri destinele, preferaseră să se lase pe seama unui mântuitor; vechea, veşnica poveste…

Trase din țigară. Temperatura era foarte scăzută: - 30°. Din fericire, aranjase să i se trimită o căciulă cu urechi; era util să ai un socru Gauleiter, foarte util chiar… Ce frig! Se apropie de un ofițer din Luftwaffe, înconjurat de Feldjandarmi:

— Spune-mi, Oberleutnant, la ce oră vine următorul Junker?

— Aşteptăm unul, Herr General, aşteptăm unul. Are ceva întârziere, dar mult nu mai e de aşteptat. Dacă doriți, mai avem cafea…

— Mulțumesc foarte mult, Oberleutnant.

— Urmați-mă vă rog…

Izba era relativ încălzită; răniți grav, care trebuiau îmbarcați, zăceau pe pământul acoperit cu paie.

— Atenție, Herr General!

Prea târziu. Cizma dreaptă era mânjită de sânge. Frumoasă alegorie… Primul om pe care-l omorâse, mai exact, ordonase să fie împuşcat, fusese un ofițer din armata rebelă Orozco, la nord de Chihuahua. A doua zi, pe un cer fără nori,

incredibil de albastru, călare pe un mare armăsar negru, intrase în oraş, muşcând cu poftă dintr-un pepene verde…

— E fierbinte, Herr General!

— Mulțumesc.

Sorbi încet cafeaua. Lângă el gemea un tânăr rănit. Specia omenească era cu adevărat cea mai înzestrată pentru suferință… Ieri, azi, oriunde şi oricând, acelaşi spectacol tragic şi derizoriu, dovada mereu actualizată a ceea ce ştia de la cincisprezece ani şi care se concretizase definitiv în tranşeele din Argonne… Fireşte că această cunoaştere trebuia plătită… Un fel de secătuire interioară, o ruptură pe care încerca să o anestezieze cu coniac… Şi pe urmă, la naiba. Strivi paharul de carton şi-l aruncă într-un colț al izbei.

Un zgomot de motor. Locotenentul arăta cu degetul spre cer.

— Auziți! Un Ju-52! (Se întoarse spre Feldjandarmi). Duceți-vă şi aduceți-i pe brancardieri! Repede! A! Herr General, numai o mică formalitate… Puteți să-mi arătați permisul dumneavoastră de trecere?

Dietrich i-l întinse; era în regulă, semnat de generalul Schmidt în persoană.

— Vă mulțumesc… (Li se adresă brancardierilor). Haideți! Grăbiți-vă!

Printre strigăte şi gemete, aşezară răniții pe tărgi.

— Veniți cu mine, Herr General. Şi voi, Feldjandarmi, deschideți-ne drumul!

Avionul Ju-52 tocmai aterizase şi mergea hurducăind pe pistă. Probabil că trenul său de aterizare n-avea să mai reziste mult… În fine, în douăzeci şi patru de ore va putea să facă o baie caldă la Berlin… Dacă antiaeriana ruşilor îi va permite… Avea încredere în steaua lui.

Junker-ul se opri. Pilotul întrerupse contactul, dar elicele se mai învârtiră câteva clipe. Uşa era încă închisă.

Dietrich, locotenentul şi Feldjandarmii mergeau printre răniți; cei care nu puteau să meargă, implorau să fie duşi; ceilalți se îngrămădeau într-o amestecătură confuză spre

avion. Feldjandarmii, urmați de locotenent şi de Dietrich, fugiră într-acolo.

— Haideți! Haideți! Faceți loc!

Polițiştii le făceau loc cu patul puştii. Chipuri palide, năpădite de barbă, înfăşurate cu pansamente însângerate… Decât să se dea la o parte, preferau să fie omorâți: unii erau deja urcați pe aripi şi băteau cu pumnul în geamurile cockpit-ului.

— Faceți loc, la dracu! urla locotenentul. Faceți loc!

Mirosul ăsta… Dietrich îşi astupă nasul cu mâna stângă; cu dreapta îşi ținea servieta.

— Faceți loc!

Ajunseră lângă uşă. Locotenentul bătu de trei ori; portiera se deschise. Dietrich îi auzi pe răniți scoțând un adevărat răget. Se năpustiră; Feldjandarmii fură împinşi înapoi.

Locotenentul îl privi pe Dietrich cu o figură disperată:

— Am să ordon să tragă, Herr General, nu văd altă soluție…

— Începeți prin a trage în aer… Să vedem ce se întâmplă…

Feldjandarmii traseră câteva rafale; mulțimea se retrase, îngăduind brancardierilor să urce scara.

Dietrich arăta cu mâna spre răniții care stăteau în picioare pe zăpadă.

— N-am putea să luăm măcar câțiva din ei?

— Mă îndoiesc, Herr General. Şi aşa vom depăşi greutatea, cu brancardele…

Ridică din umeri şi se urcă în Junker, urmat de locotenent.

Infirmierii descărcau brancardele, apoi fugeau să aducă alți răniți; era tot mai greu să păşeşti prin avion. Nişte ofițeri de stat-major intrară, aruncară o privire spre Dietrich şi începură să înghesuie nişte valize lângă cabina de pilotaj; fără îndoială, documente pe care nu voiau să le lase în mâna sovieticilor.

— Vă rog, Herr General…

Doi brancardieri trecură ducând o targă. Pe ea zăcea un om înfăşat ca un copil în nişte pansamente murdare; pielea care se vedea printre feşe părea opărită. Aruncătoare de flăcări… Ca să îndepărteze mirosul de carne arsă, Dietrich aprinse o țigară şi se apropie de uşă. Doi soldați înfăşurați în zdrențe mai erau încă pe aripă. Unul dintre ei plângea. Ceilalți erau ținuți la distanță de Feldjandarmi.

Ofițerii de stat-major ieşiră; Dietrich le făcu loc, politicos, în bătaie de joc. Să fii virtuos dacă n-ai încotro e foarte frumos, dar dacă unul dintre ei ar fi avut posibilitatea să-i ia locul, ar mai fi umblat cu mofturi? Erau prea limitați, ca să-şi pună astfel de probleme…

— Haideți, Oberleutnant, plecăm?

— Mai sunt câțiva răniți de transportat, Herr General.

— Duceți-vă şi spuneți-i pilotului să-şi încălzească motoarele; pe un aşa ger, ar fi posibil să nu pornească.

Locotenentul îl privi nedumerit.

Dietrich continuă:

— Eu serveam la Luftwaffe pe când dumneavoastră erați în faşă.

— La ordinele dumneavoastră, Herr General!

Erau două locuri libere în spate. Dietrich îşi aşează servieta pe unul din ele, o deschise şi scoase o sticlă de coniac. Sorbi un gât de alcool, înşurubă dopul şi puse sticla la loc. Viața nu era nici ea decât o duşcă de alcool tare, pe care trebuie să o înghiți dintr-o dată. Încălzit, se întoarse la uşă. Nefericiții de afară frământau zăpada în picioare; era clar că ar fi dat orice să fie în locul răniților evacuați… Stalingradul, infernul ăsta de ger… Probabil că privirea condamnaților la moarte e ca a lor. Locotenentul ieşi din cabina de pilotaj.

— Putem pleca, Herr General!

— Dacă ne înghesuim, mai rămâne loc. Lăsați să mai urce câțiva dintre amărâții aceia de acolo.

— Imposibil, Herr General, o să fie supraîncărcat.

— Să încercăm totuşi!

— Am ordine, Herr General!

Dietrich răcni:

— Aici ordinele le dau eu! Pentru ştirea dumneavoastră, aflați că sunt prietenul personal al Reichmarschall-ului! Dacă mai discutați mult, vă zbor! Priceput?

Locotenentul încercă să-i înfrunte privirea, apoi întoarse capul.

— Am înțeles, Herr General. (Se aplecă în afară). Ei! Voi de acolo! Lăsați să mai urce câțiva!

— Câți? întrebă un Feldjandarm.

— Cam… jumătate de duzină…

— Doisprezece, făcu Dietrich.

— Atunci, doisprezece!

Feldjandarmii se îndepărtară unii de ceilalți.

Uşa se închise. Dietrich duse sticla de coniac la gură. Era aşa de înghesuit, că nu mai putea face nici o mişcare; lângă el, un soldat se uita la el de parcă ar fi fost Moş Crăciun.

— Vrei şi tu?

Doamne, ce duhneau!

— Poftim, Herr General?

— Coniac, vrei şi tu? Ia! Şi fii atent, decolăm!

Pilotul puse în funcțiune toate cele trei motoare. Avionul Ju-52, cu carlinga scârțâind, se urni. Pista sau mai degrabă ceea ce ținea loc de pistă era plină de hârtoape şi gropi de obuz. Numai să reziste trenul de aterizare! Soldatul îi înapoie sticla.

— Nu! Dă-o mai departe!

Ah, el şi sentimentele lui nobile! Dacă pățea ceva, şi-o căutase cu lumânarea. Ca şi cum nu ar fi ştiut că între un sfânt şi o canalie diferența era numai o chestiune de prejudecată estetică! Dar trebuia să facă pe nebunul! Ei bine, nu, la Berlin o să se mulțumească să strecoare fotografiile generalilor în drept şi va cere să fie afectat în Franța, la Bordeaux spre exemplu. De acolo se va duce în Spania… Să scape de toți nemții ăştia… Argentina… Ferma unchiului său… Acesta murise în noiembrie, lăsându-i lui tot, nebun de

legat: spre sfârşitul vieții, în camera lui tapisată în negru nu mai avea voie să intre decât calul lui... Ar putea chiar să-şi reia afacerile... În satele astea de frontieră, pline de mizerie, de friguri, de aventurieri cu capul înfierbântat şi unde viața curgea tumultuos... Ar fi o întoarcere la punctul de pornire...

Avionul Ju-52 decolă. Dietrich zâmbea. Acum, numai antiaeriana rusească...

Ultimatumul fusese respins. Pe 10 ianuarie, la ora zece şi cinci, forțele ruseşti i-au atacat pe cei încercuiți prin vest, nord-vest şi sud-vest. Scopul urmărit: fragmentarea armatei a 6-a, pentru a o putea distruge mai uşor. Pregătirea artileriei a pus în joc şapte mii de tancuri şi a durat două ore.

Divizia fugea printr-o noapte de foc. Gheizerele de zăpadă şi de pământ fierbeau, ca o lavă incandescentă. Să fugă... Să fugă întruna... Întoarcerea sinistră după o înaintare de două mii de kilometri...

— ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!

— Grăbiți-vă! Ajungem la nişte poziții pregătite dinainte! Grăbiți-vă!

Vocea aspră a lui Klaus răzbătea prin vacarm.

— ACHTUNG! ACHTUNG! T-34!

Erau atât de zăpăciți de oboseală, că nimeni nu se gândea să alerge. Şi de altfel, cum ar fi putut s-o facă, prin zăpadă de un metru, cu un tun de 75 care trăgea în ei? Erich puse mâna pe țeava obuzierului. Răceala trecu rapid prin mănuşă; dacă l-ar fi atins cu mâna goală, i-ar fi rămas lipită pe oțel...

Diebitsch era întins pe scut; fusese lovit de o schijă de grenadă, care-i tăiase carotida. Sângele țâşnise împroşcând zăpada din jur; nefericitului i s-a scurs viața în câteva secunde...

— Haideți! Haideți! Ajungem! Steinitz! Pune în funcțiune cele două antitancuri care ne-au mai rămas. Repede!

Încă zece paşi... Cinci... Trei...

— Atenție la obuzier! Nu-l lăsați să cadă! Țineți-l!

Erich se opinti într-un ultim effort. Paul, Frank, alți şase soldați şi cu el țineau tunul de nişte lanțuri agățate de roți.

— Încă puțin… Încă… Lăsați-l!

Erich sări în tranşee. Închise ochii şi încercă să-şi tragă sufletul. Simți o mână pe umăr.

— Erich! Nu dormi! Trebuie să facem lucrări de terasament.

Frank se apleca spre el. Ce oboseală!

— Unde anume?

— O iei pe drumeagul din spatele întăriturii. Acolo e!

S-a ridicat şi a inspectat tranşeea; față de ce mai văzuseră ei, asta era adevărat Bizanț… Întăritura era chiar din ciment… Fără îndoială o fortificație pe care ruşii o făcuseră în august, pe când ei se îndreptau spre Stalingrad, prin stepa arsă de soare… Acum zăpada, păduchii, foamea, moartea… Willi… A reuşit şi el o dată să adoarmă puțin, şi idioții aceia doi profitaseră de ocazie ca să facă tâmpenii…

Soldații săpau cu târnăcopul în tranşee amplasamente pentru tunurile antitanc. Erich luă şi el un târnăcop şi-l înfipse în pământ.

Soarele răsări aruncând asupra stepei o strălucire mocirloasă. Nici un zgomot în afară de croncănitul corbilor care se ospătau cu cadavre. Probabil că ruşii pregătesc ei ceva… Ridică privirea; la o sută de metri spre dreapta, un grup de izbe distruse. Ceva mai departe, o râpă, în care urma să se adune, aşteptând ca artileria lor să sosească… Atunci va fi un alt atac, un nou iad prin zăpadă. Doamne, ce obosit era… Nu se mai putea gândi la nimic altceva în afară de oboseala lui…

Se auzi o detunătură venind dinspre izbe. Ziiip! Glontele trecu pe lângă el, brăzdând ca o lovitură de bici parapetul de zăpadă. Din fericire, chiar în clipa aceea lăsase capul în jos ca să sară în tranşee. Un lunetist la pândă printre ruine. Trebuie să-i prevină şi pe ceilalți.

Paul şi Frank dormeau cu gura deschisă. Să-i trezească? Putea să-i mai lase. Se lăsă pe vine şi, cu un gest automat, scotoci prin buzunar. Evident, nici o țigară…

Auzi paşi… Steinitz ieşea din tranşee. Adjutantul cel scund se schimbase. Nu există metodă mai bună decât un post zdravăn ca să-i potoleşti chiar şi pe cei mai colțoşi.

— Te cheamă căpitanul!

Klaus? Ce-o fi vrând?

— Vin acum!

Se aplecă şi se strecură prin deschizătură. O mitralieră grea îşi scotea țeava printr-o ambrazură. Klaus scruta cu binoclul său Zeiss liniile inamice; când îl auzi, se întoarse şi-i spuse pe un ton mohorât:

— E un lunetist ceva mai încolo, pe dreapta.

— Ştiu.

Servanții mitralierei sforăiau, întinşi pe jos.

— Uite ce e, Erich, tocmai mi-a telefonat fratele meu. Este un loc pentru tine într-un Junker în dimineața asta. Treci mai întâi pe la statul-major. (Făcu o pauză, apoi adăugă visător): Mâine o să fii la Berlin… Berlin… Hai, fără smiorcăieli! Îți doresc noroc, Erich! O să ai nevoie…

Era sigur că se vedeau pentru ultima oară. Soldații sforăiau în contiuare. Rosti doar:

— Ei bine, salut, Klaus.

— Salut, Erich. Să fii atent la lunetist când pleci.

Paul şi Frank tot mai dormeau.

— Frank! Paul!

— Ce e… ce se întâmplă? Ruşii?

— Nu… În cursul zilei de astăzi…

— Aha…

Înțeleseseră.

— Cu atât mai bine, a zis Frank. Va scăpa măcar unul din masacrul ăsta…

Îi uşura situația; totuşi nu le spusese nimic despre ce se petrecea în Germania… Paul îşi scoase şapca şi fularul; abia

îl zărea în ungherul ăsta întunecos…

— Ai să faci iarăşi film?

Erich zâmbi.

— Poate… Dar de o factură mai specială.

— Aha…

Rămaseră o vreme tăcuți. Frank reluă discuția.

— Dar să fie şi bune. Fără bazaconii… O să te veghez de acolo, de sus.

— S-ar putea să ne întâlnim curând pe-acolo.

Îşi puse ranița pe umăr.

— Atunci, adio!

— Adio, Erich!

Plecă fără să se mai uite înapoi.

— Atenție! Acolo e un lunetist.

— Ştiu. Adio, Feldwebel.

Steinitz nu-i răspunse.

Drumeagul fusese distrus de un obuz; se continua ceva mai departe. Câțiva metri de teren descoperit… Sau mai bine să escaladeze adăpostit rambleul şi să treacă târându-se pe după parados… Nu… Era prea obosit… Acționând repede, nu dura decât o fracțiune de secundă… Nici cel mai bun dintre lunetişti n-ar avea timp să tragă…

Trase aer în piept şi începu să fugă.

Instantaneu îi trecu prin minte că a uitat să-l salute pe Peter. Ezită bălăcindu-se prin noroi… Nu… Da… Ce țintă! Peste câțiva metri o să fie la adăpost… Ce prostie!… O luă din nou la fugă.

În aceeaşi clipă simți ceva ca o lovitură de baston în burtă şi fu aruncat în placajul tranşeei.

Ia uite… Ia uite… Altceva nu mai avea de spus… Ia uite… Închise ochii, nevoind să-şi vadă burta. Nu e cazul să te minți… Puțin curaj… Îi deschise din nou. Deasupra centurii, se lățea o pată de sânge. Ia uite… Încă nu-l durea, dar durerea nu va întârzia să apară. Ia uite…

Voi să-şi mişte picioarele, dar ele erau inerte. Îi fusese secționată măduva spinării, fără îndoială. Ia uite… Îşi muşcă

buzele. Termină o dată, imbecilule, nu mai bate câmpii!

Parcă i se lipiseră două scoici de urechi. Zgomotul mării… Acela al infinitului care avea să-l cuprindă… Se simți deodată rupt de tot ce-l înconjura; actor şi spectator în acelaşi timp… Ia uite-i…

Frank şi Paul îi apăruseră în față. Ce spuneau?… Chipurile lor aveau un aspect ciudat. De parcă o lupă… Ce spuneau oare? Nu, nu putea să înțeleagă, era prea departe, la distanță de ani lumină… Închise din nou ochii? Ce vedea printre pleoape? Un colier de perle sidefii, fremătânde… Unele cădeau pe o podea din plăci de marmură neagră şi albă. Pic! Pic! Pic! Una dintre ele părea că ezită, mai coborî o treaptă: Pic! Încă o treaptă: Pic! şi se pierdu într-o mare de un albastru cobalt.

— Hai să mergem!

— Mai stai puțin…

Paul privi la crucea de lemn, pe care încrustase cu cuțitul numele lui Erich, gradul, numărul regimentului… Aşadar, toate se sfârşeau aşa… Filmul, cu F mare, fetele, plimbările nesfârşite seara, pe Kurfurstendamm, totul se terminase într-o groapă de zăpadă şi noroi, măturată de vântul înghețat… Luă crucea şi o înfipse în grămada de pământ. Ce frig trebuie să-i fie, singur…

Frank nivela cu lopata mormintele lui Erich şi Diebitsch.

— O să țină până la primăvară… După aia… Hai, vino Paul.

Se ridică şi-l urmă pe Frank, mergând cu spatele.

Divizia se retrăsese în dezordine spre Stalingrad-Sud, unde-şi stabili cantonamentul, chiar în locul pe care fusese în septembrie. Dar ceea ce-i uimise mai mult pe cei două sau trei mii de oameni încă valizi care o constituiau nu era atât revenirea la punctul inițial, cât plecarea lui Dietrich. Ofițerii încercaserâ să ascundă vestea, dar după câteva zile toți ştiau. Acest abandon, frigul, foamea… Împuşcăturile care se auzeau

în oraşul înzăpezit puteau fi la fel de bine semn al luptelor pe viață şi pe moarte, ca şi al sinuciderilor.

— Aerodromul din Gumrak a căzut în dimineața asta în mâinile ruşilor… Da… În mâinile ruşilor.

Colonelul Gloecklen îşi scoase lornionul şi-l şterse cu o batistă; obrajii lui fleşcăiți atârnau de-a lungul maxilarului. Nici măcar ofițerii superiori nu mai mâncau de mult timp pe săturate…

— În ce vă priveşte, Herr Hauptmann, faceți ce vreți. Eu am terminat cu toate…

— Cu toate, Herr Oberst?

— Cu toate...

— Încercați să rezistați… Gândiți-vă ce-or să creadă oamenii când or să afle că…

Gloecklen ridică din umeri.

— Ajungi până la urmă la un punct în care… (Se ridică şi-l privi pe Klaus prin lornion). Adio, Herr Hauptmann!

Klaus îşi puse chipiul şi-şi ridică gulerul mantalei. Ieşi fără să salute. Abia închisese uşa, că şi auzi împuşcătura de pistol.

Trei oameni se agitau pe lângă un hoit de cal. Unul dintre ei scotocea în ochi cu cuțitul, scoțând nişte resturi, pe care le mâncă lacom. Un altul râcâia copitele şi le arunca într-o cratiță cu apă. Încă puțin şi ajungeau la canibalism… Numai combatanții mai primeau rație: şaizeci de grame de pâine pe zi, puțin ceai, o supă de carne de cal… Cât despre nenumărații răniți care populau pivnițele oraşului, pentru ei totul era pierdut.

Klaus se aşează pe un bloc de beton, aşezat de-a curmezişul străzii. Cei trei oameni îşi făceau de lucru pe lângă cal, fără să-i acorde atenție. Cu toate că abia fusese numit şef de batalion. Îi veni să zâmbească în fața propriei sale naivități. Ca şi cum asta mai însemna acum ceva… Un batalion? Nici măcar efectivul unei companii…

Şi totuşi, trebuia să meargă mai departe. Soarta grupului de armate A depindea de ei… Dietrich i-o spusese de atâtea ori… Dietrich… Probabil că acum era la Berlin… Îi prevenise oare pe generali? Da, fără îndoială… Dar se implicase oare şi personal? Nu, sau poate numai în joacă… Pentru un om ca el, care nu vedea în viață decât o mascaradă imbecilă, lipsită de orice sens, noțiunea de sacrificiu nu putea avea nici un înțeles. Şi totuşi, exact asta făceau ei aici… Da. Dar vuietul cuptoarelor-crematorii…

Nu mai târziu decât ieri, maiorul Überlein îi amintise

exemplul lui Leonidas şi a celor trei sute de spartani: „Trecătorule, du-te şi spune Lacedemoniei…“ Klaus îi vorbise despre lagăre, fără menajamente.

Überlein îl ascultase tăcut, alb la față.

— Vă dați cuvântul de onoare, Harr Haptmann, că tot ce mi-ați spus este adevărat?

Klaus confirmase. Überlein se ridicase şi părăsise P.C.-ul. O împuşcătură… Se omorâse. Prin sinucidere sau nu, erau toți condamnați la moarte. A muri… Aceste silabe care mai mult tăinuiau decât dezvăluiau… Când o să i se întâmple şi lui, şi în ce împrejurări? Aici, la Stalingrad, prin glontele unui lunetist? Sau sub şenilele unui tanc? Sau în Siberia, în adâncul unei mine? Şi la ce-o să se gândească? La ce s-or fi gândit von Reddinger, Willi? Şi Erich? A muri. A mu-ri…

Cam pe la începutul lui iulie 1937, el pregătea o mare ofensivă, împreună cu republicanii, la vest de Madrid. Într-o dimineață, obosit, pentru că muncise toată noaptea, vizitase palatul Escurial. Un vânt proaspăt, venind dinspre Sierra, împrăştiase toți norii. Cerul părea pictat cu albastru.

Venind dinspre oraş, se îndreptase spre esplanadă. I s-a părut că intră într-un cavou. Pereții aceia incredibil de goi… Panteonul regilor, ascuns sub pământ, unde urnele de porfir păstrau resturile lor… Mai presus de orice l-a înfiorat panteonul infanților. Mormintele învelite în marmură albă

împrăştiau un parfum dulceag de veşnicie; s-a aplecat peste unul dintre ele şi a citit epitaful:

LIBERASTI ME DE PERDITIONE

ET ERIPUISTI ME DE TEMPORE INIQUO

26

Un fior îi străbătu prin şira spinării. Într-un moment de amețeală, văzu infantul afundându-se în infinitul neantului, până la sfârşitul secolelor... Niciodată nu simțise cu o asemenea acuitate greutatea iremediabilului care apasă asupra oricărei morți...

Îi tremurau picioarele; într-una din curțile acelea care rămân şi vara reci, şi-a aprins o țigară. A mu-ri... A doua zi, participase la ofensiva de la Brunete.

Da, la ce se va gândi oare? La primul său atac, în aprilie 1917, prin relieful calcaros din Champagne, în fruntea unui pluton de mitraliere? „Herr Leutnant, Herr Leutnant, ce facem?“ îl întrebaseră mitraliorii. Senegalezii înspăimântați, luați pe la spate, cădeau ca nişte muşte. Dietrich şi teoria lui apropo de păduchi... Klaus se întoarse spre ofițer. „Ce facem, Herr Oberleutnant? – Ordinele sunt ordine, locotenent! Mergem mai departe.“ Şi mitralierele încinse începuseră să tragă din nou... A doua zi, când s-au întors la liniile lor, cadavrele erau deja umflate... Un student spusese în franceză: „Nu asta o să mă facă să fiu muncit de gânduri negre...“

Sau poate îşi va aminti de copilărie, de şcoala de infanterie din Dresda, unde taică-su era instructor? Pereții cazărmii, câmpul de manevre ud de ploaie, tatăl său călare, aplecându-se spre el, țipetele înspăimântate ale mamei, galopul prin noroi, vântul care îi sufla în urechi?

Sau se va gândi la acel sfârşit de amiază, în 1921, în cămăruța lui de serviciu de lângă gara Stettin? Acolo studia de mai multe săptămâni teoria relativității restrânse a lui

Einstein; nu dormise de două zile, hrănindu-se numai cu portocale şi cafea. Copia avea o sută douăzeci şi două de pagini şi el ajunsese la pagina 122. Se uitase Ia ceas: ora douăzeci. „Am înțeles… Am înțeles tot… Am înțeles teoria relativității… Am ajuns la fel de departe ca şi *el*…“ Se ridicase, rezemându-se de pervazul ferestrei. O locomotivă ieşea din gară, acoperind cu fum cerul auriu, pe care îl brăzdau cu zborul lor rândunelele… Jos, pe trotuar, cu un castronaş de lapte în mână, portăreasa îşi striga pisica: „Mistigri! Mistigri!“… „Am înțeles“… Se lungise pe pat şi începuse să plângă.

Sau poate la noaptea de 21-22 iunie 1941, pe malul Bugului? Broaştele orăcăiau prin iazuri. Klaus, cu mâinile pline de unsoare, ieşea din țeava unui tun căruia îi unsese chiulasa. Adjutantul şef Busse, care avea să fie împuşcat peste câteva zile, îi spuse cu o voce înăbuşită: „Adunarea în zece minute, sub brazi!“ De câteva zile circulau nişte zvonuri… Simțise că inima îi bate mai tare dar se străduise să-şi şteargă mai departe mâinile, calm. Să fi fost posibil? Deci nu era un simplu zvon… Operatorul radio al tunului de asalt spusese atunci cu o voce tărăgănată: „Bătrâne, cred că în zori rusnacii or să aibă ce vedea…“ A doua zi, la ora trei şi un sfert, trei milioane de soldați şi trei mii cinci sute de tancuri trecuseră frontiera…

Cei trei soldați tăiaseră capul calului luându-l cu ei, înfăşurat într-o bucată de pânză. Ningea, acoperind scheletul descărnat. Un lucru era sigur: nu înțelesese nimic. Lumea asta străină, în care se zbătea de patruzeci şi doi de ani… N-o înțelegea. Poate că stând pe această piatră va avea, ca Buddha sub smochin, o iluminare… Zâmbi şi se ridică.

Batalionul lui îşi avea cazarma în pivnița care fusese a companiei şi în septembrie. Coborî scărița. Krüger, Willi, von Reddinger, Erich o coborâseră şi ei… O crampă la stomac îl făcu să se aplece. Se sprijini de perete. Aşteptă un moment;

durerea se mai estompă. Se îndreptă de spate şi-şi strânse centura; apoi coborî repede scările…

Armata a 6-a număra în noiembrie 250.000 de oameni; la sfârşitul lui ianuarie 1943, număra 90.000 de oameni apți de luptă. Ceilalți erau morți sau muribunzi. Un nou atac o împărți în două.

Pe locul acoperit cu grămezi de dărâmături, Hürwitz îşi adunase ultimele resurse; în prima linie, soldați înarmați cu pistoale mitralieră, grenade şi mitraliere, cu misiunea de a izola tancurile ruseşti de infanteria lor; în linia a doua, tunurile antitanc în ambuscadă; urmăreau, cramponându-se de punctele de sprijin, să dirijeze valul de T-34 şi să le prindă în cursă în cele din urmă la capătul străzii.

Peter îşi fixă mitraliera MG 34 în scobitura umărului; Kammerer era servant. Simțea că se apropie clipa.

O torpilă explodă pe parapetul tranşeei, împroşcând o jerbă de dărâmături şi zăpadă. O alta, mai departe, aproape de capătul pieței. Încadrau terenul pe cele patru laturi.

— Dumnezeule, ce-o fi făcând artileria noastră? întrebă Paul.

— Nu mai avem!

Îşi plecară capetele; un obuz de 122 trecu vâjâind pe deasupra lor şi izbi fațada dantelată a unui imobil. Acesta a fost semnalul. Pe stânga, puțin în fața tranşeei, o ploaie de torpile lovea pământul. Apoi totul luă foc.

Peter se chinuia să-şi țină ochii fixați pe ceas. Începuse de trei minute… Un obuz căzut şuierând în dreapta lui, într-o groapă în care se aflau trei soldați. O grămadă de dărâmături zbură la mai mulți metri înălțime, apoi căzu cu toată greutatea pe pământ. Zăpada, sângele, murdăriră geamul cadranului. Îl şterse. Patru minute. Micuțul secundar îşi urma fără zăbavă traiectoria în cerc… Tic-tac… Tic-tac… Indica timpul, dar era în afara lui; chiar în momentele grele, era o plăcere pentru el să-l urmărească. Cel puțin, undeva, în altă parte, lumea îşi continua mersul…

Cinci minute. Cele mai multe din obuze cădeau în spatele tranşeei. Cu gura deschisă, cu mâinile la urechi, se ridică. Era chiar aşa cum îşi închipuise. Focul mişcător trecuse de ei şi îşi continua lucrarea distrugătoare.

Paul era îngropat în noroi. Peter îl trase de piciorul rămas la vedere:

— Kammerer! Trezeşte-te, ce dracu! Vin! Vin! Trezeşte-te!

Ar fi vrut să țipe, dar nu-i ieşea din gură decât un horcăit obosit. Fir-ar să fie, să nu mănânci nimic două zile…

Paul ieşise din grămada lui de gunoi; în lumina palidă a zorilor, Peter nu-i vedea decât cu greutate trăsăturile.

Fasciculul unui proiector brăzdă semiîntunericul; lumina o parte a pieței, reflectându-se în norii joşi.

— Ce mai este şi…

Un alt proiector se aprinse, apoi altul şi altul… Liniştea era aproape perfectă. Piața acoperită cu zăpadă era luminată în întregime, prin reflexie. O luminație de studio, violentă, în care umbrele păreau decupate într-un decor. Soldații, clipind din ochi, stupefiați, se priveau unii pe alții. Ce! Ruşii se credeau la cinema? I-ar fi plăcut lui Erich… Îl auzi pe Hürwitz strigând:

— Atenție! E o cursă! Ca să vă orbească! Atenție, vin!

Un zgomot de şenile… Tancurile T-34.

Ordinele erau să lase tancurile să treacă, să nu tragă asupra lor; de altfel nici nu aveau arme grele, n-ar fi ajutat la nimic, ci abia i-ar fi reperat mai uşor. Peter deschise larg ochii; cu toată lumina asta, nu vedea nimic. O bubuitură în fața lui… O explozie. Mitraliera tancului T-34 nimicea parapetul cu tirul ei. Numai scânteile albăstrui semnalau mişcarea tancului… Venea spre ei, cu siguranță.

Sări în tranşeea unde stătea culcat Paul. Numai de nu s-ar surpa… Dumnezeule, fă să… Începură să spună în şoaptă o rugăciune… Dumnezeule, fă să… Acolo era… Nu putea fi mai departe de cinci metri… Poate mai puțin… Văzu şenilele.

Pereții tranşeei se surpară. Simți sub el corpul lui Paul, scuturat de spasme. Totul se întunecă. Cele douăzeci şi şase

de tone ale tancului erau deasupra lor. Un val de căldură, însoțit de un miros de unsoare caldă şi de ulei ars. Îşi acoperi urechile, ca să nu mai audă uruitul motorului şi-şi îndesă capul în zăpadă. O atingere uşoară, apoi nimic şi în cele din urmă o senzație extraordinară de eliberare: tancul trecuse.

Cu toate astea, încă nu îndrăznea să mişte capul; îi era teamă să nu strice ceva, nu ştia ce… Mai întâi îşi luă mâinile de la urechi; nici un zgomot de motor deasupra lor, deci plecase cu *adevărat*. Se întoarse cu greutate pe spate. Fir-ar să fie!… zidul placat al tranşeei se prăbuşise de tot… Atingerea uşoară… FUSESE ŞENILA TANCULUI.

Simți în gură un gust de fiere; vomită în zăpadă.

— A plecat?

Paul vorbea cu o voce înăbuşită, cu capul acoperit de brațe.

— Da, a plecat.

Peter puse mitraliera MG 34 în funcțiune; îşi luase revanşa. Prima parte a planului ruşilor fusese bună, a doua în schimb… În combinezoanele lor albe, erau, în afara zonei luminate de proiectoare, vizibili ca nişte ținte de bâlci. Ce masacru!

— Kammerer! Ia mitraliera MG-34 şi acoperă-mă. Vreau să văd dacă şmecherul ăla din fața mea are puțin tutun.

Nervii îi erau încordați la limită; ar fi făcut orice pentru o țigară… Paul trase o rafală. Peter sări din tranşee şi fugi aplecat până la cadavrul rusului. Deschise fermoarul costumului de protecție; pipăi cu mâna buzunarele calde încă. Un foşnet de hârtie… O punguță de tutun şi hârtie de ziar. Din două sărituri se întoarse în tranşee şi începu să-şi răsucească o țigară.

— Dacă vrei, serveşte!

Tutunul lor era tare, dulce… Trase un fum. Gustul amar de bilă dispăru; nervii îi fură străbătuți de o undă binefăcătoare. Ascultă vuietul luptei, care se întețea ceva mai departe.

Tunurile de 76 şi cele T-34 trăgeau necontenit. Nu numai că trăgeau, dar… Se repezi în spatele tranşeei; era greu să vezi dincolo de toate aceste fierătănii risipite pe pământ… Un fluierat:

— Toată lumea afară din tranşee! Ne repliem!

— Ce se întâmplă? întrebă Paul.

— Nu ştiu. Oricum, ceva nu e în regulă.

Îşi înfăşură în jurul gâtului o bandă de cartuşe.

— Ieşi, Kammerer! Te acopăr! Apoi o să fie rândul tău. Du-te!

Trase o rafală în direcția liniilor ruseşti. Paul ieşi, dintr-o săritură.

Câteva secunde mai târziu, Peter auzi țăcănind Mauserul lui. Trase o ultimă rafală, escaladă paradosul şi-l ajunse pe Paul în spatele a două şine groase, ascunse de capre cu sârmă ghimpată. Gâfâia; aruncă țigara.

— Mergem mai departe!

Batalionul se retrăgea pas cu pas. În spatele lor, vacarmul era infernal. Doamne, dar ce se petrecea? Mitraliera MG-34 se încinsese; luă un pumn de zăpadă şi o puse pe țeavă; se evaporă cu un sfârâit.

— Nu dormiți, băieți! Grăbiți-vă!

Frank, cu două traiste cu grenade în jurul gâtului, cu un Mauser în mână, se strecură între el şi Paul. Era foarte palid.

— Grăbiți-vă! Se întorc tancurile T-34!

— Cum?

— Erau foarte multe! Au făcut să le sară capacele antitancurilor! O parte ne invadează din urmă, cealaltă se întoarce iar asupra noastră. Grăbiți-vă! Altfel o să fim încercuiți!

— Pe naiba! Pe naiba! Pe unde o luăm?

— Luați-o la dreapta! Este acolo o curte! Poate că tancurile T-34 n-au ajuns încă la ea!

Peter, cu sufletul la gură, se fofilă pe lângă zidul înnegrit de funingine. Era sătul. Până peste cap. Sătul de toată treaba asta.

Ruşii străpunseseră frontul şi se răspândeau în oraş. Cu puțin noroc, ar fi putut să le scape… Pentru ce s-o facă? Ca să putrezească în lagărele lor? Nu, îi ajungea… Acum mai dorea un lucru, numai unul, şi ăsta o să-i permită să termine cu toate.

— Fugi tu, Kammerer!

Paul se uită atent la el; Peter ştiu că-i ghicise gândul.

— Abandonezi?

— Poți să spui şi aşa. Sunt sătul până-n gât, Kammerer, exact ceea ce se numeşte sătul până-n gât. Pentru mine este stația terminus. Hai, şterge-o! Să te descurci singur cu ruşii! Eu, am terminat.

Paul nu părea că vrea să plece.

— Dar şterge-o, pentru numele lui Dumnezeu! Nu vezi că vreau să mor singur? Şterge-o!

Paul zâmbi.

— Asta e treaba ta… Dar mie-mi trebuie mitraliera MG-34… Te las să-ți faci treaba… Dar am să mă întorc…

Peter îl privi contrariat; Paul se ridică şi trecu încet în cealaltă încăpere, unde se aşează din nou; putea să-i vadă cizmele. Nebunul!

Cu țeava mitralierei MG-34 sparse ultimele bucăți de geam înfipte în rama ferestrei; acum putea să-i aştepte. Întoarse capul. Kammerer era tot acolo. Nebunul!

Da, aşa putea să-i aştepte. Țeava cu reflexe albăstrui stătea pe pervaz, gata să-şi scuipe gloanțele de 7,9 mm. O să-i facă să plătească, şi încă scump, pentru tot ce a îndurat. Să mori aşa e aproape un noroc; nu se punea problema să reînceapă în Siberia ceea ce pătimise în Germania. Numai prezența lui Kammerer îl stânjenea… Ca să gonească ideea asta, se apropie de fereastră.

Dinspre strada transversală auzi un zgomot de motor. Un zăngănit… Un T-34. Doi soldați trecură în fugă strada… Prea târziu. Îi ieşiră din raza vederii. Apăru apoi tancul, cu turela orientată în unghi drept. Trase două obuze unul după altul.

Peter zâmbi: niciodată n-o să poată tancul T-34 să-l atingă… Era prea sus…

Ruşii ocupau metodic răscrucea. Să nu le răspundă; să-i lase să creadă că sunt în siguranță şi pe urmă…

— Da, şi pe urmă? Câți o să omoare? Doi? Cinci? Zece? Hitler ar fi mulțumit. O adevărată moarte de soldat. Poate chiar or să-i dea Crucea de Fier, post mortem… Ce erau ei, de fapt? Nişte prăpădiți, nişte sclavi amărâți, ca şi el, pe care viața-i făcea să joace cum le cânta ea… Era sătul până peste cap.

Se trase înapoi şi se sprijini de zid. Vedea numai cizmele lui Kammerer. Singur, mereu singur, trebuia să facă totul singur… Îşi scoase cizma din piciorul drept cu mâna stângă şi o azvârli cât colo. Singur… Băgă țeava în gură. Un gust de cocleală, ca şi cum ar fi supt o monedă… Singur… Pipăi trăgaciul cu degetul de la picior… Singur…

Se grăbi să tragă.

Paul se strecură tiptil în încăpere. Se aplecă deasupra cadavrului, cu ochii închişi, şi luă mitraliera. Astăzi Peter, mâine el…

Se îndepărtă tăcut.

Ninsoarea cădea peste Stalingrad, de-a lungul străzilor distruse, acoperind maşini stricate, tunuri abandonate, morți şi muribunzi. Noul atac rusesc străpunsese încercuirea prin sud. Armata a 6-a era acum împărțită în trei părți. La nord, corpul 11, care se agăța de uzina Dzerjinski. În centru, corpurile de armată 51 şi 8. La sud, în jurul Pieții Roşii, PC-ul lui Paulus şi corpurile de armată 4 şi 14. Decât să se predea, unele state majore preferaseră să sară în aer. Năvala rusească era înceată dar de neînfrânt. Tancurile T-34 pătrundeau peste tot; ajunseseră şi în Piața Roşie.

Beciul era plin ochi cu răniți. Medicamente nu, muniții nu. Paul se aşează cu greutate între un tip care încerca să-şi spargă furunculele cu cioburi de sticlă şi un altul, care avea

în loc de nas o gaură cu puroi. Totul era pierdut… Chiar şi Steinitz… Adjutantul cel mărunțel îl întrebase pe căpitan:

— Herr Haptmann, care sunt ordinele?

— Dar, bietul meu Steinitz, nu mai sunt ordine…

— Nu mai sunt ordine?… Dar e imposibil… Fără ordine…

Adjutantul cel scund era derutat. Slăbise îngrozitor şi înota în mantaua lui largă. Bâiguise: „Fără ordine… Fără ordine…“ şi ieşise grăbit. Un foc de armă.

Căpitanul se întorsese către Paul şi spusese cu tristețe:

— Vezi… Asta să-ți fie de învățătură, să trăieşti fără cârje, Paul.

Trecuseră două ore de când stătea nemişcat. Cădea înserarea. Din timp în timp, sporadic, bubuituri. Soldatul cu nasul tăiat murise. Se uită la cel care-şi spărgea furunculele. Nici el aproape că nu mai mişca. Tipul ăsta i se părea cunoscut… Se apropie de el. Phleps. Era Phleps. Locotenentul Phleps, vestit pentru cruzimea lui față de prizonierii ruşi: „Domnilor… Ruşii sunt pieile roşii ale Europei… Un rus bun este un rus mort… Un mujic nu merită să strici pe el zece gloanțe, nici două, nici măcar unul… Dar noi suntem obligați să acționăm repede. Deci, un glonte. Pentru asta trebuie țintit bine. Uitați-vă la prizonierul ăsta, spre exemplu… Vedeți la el vreo trăsătură omenească? Vă dați seama de inteligența, de munca de care a fost nevoie pentru realizarea unui glonte de 9 mm? Da? (Se uita în jur la soldații înmărmuriți). Atunci încercați să nu le risipiți şi faceți ca mine. Un glonte în ceafă“. Iar acum gemea, neputincios ca un pisoi, scăldându-se în propriile murdării…

Paul ridică privirea. Frank şi căpitanul stăteau în picioare în fața lui. Hürwitz începu să vorbească.

— Totul este pierdut, Paul. Armata a 6-a s-a predat.

Coloanele de soldați umpleau strada. Mergeau tăcuți; Klaus nu auzea decât zgomotul paşilor pe zăpadă. La urma urmei, rămăseseră destul de mulți soldați valizi… Fluxul era continuu, întrerupt numai de cadavrele pe care le ocolea. Un fluviu negru, făcând bulboane în preajma stâncilor…

Klaus se apropie de fereastră şi aprinse o ultimă ţigară; i-o dăduse căpitanul care îi vorbise lui Dietrich despre lagărele de concentrare… Vorbiseră despre asta toată noaptea. Cum, cum oare s-a ajuns aici…

De o grindă căzută din tavan se spânzurase un soldat. Cizmele i se clătinau încet. Să-l dea jos? Abia se mai ţinea şi el pe picioare. Şi mai avea şi ţigara în mână. Nu, era mai important să-şi petreacă această ultimă clipă de libertate încercând să înţeleagă…

Nu atât această monstruoasă înfrângere… La urma urmei, armata germană fusese înfrântă de mai multe ori, chiar dacă nu atât de total… Dietrich îi spusese într-o zi: „Trebuie să recunosc că eşti de mii de ori mai ofiţer decât mine! Pentru mine, acesta n-a fost decât un mod oarecare de a-mi petrece timpul…“ Avea dreptate; aşa cum îi spusese lui Erich, el n-ar fi acceptat niciodată să părăsească încercuirea… Dar naziştii? Dar lagărele? Problemă: să-şi lase baltă compania şi să se ducă să comploteze la Berlin sau să rămână şi să îngăduie călăilor să-şi continue masacrul?

În lumea materială, adevărul coincide cu verificabilul. Dar în cea spirituală? Nu există nici un aparat care să poată deosebi Binele de Rău. Şi atunci?… Să spui că sunt acelaşi lucru? Asta înseamnă să recunoşti sistemul lui Dietrich şi să legitimezi ororile comise de SS-işti. Într-o lume absurdă nu există morală; cel mult una de ordin practic, şi încă… Era imposibil să elaborezi o morală bazată pe o metafizică ateistă… Dumnezeu? Dar masacrele săvârşite de conchistadori în Mexic? Dar cele comise de noul guvern turc împotriva armenilor? Mai mult de un milion de morţi, cu măruntaiele scoase, cu beregata tăiată, înfometaţi… Tatăl său fusese, timp de cinci luni, instructor în Turcia, în 1915. De acolo, îi scrisese mamei lui:

> *„De la Meskene la Deir-el Zor, de-a lungul Eufratului, zeci de mii de femei, copii, bătrâni, fără hrană, fără haine, cad pradă unei armate scăpate de*

sub control… Dizenteria, tifosul exantematic… Pruncii sunt aruncați în Eufrat, fecioarele violate, apoi spintecate sau făcute sclave… Bărbații sunt castrați, apoi omorâți sau puşi să spargă piatră pentru drumuri. Am văzut copii mâncându-şi propriile excremente, de foame… Nimic întâmplător în toate astea; dimpotrivă, o voință deliberată, bine chibzuită: aceea de a-i extermina pe armeni.“

Ce diferență era între ei şi naziști? Nici una, de fapt. Atunci, cu Dumnezeu sau fără Dumnezeu, cu sens sau lipsit de sens, era totuna? Abia înregistrat un masacru la rubrica profituri sau pierderi, e pe cale următorul? Dar acceptând asta, însemna să accepți o lume în care soarele să nu mai răsară, o lume destinată morții, golită de orice înțeles…

Soldați ruşi cu pufoaice şi căciuli mergeau pe trotuare şi grăbeau mişcarea coloanei cu patul puştii, mai mult maşinal decât deliberat. Pe lângă ei, oamenii lui arătau ca nişte cerşetori… Se simți ruşinat de asta; apoi se ruşină că-i fusese ruşine.

Se aplecă. Von Speidnitz şi ofițerii săi de stat-major băteau pasul pe loc în Piața Roşie, în fața NKVD-ului. Trebuia să se ducă la ei… Oare ce li se va întâmpla? Or să se numere printre milioanele de ocnaşi care trudesc în Siberia sau vor fi aruncați într-o groapă cu un glonte de 9 mm în ceafă? Mai avea numai câteva secunde ca să-şi facă bilanțul…

Într-o zi îi spusese lui Erich că, ori de câte ori vede o celulă vie palpitând sub un microscop, sau pătrunde în lumea microfizicii, simte un fior; fiorul în fața misterului… Dincolo de aceste fenomene se aflau zone virgine, imaculate, veşnic de nepătruns (poate numai de unii mistici…) şi totuşi prezente imediat deasupra şi în interiorul nostru. Şi din aceste zone virgine (expresia era nefericită, pentru că implica noțiunea de spațiu) emană nişte radiații care alcătuiesc viața şi prețul vieții. Când are loc o ruptură, când receptorul se distruge, viața scapă de sub control şi, într-o năuceală narcisistă, se

autodistruge. E era maselor înşelate, la discreția oricui, în care unitatea este milionul, fie că se află pe câmpul de bătaie sau în lagăre... Într-o lume care-şi pierduse cu totul relația cu Divinul, masacrul *nu era întâmplător, ci inevitabil...*

Trase ultimul fum de țigară şi aruncă în zăpadă chiştocul; apoi încercă să-l coboare pe soldatul spânzurat. Pielea centurii era înghețată şi lama cuțitului abia reuşea s-o pătrundă... Se străduí s-o taie, apoi coborî încet cadavrul. I-a închis ochii; mai rămânea limba vineție care ieşea din gură... Luă un pumn de zăpadă şi i-l aruncă pe față. Să nu lase să vadă ceea ce trebuia ascuns...

Defilarea lugubră continua. Simți deodată un junghi în inimă: Frank şi Paul tocmai apăruseră, dârdâind sub nişte pături. Mai avea ceva de făcut.

— Faceți loc... Faceți loc...

Ajunse în sfârşit în fața lor.

27

— *Davai! Davai!*

Un soldat rus îl împingea în coaste cu țeava mitralierei.

— Ce spune?

— Va spune să înaintați, Herr Hauptmann.

— Da... Uite-ți Crucea de Fier, Paul. Ți-o dau înapoi. Nu cred că-ți va folosi la ceva acolo unde te duci, dar ia-o totuşi.

— Mulțumesc, Herr Hauptmann.

— *Davai! Davai!*

Nu mai avea mult timp.

— Hai, duceți-vă! Aveți grijă unul de celălalt! Şi, mai presus de orice, nu vă pierdeți speranța niciodată! Adio, Paul! Adio, Frank! (Doi soldați îl trăgeau la o parte, ținându-l de coate). Să nu vă pierdeți niciodată speranța!

Îi mai urmări o clipă cu privirea, apoi dispărură în direcția magazinelor UNIVERMAG.

Văzu venind dintr-acolo o maşină închisă. Înainta încet... Trecu prin fața lui... În spatele geamului era un om care părea înalt, tras la față... Feldmarschall-ul Paulus.

Epilog

SIBERIA

Coloana de prizonieri se răsfira în lungul stepei. Mergeau în dezordine, sprijinindu-se unii de alții. Temperatura atingea - 40°.

Petrecuseră noaptea într-o văgăună, sub cerul liber. Soldații escortei au dat semnalul de plecare. Cei care erau prea grav răniți stăteau întinşi, agonizând de frig şi de foame; ca să facă o selecție, gardienii dădură drumul din lese câinilor lupi; cei care au rămas nemişcați, au fost considerați morți, ceilalți doborâți cu un glonte în ceafă, ca simulanți.

Coloana porni din nou. Cea mai mare parte dintre ei nu mâncaseră şi nu băuseră de mai multe zile, aşa încât înaintau foarte încet: nu mai mult de un kilometru pe oră. Aerul cristalin tăia ca un brici. De o parte şi cealaltă a drumului, obişnuitele mormane de fiare vechi; şi mai ales un număr incredibil de cadavre, care acopereau stepa; unele erau acolo de câteva zile, altele de câteva săptămâni; în ciuda frigului, răspândeau un miros pestilențial.

Au trecut prin satul Gumrak; aici erau arse vagoane întregi pline cu morți. La răsărit, tunurile lui Voronov distrugeau cu focul lor o ultimă încercare de rezistență, în partea de nord a Stalingradului.

Coloana se îndrepta spre nord-vest.

— *Davai! Davai!*

Se lăsa întunericul. De câteva ore, ritmul înaintării era mai rapid; cei care rămâneau în urmă erau ucişi.

28

— *Bîstro! Bîstro!*

— Ce bâiguie ăia?

— Spun să mergem mai repede.

Paul începu să fugă, sprijinindu-l pe Frank cu dreapta.

— *Davai! Davai! Bîstro! Bîstro!*

— La dracu! Cât o să mai alergăm aşa?

— Habar n-am! Fugi!

— *Davai! Davai! Bîstro! Bîstro!*

Un gardian îl doborî pe soldatul din faţa lor cu patul puştii; Paul păşi peste el, urmat de Frank. Toţi cei din spatele lor s-au împiedicat de rănit; gardienii traseră în grămadă.

— *Stoi!*

Paul se opri. Frank şi cu el erau în fruntea coloanei. În spatele lor, au încetinit automat şi ceilalţi.

În faţa ochilor i se aşternuse un văl alb punctat cu negru. Trase adânc aer în piept de mai multe ori; vălul se risipi.

— E în regulă, Frank? întrebă Paul gâfâind.

— Ca să fiu sincer, era mai bine înainte. Ce circ! Ne iau drept alergători la maraton, zău aşa!

Ajunseseră într-un mic cătun, rătăcit pe întinderea de zăpadă. Izbele se grupau în jurul gării în faţa căreia staţiona un şir lung de vagoane pentru vite. De la o distanţă considerabilă, ţinuţi la respect de escortă, civilii ruşi îi urmăreau cu ochii. Privirea lui Paul o întâlni pe cea a unei infirmiere blonde, care l-a binecuvântat de trei ori.

— E vreunul dintre voi care ştie ceva rusă?

O fi bine, o fi rău?… Paul ezită un moment; nimeni nu răspunse. Făcu un pas înainte.

— Eu, domnule locotenent!

Faţa grasă a gardianului se lumină; nu era decât caporal sau aşa ceva…

— Bine! Bine! Atunci spune-le nenorociţilor ăstora să se aşeze câte cinci în rând! Nu mai mult de o sută într-un vagon!

Rânji. Prizonierii se executară.

— Spune primului rând de cinci să urce! Să se grăbească! Ăsta, ce-i cu el?

Îl arătă pe Frank care rămăsese lângă Paul.

— Vorbeşte şi el ruseşte, domnule locotenent. Dar e prea istovit ca să o facă acum…

— Bine! Să stea lângă tine! Ceilalți, la galop! Mişcați-vă, prăpădiților!

Primul rând de cinci se îndreptă spre un vagon; cu încălțările zdrențuite, clătinându-se, se afundau în zăpadă; la cincizeci de metri, un alt grup de prizonieri proceda la fel. Pe cer apărură câteva stele.

— *Davai! Davai!*

Noaptea, frigul era şi mai cumplit; ca să nu înghețe pe loc, îşi mişca neîncetat degetele de la mâini şi de la picioare. Gărzile îşi aprinseră lanternele; luminile strălucitoare îi orbeau pe prizonieri; câinii lupi lătrau. Când şi când răsuna câte o împuşcătură: lovitura de grație.

— Mai bine nu le spuneai, zise Frank. Acum am fi fost şi noi într-un vagon, la căldură...

— N-avea grijă... Noi o să fim lângă uşă... O să putem respira... Şi pentru hrană o să fie mai bine... Pe aici o distribuie.

Frank voi să-i răspundă, însă avu un acces de tuse.

— Acum e rândul vostru! *Davai! Davai!*

Paul, Frank şi încă trei soldați înaintară; pe acoperişul vagonului mergea un gardian cu o lanternă în mână. Până acum, încă mai avusese impresia că este liber... Când se va închide uşa vagonului... Trase adânc în piept aerul nopții.

— *Davai! Davai!*

Se înghesui ca să-i lase loc lui Frank. Gardianul care părea să fie şeful veni din nou la ei; lanterna îi orbea:

— Ei, tu!

— Idiotul! Nu poate să lase lanterna aia mai jos! mormăi Frank.

— Spune-le camarazilor tăi să-şi pună lacăt la gură, ai înțeles? Dacă fac gălăgie, opresc trenul şi omor doi la întâmplare. Ai priceput?

— Am priceput, domnule locotenent.

Gardianul agită lanterna.

— Închideți!

Uşa glisantă se deplasă. Să mai vadă ceva pentru ultima oară. Privirea i se opri pe o stea. Zdrang! Zgomot de lacăt care se încuie.

Dispăruse orice rază de lumină; prin întuneric nu mai putea să-l vadă nici pe Frank. Un fluierat. Vagonul porni brusc, aruncându-i unii peste alții. Scârțâit de osii neunse… Porniră.

Erau de trei zile în vagon. În fiecare dimineață, uşa glisantă se deschidea şi gardienii strigau: „Câți morți?“ Frank şi cu Paul fuseseră aleşi, împreună cu alți câțiva soldați să sape gropile pentru morți. Pe de o parte era rău – nu era puțin lucru să sapi în pământul înghețat (un soldat care leşinase se alesese cu un glonte în cap) – pe de altă parte, orice era mai bine decât să stai în vagon în picioare, nemişcat. Nu mâncaseră de la începutul călătoriei decât vreo zece felii dintr-o pâine cu coajă neagră, necoaptă, şi heringi sărați. Paul şi Frank fuseseră serviți primii. Ceilalți… Se stârnise o încăierare cumplită între cei din fundul vagonului şi cei de lângă uşă: gardienii fuseseră nevoiți să intervină, lovindu-i cu patul puştii. De băut, apă de la locomotivă, unsuroasă, cu gust metalic, înghețată. Hrana asta nesănătoasă le provocase dizenterii îngrozitoare. Latrinele – o groapă în planşeu – erau la capătul vagonului; ca să ajungi acolo, trebuia să-ți croieşti drum prin beznă, printre ceilalți prizonieri; mulți dintre ei nici nu mai încercau să treacă.

Ferăstruica cu grilaj era acoperită pe dinafară cu nişte scânduri rare, care împiedicau aerul să pătrundă în vagoane. Poate era mai bine aşa, în fond: - 40°… Paul se apropie de fereastră: un curent rece se strecura printr-o crăpătură. Respiră adânc şi încercă să privească afară. Zăpadă şi iar zăpadă! Din când în când gări, cu convoaie de tancuri T-34 acoperite cu prelate şi siberieni în haine albe. Şi trenuri de marfă… Apoi zăpadă, iarăşi zăpadă, mereu numai zăpadă… Se întoarse la loc; era prea deprimat…

— Frank, vrei să vezi?

— Numai puțin, ca să iau o gură de aer. Unde suntem, după părerea ta?

Trenul trecu peste un macaz, zgâlțâind vagonul; Paul căzu peste Frank.

— Greu de spus… Facem aproximativ cincizeci de kilometri pe oră… Socotind şi opririle… Asta înseamnă trei zile… Şi, pe urmă, nu se vede nici Donul, nici Volga…

— Probabil că Donul e pe partea cealaltă…

— M-ar mira, altfel am fi fost deja la Voronej… Nu, trebuie să fim cam între Don şi Volga…

— Ce poveste… Mă întreb dacă or să ne lase să scriem în Germania… Ce-o să se întâmple cu nevastă-mea? Şi cu copiii? Nu poți să-ți dai seama ce mult mă munceşte gândul la ei… De mine nu-mi pasă…

Macazuri… Opriri în stepă… Zgomotul sacadat al boghiurilor pe linii… Tac! Tac-Tac! Tac! Tac-Tac!… Fluieratul locomotivelor care întâlneau convoiul lor: PFUUUU!… PFUUUUU! PFUUUUU! – *„Blaise, ia spune, suntem departe de Montmartre?"* Fragmente dintr-un poem îi reveneau în minte, obsedant: *„Nu mai există decât cenuşa nesfârşită… Ploaia care cade… Gloata care sporeşte… Siberia care ne înconjoară… Straturile grele de zăpadă, care se ridică iarăşi…“* PFUUU! PFUUU!… *„Şi zurgălăul nebuniei care vibrează în aerul albăstrui…“* Macazuri… Tac! Tac! Tac! Tac!… Paul, spune, suntem departe de Montmartre? Nu ştiu… Nu ştiu… Nu mai ştiu…

Trecuseră două zile; două zile de foamete, de nebunie, de moarte. O luaseră spre răsărit: soarele răsărea în fața locomotivei. Apoi într-o dimineață (era dimineață sau seară? Paul nu mai avea ceas; i-l luase un soldat rus…) trenul intră cu viteză redusă în oraş şi se opri într-o gară. Zăpada cădea cu fulgi deşi pe şine, împiedicându-te să vezi mai departe. Treceau convoaie, răspândind nori mari de abur, care intrau în vagoane.

—Paul?

— Da?

— Mi se pare că disting ceva scris pe un panou… Dar nu înțeleg ruseşte… Vino să vezi…

Paul se duse, tremurând de frig. Se ridică pe vârfurile picioarelor. Lumina zilei care pătrundea prin crăpătură, deşi puțină, făcu să-l doară ochii. Un păienjeniş de şine negre, lucitoare… Ceva mai departe, o locomotivă mare trecea singură într-un val de fum. Soldați ruşi, purtând pe umăr traiste care le ajungeau până la mijloc, mergeau încoace şi încolo pe un peron; mai erau şi alții în uniforme albastre… Un panou…

— Syzran! Suntem la Syzran…

— Pe unde vine asta…?

— Pe malurile Volgăi.

— Ei, băieți! strigă Frank, suntem pe malul Volgăi!

Un soldat mormăi din întuneric:

— Mare lucru… Volga o ştim noi, mulțumesc. (Vocea se auzi mai tare). Pe aici se ajunge în Siberia?

— Dacă trecem Volga, nu mai e mult, a răspuns Paul.

Vagonul avu un recul puternic, apoi porni încet. Trenul înainta cu viteză mică, aproape ca aceea a unui om care aleargă cu paşi mărunți. Aveau să vadă, în sfârşit, Volga? Evident, imaginea Volgăi însemna Siberia… Măcar aşa vor şti precis…

Roțile scrâşneau; convoiul încetini, apoi se opri.

— Ce facem aici? întrebă soldatul.

Zgomot de paşi în zăpadă, lacăte care se descuie… Uşa alunecă umplând vagonul de o lumină orbitoare şi de un curent de aer înghețat.

— Câți morți? urlă gardianul.

— Întreabă câți morți sunt.

Clipind din ochi, cu trupul scuturat de un spasm de frig şi de foame, se apropie de rama uşii. Reflexele zăpezii îl făcură să-şi întoarcă privirea.

— Ei bine, măcar am aflat că e dimineață! făcu Frank. Ei, băieți! Câți morți avem?

Paul îi auzi mişcându-se în fundul vagonului; prizonierii discutau. Tuse, exclamații:

— Weiner a mierlit-o. Uită-te la ochii lui! Şi la buze! Sunt vinete…

— Ba nu, nu e mort…

— Dacă-ți spun!

— Şi Libau… Încă de aseară…

— Atunci câți sunt cu totul?

— Cu Weiner, sunt trei!

— Trei, domnule locotenent, făcu Paul.

— Spune-le să iasă! Şi dați-i zor! spuse gardianul.

Dacă-şi punea mâna pavăză la ochi, aproape că putea să vadă bine… Case cenuşii, triste, cu acoperişurile înzăpezite. Sări din vagon, urmat de Frank. Încheieturile îi erau atât de anchilozate, încât abia reuşea să-şi îndoaie genunchii. Aerul înghețat îl amețea ca un alcool tare.

Gardienii îi înconjuraseră, cu armele pregătite.

— Luați lopețile! Mai repede! Aşa o să vă mai încălziți!

Îşi petrecură toată dimineața săpând.

— Ei! Frank! Ia te uită!

Trenul trecea încet peste un pod de metal; dedesubt, printre grinzile de oțel, puteau vedea Volga, imensă, acoperită de gheață, peste care treceau câteva sănii. Un vapor vechi cu aburi, prins probabil acolo de îngheț, părea o pată de rugină pe banchiza strălucitoare. Malul opus nu se vedea.

— Aşadar, am traversat până la urmă Volga! N-am venit degeaba! glumi Frank.

Apoi îşi duse mâna la gură, cuprins de un acces cumplit de tuse.

Paul încercă să se uite la el; nu putea să vadă din chipul lui decât dungile albe de lumină strecurate printre crăpături.

După ce îngropară cadavrele, traversară oraşul pe jos, spre o altă cale ferată. Locuitorii erau adunați pe trotuare. Unii, vizibil ostili, treceau de cordonul escortei ca să-i bruscheze.

— Dar ăştia ne iau drept SS-işti! exclamase Frank.

Un pumn în piept îl făcu să se clatine pe picioare. Gardienii se distrau; din fericire, agresorii fură traşi deoparte de nişte bătrâne, care îi disprețuiau pentru laşitatea lor. Frank scoase o cârpă veche din buzunar şi şi-o puse pe gură; se făcu roşie de sânge. Pe Paul îl trecu un fior. Nu, asta ar fi îngrozitor… Dar totul putea fi oribil… Trebuia să se pregătească pentru orice. După ce trecu de Kuibîşev şi de un râu mare, trenul o luă spre răsărit.

Din nou acelaşi zgomot al boghiurilor pe şine… Frigul… În privința hranei, acum o duceau ceva mai bine; în fiecare zi mureau doi sau trei prizonieri; deci aveau mai mult de împărțit; şi mai mult loc. Apăreau în zare Uralii.

Se opriră într-un oraş al cărui nume Paul n-avea cum să-l ştie. Locomotiva urcă pantele mai joase ale masivului. Unui soldat de lângă Paul îi degerase nasul, pentru că se uitase prea mult prin lucarnă. Pereții vagonului erau acoperiți de chiciură. Pe tavan se formaseră țurțuri mici. Prizonierii îi rupeau, apoi îi topeau în gură ca să-şi astâmpere setea.

Munții Urali… Jules Verne… Michel Strogoff… Linia ferată şerpuia prin taigaua care acoperea coasta munților; Paul vedea adesea locomotiva cu norul ei cenuşiu de fum de-a lungul pantelor. Viteza convoiului era uneori aşa de mică, încât gardienii coborau din vagon cu câinii şi-şi urmau drumul pe jos; când trenul lua viteză, urcau iar, într-un concert de lătrături şi glume.

Vârfurile erau pierdute într-o mantie de ceață, care părea că striveşte tot: oameni, tren, brazii acoperiți cu zăpadă, până şi torentele de apă cenuşii, sub un cer cenuşiu, în fundul văgăunilor abrupte. Prin tunele, întunericul era de nepătruns şi fumul invada vagoanele; Paul strângea atunci muzicuța lui Willi, singurul lucru care îl lega de trecut şi pe care reuşise să-l ascundă de percheziție. Acum, că avea puțin loc, încerca timid să scoată câteva sunete. Metalul era rece şi făcea să-i sângereze buzele. Un profesor de muzică, la Mulhouse, îi dăduse câteva lecții de flaut… Mulhouse…

Două zile mai târziu, ajunseră într-un lagăr de tranzit.

Tabăra era împrejmuită cu sârmă ghimpată, înfăşurată în straturi groase între foişoare. Prizonierii erau separați de împrejmuire printr-o zonă interzisă; să calci acolo însemna moartea pe loc; unii se duceau cu bună ştiință, ca să scape de moartea cu încetul. Frank îl întrebase într-o zi:

— Ia spune, Paul... Eu n-o fac pentru că am o familie... Dar tu.. Pe tine ce te împiedică să te duci? Un glonte nu-i nimic... Orice e mai bine decât...

Arătă cu bărbia barăcile mizerabile în care zăceau mii de prizonieri, decimați de dezinterie şi tifos. În fiecare dimineață veneau camioane care descărcau cotoare de varză, frunze de salată, coji de pâine: hrana lor.

Paul privise îndelung soarele care se ascundea după Urali, într-o lucire sângerie. Era în peisajul ăsta ceva... Sau mai degrabă... Îi sugera o *idee*, pe care cu greu putea să o contureze... Să fi fost lumina cristalină de deasupra munților? Sau poate verdele profund al taigalei sub zăpadă? Sau poate...

— Niciodată. Eu sunt singurul stăpân al vieții şi al morții mele. Dacă mă duc acolo, înseamnă că sunt înfrânt. Şi, pe urmă, trebuie să rămân, ca să povestesc, înțelegi?

— Eu nici asta n-aş mai putea s-o fac... În fine, în felul meu... Îți aduci aminte de SS-iştii de lângă Millerovo? Mi-au şterpelit filmul nenorociții ăştia de gardieni, la percheziție.

Millerovo... Paul luă muzicuța şi cântă câteva note.

De mai multe ori termometrul coborî sub - 50°.

Pe la începutul lui martie, situația s-a ameliorat; dimineața primeau ceai cald, un colț de pâine neagră şi două bucăți de zahăr; la prânz şi seara, un fel de terci de mei; în unele zile primeau chiar şi un cap de hering sărat, supliment.

Rata mortalității rămânea însă la fel de ridicată; din cei o sută de oameni, care fuseseră în vagonul lui Paul în ianuarie, la sfârşitul lui aprilie mai supraviețuiau douăzeci; fură urcați din nou într-un vagon.

Trenul cobora Uralii; erau din nou înghesuiți ca nişte sardele într-o cutie de conserve. Totuşi, cu atâția morți…

— Te simți bine, Frank?

Obrajii îi erau supți ca şi cum ar fi fost traşi dinăuntru; tuşi şi-i răspunse abia trăgându-şi sufletul, între două accese de tuse.

— Am impresia, prietene, că am să te părăsesc. Plămânii mei nu mai merg. Sunt obosiți de tot. Am scuipat sânge toată noaptea.

— Am auzit.

Paul se uita prin crăpătură. Pe Urali mai erau încă petece mari de zăpadă. În timpul iernii ar fi fost imposibil să fugă, dar acum, cu un car de noroc…

— Ascultă, Frank. (Vorbea în şoaptă). Îl vezi pe omul ăla lungit acolo? O să moară sigur. Suntem lângă uşă… Noi o să-l îngropăm… Am observat că gardianul… Cuțitul lui nu este fixat… Ne năpustim pe el, îi luăm cuțitul, apoi puşca, şi o ştergem… Ce părere ai?

— Că eşti complet nebun. N-avem nici o şansă. Şi câinii? Şi ceilalți gardieni? Şi totuşi… Să presupunem că am reuşi… Ce-o să facem în taiga, cu polițaii pe urmele noastre? Şi va trebui să şi fugim… (Tuşi, apoi scuipă). Nu, e numai un vis…

— Crezi că rămânând în vagonul ăsta o să avem mai multe şanse? Nici nu mai vorbesc de Siberia… O să murim cu toții înainte… Uită-te la oamenii ăştia, la chipurile lor de muribunzi. Să încercăm, n-avem nimic de pierdut…

Frank rămase pe gânduri. Taigaua, aşa de verde… Mai bine să mori în iarbă, la poalele unui brad, decât în vagonul ăsta infernal.

— La urma urmei, ai dreptate. Cum bine spui, n-avem nimic de pierdut. Mâine dimineață?

— Mâine dimineață.

Uşa se deschise.

— Câți morți?

— Unul, domnule locotenent.

— Îngropați-l pe împuțitul ăsta; hai, mişcați-vă!

Paul coborî din vagon. Taigaua începea la vreo sută de metri mai departe. Acolo vor fi la adăpost… Gardianul le aruncă două lopeți.

— Săpați!

Începură să sape.

— E tare aici, domnule locotenent. Acolo e nisip… Terminăm de două ori mai repede.

— Bine, grăbiți-vă!

Paul şi Frank se apropiară de lizieră. Doi prizonieri aduceau mortul. În dreapta lor, gardienii râdeau zgomotos; unul dintre ei ținea în lesă un câine lup.

Se străduia să meargă încet, şchipătând; întâi ca să-i înşele, apoi ca să economisească şi cea mai mică fărâmă de energie. În starea lui, nu putea să-şi permită nici cea mai mică greşeală… Auzea repirația lui Frank.

— Aici, cred că aici e bine…

— Mişcați-vă o dată! Mai avem şi alte treburi.

Gardianul îşi luase puşca de pe umăr şi stătea la câțiva paşi de Paul, între ei şi taiga. Un altul veni să se aşeze în stânga lor. Soarele, sus pe cer, lumina din față escorta. Asta era bine…

Începură să sape. Paul era cu spatele la gardian; nu putea să-l atingă cu lopata. Era prea departe… Trebuia să recurgă la un vicleşug. Se împiedică de marginea gropii şi căzu pe spate, scoțând un țipăt de durere. Gardianul râse batjocoritor.

— Ei, ce e, tăicuțule, te simți slăbit? N-ai mâncat destul?

Paul împinse sapa cu umărul şi se întoarse pe burtă. Îngenunche şi întinse mâna; nu ajungea până la sapă. I-o arătă gardianului, care ridică din umeri.

Acum era momentul. Toată viața lui depindea de secunda asta. Şterse cu mâna broboanele de sudoare care-i alunecau în ochi şi se repezi la lopată. O luă cu amândouă mâinile şi lovi de la stânga la dreapta, cu un avânt de tăietor de lemne.

— Frank! Puşca!

Târându-l pe gardian cu stânga, cu dreapta proptindu-i cuțitul în gât, porni cu spatele spre lizieră.

— Nu vă mişcați! Altfel îl omor!

Ceilalți gardieni se uitau paralizați la ei. Unul dintre ei încercă să-şi ia arma şi lăsă din mână lesa câinelui-lup.

— Atenție, Frank!

Câinele fugea spre ei, trăgând lesa după el. Un glonte îl făcu să se rostogolească, apoi se prăbuşi în iarbă horcăind.

— Dă-mi puşca! Trag mai bine ca tine!

Profitând de ocazia nesperată, prizonierii fugiseră din vagon şi se răspândiseră prin taiga. Şi în stânga şi în dreapta răsunau împuşcături amestecate cu lătrături şi fluierături.

Cu puşca în mână, se sprijini, epuizat de un brad. Pe unde s-o ia?... Aerul i se părea fierbinte şi vederea i se înceţoşa. Nu, nu putea să cedeze tocmai acum, ar fi o mare prostie...

Se propti cu spatelet de copac. Frank, aplecat, tuşea în batistă. Îl apucă de cot.

— Hai, Frank!

Porțiuni de zăpadă acopereau iarba în locurile umbroase. Alergau ocolindu-le, sprijiniți unul de celălalt. Lătrăturile se apropiau.

— Câinii sunt pe urmele noastre! Aşază-te acolo, Frank!

Verifică încărcătorul: patru gloanțe. Trebuia să facă economie... Două pete brun-roşietice se strecurau printre copaci. Unul cu un glonte, celălalt cu patul puştii... Duse puşca la umăr. Cei doi câini apărură unul lângă celălalt, cu limba scoasă şi părul zbârlit. Îi aşteptă până ajunseră la douăzeci de metri şi trase în cel din stânga, care se răsuci ca un titirez. Înțepenit pe amândouă picioarele, ținând puşca de țeavă, se pregăti să lupte cu cel de-al doilea.

Îl lovi cu patul puştii peste bot şi simți osul cedând. Câinele urlă şi se întinse pe pământ, cu fălcile rânjite. Paul apucă arma cu amândouă mâinile şi-l izbi cu putere între ochi. Animalul mai avu un spasm şi muşcă pământul. Murise.

La capătul puterilor, Paul se îndreptă de spate. I se aşternuse un văl peste ochi. A aşteptat să se risipească.

— Mergem, Frank!

Cu paşi mari, nesiguri, au coborât o potecă pietruită. În fundul unei vâlcele un râu curgea în cascade, peste nişte stânci. O punte de lemn se întindea deasupra lui.

— Scoate-ți cizmele, Frank.

— De ce? E o punte!

Soarele săgeta cu putere. Măcar de n-ar fi prea rece apa… Îşi şterse fruntea.

— Câinii. Dacă trecem prin apă, or să ne piardă urma. Să mergem în susul apei; va fi poate mai greu, dar o să cădem mai puțin. Repede!

Înainta ținându-şi cizmele în mâna stângă, puşca în dreapta, cu pantalonii suflecați deasupra genunchilor.

Apa era rece ca gheața. Opusul unui grătar. Când punea un picior pe o piatră, simțea cum i se chirceşte talpa. Frank tuşea.

— Fii atent! Sunetele sunt purtate până departe de apă. Vii după mine?

— Fac şi eu ce pot. Ce rece e!

Albia râului urca domol; câteodatată apa se adâncea brusc. Atunci îl aştepta pe Frank şi îl ajuta să se agațe de stânci.

— I-auzi!

La două-trei sute de metri mai jos se auzeau lătrături.

— Câinii! Sunt chiar în locul de unde am pornit noi!

— Ce facem? întrebă Frank în şoaptă.

Paul arătă spre mal.

— Pot s-o ia încoace… Să plecăm de aici!

Atenți să nu facă vreun zgomot, ieşiră din albia râului şi se ascunseră după un brad.

— Atenție!

Un câine-lup mare apăru pe celălalt mal, între două larițe, adulmecând pământul. Înălță capul, cu urechile ciulite şi

asculta vântul. Paul îşi pregăti arma. Dacă vântul bătea din direcția lor trebuia să-l împuşte şi ar fi aflat calea şi ceilalți…

Un fluierat. Câinele dispăru dintr-o săritură în hățişuri.

— O, doamne! şopti Frank. O, Doamne!…

Se însera. Trecuseră mai multe ore de când fugeau. Mai multe ore de urcat şi coborât stânci. Frank nu mai mergea, se târa cu batista la gură. Paul îl susținea cât putea, dar şi el era sfârşit. Puncte negre, cercuri violete, galbene i se învolburau în fața ochilor. La cel mai mic efort, inima îi bătea cu putere. Aruncă îndârjit în luptă ceea ce credea că sunt ultimele lui puteri; blestema, îşi blestema corpul iar acesta răspundea, nu prea grozav, dar răspundea totuşi. Tot la o sută de metri se opreau sub un copac, ca să-şi tragă sufletul; apoi, agățați unul de altul, îşi reluau cursa, clătinându-se. Să pună cât mai mulți kilometri între ei şi gardieni… Să profite de faptul că erau dezorganizați… Mâine va fi o altă zi…

Un tufiş cu fructe sălbatice răzbătea printr-o pojghiță de zăpadă. Le-au mâncat. Taigaua se arăta binevoitoare față de ei; ziua ramurile dese ale copacilor îi ascundeau de căutările avioanelor de observație; noaptea, ea îi hrănea şi le asigura un pat din crengi. Dormiră câteva ore.

Au venit zorile.

— Ia ascultă!

— Fir-ar să fie! Câinii! Ne-au luat iar urmele!

— Stai… Poate sunt vânători…

Lătrăturile încetaseră; se auziră mai departe şi amuțiră din nou; apoi iarăşi urletul; câinii, rătăciți un timp, regăsiseră drumul.

— Pe noi ne caută! S-o-ntindem!

— Eu nu mai pot. (I-a arătat batista). Uite… Am scuipat toată noaptea…

— Încearcă, totuşi!… Ştiu multe vicleşuguri… Or să ne piardă urma, jur… O să-i… Trebuie numai să rezişti… Vino… Hai…

Frank se lăsa tot mai greu. Aproape îl căra.

— Lasă-mă... Nu mă mai țin pe picioare...

Paul îl văzu clătinându-se.

— Sprijină-te de copac!... Odihneşte-te!...

Lătrăturile... Câinii erau încă departe.

Frank era palid ca un mort; transpirația îi curgea pe frunte. Îşi ținea batista la gură. Icni şi o apăsa şi mai tare.

— Uite...

Un cheag mare pătase batista; colțurile gurii îi erau roşii de sânge. Clătină din cap.

— Nu mai pot...

Vomită iarăşi sânge. Vocea abia i se mai auzea.

— Lasă-mă, Paul... Îi aştept aici... Oricum, au să ne prindă. Acum lasă-mă!

„Stăpâne, fii cu noi în ceasul agoniei...“ În fiecare zi, de un an de zile, Paul văzuse o mulțime de oameni murind...

— Vrei să-ți las puşca?

Adăugă încet:

— Câinii...

— Nu, ar fi dezgustător... Tu mai poți scăpa... În zece minute eu o să fiu mort... Am să-ți cer numai un lucru... (Scotoci într-unul din buzunare şi scoase la iveală o bucată de hârtie). Am scris aici adresa nevestei mele... Dacă treci prin Germania vreodată, du-te şi la ea... Uite...

— Eşti sigur că nu vrei puşca?

— Sigur... Acum, şterge-o!

Paul se ridică. Un lătrat de partea cealaltă a colinei. Dădu înapoi cu paşi mărunți. Cânta o pasăre... Îi făcu lui Frank cu mâna; acesta dădu din cap. Îl privi pentru ultima oară şi o luă la fugă.

Stelele tremurau uşor pe cerul nopții; Paul le privea culcat pe spate. Se întoarse pe burtă.

Căsuța era ascunsă într-o râpă; o fereastră luminată se afla chiar în fața lui Paul; distingea prin perdea umbre, dintre care două purtau căşti: ofițeri NKVD. În fața casei lucea capota unui camion încărcat cu milițieni.

O uşă se deschise aruncând în jur o lumină gălbuie. Paul auzi o voce, apoi cei doi ofițeri ieşiră, încheindu-şi nasturii mantalei. Traversară gradina. Ajunşi lângă camion, se opriră şi-şi aprinseră câte o țigară. Paul le văzu vârful roşu scânteind în întuneric. Milițienii or să sară din camion? Urmărirea şi fuga or să reînceapă? Nu, n-ar mai fi fost în stare... Fugea de dimineață cu câinii pe urmele lui. Hărmălaia îngrozitoare când îl găsiseră pe Frank... Ca să câştige distanță, Paul recursese la o veche viclenie de animal hăituit. A făcut o buclă, întorcându-se de unde pornise, apoi a plecat iarăşi, mergând în unghi drept, s-a oprit şi s-a întors din nou pe aceiaşi paşi; a sărit cu amândouă picioarele deodată într-un tufiş: câinii aveau înaintea lor trei urme, dintre care una se termina într-o fundătură.

Drumul devenise în felul ăsta o rețea. Uneori era la numai câțiva kilometri de câini, asudând în fundul unei râpi. Lătrăturile se îndepărtau, apoi iar se apropiau. Când îi găseau din nou urma, răgazul se sfârşea iar Paul trebuia să fugă din nou.

În cele din urmă, scăpase de ei, zdrobit de oboseală fizică şi nervoasă, mâncând fructe la întâmplare din tufişuri. Se oprise lângă căsuță.

Cei doi ofițeri se urcară în cabină. Şoferul aprinse farurile şi porni motorul. Camionul a dat înapoi până la un taluz, hurducăind pe drum, şi s-a îndepărtat. Paul auzea zgomotul din ce în ce mai slab... Plecaseră.

Putea fi un vicleşug... Era mai bine să rămână acolo... Îşi puse capul pe braț şi, ostenit, adormi.

Se trezi după câteva minute sau ore; n-ar fi putut spune. Stelele străluceau cu o limpezime mai rece; jos, în vale, fereastra era încă luminată.

Trebuia să se odihnească şi, ca s-o facă, exista un singur mijloc: să coboare şi să intre în casă. Dacă nu voiau să-l primească... Avea puşca... Mai întâi să mănânce şi pe urmă o să se explice.

Se ridică şi coborî rambleul, fără să facă zgomot. Nu era acolo nici un câine, l-ar fi auzit lătrând... Să bată sau să dea buzna? A doua soluție... Dacă aveau o armă, n-ar avea vreme să o ia...

Gata să tragă, trecu peste gărduleţul care împrejmuia casa şi se apropie de uşă.

— Dar cine eşti?

În fața lui se afla o femeie brunetă, ținând un copilaş pe şoldul drept. Era îmbrăcată cu o rochie veche, imprimată cu flori, şi cu un pulover scurt, albastru închis; în picioare, sandale fără toc.

— M-ai speriat... Am crezut că s-au întors cei de la NKVD... Dar tu cine eşti? Unul din teroriştii pe care îi caută?

Se uită la puşcă; Paul o lăsă în jos.

— Sunt... prizonier.

Copilul începu să plângă.

— Taci, Andriuşka! Un prizonier? (Se uita la el cu neîncredere). Neamț, italian sau român?

— Francez.

— Francez? Cum francez? Noi nu suntem în război cu Franța!

— Păi...

Paul se sprijini de pervazul uşii, cuprins de amețeală. Ea îl privi cu atenție.

— Intră repede, nu mai sta acolo, să nu se întoarcă... De când n-ai mai mâncat?

— Nu mai ştiu...

— Ia un scaun. Am să-ți aduc ceva.

Paul se aşează. Casa avea o singură încăpere, cu patru ferestre, dintre care trei erau închise. În față, o masă dreptunghiulară din lemn alb şi un colț care ținea loc de bucătărie. În spate, un pat acoperit cu o cuvertură din pânză groasă, lângă un leagăn din lemn; mobilierul era completat de un dulap țărănesc şi două cufere.

Femeia se întoarse cu o bucată de pâine neagră, o lingură, un castron plin cu marmeladă de culoare cafenie.

— Mănâncă! Ai mare nevoie, după cum arăți. Îți place laptele? La țară, avem destul. Îl vrei rece sau cald?

— Cald.

Turnă lapte într-o crăticioară, pe care o puse pe un reşou. Se întoarse spre Paul şi îi spuse în franceză:

— *A la guerre comme à la guerre*[29] ! Am învățat nițică franceză, când eram studentă.

Paul lăsă puşca lângă scaun. Luă cu lingura din marmeladă; avea gust de migdală.

— E bun?

— Foarte…

Ținându-l încă pe Andriuşka pe şold aşteptă puțin, apoi turnă laptele într-un pahar şi i l-a adus lui Paul.

— Poftiți, *monsieur*… Stai… (Ascultă). Nu, e vântul. Credeam că latră Perun. Perun este cățelul meu. L-am legat mai jos, la cotitură. Când vin nenorociții ăştia, latră. L-am dresat bine. E mic, dar latră tare. (Izbucni în râs). Perun este numele zeului războiului… Ca şi Stalin, ce mai…

Deodată deveni serioasă, încetă să mai vorbească şi îl măsură pe Paul din cap până-n picioare.

— Eşti slab ca o arătare. Nu prea ai mâncat în fiecare zi… Ia spune, trebuie să ştiu… Erai simplu soldat sau SS-ist?

Paul înghiți o gură de fiertură de ovăz.

— Simplu soldat…

Ea îl cântări din priviri.

— Te cred… De altfel, nu pari… Eu sunt ca Perun, îi miros pe ăştia… Sunt toți putrezi pe dinăuntru… Atunci, e în regulă. Poți să rămâi, dacă vrei… Mă duc să-i dau de mâncare lui Perun. De obicei îl aduc acasă, dar acum…

Se apropie de leagăn şi-l aşează în el pe Andriuşka.

— Poți să ai grijă de el? Lipsesc zece minute.

Paul îşi termină paharul de lapte şi şterse cu un dumicat de pâine fundul castronului. Andriuşka gângurea în leagăn. După lunile astea, în care trecuse prin toate vămile infernului, această zăbavă neaşteptată i se părea ceva supranatural, aproape înşelător… Dar dacă ea jucase teatru doar ca să-l poată trăda mai bine?… Sări în picioare şi-şi luă puşca. Poate că ea se grăbea acum spre un comisariat al NKVD-ului. Nu, în cazul ăsta nu i l-ar fi încredințat pe Andriuşka… Se apropie de uşă şi o întredeschise.

Rămase în prag câteva minute; în depărtare lătra un câine. Deci Perun exista cu adevărat… Închise uşa şi se aşează din nou pe scaun. Să doarmă în aşternuturi calde şi curate… În lagăr aveau numai priciuri fără pături, în care colcăiau ploşnițele.

Fiertura de ovăz îi deschisese pofta de mâncare. Zări trei ouă într-un castron, lângă spălător. Puse puşca pe masă şi se îndreptă spre colțul bucătăriei. Luă unul, îl găuri la capăt cu un cuțit şi înghiți conținutul, savurând fiecare înghițitură. Un ou… Albuşul, pe care îl mesteca încet, gălbenuşul care i se topea în gură… Strivi coaja şi o aruncă în găleata de gunoi. Să mai ia unul? Avea o poftă… Nu, ar fi prea de tot.

Un zgomot de paşi. Ea? Sau… Se repezi la puşcă. Un strănut. Era ea.

— Ei, a fost cuminte Andriuşka?

Trecu prin fața lui Paul, aducând cu ea răceala nopții. Luă castronul şi lingura şi le puse lângă chiuvetă.

— Văd că ai luat un ou. Tu ai mai multă nevoie decât noi, cu siguranță. Spune-mi… De fapt, cum te cheamă?

— Paul, Paul Kammerer…

— Eu sunt Nastasia. Nastasia Ivanovna Krupenik. (Făcu o

plecăciune). *Pour vous servir, monsieur* . M-am gândit… Uite ce e… E o şură, la vreo sută de metri… E mai bine să fii prevăzător, cu nenorociții ăştia de la NKVD… S-ar putea întâmpla să se întoarcă la noapte, trecând peste munte…

Perun n-ar lătra. Ai putea dormi acolo, până una-alta... Sunt paie în şură... Şi m-am mai gândit la ceva... (Roşi). Ți-ar plăcea să faci o baie caldă?

— Cred şi eu, a răspuns Paul zâmbind.

În lagăr erau trei duşuri la cinci mii de persoane.

— Atunci, bine. E o albie în şură şi o bucățică de săpun. Eu... o să-ți încălzesc apa. Te-ai săturat?

— Pentru unul ca mine a fost un adevărat ospăț.

— Îmi dau seama... Atunci, aşa rămâne, în şură? Îi dau biberonul lui Andriuşka şi îți arăt drumul.

Ceva îi dezmierda buzele. Năuc de somn se înfăşură în pătură. Simți o atingere pe ceafă... Scutură capul. Apoi din nou... Se întoarse pe spate şi deschise ochii.

— Dar unde sunt? Cine eşti tu? A, da...

Nastasia îl privea zâmbind, cu un pai în mână.

— Am dormit mult? (Se uită spre cer). Trebuie să fie devreme...

— Devreme? Târziu vrei să spui! E şapte seara. Ai dormit aproape douăzeci şi patru de ore, *monsieur*! Adică o zi întreagă. Am avut timp să mă duc la uzină, să muncesc şi să şi vin înapoi!

— La uzină? La ce uzină?

— Acolo unde lucrez eu, franțuzule! Se toarnă obuze de 76,2. Ştii ce-s astea?

— Da, am idee... (Se ridică neliniştit). Şi e aproape uzina asta?

— Zece kilometri pe jos, dimineața şi seara, şi cu Andriuşka în brațe pe deasupra; face bine la siluetă. Ți-e foame, pariez. Îți place omleta cu cartofi?

— Da... Şi cum e în oraş? Sunt mulți tipi de la NKVD?

Devenind brusc serioasă, îi răspunse:

— O să vorbim mai târziu despre asta... Îmbracă-te, până una alta.

Coborî scara care ducea la şură.

— Andriuşka şi cu mine te aşteptăm peste cinci minute!

Nastasia a împărțit omleta în două şi i-a pus lui bucata mai mare în farfurie.

— Nu, nu, e prea mult, Nastasia…

— Ei, datorită lui Andriuşka am dreptul la două ouă şi la cartofi în plus… (Adăugă pe un ton ce nu permitea replică): Şi, pe urmă, tu ai mai multă nevoie. (Izbucni în râs). Eşti atât de slab, că mi-e frică să nu te ia vântul, când ieşi afară! Hai, mănâncă!

Nastasia puse tigaia pe reşou şi se aşează în fața lui Paul, lângă Andriuşka; luă un biberon şi-i dădu să sugă; delicat şi cu gesturi hotărâte în acelaşi timp…

Paul luă o bucată de omletă şi o băgă în gură. Parcă se topea.

— E bună?

— Îhî… Chiar de două ori bună… Mai întâi pentru că aşa e ea, apoi pentru că atunci când scapi dintr-un lagăr…

Ea îi aruncă o privire scurtă.

— Lagărele… În 1943, la Leningrad, după asasinarea lui Kirov… Kirov era unul dintre cei patru secretari ai Comitetului central… Stalin a ordonat mari epurări. Nimeni nu mai era în siguranță. Aveam cincisprezece ani pe atunci… Dimineața, când plecam la şcoală, îi spuneam adio tatălui meu, pentru că nu eram sigură că seara o să-l mai văd. Era profesor de matematică la Universitate… Într-o zi, a citat la curs, apropo de nu ştiu ce teoremă, un nume englezesc în locul unuia rusesc. Un student l-a denunțat, înțelegi, l-a denunțat! NKVD-ul i-a pus în cârcă articolul 58-10! Agitație şi propagandă antisovietică. A fost condamnat la zece ani de lagăr… N-am primit niciodată nici o veste despre el. Ba da, una, de la NKVD, mă anunța că murise de pneumonie. Pneumonie! L-au lăsat să moară de foame, da! A trebuit să mă duc să locuiesc la o mătuşă bătrână, la Moscova. În 1937, epurările au continuat şi mai intens. Atunci eram studentă la Facultatea de ştiințe…

— Spune-mi, Nastasia, pot să-ți pun o întrebare? Îți explic eu după aceea… Cum se spune în matematică la contrariul sumei?

— Derivată.

— Aşa, derivată. Spune-mi, derivata de cos x este sin de x sau sin de -x?

— Sin de -x. De ce?

Paul începu să râdă. Sin de -x! O să țină minte toată viața.

— De nimic. O să-ți povestesc eu. Mergi mai departe!

— Eram deja măritată cu Iura. Iura este tatăl lui Andriuşka… A fost omorât anul trecut la Voronej… Era şef de şantier. Într-o noapte, NKVD-ul a venit s-o ia pe mătuşa mea. Biata bătrână, mă întreb ce le-o fi făcut… Tu nu poți să-ți imaginezi ce înseamnă să fii trezit noaptea de lovituri puternice de cizmă în uşă… Polițiştii intră şi scotocesc peste tot… Mătuşa mea era atât de terorizată, încât a trebuit să-i fac eu bagajul… Şi ea a murit acolo… A doua zi, Iura şi cu mine am plecat cu primul tren, fără să spunem nimic nimănui, ca să ne depărtăm cât mai mult de NKVD-ul din Moscova… Am aterizat la Stalingrad.

Paul tresări.

— Acolo ai fost făcut prizonier? Noi locuiam pe strada Pensenkaia, lângă debarcader. Iura a găsit repede de lucru. Oricât de ciudat ți s-ar părea, unul din vechii lui camarazi de regiment lucra la NKVD-ul local. Eu făceam nişte cursuri de contabilitate. Pe urmă am cumpărat căsuța asta şi uite… O viață de om… Acum, am vorbit destul despre mine… Ia spune, vorbeşti bine ruseşte pentru un francez! Ai învățat la liceu?

— În parte, da… Dar şi singur, cu un bătrân emigrant rus. Părinții mei sunt nişte mic-burghezi din Mulhouse, un oraş din Alsacia. Faptul de a visa mă ajuta să trăiesc… Când citeam un roman în ruseşte, îmi dădea impresia că fac o călătorie… Am citit în original *Război şi pace* şi Puşkin în întregime…

— Şi nemții te-au obligat să te înrolezi?

— Nu… Mă săturasem de modul meu de viață şi voiam să schimb ceva… M-am gândit atunci că Wehrmachtul… (Simțea că roşeşte). Nu ştiam că…

— Nici eu nu ştiam: când am aflat că Hitler a invadat Rusia, eram la Stalingrad… M-am dus să aprind o lumânare la biserică, pe ascuns, fireşte… La început, am crezut că toate poveştile pe care ni le spuneau comuniştii erau minciuni… Din păcate, era adevărat… SS-iştii şi toate celelalte… Ca să-ți spun drept, când a început războiul, Iura voia să dezerteze… Să se refugieze aici, să trăiască prin păduri sau mai ştiu eu ce… (Cu colțul unui şervet şterse o picătură de lapte, care se rostogolea în colțul gurii lui Andrei). Bietul Iura!… În fine, viața merge înainte… Aşa şi trebuie, de altfel… La începutul căsătoriei nu voiam copii… Îmi spuneam că într-o lume ca asta nu mai era loc nici pentru bucurie, nici pentru nimic… Iura m-a convins de contrariu: „Draga mea Nastasia, viața e şi foarte lungă şi foarte scurtă: trebuie s-o protejăm de alții şi de noi înşine… Dacă furtuna suflă pe afară, trebuie să stingem şi lampa care arde în casă? Aşa, omenirea ar cădea în beznă! “ Crezi în Dumnezeu?

Dumnezeu este tot ce e mai bun în noi, îi spusese Erich într-o zi…

— Nu ştiu…

— Eu da. Altfel, în ce să cred? Dar eu te plictisesc cu întrebările mele în stil rusesc… Uite, ți-am pregătit orez cu lapte… Îți trebuie vitamine…

Soarele apunea peste Urali, aruncând prin ferestre luciri roşietice. Unde era el în mai, anul trecut? Între Minsk şi Smolensk, însoțind un convoi cu muniții… Dar în mai, anul viitor, unde o să fie? Poate o să fie mort, ca Frank… Corpul lui va fi îngropat în taiga… Lăsă lingura din mână şi se ridică.

— Nu-ți termini orezul?

— Ba da, ba da…

Se apropie de o fereastră; discul de aur al soarelui se distingea printre contururile teşite ale Uralilor. O deschise şi se sprijini de pervaz. Se porni un vânticel, aducând cu el

mireasma proaspătă a copacilor din taiga. Nu… Nu… El n-o să moară niciodată. Această forță din el, care reunea toate moleculele corpului său, care ridicase aceşti munți şi care aprindea stelele din cer nu va muri niciodată… Închise fereastra.

A trecut luna mai, apoi şi iunie. NKVD-ul îl mai căuta încă. De două ori veniră până la căsuță, precedați de lătrăturile lui Perun şi, fireşte, nu-l găsiră. Nastasia se ducea în fiecare dimineață la uzină cu Andriuşka. Paul se ocupa de micile treburi ale gospodăriei: hrănea cei câțiva pui, îngrijea grădina de legume. Nastasia îl învățase să facă şi fiertură din orz, pe care o vindea în fiecare duminică, la piață. Când termina, se aşeza pe scară, în fața uşii şi cânta cu muzicuța lui Willi.

Veni şi toamna.

De câteva zile, observase că pomii mişunau de păsări: într-un concert asurzitor de ciripituri, se pregăteau să plece spre țările calde. Oare ăsta să fi fost motivul neliniştii surde care îl cuprinsese? Să plece…

De cum se hotărî, neliniştea dispăru.

Într-o seară, stând în pragul uşii, o aşteptă pe Nastasia să se întoarcă de la lucru. O văzu la cotitura drumului, mergând cu pas grăbit, cu Andriuşka în brațe. Ea i-a zâmbit larg.

— Totul e bine, Paul? Am adus ouă şi unt. Îți dai seama? Dar ce-ai pățit? Au venit din nou cei de la NKVD?

S-a ridicat şi i-a zâmbit.

— Nu… Plec, Nastasia!

— Pleci? Cum pleci?

— Nu mai pot rămâne aici… Trebuie să plec, şi pentru tine şi pentru mine…

Luată prin surprindere, era cât pe ce să-l scape pe Andriuşka.

— Dar… dar… Ce-ai să faci? Şi NKVD-ul? N-ai acte! Dar… dar… Să nu ai acte în URSS este mai rău decât să fii mort!

— Mă descurc eu!

— Şi vine iarna, ce-ai să te faci?

El s-a uitat o clipă spre Urali, apoi s-a întors către ea şi i-a spus cu o voce aspră:

— Ce risc? Frigul? Am supraviețuit eu la - 50°, numai cu o pătură pe spate! Foamea? Au fost săptămâni când n-am mâncat decât două cotoare de varză şi trei cartofi degerați! Aşa că, ce risc?

Continuă cu o voce mai blândă:

— Plec, Nastasia. Spre sud. Taşkent… Samarkand… Apoi Iran… Afganistan…

Ea stătea nemişcată lângă uşă; în spatele ei, cămăruța care îl adăpostise atâtea luni. Viața… Îi zâmbi.

— Poate că într-o zi.

Îşi ridică bocceaua.

— Stai, stai… N-ai să pleci aşa, fără nimic! (Cu Andriuşka în brațe, s-a îndreptat spre spălător şi a scos dintr-o cutiuță un portmoneu vechi). Ia măcar asta! Sau cel puțin, cât să-ți ajungă de tren! (A deschis portmoneul, a luat jumătate din bani, şi a vârât restul în buzunarul cămăşii lui Paul).

Soarele, dincolo de Urali, apunea într-un imens incendiu de lumină. Dantelăria lor părea că vrea să escaladeze cerul. Uite, îşi zise Paul, asta e… asta e… Vântul înserării începu să adie, făcând să freamăte mestecenii deasupra pământului, acest frumos pământ în care se odihneau Willi… Frank… Erich…

O privi pentru ultima oară pe Nastasia şi repetă:

— Poate, într-o zi…

Ieşi şi închise uşa.

CUPRINS

Partea întâi: **Valea Donului** 5
Partea a doua: **Oraşul (1. Asaltul)** 63
(2. Cursa) 221
Epilog: **Siberia** 343

Notes

[←1]

Departament subordonat armatei, care se ocupă cu transporturile şi comunicațiile, creat de Napoleon în 1807 (n.t).

[←2]

Să navighezi este necesar, să trăieşti nu (n.t).

[←3]

Prizonieri de război ruşi, auxiliari în Wehrmacht (n.a.).

[←4]

Vechi dans spaniol.

[←5]

Pace (n.t.)

[←6]

Cu cele mai multe aprecieri (lat) (n.tr.).

[←7]

Trăgător de elită (n. a.)

[←8]

Certificat de aptitudini profesionale (n. t)

[←9]

Piața Potsdam – piață berlineză (n.a.).

[←10]

Vin alb de Chablis, Burgundia.

[←11]

Ernst Jünger, scriitor german (n.a)

[←12]

Hai! Hai! (gem.) (n.t)

[←13]

Comandant al Reichswehr-ului între anii 1920 şi 1926 (n.a.)

[←14]

Nazişti contra comunişti (n.a.)

[←15]

Țara nimănui (engl.) (n.t).

[←16]

Swinburne (Algernon Charles), poet englez (1837-1909) (n.t)

[←17]

Localnică a câmpiilor de pe coasta Atlanticului (n.t)

[←18]

Oberkommando der Wehrmacht, cea mai înaltă instanță militară (n.a.)

[←19]

Joc de cărți (n.t.)

[←20]

Noapte liniştită… Noapte sfântă… (germ.) (n.t.)

[←21]

Dar unde-s zăpezile de altădată? (Francois Villon) (fr.) (n.t.)

[←22]

Trecătoare în Spania (n.t)

[←23]

Nu-i aşa? (engl.) (n.t)

[←24]

Avion rusesc, uşor, de recunoaştere. (n.a.)

[←25]

Rege spartan (488-480 î.e.n.) (n.t.)

[←26]

M-ai eliberat de pierzanie/Şi m-ai smuls dintr-un timp nedemn (n.t.)

[←27]

Haideți! Haideți! (rus.) (n.t)

[←28]

Repede! Repede! (rus.) (n.t.)

[←29]

La război ca la război (fr.) (n.t)

[←30]

La dispoziția dumneavostră, domnule! (fr.) (n.t.)